ZBORNIK

ZA

NARODNI ŽIVOT I OBIČAJE

JUŽNIH SLAVENA.

NA SVIJET IZDAJE

JUGOSLAV. AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

SVEZAK V.

UREDIO

DR. ANT. RADIĆ.

U ZAGREBU 1900.

KŃIŽARA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE (DIONIČKE TISKARE).

TISAK DIONIČKE TISKARE.

Cijena 5 kruna.

Sadržaj.

GRAĐA.

Bukovica.

Narodni život i običaji.

Piše Vladimir Ardalić iz Đevrsaka.

Život u zadruzi.

(Nastavak.)

Ukućani. *1. Pojedinac u zadruzi.* (I. U opće.) Je li čoek zadovoļan u kući velikoj od čoeka samca (koi živi sam sa ženom)? Taj više briga, kad je sam, podnosi. Veseo nikada nije, pa ni na zjeli na dan božića. Reku: Sâm izijo, zlo izijo. Samcu čoeku su teški dani, teški poslovi, a teško i bolest preboli, kad ga zaboli, jer oko sebe nikog ne vidi do četri kutńa zida; brata nema na očima, da se porazgovori, sna'e, da ga s čim ponudi ili posluži, nego jedina žena, koja mu i ona omrzne. Kad leže on, leglo mu je sve.

Jadni samac ni riječi nema, ka' onaj, koi je iz velike kuće, niti od toga ko čini računa, pa da koju i reče sve da vaļa. A baš malo se u što samci i pačaju, jer im ne može biti, niti imaju dokad, ka' oni, koi ima više braće. Čoeka iz velike vamilije poznavaju i nose mu ator u svakomu poslu puno daļe, nego što bi samcu, a to sve u ime ostale mu korte ili vamilije.

Samac ni onog vurseta nema, ka' onaj iz velike kuće, isto kao da nije ni rodijo se, jer drkće od svakog, i svak na tog najaše, da bi što izrekao, isto ka' na bjelu vranu ili na uļesa oli na devorca. A onaj iz velike vamilije ima pram tim kao dva srca: ne boi se nikog, da će mu ko stati na put, oli ko što reći zazbiļ, jer ima zapleća, koi lako skoče jedan za drugog, kad bi ko naja'o, a za samca nema niko. Zato mu se svašto nabroja i uzimat je više puta na ćak, pa bilo kod crkve, ili na mobi. Malo da đe po jedan ide na koju radńu iz vamilije oveće, nego po više ńi'; zato u višoj roli ļudi više se i atora nosi, mańoj mańe, a jednom, ka' da ga i nije, jer prama kući mu begenat je svaki onaj iz vamilije velike. Šta

samo pri svršetku koe radńe (o čem će biti riječ kašńe) ima kuća velika veseļa! Pa drugi svaki jeglen provodi se, samo đe ima više čeļadi: pjesme se pjevaju, šale se zbijaju, zagoneće se, pripovjeda se, nadmudruje se, prsteńka se, — a u samca toga ništa nema, jer nema s kim. Je li došao s posla, odma' večera, pa ide u lezinu (spavati), te tako sam stoi uvjek ka' i gudac.

Prije i stariti počme, t. j. perčin mu sjeđeti čoeku samcu, nego onome iz velike korte, jer samac ima više briga i škrbi, nema ni s kim, da ij djeli, nego što mu je, da mu je, ńemu je, sve mu je, samu je.

Uvjek se samac viđa, da ide onijem na prelo, đe više ńi' ima, a ti iz većine nikad da idu u samca, ol da koi nauk pitaju od ńega, jer nije računat za ništo, pa sve, da e i mudar, kažu: da magarac i čoek više znadu, neg čoek sam: čoek taj, da na put pođe, sam na pomrčini mogao bi zabasati; a onaj, koi s magarcom ide, pa makar koim putom, neka samo drži se ńega, oli ide za ńim, ne će nikad zabasati, ni izgubiti se.

Pa i nesreće kad napanu na samca čoeka, žalosno ij podnosi, a na onog iz kuće velike, da ga što i zadesi, jedni drugog razgovaraju i uzdaju se, da će svaki malo po malo doknaditi i izbolčati, jer više ļudi više more učiniti.

Jedino, što je, kažu, neka baka blagosiļala puno ručica, a klela puno guzica. Ne mari, đe ij je više, da će više i izjesti, ali će više i zaraditi te radeći uma' svi ni polak truda ne ćute, ka' samac, jer on nema na nikog osloniti se, nego. što 'no se samo kaže, u se i u svoje kļuse.

Najviše se u velikoj kući begeniše posluv: dobri voli, još ako je bronza (zvono) na kom, te kuda god ide, zvoni, pa mu reku: „Onaj bogme ļe ima bronzara!“ Begeniše se, kad su kućani ođeveni, kad na konak ko dođe, pa ima biļaca i robe za pokriti, te kad je pošten stariješina za dočekati devorca, jer taj će najviše proneti o bijo dobar, ili zao. Čeļad, kad su gojna i ođevena, a navlastito mlada kad je u vamiliji debela, to je dika: kad je i pas dobar, te u sindžiru lae. Đubar se gleda, ko ga ima dosta. Zemļu u ednom komadu begenišu, i mline, ko ima.

A kudi se najviše dug, pa mu vele: „Ko je dužan, i na božić je tužan.“ Kudi se inad, ili kar; onda reku: da je tu poganstvo obladalo, kad ńesu pošteni za dočekati makar koga, kad ij zateče, da edu, pa mu reku: „Na mrtvu bi ijo, ne bi pružio.“ Kad je neođevena vamilija, pa da su najbogatî, zamjeraju im, reku: „Vidi rasparana

i laćeša slute žestokoj potrebi, i sad bi mogao s ńima sav svijet oprositi i avliju smesti.“ Kudi se, kad im nije obrađena ni ograđena zemļa, a ńi’ puno ima; onda se mańe zamjera samcu, jer samac ne može dospjeti; a oni, đe ij je više, mogu, a ne će. Zamjera se, kad žita dosta vamilija ima, ili ti kuća velika, a da ko pita u zajam, a da oni ne dadu, nego ga odbiju, onda im svaka imena nadjevaju: da su džumrijaši, dromoseri, cincari, ’vakovci i ’nakovci, niti te računaju, da onda što imadu, pa mu vele: „Svijetu je pravo; taj ima, o ne ima, mogao bi mu na vratije’ umrijeti, dok bi ti dao, što ima; navukao za se, ka i svaka prasica.“ Koi je kutńi starješina i koi ima prćije u ruci, oni čuva kutńi glas od svašta; a koi nema ništa u ruci, ńi prćije, nit je kutńi starješina: ńemu nije stalo za kućom, ni za ńezinijem glasom, pa bila na zlu, oli na dobru glasu, ńemu je pravo, kad nema u ruci ništa, niti je ima, šta da izgubi. Taj se najprvo neimali ’oće da i djeli za postati sam gospodar, što se taj posļe prevari i ļuto kae.

U opće svaki kuću krade makar u čemu, — o čem će riječ biti kašńe, sporad čega dioba nastane, — kao ića i pića koi se god doimča, ne će ostati škobo, odrapi’ će za se; vina, oli rakije kad se koi zaćapa, ne štede ļë.

Ko je najstarî, taj drži starješinstvo; ko e mlađi od starješine, volar je; za volarom čoban, za čobanom jańčar, za jańčarom krmar je; najmlađeg je red da bude tučar. Końušar more biti svak iz kuće mimogred, ko more, osim đe nema **kara** (kola); a đe ima kar, onda se zna, ko e kočijaš, a to oni, koi nije pjanac i koi je sjetan za końe.

Posao je muškića u vamiliji: orati, kopati, kositi, sjeći drva, cjepati ij, tovariti na końe, ići u mlin, na put, kad starješina na mjesto sebe kud pošaļe, vȑći žito; kad se trga vinograd, onda muškić masti nabija bačve; tuče kokuruze; vije; zameće ženskiće punim vrećami; mješa pulu (a udža, kad se ne trevi muškić, i žensko, koe je jače, umješati je); o gozbami muškići koļu, deru blago i natiču na ražań za peći; kad su kod kuće, oni i vatru lože, zagrađuju prieloze (!) i zaziđuju, ako je đe na oblogu soreno, da tuđe blago ne bi potricu učinilo, jer dok se čoek čuva i Bog čuva. Ženski je posao: ići u drva, kad muškić nasječe (ako li je inokoština [malo čeļadi], onda žensko i nasječe); one peru robu i suše krpe, predu, pletu, tkaju, snuju, čiste po kući i ispred kuće; kad nasađuju kokoši, tuke i guske, nikako ne dadu muškiću pristupiti. (Odma’ se poinade, ako samo muškić spomene o nasadu, reku mu: „Ti se ne pačaj u ženske posle, tebi eto lašun i motika, pa u to ćabi, a ovo je naše“, jer

*

one čine račun, da je nesretno, kad muškić dotakne se jaja.) One same skidaju ij s gńezda, kad kokoši nanesu. (Ja mislim, da je po tom nesreća, što muškić brnbaša u kokošińa gńezda, jer kad spazi, da su kokoši nańele, udžaju riprežati oči ženami, te se prišmugaju gńezdu, pa koliko ij god nađu osim poluga(!), sve pokupe, pa š ńima u lug; žena ne zna za ništa: kokoši su kakotale, a ona odma' trče na gńezdo; kad — jaja nema; stane je larma po kući: „Ko mi je pokrao jaja?“ Muž joj, ili muškići, koi su ij ćisali, muče, čine vintu, da ne znadu niko za ništo; a ona, kako je zasula, lako ne prestae, nego psue i kune: „Da Bog dâ, na nos mu izašla, ko ij je god digao! Prisjela mu i udriska' se š ńima!“ Muškići svi znadu, ako je samo jedan od ńi' odnijo, pa udare u smi'. Maja — ili ona, čija su jaja — osjeti se, zašto se oni smiju, te ćapi mašu, te ala po lugu prpaj: nađe jaja. Ali šta je korist od ńi'! Za držańe više ńesu, ni za prodaju. Onda, da još više izkale svoe srce, zakala iz svije' ramena devetiti: „Ala da mu je, brajne, jaja! Dura guzo, da ti jaja zapeče prkno! E, 'iļadu sam puta rekla, da ne dirate u gńezda, jer vaše su ruke nesretne i kokoši omraze tu nositi, pa idu što kuda po komšiluku.“ Ima pravo ona, čija su jaja, što govori, da su ruke muške nesretne: eto, zašto pomrse broj jajma.)

(II. Djeca.) U velikoj kući ne edu djeca, ka' u samca, jer samac, što ima, ne zaklońa od svog djeteta, a u velikoj kući djeca se ne žale, dosta da imadu kruva i pule. Mita nema tu: ako koe ne posluša, 'oće drugo, treće i četvrto; a u samca ako edno reče: ne ću, oli drugo, onda više nema ko da obedi stvar. Zato su u samca djeca razmićena i boļe im je.

U velikoj kući lako je djeci, jer kad kom poslu idu, ide ńi' po više, pa muke nikakve ne čuju. Posao ńev jest najviše čuvati krmke, koe je navršilo šes' godina; a mańi o(d) tog stoe kod kuće i pitaju uvjek esti.

Kućani drže se prama svojoj djeci dobro, ako su samo poslušna, 'vale ij, kad stariji pošaļe koe, i reče: ajde mi, 'râno (ili: rode), vrati końe, oli: doreni blago iz krša, dones' de mi vode, ajde zovni mi strica Petra (Jovana, Pavla, ili koga mu drago). Ali djete, ka' djete, ako ćeš da te posluša, vaļa mu prije što obetati, te ako mu svjeruješ, što si obetao, nikad ono reći ti ne će: bogme ne ću, oli: ne mogu; nego sve često se omilava i navraća, da te posluša, jer si mu namečio davati. Ako li te posluša, pa mu slažeš dati, što si obetao, nikad više ne će te poslušati. Zato udžaju djete opucnuti.

U vamiliji, kad su od edne krvi, kao đe su rođena braća, oni jedni drugog miluju djecu i ļube, dok su malešna, najskoli, kad se dignu na noge, pa počmu šeprtļiti i dubiti i koju riječ izgovarati, onda svijem kućanma su draga: tadaj svašto ij nagovaraju i tepaju im da reku, pa i ružnije stvari: „Reci, 'rano, ćaći: ije govna; reci maji, da je prasica; reci stricu, da je . . . da.“ Onda, kad takije' — i još krupnije' — treve izgovoriti, svi kućani im se smiju, i ćaći je drago, zaman ga psue.

U vamilija' udžaju djecu odrasliju ispaličati strici za neposluv. Najviše ima neke djece, samo dodî ij se, ili okaraj, ńega stane revańa. Tako ono obično odma' otrče materi, koja odma' temuni oko ńeg: „Šta ti je, 'rano moja?“ A ono zakala lagati: „Bogme, ubijo me stric!“ Namjesto: da je po guzici, reče: po leđije' i po glavi. Mater, ako je (s) stricom u česovu odavna garezu, to joj se i 'oće, pa zakala tavriti iz sviju ramena, zove mužа, pa će: „Vide ti ńega, kud on meni djecu probija! Poserem mu dušu silenu! Šta mu moja djeca čine! Bi rek, da ij on 'rani, i odjeva, i stara se za ńi'.“ Muž te povede se i on, pa počme: „Ja znam, da moja djeca ńesu nikom teška, niti ij je ko gospodar tući; ja ij' 'ranim i odjevam na moje žuļe.“ I tako se sporadi pileta i djeteta najprije zavade u komšiluku, ili u kući. Džaba ti kirija, sve da se koi put djete neposlušno u kući i pucne; ali u varošu kad koi čije do'vati za što, a ńega stane pomagańa iz svije' ramena, kad ono tako dođe kući, ne pitaju ga, zašto te ko udarijo, i kro' što, nego samo: ko je; kad kaže: taj i taj, onda ala da se viče i inadi, psuju se svakim rugom, jedno drugo dočekuju u besjeda'. Muški se opet razaberu, tolike ne daju djeci pravice, zaludu im ga je ža'. Ali matere ne će da znadu, da je ono zamiritalo šibe, nego psuju i štekte, ka' kuje, što im god na usta izleti. Šutra dan te iste idu jedna u druge pitati vatre za propiru, ili kvasac za kruv, čine vintu, ka' da ništa nije ni bilo. To je kod nekije'. A kod nekije' sporadi djece bude boja. Pravi ļudi, koi su uvjek živili u miru, ne će se svaditi lako zaradi djece, nego oni, ako su spried imali što jedan na drugoga na srcu, pa kad im se djeca jedna s drugijem poškriļaju gredami i okrvave, onda ćaće im metnu se po sriedi, pa jedan na drugog staru žuč izkaļuju.

(III. Djevojke i momci.) Cura ili djevojka u kući velikoj a u oca samca razliku imadu. Inokoština je u samca, ona vavjek ima posla u obe ruke, i golija je puno, jer nema dokad da o sebi radi. Poslovi kutńi ne dopuštaju koi put ni da iglice u ruku uzme, pa da se okrpi. Ona je svemu tu podložna, te liš, đe nema muške glave

(t. j. muškog koļena), ona mora da rani, kasni, trče svukud, pa i u mlin tovar goni, sve posle ženske i muške radi, samo što nę ore (t. j. ne drži pluga) — a viđa se, da vole goni i mujka — i što vinograda ne kopaju one kod nas (a u Bodulije' [u škoļevije' pri moru] već i kopaju ga), i što blaga ne koļu, a ono baš u samca sve radi.

U velikoj kući cura je ka' deveti u plugu: posla nema, kamo ima muškića, osim žetve i trgańa. Kad muškići rade u poļu, onda da bi išla za blagom, i tu joj je iglica u rukami, pa vezuka za se.

Cure iz kuća velikije' čisto se nose, ogledalo joj je vavjek za pasom te se često na ń ogleda, ako joj je razdijok pomrsijo se, oli joj čupić perčina visi, — odma' ga napravi. Ona svake neđeļe u crkvu ide, u kolo se 'vata, đe poskakiva i poigrava ka' čiļa: ne bi li se komu dopala.

Većinom iz kuća velikije' cure su priļene, mučno im se pregnuti, ništa drugo ne misle, nego što može koja više srebra prišiti na se, i da ruva pripreme za udaju: to im je sav posa', zaludu im je dobro i svega imadu za se.

Cura iz bogate kuće sporije se uda, neg iz samčeve. Na bogatu kuću je mučno udariti u ime tije' stvari: tu veliki ne će, a mali ne smije. Tako tu cure čekaju mimo sve. Ako se ko javi, veliki su rijedki, a malije' ima svukud, pa kad baš nema velikaša spored ńom nikakva, a curi prolazi zeman, onda ćorla je zvati koi osredńi, ali ne, da iz kuće ode, nego krijući sporad troška i sporad sramote, đe je on spram curom mali: s tijem koliko pokriva sebe od sramote, toliko one kućane, kao da je ńesu oni od svoe voļe, neg ona bez ńi' otišla, — pa kako joj drago. Ovakim se uzrokom pred svijetom brane, što se posļe pomire, o čem će biti riječ na drugoj strani. Od male kuće, od oca samca lašńe se cura uda: vrata su otvorena svakom, ko got 'oće je zagledati ili prositi, ne boi se niko nikog, da će mu zamjeriti.

Momak u kući velikoj — ńemu je lako. On se ponosi, o'li, robu najzanositiju probiruje i nosi; oružje, dok nije zakon zabranijo, nosijo bi ka' 'ajduk: bude oškopica (osoran), ne da na se ni pogleti, sve za to, đe je iz kuće velike, što se on, đe je god, ponosi žitkom. Zaludu je, kad se podjeli, da bi ga mali parat dopao, on za to ne promišļa, ne će reći nikad, kad se zakala 'valiti, pa da ij je ńi' stotina u kući: „imamo“, nego: „imam“ toliko volova, „imam“ toliko ovnova, kal (!) da je sve ńegovo samo.

Ko je u krčmi, nego on? U kolu među curami — on, na sajmu svakom — on.

Puno u velikoj kući i snage ima, pa je svakom lašńe, pa ne ćute ni pô muke. I lovaca najviše ima iz kuća velikije', jer im more biti. Oženiti im se lako, koi je za ženitbu, jer je od velika roda i kuće, pa tu se svaka jagmi. Glas je, vele: „Iz roda se ženi, a u rod udaji". Svaki prije se oženi iz kuće velike, nego samac đe je, a mučnije, kako je rečeno, iz ńe uda, mal da ne u svakoj su kući velikoj momci arumi, pa i pri'vatni, kad im što dođe u ruke, jerbo iz takije' kuća momci su duplo slobodni, da se svakog i ne boe. Udžaju se s kim često za što i pobiti. Oni se ne straše ni u pržun ući. Cura se ne obazire, što je on kindidžija i što je bijo u pržunu, jer drži ga za junaka. U ime toga ŕeče ona: „Što vaļa, to je u pržunu i u soldatije', a ko je budala, stoi kod kuće". Samac, đe je, on je mirńak, jer to mora biti i na sramotu, zašto nema dokad da dokoniše i šorļa, ka' onaj iz kuće velike, đe ima ka' moba čeļadi, — za takog mirńaka ni cure ne žele otići za ń, jer je, vele, na toga svak, nema svoga zapleća, i đe nije o'lit ni avanica, ka' oni iz kuće velike. Cure su u tom mudre, a ti samci su većinom traļavi. Ne mari, što imadu na svoju glavu više stańa, neg koi iz kuće velike, pa takijem cure vele: „Ko je do dvadeset godina traļav, do trideset smrdi, a do četrdeset prasica, pa zašto bi ja za takog išla?" Najviše one potrebne za samcė idu, da iziju bokun kruva.

Daklen eto razlikâ u kući velikoj: što je lašńe svakom po radńi, lašńe se momku oženiti, a curi mučńije udati; momku, te je samac, teže mu je po radńi, a oženiti se po glasu more iz potrebnije kuće: ovu 'oću, ovu ne ću, je li preuba što otresit u robi (?), jer potrebne se jedva čekaju udati. Tako i od samca ćer lako se uda, jer je obikla raditi. Zato je vaļana, po čemu se još prije uda u boļitak.

Što reku, da je velika kuća jaka i ostalo, to je istina. Ali u kući samčevoj boļe je za esti, masni su zalogai, jer nema velike vamilije, da mu troši, nego ono šaka svoe čeļadi, pa more, kako 'oće, pripremi za se sama mrsa, koliko i oni iz kuće velike. Samac je i poštenî za dočekati devorca prieteļa. Zato se i veli: „Žitak malome na čast, a velikome na glas". U velikoga, kad ima, na glasu je, ali pošteńa[1] rijedko da u koga ima. „Malome na čast" zato reku, jer mali ļudi (t. j. samci) — pa i osredńi — oni, kad imaju, ne će

[1] **Amo reku, da je pošteńe ono, kad koga zovnu na ručak, oli se napoi, kad mu se devorci nađu u kući često oli na ručku, oli na večeri.**

zakloniti pošteńa, počasti' će s čim mogu, što imadu, to dadu. I toga radije 'vale i ponesu dobar glas o ńemu, nego o velikom kome.

(IV. Mlada.) Mlada ili snaša, koja dođe u veliku kuću, sve da i nije odma', postaje vaļana. Iz prva, reku, da nova metla dobro mete. Svaka od ženâ u kući tako u prvotač čuvaju mladu od radńe, najskoli, ako je dotarica, ne dadu ni pogleti na ńu, nego joj tepaju i blazne je, na stolici za elom nukaju je, da ne bi ostala gladna, jer se iz prvotači ona tuđi, dok mal po mal kućanma paru ne proždre.

Za više vremena u kući velikoj čuvaju mladu, niđe je ne puštaju samu, vavjek ima neko uza ńu, ka' šipka uz bubań: prate je, ka' vladiku! Dika je onoj kući, kad im je naočita mlada i gojna. Lako joj je u sva vremena, osim dok se ono pribere ļetine kutńe, a u ostale dane građa i na pravu veze, isto ka' kad je i s (!!) curom bila.

U kući velikoj mlada je uvjek čista: moga bi joj se pisati po obrezu, jer se ima od koga stiđeti i pram čim uznositi, t. j. pram kućom, đe je došla, i pram begi (đuvegiji), ako je samo naočit i on; ako li je slab (što toga ima u velikije' kuća: da su momci šturi o' sebe), te kad se trevi taki, nije mu drago, da mu se mlada o'li, jerbo mu odma' konšije i seļani štogod pribadaju: da je kršna, da je ruvata, da ga nije ni pod jedan šeń miritala i t. d. Zato slabi đuvegija ne želi, da mu ńegova ļuba što kome upada u oči, niti da ko od ńe čini račune: kakva e, da je. On ńoj reče: „Ti nosi, što te je voļa od robe: 'ko 'š (!) novu, 'ko 'š staru, 'ko 'š se nikad i ne češļati, meni je svedno, meni nije'stalo, da se ti drugom svikivaš, dosta da si meni draga — cjelom svijetu onda si draga“. Zato neke budu laćave i neoprane, ugađaju đuvegiji.[1] Koja je udovica, više se orli, neg cura i žena, radi da se kom dopane.

I naočiti đuvegija, kad ima kršnu ženu t. j. mladu na novo dovedenu, pomišļa o čem, jer drži u svojoj tikvi, da nema niđe ļepše ni pristalije, neg ta ńegova probiļeska ili zalupača, pa se boi prepreote' će mu je ko (jer dođe svaka i cigla prije nevjenčata, o čem će biti riječ kašńe). Dok se god ona ne vjenča, u stran žive, jer ne smije niđe zastati ni zakasniti, ni s kim sastajati se, pa da bi

[1] Ja sam jedne lani pitao: „Koga se vraga ńesi izčešļala?“ Ona meni reče: „Pravo da ti kažem, ne smijem od muža. Čim se otresem i umijem ļepo, odma' mi špecne: ‚Ala da ti se glacati i macati! Ta davno si cura bila! Sad si procurila, imaš djecu, pram kim ti se česļaš tako i gerziš? Kaž' de mi!‘ Eto, brate, kakav mi je muž! Zato ne smijem, pa briga mi i nije. Nek mi ko skudi momka!“

bujurila, ka ona vjenčata, niti smije kuda sama otići, nego sve pokriveno živi i ušiva se. Koliko se boi muž joj, da će mu pobjeći (što toga ima), toliko se boi opet i ona: očara' će me! A kad se vjenča, onda sve dobije, što je u Boga želila. Dotlen joj je uza' na jeziku bijo, ma ga otpušti ot tadaj. Pravo je rečeno: „Kada je u majčice, mirnija je od ovčice; a kada se s mužom združi, i od lakta jezik pruži". Ona se tek onda združi, kad pop reče: *„Vjenčai sja rab boži vo imja oca amin"* i t. d.

Mlada najvoli k ovcami, pa kad ima dosta rize i svile, pa da more vezti: to je ńoj drago, kal da joj se prirodilo. Kod ovaca ona debļa, jer ima svu slobod: kod ńi' more leći, kad 'oće, ustati, kad 'oće; u kršu joj je sve slatko esti, što god ponese. A kad dođe kući 'nako gladna, pa što got trevi izjesti, sve je se primi.

Koja je pak kod kuće, treba da se vrńa i pomaže siguravati, toj se čini neobično, prošla bi se ona toga. U samca nije tako mladi. Ona čim dođe u kuću, postaje odma' maja i u naćve ide rukami. Ona čini, što je voļa: k blagu kad ide, kad ne ide, a više ne ide, neg ide. U prvotač tuđi se ona i tu, ali biva za malo, jer nema ij puno, pa da joj ima goriti obrez od toliko ńi': jednom ili dvoj čeļadi lako je proždrijeti paru i ugoditi im. Tute mlada, da i 'oće, nema dokad, da se gerzi, ni da bujuri sa ženskijem, jer je zovu kutńi poslovi. Đe je radńe, tu i ona postae otvorenija, jerbo se uvježba, da od svake stvari ime utuvi: zna boļe i brže sve, neg ona, što je odma' šaļu k blagu, jer kažu: „Ko ne ide daļe neg ovca, taj i ne zna više ništa neg ovca". Puno je slobodnija mlada u samca, jer joj on ne će da ništa prekraćue. Još ako je naočita i od jaka plemena, ne smije, da bi i ćijo, đuvegija toliko asoliti na ńoj. U jednu boi se: pobjeći će, pa se ne 'š nigda više take doimčati; u drugu misli: ne smijem na ńu tavriti, ima jake rodbine, te liš, ako su u selu, jer odma', čim što čuju, počmu mu prietiti i poručivati: „Znaš li ti, od koga si se oženijo, i čija je ona kuja? Ruke de ja pri sebi, pa i jezik! Nije ona šuška buška, niti je svaka tica za repušańe". Đuvegija jadni, kad te poruke čuje, ko crńi, ko žalostnì! Vaļa da postane dobar, što 'no se kaže: silom prieteļu. Mlada ne bi nijedna tako vrištila ni ja'la na begi, da nema uza se zapleća t. j. blizu roda, te im se potuži, ako je bije muž za česove dilite, jer ńoj rodbina vjerue, pa da i laže. Nema svomu do svoga. Svaka je boļa ona i poslušnija. kad je iz daļega, jer ne smije odgovarati mužu, ni činiti koješta mu, ka' ona, koja je iz sela, jer ova nema se kom potužiti, pa bilo joj zlo ili dobro, dura, sluša i ponizna je, pa i ńoj bego ńezin i svi

kućani toj devorkińi budu dobri. A ona, koja je iz sela, čim što bego na ńu nabrecne, a ona trke trke, pa materi, ili kom drugom te odma' kaže i slaže, ko zna šta. Onda na begu trista čuda. Zato ova seļakińa godi i mladuje prama onoj iz devorja.

(V. Udovci i udovice.) Udovac u kućami velikijem, kad ima, sporo se ženi. Ako ima ćer, ona ga timari i radi o ńem; ako li je nema, onda koja mu snaja. Tako do neklen, dok se ne providi za drugu ženu. Ako li je udovac sredovječan, a ima ćeri, da ga timare, ili sina ożeńena, pa da toga žena radi o ńem, ka' i ćeri mu, onda mu se ne preši ženiti; ako li nije imao djece (t. j. bijo bezdjetak), onda najbližńa sna' u kući tendi ga, kojoj on ipak mora da pozna: kupi joj vilare, oli košuļu, ili rize, svile i končića, što ženskijem kuri za ńeve posle oko vezeńa na napravi. Taki udovac mora da bude. Drugovačije ne špija u ń niko.

Ako li se što kocne sa snajami (jer su udovci ańgiroviti), te za ne biti im oblig, onda kojoj ženi u komšiluku dâ robu, da mu pere, i krpi ga.

Koi ima mater, pa kad ostane bez žene, ona ga svesrdno timari.

Najviše udovac u kući velikoj bude godinu dana. A đe je samac te ga oblagaju djeca i (i)nokoština, da mu ko nema kuvati kruva ni drugije' posala raditi, onda komšije i seļani mu reku, da on ne more biti bez žene, te on, bez da i pomisli, koju li bi i što bi, oni mu je snotre i otkaju. Ako je mlad, onda curu mu nameću; ako je sredovječan, onda mladu udovicu; ako li je pristar, onda pram ńim. Ali obično udovci na selu rijedko cure uzimļu, sve da oni i žele, ne će da idu cure za ńi', jer im se čini sramota, još, đe su djeca, pa da se nazove od ńi' majom. Man da je koja iz potrebe, te za upasti u dobro, — tako da bi otišla, ma nikada po sebi to ona ne bi izabrala, nego joj ženetine u selu to uvrte u glavu veleći joj: „Ajde, moj sinko, boļe ti je za starijem papati, nego za mladijem plakati! Ne će ti mańkati ništa, bi' ćeš odma' gospodarica, u ruci će ti biti sve i ključi od svega, ne ćeš nikom gleti ispod ruke, da ti da koru kruva. Eto ti sreće gotove, ako 'oćeš. Još dobro, te i 'oće on, poļubi ga u ruku, dok te zove, jer će druga jedva dočekati, da natakne kolač sebi na ruku, pa ćeš se kajati, a ne 'š imati dokad. On će za se lako naći, ako ne će neća, 'oće 'oća".

Udovica ako ima u kući velikoj, malo ko ćabi u ńu. Ne nagone je na posle nikakve, more, kako 'oće. Još, ako ima prćije u ruci i ako ima djece, š ńima se bavi.

Krivo joj je sve, ni s kim ne divani, nego kojom ženetinom iz komšiluka ili sela, i to s plačem počme, pa prestane i s plačem dočme. Svoju žalost zbija na svakog. Ako je mlada, pa ima djece, misli se udati. To da i ne bi 'ćela, drugi joj nameću. Malo koja da se ne bi odma' udala, da nije ruga od svijeta. Da svak zna, da je udovica, i da joj reku: „Ala, milostive žene i dobra srca!", onda posļe petnajest dana, oli dvadeset, pa i mjesec, za činiti se viđeti ide k crkvi u staroj robi, kupi svijeću od vijorina, ili talijera (koju mužu namjeni za dušu da gori), pa je drži zapaļenu u crkvi i uzdiše, ako joj se dâ, i plače, dok leturđija ne svrši. Kad sav narod iz crkve izađe, onda ona ni pet ni šest, nego ka' pjana ajdeš ajdeš kroz svijet, pa top! ničice na greb muževļev, te ala da se iz svije' ramena bugari i nabraja koješta, o čem će biti kašńe riječ. Oko ńe se načetaju ženetine i saviju glave u ńedra te ćute i tuve, što ona deveti. Ostala opet svijetina pita, ko ne zna: „Čija je ono, što bugari? Zor milostive žene i dobra srca!" Ona već zna, da će joj svijet to reći, zato ona je tako i izabrala dan, kad ima pûka, da bugari: čini se viditi, jer ona, da ne misli tako, došla bi drugije' dana, kad nema niko, tu svoju žalost izkaliti, a ne pred svakim, pa da je raznose.[1] Kažu, da žensku nije vjerovati, da svaka, kad joj muž umre: do greba za ńim govori „joj", a od greba misli: ko će biti moj.

(VI. Sirote.) Sirota ili drte bez ćaće i matere — reče mu se, da nema nikoga svoga, zovu ga sirotko. Ili kad ko pita: „Čija su ovo djeca?", reku: „Bogme, brate, ničija", onda se osjete, da su siročad, koje svak žali i preporučuje rodbini radi Boga i duše, da ij gledaju. A sud opet metne tutora na ńi', da gleda ńevo. I ako imadu koga pokojnog ćaće prieteļa, pazi drugča na ńi'. Kažu: da ni sunce ne bi sjalo ni grijalo, da nije sirota. U pjesmi ima: „Žarko sunce za sirote, mjesečina za putnike" itd. Žale ij, dok ne odrastu, i gledaju. A kad se otmu od djetiństva, onda trbuvom za kruvom. Muškić se oženi, cura se uda, te više se ne zovu sirote. Kad odrastu, pa u česovu govoru reku sami sebi: „I ja sam ostao bez oca i majke, pa me Bog digao i uzdigao".

---

[1] U cirkuliji Benkovačkoj kažu, da je jednoj muž umro, koi je ļepo živorka'. Umro ka' danas. Žena ga po običaju žalila i dopratila ga do grebļa. Kad se ļudi vratili i kad se večeralo i izopijalo, svedu s ńom najmenika (slugu), što su tri dana posļe pjančovali i orajali oko tog. Jedna opet, vele, da je žalila ovako: „Joj, mužu moj! Ne žalim te, što mi te je žao, već te žalim od atora sela tvoga".

Vele, da nije probitačno gńaviti ničije' sirotâ, ni otimati im. Ali, i ako su sirote, pa ima muškića, u brzo pamet ti dobiju, jer ij drugi uzdižu na punat i uče: kazuju im, što je ńevo, i koi dirit na žitku imaju, i kako svoga da ne dadu prodavati stricima, kako da ij tuže sudu, pa kako da se odijele, nauče ij. To sve dogodi se sa upļuvkom od drugije', najskoli ako je sirotan muškić, pa ima svoj dobar porcijun, a ovi, što ga uči, ćer za udaju ima. Tako ga obanta, da svoe ne pušta i da more biti gospodar sam: što bi ko drugi š ńegovijem zapovjeda', da će mu on ćer dati. Tako bude, i takije' događaji (!) ima dosta.

(VII. Bolesnici.) Bolesnik, u kući velikoj ako ima, u danu leži kod vatre okrenutim leđma: ako ga kuda tišti, tako misli, da će mu pomoći, da vatra izteže. Pa i ob noć drugča uz vatru je. Ako li nije tu, onda je na krevetu isto u kući vatrenoj. Rijedko da je đe na drugom mjestu pri bolovańu. Ako je ožeńen, kod ńega je žena mu i ponude mu nosi, ušuškava ga i pokriva; ako je teški bolesnik, diže ga i spušta, podmeće mu škipinu poda ń, da mu što navali. Ko nema žene, a udovac je, a ima ćeri, one ga gledaju. Koi je momak, a bolestan, toga stara mater gleda ka' oči u glavi, dok god ne ozdravi. Ako li je neožeńen, a nema majke ni sestrice, teško ti je ńemu! Sna' lagano ńemu priđe pitati ga: šta mu vali, jer ńoj nije stalo za tuđijem bratom, ne boli je srce, nit su zaedno na ńem ležali. Nego brat rođeni udža prići pitati svoga brata, šta mu vali, i šta želi, te što upita, brat stvara. Kad je teški bolesnik, brat je kod ńega danom i noći, da nit se svlači, nit preoblači, nego ga gleda i misli se za ń. Oli ćaća, ako je jak još, pa kad mu sina zaboli, te da je i ožeńen, on kod ńega nastava i zapovjeda, da mu se nosi, što je potreba.

Ima kuća, da ćeraju ženske od bolesnika, jer one okrenu plakati i šaptati (t. j. šapatom žaliti), koe bolesniku škodi.

I komšije oblaze bolesnika, i svi rođaci dolaze sloboditi ga, i pogađaju na ńem, 'oće li mu što biti, o čem će riječ biti kašńe.

Kad se bolesnik izvida i digne, zagrnut za dugo stoi aļinom po glavi, ništa mu se ne vidi nego oči. Tako polagano najprije ošuļka u poļe štapom u ruci, mal po mal, dok se ne oporavi.

(VIII. Luđaci.) Luda ni manita u nas nema. Tome reku, da je zveknut, da nije pri svoj šesti, da je bezvjest, da ga je zovnulo iz noći, da mu mańka jedna duga u glavi.[1]

[1] **Bijo je jedan gluv i ļem (!) od velike kuće. Išao je dobro ođeven, pa je bijo vavjek krmar. Udžava' bi krmke napuštiti u tuđa žita, a**

2. *Muž i žena u zadruzi ili kući velikoj.* Čoek i žena u kući velikoj, kamo je sila ostale čeļadi, ne čine se, da su veliki, jer oni ńesu sve u kući, ima tu još ļudi i žena ostalije', zato ne mogu reći: „Evo, mi smo sve ođe", niti se oni broje mimo ostalu čeļad; što ij dođe red, to obede, sakriti se ne mogu od radńe, man da su bolesni. Ako imadu djece od snage, onda namjesto ńi' idu na rabotu sa ostalom čeļadi. Zato se i vesele sinu, kad im se rodi, jer se uzda i nada, da će ga izmjenuti od radńe. Samac isto veseli se djeci muškoj, da ij ima, ali isto mora da radi uvjek, ima' ij, oli ne ima', ako ne će drugog platiti. Ali težak malo plaća tuđeg, man da je koi posve moždan, pa da bi kade koga prizovnuo, da mu pomože; i to bude, kad sustigne radńa radńu, kao kad budu ružna vremena, pa se nije mogla uklońati radńa ispred radńe. A kad su ļepa vremena, svak sebi mal po mal privređiva, jer vele: „Kad mi drugi radi, drugom sve i ostae". To je kod samaca. A kod onije' iz kuće velike nije, zašto tije' se u'vati puno kao moba, sve svoji, pa lako urade, kad god što počmu.[1]

U kući velikoj, kamo je ćaća i sin od radńe, ne kopaju oba: ako radi edan, tu nije drugi, sin uvjek zamjeni ćaću. A u samca, dok god more, kopa ćaća i svi sinovi, bez da se još za motiku broe. Toga žena opet nikad mira nema, sama je sve, na vodu ide, kruv

---

on bi se prevalijo čineći vintu, da je zaspa'. Kad bi krmke raštrkate po poļu ćijo skupiti, onda bi jedno blizo sebe prase ukelečijo, kojeg bi stala skika i dreka, a krmci ostali, čim bi čuli, u čas bi dotrčali tome rokitajući, đe im davi druga. Tako bi on ńi' uvjek skupļa'. Kad bi došla koja gozba, krsno ime, oli Božić (po običaju za te dane mora da bude krmeća pečenica), toga ļemca, ńevog pastira, trebalo bi odavno mititi na mote, i dar mu davati, ako bi puštijo koe iz krda zaklati, jer ne bi ćijo dati nikako, da mu se ńegovo blago koļe. Kad bi po poļu gona' ńi', pa kad bi mu koe kuda šalabazalo i trčalo na bandu van krda, a on bi onda gon! gon! pa kući, saćera' bi ij u avliju, pa bi uzo špruļu, pa poreni, pa poćeraj, pa udri po onome što igda more, da bi skičilo i roktalo od muke, i onda bi ij ope' izagna' u pašu. Taj ļemac natrag nekoliko godina nekud je bio otišao sam, da se za ń nije pravo nikad znalo, ni dan današńi ne zna se, je li živ, oli je mrtav.

[1] Više ļudi više će uma' i uraditi, nego jedan po jedan na broj, kolik i oni, t. j. na primjer: dvadeset ńi' iz kuće uma', kad se u'vati za jedan dan, a da samac dvadeset dana dan po dan uzamanice kopa, onda izmjeriti duļinu i širinu radńe od jednije' nadnica, puno više su oni za jedan dan svi uradili, neg on sam u dvadeset dana dan po dan, pa da nikad ne opočiva. Više ļudi više motikom odnesu.

kuva, čisti, pere, sigurava težakma, kad ij je, svakog obreka nosi im u poļe. A u kući velikoj na šetemane žene siguravaju, pa ne ćute ni pô muke. Kad se treve dobre, jedna drugoj ruku pruža pri siguravańu, jer to jedna drugoj čini zajam. A đe je sama, niti joj se ko more zajmiti, niti ona vratiti, izvan ako ima najmenicu, oli ćer, oli sina da je oženila, makar i nejaka (jer to biva od inokoštine, da ima mukti najmenicu).

Sve su sjajniji ļudi i žene iz kuće velike, jer ij ne urvava radńa ni briga, koliko u samca, na kom ćeš ođeveniju robu viđeti, nego na tijem. Ko delvetuje, nego oni? Ko je kod crkve, nego iz kuće velike? Ko sajmari, nego oni? A samca ćeš mučno viđeti tuda, kuda dopire taj. Sve je tijem lakše, do li što zažele esti: onda nije, ka kod samca, jer samcu niko ne gleda, što će spremiti, ni kom će pružiti, niti će mu ko iza leđa što prišpecnuti, đe ede mimo ostalu čeļad. A u kući velikoj mora da se sakrije, kad što sam 'oće da izije od žeļe, oli kad mu ńegov prieteļ dođe, pa ga 'oće da počasti: onda se uklone ondalen, kamo od kućana neko dolazi, a neko polazi. Koliko to nije drago onome iz kuće, toliko ni onome, ko e doša, da mu zalogae broe. U tom je razlika od samca i onog iz kuće velike. A u ostalom onom iz vamilije u svemu mu je lašńe.

Udžaju se neki tužiti, kad ij ima puno u kući, da im je krivo, da rade za drugog. Tako se tuže i ńeve žene. Ali kad se prosapi u glavi, nije tako. Oni, koi radi jedan za drugoga, drugi radi za ńi' t. j. jedan radi za drugog, drugi radi za trećeg, treći za četvrtog, četvrti za petog, i tako sve u naprijed. Ako ne radi s ńim u poredu, on radi drugu radńu, svedno: a kosijo, a vodu nosijo. Ko mora da radi, taj svaki za se, a ne za drugog: đe je ko, da je, rođen je za posao, on bijo sam, a među sto braće.

Je li samac jadni (što ij 'vako zovu), kad 'nako sam vidi neobrađeno ono svog mâla, grsti mu se pogleti, trne ga 'vataju, kad se promisli, kako će sam sve podorati i uskopati. A u velikoj vamiliji rugajući i šaleći se sve na zeman prirade, i to počivajući mimogred, jer drugča ne rade po vas dan. Kad ij je voļa, ostave, pa idu kući pjevajući, jer more im biti. Očima se ne uskopa vinograd: mimo svu radńu, kažu, da je najteži on. A tu težkoću mora da obedi sami samac, ka i oni u mobi iz kuće velike.[1] I u velikoj kući nema šparińa od vinograda, pa ni od šta, đe se motikom kopa, to sve po tenanu i iz tija, bez da se iko umori.

[1] Jer: „Vinograd ne će molitve, nego motike“.

Za motiku su u velikoj kući, koi su kapci, osim stariješine, i da koga put za što kuda odbije. Zato kažu: „Voli oru, końi zobļu“, kad ne kopa motikom, nego drugi posa' radi, oli kad je na putu, pa dobro pije i ede. U samca nema drugog ižińa, nego derati se i krvoločiti uvjek. Sam ako danas ne obradi, on mora šųtra, čeka ga posa', ne more ga mimo ići.

Muž i žena u kući velikoj među čeļadma su ļeti a zimi u kući vatrenoj sa svojom djecom. Spavaju (u) pozemļušica' kuća'.[1] Muž i žena u velikije' nekije' kuća imadu na baška, đe spavaju. To im se zove *ložnica*. Spavaju i u volije', u ovca', i u štali kod końa — u zimno doba. A čim počme prigrijavati, od izmaka proļeća, pa sve do u jesen, dok trae toplik, spavaju na dvoru, đe ko 'oće: neki na sred avlije, neki pokraj zida kutńeg, neki na guvnu (pa i najviše ćaća sa sinčićima tu leži), neki i više kuća po vrtlovije' vaļaju se. U vrijeme poļskije' vrutâ jeseni muški leže u poļu najviše po kokuruzije' i u vinogradije' zaradi lupeža. Svi, koi tako leže na dvoru, metnu kamen po' glavu. U sred jeseni razapnu torove po ńivami. U ń sagone blago, dovaļaju koju staru bačvetinu, i u ńoj tute čuvajući blago leže. Bačvu oko tora podignu od zemļe na babuļami, okrenu joj od bure zjatlo u blago, kako more ležeći gledati ga. — Stare bake — one su uz ogńište, ali otvore ļeti kućna vrata. Ležeći iz nutra metnu glavu na prag. Žene, koe djecu imadu nejaku, rijedko na dvoru leže, neg sve po kućami na krevetije' uz djecu. Muškića oženeni' ima da za blagom idu, i kako blago ļeti ob noć pase, tako s čobanma u kršu po redu i spavaju. Koi su kod kuće, pa tako leže na dvoru, pa treve tvrdo zaspati, a iz nenada, kad rupi kiša, stane ij vika i koļupovina; djeca 'nako iza sna vrište, vuku biļetine, u kuću unose djecu, jedva se umire i tako u vrućoj kući opet za'rču.

Malo ko da nema u kući velikoj svoju prćiju (osebušak). I kućâ od svoje prćije imadu, pa u ńoj i vatru lože na baška, đe stoe svak sa svojom kortom. Kad se na kućanskoj vatri vari ručak i bude gotov, onda svi idu esti.

Ko ima prćiju, toga begenišu. Muž, žena, sin, ćer — po baška jedno od drugog, ima ij, da prćiju imadu, a stoe zaedno. U prćiji bude: volova, końa, krava, krmadi, vuńadi, zemaļa, čelâ, žita i novaca na dobitku. Prćiju je običaj imati. Više se staraju, da im ona napredku ide, neg kuća. Jedni imadu više, neg bi kutńeg ij zapalo.

---

[1] Velika vamilija tije' kuća ima po nekolike, koje ńesu na tavan. A ima ij i tije', ma malo. Vatra je pri zemļi, i tu se vavjek sporadi grijańa i spremańa — tu se pri večeru sva čeļad nalaze u okupu.

Čoeka prćijaša lako je poznati: ođevenî je boļe, drže ga, da je mudar, i reku: „Bogat mudar, ođeven štiman, debo prikladan“. Prćijaš je pravdadžija i puntadur, jer ima se pram čim ponositi. A oni, ko nema te prćije, lako ga je poznati: izgleda, ka' pokisle vile; od kuće mu ne dadu, neg što popije i izije, i da što robe bace na ń. Koju revenu pri sebi da bi ima', te da bi se đe s kime sastao i napijo, ako nema prćije, zlo i napako, jer niko mu ne da, pa za imati svoju revenu, ide drugom na radńu, a to, kad kutńe posle prije obradi, one, koi bi ga išli.

Svaki vaļa da se stara za svoju djecu u kući velikoj, osim ića za sve ostalo. Kad ima kutńeg blaga, vunu udžaju podjeliti, pa onda svaka mater svojoj djeci prede i tka. Za košuļe, kape, krožete i opanke vaļa da se ćaća stara, a za glad, da ńesu gladni, kuća stara se.

Kad žena mora ići za kuću raditi sa svoim jetrvami, a ima nejaku djecu, pa da ńesu u koļevci, gledaju ij stare bake i čuvaju, koe su puno za djecu milostivije, nego mlade matere im. Ako li je djete u koļevci, onda ga uza se nose, uprte ga na leđa s koļevkom.

Žene u kuća' velikije' sebi rade, kad se sve kutńe obedi. Ili kad su kiše, pa se ne može, koje treba raditi, onda može svoje slobodno, što je voļa, pa bilo za djecu, za muža, oli za se. Ima ženskije', da i za druge rade. To sve more, kad nema kutńeg posla. Ako li bi koja uzela tkati, oli makar što raditi, što se tiče ženskije' drńguļica, a kutńe ne bi 'ćela, eto odma' inada.[1] Pametniji koi su, čim se izim radńe poinade, odma' munu iz kuće: boe se, da ij ne bi ko kro' što u inadu prekorio, ili oda'. Kriv koi je u čemu, oli ima kakvije' tajnije' svoije', ne želi nikad ni s kim inaditi se: boi se prieškorke: nego muči i radi.

Računaju, da je najgori inad u kući. Nije to, da oni polagano priečaju se, oli da zatvore vrata, ka' gospoda; nego izađu koe u avliju, na guvno, ili pred avliju, a drugi iz kuće, pa ala da se viče iz svije' ramena jedan na drugog. Komšije izađu oko zidova ćutiti, koi

[1] Jer lako se poinadi svoj svoijem, a s tuđijem mučnije, jer mu ne zna za vaj, zato mu je mučno ćorlati na ń. Svome svoj znade, kako diše, zato jedan drugome svašto i reku, između koije' bude i besjeda krupnije': on ńemu, a on ńemu, tako se uplete još ko što reći, onda mal po mal — sva je kuća u gunguli, da niko više ne zapoveļava, neg dvoe. Popoinadili bi se, pa bi i prestali. Ali uskipi ļutina onda još u kom, makar odavna da zna koe kome za koju manu, kroz inad drugije' špecnu' će se i za svašto se izdavaju, ako su što đe kutńe krijući popili i poeli: lupeža, kad kunu, reku mu: „Bože, ništa mu ne bilo, nego sam se odava'!“ I to ij eto lako sustigne.

posļe urisivaju im svašto: 'vaki su, 'naki su, to će im biti, ovo će dočekati. A šutradan ti sazivļu se na radńu i čine vintu, kan da ništa nije ni bilo. Kad ij ko zašto prekori u ime inada: da je sramota čuti se, a oni reku: „Pa šta mari? I kaluđeri se po manastiru inade, koi gledaju u slovo božije! I među svecije' ima inada, a kamo li da ne bude među nami! Mi jedno na drugo grmimo kao grom, a smilujemo se kao Bog". Ima slučajeva, kad bi se vamilija koja poinadila za što, ili pobila, a drugi došao razvađati ij. Onda ti svi složi se, pa na tog najaši i još ga izprakļečaj! Najboļe je tu daklen ne prilaziti. Pravo je rečeno: „Ko nije zvan, nek ide van! Ńev brod, ńev komod! Sami započeli, sami će i svršiti". Oni, koi te razvađa, više se ńi' stidi sutradan, neg oni ńega. Daklen, bez čega se more biti, bez toga se more i proći.

Inad bude u kućami velikijem najprie sporadi ženskije' i ńevije' mrdalica, jer svak svoju ženu kako psue, tako i žali, đe ide na radńu za druge, kad rade za kuću: vaļa da sve rade, ka i muške, ako ij nema ko od ńeva poroda da zamjeni.

Zadruga na ukupu. *1. Zadruga pri djelu.* U velikoj vamiliji ili kući svako muško, koe je kadero, i žensko zaedno izmješati rade u vrijeme proļeća, kad kokuruze kopaju. Tadaj, koe god može motikom mavati, mora da čagļa, jedno, što nije u tom teška radńa, a drugo, što kuruzi otimļu ma', te ako se na zeman ne uskopaju, propanu. Zato treba krasti vrieme, i sprcati svi iz kuće, ka na jagmu, za na zeman obraditi ij. Koliko bi bila šteta kući, toliko i sramota od seļana, koi bi rekli: Kod on'liko ńeve u kući čokrlije, klapčina i paroklisa izjelo bi svako magarca pod samarom, a ńesu kapci bili od ļenosti svoju muku na zeman obraditi, nego im propade".

Rade zaedno, koi su kapci, muško i žensko. Kad kidaju štale, onda đubar iznose u traļije': muškić uvjek ide napried, a žensko otrag. U vrieme žetve muškići žeńu sa ženskijem. Kad je vršitba, i tu ženske zaedno pomažu oko guvna počišćati i šuļati. Kad se vinograd trga, zaedno muškićima trgaju. Ženska nosi samo grožđe na glavi u vidri,[1] muškić masti u košu zavraćenim benevrecima (gaćami) do više koļena. A da nije tako, naćeravali bi na to i ženske, jer u vrijeme trgańa jest ka na jagmu, da ne 'rupi česov šijun, oli krupa, te svaki radi, da svoe škapula što prie.[2] Kad je vrieme od

[1] Ta se zove *vrńarica*. Boļu plaću tegli i boļe se 'rani, ako je tuđa.

[2] U Bodulije' (škoļevma na moru), kažu, da i ženske maste, bez srama da sapnu kukom i sponom sukńu: stražńi kroj sprijed na pupak, a spredńi na leđa, tako jedno svr' drugog da izgleda, ka turske dimlije;

čemušańa kokuruza u nas, svi koliko ij je god, vaļa da komušaju, jer se mogu u slami potpariti, pa klijati. Zato svak, muško i žensko, mora da sprca.

Muškići čudo ne štede ženskićâ od radńe. One reku, za zaštediti se: „To su muški posli“, a muškići im odgovore: „Kako zaedno morete biti s nami na zjeli, kad se ede, tako morete zajedno s nami i vorgijati. A jer u Bodulije' svašto Bodulica radi, pa im ništa! Altroke vi o'đe!“

Muški je posa' u velikoj kući bez ženskije': kopati vinograd, orati (i kad kokuruze oru, ženski ij meću zrno po zrno za plugom); muški tuku mlatcima kokuruze (klipe), kopaju vrtle, siju zeļe, sade kumpiere, kupus, luk, kapulu (te koi je ļut, kažu, da bude ļuta i kapula i luk; a koi je dobar, onda da ne koļe zere, da se more esti, ka' i ostalo zeļe). Muškići se peńu na ogranke, kad se mlate bajami i beru masline, a ženske samo kupe. Muškići ziđu kuće (žene nose vodu), pa tešu, pilaju, kuju (a žena udža u mijove dimati, kad nema ko drugi). Muškići krče, razbijaju ledine, sjeku draču, nose je u naviļcije', zagrađuju š ńom okrajke i obloge, prielaze i ogrede. O gozbami spremaju i koļu blago, ļeti ga strigu, nabijaju bačve, zašeperivaju dna, kose livade, kupe sjeno i zbijaju u plaste (stogove), voze u kolije' iz poļa kući, što je potreba, idu na put i u mlin. I za svaku mušku potrebu muškić treba da se providа, jer žensko u to nije uputno, kao u izvańske posle, pa ni u ništo, dok ij muškić ne narene.

A bila bi i sramota, kad što za kuću mańka, pa da žensko ide providati se i što kuda potucati se od nemila do nedraga, kad ima muškićâ. Onda bi rekli, da u kući nemaju nikog od muška, što su muški, da su ženske sve, a što su ženske, da su muški, pošto ij šaļu namjesto sebe, da se za ńi' staraju, a oni da leže. Sve da bi žene i 'ćele što kuda ići za koe kutńe posle, muški im ne dadu parduna, da im ko ne bi u selu za to prigovorijo, jer je običaj kroz šalu za svaku magańu jedan drugog prekoriti, pa im nije drago, da im se reče ono, što ne sliši, pa reka' šaleći se u smiju, oli bez smija.

---

zavrati tako i rukave do mišica, pa ala da se pod mušku masti. U Bodulije' svaki ne mal posa' rade ženske sa muškićim zaedno. Ti Boduli ili škoļarci ńesu od nas daleko više od 15 miļa, do prvog mjesta Vodicâ, kamo su svi katolici (pod našu zvani *buńevci* i Boduli), đe je sve drugovačije, neg kod nas, pa i govor ńev nije ni na nesi na naš, roba po gotovu, kuće i sve ostalo. Ali su puno pametnî i bogoļubnî, neg naš svijet.

Ženskići svoe posle bez muškije' čine, kao: kroiti košuļe (za se, za muškiće, za djecu) i svu ostalu robu; šiti, prati prańe i vunu; nositi vodu, gargašati vunu i presti, snovati sukno i tkati ga; ići u drva, kad muškić nasječe, a đe je inokoština, nasječe sama, te liš, kad je ukrasti iz gaja. Ženske nasađuju i legu tuke, patke, guske, kokoši; kuvaju kruv vavjek i preću; prebiraju varicu, kad meću variti; rede žito, kad je ići u mlin, oli kad se ima sijati; uzdižu po kući, grade i pretresaju krevete; čiste i kupe đubar po avliji, što pane ob noć od blaga. Ženske idu koi put s muškićom u grad pazariti robu, jer ona boļe i cjeńe uvjek kupi, neg muškić, zna se više trgovcom cergati i gonati za cjenu, neg ļudi.[1] ONđe ide pazariti, đe je trgovac veso, i đe zna belegijati i iz daleka mutape prostirati (pretvarati se), lackati.[2]

U velikoj kući žene, kako je rečeno, na šetemane spremaju, ali mimogred jedna drugoj ruku dae. Mlada kad dođe na novo, najviše kuću čisti, vrńa se po ńoj i pregibļe za činiti se viđeti da je leštra i kaderna. Ona na vodu ide sa zavami svaki put; loži vatru. Maja koja je, ona kuva kruv i preće, gleda, e li pečen, te ga vadi. Ako nema drva sitnije' za ložiti, nego su veliki balvani, onda narenu muškiće, da cjepaju.

Svaka kuća, mala i velika, drži krmaka, tuka, kokošiju (pataka i gusaka ređe); velike kuće psa imadu svezata u danu u sindžiru, ob noć ga pušte u šišļagu (prosta, da baza): starješica mu (t. j. maja) mete jesti, on ńu dobro poznae i oko ńe se oblizuje, a na druge reži.[3] Drugoj stoci, kao: govedma i końma, kad ne rade i kad ńesu u kršu na paši, meću im muškići.[4] Krmcije(m) kutńije(m) mete i daje maja, a prćijanskijem svak svoima. Tako i s kokošima i tukami: čije su, oni nek se i misli, jerbo kuća tog malo za se leže, svaka sebi, ako 'oće, to se dopušta do neklen, a od neklen za to bude inada i svega, o čem će riječ biti kašńe.

[1] Kad kupuje, jedno po jedno plaća i zove, da lašńe račun zna.

[2] Još kad joj uz pazar pridavi što nabaci, kao: igala, povjesma, koi klupčić končića, oli brišima, ona misli da je trgovac to ńoj darovao, i da je duševan, ali nije tako: trgovac ako te počasti, pa ti ne uzme plaće za rakiju, plati' ćeš mu je u smokva'; daklen on je vavjek na svome. Kažu: „Ko ńevu iglu ždere, ćuskiju s.re".

[3] Pasa imade i lovnije'. Ńima daju esti oni, za kim idu, jer se ńevi broe.

[4] Końa ne češe niko na selu, kao ni goveda. Kad ij zasvrbi, oni se protarlijaju o zid, ili u kršu na paši o grmove, ol o grede.

2. Zadruga pri jelu. U kući velikoj, čim svane, pa se radilo i ne radilo, maja odma' loži vatru i nastavļa bakru za pulu. Podjaruju pod bakru oni, koji su više gladniji, da se brže pula svari. Kad bude gotova iza dugog kvrkeļańa, onda, kad su na okupu muškići, jedan od ńi' mješa je, polak nad vatrom, a polak na zemļi. Tako mješajući djeca se oko bakre načetaju i drańče: „Daj de, striče (oli: ćaća), boticu pule!“ Nije kud kamo, dade se djeci, sve da nije dobro umješata. Uzimļu djeca botice 'nako vruće, pušu u ńu, 'lade je, premeću iz ruke u ruku, dok ne iziju. Kad bude već pula umješata, djeci najprie izvade u zjekicu, te metnu preda ńi' na zemļu, da edu, oli pred koe djete oveće, tako ostali ispred ńega edu. Zato više puta bude plača između djece, jerbo bi svako rada, da je zjeka pred ńim. Onda, da ne zabune čeļadi, ćapa mater matrak te sviju izpaliča, kud god može do'vatiti. Onda ij stane dreka. Ali ne dadu im opet ni plakati. Onda im metnu zjeku s pulom na zemļu, mačka se privuče, te iz pred ńi' zađumi, to se ne gleda. Tako posļe plača mirno edu.

Đe je osredńa vamilija, bakru s pulom oli s bronzinom metnu na zemļu, posjedaju muškići na stoce o tri noge, ženske — koja na stolac, a koja čučne. Mlada pruža žlice, uzimļe svak svoju. Ako je koja škrbasta, ol da nije dobro oprata, oli da je djetińa, pa kad trevi na starješinu, ili na česova muškića usovna (jogunasta), odma' će je puzdrciti na dvo', oli u dnu kuće, pa pita drugu i veli: „Što će mi škrbasta žlica? Ne ću na vješala još!“ Onda se svak prekrsti na sjedeći i ala da se ede, dok god koe more. Jedući svi muče, jer da koe zakala predikati, a drugi grabe ispred ńega, pa edu! I zato se mora mučati. Reku: „Kad ovca bleji, gubi zalogaj“. Čim koe žlicu ostavi, ide na vučiju piti vodu. I tako sve jedno po jedno ostavļa bakru. To se zove ručak.

Na podne bude užina, a u veče večera, o čem će biti drugovačija riječ na svom mjestu kašńe. Kao osim obroka ima drugije' pojedalica, kad ko izgladni (jer ne će da dura gladi niko).

3. Zadruga pri veseļu. Velika vamilija bude na okupu (t. j. kad su svi kod kuće), kad su ružna vremena, pa nemaju nikud ići zaedno; kad se blago striže; kad se posjeci biju; kad je mrtac u kući[1];

---

[1] Makar da najmańe djete umre, niko nikud ne ide. I ako u koga đe rade, ol u sebe, ol u drugog, te čim čuju, da im je koe umrlo, odma' ostavļaju radńu i idu kući.

kad im krepa goveče.[1] Kad se ko iz kuće vjenčava, oli ženi (t. j. bez vjenca dovede mladu), svi su kod kuće; oli kad se krsti djete, pa đe je moždeu žitak, kad su koe svetkovine,[2] kod kuće su svi. Kad koi muškićâ u soldate ide, ili u pržun, svi budu na okupu; tako isto kad se vraća kući. Kad koi prijetelj iz daleka dođe, oli diva u daleko udata, pa su je żeljni viđeti bili, svi budu oko ńe, pa iz komšiluka je dolaze gleti i š ńom se ljubiti.

U kući velikoj kad se dožeńe bjelo žito (t. j. šenica, raž i ječam), onda se vari cicvara i prijesnoc(!) peče. Dok je bilo izobila vina, poila su se sva čeljad na svršetku svoe radńe. Tako kad požeńu zelen (kokuruze), neka izvrština ima od ića. Kad se iskopaju vinogradi[3], u kući velikoj kolje se blago za večeru, pije se do pred zoru i talanta. A kod samca toga ništa nema. Mala čeljad su u ńega, pa im se ne zna, kad im je svetac, ni petak, polagano sve svoe sami urade, nikoga i ne zovu na dokopanciju. A da i zovnu, plate mu žurnatu (ako kopa na 'ranu, 'rane ga, ka su i do sad), pa svak sebi. Ne izgledava se, niti se izgoni od malije', ka od velikije', jer velika je kuća moguća te činiti izvrštine i svetkovine. Kad počasti svog težaka, na ńoj se ništa ne poznaje. Reku zato: „Pala muva na međeda, međed bijo, ka i bijo". Malom bi samcu šteta činila se, kad bi poredijo spram kućom velikom. Zato vele: „Komarcu kad otrgneš nogu, i drob si mu izvuka, te je propa"[4].

---

[1] I onda svi su kod kuće, deru ga i gone po selu prodavati, koga po što po to mora svak uzeti, pa makar ga bacijo. Taj običaj od postańa sela je, ne dadu čoeku, da sa svim štetu podnese i nesreću, jer reku: da se to more dogoditi danas meni, šutra tebi; i reku: „Sretnim ljudma mru žene, a nesretnim krepavaju końi i voli." U jednom selu, koe nije daleko od nas, đe su svi katolici (zvano Vaćane), pa kad im vô krepa, onda kapitan od sela ide uz meso i svakom po komad objesi na kutńa vrata, pa ga ijo, o ne ijo, mora ga platiti; ako ne će odma', oli nema, onda u napried dade mu žita. Meso mu izmjeri na kantar starinski (okaliju; u oki ima kil i četrdeset i četri deka). Toga mesa ne prodaju više oke od 25—33 šolda, pa bilo mršavo oli debelo.

[2] Ima svetkovina posebnije' i zavjeta: da im miši štete ne čine, i da vuk blaga ne kolje, o čem će riječ biti poslje kad se dođe na to.

[3] Zove se *dokopancija*. U to ulaze muškići. Onda najbolje bude. Kad znadu ostali, da će biti večeras dokopancija, pa kad idu koga zovnuti, da im pomože dokopati, da im ne ostaje za malo i da se više ne povraćaju u vinograd, onda se jagme ići tu raditi.

[4] I trgovci po selije' imadu svoije' zemalja i vinograda. Pri svršetku radńe ne će da znadu za nikakve svetkovine, ni za dokopancije, zaludu imadu bolje, neg težak. Zato im se zna na radńi, kakva je.

Zadružni život u pređašńe vrijeme. U prve zemaue po vamilija' jednako je bilo sve, ka i sad. Nošńa se promijenila po nešto, a običaji ńesu, idu po onoj: „Bo|e da nestane sela, neg u ńem adeta". Narav je ista: kakav otac, 'naki i kotac.

Stajao je uvjek neko bo|e, neko gore, ka i sad. Više je svijet otprije bijo dokoniji, svukud se, kažu, u svaka doba mogla čuti pjesma i popjevka, ođevenî je narod išao, nosile su se toke i cvancike, čarmile su se glave, pašńače su bile izlivene i za ńima po dvije kubure i nož veliki garàn (crnije' ručaka), a sad toga nema. Nosili bi isto oružje, ali vlast ne da ni britve držati, a kamo li nož garan nositi! Kapa je momku sva od cvancika bila i talijera, a niza ńu kita svilena visila, ka koński rep, te po plećima pala bi. Momak ne bi se ženijo, dok ne bi proša trideset godina; da bi curu probirao: je li kosata, da joj ńesu nokti smet|ivi, more li doiti, i dok ne bi prigurala i ona blizo trideset godina. Onda da su od tije' djeca bila krupna, Bogo moj! , a da bi |udi izlazili ka' džide. A sad da se je sve izrodilo, đe se žene od 14—15—16 godina, a od toliko udavaju. Zato reku: „Đe će od ńi' junak izaći, kad se ženi gomuče i uzim|e golopiče, pa mu rađa golomače!" Kad bi se otprije taj zreli momak oženijo, da mu ne bi dali za pô godine raditi, nego što je ńega vo|a bila. A sad, da se danas oženijo, sutra ide kopati, orati, grede vaditi, pa najtežu radńu raditi. A to su tra|e, što se na ńima grede nose, jer od tije' se ne može zaštediti, da mu je lašńe. Je li ponijo, mora nositi ńi' dvojica, pa bilo lagano, oli teško: kako im je, znadu oni i ńeva pleća, jer ne može im niko pomoći, sve da bi ćijo.

Gusle da su bile po kuća' i tambure, a ćurlikače, svirale i diple još se potežu đe u kog, ali sve ređe.

Beštime da niko nije mogao čuti u selu, pa i niđe. Postovi da su se postili preko izma. Kad bi ko opsovao koga sveca, odma' starijешina da bi ga odjelio iz kuće. Ni sad ne bi beštime bilo ni zlogovorstva, nego od kad postaše napaki soldati, oni je donesoše, jer se vidi po tom, da ni sad onaj ne beštima, koi nije bijo u soldatije', a onaj, koi je bijo, kreše sve svece i bogove uvjek, zaludu ga je probila kozija dlaka (osjedijo). Više, kažu, da se je nosilo počitańa starijima, nego sad. Djeca su bježala, đe bi se stari sastajali divaniti, i uklońali im se s puta. A sad toga nema: ni u crkvi ne će da poznavaju, ko e starî, već preda ń i u banak uđu, a stari dubi pred ńim. A to je sve i do ćaća djetińije', što su im raspuštili da rade, što 'oće. I još se diče ćaće neke, kad im sin k vragu

slidi: onda mu vele, da je junak i kapac; da od berekina i vuncuta vavjek čoek izađe; a ko je bijo kukavica i budala, da će uvjek ostati budala; vele mu: ćuk bijo, ćuk osta'; iz pańa se vidi, kakvo će biti stablo. Što je sad pušteno djeci na voļu da čine, što 'oće, ispunilo se je ono proročanstvo, što je rečeno: da će jae kokoši zapovjedati. To je vrijeme uprav i došlo.

Dioba zadruge. U prve zemane, kažu, da je bila jedna sama kuća, narod u ńoj da se nakotio i nakopitio, da se ńesu mogli grijati svi na jednoj vatri, ni iz jedne zjele esti. Kako oni, tako ni sitno ńevo blago nije moglo uma' u jednoj jari stati, tako ni od krupnog zuba nije moglo u jednoj pojati gristi. Onda ta velika vamilija da je na jedan i na drugi kraj sela zidala stanove i druge zgrade sve u suvozid, da su se morali raštrkivati, za'vatati ogrede, pašńake, ledine razbijati te pretvarati u podvornice. Sve ti svoi da su se nametali jedan na drugoga, ko će više u toj pustoši zaćapati zemaļa i ogreda s gorom.[1] Ta velika vamilija stoeći zaedno jedno s drugim u pameti, a s telom baška, đe čuj, đe vidi za blagom i sa četovańem, dočekivańem 'ajduka (što ij je otprije na alaje bilo). Tako pustelekajući zaboravļali bi na odžak, iz kog su najprije potekli, jer su bili podaleko kroz goru otišli jedan od drugog, uza se da su svu svoju zgodu imavali. Tako bi lašńe i prostrenije jednijem i drugijem bilo živiti, kad su imali o čem, a niko im nije smeta' ni zapreda'. Tako, kako su se otisli jedno od drugog, bi se i pozaboravļali. Vele: „Kako s oka, tako i s umi". Đe bi ko osta', dobro bi staja'. Nego samo o Božićije' i krsnije' imenije' bi se na zapaļeńu svijeće sastajali, te dok bi ručali. Onda opet svak sebi za blagom.

I sad ima u Bukovici velikije' kuća, koi su što kuda zaštrkati po stanovije', da se ne viđaju neg od Božića i do krsnog imena, pa onda svak sebi na svoje mjesto. I sad ima neki, da kuda odu, bez da ij iko odgoni (trbuvom za kruvom), pa ako im se svidi, da mogu živiti boļe, neg su ostavili, pa makar bilo na kraj svijeta, tu zastare i ostanu. Reku zato: „Đe boļe, tu duļe".

Eto tako kažu, da su se i u prve zemane rastavļali jedan od drugog bez inada i kara.

---

[1] A gore da je bilo svukud sve same debele, — do Mlečana: oni da su sve, što je đe boļe bilo, sasjekli i odvezli niz more, od koe su načinili koļe, te na tom Mletke ozidali. Kasnije opet Vrancež da je isjekao oko sebe, đe bi dopro i đe bi se ulogorijo, da mu ne zaklońa gleti u neprijateļa, pa da mu se ne privuče, a najviše da je sve skrndija', kad je bježao od ovi' strana.

Sadašnji svijet ne djeli se tako mirno pod taj način, što ću uzroke do cigloga o'đe navesti, za koe se god može znati. Jer u ovom poslu, kad se ne bi početak svake male stvari pisao, onda ne bi vaļa' ni svršetak: bijo bi bez temeļa. Male stvari rađaju velike i budu uvjet diobi. Jedna mala varnica (iskra) more cjeli grad zapaliti.

Kako imade više uzroka zaradi diobe, tako ću ij sve redom jednog po ednog o'đe izkontati.[1]

Žitak, bijo mali o veliki, jedan je kraj; a drugi kraj kutńa su čeļad. Daklen između svaka dva kraja ima i srieda, to je dioba. A ko biva po toj sriedi, evo uzrokâ:

1. Uzrok je diobi, kad u kući ima braće, pa ńi' polak prćiju svak svoju ima, a drugi ostali nemaju, a od niklen ne mogu je zavoštiti. Ta braća, koi imadu, veselo stoe i nose na sebi toke i cvancike i drugu nagizdanu i našaranu robu, a oni ne mogu ni opanka nova, ako ne kopa u koga motikom, pa ne kupi. Onda u ńem tińa ļutina, đe ne more, ka i oni. A od kuće mu nema, neg ono, što proždre, i da česove sukneždine, ako ima još kutńeg blaga, bace na ń. Onda bi taj da' bez traga kuću i sve, đe nema, ka ostala braća, koima su žene u doti dońele. Jer oni, koi ima prćije, kutńe ne troši, neg ono, što izije s ostalom čeļadi na obroke. Tako ne dadu, da kutńe niko dira. Veli: „Kad ja ne trošim, ne 'š ni ti", te ovaj, koi nema prćije (a ne može je drugačije ni imati, pa da može sam š ńom zapovjedati, nego da bi se odjelio, pa bijo gospodar od onog, što ga zapane), i taj neimali uvjek kustolomi: da mu je krivo, pa nastoi, da bi se odjelio. Jer kuj danas, kuj šutra, braća ga se štuvaju, te kad je sprca, odbace ga od sebe, jer misli, da će boļe stati. Kad tamo, — a on kroz nekolike godine dođe do prosjačke torbe,

[1] Kako sam rođen na selu, tako i stoim među seļakma, dapače i moja vamilija jest upravo seļačka, kamo nas ima dobričak, da baš malo ja gospodom općim, sa svim što nosim kaplaet, ka i oni. Ali đe ńesam rođen u gradovije' pri moru i đe debelijem glasom divanim naškim jezikom svakud, a ne latinskim, ka oni tanko, zato vele mi, da sam vlajo, ka i ostali težaci. Oni se ne deńaju našim težakom niđe divaniti ni općiti, bježe od ńega, ka od vuka, samo đe nije rođen u gradu i đe ne nosi škriļak. A ja težake ļubim, bratim se. Same sam djece držao na krstu do sad pedeset i petero, koe su zdravi i živi i ciglo. Zato vele, da sam sretne ruke, pa trču meni svi me zvati, ka' ovce na sô, da bi se ja koi puta toga proša', jer vaļa darovati babu, koja ga donese, a baška djetetu zaditi za povoj što srebreno, da bude sretnije. Tako općeći š ńima i kumeći se dobro poznajem ńeve radosti i žalosti, pa i svake mane, i uzroke, zašto se djele.

kae se i tuče šakom u nos, ali nema dokad, jer vaļa da radi danom i noći za izjesti koru kruva, te misleći, da će se odjeti u toke i cvancike, ka i braća mu, a on gori i laćavî i prńavî postao je. Zato kažu, kad ko ne more, a ćeo bi: „Vidla žaba, đe se końi kuju, pa podigla nogu i ona“, oli: „Ne pružaj se, doklen se nemaš pokriti, jer ozeb' ćeš.“

2. Uzrok je diobi, đe imade u jedne braće puno djece, a u drugoj jedno, dvoe, oli nijedno, u trećega i četvrtoga po petero i šestero, pa ti 'oće, ka djeca, da i više edu i zanovetaju. Čim svane, svako se zauzda komadom kruva do ručka. Na ručku edu po gotovu. Posļe ručka opet, ako zańuše za kruv da je u naćva', oli đe, sami štipļu i lomkaju, da ńi' toliko djece do drugog obroka jedno mimo drugo cjeli će kruv izkrpatiti i poesti. Jer djete je ka i prase, ono vavjek žvaće, kad i zaspe, s komadom je kruva u ruci. Ostala braća to sve podnose do neke mjere. Ali ako se i zere što porečkaju među se, odma' se iskore djecom. Oni, koi ij nema, oli ima jedno, dvoe, reći će onome: „Da mi tvoe pu'oglavce 'ranimo na naše žuļe, koi će za sviju nas izjesti! E, vjere mi, bi ti tješńe bilo, da na baška vatru ložimo!“ Kukavi ćaća taj od djece, kad ga ko š ńima kori, kao da mu čupa kutńe zube i za perčin tegli, te ako je pametan i prostren, obmuča' će i optrpi' će, ka magare šiļak; ako li je tjesan, reći će: „A ja vaše korbe ne mogu podnositi. Moja djeca ne ću, da vam budu teška. Moe dajte, što me ide, pa Bog ćaća, a sveci braća! Ja ću ij onda 'raniti s moim: o' šta e, dosta e. Svak ćemo sebi zaviđeti, ne ćete li obogatiti bez moe djece, koe ja ne mogu poklati sporadi vas“. Na to ostala braća pri'vate mu riječ, pa reku: „Slobodno, kad ti je krivļe, neg nami, i kad si sprca' i kad ti se ne može ništa reći, neg ti je srce na dnu guzice“. Onda nikako, nego svak sebi, ka baba i Bog, pa što maci, to i kuci. I tako se razdjele. Sad ku' će, što će nejakom djecom? Od ono zemļe, što ga je zapalo, jedva žita more doteći, da dokruši, jer djeca 'oće da edu: oni ne znadu, što je reći: „nema“, nego: „daj, ćaća“, „daj, majo“, ima, o ne ima. Kad se ćaća i podjeli, đe su mu sinovi od snage, ni po muke: oni će lako kruva izraditi i sebe zaođeti. Ali je žalost ona, kad se nejačkom djecom podjele, pa ne more š ńima ni tamo, ni amo. Pa još đe trevi ćaća umrijeti, a taj pilež odjeļen ostane, — e, onda, smrti, đe si! Pa pravo vele zato, đegod obladaju puno djece, sluti potrebi i sirotińi.

3. Uzrok je diobi, đe dug oblada, pa dužnik (vjerovnik) zakala gonati kartami i robļačinom. Onda braća među se inade se, Bože, sačuvaj! Odbijaju jedan na drugog krivicu: ti si kriv, što nije se

platilo, a on ńemu: ti si. Tako jedan na drugog sjeku sovu, da nikad kraju, pa onda najkašńe svi najašu na kutńeg starijешinu: što je radijo od novaca? Zakalaju ga pitati od natrag 20 godina: što bi 'vatalo se za blago i za vino, oli za što drugo. Zaludu on kazuje, kuda su novci prošli i otišli, ne će da mu razumiju, nego uvjek govore: moga' si platiti i mogao, a ńesi ćio; sad plaćaj sam svojom prćijom. Kako će starijешina, što li će, misli se u sebi: Đe ću uvjek ja svakom govnu biti poklopac! Za ranijega boļe mi se trsiti braće, kad sam svačemu ja kriv. Jer da vrag prne na Velebitu, vaļa da meni zasmrdi o'đe". Pa reče braći: „Ja 'oću osalen, pa i sad, da se svaki dug podjeli: nek plaća svaki svoj, nek zna, kako ij je samu plaćati". Onda onaj, ko bi rada biti odavno sam sobom gospodar, i da mu niko ne prekraćuje raditi, što 'oće, i da more imavati svoju revenu u ruci, ka i ostali, pa da može bazati po sajmovije' i što kuda, — onda reče taj: „Kad ćemo dug djeliti, valaj ćemo ļe i žitak, pa kud ispali, da ispali". Starijешina tome kunten i po gotovu: „Ajmo, ajmo!" Eto vatara odma' više. Dužnika zamole svi, da obustavi karte i robļačinu, produļe i prečine pismo. Dužnik voli: više ńi', više šuporata i više darova i mitova za čekańe, pošto ńesu duga bili kapci platiti iz boļeg i višeg stańa, dok su zaedno stali, a kamoli će, kad su spali svak na mali porciun! Onda taj dug naraste u jednog po ednog, koliki je prije u sviju bijo, te od tog malog duga, koi je narastao ka jablan, da ga svak čue i vidi, postali su tuđi kmetovi. A dok su zaedno stali, te da se ńesu djelili, mogli su ga platiti, bez da bi i opazili. Kašńe se prisjete, ali je kasno: izgubi se stańe, dok se dođe u poznańe.

4. Uzrok je diobi, đe oblada ļenost. Kad ļežu ranije, a ustaju kasnije, zemļe im ostaju neobrađene, neuzorate na zeman. U drugije' žito ubusa se, a oni tek svoe brazde; u drugije' kokuruzi za kopańe, a u ńi' tek se počmu brazditi. Što je prije posijato, boļe uvjek rodi, jer kažu: da rani tići odlijeću.[1] Tijem ļenotami pitaju

[1] Oni, koi su se izlegli najprije, najboļi su; a oni, što se najkašńe izleže, zove se *ćaćić*. Ranije koi su se izglegli, oni ranije i odlete, ćaćić š ńima ne može, nego onako sam i bagurav ostane u gńezdu; dok on bude 'ńaki, ka i oni, 'oće se puno vremena. Mater mu i ode uz prve tice, te š ńima cvrkuće i voda ij, a ovoga baš i zaboravi, koi se 'nako sam na gńezdu očaveda i propane. Ako kako i ostane, pa ga se matica sjeti na ńegovo više promuklo cvrkutańe i dozivańe, ali nikada ne bude, ka oni rani, što su izletili, nego guba vavjek. Tako i braće ļene žito, kad zakasni.

ļudi, na izor da dadu, a oni ne mogu od ruga dati, nego reku: „Ta ne raste ni nami kamen na glavi, moremo i mi orati“. U ļenaca ni vrtlova nema, jer gledaju jedan na drugog i 'oće zaedno da ga oziđu i iskrče, pa i svaku stvar ne će jedan bez drugog, bilo zagraditi svoj prieloz, bilo đe podignuti soren zid oko svoje zemļe, da tuđe blago ne napane. Doneklen nije kriv ni onaj, čije je, što napane u nezagrađenu štetu, jer omakne se, pa: pusto mļeko i mačke loču, daklen ga vaļa zatvoriti. Ļena braća u to ne ćabe, nego, što moraju uraditi, 'oće li, ne će li, jedva urade. I to, da im nije ruga o' svijeta, u ledini bi im polak zemļe ostalo i intrade (vinograda), ka i ostaje u više ńi'. Oni uvide svoju propast, te mjesto da se slože, pa 'da svoj nemar bace o zemļu, oli da ga zakopaju u onu jamu, koja se zove zaborav, a oni reku na mjesto toga: „Ajmo se djeliti! Ajmo de!“ Podjele sve, i špicu. Ali sad ko će zanemarene zemļe orati, kopati, razbijati motikom one ledine, obrazdke i oplaze, što iza pluga ostaju? Kažu, da nije naučila krava orati, te ni oni tije' ledina obijati, nego u ladu ležati i ćurlikati u ćurlikaču. Nemaju u ruci, a potreba im, — ala da se prodaje bokun po bokun onome, ko će biti kapac raditi. Jer ono, što ij žita zapane za pokriti svak svoe nove i stare potrebe, ne more da doteče, a u godini ima 366 dana, pa na svaki obrok (t. j. po tri puta na dan) vaļa esti. Tako radeći eto gotovije' prosijaka iz same ļenosti, pa su pravo rekli: da obješenije' kolača niđe nema, pa za imati ij, upri u se i u svoje kļuse.

5. Uzrok je diobi, kad ima dosta kutńeg mrsa i vina, a starješina, koi krijući, štono se kaže, ispod guzice sve sam popi i poede, oli tušne svojoj korti, oli česov ńegov znanac da dođe, a on ga počasti s kutńijem. Ostala braća treve oklen doći s radńe 'nako trudni, gladni i suvotni (kad se ne omrse), da zateku, đe taj ńev starješina uz svoga prieteļa sit pjan sjedi: da ovi toga ńesu čuli ni viđeli nikad. niti znadu na prav, na koi su mu kraj kutńa vrata. Oni tako gladni i svakakvi, pišaju im se zubi, pa popriečе očima i mumlaju. Vidi taj devorac, da nije stańa kod toga pańa, nego odma' ode ća. Čim je zamaka', a ovi ala da se inade, pa vele: „Ne znamo ga, ni oklen je, ni što je, a mi da krv pijemo i radimo za jedne po jedne dokońake i mukterane! A, ne će tako biti“. Čoek, koi ide po ļudma, vaļa da ima znanca i prieteļâ. Gora se na goru naslońa, a čoek na čoeka, ali to kućani ne će da znadu, koi ne idu po svijetu, nego oko kuće i za blagom. Vele: „Ako si mu ti bijo kod kuće te ti je nabijo prkno, nije meni“. Zato prćije je dobro imati u kući, — da bi za ništo, onda sporadi prieteļâ i znanaca. Kad od svoe prćije koga po-

zovnu za počastiti, ne će mu niko zamjeriti, nego se oblizuje, da i ńega počasti s onijem, što nema on, te da mu zube osoli. — Pa sporadi te korbe, da on popi i izjede oli sam, oli što kim, svade se i podjele. Oni, koi je naučijo dočekivati prieteļe, dočekuje ij vavjek, nikakvu nazadku ne ide, da bi mu što pomańkalo: on se obrati znancima i prieteļma, oni mu pomogu i dadu. A oni, što ne znadu za nikog, niti im je za kim stalo, napako vavjek. Nemaju poznanstva u svijetu, niti se imaju kom obratiti, da ij koja nagla dopane, nego dok ima, da ima, kad nestane, propani. Kažu: „Bože, sve uzmi do li prieteļâ!“ A dobro je atornika i u vražijoj kući imati.

6. Uzrok je diobi, kad koi kućana ode u soldate, oli u pržun, pa kad ij se ne sjećaju, niti im što šaļu, kao da ńesu otpali iz te kuće, i da svog nikog nemaju. Jer oni kažu, da ńesu krivi, što ij je to zapalo: ko vaļa, da je u pržunu i u soldatije’, a budala buzda stoi kod kuće. Ti u tom bez pomoći od kuće pate, gledaju svoje drugove, koi su gori po stańu, a kuća ij se sjeća, pa im piše i šaļe pred Božić i krsno ime koju gaztu, da se potkriepe. Ti, koi su iz kuća velikije’, pa u tom gledaju u goreg od sebe, da ij ponudi i da, onda im se još tu zagroze i u sebi samu mržńu goe na kućane, jer oni vele, da ńesu krivi: cara mora svak služiti, a pržuna da more svak dopasti.[1] Kad ovi izađu iz soldatije’ i pržuna, odma’ ’oće, da se osvete. Vele: „Kakvu mi korist kuća dae! Kao da se ńesam ni rodijo u ńoj! Nema toga, neg ja ću na bandu, kad ste tako duševni i sjetni. Moj porcijun odcjepte, pa posļe ja prosio, o djelio. Što bude god, bi’ će meni“. E, nije kud kamo, vaļa mu dati, što ga kipira. E li se nač’o žitak, još ij se pojavi, te čim se prvi odjeli, jedan po edan svi za tim, te sporadi jednog nemara pocjepa se sva vamilija i razrodi,[2] što se posļe kaju i stide, da za puno vremena jedan drugom ne će u oči pogleti, jer su krivi svi. Davno je sviet rekao: da u nuždi se pozna, ko e prieteļ. Zla žena zajma ne vraća, a čoek čoeku vraća, makar kako.

---

[1] Najviše ti za kutńe posle odu u ń. Da ko preore zemļu, onaj, ko e kapac i mlad, arum iz kuće, toga će lupiti i dobro. Da ko što kome reče u kući đe pred svijetom, oli u krčmi, ti iz kuće jedan za drugog će poletiti. I udžaju biti lupeži iz kuća velikije’, pa kad ukradu koe bravče, oli kozu čiju debelu, on je dade u kuću te poiju svi. Kad se dozna, oli što, onda taj, koi je ukra’, vaļa da odkapa, pa kad ga zapane u nutra, a oni, kome je nabijo bokove, čine vintu za ń, kao da se nije ni rodijo.

[2] Je li se podjelio, više mu nije brat, neg konšija.

7. Uzrok je diobi, kad ima u kući bolestnik, pa ga se ne sjeća niko, niti mu daju koju ponudu, nego ako će kruva i pule, ka i ostali. On na tom ne more da se oporavi. Ima kućana, da i ne vjeruju, da ga boli. Vele mu, da se potaja, samo da ne radi teškije' radńa, nego da vinta. On tako boluje i boluje, neđe mu boļe, neđe gore, stoi ka na basni, dok ne izvešča. Kad je više nestalo ga u 'aļina', kune kuću uvjek i čeļad, đe mu ne će da što zakoļu i dadu, što mu srce ište, jer ono, što ne more, ima, a što bi ćijo, ne dadu, oli ne mare se starati. Taj premrtak ništa više i ne pita, nego Boga moli, da ga digne iz loge, te da se odma' podjeli, jer veli u sebi: „Šta mi je korist od žitka i glasa, da imamo, kad mogu od svake potrebe u ńem krepat! A ne će ovako ļe biti!“ U toj žeļi za osvetiti se zaboravi i na bolest, kao da je otrese o' sebe, pa mal po mal natoprļi se na noge, štap u ruku, — danas, šutra taj osvjesti se. Kao za dešpet kućanma ne će da se pušti po bolesti, je li teke zapatijo snage. 'Nako ļut iza bolesti misli, da su mu je kućani dali, oli navrgli, te skoči iz petnije' žila, da će se djeliti, pa se taj mršavi kodžo ne da smotati. Uzalud prieteļi i sestre poudate, što ga mole, da ne cjepa žitka, — ne će on, neg na svoju, jer drži vavjek na pameti, kako e bolovao i kako ga ńesu ćeli timariti, te da ne bude bilo Boga, da bi bijo krepa' živ. Je li se taj odjelio, te dok se naijo i počeo svoje u red metati, ostao je bez bokuna zemļe, jer mu se 'oće troška, a nema ni u ļevoj, ni u desnoj, e, onda vaļa u nešto okrenuti. — I tute se kae, ko se ima kajati: tu su krivi kućani, jer za bolestnika se svađe slabo staraju, koi nema prćije, a kutńeg ža' im potrošiti i gledaju edan na drugog. Jer i da 'oće da zakoļu česovu mrļunicu, koja bi isto do zime krepala, onda edan drugom veli: „Ne lae kuca sporad sela, nego sporad svoe guzice“. To kao: onome se pribada, što 'oće da zakoļe za bolestnika, da uzgred da se i on nadre. Onda zato ne će niko ništa. A da trevi bolestnik umrieti, onda za daću i običaj koļe se i peče se, pa i vola na više mjesta ubiju za pokoj duše, o čem će riječ biti kašńe. Svaki bolesniku veli: „A pa šta ću mu ja! Ja ga ne mogu o' smrti oteti“. Kad se razboli koe govečе, oli paripče, ala da se trče po selu pitati, šta bi mu se dalo. I traže sprež, pa mu uvlače, da istegne bocu. A za čoeka niko niđe, te koi nema prćije, zlo. Lako je onijem, koi su blizo grada. Čim ij što zaboli, oli, što no se kaže: otišlo crievo na ļevo, odma' trču u špidal, đe ozdrave, oli se jave ļekaru, kome što plate, ol ne plate. A o'đe grad daleko, špidal još daļe, ļekara da bi zvali, 'oće taj 15 vijorina (pet za kоćiju, 10 ńemu osin velike plate, koju tegli

na godinu), ļekarije vaļa platiti baška (i to odma'), koje vaļa na ure piti. Reloja težak nema, neg se vlada po zvijezda' i po pjevcije' ob noć, a u danu po suncu, koja su doba. Tako pijući ļekariju neuredno, na mjesto da ga izļeči, a on se š ńom otruje. Što na selu traže vračarice i bajalice za bolesnika, nije im se rugati: od potrebe to se rade po onoj; „Ej, turčine, za nevoļu kume!“

8. Uzrok je diobi u kući, kad se nađe pańkļiv stariješina, pa asoli, pańka i kustolomi vavjek na čeļad. Kad ustae, počme se inaditi i tavriti. Na ručku počme edno po edno potezati za jezik svoim napakim besjedami. More biti, da on i za dobro kutńe na ńi' naja'iva, da čuvaju, da gledaju, da ne puštaju blaga u tuđe štete, da ne prosipļu svog žitka. Ali u kutńe čeļadi je, kako e rečeno, srce na dnu guzice, pa se ne dadu karati ni psovati, pronašaju stariješinu, đe god stignu: da je napak i arum, da od ńegova poganstva ne mogu živļeti, da im prisjeda jelo i pilo, pa što god iziju, da im na nos š ńim izlazi, da je gori od turčina, da se š ńim više ne može stati ni 'laditi kaša. Kućani što god više ńega kude i pronose, on postae gori, jer kao stariješina znajući, da ima pravo, ne će da se pokori mlađemu i goremu od sebe. Što će da bude o' tog? Uzbune ti mlađi svu kuću, razglase, da je poganstvo u ńoj (a poganstvo se broi za najgoru stvar). Nije kud kamo, udari za prkos i neposluv, na brzo se izleže i dijo, odu svak sebi. Misle, da će biti mirni. Ajde ne naja'va onda na sve stariješina, nego na svoju kortu, koja š ńim zlijem svaki dan ide napretku, jer drži na tvrdoj uzdi muško i žensko. A ti mislili su, kad se trse inada ńegova, da će im onda svaka sreća 'rupiti. Ali su se ļuto prevarili, jer čine račun, da su do sad u ropstvu bili, a kad se zaćapali slobode, onda čini, ko što 'oće, te nit se zna ni ko pie, ni ko plaća. Osjete se, da i ako je kustolomijo stariješina, nije tuka' nikom luka na glavi, nego na korist cijele kuće on se inadijo, da je ima' pravicu. Jer kažu: koi je dobar stariješina, da je gotova budala. Nije više kud kamo. Kad ńegova korta vidi, da oni gore stoje, što su ćeli se podjeliti, ne ļute se, što stariješina ńev viče, buči i buči na ńi', obiknu ga i primaju mu sve za dobro. Vele, da u milostive majke budu krastava djeca. To biva od neumivańa. A ona, koja je zla i pogana, čim se dignu djeca, pa ledilo, nagoni ij da se umivaju i češļaju, drugovačije ne da im esti.

9. Uzrok je diobi, kad se edan braće ili više odvrgne od kuće te okrene u koi barat (trgovinu): kupuju blago, pa gonaju na pretrg, kod kuće ne rade, a od svog dobitka ne će da daju u kuću ništa. Ostala braća ne mogu to podńeti, pa reku tijem: „Ako ne 'š davati

u kuću makar polak dobitka, oli i treći dijo, mi ti ne ćemo 'raniti žene ni djece, a ti da se po putu žiriš (debļaš) i dobivaš". Ovaj za to ne mari, nego svoj zanat, za kim se da, ćera. Oni onda počmu zakļučavati mu od žene i djece sve. Djeca budu na polak gladna i progańata. Taj baradžija po toliko dana je na dvoru i na sajmovije'. Kad kući dođe, žena mu napetļa za šesterostruko više, neg est, a onaj se misli i misli. Ža' mu bar at ostaviti, a mučno mu se pregnuti kopati braćom: onda bi mu se rugali seļani, rekli bi: „Vidi trgovca, đe kopa!" Nije kud kamo, ne mogu se pogoditi, šta bi u kuću dava'. Braća misle, đe on dobiva, da mora ńima svu potrebu s tijem iz kuće izgoniti, a ne znadu, da on i ako koju paru dobije, treba da se prije kune, cerga, vragu dušu dae i trudi, pa kad bi ńima dao, što 'oće, onda ne ostae ńemu ništa. On ako ne radi š ńima, i ne jede. Zato ne ispušta novaca iz ruke, ka ni kutńije' zuba iz glave, nego se voli podjeliti, pa svoim dobitkom svoj parat obrađivati, i još mu ostane, a drugom kako bi, da bi. Oni, koi su ostali zaedno, nikako ne mogu godinu dana navršiti, da ne odu na dime, — što bude boļe po popa i kovača, a po ńi' napako i na dan Božića, da kašńe malo vremena počmu zalagati zemļe ovom trgovcu, pa i prodavati. Posļe tako i biva, jer o' sramote ne more se odma' prodavati, nego prije založiti, pa onda do druge godine prodati. Taj trgovac najboļe ostane, a drugi nek se obalavaju, jer vele: „Svak za se koze pase".

10. Bijo je uzrok diobi, kamo je bilo čeļadi o' dva o' tri koļena. Tu ij ima, štono se kaže, da bi mogli se ženiti jedan o' drugog. Tu bude ļudi sredovječnije', pa kad im umre žena, a oni ka iz kuće velike, a more im i biti, pa se rade oženiti ope' curom, koja bude i ona iz bogate kuće, dovuče na sebi srebro veliko, dovukla svega i za nogom. Cura je uvjek cura, a ńezin muž udovčina ka udovčina, koi nigda nije ka momak, što bi toj curi boļe slišio. Zato udžaju i pobjeći, kad tako za svog nepara ode, jer 'oće ona, da on uza ńu uvjek leži, ka šipka uz bubań, ali tako ne more da bude: on mora ka i ostala braća da rani i kasni po radńi i putu, kad ga zapane ići. U istoj kući bude i momaka, koi se još oženili ńesu, koi su ļepši od ikakve đevojke, što bi ovaj i slišijo toj, što je dovedena za udovca. Nije kud kamo, krv nije voda, a vatra i slama ne mogu zaedno stati, ako se ne zapale. Koliko taj momak iz te kuće i rodbine ńu milo gleda, toliko i ona ńega očima šiba i zavišćiva, đe se počmu ļepo držati, jedno drugom bliže prilaziti, te se slože u misli, da štogod on ńoj misli, to i ona ńemu bez laži. On ńoj zapada po

mužu sinovac, pa ka' strini počme iz grada donašati darova, kao: turata, kolača i jabuka, da joj ugodi boļe. Strina, ka i ostalo žensko svako, dae li ko što, pa je li muktiš, uze' će drage voļe, pa tisnuti u ńedra; ako e jabuka, poļubi' će je još. Tako mlada strika sńuši se (s) sinovcom, te liš, koi je u soldatije' bijo, ne bi mu moga' vjerovati, da će biti vjeran strini, nego čeka samo zgodu, ka ozeba' sunca. Kad je tako, da nije ni gri'ota, jer vele: „Svoga . . bi, tuđem kravu odreni". Nijedno ašikovańe ne more se sakriti: krtina ide izpod zemļe, i ļudi je vide, pa ni to, u kojoj kući oblada, ne može se sačuvati. Vele, da bi lašńe vreću buva sačuva', nego mladu ženu od muškića. Mal po mal iznesu komšije, ako kućani i ne će, muž od te doćuka i on, pak eto vraga i po. Kune se ona i plače, kako vele: da lupež udari u kletvu, a kurva u plač. Kune se i on, živa boga ždere, prieti, da će ga ubiti, od koga je to najprie postalo. Ajde, tako se nekako utrkma, nikom ništa: ko je što kome zabijo, dobro je zabijo. Muž od te vavjek to ima na pameti, pa i laž da je bila.[1]

11. Uzrok bude diobi, đe se nađe maja, koja, kad ima prase prćijansko, pa ga s kutńijem 'rani mimogred. Kad zavara oči kućanima, onda grabi žito, pa mu đe u kantun prospe, da zobļe; kad kuva kruv, dovabi ga oko naćava, pa mu spušta bokemu po bokemu tijesta; kad ede, a ona stutoli u ńedra komadinu kruva, izađe na dvo', te da svom prasetu. Tako ona 'raneći ga kutńijem sve mimogred zdebļa se i naraste, ka junac. Takog oli ga prodala, oli ubila za posjek, ńoj ide u torbu. I kućanski se prasac 'rani pokraj toga, ali ni na nesi je na tog, jer maja boļe se sjeća toga svog. Kud god ona pođe, on za ńom gudi, jer ga je namečila iz ruke mu svašto vavjek davati. A kutńi se plaši od ńe. Sad ne zna se, kako je gore: ako ga proda, zgrne za ń 'rpu novaca, te ope' česova blaga kupi i u kući drži. Kućani dokoni i nevjerni na to, pa od svašta čine račun, iz čega je kom što došlo, pa neka je kraj sela ko; a kamo li u kući, pa drže na pameti, da je maja sebi posjek s kutńim u'ranila. Proda ona ope' od tog pršut, te kupi žensko prase, s kutńijem opet ga

---

[1] Slučaj je, kako je rečeno od početka, ovaki dogodijo se ne daleko u selu *, da nije muž vjerova', što su mu ćakulali, nego jednog dana stavi se na špiju, kud će mu žena okrenuti s jaradma iz jutra o proļeći . . . Taj događaj činijo je svu kuću podjeliti, da su otišli na puno dima, što se je posļe isto ona sinovcem pomirila, jer: „Koja je mačka naučna stijeń iz svijeće jesti, oli mačke ne držati, oli svijeće ne žeći", ili: „Koja je kuja namečna žrvań lizati, oli kuju ubiti, oli žrvńa ne držati."

u'rani, okotilo joj se osmero krmadi, u glavi mu se zna, svako bude odma' po talijer. Tu ńoj ope' osam talijera. Kućani sve to više versaju i popriečе na ńu. Maja ima novaca i svega, krmetina suva tolika se i oglasila i jest. Ostalijem ža', ka ža'. Ako metne variti za se (to bude na ednoj vatri), kućani kižde, da i ńima pruži, te ako kome da, a drugom ne da, — zlo, oni špeca sa svoe strane; ako li dâ svijem, ńoj onda ne ostae ništa; ako li pak ne da nikom, još gore, onda tri sta čuda pere, korba svakog minuta. Muž od te maje čini vintu, da ne zna za ništa, on samo dođe, pa gotovo vraja, što mu žena spremi, pa oklen bilo da bilo.

Ajde da bi ļudi to sve jedan drugom prezreli (jer pro godine i tako ode u nevar i propane dosta žita, da se i ne zna, kako, da koja sreća, pa da ono, što god propane o' žita, da iziju krmci i posjeci, pa bili kutńi oli prćijanski, jer kažu, da što god žena dade mužu i prascu, da u ńima opet nađe), ali druge u kući žene, još koe su ļenice, to ne mogu podńeti. Bude im ža', što je ńeva drúga okoprčnija od ńi' tu (jer je znala posjek u'raniti, a na kući se i ne poznaje, da ide nazatku, nego kad se maja pomaže od ńe, duplo više i svesrdnije i radi za ńu), te ļenice kuj danas, kuj šutra, presentaju muževe: da se podjele, pa da će onda i one, ka i maja, znati 'nakog prasca u'raniti. Kad se podjelili, sve one ne mogu ni praseta imati, altroke da prasca ka junca u'rane, jer ne dotječe žita, ka kad su zaedno bili. Eto, što uradi budalaština ženska! Kako u'rani jedna, koja je okoprčna i dok je maja na redove, tako more i druga, niko ne bi zavidijo, jer: ko umije, ńemu dvije.

Tako isto, kad se nađe maja vaļana, pa naleže tuka i pulostara. Istina, da baca zobura kutńi'. Tako more svaka, kad more edna. Kad se ima kome gospodinu dar davati, muškići kud će, što će, — pa maji, da nekolika para dade. Ali ona ne da nikako, prije zub pregorila, neg pulostra ednog (jer kućani čitaju, ka đe je s kutńim u'ranila, da mora dati). Zato bude velikog inada i zubańa, dok vrag ne prolije svoju čorbu među ńi', pa se ne podjele.

12. Uzrok je diobi, kad se treve ženske sve ļene u kući, a ļudi budale, pa ij ne nagone na skok. Po kući bude nečisto i neoprano. Ne siguravaju ručka na zeman, a ļudi u poļu izčekavaju i izviruju, ide li š ńim maja, oli koja druga. E, 'nako gladni tu se poinade među se, jedan drugom osjeca: „Ti ńesi kapac svojoj ženi zapovićeti, te ne bi mi 'vako čekali mimo ostali svijet“. Drugi veli: „Bogme se ti ńe boiš, pa joj ne smiješ ništa“. Treći opet će: „Ona s tobom komandira i vodi te za nos, ka tukca; ne smiješ je tući, man da bi

kapom po guzici“. Četvrti ili peti, ako se tu trevi, pa trevi biti neoženen, svijem tima reče: „Bogme ste vi gori od žena vašije', kad vam one zapovjedaju i rade vam na oči, što ij je vola. E li Bogu plakati, da mimo sve ostale ovako izčekivamo užinu! To je zato, što se one ne boe, nego vola ij je raditi, što 'oće. Dosta da su namirile se i nabile leđa, a nami — kako bi, da bi, kad prispije da prispije; briga im je za nami, ka za lanskim snegom“. — Ovako sporadi lenosti ženske vavjek su u garezu braća, đe jedan drugog kori: da nije kapac svojoj ženi zapoviđeti, da bude okoprčnija, pa da radi. Ali druge tako ne će, nego svom mužu tri sta čuda peri. „Ja sama sve, a one leže i rade sebi, a ja trč na vodu, s vode kući, pa sij brašno, pa loži vatru, nastavlaj bakru i vodu u noj za kruv, kuvaj, preći“, i Bog zna, šta svaka svom nabraja. A on budala povede se po noj, te je žali od radne: boi se, da mu se ne prekine. Još kad ima mušku djecu, da mu ij rađa zastopice, on noj onda ništa prekratit ne će, nego za ator nezin svoju braću omrzne i podjeli se: voli izgubiti braću, neg noj ići kontra. A kažu, da nema brata, što majka ne rodi, pa izgubi brata, taj ga više nikad ne dobi. A da izgubi ženu, lako je drugu dobiti, jer kažu, da ij ima na svijetu 16 na dva.

13. Uzrok bude diobi, đe ostane stara mater, u koe ima više sinova, a u sinova dosta djece. A ta stara bude jednoj djeci bola, a drugoj gora, a sva su krv od nezine krvi. Snaje te stare to nikako ne mogu podneti, đe ona grli i lubi jednu djecu i tutoli im kruv, jaja u nedra, a drugu ćera od sebe, vrageta i kune. Zato sna'e nemaju mira, skoče na svekrvu, ka kujetine, svakom je rugom počmu psovati: da je stara kuštra, vještica, kuga, šila, pezara, okorelka, čenilica, dromoserka. Lažu ope' na nu mužovma, kad dođu iz pola, da sve pokrade i đade ćerma. Mužovi to vjeruju, pa drugča nanajašu na staru. A ona okrene u plač i u kletvu. Mužovma ope ža' ka ža', đe ij stara mater kune, pa se boe, da će ij ukleti, pa se onda izkale na ženami, te ćapa svaki svoju, pa udri de. Staroj onda srce dođe na mjesto. A sna'e one, što su bile izbijene, ne će da š nom nikako da divane, mužove grizu danom i noći nagoneći ij, da se odjele, što tako i bude. Kukava stara onda ode uz jednog sina, što su joj draga bila djeca mu. Kašne pizma na tu staru od snaja: da je ona kuću i sinove činila razdjeliti. Svak odbija od sebe, svi su pravi, a kuća prezidata na ćumeze.

14. Uzrok je diobi, đe se u kući nađe, pa jedno drugo potkrada. kao što svaka ima svoi' kokošiju. A đe je koja stara baka živa, oli

mater da je od ńi' više braće, te imaju kokošiju pod imènom da su kutńe i prćijanske, te stare kupe jaja, pa muškićima daju o gozbi, oli kad ij se nabila, onda stare daju, kad se što radi i tuđica trevi doći, te kutńe ženetine udža jedna drugoj škrokati jae po jae, pa i ispod kućanskije' kokošiju. Stare se potuže muškićim, da se ne može zapćeti nikakvo jedito jae, nego da ij pokupiše. E, onda nastane beštima, Bože sačuvaj! Kunu se ženetine: „treslo", „puklo", da one ńesu ni prišle blizo gńezda. Istina, da one ńesu. Ali one podgovore svoju djecu, te im do'vaćaju jaja što čija iz kuće. Ima djece, da što god zgrabe, nose materi. Ne će reći mater nijedna: „Nemoj, sinko", oli što, nego ga još uči, kako će se čega doimčati, koja i po kovčezije' u kući što čije' rovikaju i lońgaju: kad uprežaju, da je otvoren, onda zabure ruke u nutra, pa što im se smili, istegnu, kao: otparaju srebreni ilik, cvanciku, novaca da nađu, odnesu (štogod, a ne će sve), oli komad robe koe, pa dadu sve to svojoj mami, a mama sakrije u devetere biļetine. Još ako koja ima na koju jetrvu česovu dusu, oli na zubu đevera, onda radi svakako, da mu se čega zaćapa, pak neka onda pogađa, ko e. Kad se počme u kući opažati, eto vatre velike, onda zazbiļ pogađaju, ko e i što e: obaraju sve na ženske, da one jedna drugoj to čine. One se kunu, ali najkašńe doprova se, da one šaļu djecu. A najviše to rade cureńci od 10—15 godina, jer su više kod kuće, neg muškići. Onda oni, ko sazna, reče: „Valaj ļe nije doša devorac, oli Marko Kamber s Milekina brda rovikati po kovčezije', ako nije ko iz kuće. E, onda nema, nego svak sebi.

Kad se podjele, ta djeca isto kradu i po komšiluku: čupaju luk, vade kumpijere, pulostre zaštropļuju. Ako je muškić pa tako namečan iz malena k vragu, on kad podraste, već je vetivi lupež, jer: „Ko ukrade jae, taj će i koku; koi koku, taj će tuku; a koi tuku, taj će svačiju muku".

15. Uzrok je diobi, kad ima iz kuće dosta poudatije' diva što kuda, pa kad često oblaze matere. Kad dođu, tu ij časte, što mogu boļe, i kļukaju u ńi', ka u đevenicu. Tu ona nabija ogńište 4—5 dana, a kažu: da najmilijeg gosta dva dana dosta. Te dive, kad pođu iz roda ća, matere svaka svojoj, da more, svu bi kuću na ńu natovarila i dala da ponese. Oklen što, nego kad ukrade iz kućanskog! Ma dade joj u vuni, u pređi, u koncu, u vunici, u vinu, u rakiji, u uļu, u kokoši[1] (pa reče, da je orao odnijo). Muški odu po radńi, a ona ne kaže, kad će doći, ni kad će otići. Kad pođe, natovari, da

[1] Jer svaka diva, kad iz roda ide, nosi kokoš: to joj bude prćijašica, koja više snese jaja, neg 20 kuća da ij ima.

jedva odvuče. Đe dođe, ti iz kuće 'vale se i rugaju se: došla neva iz roda, dońela puna ńedra dupa i krpa u torbi, u pregači, i prase pod pazuvom.

Tako te često oblazeći rod, a najskoli ona, koja je udata đe blizo, oli u svom selu, umetu kuću zazbiļ i do zla boga. Oni, kom ta diva nit je ćer, ni prava sestra, nego sinovka, oli što drugo, ne će da muče ni da trpe, nego vele: „Svak sebi, pa nek ńegovo samo vuče“, pa veli: „Kad ja nemam, oli mi nestane, ne će mi niko dati“. Džaba, da to one samo nose, kad polaze iz roda i s oblažńe, nego ona, kad se uda, odnese na sebi veliko srebro i po pune kovčege ruva, koga, kad je cura bila, ni malo nije zaradila. Kad oblazi rod, odvuče, kako e rečeno, sve i za nogom. Do malo zemana opet traži parat od braće i od one kuće, te da može, odńela bi i lug s ogńišta. Zato se ļute na te probiļeske svi muškići iz kuće, do li matere ńezine, koja vavjek voli zetu, neg mužu i sinu. Zaludu je, što kažu: „Teško ti je punici na zetovoj ulici!“, ona u to ne ćabi. Dosta, da joj s ćeri leži, pa bijo magarac, on drag joj je i sve bi mu dala i poslala, a najskoli jaja: po kom se god namane, reče: „Na de ta nekolika jaja podaj mi zetu“. A sinovi kod kuće neka krvoloče i 'rane je i o da zla brane. Kućani vole vraga viđeti u kući, neg kad im taka diva dođe, koe posļe kuću čine razdijeliti, ako im se ne napuni torba na polasku, jer ona to drži, da je kipira: nek zna, đe je rođena, i da se more po'valiti u onoj kući, đe je otišla, kako su je braća darovali. To je ńoj dika. Ali đe je velika korta i zaedno im sve, ti ne će da znadu za te ženske izvrštine. Dok se ńoj tako puni torba, zaboravi parat tražiti. Ako li, kako je došla, pa tako ode, onda za dugo ne će doći, nego poručue i prieti, da će svoe odńeti. Čim počme tako edna prietiti, onda i druga edva čeka, i treća i četvrta, i koliko ij je god, slože se, te ala da se poteže po sudu. Koi se trevi od braće najarumî, te grdi i psue zetove i sestre, onda od tog parat uzmu, pa dadu za dešpet drugom u kući kome bratu. A taj, kad to dobije, vaļa da se odjeli, jer na oči bratinske ne more ńevu zemļu uživati pod jednim krovom, zaludu je dopala dive po zakonu iz te kuće. Je li se tako jedan odvrgao, kroz godinu dana svi će; oli ako su se oni bez sestara podjelili sami, onda sestre svakako kroz malo vremena 'oće da odnesu svoj parat, što ij kipira, pa k vragu svakako.

Pametni ćaća, ili braća, odma' divi dadu za snage i života i za vruće 'rane, što je ide. Tako nama' nikakva potpuno ne će ni uzeti, i ostanu prieteļi, a one posļe nemaju nikakva pačareza. Ako dođe

kade u oblažńu, dobro da dođe, ne gori im obrez od ńe, ni nikom od nikog, niti joj moraju davati svaki put poreštinu da vuku. A tako one braći malo po malo odnesoše i crno ispod nokata, to sve osim parta očinskog, pa najkašńe odnesu i ńega. A uzalud dočeci, i po pune torbe i pregače, što bi odvlačile! One se vade: da se ne udadu, da bi morale kod braće esti; za to, što ne edu, da mogu vući u darovije', a parat očinski isto da ij ide. Braća i kućani na to ńima vele: „Ti si našla sreću i žitak za se sporadi nas, jer da mi ńesmo na glasu i ovaki, ko bi te uzo? Kažu: ‚Iz roda se ženi, a u rod udaji‘. I mi bi se udali, kad bi dobro našli, tako ka i ti“; i: „Ide li te toliko, što ti vavjek 'oćeš, boļe si našla, neg si ostavila. A za to mo'š za'valiti Bogu i našem obrezu, što si tu zasjela“. Ovo se ne krije, neg kažu: „Kad se bae, u oči se gleda“, te i ovo u oči divani, kad se pri vinu ili česovoj gozbi, jer: što mora biti, to ne mora proći.

15. Uzrok je, što se kuće dijele, đe oblada puno žena i cura do malo za udaju, daklen svijem tima potreba je od rize, svile, postova, končića, grlićara, štameta, maveza, srme za ńeve o'losti i gerzeluke, — a ńemaju za što da kupe. Potrebnije lašńe za te svoe posle provide se, jer one izrade u drugog. U velikije' kuća' cure ni žene ne idu na radńu nikom, nego sebi. Oklen? Nemaju plaće, a potreba im tije' ženskije' šuškarija. Onda što će i kako će, nego malo po malo žita iz kuće krasti, pa kupovati za ń. One samo izvuku iz 'ambara, pa dodadu obližńoj kojoj, da je vjerna (to se zove torbonoša), koja pri večeru primi, a šutradan odnese na krčme, kamo su i butige zaedno, pa proda, ka i svoe, za pazar, koi one reku. Torbonoša ne će kasti nikad, koliko je u'vatila, ni koliko ga je bilo, vavjek ustavi sebi poreštinu, a ńima pripodešta, što je voļa. Ne samo da zaedno iz te kuće kradu, nego i jedna mimo drugu prokradaju, što im pod ruku dođe, za što može novaca ukelečiti, pa da kupi pazara. Kad nikako ne mogu jedna od druge da šinu, a one onda, kad pođu na vodu, saspu šenicu, oli što, u vučiju, začepe. Ko će se tomu osjetiti! Uprte na se, te pri večeru odu na bunar po vodu. Tute istresu torbonoši, a ona: ovda mi je put!

U kuća' velikije', koe tako rade, riedko da mogu dokrušiti. Govore onda, da tu nema blagosova, berićeta, da je nesporo. Što se ne učini, za to se ne sazna; što se ne reče, to se ne čue. Najkašńe se sve doćuka, kud što prolazi po ženskoj radńi: od niklen ne dobivaju, a pune ruke od robe, posla (koje kriju i krijući rade, i drugom daju, da im počmu i dočmu). Daklen ne mogu biti siti vuci,

a cjeli jańci. Tu pati kuća i ide uvjek nazadku. Počmu se roškati jedno s drugim: Što je bilo s žita? Kako to i što je to? Čine račun: koliko ga se našlo, koliko ga se samļelo; mjere, koliko ga ima još. Kad tamo, ńega mańka na šinike. Sad ne znadu nikad uprav, ko ga je odnosijo. Ženska je vjera u to tvrda: kunu se, živa boga žderu. Ļudi đekoi vjeruje, đekoi ne vjeruje, jer kažu: da lupež svaki okrene u kletvu, a kurva u plač, i da se s laži nije niko udavijo. Na to svi muškići uspale se, te nikako, nego se djeliti.

Kad se podjele, a one isto kradu i štipļu kuću svaka svoju, jer su naučile, potreba ij nagoni. Od kutńeg lupeža mučno se sačuva: kad sumi, ukrašće izpod glave.

16. Uzrok je diobi, kad se koja žena prokurva u kući. Takoj reku: da ima na sebi rđav glas, da ima priateļâ, da je milostivna, da se ne da čudo moliti, da se ne ļuti, da oklapa pišlole, da je majka siromaška, koja zna utješiti. Onda u podruganciji koi reku na mobi, đe se o svačem divani, ili kod crkve: „Ta, bolan, nije ona o' tog! Ona nikom ne da, man da bi putniku i namjerniku, i ko trevi“. Kad sve ove glasove oli i jedan ńezini' kućana čuju, žalije im je, koliko i mužu ńezinu. A još đe ima starije' ćaća, pa mu se to trevi snâ biti, peri tri sta čuda, jer stari su ļudi većinom bezobrazni i zamjerļivi. Zato i kažu: „Bježi staru od očiju, a mladu od prkna“.[1] U stara vremena više je svijet bijo poštenî, u ime čega stari to dobro pamte, pa kad čuju, da im se u kući sramota nalazi, pa bio mu sin jedinorođ, a ńegova žena da je o' tog, nikako, neg sumi ga odjeliti, da ne sramoti cijelog odžaka, ni ńi' ostalije'. Jer osim starije' tu ļudi i kućani ostali reku: „Zašto ćemo mi nositi sramotnu zakrpu na našem obrezu za drugog! Na kom postalo, na onom nek i nestane. Kad će se ko ružiti, nek se ruži sam bez nas“. To reku kućani bez da šapću, u ńi' nema ništa tajno. Kućani napaki svašto vjeruju, pa ne će da trpe, nego ga odjele.

17. Uzrok bude diobi, kad se u kući svi požene, pa u žena dosta svojbine, koe tu kuću često oblaze, neko pođi, neko dođi. A o krsnom imenu od svake te dive dođu piti na alaje, te liš ako se udala u dobro, dopješe neke ženetine od desetog koļena i srode se. Ide po onoj: „Kad imam, svačî sam, kad nemam, ničî sam“. Kad ta čokrlija zasije za stô, ima ij na očima tri puta više, neg kutńe

[1] Star, kad na kom makar koju manu vidi, ili čue, odma' će je istresti, pa makar bila o ńemu; a mlad, što se dočepa, popi' će i poesti.

čeļadi. E, ļudma se grsti gleti ńi' tolike, a ne znadu, ni đe su im vrata na koju stranu okrenuta. Jedva izduraju, da krsno ime prođe, da ij vrag nosi s očiju. Kad se raziđu, u kući poedeno i popito, kao da je neko kuću porobijo. Onda zakalaju se koriti među se. Prvi će: „Ja bi' (,?) da ('?) k vragu rod, kome i pleme!" Drugi veli: „Tvoji su poeli," četvrti veli: „Moije' nije bilo, neg dvoe", peti: „Ja im ńesam reka da dolaze", šesti veli: „Moj nije doša niko, pa i volim, niti ću ja ići kome. Ko izije tuđu kokošicu, nek sveže svoju za nožicu. A valaj se ne će ni rasipati moja muka, ni nabijati prkna što kome, pa kad prnu, da reku: ‚Ovo onom, ko me nadro!' Nema toga, nego svak sebi, pa nek ko koga dočekuje, kako ga je voļa iz svog tobalca "(!).

Je li tako jedan zapoveļa', još ij se nađe te se razdjele. Ne dolaze više one narandžije, koi su dolazili. Ako i dođe koe, dođe po jedno svakom tom dimu, jer znadu, da nemaju, ka kad su zaedno stali. Lakše je kući velikoj dočekati stotinu prieteļâ, neg maloj jednog, jer od puna puno, od mala malo. K vragu kuće, k vragu prieteļi. Zašto, kro' što? Upropastiše se, jer nigda prieteļ smesti kuće ne će. Ono o krsnom imenu, što se spremi, isto bi propalo, a oni došli, ne došli. Jer kad čoek goni kući tovar vina, rada bi, da nikog ne srete; a kad dorene ga kući i popije, onda bi rada, da bude putom svakog trevijo i napoijo, jer mu je isto propalo. Sad ko bi svijetu ugodijo, nije se rodijo. Niko nikom ne bi dolazijo, da se nije prije jedno drugom uzajmilo. I ako dolaze od žena svojte, i to je odma' zajam, ol se ne bijaše niko od nikog ženiti. Ko 'oće da ne bude prevaren, nek nejde u svijet i š ńim posla ima.

18. Uzrok bude diobi, kad se nađe maja u kući, koja, kad vareniku, oli kiselo mļeko razlijeva, pa svojoj djeci začińa cjelijom, a drugoj, koja ńesu ńezina, vodnom. To opaze matere djetińe, te žensko ka žensko, peri tri sta čuda. Ima jednije' maja, kad ispeku kruv, s jedne strane bude tanak, ka prst, a s druge deb'o za podlanicu, jer takó ga je i ukuvala. Kad je pečen, kao maja ona ga reže i djeli: one debļe kraeve tušne svojoj korti, a drugima tańe. Eto, kad maja 'oće, u svačem čini kontrobanat. To se doskroza, da i u kruvu[1]

[1] To se opazilo, i što je jedna maja imala volara prieteļa, s koim se držala odavno. Kažu: „Ne čini drugom, što ne bi drago bilo, da tebi drugi učini". Daklen oni su među se činili, što je drago jednom i drugom. Taj volar s ńezinijem mužom pasao je goveda u bari sa ostalijem još seļanma. Ona, kad bi nosila večeru ńima, ukuvala bi kruv polak od šenična brašna, a polak od ječmena; tako ļepo bi ga

čini krivo. Onda nije kud kamo, tužbe druge nema, da se vodaju po sudu, nego svak sebi, pa onda neka ko kuva kruv, kako ga je voļa. Za sve te ženske kontrobande ne bi znao niko od muškića, jer su po radńi, nego one jedna drugu štroļiga i mjeri. Kad što zapane im za oko, da je krivo, oli što, onda svaka punta svome mužu u krevetu, kad legu. Muž, koi je povodļiv za ženom, popije tu ńezinu napojnicu i opije se, to 'oće, da se djeli. A ima ij, da ne vjeruju ženami nikako, pa da se peku. Onda zla žena šta da uradi! Kad sazna za vaj mužu, da ga ne more nikako presentati na baškaluk od braće, onda snotri u sebi, pa izgovori: „Lako je za moga muža. Pun je pameti, ka i samar svile. Ja jadna krvoločim i radim danom i noći, pa nemam ni povjesmo za što da kupim, pa da opredem konac konca za okrpiti se. Druge se po kući premeću novcom, što su po'vatale za tuke, pulostre, za jaja, a sve na kutńem u'ranile. Znala bi' i ja onako, kad bi obrez pod noge metnula. A mogla sam, da sam bila druga, imati i ja svoju revenu, pa ne gleti nikom ispod ruke. Davali su mi toliko i toliko, da im se puštim, a ja ne ćedo', gledam ńemu na ator i obrez, ne ću da ga sramotim pred ļudma. A valaj, ne odjeli li se, to će mu biti, pa što bi, da bi, kud prodrlo, onud i posa'lo.“ Kad te ńezine devetińe čue muž, oli mu ko natutukne, da ona ńemu take poruke šaļe, e nije kud kamo, mora odma' da se djeli, pa išao od kuće do kuće štapom prositi. Kad nikako ne mogu, eto kako svaka svog nagoni na skok, koi ona 'oće!

20. Uzrok bude diobi — i ovaj najpoglavitì — kad se sva braća požene, pa ne gledaju, ka u prve zemane, ko je od koga i kakav je ko, nego dovedu u kuću žene, kujetine od napake race. Braća ka braća porečkaju se, pa se i pomire. Oni se baš ne bi nikad podjelili, da nije ženetinâ i ńeva skota. One uvjek svaka svome mužu na đeverove lažu, jer ńoj nije stalo za tuđim bratom, kad nije ńezin rođeni, niti ga poznaje za ator muževļev, nego ga uvjek krivo gleda: đe mu vidi noge, ne će da mu vidi glave, a đe mu vidi glavu, ne more mu viditi nogu, kao da joj je ćaću ubijo. Rijedko je naći dobru sna'u, ka i bijelu vranu. Ona sporadi đevera — pa još koi prćiju ima, a ova nema — mrzi osim ńega djecu mu, ženu i sve ńegovo, da i pašče ima lovno, kad u'vati vakat, probi' će ga' da će ga stati pomagańa. Laže i punta danom i noći svom čoeku:

---

upļeskala, da se ne bi zere smješalo šenično. Ona, kad bi preda ńi' vrgla, razrezala bi kruv po polak: ječmeni kraj metnula bi pred muža, šenični pred svog prijana volara.

ovaki ti je, 'naki ti je. „On bi rada, da ti ńesi ni živ, pa da e onda sve ńegovo. A baš i jest, kako on svačim zapovjeda i od svega se odazivļe svađe, da je on, i niko, neg on gospodar, a ti, kal da se ńesi ni rodio o'đe. Drže te, ka mulca. Kukavče, nemaš ništa, neg što ono proždreš. Ńemu je u ruci sve, a kom je u ruci sve, onom i u guzici. Ńegova žena, ka gospoja pri meni, na ńoj su uvjek novi vilari, a ja nemam, za što priečke da uzmem, da ovo opančinâ popriečam. Vidiš li, crni kukavče, ńegovu djecu, a svoju? Ńegova ođevena idu i osjajata, a tvoja, kao da su ciganska pri ńegovim: golana su, bošana su, kal da nemaju ćaće ni matere svoe. Ćaće ļe nemaju, a mene majku imadu, koja, jadnica ja! govorila, a u vjetar pirila — ne poznaju me. A nije mi se ni prilika parabočiti kod čoeka. Gledam juče': ńegova djeca ovu tuku i ćulaju, ne dadu im vatri. Ovo se više podnositi ne more, što i svijet kaže. Ali ti nit se boiš svijeta, ni ruga, pa će te rugo najkašńe i sastići, kad nemaš glave. Imaš glavu, al ti je vrag iz ńe mozag poćurlika', nek ti tako rečem! Nego protari oči od krmeļa, pa vidi, što tvoi drugovi rade. Šta im mańka, što su se podjelili? Ne prose, đe im glava, tu im 'rana. Begenati su od svijeta, jer sami svoim žitkom zapovjedaju."
— Sasvim, što tako ona ńemu deveti, još ne će brat na brata da mrzi. Onda, kad ne mogu nikako da ij zavade, počmu svaka svom đeveru na svog čoeka lagati ovako: „Bogme, psue te on svakim rugom i veli ti, da si kutńe žito nekud utrkmao". A ona druga će: „Bogme, govori ti on, da si ti, niko neg ti, sve sam ispod guzice vino popijo, jerbo je oseglo dobro."[1]

---

[1] Ovaj slučaj dogodijo se je u Ostrovici, blizo za 4 kilometra od ovog sela, u kući braće Đure i Petra K.: Ńeve žene bile su dodjale lažući po dvojstruko najprije svaka svom čoeku, ka i ostale, na đevera. Kad ńesu mogle dokońati im, onda ala da se laže đeveru na svog čoeka. E, nije kud kamo, ta braća počmu se ružno gleti, pa neđe u poļu Petar Đuri reče: „Brate Đuro, šta ja tebi činim? Ništa ti ne otimļem. Bog nam je dao, da moremo komad kruva izjesti, pa zašto na mene iznosiš svašto, da mi gori obrez od svijeta?" A Đuro ńemu zakala se kleti i živa boga žderati, da nije ni poumijo, a kamo li što reka, i od koga je čuo on tu laž, pa da rade zavaditi ij, jer da ne mogu podńeti, da žitak usprav im stoi i da napretku ide. Onda Petar veli: „Bogme mi kaže žena tvoja". A Đuro će: „Bogme i meni na te tvoja odavno svašto petļa, a ja ti ne mogu udariti u obrez za kazati ti." Kad su to već doskrozali, od koga potječe mržńa bratinska, „i kad ńima nije stalo za nami, za tuđom braćom, valaj ne budi ni nami stalo za tuđijem sestrami. U ńima mora da ima zla krv, koju vaļa istući, da ne dodjava ńima i nami." Onda se dogovore, đe bi primamili za

Vidi se, da dok se god braća ne požene, nema diobe. A jesu li se poženili, sve su dobro poželili, jer svaka bi rada biti uviek maja, po da zapovjeda i krade. Kad ne može to da stigne, onda 'oće da se podjeli. Što zacrvi u glavi, 'oće onako da bude, ne će da zna, što more dočekati i u kakvu potrebu će upasti. Sve su žene duge kose, a kratke pameti. Ali što ńima ńe ne dotječe, muž ima za ńu, pa muževļeva više vaļa jedna razmišļena, neg ńevije' stotinu namišļeni'.

Pred diobu. Jedna rana, kad počme na kome tićiti se, ona se gńoi i raste po tenanu i istija; i onda, kad ne more daļe, pukne. Tako isto u kućami velikijem, kad se naume djeliti, prije na godinu dana počmu jedno drugom prkositi, jedno drugom zamjerati, jedno drugo kuditi i pronositi po selu, pa i na daļ. Udari neposluv, zapušte zemļe, blago, a inadom, kud god koe stiže, sreta. Kad ležu, kad ustaju, na ručku, na užini, na večeri, — to nema, nego se sječe sova jedno na drugo preko izma. Od rođene braće — bi rek, da su dvomaterići.

Kad u kući koe staro imade, udžaju se ostegnuti od diobe, ne će da ucvijeļe stara roditeļa, oli strica. Ali čim nogu taj stari iznese iz kuće, te ńesu mu ni uši pokrepale u glavi, eto svakog gareza i inada, što su god odavno koi s kim imali, sad kroz dijo bļuju. Zato i reku, kad staro je koje još u kući, da im je dotlen i sva sreća, te kad umre, da svu sreću odnese uza se, te u greb za ńim bacaju novce srebrene, da im druge sreće ne nosi. Onda 'oće, da budu svi stariješine, a sve žene maje. Ali ne more da bude tako. Kažu, da i među krmcije' se poznae, ko e starì. Svak ne može biti gospodar. Šijor ti, šijor ja, — ko će onda na vodu? Kažu, đe u jednoj kući

---

svaki svoju isprakļečati. Kako bi, što bi? „Ako ij se samo i zeru dotaknemo u kući, sta' će ij bugarańa, pa će se načetati komšije gleti: koi je đavo“. A kako su imali podaleko stan od sitnog blaga za puškomet puta, onda pošaļu obe, da idu pomesti po pritorku đubar. Odu one, a oni jedan po edan nazorice za ńima. Kad su došli, uvede svak svoju zaedno u jaru, pa o' tud, od ovud: udri de po ńima do mile voļe, dok god ńesu ruke i noge sustale. Tako ij puštiše malo žive. „Ajte sad kući i opet laž'te na nas jedna drugom“. Jedva se ove nakakorotiše i odvukoše kući, podbočile se, kao da žale nekog, kad umre. 'Ramļu, nakrivile se, došle su kući, ne kazuju nikom u selu, kao da ništa nije ni bilo. Ma nije se više čulo nikad od ńi', da će koja za kim što o' salen zaćakulati, nego braća i one ostaše u miru sve do svoe smrti. A bi' će, ļudi da su u ńima ubili onu zlu krv, što im mira nije davala, pošto su kašńe postale dobre, ka kruv, koi se ede. „Ženu tuci vavjek. Ako je tučeš pravu, to — da ne skrivi, a krivu — zaslužila je“.

ima polak čeļadi pametne, a polak manite, da je tu dobro, i svega da imadu, da se podjeliti ne će nikad, jer oni ludi slušaju i poznavaju one pametne, što im god zapovide; ne kori niko nikog, ne gledaju, kud je što prošlo, nego svi mirni budu, ka jańci. Tako složni u posluvu svegá imadu i sve im u ruku ide. A đe su u kući svi o'lice i avanice i mudraci, pa izgone najmańi račun kutńi, kud je otišao, tute zlo i naopako. Dokturi svi 'oće da budu, a nemaju u ruci ništa gotova, s čim bi mogli zapovjedati, nego kad se podjele, e onda misle, da će Bog zna šta oni steći i učiniti.

Na ļepi se način ti mudraci ne mogu rastati, nego vaļa jedno drugo da namora na to. Onda inadom bez stida. Daklen najprije inad, pa inad. Jedno drugom besjede love, pa i bijeńa bude između ńi'. Kako nose perčine povelike, da u đekoji' po plećima dotiče, tako jedan drugog rukami ukoči iznenada za ń, pa tegle se i vodaju đe tamo, đe amo, ka tuke, kad se podave. Drugi dođu — i žene — ij rastavļati, ali ko može da ij rastavi! Oni su jedan drugog ćapali, ka kļeštima, obadvema rukami, pa ne će da puštaju. Tako se vodaju i vodaju, prirenu ciko glavu glavi, pa se sagnu do polak života. Žene i djeca oko ńi' krive se i koļupaju. Kogod to čue i vidi, zamjera, Bože sačuvaj! To se zove: počupali se. A ne, da se biju. To je običaj starinski. — Kad im više sustaju ruke, onda veli jedan drugom: pušti ti mene, a on ńemu: pušti i ti mene. Onda na edan ma' malo po malo jedan drugog pušte. Ostane na prstije' za nokata dosta dlaka. Šutradan, kad se češļaju, zna se, kako je jedan drugog teglijo, da na cjele biče češaļ iznese.

Posļe već psuju se, jedan drugom svašto. i što est, i što nije, govore, pa se dojme do žena, jedan drugom govoreći: da je nije poštene ni uz'o, da mu je djecu drugi pogradijo. Tako kad se popsuju, ne će sami muškići, nego ako čoek čoeka (t. j. brat brata) psue, pomažu im i žene se zubati. Ne će nijedan reći ńima, da muče, nego ij zovu još u pomoć. Inad jedan prestani, drugi spopani. Ostale konšije, što ńesu od ńeve role, ništa nego debļaju, govore među se: „Neka vas vrag ńosi! Dosta je vaše sile i bilo. Tako Bog 'oće, da postanu prosjaci“.

Ajde, inad prestane, kad koe jelo brže boļe proždru, i onda okrenu glave jedno o' drugog, ni ti bi pogleli se u oči. Posļe jedžaka raziđu se kud koe, niti jedno drugom kazue, ku' će. S kim se god sastanu, pa dok se ne rastanu, jedno drugo kudi i pita, kako će se podjeliti. A onaj, ka i svaki, nevjeran je na kuću veliku, đe imadu svega, pa bi je rad sporediti sobom. Zato ne će reći tijem: „Nemoj‘

brate! Gon' k vragu dijo! Ta vidiš li, ko se je god podjelijo, sve je dobro poželijo, pa nema ništa", nego ga još uči, kako da svog parta ne pušta, i što ga ide. Još mu se obetae za svijedoka. A ovaj onda još više pobjesni, jer sazna, što prije nije zna'.

Tako dan po dan prođe dobre, dok žito najprije ne podjele.

Oni, koi se vavjek u kući inade za malu stvarčicu odavna, udžaju se ne podjeliti: izkale voļu jedan na' drugim, tako i prođe; poposvire, pa i za pas zadiju, jer vele: „Đe je čelâ, tu je zuke; đe je blaga, tu je bleke; đe je ļudi, tu je kara, po prirodi sve se stvara". Al je naopako onđe, đe nikad nije bilo inada, pa na jedan put očepe. Tu lako, pa nikako ne dolazi mir, nego dijo odma'.

Dioba. Sami najprije podjele žito, koe od davnije' davnina djeli se na čeļad, i to ovako: Ako je u kući šest braće, svakog ide po tovar, pa bilo muško, o žensko, ili djete u koļevci. I onoj, koja je noseća (kuļava, ili ti zbabna), pitaju od ńe ńezinu košuļu, koja je onlika duga i široka, koliko i ona; kad je donese, ona je sašije, kuda je god šupla (prorezata), onda joj muškići naspu punu žita, da se sve i u rukave naspe. To se dae i namjeni za ono dijete, što je u ńoj. Ostalo po čeljadma,[1] kako je rečeno, djeli se sve, osim boba, šenice i grâ: to ide po brcije': svakom odjeļeniku bratu osim djece jednako.

Kad se odaspe svakom svoe, odma' i kuće podjele: izmjere svakom svoj budžak, đe odma' brže boļe u ń zbijaju sudove i kovčege i svu svoju bagažu, što je ima, pa odma i verige pripremi, žlice, zjele, bakre i bukaru. Čim se vatra zasja svaka na svom ogńištu, već se je svako podjelilo i razrodilo: od braće rođene postaju konšije. U jednoj kući i od jednog dima po 6—7 ij bude.

Za neko vrijeme pregrade bačvami, oli podignu mali zidić u suvo, samo da ne može jedno u drugo glet, dok se ne provide i ne ustabelaju, pa ne doziđu do šļemena. Ali do šļemena je visoko od zemļe, pa tako, kako su odma' navrļusili, ostane, da im se dimovi sastaju. Je li edan naložijo vatru, svijem dimi.

Onda red dođe dijeliti zemļe, koe najprije izmjere na uža, da more izaći toliko parata, koliko ńi' braće ima. Mjeri se u šir i uz duguļ.

---

[1] U jednoga brata ima jedno djete, on i žena, to su troe, onda ńemu tri tovara žita; a u drugog brata ima šestero djece, pa i nejačke, on i žena mu — dvoe, to ij je u sve osmero, onda ńemu osam tovara. Toga zato prigovora nema, jer je od starine tako, đe se ko rodi, vaļa mu dati provižijun, nit se to more ukinuti nikada. Često se čue, da se kuće djele, a najviše na zloj godini, ma tako žitom ide.

Ako je đe što kraće, namire širinom, ako li je vrletnija zemļa u jednom komadu, onda učine duļu i širu. Kad su sve izmjerili zemļe, onda vinograde i vrtle, pa ogrede. Onda učine ždrijebove, đe će koga zapasti,[1] pa o'da idu od zemļe do zemļe. Tu stanu svi, i dva povedu svjedoka. Slamke vade i bacaju na zemļu, svak svoju pozna, bez inada, đe se baci, odma' meće po prvašńoj mjeri ciļe i ostale grede. Tako sve ostalo rade, dok ne podjele. Udžaju se pogoditi bez ždrijebova među se.[2]

Kad su podjelili zemļe, onda blago sitno kutńe (ako ga ima; jer đe prćija u svakog, za kuću se ne ćabi, imala, ne imala). Blago sitno ne djeli se na čeļad, ka žito, nego po ļudma, ka i zemļe. Blago se mješa boļe i gore, mlađe i starije. Čoban, koi pase, ńemu nema izvrštine.[3] Kad se podjeli već sitno, onda krupno. Ako je šest volova, a šest braće, onda zna se: svakom po jedan. Da bi bijo koi boļi, a drugi gori, onda štimaju ga, pa doplate jedan drugom u novcu. Ako ima šest braće, a četiri vola i parip, onda štimaju ńega i vole, pa onome, kome ne more izaći dijo, doplate mu, koi 'oće novce, a koi marvu. Tako sve stvari, što kojemu ne more doteći, izplate u novcu, ili u čem drugom za onu cijenu jednaku.

Avlije i vrtle najkašńe dijele. Na edna vrata ulaze i izlaze (pa bila od kuće, ili od avlije), dok ne probiju druga. Ma to se brzo

---

[1] Ždrijebove grade od dugačke ražene slame. Koliko braće ima, on'liko učine slamaka. Svak svoju zabiļeži, te u česovu pońavu metne i miješa. Mjesto slamaka sad meću u kapu šolde, te svak svoju zabiļeži, kako 'oće. Đe se god na koi komad dođe, onaj, koi nosi, trese kapom, a edan uzimļe, da ne more gledati, koju će, nego s reda. Šolda se baca na zemļu, onda je poznavaju i ciļaju.

[2] Ima, da zapane drvo jednoga na drugoj zemļi, koga ako je isti sadijo, onda ńemu i pripada, pa on uživa drvo kao svoe, a drugi zemļu. Tome nije drago, čija je zemļa, da je tuđe drvo na ńoj, a onaj opeʼ za dešpet ne će, da mu ga cedi. Kako će ovaj jamiti ga se? Domisli se, te mu uvjek podkopava žile i guli š ńi' koru, dok se god ne osuši. (Vele, da mjeseca ilištaka provrte ga teližńakom do pô debla pri pańu, pa u tu budžu naliju uļa i kvasine, začepe klinom dobro i zasjeku, onda drvo da se osuši. To udžaju uraditi za dešpet, sve da mu 'oće i da proda onaj, čije je, jer ovaj se ne može pogoditi, pa onda veli: „Šta ću ja držati tuđi perčin na mojoj glavi?“)

[3] Ako je brat čoban, i ako su ovce kutńe, te koja ga dopane, dobro da dopane, a prćijanskije' mu niko ne otimļe. Svaki čoban ima blaga od prćije, koe su mu svaka ovca za dvije ostale, jer on ńima namiče i dae, čuva ļeti od ugrive, zimi po gotovu od svašta, i soli im češće dae, neg ostalijem.

radi, jer svak se želi svoim vratma zatvorati. Kad preziđuju avlije, polak jedna banda, a polak druga troši. Ne čine odma' zida velika, a zagrade dračom. Vrtle po dokonosti preziđuju, a svak svoe uskopa do ciļa umjerena, kamo se učini gribļa do svakog međaša. Ako ima prostorije, mal po mal preziđuju; ako li je mali taj vrta', onda ga ne preziđuju nikad, jer kad bi nańeli tolike grede, zakrčili bi zidovi zemļu te se ne bi što imalo u malog vrtla kopati; onda bi upirali prstom, ko god prođe, pa vidi, i rekli bi: „Vidi prosjaka, na kakve su djelove sašli! Ako ij je sva'đe po ov'liko dopalo, onda da sô siju, ne bi im bilo dosta, da obroke osole“. Zato im vrtlovi stoje, ka i zemļe oranice: jedan uz drugi. U iste ńi' na edan prieloz i ulaze.

Robu kad imaju, svakom je svoja, pa u koga bilo više, ili mańe. Ako u kući je bijo ćaća i mater, pa ńesu davno umrli, ńeve ostane i robe.[1] Tu robu iza ćaće i matere zovu omrtvinom, koju, ako se nađu braća cincari, podjele sestrami među se, a najviše tu žensku robu dadu sestrami, pa one kako im drago, jer nije ļepo viđeti, da pokojne matere robom o'li se tuđa ćer i sestra. Neke se među se za ńu pogađaju. Ali ima sinova, da bi i ženu u tu robu obukli, što nastaje posļe od tog svadńa od sestara, pa bile cure, ili poudate.[2] Zato ne mal svaka braća sestrami dadu, što je god novije robe, da nije u kući nikom na očima. Ćaćinu, što je novija, kako prekroje, oli dadu kome u poslenike, da odradi kad li, tad li. A staru, što je god ostala i od matere i ćaće, podjele prosjacima.[3]

To je sve ļepo, kad se braća pogode među se izim dijela. Ali ako se ne mogu složiti, pa neki 'oće ovo, neki ono, onda ala da se poteže po sudu. Sud šta će da uradi, nateže vodu na svoj mlin, pa im reče, da to ne mogu oni tako na provale gale (?) suditi, dok prije ne idu viđeti. Sad najmańe 'oće se za komisiju i za mjerača kesa

---

[1] Materine udža biti na kovčege, još što je kao mlada uza se dońela, jer svaka žena štedi robu, a najskoli stariješica, jer ne more od radńe kutńe, da se sili. Tako na ńoj je uvjek staro, man da od godine do godine, kad na ispovjed pođe i crkvi, onda da se probuče.

[2] One, kad god dođu braći, poznadu na snajami svoe pokojnice odoru, pa uzda'nu i zaplaču, a ne će da kažu, zašto, nego kad pođu kući, reku braći: „Je li pravo, da naše majke deru robu Bribirkuše i Kistańkuše?“ (oli oklen mu drago da su te sna'e, po selu, iz koga su, u ļutini reku im tako).

[1] Kad daju namjene, da ti mrtvi, koi su robu tu nosili, da više ne dolaze nikad na san. Makar da čeļade koe umre u kući, pa osim stare robe udžaju koi komad i novije prosjaku dati, da mrtvi ne bude dolazio više na san, nego: kako s oka, tako i s umi.

dobra novaca. Zgledaju se oni među se, sud vidi, da oni za to ne će trošiti, te za jamiti ij se odbaci stvar od sebe, a metne na ļude, da im sude.[1]

Braća onda edni po jedni idu krijući (prokradaju se) tijem zvanijem „dobrim ļudma“ po ńevu (a po sudsku „obranici“), koje banda ta i ta podmićuje.[2] Oni, koi ńesu primali mita, ńevu sudu malo ko bude kunten, nego onda trećega odabiraju, da čvor prekine.[3]

Kad utanače dan za suditi, onda se pripremi pečena i varena (i najviše na krčma' seoskije', rijedko kod kuća sudi se, i to zabiju se, da k ńima ne more niko doći ni ńeve posle gleti). Tu dođu svi, koi se 'oće da djele. Dobri ļudi i onaj, koi će pisati šetenciju,[4] sjede pri kraju stola. Tako za punijem stolom pije se i vraja se do mile voļe. Na sopri (stolu) bude, ka na Božić, oli krsno ime, da ništa ne mańka. Pije se i napija se: „Zdrav, brate! Svadili se, a ne omrazili se!“ Drugi mu odgovara: „Da Bog dâ!“ Tu se ne divani o dijelu, nego se samo pije i ede, razgovara se: da đe je braće, tu je i dijela. „Na nami ni postalo, ni nestalo! Kad se ne možemo složiti, boļe nam se podjeliti. Ne moremo se složiti ni za dijo, za taj naš mal, koga bi što išlo, daklen evo tije' dobrije' ļudi, pa neka sude pravo, pa Bog im i duša i par opanaka!“ Ļudi na to ńima odgovaraju: „Mi znamo dobro, kako stvar stoi među vami. Prvine ńesu, da mi žitke dijelimo. Dosta smo toga pro glave prevrgli, i na nas se niko nije potužijo, pa ne ćete ni vi!“ Onda ta braća, kad to čuju od ļudi, svaki se uzda, da će za ń suditi: voli sebi, te ala da se nagoni na vino. Posļe ti dobri ļudi reku: „Prieteļi, dopušteńem, da nas dva izađemo na dvo', da se teke razgovorimo, da

---

[1] Koima dade u pismeno zapisato i dopušteno, da ļudi oni ńi' napravļaju i nagađaju, koe obe strane žele. Obično se metnu dva. Ako se ne bi mogli složiti, treći onda da se izabere, kom se sud ne more pa ni s jednijem advokatom pobiti: ovako stoi zapisato na dekretu, kojeg sud ńima ispušti.

[2] Ti ļudi malo koi da ne će primiti mit od jedne i druge strane, pa onda predrape kako god, da budu ti odjeļenici kunteni, jer svaki misli: reći će za me, jer ga je podmitijo, pa se ne nadaju krivice od ńega, pa makar kako suđeno bilo, budu kunteni.

[3] Svakom tome plaće daju talijer kao nadnice, a iz debande što im tušnu, to je baška.

[4] Onaj, koi piše tu šetenciju, ne smije bit podmićen, jer drugčije ne more pisati, neg onako, kako ļudi izgovaraju, niti to smije znati iko osim dobrije' dvaju ļudi i onog, ko piše, dok sud posļe ne oglasi, o čem će biti riječ.

bude svakom pravo učińeno. Kad je došlo do nas, mi ne ćemo držati na sebi sporadi vas božijeg proćesa."[1] Na stolu svi ostanu, za ńima ne smije niko ni pogleti. Tu vaļa da čekaju, te jedan drugom podastire ļepi govor, uńigavajući se pretvaraju se 'nako pjani, da malo što se i ne ļube (a ne bi se ni čuditi, jer kažu: Pjana neva ļubila đevera), malo da ne i zaplaču, u koga je meko srce, jer će jedni reći: „Da se sad našem ćaći dignuti iz greba, pa da vidi, što se radi od nas, ne bi ćijo živiti na zemļi, nego bi se ope' povratijo u greb, jer ne bi ima' na čem stati". Drugi će: „A ne bi on ni dava', da se cijepa ńegova muka tako lako, a nami nije stalo za ovijem, jer ńesmo stjecali ni kuća zidali, nego sve jadnik on. Zato nas ne boli srce, što se raskomadava sve". Ostali opet će: „Bacimo to na bandu, ne pretresajmo ničije' kostiju! Bog mu prostijo, i on se od svoe braće odjelijo". Neki će opet: „Imao je šta on da djeli." U tome zamuknu svi s tom besjedom.

Ti dobri ļudi dođu.[2] Oni *(koji se dijele)* sami znadu sve, đe im je i najmańi bokun ńev, te od jednog do drugog sve obađu. Od tije' prigovora nema, kad su se sami prekrpili i kad je ńima pravo, dobrijem ļudma još pravije, mańe brige im. Daklen dođu i na guvno, za kog se gonaju, svaki bi ga rad imati.[3] Ti ļudi obađu ga

[1] Izađu ti dobri ļudi zato, đe im je navalilo pišati, pa pišajući sude i o ńima divane, što bi i kako bi. Onda sjedu, đe paleći lule, oli cigaļe, šapore, kako bi i što bi. Dobri ļudi još su na dvoru, ali oni znadu, o čem se ovi gonaju, a ta sva ńeva pravda, za što ćukaju ļude i čine trošak, ništa nije, nego jedna malica. Oni se sami najprije počmu djeliti, na svršetku zaradi malo stvari stanu i zapravdaju se. Da bi za što — sporadi guvna! Svak bi ga voļeli sebi. To dobri ļudi vide, što je i kako je, da su svi petļanci i da su moždeni za trošiti oko ńi', te da mogu još koi put nabiti bokove muktiša kod ńi', dok je taka zgoda kod budala, koi dobrovoļno daju, onda među se utanače, da vaļa im reći, da ne mogu još suditi, dok boļe ne promisle, o čem se gonaju. Braća ta svi poviknu u edno grlo: „A da, a da! Tako i treba! Bez viđeti dobro stvar ne more se suditi. To nije kao iskrenuti iz vreće, oli ka kad se prodaje bakalar, pa po što je, po to je". To i oni za to odgađaju, jer svi mislo i drže tajno, da će boļe ļude za se okrenuti. I tako svak sebi do drugog puta.

[2] Drugi put dođu bez da ij ko zove (priteže ij ńeva sopra: đe boļe, tu duļe, a da je zlo i na 'pako, trsili bi ga se odma'), zna se, osmi dan.

[3] E, nije, šala, starinsko guvno je sretno, jedno, što je gotovo, i koi 'lad oko ńeg je! a drugo: 'vale se, da je to guvno dosta žita vidlo na sebi, pa koga zapane, da će i u napried (džaba to, ali vaļa imati snopļa!).

i izmjere[1] Eto ij ope' među braću, udare dlan o dlan i vele: „E, lako ćemo“, i: „Učini' ćemo, da ne će biti niednom krivo“. Ti kućani ili ti tobožńa braća veseli, zovu onda ļude u kuću. Za nekoliko spreme se te ponesu, što je potreba, pa će š ńima ope' na krčmu, da svrše sud.[2] Kad je priškrba' se blizo mrak, dobri ļudi zovu onog, koi je ročen, ka i oni, da zapiše ńevu šetenciju (koju niko ne smije znati osim ńi' triju). Kad je zapisalo se, onda se povrate opė' na sopru, ma treba da dođu veseli. Kad ta braća opaze veseļe na tijem, i ńima je drago > znak, da će biti svijem, kako oni 'oće, što vole sebi, jer su ij podmitili. Tako posļe još nekog nabrajańa, što ne vriedi ni šupļa boba, raziđu se. Onaj, koi piše rečene šetence, mora ij učiniti on'liko, koliko ima pravdača, i suviše jednu za sud.[3] Šetence od djelova i dobrije' ļudi pošaļu se na sud poštom, oli ļudi odnesu svojom rukom predati. Sud, kako je rečeno, jednu ustavi za se, a druge pošaļe pravdačima. Čim pravdači prime, trču jedan po edan štiti od špacka do trgovca; ne vjeruju se nikom, te će najkašńe i sucu otići. Sudac isto kaže, što je u ńoj, ka i oni najprvi špacko, što je razbulao: da ono guvno, o čem su se gonali, da imadu svi uživati ga i na ńem vrći, da im mora biti u komunu, kao i prije što je bilo. Šta će sad biti? Onaj, što ga je ćijo i za ńim gramzijo najviše, najžalije mu je, a većini je drago, da neki od dragosti bacaju kape u vis, a taj 'oće opet da razvali šetenciju. On to bi, ali ļudi su zapisali: ko bi se usudijo reći, da nije kunten ńevu sudu, da ima platiti globe 50 viorina. Po vr' svega toga ide sucu. On mu kaže: „Moj dragi, što ću ti ja sade? Da se ńesu ńi' dva složila, onda bi treći sudijo. Ja ti ne mogu ništa učiniti. Vi ste ļude i pitali, da vam sude po vašem običaju, kako vi znate i oni“. Kad taj vidi, da nije moguće više ništa, umukne i on. Dura i dura za neko vrieme, te

[1] Misle se u sebi: „Bože moj, budale li su! Ne dopada svakog ni lakat na četvrt!“ Pa onda zapale lule, oko ńeg šeću, pļucaju i kašļu, sve da ńesu nazebli, namignu jedan na drugog, te će na kraj: šap! šap!

[2] Zasjelo se je ope' đegod na sami, pije se i vraja se do mile voļe, pale se lule i cigaļi (tako na izmaku sve i oni, koi ga nigda nije u zube metn'o).

[3] Buli se na svaku pribiju po vriednosti one zemļe, oko koe braća lome pandžu. Ima ij po gradovije,' koi te šetence prave, a vidi, da su ovi, što se pravdaju, neki zaprđenci, onda im reku: ide bula toliko i toliko na onu, što ostaje kod suda. Ovi dadu novce, a taj špacko (koji bi težaku svaki boga odro) š ńima u škašelu. Bilo je lani i procesa velikije' zaradi takije' varancija kod okružnog suda, ali bi isto ostajali pravi ti špacki.

za ne sastajati se više s braćom, i da kokoši ni krmci ńevi ne zobļu zobura, kad vrše, onda učini sam po sebi guvno na svom dijelu. Kad to vide ostala braća, onda svi jedan za drugim vele: „Kad on ima svoje guvno, ima' ću ga i ja“. I tako se umire. A ono, o kom su se pravdali, stoi i stoi puno godina, da zaraste u ledinu i u kupinu, koe malo po malo u kasna doba jedan, koi je najbliži ńega, mal po mal pošeša ga i ostane za ń, oli, kad se braća izmire, jedan drugom doplate u čemu, pa ga učine u vrta'. A ima tije' guvana, da stoi i 'nako, na ńem narasla kupina i trńe, pa se zove ničije.

Jesu li se braća odvrgla jedan od drugog, onda i sestre traže od ńi' svoj dirit; ako su one pomrle, onda ńeva djeca, oli oni, ko je uz'o ćeri od tije' sestara odjeļene braće.

(Nastavit će se.)

Vrbnik na otoku Krku.

Narodni život i običaji.

Piše Ivan Žic.

Priroda.

(Nastavak.)

Biļe.

Ne znan, če bih, ni kako bih. Ne znan, če bin počel prija, ni s koga kraja. Kud se gernen i obernen, po zaroku i po venu, sve je pelno *preloga, trav*, *derv* i *stabal.* Okolo mene raste sila božja 'sega *zelena* i sekakova *zeleniša.* Prija bin zbrojil vlasi na glavi, nego 'se, če okolo mene raste.

Kada vidite ki god stari zidinu (najviše gromaču od staroga mesta, dermuna, verta, nerizi) i staro kameni po zemji, bilo živo, al mertvo, ima to li na sebi, zadoćat (obličit) 'oćete na ńen nikakove bele ali černe maće (krpice), sve su na kolo, veliki kako šold, batakun, talar, kolunat, ali k'o ti dlan od ruki, kadigod su još i veće. Ne znan, kako vi zovete, mi ńin govorimo, da su to *lišaje.* — Moja mat speče v leti kruh. Ako ga ne razplata i ne beškota, nego razgerne, da se ohladi, ter još malo vjačna spravi va verńu i obisi pod gredi na kučicu, do dva tri dni ńoj se pohabi. Kada ga 'remo odlomit, da ćemo pojist bokunić, 'se konce se po ńen potežu i biva mekek, kako da je kvaren (ganamo mu, da je star, kruh nan je zastaril, seda već nî dober za jest"), ima nikakov osobojni voń i je ko ti malo sladkast, pod zubmi i v ustih se k'o ti maže. Više puti, pokli zastari, obelče se va nikakove sive ali černe dlačice, ves biva kosmat doliš (nasvalito) po pukotinah, kadi je razpucan. Ni toga nerado jimo, grusti nan ga se dat v usta, žač je plisniv. One dlačice po kruhu, ono je *plisen.* Viste l' lajno ali gnoj i druge stvare, ke ńiju, sve je plisen obladala.

Na gnoju, pokla dežji niku doba leta, kada su hladini (ni teplo ni zima, nego moča, dežjevo vrime), vide se k'o ti male klobučiće

*

na debelih ali tenkih stebrićih, ke su nutri šupje. Ozdola imaju nikakove k'o ti pretinčiće ali kožice 'se je'nu do druge, k'o ti da je je niki razpilil. Berzo pridu, berzo idu. Mi je zovemo *pečurvi, pečurvice, pečurvini.* (Jedna je *pečurva* ali *pečuri, pečurvina, pečurvica.)*

Nič zeleno raste po kamenu, po zidih, dervih, po zemji, kadi je hlad i moča (umidno), po dnu mora i okolo mora po stenah i valometih, pek po kalih i lokvah ter kajužinah, zdencih i gustirnah. To je veće nego lišaje i plisen, a nima per, k'o ti prelog, nego guste zelene končiće i vlasiće. Po čen raste, sve pokrije, na ničen dodar i dela škodu juden na travi po dermunih i lazih. Ne znan, kako vi tomu diste, mi dimo *mah, mašina.*

Do sedaj sen van, drago moje (kako dijaše nigda niki), pokazal malo, seda homo na malo veće. Po putih, po klancih, mestih, vertih, krajih („kraj" mesta je ono, će je do same gromače) pokraj puti, nî, more se reć, kadi nogi položit pred *prelogon*, a najviše ga je, kadi ga je najmeńe tribi: po vertih i mestih. Dodija najveć ondi, kadi ga judi najmeń žele vidit, a nigdire mu se ne raduju. *Prelog* je 'se, čegod ni drago juden da raste mej sivenun intradun, bilo li, ne bilo za jist (zač je li preloga, ki se ji, ali koga živo ji, ma ćemo to malo deje, tamo doli kadigodare pravit drugdi).

Trava, travina je li prelog, ma ima va zemji žili, k'o ti vlasi, a gori zven zemje stablića na členi i uske delge pera na kraji na puntu. Ne zamirite, da govorin po drugoč: *Trava* je *prelog* i *prelog* je *trava.* Jošće govorimo i *preložina, travina, nikakov prelog* (kada mu ne znamo imena). Prelog se zove trava, kada je va dermuni v pašišći, v nerizi, v umejki, ali na lazi.

Nič veće od travi, ima trak od derva, v zemji ima žili, dodar i kerj ali bus (ako ni pravo dervo), to dije ze zemje hita ven mladice, mlaje, kiti, kitice i peri (zovite, kako van drago, o' stran pera je 'se je'no) — to nič van se u nas zove *germ,* čodo ńih zaje'no *germi, germovi* („se golo germovi"). Po 'non, česa je najviše va ńen, zove se germ: *ostružina, gložji, ternovina, grabrov, hrastov,* i tako naprid, ako je od koga drugoga derva: *dren, jesen, judina, žestila, kroslipina* i još. Z germa more človik zgojit i stablo, kada ima v zemji kerj, ako mu ga zločest čovik ne posiče. Germi rastu po komunadi, dermunih i umejkih, va krajih, po nerizah i zapušćenih mestih, ter po slizenicah (ovo van je nahitan kup kamena va srid mesta; judi ta trubčinu načine, ako je v mesti čudo kamena, a malo zemje, da budu imali dosta gelboko oraće). — Sekakovo *„šmračji"*

(ne debeli mladice), ako skupa raste v jenon velon germi, zove se *loza, lozina, loz.* Ovajsta je najviše po poju, v nerizah i kih god dermunih ter krajih. Va ńoj je najviše ostrugi i gložja. Nuter se ne more z rukun i sikirun, nego se mora zet rankun i š ńin pokosit, a za tin zikopat, ki će ju zatert. Dobro ju je vežgat, neka zgori, i ovako se utere, ma ostrugu je teško skorenit. Loza i prelog, nasvalito va krajih, zove se i *živad.* (Lozu ne pušćaju ni travina, blušć, hmej, brestina, černi i beli glog, sparožina, kadi ter kadi tetavika i 'ošja sparožina.)

Nit je preložina, nit je germ, a nî ni lozina; raste toga čudo zaje'no, ma seko ob sebi; — na nikih mestih je toga jako čudo, i kadi se zakoti, dela škodu; kada je to suho, ontrat je rejavo, k'o ti zemja, a drvca ima, k'o ti zbičji; pera su tomu porejeni na dvi bandi, 'se od verha do dna; doli su najdeje, gori najkraće; seko pero je još na gorńoj bandi i dolińoj ke tlon nastriženo: pari se da je k'o t' je'na pilica: dokla je to zeleno, smerdi i govore da bi od toga bolela dodar glava, ako bi šel človik na 'no leć, ali brime onoga nosit: znate l, če je to? *Paprat, papratina.*

Čegod ima v zemji kerj i debele jake žili ze žilicami, a zven zemje dervo i na kraj ńega kiti, kitice i peri, mi zovemo *stablo.* Kadi god je prilika, judi ga goje. Stabla su po dermunih, umejkih i dvorih *dervä.* Ńih nî tribi sadit ni gojit, nego malo prigjedat, da je živo ne rujina. Ako čovik dervo sadi i goji, ontrat se zove: *stablo, žir, frut,* kada mu se ne će pravit pravoga imena; drugačije je: *ters, uliki, smoki, črišńa, jabelko, kruši, sliva, praski, armelin.* Ma žiri goje judi jako malo. Najviše je ters, smokav, ulikav i črišań ter praskav, a drugih žiri je samol za četicu, samol da prave: i mi bimo mogli rast; nute se i govore, ma nî komu. Za varamenti nijako ni kadi ne. Najpervo je kruh naš svagdańi, a ki nima, kadi će mu urodit bokun kruha i hjibec palenti, ne smi za to malo zatert, stabla gojit, zač bi moral reć: imel sen malo, i to malo i to spalo, pokli sen zasadil stablo v mesti.

Brojite malo, ako bin bil lumeri pisal, bilo bi jih majkol jedenajst sorat onoga, če u nas raste, i seko, more se reć, malo dite pozniva. Bih još, ma ne ću ne, ač bi mi opet mogel futer prit. Boje, da gremo na špaš.

Seda homo na prošet. Pasajmo po gradu. Nigdire niš, 'o' stran ako kadi na zidini vidiš kugod *broskvičinu,* ali *svićinu, mašinu,* ali *beršjan.* — Broskvičina raste k'o ti jeden kupčić. Mej kamiki va melti ima tenke žiličice; nima stabla, nego peri ravno gre ze

žili. Najpervo udela *šćut,* a na šćutu je pero, k'o ti na kolo, a kadi se derži šćuta, ondi je k'o ti isto stišńeno. O' zgora je černasto zeleno, a ozdola belasto zeleno, po sebi ima male dlačice, za to je kosmato i k'o ti graupavo pod persti. Rožice ali cvet od broskvičin su modri i va vrime uža „poć zgora“ (to je: da se ze želi zmej pera dvigne k'o ti jena palica) i udela sime, se bojin da male mošńice. Kada smo va 'voj priliki, spomenut ću van još je'ne broskvičini. Ovejste su, k'o ti i perve, samo su škuro zelenije i gladki, nimaju dlačic, a cvet od ńih je k'o ti zvončić li moder, i na palici va 'vih broskvičinah je mliko: to je je'na bela voda, k'o ti mliko, ka ž ńih teče, kada se pero odkine, ali bus ziskube, ali ona paličina zlomi. Ovejste broskvičini se trefe li na kongod zidini, ma najvole rast na tlih va gromačini na senci. — Svićini imaju stablo čevjenasto i mehko, ter se lehko krši, kadigod 'oćeš, če je mlado; a če je ostaralo, ono se ne da keršit, nego se navine, a ne zlomi. Kada se osuši, ontrat je tverdo i sliči na žbičini. Peri od svićin je graupavo pod persti, a po sebi ima dlačice, ter se prijimje za perst. Za sekin peron okolo stablešca su male male čevjene pupiće, k'o ti zernca. Va ńih se udela cvet i sime. Svićini ne rastu samol po zidih, nego i va gromačah i i pod gromačami, a najvole bit okolo grada, blizu grada · i segdi, kamo judi čudo pačaju, ali kadi su nigda judi bivali. — Beršjan raste po nikih zidih od kuć i po starih zidih od grada, ma ne splohon. Ńega je i druguda po gromačinah i po stablih, a najde ga se i po tlih. Dvi sorti su beršjana: jeden je meńi, ima reje pera i k'o ti cernije, kako da je starikov; a drugi ima veće pera i zelenije, kako da je mladikov. On pervi ima pera na tri kantuni, a ov drugi ima pera malo na oblasto. Nego i ov, če je stariji, to ima pera sličnije onomujstomu. Beršjan počne rast ze zemje, pek se gjeda dvignut zgora, zato, kadi godare more, dela male žilice pod sobun: š ńimi se derži, k'o ti stonožec.

Po gradu je i nikoliko vert, ma su malo na bandu od kuć do zidini. 'Oćete l', da vas zapejan tamo? Homo! Če vidite? Evo na, to su van *ožigavice.* Dokla su mladi, moru se pobirat, kuhat, posmočit i jist; kada su stari, za ńe nijeden ne mari. Još je užaju samol kadagod kigod malodobri dica lišto lišto odkinut, pek onda udri drugoj dici po nogah i po rukah, da jih ožgu, neka jih serbi, da se češu. Ožigavica ima sobun ime: ona užiga, vajada je va ńoj nič, če ujida kožu. Ako su ožigavice veliki, ujidaju boje i udelaju mihiriće na koži, kadi ujidu. Ja ne znan, š čin to delaju, ako ne da z onimi dlačicami, ke imaju po sebi, badaju. Tribi da je va ńih

nikakov jad. — Blizu pravih ožigavičin rastu šenpre i *dibje ožigavičini*. Dica je zovu *kaškin strig*, zač udelaju cvet, k'o ti i kuš, a ńegov cvet se zove strig, samol kaškin strig je čevjen, a pravi strig je moder.

Ma če smo se šli zaprit va 'v kantun? Homo ća, bižmo na Dverca, pak ćemo poć zdolu pod Keštel. Tako homo! Već smo na Dvercih. Pogjedajte va Kostrij, ter vas v oči bada. Viste l' malo one zelene kupčiće? Ono su germi od *terna*. – A ono mej ńimi, one struki od nikakove travini? Ona ima va zemji balice, k'o ti kunpir. Na protuleti počne „kazat uši“ (to su verhi od per), pek je 'se dviže ter narastu veliki, kadagod po pol sežńa. Ze srid ńih dvigne onda „samec“, „tepec“: to je k'o ti jedna šiba tenka palica, ma ni dervo, nego je metko. Na verhu udela k'o ti metlicu lipih belo modrastih cveti. One vońaju lipo, a travina vońa mrsko. To su van *tepce, tepčini*. Prave judi, da su one cveti dobri za jist, ma jih nijeden ne jida, a pera li pobiraju i kuhaju živu, da prostite, prašcu, kada mu je tako ime.

Ne gledajte već ńe va Kostrij, zač, ako i tenko vidite, ne ćete vidit niš, nego kameni i čegod zeleno, ma ne znate, če je. Homo rajše svojin puten, kamo smo nakanili poć. Pojmo mi lipo zdolu Dverci pod Keštel. — Pravite mi malo, ste l' ča obličili? Vidin, čudo. Ovo su svićini, ono su broskvičini, enamo su ožigavice, ovamo je beršjan, enamo su dibje ožigavičini. Gjedan simo, ćorin tamo, ali ovo, če seda vidin, ne znan, če sen obličil? Pera ima, k'o ti namrzgnani, jedno stoji kuntra drugomu na svih kiticah i predruških, dodar i na stabli. Kako se ovo zove? To van je *slizeńak*. — Če 'no se kaže z one škuje va gromači spod steni? Delgo je, kako perst, a široko za pol persta, sve je nastriženo i na kraj pera k'o ti naverćeno, kako da ima mali zeleni pučić. Od zgora je černo zeleno, o' zdola želtasto zeleno. Cveta nima, stabla nima, ne će ga nigdar imit, maj vika lintera, a ni ga nigdare ni imelo. Ovo su *ribice, ribičini*. -- Eno je jedna rava, dela klasi, jušto se evo jeden kaže, kako je lišt. Viste l', viste l', ke zernca ima i ovsini (osini), ne bi rekel, da je nego žito, ni daj, ni zemi, k'o ti da je žito, ter to mi i zovemo *dibje žito, klasi*. — A evamo za gromačun, vijte malo, če je ovuda. Ovo su *želtc rožice, kučice, turica, mačiće, miščice* ali *mihunčiće, tern, kozji srab, kaškini ožigavice, terputec (veli, mali, sridńi), metijiva* ali *metaiva, dibja marużana*. Uh! već me usta bole ganajuć! Se bojin se, da se i van već po glavi sve miša. Dajte, dajte, habajte malo, berzo ću finit. Ovo je *slez, marubija (černa* i

bela ali *muška* i *ženska), fratič, ukrade bogu kašicu* ali *serčića, pelin.* A kada ćemo prit! Nis' mislel, da je toga toliko. Ma mušte! Svemu pride svoja smera, prit će i ovomu. Još malo, pek ćemo se deštrigat: Po valometih raste *ostra trava.* Ne pojte je skustve! zač ćete se porizat, pek će van kri teć. Još raste nad moren: *trava, lučica, ostek,* a do samoga mora, na steni, more se reć: *bersača* i *šćulec.* Okolo Gospoje (ovo je zelenica *[gl. „Zb.“ IV. 2. str. 230. Ur.],* a najviše je va ńoj trava i pirika), eno ondi vidite one želte rožice. Viste l', ko stablo imaju, kako da je germ? V jeno leto narastu tako veliki i usehnu. Ńihove pera smerde, kada se povońaju, ćapuju se za persti, kada se primu. Raste jih ne samol ovdi za Gospojun, nego i na Zgribnici i po žalih po druguda, dodar i po nikih mestih, umejkih i nerizah alaj mora. Od ńih nimamo koristi, živo jih ne će, judi jih ne jidu nit ńin za niš ne rabe. Skubu je po mestih, da ne pače intradi. Drugako ne znam reć, nego da je to nikakov preložina ze želtimi rožicami.

Vidite l' one sive kupčiće, k'o ti bokun veloga klubka utka? 'Se žbičica do žbičice v ajer sterče. Po ńih su male uske blede perca, a na verhu je k'o ti želta balica, složena je 'se od malih želtih rožičic. To je *magriz.* — Sopeta vas moran druknut: pogjejte za gromaču, tamo je *ostruga, hebet* ali *hebetina, škrebut* ali *škrebutina.* Udela visoki palice, a po ńih želte rožice. Pera ima sivi i kosmati ter široki, k'o ti zajiki. Ovo velo peri, ovo je li škrebut, ali *kaškini odela.* Na palici udelaju čudo pridružak, a na sekon pridružku su češjini ali ježini, zač imaju po sebi badala. Nutri je tribida sime.

Još moramo malo puta prekońat. Nut, prišli smo na Škujicu. (Ja sen mislel, da smo na kraj svita, a mi smo pre' dvermi od grada!) One bele debele pera na 'nih konopčićih, ke imaju po sebi badala, nima para, da su tikvi, samo če nimaju onakovi pera. Cvet imaju belo želt, a k sredi kugod ćrnastu žilicu. Rod ńin je k'o ti jeden mihunec od kusinice. Kada je zrel, onda je želt, a i on je o' zvena peln malih ternić, ma ne badaju. Ćapajte jenoga v ruki! Puc! ššš—cc! Ste l' čul, kako je delal? Ž ńega je sterknula nikakova vodina, i š ńun su zileteli zerna. Provajte ga još malo stisnut! Već ne će da dela ššš—cc! Zidužil se je, već ni nutri niš. Ovo je *tikvić, tikvićina!* — Greste l' s menun? Ako greste vi, gren i ja zdolu Brigon na mori. Ovo je *diblja blitvina, teta vika, kopita, oružice, orižičini, rakijica.* — Eno pod Nodarićev vert na 'noj šajavičini rastu *višće:* pera imaju tverdi i široki, a cvet moder. — Ala gremo l' još malo

do poja? Ćete vidit, da se ne ćete pokajat. Evo, na! Dije smo se inbatili na lipoga prijatela. Viste l' ga, kako je moder i kako je prignul glavu zdolu, k'o ti da ga vrat boli? Ovo je *laćun*. Onamo je *čevjeni laćun*. I on je obisil glavu, ma je nazad hitil pera i ne voňa ni lipo, ni mersko. Tamo naprid je *dibji*, *koromač*, *preslice*, *sterkek*, *sikavec*, *(dibji, pravi, koňski, ošji)*, *kozja meta*, *bele fijolice*, *dibja žetelnica*, *banestra*, *mihiriće*, *kroslipina*, *judina* i još bi toga bilo, ma pustimo ća. Hvala Bogu, da si već jednuč finil, jur ti je već i doba. Nismo još na kraji ne, ma ću vas kunpaňat doma, a ja ću poć sam, da vas toliko ne mantran. Ma hajte! Pervo, nego vas ostavim, da majkol čujete i zakapite. Ovo, će smo gjedali, ne raste samol ondi, kadi smo videli, nego po svuda, a nasvalito po klancih, vertib, nerizah i putih po 'sen zaroku.

Za jist, za hranu pobiraju judi va potribi, redko kada zaobid (jušto morda, kada ni zela) ovejste travi *(prelogi*, *zelišćini*, *zeleniš*, *zelenila*, *dibjač*, *dibjačinu)*: *šćur*, *tučen*, *želtenicu* (*pojsku* i *tersovnu)*, *beršaču*, *mek*, *ostek*, *šćav*, *poposke kňigi*, *sparogi*, *blušć*, *fratersku sparožinu* ali *ošju*, *vešca*, *kromač*, *ožigavice*, *merkvinu*, *dibju lobodicu (lobod*, *lobodičinu*, *pravu lobodicu* goje na vertih; je'na i druga su 'se je'naki, samol dibja je samorasna i meňa od prave), *vardicu*, *rigu*, *prave pečurvi* (Ovejste su ozgora beli, a ozdola černi. Još je čudo drugih pečurav, ma se ne jidu.), *sikavec* (dokla je mlad; kada ostara, ontrat je tverd i jako bada), *hmej* i *pravu tertinu*. Morda je i još kagod travina, ma ni ne more prit na pamet, da, *dešeno* i *kiseličinu* (kiselicu).

Jošće jidu judi, ma najveć dica, sime od nikih germi: černe i čevjene glogoviće, planičiće, černe jagodi z ostrugi (čevjenih se redko najde), popriviće, drenulviće, kigod šipunićini od dibjega šipuna i klobučiće (šoldi) od terna. Stari judi prave, da kada je nigda bila mižerija i velik glad, da su dodar jali i nikakov *„grah"*. To van sliči va bižu, samol ima černi zerna k'o ti grašica, a i peri ima, k'o t' ova.

Veći paret, deboto sve, o'stran nikih simen, pobiraju judi i za hranu živu, ko se tusti va mošuni i daje svininu.

Sedaj ću van pobrojit travi, ke rabe za likariju. Ma zapametite: govore judi, da je 'seka trava za svoju likariju, da gazimo po likarijah, a da jih ne umimo rabit, zač jih nanci ne poznivamo. Donke habajte, za likariju rabe: *osop*, *metijiva*, *slizeňak*, *bobovnik*, *babice*, *ušno zeli*, *kuš*, *dubčić*, *marubija*, *terputec*, *fratič*, *trava od posika*, *kaškini odela*, *višće*, *sperž*, *pelin*, *svićini*, *ribice*, *slez* (cvet i pera), *alteja* ali *pojski slez* (pera), *modre lućuni*, *svetoga Ivana rožice*,

dibja i *prava marušana*, *balis, kamamila, štermuntana, ožigavice, centavija* ali *centavrija*, *seno*, *ostruga* (mladice i žili), *bela bliti, prašći slez, dibja blitrina, hren, modrić*, pera od *zela, oriha, ulikve, žukve, praskve*, žili od *piriki* (i još od jedne travi, ma ńoj se ne zna imena), kora od *jesena, ruta, tikvice, ješka*. (To je jedna pečuri, ka raste po nikih dervih. Pervo je rabila i za ogeń steknut. Nosili su ju od druguda.)

O' stran prašca, da prostite, za živo se malo skerbi. U nas su veći del leta ovce i voli po venu. Kada je vela stid, ontrat se vegańaju v mosunu. Va to vrime daju ovcan, ako su spravili v leti, suho peri od smokve, mošńini od fažola i otavu. Volon se daje još najradije slama od fermentuna (fermentunišće), žita, šenice, hajdi, prosa, sternišće. (Ma ovo redko ki udela. Kada je močarno leto, onda prelog oblada intradu belu [to je: žito i šenicu], pek se ne moru zet do tal, nego se požeńu na polovici. Ontrat se zeme kosa i pokosi sternišće, će se više more razi tal, osuši i spravi za zimu.)

Ako se daje ča živu zeleno jist, to je: *travina, beršjan, tetivika, sparožina, skroslipina, krušina, brest, kjen, vinuka* (peri od tersa). Jošće se daje živu: *muhić, tertina* i *prelog*.

K'o t' sen rekel, za prašca se čudo skerbi, ma se i mora, zač se pasė vavik va mošuni (koci, kasali), a pojal bi, će bi videl. Nemu daju judi ves dibjač, ki i sami jidaju va potribi, i jošće mu pobiraju: *sterkek, podbel, orišec, želk, črivca, mačje selzi*, pańini od *tersa, ojnicu, ripičinu, prašću salatu, dibju želtenicu, svićini, šćulec, tepčini, prelipavku, dibji petersimun, svetoga Petra kjuče*.

Če živo ne poji od hrani, ku mu se da, to mu je za postiju, ma i peri od stabal se hita pod živo, da od šumi (per) udela gnoj.

Za černit sukno rabe: *ruj* (kitice, peri i žili), *kuš, galviće* i viji (kitice) od *jesena*; a kupuju va butigi u tergovca i „korice“ (to su bokuniće od nikakova derva, ko ne raste u nas).

Za pokrivat mošuni rabi se slama od *sirka* i od *reže*, a va potribi i fermentunišće. Pod slamu podlože još i *papratini*. Najradije pokriva siromašćina ze papratinun mošunice ali koce. Poznivaju i *šaš, rovoz* i *sturinu* ter *brulvinu* ali *balestru*, ali je malo rabe.

Terni, gložji i *ostružina* rabe za gradit, kanit mesta i zagrajivat lazi.

Za drugu potribu (ogeń i rabotu) rabe derva, a to su: *graber*, *jesen, brest, klokoč* (ma je redek), *jesika* (i ova je redka), *kjen, topol, trepetika, hrast (dubec, pidal, hrastić, dubčić, bolanec, steržen), judina, žestila, popriva*.

„Rožice“ su sve stvare, od kih se nosi cvet. Najviše je goje doma va loncih i pitarih, kugod va verti. Prave rožice, ki se goje, su: *balis, marušana, rarohuje, rumenija, gorinske fijolice, barbaroža*, i još jih je tujega imena. Va verti se derže *šipuni, fraterske rožice, jacinta, široke pera, tulipani, žij*. Od dibjih rožic, ke su samorasne, vidi se kadagod kugod žensku, da nosi va vrime: *modri laćun, belu fijolicu, dcrmunsku rarohujicu, dibji šipun* i ’se, če ńoj se zvoji, ako ima lipe rožice i lip voń, ma to se ’se je’no ne nosi na blagden, nego na segdeń.

Dica se zabavjaju s čudo stvari: *lunbrijicami* (ovo je cvet od dibjega koromačini), *turskin grozdovin, hitali, laćuni, svetin duhon, strigon, dibjun narančun, presnečići* (ovo je plod od skroslipini), *mihirići, šćokali, kiselicun, svetoga Petra kjuči, preslicami, sirci* (to je plod od sleza), *plavaduricami* (ovo je cvet od meka), *muhićen, dibjin žiton, svićinami, tertinun, dibjin želkon, beršjanon, klobučići, tikvići, lućicun, travun, kučicami* (ke imaju male mošńice, a ove se zaverte na kolo k’o ti je’na naviželica), *kozicami* (ovo je va cvetu od jedne divlje rožičini), *naperšńaki, magrižon, štermuntanun, ukrade bogu kašicu* ali *bogovun kašicun, runčići, šipunići, rarohujicami, slezon, dibjun maružanun, galvići, galvami, šiškvicami*. Najzad van već ne znan če pravit, nego ću van reć, da su dica k’o t’ dica: ńin pride ’seka stvar v operu ali rabot, kada jih je voja zabavjat se. Tako oni se ze ’seke sorti rožicami zabavjaju, kada ńin jih mat pernese, ali kada do ńih arivaju (pridu).

Ženske (dica i goličini) pletu na Petrovu krunice od *magriža, judini, mačić, mišćić* i *kuša*. — Na Telovu nose na prošišijun za blagoslovit: gojene *rožice, kuš* i *strig* (ńegov cvet). — Na maslinsku nediju blagoslavjaju *maslini* (kitice od ulikve). — Za nikakove čare rabe: *kučice, fijolice* i *ožigavice*.

Prelogi, ke rastu po mestih i po vertih ter se moraju plet, skust, zatirat, da ne delaju škodu, pobrojil sen dosta sprida, ma jušto, kada mi je prilika, pravit ću posopeta: *pirika, pesika, terstika, babina žila, velčec, muhić, želk, mačiće, oves, juj, grašica, turica, kučice, podbel, sv. Petra kjuče, črivca, dibji sirek, dibje proso, tertina, ostruga, piskalina, meče, babaruska, bragešarina, kukoj, zeleničina, ditelina, dibji želk, ostek, mek, tersova želtenica, kopita, trunbelina*. Da finin, će bit najboje, ako rečen, da se moraju po mestih i vertih čistit ća sve prelogi, ke jidu za potribu i živo, i s kimi se dica zabavjaju, i ke rabe za likariju.

Životiñe.

Živo je sve, če je živo, če hodi, kamo ga je voja ter išće sebi hranu, rekel bi nigda niki, da gre s terbuhon za kruhon.

Mi imame dibje živo i pitovno živo. Dibje žive po dermunih, a pitovno ali pravo živo judi nastoje i goje.

Domaće životiñe. Osobojno pravo živo je *pitanec* ali *pitanica.* Ovo su najradije *ovce.* Zovu se tako, pitanica, zač se pasu na rukah. Gospodar je pase na konopi i peja za sobun sekamo po venu. Drugo pravo živo pase po dermunih, ali po komunadi. Mi o' stran pitanca i pitanici imamo samo živo: velo, malo, govedje *(govedo, vol),* końsko *(koń, osel, mulec).* Najzad, nasvalito vol i ovca, imaju još 'seki po svoje ime po ńihovoj dlaki. Doma pasemo *kokoše, maški* i *pesi.* Vensko (dibje) živo je od čudo sorat, a ću vau pravit va priliki, kada bude zasput, ako se buden domislel.

Sve živo zaje'no zovemo *živad,* nasvalito ono živo, ko je na živi i na judih, ali koga je jako čudo.

Zvjerad. *Zviri, zvirarija* je sekakovo živo, a najviše *miši (mišarija), tiće (tičarija), gadi (gadarija).*

Zvir je 'seko velo i hudo živo, a i skot, da prostite: prasec se zove zvir, ako je tust i velik. Skot je kadagod i sveko živo, dar i čovik va jadu reče čoviku: Skot, pasji skote! Sve, če se rodi, udela, zleže, skoti je tribida i skot.

Jedino živo najveće, ko se u nas lovi i ubija, da ne dela škodu po venu, je *zec.* Ma ga love i ubijaju i za jist, ač je dobro meso od ńega, kada je dobro pripravno (parićano). Još se ji *jež,* reje *dibja maška,* nego ova je, k'o ti i prava. Silnu škodu su prija delali *lisice* na malon živu (ovcah i janeih) ma ńin je preselo. Nestalo jih je. Već trajsetek let ni glasa ni tora od ńih. Su l' se uterli sami od sebe? Je l' jih pohodela kakova pošast, pek su od ńe popucali? Je l' je Bog zaterl na vele molitvi, ja ne znau, nego samol seda jih ni. — *Miši* delaju silnu škodu po kućah i v nike leta, kada se jako zakote, po venu. Tribi jih je lovit. Najveći keštig ńin je dobra maška (ma imamo leški i mišńaki, dodar labore i otrov ali tošig za ńe). Nemalu škodu dela i *pelh,* ako se štati (nauči hodit) na grozdovi. — *Kuna* ima lipu dlaku, ka se drago plaća, zato leku judi niki ter niki labore i železa, da ju jemu. Ako ju ćapaju, kada je tverda zima, pet fijorini ne fali za ńe kožu. — *Zvenske miši,* k'o t' sen rekel, delaju po venu dosta škodi, ma se toliko za ńe ne mari ter je i ńih Bog udelal, da živu. Nikakore se ne mari za *lesicu belu,* zač se ne zna, je l' od koristi, dela l' škodu, a juden ne pača

čudo. — *Hertina, hert* je jako malo na glasu, zač i ńega se ne more vidit, koliko je škoden. — Straha imaju judi od *hertića*. To van je jeden mali mišić, a ima oštru, delgu rilicu, k'o ti kjun. Govore, da koga bi ujal, ta već ne bi materina kruha čudo jal. Umerl bi. Diju dodar, da ga ne 'te da jidu ni pesi, ni maški, samol ga zakoju i ostave ondi, kadi su ga jeli. Prave, da ako hertić pasa priko kolnika, tako da dije krepa, zač da ne smi priko.

Ptice. Od tičarije okolo kuće i na kući živu *vrebec* ali *tić* i *lastovica*. Zvena živu krajne tiće: *kosić, gardelin, sinica, slavić, kukujač, prepelica (?), orebica (vela* i *mala*), jeden tić, ki v ajer leti i kanta[1], *kjunača, krajeva pelnica, čučić, pestirica (volarica), pić, smokvar, zeba, zvenski vrebec; postenka, šojka, božji petešić, kukovača,* jeden tić s černun glavun, jeden tić z belun glavun, *kavran, vrana, golub, kravujčina (kravujec, kravuj,* ki dela *prrr!* večer na stabli), *sova, čuvita, ive* (zač kričiva: „ivu-u"), *ćurlik, mišarin, šilec, kokošar, sup, (supina), orej* (kadagod preleti priko), *gerlica, kosić gorinski, pašara, zidarić gorinski golub,* tić ki po dervu teče i s kjunon va koru pešta. — Morske tiće, ke živu v mori: *kaleb, arteńa, mańabalin, racica, žmerg, dibja raca, us, mazar, mazurin.* Vodena tičina je seka, koj se ne zna ime, tako se isto zove i krajna tica, kada ńoj se ne zna imena: tić, tica, tičina. Leto i zimu su u nas: vrebec ali tić, kosić, golub, kravujce, sovi, čuviti, supi, vrani, kavrani, gardelini, šojki, ćurliki, kalebi, žmergi, arteńe, pašare, racice, orebice, sinice, kukujače, volarice. — Pridu i ijdu v leti: slaviće, gerlice, kukovače, postenki, tić s černun glavun, piće, smokvari, lastovice, tić ki gre po drvih, božji petešić. — Pridu i ijdu v zimi: raca, mazar, us, gorinski kosić, zeba, zidarić, kjunača, valometarić. Čučić i krajeva pelnica su v zimi na videlu, a v leti se nikamo zgube.

Škodu dela: vrana, kavran, kokošar, sova, orebica, golub.

Ne znan van ča reć, je l' bilo više tić prija, nego seda, zač alaj grada jih se va vik vidi malo: maju kadi živit. Ja deržin, da jih moralo pervo više bit, nego denes, zač je bilo meńe dice i starijih, ki su zimali jaja i tiće, ali razhićivali ńazla, a ontrat je bivalo više paše, nego je sedaj, za sekakovu zvirariju.

Ribe. U nas se ne zna za vodne ribi, zven a(k') ki od kuda ze svita ne pride ter pravi, da je kadi va vodi videl kakove ribi.

[1] To je ševa, ali narod joj ne znade imena, ńemu je „tić".

Jedini u nas žive va vodi *ugor*. Prave, da ga va nikih lokvah najdu i va potocih, gorińen poji, ma največ se ga vidi v mori po Mandriću *(gl. sv, IV. str. 234. s. v. Ur.)* do pod Kelk, kadi se more i voda skupa mišaju. — I *luben* i *ćifel* se najvole hitat i igrat, kadi je pod vodu.

V mori pek imamo čudo ribi. Ne bi se doboto ni zamislel, kakovih rib ni u nas. Homo malo alaj mora, kada je sekada, prevernimo nikoliko kamiki, tu ćemo za stalno nać pod ńimi: *petešića* (zač ima na glavi želtu rožicu, k'o ti mali petešić), *prašćića* (zač ima rilicu, k'o ti prašćić), *pundricu* ali *mihaticu* (zač ima velik terbuh), a sekada je prevarila i kogagod *glavočića*. *Glavoč* je mali *belec, belčić*, a veće su *šari glavoč (šarec), černi glavoč (černec), zlatoust*. (Ov je čern glavoč, ali ima pod vratom želto, k'o ti zlato, a v ustih je čevjen.) Malo deje na gelbjen mori je *zec*. (Ov ima sve k'o ti pundra, samol ni zelen k'o t' ona, a na glavi ima uši, k'o ti dva rošćića.) Pod vodu li na gelbjen ćemo jet, ma redko *grumovu mater*. (Usta ima na kolo, pod bradun ima k'o ti dva rošćića, a nad nosom ima druge dva, maĺo deje, o'zgora je černasto-zelenasto-čevjena, a o'zdola bela; terbuh ima k'o ti i pundra, ma ni onako slińava, k'o ti je pundra, zač ova pelzi i spelzne z ruki, kada ju se zeme v ruku, bila živa, al mertva.)

Sve ovejste ribice živu alaj kraja i derže se dna mej kamenin, pod kamenin i va mahu, ter mirno čekaju, da ńin ča pred usta pride, da zahlapnu. Šarec uža bit plah, nasvalito kada je veći.[1]

---

[1] Kada obliči maloga ribarića, da je s povrazom prišel na kamik, ali valomet, on ti zleti, kako bala s puše i s'rani se va škuju, ma se isteśo prevari na veseĺi ribara. A kako? Mali imuje kozjega repa, ali pur beloga glavočića, ali pelžića, i načini (naješka) jalovišće na udicu, zakala povraz, sveže ga za kamik i gre ća. Glavoč pride spod steni, pogreda okolo, ne vidi nigdir nije'noga, jalovišće mu lipo vońa, lišto lišto se zategne i najednuč zahlapne jalovišće z udicun ter poželkne sve skupa i biži ća, ali ješka pade z verha udice, a punta se zabode glavoču va terbuh. Kada mu zaleti va meso priko zajičića, ne more se odkučit, ako meso ne prekine. Se skosa simo tamo, ma aja, ne da se. Mali preteče, pek tira, šmrk! na kraj ze sin povrazon. Ves veli ga berzo odkuči i hiti va škracu, da ne more skočit v more, zač bi još ušel, ako bi do mora prišel. — „Poj ća! Ive, kamo si šel! Ti si zletel z Uške na Velebić! Pridi na se!" Če ćete tu, dragi moji! Ne zamirite, da sen zaletel jeden čič zven puta. Bog zna, bi mi l' van bil kada kadi pravil, da sen ja bil sam, ki sen tu sriću k'o ti dica više puti imival, ma to je bilo sprid trajset let. Ma evo sen posopet na svojen.

Ribice, ke se derže blizu kraja, dokla su meńe, ma ne leže na tlih, nego se duron ofiraju, ako bi ča kadi zgrabili za pojist, dokla su mali, jako dodijaju, zač pojidu jalovišće pervo, nego povraz pride na dno, a zakučit se ne moru, ač imaju male usta. Dokla su takovi, zovemo je *glad*, *gladunić*, a imaju seka svoje ime: *šparić, ušatica, špic, seržić, lenčić, smokvarić, leničica, marijetica, lovratica, frater, kovačić, kańić, bukovčić.* Kada narastu, biže od povraza i redko se prevare na gjisticu i na kozji rep, a pelžića ne 'te ni da povońaju. Odrasli se zovu *špar, ušata, špic, serg, lenec, lenica, smokvar, marijeta, lovrata, frater, kovač, kań, bukovec.* Ovi dva bivaju jako goluzi, ako 'ote zagrist, vaja da ńin je veliko jalovišće, i tribida je glavočić, ali kozji rep, ali ganboraš, i noga od raka je ńin dobra. Na povraz je love dica i stariji. Onejste ribice, ke živu po dnu, rado se varaju i va veršicu.

Ribi, ke se love va mriže, su — počnimo od najmeńih, pek ćemo prit na najveće — *peštać*, *mah*, *šikavice, mlič* (te je se je'na sorta malih ribić pomišanih od 'seke sorti sorat). Za ovimi gredu: *sardelini (girice, saragi), menćuni, oligi, sardeli, menuli, pišimoje,* najzada su *golčiće, glavujice* (malo veće golce), *lokardi*; *siruniće* i *širuni* (ma su redki), *juje (plavice), igli, švoje (pokrovec).* Sve ove, ke sen gori pobrojil, se love na sviću va grip. Bivaju sve skupa pomišani s lokardami i golčići, ontrat su one druge ribi od potega. Ma užaju ćapat samo je'nu sortu. Imaju za oligi i osobojnu napočnu mrižu.

Va napočne mriže se love *runbece* i *tunice,* a najzad i *tuni,* ma svih ovih se malo lovi, i to samo na tuneri. Imivali smo jednu tuneru va Seršćici, a zadńe vrime još jednu na Potovošćoj, ma ne nose računa, i govore, da je 'ote dežmetit.

Kada godare vidimo po našen kanalu i *morskoga pesa.*

Gust gost nan je *delpin* 'seku doba leta, a najviše, kada je po konalu ribi dosta za ńegov kjun. On ribaron pernese sriću, kada ribu narene va dragu, a nesriću, kada ńin ostraši ribu ter ujde od kraja va konal.

Do sedaj sen nabrajal samo ribi, ke se love ali va mrižu, ali na udicu i va veršicu. Seda ću, ke se love na udicu i z osti.[1]

---

[1] Z ovimi se riba ubija v noći, ako se trefi, i ve dne. Ako je v noći, tako je pod sviću (malu sviću, zač vela svića je, kada se sviti na golčiće i lokardi), ali na „iskani", zač se ribu gre iskat. Iskani boje služi za ve dne pre sencu.

Riba, ka se lovi na udicu, ali na malu sviću, zove se „košćena riba“ a to je: *kań, luben, ćifel, skočec, skerpoč, joh, žaba (Kate Libanova), grum, kantra,* (ova se lovi i va veršu, kako i perve), *pes* ali *azija, maška, kamenica, ćuk, sora, golub, zubatec, sipa, modrak (modra kantra),* redko: *trija* i *ligen.* Još su: *sretoga Petra riba, štramac* ali *goredo (vol), špada s delgin noson, kobotnica* (mala se zove *merkač,* a još meńa *smerdjivec, smerdjivi merkačić), oslić, lov, arbun, lastovica (čerjena* i *modra), kurdelica, końić* (ov se ne ji). Redko se ćapaju, i to na udicu, ali va mriže: *krava* i *prasec.*

V mori živu dibje i prave *moruzgvi; rańen; terpina* (ov ni riba i ne ji se). Tako istešo se ne jidu *križeraj (zeleni, čevjeni, černi), morski klobuk, češjini.*

Jidu se, ma se derže kamika: *degni* (prilipil mu se je, ter ga se derži, „k'o ti degna steni“ govori proverbij), *šence, mušuli, kopita, datuli* ali *kaškuje, pelže, pelžiće, ganboraše* (ovo je račić va pelžići).

Raki su: *kozji rep, kosmač, hjib, jastog, ralog, račić* ali *ganbar* (ma je redek).

Kada ni vod, ne more bit ni rak vodenih. Nego mi prave, da je di da bilo nigda i rak va potoci Rakoviku. Još je živ stari Luka, ki pravi, da su s pokojnin dedon bili nigda pernesli od otamo pelni rukavi od kružata tih rak, i da su bili dobri za jist. Ma on je još tada bil malo dite.

Gadi (gadarija) su: *plavec, černec, slipec, guž* — najveći i najjači gad na sen škoji. Da ako bi di da koga prejaril z repon, da bi ga jako bolelo. Nigda da je di da opasal kravi sve četire nogi i da ju je zavalil, ter posesal. Ako mu se krava, ali ovca, ne bi dala sesat, on bi ju z repon speštal, i nigdare već ne bi imela mlika.— Se ove gadi nisu otrovni. Škodi ne delaju, ako ne to, da jidu jaja i tiće, ma love i miši, to sen videl na svoje oči. Najhuji gad i koga se moramo bat, je *kaška.* Va sebi ima otrov, jad. Koga uji, čudo terpi, a more i umrit od ńe ugriza. Kaški su dvi ali tri sorti: škurija i belija s čufićen na glavi, černa i *kaček* (ov ima pod repon čevjeno).

Videl sen čudo puti jednoga gadića zelenasta, a na glavi ima belo e' 'vako S. Pital sen', kako se zove. Ni jeden mi ni znal pravit, nego je rekel: to je nikakov gad.

Imamo ovuda dvi *kušćerice,* černu i zelenu, a počelo je bivat i *kušćeri:* to su je'ne vele zelene *kušćeričini.* Kada ča kušćer osobojnoga obliči, biži naglo, da se s'rani, a najvoli sidit na kiticah. Kada

biži, koliko ne zašuška sam, toliko zašuma i prestraši človika. Prija jih je bivalo po puntarskon do kuki, a seda jih je skoro posvuda.

Po lokvah živu *šence, černe černiće* (černe ribice z debelun glavun, a tenkin repićen), ribice z dvimi nogami, žabice z repićen, prave i dibje ali końske *pijavice* (ma ne segdi), *žabi, vodńaki* (černe i kerpaste k'o ti kaška, ma su ńin škatulice drugačije, nego od kaški, i potežu na čevjeno). Blizu nikih lokav, i kadi je vodomočina va dermuni, najde se kadagod po kagod *punga.* Na kraji živo *krastava žaba,* radje *grintava žaba* i *zelena žabica.*

Na judih je ova živad: *šenec*[1] (nasvalito na dici i starih), *belha, čemež* (ov voli bit na postiji i va svitah,) *plajki.* (To su nikakove male želte šenčiće i navrede se jeden do drugoga na obervah, ali pod spadohun i još kadigod po telu: nego to živo jako redko pride na čovika. Se bojin, da ne bi ni prišlo, ako ga ki ne bi orbal.) Kadagod se uža prekoštat na čovika i *čeper* (nasvalito na ńih, ki imaju posla z ovcami, pestiri, ali ki sedu va čeperivon dermuni na travu).

Červ je belo živo, imuje male bele nožice, a glavu tverdu, drugo je sve metko, samol da ga tekneš, dije se ražńavi. *Červi* su va mesu, kada ide po zlu, va siru, ako i ni šel po zlu, va fermentuni kogod leto i va žiti; červi su va stablih i v dervi, a i zemja ni prez ńih. Više puti udelaju dosta škodi.

Va slanon mesi i siru su jedne černiće bele, ke skaču: glavu i rep sprave skupa, stisnu se na kolačić, pek ontrat skok, — to su *skakavce.* Ako su va mesi i siru červi z debelun glavun, a tenkin zadńin krajen i pelni dlak, 'se kosmati, zovu se *kosmače.* Ovejste k'o ti i červi hude, skakavce i kosmače, nisu merski, zač bivaju va zdravon mesi i siri, raztoče meso i sir, ter ostane od ńega samol kost i koža, a drugo steru sve na prah.

Na meso i sir pridu nikakove modre bunbariće, (*Bunbar* je živo, ko je tverdo, imuje po šest nog, a dvoje krejuti jedne pod drugimi. Gorińe krejuti su mu tverdi i pokrivaju dolińe metke. Mesto zub ima klišćeca, k'o ti kosiriće), mi je zovemo *moje* ali *moj.* Žito nan se po iškrińah kadagod „stere". Ki ga je sterl, ne vidimo, nego lete po iškrińi male metijiće: one su ga tribida i sterli. Sviti nan zjida *terlec,* a i velna, bila v runu, ali spredena, se stere, kada čudo vrimena stoji kraji, ako se ne vetri, ali pari va peći.

[1] Na kon se jako zakoti, govore, da mu se je otvoril senčivec, a to da je jedna žilica nigdi okolo zatilka, pek da pukne i da se od toga legu šence.

Po kući 'redu *škorpije*, *prasice*, *bakuli*. Okolo vodi, i kadi je umidno, su *babice*. Okolo komina se trefi kadadod *turski volina*, ma na redko, i *šćurek* ali *kobilica* (ova uža v noći lipo sost). Ne fale nan 'seke sorti *papavuki*, male i vele *muhi* (zelene muhi, mušice od vina) va štajuni od mesta i smokav. Va 'vih bivaju i *červiće*, a 'seki uža imit svoju papavučinu, s kun je pokriven. Jošće je *biša* va dervi i male *mravi*. Preleti v kuću *bujorno*, *čenživičina* i *kudlak*. Na žernih biva va muki jeden tverdi červ.

Pesi i maški su pelni *belh*, a imuju i *šenac*. V uho ńin dodar pridu stavat i *klopiće*. Voli i ovce imaju *šence*, *čeperi* i *klopi*. Prašcen *šence* ne daju mira. Prašće šence su černi i veliki. Volon i końen dodijaju male černe *mušice*, a *końsku muhu* pod repon i po vratu terpe. Osel i pes ne moru ni čut ni vidit końskih muh. Volon pači *ubad*, a dosta ńin žega daju i *ugerce*. Końen i ovcan pači muha, od ke užaju ovce zjeznit. Na ovce pride još i *metij*: zakoti ńin se va gerli, prepasa na pluća, pek pokrepaju. Kokoše bivaju pelni *tekuti*.

Va verti su *gjistini*, *červi*, *pelže* i *pelžiće*, *kusinice*, *kudlak*,[1] *bunbari*, *belhari*, *medun*, *mravi*. Škodu dela *zeleni bunbar*. *Govnovaj* vaja hjibi po putu. Ńega su tri sorti: mali z dvimi velimi nogami, črni-modrasti, i veli z napijenun glavun, ma ga se redko vidi.

Po dermunih su, k'o ti i po vertih: *bunbari*, *kudlaki*, *kusinice*, *mravi* (seke sorti: vele, male, černe, s čevjenimi glavami, černe z velimi glavami). Kogod leto se zakote nike černe kosmate kusinice i pojidu peri, zgore 'se živin ogńen. Na tersih su nikakove černe *degnice*, *ladroni*, *šipavice*, *filošera*. V ulikvah su *muhi* i *červi*. Va biži e *mušica* ali *zižek*. Po stablih sopu *čverčki*: daj ti, Bože, vrime! Po poju je va zemji *medvidec*, ki pojida fermentunu i žitu žili. Va fermentunu, kada raste, je červ, ki mu verti serce, da usehne. Nikakov červ biva kogod leto i va korenčiću od zela, ter se onda tere. 'Seki žir ima svoga červa. Medun biva i po žirih i dervih, a za ńin gredu i mravi.

Još imamo ovuda *čelu*, *kusinčinu*, *steršena*, *mušinu*, 'seke sorti *kobilice*[2] (kako: černe, i sive prez krejuti, sive, zelene), *šervipuliti*

---

[1] *Kudlak* imuje četire krejuti, dva veće, a dva meńe, četire nogi, dva roščića i nad ustih k'o ti jeden vlasić severt na kolačić; ne fale mu ni dva vele oka k'o ti zerneа od prosa. Kudlaki su beli, modri, čevjeni, šari.

[2] Kobilica ima kopita, pek š ńimi skače, i krejuti, da š ńimi leti.

(su zeleni, kratki i debeli) sive debele, ke mole boga. Va vodi je bunbarić i bunbari, dodar šence i červiće.

Po zvena je *papavuk* 'seke sorti, *mihovilčina, stonožec, svete Marije kaškica, červić (svićica, svićar),* ki po noći sviti.

Jošće je čudo bunbari, kudlak, muh, mušin, červi, kusinic i tako deje, kin se ne zna imena, nego ńin se reče splošno ime.

Već sen natelknul od **pelži.** Imamo jih krajnih i morskih. Čudo jih je, ke šlįče jeden na drugoga. Krajne su na balicu, želtasti, na pruti, vele i male, ali černe i bele. Jih je černih i želtastih na ćurlicu. Sve živu, kadi ńin se trefi, samol· da je mokro. Na kraji je još i pelž prez kućice, žove se *pelžina, helžina, sliňavčina.*

V mori je još pelži, ke imaju po kućici roščiće i delg rep na šurlicu. Na ńe naliče i onejste, ke se zatvore z nikakovin kamikon, „okoń".[1]

Va gnoju i blatu živu gjistice, gjističini, ma od ńih ne pridu gjistini.

Abecedni popis biļa i ńegovih dijelova[2]. *Aliga,* vrst morske resine. *Alteja,* beli slez, pojski slez (Althaea off.). *Armelin* (Prunus armeniaca). — *Babaruska, Babubaluska,* preslice (Hyacinthus comosus). *babec,* grana, što se sadi, da iz ńe izraste stablo, a mora imati ili *batiku,* ili ńu i *žile,* ili samo žile. *Babice,* fratriće (Vesicaria halicacabus]. *Babina žila. Balis* (Ocymum). *Barba roža. batika,* glavica, koja se odkali od stabla, ako se očehne mlađ. *Bejiomini. Bela bliti. bela intrada. Bela marubija. Bela žuki. Bele fiolici* (Bellis). *Behar.* „buhar" (Conyza). *Beli glog. Beli graber. Beli hrast. Belica,* bela šenica. *Bernistra,* žukovina (Genista). *Beršača* (Butrum porcinum]. *Beršjan,* bršļan. *Berzina,* vrst prosa. *Biža* (Pisum sativum). *Bliti* (Beta). *Blušć* (Vitis nigra]. *Bob. Bobovnik* (Fabraria]. *Bogova kašica, Ukrade-Bogu-kašicu* (Capsella bursa pastoris). *bolanec,* hrast određen za sjemenicu. *Bor. Božji tern. Božje drivce* (Abrotanum). *Brada od perča* (Barba hirci]. *Bradvina. Bragešar, Bragešarina* (Anchusa). *Brest. Breza. Broski, Broskva, Broskvičini, Broskvica,* zeli (Brassica). *Bruli Krivuja,* vrst smokve. *Brulvina,* baleštra, sitje (Juncus). *Bunbak,* diteļina. *bus* žita, struk žita. — *Centavrija, Centavija,* čevjena rožica (Centaurea minor). *Cer,* černi hrast (Cerrus], Quercus Cerris). *Cernica,* černa murva, dud; črna črišńa. *Cicerica. cima,* kraj mladice. *Cinkvantin,* mali fermentun, kukuruz. *cipanica,* oplemeńana trešńa. *cvet. Cveti sv. Ivana,* rožice sv. Ivana (Hypericum

---

[1] To oko je čevjeno i nošivali su ga ženske na korduni.

[2] Velikim početnim slovom tiskana su imena biļa, malim pojedini dijelovi, a oboje položenim (tumač uspravnim) pismom, a latinska (ili talijanska) imena u zagradi. — Odgovaraju li **latinska** imena hrvatskim, to nije naš posao, da ispitamo. [Uglata zagrada iza lat. imena znači, da ono ime nije u nauci poznato, a ustanovio je to sveuč. prof. i akademik g. dr. A. Heinz.] *Ur.*

*

perforatum). *Cvičenica*, černa smoki. *Cvitek*, prvi rod od čvičenice. — *Cenžar* (Conyza). *černe jagodi*, plod od ostrugo (Rubus). *Černi glog* (Prunus sylvestris). *Černi graber*. *Černa bliti*. *Černika* (Ilex). *Černilčina*, *Černar* (Ajuga pyramidalis, Melampyrum). *Červjivka* (tal. Iberide, Lepidium). *Česen* (Allium). *češjina*, *češjić*, *ježić*, omot ńekih plodova. *Čevjene laćuni* (Cyclamen). *Čevjene jagodi*, jagodica. *Čevjene petešiće* (Lathyrus carubica]. *Čič* (Cicer), *Čiprež* (Cupressus). *Črišňa*, trešňa. *Črivca*, *Mačje selzi* (Anagallis, Auricula muris]. — *Dan-i-noć*, vrst pitome ļubice. *Dermunske fijolice*, vrst Bellis. *Dermunske rarohujice*, vrst klinčaca. *derro* (lignum). *derro*, *drivo*, stablo, frut (arbor). *Dibja blitvina*. *Dibja marušana*, vrst Mentha. *Dibja naranča* (Melissa). *Dibja odra* (Lepidium sylvestre]. *Dibja smoki* (Caprificus). *Dibja tertina* (Clematis flammula). *Dibja uliki*. *Dibja želtenica* (Leontodon taraxacum). *Dibja žuki*, vrst vrbe. *Dibje ožigavice*, mrtva kopriva. *Dibje proso*. *Dibje žito*, vrst trave. *Dibji komorač* (Ferula). *Dibji kostań* (Pseudoplatanus]. *Dibja kuš*. *Dibji ostek*. *Dibji petersimum* (Apium sylvestre]. *Dibji sirek*. *Dibji žafran* (Colchicum). *Dibji želk*. *Ditelina*. *Dren*. *drenulvić*, plod. *Dubčić* (Chamaedrys trissago]. *Dubec*. *Dvoredec*, vrst jačmika. — *Endivija* i *Invidija*. *Erba špańa*, vrst pitome djeteļine. — *fažol* (Phaseolus). *fermentun*, kukuruz. *fermentunišće*, slama od kukuruze. *Fijolice* (Caltha). *Fraterska sparogi*, kataruska (Ruscus sylvestris], Myrtus). *Fraterske rožice*, sunovrat. *Fratič* (Athanasia i Achillea millefolium). *frut*, žir (plod voćke i sama voćka). — *gali*, *galva*, *galvić*, *siškvica*, *šiški*, šiška od hrasta. *Garbak*, dibja odra (Lepidium sylv.]. *Gerda*. *gelnece*, plod od blušća; krunica smokava. *Gelnečiće* (Lingua bovis]. *germ*. *Gladiš* (Anonides]. *glavica* sirka, fermentuna, česna luka. *Glog* (Rhamnus oxyacantha]. *glogoviće*, glogov plod. *gložji*, grmļe od gloga. *Gorinčica*, smokva crna. *Gorinske fijolice*. *Graber* (Carpinus). *grabrovina*, grabrovo drvo i šuma. *Grah* (Astragalus, Lathyrus carubica]. *Grašica* (Vicia, Aphaca). *Grintavica*, ostek (Erigeron). *grozd*, *grozdić*, *grozdovi*, grožđe i sve što nalići na grozdić. -- *Hajda* (Saracenum]. *hajina*, *hajini*, lišće od broskve i ako broskva ne ima srca. *Havez*, trava od posika (Solidago consolida], *stisk). Hebet*, *hebetina* (Ebulus). *hitala* (sime) (Stipa pennata). *Hmej* (Lupulus humulus). *Homut* (Vitis arbustiva]. *hrapojice*, kukuravičini, tanka drva, što po tlu raču iz krja. *Hrast* (Quercus). *hrastovina*, drvo i šuma. *Hren*. — *intrada*, prirod. *Invidija* gl. *Endivija*. — *Jabelko*, jabuka (plod i stablo). *Jacinta* (Hyacinthus). *jagodi*, plod. *jama* (jama i) struk krumpira. *Jančevo drivo*, *Jańec* (Mahalepus], Populus nigra) nalići na lipu. *Javorika* (Laurus). *javoričiće*, plod. *Jelva*, jela. *Jelvice, Preslice* (Equisetum, Cauda equinaria]. *Jesen* (Fraxinus). *jesenovina*. *Jesika* (Fŕaxinaria ornus]. *Jetreńak* (Hepatorium]. *Ježiće*, *ježini*, cerne gložiće (Spina infectoria]. *ježini*, omot ploda. *Judina* (Terebinthus). *Juj* (Lolium). — *Kamamila*. *Kamenica*, perača, grebeni (Labrum Veneris]. *Kapula*, cepa. *Kapuz*, kupus. *Kaškin strig*, mrtva kopriva. *Kaškini ožigavice*, dibje ožigavice. *Kiselica* (Rumex acetosa). *Kiškini odela*, škrebut (Verbascum, Thapsus barbatus]. *kita kiti*, *kitice*, grana, krošńa, krilo, svrži. *Kjen*

(Opulus). *kjica*, klica. *Kjokoč*, klokoč. *klas* od svega, što klasu naliči. *klobučiće*, plod od terna diraka. *Kolenca* (Polygonum). *Komorika*, dibja uliki (Buxus sylvestris]. *Konopjika* (Vitex, Salix amerina]. *Końiće* (Fumaria bulbosa). *Koński srab* (Euphorbia). *Końsko kopito*. *Kopita, Želte rožice* (Ranunculus). *Koraba*, vrst repe. *koren*, struk broskve. *korenina*, na čem je stao koren. *Koromač*, *Kromač* (Foeniculum). *Kostań*. *koščica*, sjemenka od voća. *kozice*, kapice što pokrivaju plod od bunike. *Kozja meta* (Satureja sylvestris], Thymbra). *Kozji srab* (Pityusa esula]. *Kroslipina, Skroslipina, Vretenar* (Evonymus). *Kruši, Krušva*, kruška. *Krušina* (Pseudomarasca]. *Kučice* (Scorpioides). *Kukuj* (Ocymoides livulus]. *kukuravičini*, hrapojice. *Kumin*. *Kumin dibji*. *Kunčina* (Achillea millefolium). *Kuńi, Kuńiva* (Malus cidonia]. *Kunpir*. *Kurica* (Stratiotes millefolium]. *Kuš* (Salvia officinalis). — *Laćun* (Viola odorata). *Laćun čevjeni* (Cyclamen). *Lantisk* (tal. lentisco). *Leća*. *Lezun* (Labrusca]. *Lišaj*. *Lišńak* (Nucula], Corylus). *Lobod, Lobodi, Loboda, Lobodica (dibja* i *prava)* (Atriplex). *Loza, Lozina*. *Lučica, Lučičina* (Porrum, Allium rectile], Porrum agreste]. *Luk*. *Lunbrijice, Lunbrijičini*, biļka, a obično samo cvijet od divļeg kromača. *Lusmarin*, ružmarin. — *Mačiće* (Polium). *Mačje selzi*, črivca. *Mah*, mašina, mahovina. *Mahača* (Erica). *Magriž* (Gnaphalium). *Marubija*(Marrubium) *Marubija černa, mužka*(Marrubium nigrum). *Maružana* (Amaracus). *Maružana dibja* (Origanum sylvestre). *maslina*, kitica ulikve, što se blagoslivļe na maslinsku nedjeļu. *Materkir* (Matricaria, Parthenium). *Meč, Mečika* (Gladiolus). *Mek* (Papaver sylvestre). *Mendula*, bajam, plod i stablo. *Merkurela*, gl. Dibji šćur (Daucus asininus], linozostis], Mercurialis). *Merkvica* (Daucus). *Merkvina* (Pastinaca). *meso*, jezgra ploda, što se dobije razbiv ļusku. *Meta* (Mentha). *Metica*, majčina dušica divļa. *Metijiva, Metaiva* (Iva ortetica], Ajuga, Chamaepilys]. *Metla pojska*, metlika. *Metlar sirek* (Linaria). *metlica*, plod ńekojih trava; cvijet od kukuruze. *Metlice* (Equisetum). *Metlika* (Cyanus). *Mihiriće, Mišca, Mišćiće* (Colutea). *Mihunčiće* (Melanthium, Nigella). *Mirlin* (Carota). *Mišje uho* (Auricula muris]. *mladikovo stablo*, mlado kore stablo. *mlaj* „mlađ", mladica. *Modre laćuni* (Viola odorata). *Modre rožice*, petešiće. *Modrić*. *Mograń* (Malus panica]. *Morica*, crna smokva. *Morska trava*, aliga. *mošńa, mošńica*, sjemenka. *Muhić* (Panicum sylvestre]. *Muri (bela, černa)*, dud. — *Naperšńaki* (Digitalis). *Narančica, Narančina* (Melissa i Mentha, Mesophyllum]. *Naviželice* (Astragalus). — *Odeliće* (Verbascum). *Odra* (Lepidium). *Ojnica* (Lampsana, Sinapis sylvestris]. *Oleander*. *Orih*, orah. *Orišec* (Elaphoboscum.] *Orižice*, rakijice (Sedum acre). *osina* od klasa, onaj rep iznad zrna. *Oskoruši, Oškoruši*. *Oskoruševica* (Pinpinella). *Osop, isop* (Hyssopus). *Ostek* (Sonchus). *Ostruga* (Rubus). *Ošja šparogi*, sparožina, fraterska sparogi. *Osji sicavec* (Carduus asininus]. *Oštra trava*. *Oves*, divļa zob. *Ožigavice, Ožigavičini* (Urtica urens). — *pal*, peronošpora. *pańini*, grańe, što trs izpusti blizu zemļe i po svom stablu. *Papratica* (Asplenium). *Papratina* (Filix]. *Pavuni, Pavunka* (Clematis). *pećec, pećca*, sjemenka od trsa. *pečuri, pečurva, pečurvice, pečurvini*, svakovrsne gļive. *Pelin* (Absinthium). *Pelin*

morski. *Pelišć* (Artemisia). *peri*, *pero*, lišće, list. *Pesika* (Solanum hortense]. *Petersimun*, peršin. *Petešiće* (Delphinium. *pidal*, hrast odsječena vrha. *Pirika* (Gramen]. *Pirovica*, halica (?). *Piskalina* (Ruta capraria). *Piskalina sivatna*, medica. *Planika* (Arbutus). *planičiće*, plod. *plavadurice*, cvijet od poļskog maka. *plisen*, plijesan. *pliva*, pļeva od žita. *plod*. *Podbel* (Serratula arvensis). *Podbel vodeni* (Tussilago). *Pojska metla* (Cyanus). *Pojska ostruga*. *Pomidori*, rajčica. *popel*, vrst bolesti. *Poposke kńigi*. *Poprika* (Piper sciliquarium]. *Popriva* (Lotus); *popriviće*, plod. *Praski* (Persicum]. *Prašća salata*. *Prašći bob* (Hyoscyamus). *ostek*. *Prašći slez*, prašći strig (Malva pratensis]. *prava pečuri*, jedatna gļiva. *Prelipavka*. *prelog*, *preložina*, svakovrsni korov. *Preslice* (Equisetum). *Presličini* (Hyacinthus sylvestris]. *presnečiće*, plod od skroslipini. *Proso*. *pup*, oko. *pušćenica*, rozgva od tersa. — *Radić* (Cichorium). *Radmil* (Geranium). *Rańenik* (Betonica). *Karohuje* (Choriophylus], Garophanum]. *rased*, broskva što se goji u rasadniku za presađivańe. *rep od juja*, ļuļeva osina. *Rež* (Secale). *Ribice*, *Ribičini* (Plumbago). *Riga* (Eruca). *Ripa* (Rapa). *Ripičina* (Rapa sylvestris, Armoracia). *rod*, plod. *Rovoz*, rogoz. *rozga*, *rožji*, grane od trsa. *rožica*, *rožice*, cvijet, cvijeće. *Ruj* (Rhus Cotinus). *Ruman-cvet*, vrst sleza u vrtu. *Rumenija* (Viola rubra). *R. dupla*. *R. škura*. *Runčiće*. *rusmarin*, lusmarin. *Ruta*. — *Salata*, zeleńe, što se jede sirovo. *Sence* (Heliotropium). *seno*. *serce* od stabla. *Serčića* (Capsella bursa pastoris). *sič*, gl. šič. *Sikavec pravi*, *dibji*, *modri*, *ošji*, *koński* (Carduus, Eryngium). *sime*, sjeme. *sirce*, plod od crvenoga sleza. *Sirčiće* (Hyoscyamus). *Sirek* (Sorgum). *Skrebut*, *Skrebutina* (Personata], Lappa). *slama*. *Slez* (Malva). *Sliva*, *Slivić* (Prunus). *Sliva bela*. *Slizeńak* (Verbena). *Smoki* (Ficus). *smokvić*, zametak od smokve. *smol*, smola. *Sparogi*, *Sparožina*, izraštena i razdrugana *sparogva* (Asparagus). *Sperž* (Helleborus niger). *Sporkica*, korov na ńivi. *Srab* (Scabiosa, Euphorbia). *Srabićina* naliči na srab. *stablo*, arbor; lignum. *starikovo drvo*, koje ima hrapavu koru, a ostalo maleno. *Sterkek* (Arum maculatum). *sternišće*, ono, što je ostalo na ńivi, pošto se žito poželo. *steržen*, tvrdo hrastovo drvo. *strig*, cvet od kuša (Salvia off.). *Sturina*, visoka trava, što naraste u lokvama, a iz ńe se pletu sture (Carex). *Sveti duh* (Lonicera caprifolium). *Svetoga Ivana rožice* (Hypericum perforatum). *Svetoga Ivana kuš* (Sclarea). *Svetoga Petra kjuče* (Fumaria). *Svićini*, gl. šćirica. — *Šaš*, *šašina*. *Šćav*, *Šćavina*, *Šćavić* (Rumex oxalis]. *Šćav dibji*. *Šćirica*. *Šćokala*. *Šćulec*, *Šćulčina*. *Šćur*. (Blitum). *Šćurenica* naliči na šćur. *šćut*, onaj komadić, kojim se što drži o ono, iz česa je niklo. *Šenica*, pšenica. *Šibje* (Cornus sanguinea). *šič*, *sič*, odsječeno grańe od debelog ogrjevnog drva. *Šipun* (Rosa). *šipunić*, *šipuničina*, sime od šipuna. *Šipunina*, *Dibji Šipun* (Rosa canina). *Široke pera*, kaloper (Mentha graeca]. *Šiški*, *Šiškva*, *Šiškvica*, glatka šiška i žuta; a siva je *gali*. *Skrebutina* (Bardana). *šmračji*, tanka drva, kitice, što rabi za ogrjev. *Šmrika* (Oxycedrus, Juniperus). *Štermuntana* (Aster mont., Aster atticus). *Šupja terst* (Arundo). — *Takavica*. *Talka*, prelipavka (Chondrilla). *Tantarola* (Polygonum Sanguinaria). *Tepčini* (Asphodelus albus). *Tern*. *ternovina*,

trńe, dračje, drač. *Ternovka* (Pyrus sylvestris). *Terputec* (Plantago). *Ters*, loza, čokot. *Tersova želtenica*. *Terst*, *Šupja terst* (Canna). *terstika*, trstika, korov. *Tertina* (Clematis vitex]. *T. prava*. *T. dibja*. *Teta vika*, *Tetivika* (Smilax aspena). *Tiki*, *Tikva*, *Tikvi* (Cucurbita Pepo). *T. pivatne*. *T. dibja* (Bryonia). *Tikviće* (Cucumis sylvestris]. *Topol* (Populus alba). *trava*. *Trava od posika*, gl. stisk. *travina*, korov. *Trepetika*. *Tripunčina*. *Trubelika* (Cicuta). *Tučen* (Portulaca). *Tulipan*. *Turica* (Tribularia]. *Tursko grozdovi* (Asphodelus luteus). — *Ukrade bogu kašicu* (Capsella bursa pastoris). *Uliki*. *ulikvić*, plod. *ustorki*, pustorki, ostanci travo, koji se upotrebļuju za ovce, pošto su prvo travu izjeli volovi. *„uši kaže“*, izlazi iz zemļe (kukuruz i sirak). *Ušno zeli*. (Sedum majus). — *Varda*, *Vardica*, garda. *Velčec* (Aristolochia). *Verbena*. *Vešca* (Flammula Jovis]. *viji*, jesenove mladice posječene sa zelenim lišćem i osušene na zeleno. *vinuka*, lišće od trsa. *Višće* (Iris germanica). *vlasi*, pestići od kukuruze. *vlasi* na travi, *Volovji zajik* (Lycopsis). *voščina*, što ostane od grozda, pokle se orune zrna. *Vrańe ńazlo* (Cardamine pratensis). — *zadulec*, smokvić, ki se je već nadul, ter će bit od ńega do nikoliko dan zrela smoki. *zameklo* su prva šarena zrna grožđa. *zbičina*, odpadak od drveta, svržje. *Zelenica* (Cichorium). *zeleničina*, korov, trava. *zelcniš*, *zeleno*. *Zeli* (Brassica). *zelišće*, *zelišćino*, dibjač, sve divļe biļe, što se jede. *zelišćino*, nepoznata trava. *zerno* svakakova žita; grozdova jagoda; *zerno* od jagodi. *Zubčić* (Erysinum). *Žafran* (Colchicum, Ephemeris]. *Žbičinarda* (Spica Nardi]. *Želk* (Helxine, Convolvulus). *Želte rožičini*, *Ž. rožice*, žabńaci i sve žuta cvijeta trave. *Želtenica* (Cichorium). *Ž. pojska*, *Z. trersovna*, *Ž. dibja*. *želud*, plod hrasta. *Žestila* (Acer). *Žij* (Lilium hieracium]. *žila*, *žili* korijen. *žir*, plod voćke. *Žito*, ječam. *živad*, gl. sporkica. *Žuki bela*, *dibja*, *černa* (Halix]. *Žukvica* (Hydropiper). *Žukvičina*.

Biline poznate po imenu: *Zob*, *orize*, *kafe*, *poper*, *kjinčiće* (tal, garofani), *kanela* (korica), *limun*, *naranča*, *karobula (kalobura, rogač)*. *lišńak*, *ripa* (sladorna blitva).

Abecedni popis životińa i životińskih dijelova. *Angvela*, vrst male oligo. *Arbun*, riba (Arbor). *Arteńa*. ptica (Ardea). *Azjä*, *Azijä*, vrst morskog psa (tal. asia). *Babica*, babura. *badala*, bodļike. *Bakul*, žohar. *Barbun* gl. „trija“. *barčica*, kost na predńoj strani u ptice. *Belčić*, *Belec*, *Beli glavočić*, mali glavoč. *Belha*, buha. *Belhaj*, *Belhar*, „buhađ“. *Belica*, lasica. *Bobotavec* gl. Gorinski golub. *berkje*, mačji brci. *bilen*, bijelo u jajetu. *bok tenki*, jamica iza rebara. *botuni*, trakovi u hobotnice. *Božji petešić*, grebcdjed. *brabonek*, ovčje govno. *branča*, škrge u ribe; gl. i „plena“. *Bubjak*, veliki puž (tal. buccine). *bubrig* gl. „isto“. *Bujorno*, golubka. *Bukovec*, vuk (tal. perlo). *Bunbar* (svakovrsni kebar) obično zlata mara. — *čabruni*, ostruge u pijevca. *čapuka (čapuki)*, *čapjini*, panģo. *Čela*, pčela. *Čemež*, stjenica. *Čenživičina*, svake vrsti smrdļivi martin. *Čeper*, krpeļ. *Černa ribica*, paglavac. *Černa kućerica*, gušterica. *Černec*, crna zmija. *Černec*, *Črnčić*, *Černi glavočić*. *černek*, žutańak u jaju. *Černi červić*, one crne životińice u vodi. *černilo*, što pušta hobotnica i ligen. *červ*, svaka

ličinka u zemļi, drvu i mesu. *Červić*, **krijesnica**. ***češej***, bodļika na hrptu od ribe; sviňske četine. *Češjina*, morski ježina. *Čerjena ribica*. *Č. r. s černun glavun*. *Čučić*, krvavi zalogaj. *čuf*, kukļica u kukovača. *čufić*, izrastak na glavi u ļutice. *Čuvita*, sovuļa (i svaka sova). *Čverček*, cvrčak. — *Ćifel* (tal. volpina). *Ćolka* (Cornix nigra). ***Ćuk*** (ptica i riba). *Ćurlik*, ptica, koja ćurliče. — ***Datula***, ļuštura svake vrsti. *Degna*, priļepka. *Delpin*, *dupin*. *dernica*, jedno crijevo u ovci. *Dibja čela*. *dibje dlaki* su na pticama, kad se izvale. *Dibja* ***maška***. *Dibja pijavica*. *Dibja raca*. *drobec*, jaňeća drobnina. *drobnina*, sva crijeva. *durel*, želudac ňekih životiňa. — *fil*, hrptenica u životiňe. *Filošera*. *Frater* (kukac i ribica). — *gad*, svaka zmija. *Ganbar*, vrst raka. *Ganboraš* živi u kućici od morskoga pužića (tal. ganbarada). *Gardelin*, češļugar. *Gerlica*. *Girica*. mala sardela. *Gjista*, gļista u čovjeku i životiňi. *Gjistica*, gļista u morskom muļu. *Gjističina*, gļista u gnoju. *Gjistina*, gļista u zemļi. *gjot* ima ptica. *Glad*, *Gladun*, *Gladunić*, male ribice, što ribaru s povraza odnašaju jalovišće (meku). *Glavoč* (tal. gó, guatto). *Glavujica* (izmed golčića i lokardi, ista vrst). *Golčić*, *Golec* (scomber). *Golub* (ptica i riba). *Gorinski golub*. *Bobotavec* (Palumbes). *Gorinski kosić* (Turdus). *govedo*. *Govedo*, riba (gl. „stramac“). *Govnovaj*, bunber, ki hjibi vaja. *Grintava žaba*, gl. „krastava žaba“. *Grum* (tal. grongo). *Grumova mat*, mala riba (bit će 30 cm. duga, a nalići na vodenog soma). *gujić*, nedorasli još golčić. *Guž*, kravosas. — *Helžina (Pelžina)*, *Sliňačina*, svaki puž bez kućice. *Hert*, *Hertina*, krt. *Hertić* (Sorex pigmaeus). *Hjib*, rak, morski pauk. *hripel*, hrskavica. — *Igla* (tal. anguisigola); žalac. *Iglica* (nije mala *Igla*). *isto*, bubreg. *Ive*, sova ušara. — *Jastog* (tal. astica) rak. *Jež*. *Ježina*, morski jež. *Joh*, (riba) černi škorpoč. *Juja*, riba plavica. — *Kaleb*, galeb. *Kamenica* (tal. ragia). *Kaň* (tal. cagnice). *Kantra* (riba). *Kantrun* (riba). *Kapica*, vrst ļušture. *Kaška*, ļutica zmija. *Kaška morska* (tal. scolopendro). *Kate libanova*, po svoj prilici u Vinodolu zvana riba „čač“. *kjičica*, gležaň. *Kjunača* (ptica). *klo*, zub, što sviňi viri iz ustiju. *Klop* gl. „čeper“. *kobilica*, svakovrsni skakavac. *Kobotnica*. *kok*, bok. *Kokošar*, kraguļ kokošar. *Koňska muha*. *Koňska pijavica*, gl. „dibja pijavica“. *kopilo*, salo u spolnom kraju. *Kopito*, kopito; noga, kojom se otiskuje skakavac; vrst ļušture. *kora*, *korina* u raka. *Kosić*, kos. *Kosmač*, kosmati rak. *Kosmač*, crvić u siru. *košej*, hrbat i četine u sviňe. *Kozji rep* (tal. squilla). *Kozlić* (kukac). *Kozlić černi*, gl. „Turski volina“. *Kovač* (riba). *krajev rep*, jedna kost u nozi. *Krajeva pelnica* (tal. petirosso, Crytacus). *Krava* (riba; vele, da rukne kao krava). *Kravuj*, *Kravujec*, *Kravujčina*, kraguļ. *Kravuj mišarin*, gl. „mišarin“. *krišća*, štipaļke u raka. *križevaj*, svakovrsna morska zvijezda. *Kuča*, *Kuček*, pas. *kudlak*, svaki leptir. *Kukovača*, kukavica. *Kukujač*, (Alauda cristata). *Kumar*, komar. *Kuna*. *kuset (kušet)*, stegno. *Kusinec*, *Kusinčina*, obična osa i svaka osa. *kusinica*, svakovrsna gusjenica. *Kušćer*, gušter. *Kušćerica*, zelena gušterica. — *laba*, *labi*, laloke. *Ladron*, pipa, što buši pupove na trsu. *lajno*, goveđe i koňsko govno. *Lanča* (riba). *Lastovica* (ptica); *čevjena* i *modra* (riba). *lebro*, rebro. *ledva*, leđa. *Lenec*, *Lenčić* (riba).

Lenica (riba). *Leputina* (lat. Cycnus). *Lesica*, lasa. *lestura*, velika ļuštura. *Ligen* (tal. calamaro). *Lisica*. *Lokarda*. *Lovrata* (tal. dorada). *lub*, *lubavo meso*, meso bez tustila. *Luben*, lubin. *lunbul*, meso uz hrbtenicu s nutarńe strane (osb. u svińe). — *mah*, *mlič*, male ribice zajedno. *Mańabalin*, vrst ronca. *Marijeta* (tal. dongella). *Maška dibja*, *kućna*, *morska*. *Mazar*, *Mazarin*, vrst guske. *medun*, svakovrsni ušenac na biļu. *Medvidec*, vrlac. *Menćun*, vrst sardelina. *Menula* (riba, tal. menda). *merkač*, mala hobotnica. *Metij*, ovčji metuļ. *Metijić*, metuļ na žitu. *mih*, mijeh; trbuh. *Mihača*, *Mihatica*, gl. „pundra“. *mihir*, mjehur. *Mihovilčina*, uholaža. *mihunec*, čahura svake vrsti. *miš*, svakovrsni miš. *Mišarin*, mišar. *mišca*, *mišec*, mišice. *mličino (mliko)*, muško sjeme (u ribe, žabe, gada). *Modrak*, vrst sardelina. *Modrak*, vrst kontre. *Moj*, moļ(ac). *Morski klobuk*. *Morski pes*. *Morski prasec* i *Morska prasica*. *Morsko rešece*, zlatunka. *Moruzgi*, *Moruzgva (dibja* i *prava)*. *možjena*, možđani. *mrav*, svake vrsti mrav *(mali*, *veli*, *černi*, *čevjeni)*. *mućek*, zaležena ptica (pile) u jajetu. *muha*, svakovrsna muha. *Mušice od vina*. *mušina*, svakovrsna muha. *Mušul*, kamotoč. — *nofti*, *nohti*, *novti* u životińe. *novefet*, nokat, čaporak, panǵa. — *Oko*, vrst puža. *okrak* je iznad stopala u vola, końa, ovce i svińe. *Oliga* (tal. agone). *olito*, crijevo. *Orebec*, vrebac. *Orebica mala* (Pernix), *vela* (Coturnix). *Orej*, orao. *Oslić* (tal. asello). *Ostriga*, kamenica. — *pačenek*, papak. *Papavuk*, pauk. *para*, životińa, životińska duša. *paša*, hrana još i u želudcu. *Pašara* (Passer solitarius). *Pavel*, božja ovčica. *Pelh*, puh. *pelž*, puž. *Pelž (beli „na ćurlu“*, *černi*, *krajni*, *morski*, *prez kućice*, *„na pogačicu“)*. *Pelžić* (tal. naridola); svakovrsni mali puž. *pelžina* gl. „helžina“. *pera*, perje; peraje u ribe. *Perdižurnada* (ardeo). *Pes*, *Pesina Morski pes*, morski pas. *Pestirica* (Salpigium). *Peštać*, gl. „mlič“ i „mah“. *Petešić* (ribica; gl. „pundra“). *Pić* (ptica). *pića*, mlijeko. *Pijavica*. *pišaka*, mokraća. *Pišimoj* (tal. pesce mole). *Plajki*, ušenci na čovjeku. *plasica*, hrbat, *plat*, stegno, sredina kože. *Plavec*, *Plavčina* (zmija). *Plavica*, gl. „juja“. *plena (branča)*, plahtica volu pod vratom. *plodvičina*, u čem je živinče u utrobi prije nego se izleže. *plosna*, stopalo, podplat. *počrivini*, salo među crijevima. *podisti*, mjesto oko bubregâ. *Pokrovec*, list. *Polandica* (riba, kao rumbac). *Polmiša-pol-tića*, slipi miš, netopir. *Postenka* (ptica). *požiralńak*, cijev, što vodi u želudac. *Praščić* (ribica). *Prepelica*. *Pugna*, korńača. *Pundra* (tal. lobio). *punta škini*, mjesto u plećima. — *Raca*, patka. *rak* svakovrsni; rakovica. *Ralog* (tal. lagosta). *Rańen* (riba). *riba*. *ribice* svakakove; sardelini. *Runbec*, runbac. — *Salpa* (tal. salpa). *Sardela*. *Saraga*, *Sardelini* gl. „ribice“. *sera*, *serina*, ona mast u uhu. *serina*, mast na ovčijoj vuni (prije nego što se opere). *Serg* (tal. sargo). *Seršen*, crvići oslu u repu. *sesec*, *sesce*, *sešce šešce*. sisa. *sikirice*, grizala ńekih životińa; predńi zubi. *Sinica*, sjenica. *Sipa*. *Skakavec morski*, 2 vrsti nalik na baburu. *Skakavec* u mesu. *Skočec*, gl. „ćifel“. *skot*, svaka životińa. *Slavić*, slavuļ. *Slipec*, *Slipčina*, *Slipčić*, sļepić. *slizen*, *slizena*, *slizenica*, sļezena. *Smokvar* (riba); vuga. *sprav*, vime. *stergotini*, ļuske u ribe i gada. *Sova* (ptica i riba). *Steršen*.

Stonožec, stonoga. *sukńa*, koža, što odpane sa zmije. *Sup*, ļešinar. *Svete Marije kaškica*, vrst stonoge. *Svetoga Petra riba*, kovač. *svinina*, slanina od svińe; salo od svake životińe (na rebrima, bokovima i hrbtu). — *Šarec*, *Šarčić*, šari glavoč. *Šćurek*, šturak. *Šenec*, uš. *Šenec morski*, vrst ļušture. *Šenec na vodi*, vodeni ušenac. *šikavice*, gl. „mah". *Šilec*, gl. „Mišariu". *Šilo*, vrst ose (leti nad vodom). *Šipavica*, trsov savijač. *Širun* (tal. surro). *škare*, štipaļke. *Škarica*, gl. „Mihovilčina". *škarice (kosiriće)*, čeļusti u zglavkarâ. *škina*, hrbat. *Škorpija*, trsov savijač. *Šojka*, kreštelica. *Špada* (talij. pesce spada). *Špar*, *Šparić* (tal. sparo). *Špic* (riba). *Štramac*, gl. „Govedo". *Švoja*. gl. „Pokrovec". — *Tekuki* (!) kokošji ušenci. *telo*, truplo. *Terlec*. *Terpina* (tal. cazzo marino). *Tić*, vrabac; svakovrsna mala ptica. *Tić s černun glavun*. *Tić s belun glavun*. *Tić svetoga Martina*. *tičina*, svakovrsna velika ptica. *tulo*, gl. telo. *Trija* (Babor). *tuna*, trup. *Turski volina*, veliki crni kozlić. — *Ubad*, obad. *udić*, stegno. *Ugerce na volu*. *Ugor*. *Us*, guska. *Ušata* (tal. occhiada). — *vilice*, jezičac u zmije. *vime*, vime. — *Zeba*. *Zec*. *Zelena žabica*, gatalinka. *Zeleni bunbar*, zlata mara. *Zidarica* (ptica). *Zlatoust*, vrst crnog glavoča. *Zubatec*. *Zvenski miš*, poļski miš. *Zvenski orebec* (tal. virco). — *žaba*. *želudac* u ptice. *žunta*, zglob. *Žižek*, mušica od biže; graškov žižak. *Žmerg*, ronac.

Životińe poznate po imenu: *Balina*, kit. *Jastreb* znamenuje ńešto veliko: „Prišel je k'o ti jastreb". „Navalil je k'o ti jastrebina". „Pravi jastrebina". *Jelin*, *jelen*. *Kamila*, deva. *Kokodril*, krokodil, psoglavka. *Medvid*, *Tiger (Tigra)*.

Tjelesni ustroj.

Općeniti ustroj tijela.

Stas, glava, lice. Ļudi su sridńi, ni jako veliki (visoki), ni mali (basi). Je ki ter ki visok i stepen, ma za četicu. Tojstomu zdiju ime, na priliku: *čoč*, *soro*, *klaftar*, *gorina*, *visoka gorina*, *delganina*, *delgi putina*, *delg ko' ti zlo leto*. One tri perve imena potiču od nikih muži, ki su nosili nigda ta pridivek. Va 'soj plovaniji morda jih je tri, četire stotini, ki prepasuju sridńu višinu. Meńih od sridńe višini se bojin se, da će bit više. Človik ni duh sveti, da će reć: baš toliko i toliko jih je. Najde jih se i ki su mala zrasta. Za rugu jih zovu: *mali*, *poberuh*, *zatelček*, *netek*, *devetomisečić*, *sedmomisečić*, *drobina*.

Glava je na balu. Obličje je podelgovato na ćurlu, ali na jaje. Čelo malo na 'kolo, sredi ravno, nevisoko. Nos ni velik ni premal, od užance, na kraji malo skopjen. Redkin je ošter na puntu. Škuje od nosa — nozdervi — su malo rašireni. Pjutošto da je nos malo širok, nego delg, a uzek.

Garičane su splohon malo basotiji, a Rišičane malo stepeniji, nego grajane, ma ni čudo diference po celon pajizu.

Ki je velik, stepen, tust i debel ter zdrav, ako još i nima let za bit takov, on je *peča* od čovika, ta je *momek*.

Kosa, koža, oči. Muži imaju na glavi *vlasi,* a ženi *kosi.* Većin delon splohon imaju muži černe, redko želte, a još reje čevjeni (rošasti). Žen je više ze želtastimi vlasmi (bjondi).

Pelt ali koža je černasto-želta i čevjeno-bela. Jako čevjen čovik je peln kerve, *žažara, šaman* (ovo je predivek, kako i ono pervo).

Kako vlasi s peltun, tako su i oči: černi, kostańevi največ, plavi (počelo je bit i modrih), redko zelenasti. — *Plajko* ima plavi oči. Vele oči ima *očman, očmanina, veleočična.*

Jušto na maloj dici se kadagod vide *runkavi* vlasi. Velih judi bi na persti zbrojil z runkavimi vlasmi. *Runkavec, runkavčić* ima runkavi vlasi, 'se su mu k'o ti zaverćeni na kolačić. Kada mu se 'ote narugat, ali ako ga žele razjadit, ni ńin tribi drugo, nego reć mu: *runkavčina, runkavi praščić.*

Sve, če je muškaj, to ti je kosmato po persih, po rukah i po nogah, dodar ki god i po plećih. Deboto da je sramota muškomu ne bit kosmat, majkol na persih. Žensko telo je veći del čisto. Ženi je sramota, ako se vidi, da su ńoj po pelti dlaki. Ma 'se je'no je ka ter ka na redko kosmata. Dlaki su ńoj redki, nego na obrazi išteso sen jih malo videl, da bi imeli k'o t' muži. Uža imit po kugod dlaku kagod starica.

Na licih imaju muži *bafi, mustaće, dlaki,* redko kada *berkje,* ali *bradu.* Mustaća je veći del pjutošto redkasta, ma tverda za brit.

Posebne pojave.

Jakost, plodnost, dugovječnost. Judi su još dosta tverdi i jaki imaju debeli stavi. Zgojen mladić, još i muž, nima straha nosit stari cent. Je jih i ńilih već seda. Ne daj Bog, da bude sve to više! Govore, da je prija bilo više judi, ki su bili kapaci nosit dva centa, k'o t' niš. Još jih je i seda, skoro svi, ki će nosit mažu od centa i pol, ma ne delgo. Mužki su naučni najviše nosit na rameni, a ženi corgaju brimena na glavi. Nije'nu ni strah opertit na glavu četerdeset do pedeset kil.

Pol težaka ni ča govorit za debjinu, tustilo. Težak ni tust, ako bi bil, ni za delo. On ima persa široki i pleća, a jaki pulsi i tverdi pesti. Ima debelu kost i jaki žili, a mesa malo. Ki ne delaju niš: popi, tergovci i plaćnici, oni su debeli. Ne ću reć, da se ne bi i

težak berzo pomogel, kada se ne bi kidal z delon, i kada ga ne bi fruštalo vrime. Ženi se meńe stresaju, pek su tušće i debje, ma pravo debelih — malo simo malo tamo — morda jih je je'na stotina. Bit debel (v) Verbnici je mersko, ali sramota, ali špot. Debelu šloviku fali se imen: *plovan, kubić, kerjina, bucvan, debejanina, bečvić, barilec, bečvica, 'oće rodit, noseć je, durelina, čripina, terbuh ima do rub, mišina, poterbušina,* a će ti ja znan, kako se ne znaju zmislit za reć! Reku, kako ńin ča lištije pride na pamet on hip, kada govore. — Debela žena je: *pogačina, strusnina, slamničina, nadiveničina, nańeteničina, tusta ko' t' prasica, nima srama, da su ju čeli zbadali, tusta kako kravina, kravina.*

Ni preveć suhu čoviku je ne premelče. On je: *srpina, suhanina, stišńenec, zježenčina, kost i koža, netek, nezrelčina, tińa, pij, dervo, suh k'o ti dervo, bakaj, bakalajina.*

Na priko računajuć moremo reć da od jednoga para poteče 7 dice,[1]

---

[1] Ako ste kuntenti, boto s menun na plovaniju. Gospodin plovan je dober i krotek čovik, miren jo k'o ti jańec. Ako mu samol nasiknemo, po č' smo prišli, dije će nan oprit kńigi od matermonija. Štimo malo:

Leta		od ovih let:
1819. (14 pari)	muški	19 22 22 23 23 24 25 28 28 31 34 34 36 37.
	žensko	26 22 23 27 33 21 21 24 20 20 ? 33 41 41u*.
1830. (20 pari)	m.	21 21 22 22 23 23 24 24 24 24 26 28 30 31 32 32 33u 49u 53u.
	ž.	18 20 26 23 27 19 20 22 19 28 16 28 22 21 24 23 43u 37u 32.
1846. (22 para)	m.	19 20 21 21 21 22 22 22 22 23 25 25 27u 29u 30 31 33 37u 38u 39 51.
	ž.	25 18 24 24 22 25 21 19 26 27 23 23 30 21 32 25 24 30 23 35 28.
1860. (13 pari)	m.	21 21 21 22 23 24 25 26 32 32 33 33 35u.
	ž.	23 26 21 21 25 19 20 30 28 24 22 24 20.
1870. (14 pari)	m.	20 23 25 25 25 26 27 27 29 29 32 33 34 43.
	ž.	16 20 26 23 20 22 18 30 18 23 22 20 32 32.
1889. (21 par)	m.	22 22 22 24 24 24 25 25 26 26 26 27 27u 28 30u 35u 38u 39u 55u 59u.
	ž.	19 21 25 19 22 23 19 27 19 24 24 23 27 28 21 27 45 22 42 43.
1897. (21 par)	m.	21 22 22 23 23 24 24 24 24 24 25 26 26 26 26 27 27 27 29 29 35u.
	ž.	20 23 21 19 21 21 23 23 24 33 19 25 25 33 21 21 22 25 21 33 29.

* udovac.

Malo je pari, ki nimaju defato niš, ali nisu imeli. 'Sekomu matermoniju je muka, da nima reda, da se nima za koga mučit. Šeguromenti one, ke nimaju dice (morda jih je desetek), su neplodnice. Do sedaj ni drugo bilo niš krivo, će nisu rajali, nego to.

Najviše umiraju[1] dica, od kada se rode do desetoga leta. i to jih najveć ne prepasa 6-to leto. Za ńimi 'redu muži i ženi od 30—40 let, za 'vimi 50—60 let, a za ńimi se pek pobiraju starci, leva, leva jeden za drugin. Priko 90 let jih malo dožive. Našel sen mej leti, ke sen pregjedal (a nis' razgjedival sve), da je umrl 1816. jeden od 95 let, 1831. jeden od 93 leta, 1832. jeden od 93, a jeden od 96, leta 1859. jeden od 97, i leta 1877 jeden od priko 90 let. Od 60. leta naprid umiraju stari, od 70 naprid veli starci, ki su tverda mi-

---

Ma ne homo već deje ne, zač ćemo sve oči škvarit trubeć va te lumeri, i najzad ne ćemo znat niš, nego to: da se splohon ženo par kuntra paru, ali doba kuntra dobi, i pjutosto kadagod ženska starija od muškoga. Dovci i dovice se redko žene po drugoč. Tribi da jih je malo.

Na Verbenskoj crikvi bilo je keršćenih

leta	1819.	1830.	1846.	1860.	1874.	1889.	1897.
m.	19	28	40	42	48	62	65
ž.	31	25	38	38	47	77	66

Zemimo deset po deset četerdeset pari, pek ćemo dije finit. Gjedajte i opet, lumeri moraju prit na sredu:

Par rodi: 4, 5, 1, 8, 5, 7, 8, 3, 7, 5 (53 : 10 = 5·3); 6, 4, 5, 11, 5, 5, 4, 6, 7, 7 (60 : 10 = 6·0); 4, 7, 5, 5, 6, 10, 7, 7, 4, 6 (61 : 10 = 6·1); 5, 9, 6, 6, 8, 8, 8, 7, 7, 7, (71 : 10 = 7·1).

[1] Pošpijajmo va mertveško ńigi.

Leto:	1819.	1830.	1846.	1860.	1870.	1892.	1897.
do 10 let	7	22	29	24	24	37	67
„ 20 „	2	2	1	—	—	2	5
„ 30 „	1	2	1	1	1	2	5
„ 40 „	1	3	5	3	1	5	7
„ 50 „	1	1	—	1	1	4	1
„ 60 „	1	2	—	1	3	—	1
„ 70 „	6	5	5	1	4	3	4
„ 80 „	4	5	3	4	6	6	4
„ 90 „	1	5	2	3	1	4	2
„ 100 „	—	—	—	—	—	—	—
Svega skupa	24	47	46	38	41	63	96
Po spolu: m.	10	25	17	15	20	33	53
ž.	14	22	29	23	21	30	43

seca posičeni,[1] stara miseca, to dobra kerja. Ovi umiraju od starosti. Ako još hitime oko na lumeri, prave nan, da smo la e la, na blizu. malo je deference va životu: moguće, da su prija živeli i više, nego živu seda, ali ontrat jih je bivalo meńe, nego je sada.

Dijelovi tijela. Kadi ter kadi sen morda čegod zaboravel pravit, morda sen se i prefantil, pek sen rekel sprida mesto zada. Sedaj ću donapelnit z ovin pristavkon (nadodavek):

Čovik ima telo i dušu. Čovik žive, zato ima *život.* Telo je kadagod *pelt,* kadagod *život,* kadagod *kolp, makina, štatura.* Va nikoj priliki je „pelt“ samol koža od čovika. I „život“ je kadagod samo ono, će je obelčeno va svitah. Koliko je deference va teli, pelti i životu, ne moren pravo reć, zač kada ki gana, misli, pek reče, kako mu lištije pride: *kolp, makina* i *peča, čovik učińen, čovičina; telino* je, kada je ki jako velik. „Život“ je kadagod i će je nutri va teli: „To čujen po 'sen životu, po sven teli“.

Sve telo ima *glavu, ruki, nogi, telo (tulo* je oderto telo od živa, a prez glavi i utrobi). Poznivańo i *udo,* ma ga malo rabimo. Volimo mu reć onako, kako mu je ime.

Na glavi iman: *vlasi, oči* i *uši*; na obrazi: *oči, nos, usta* i *bradu.* Sva glava sprida zaje'no ze *čelon* se zove *obraz, lice,* a najradije *obličje.* „Poznivan ga po *obličju.*“ Lica su dva, livo i pravo, ali više puti je mesto lica obraz: „Zaušil, lupil ga je po *obrazu*“. Za obrazon blizu uha malo na gori su *tenpije* ali *skrańice:* „Lupil se je na tenpiju“. „Ostrigel ga je, pek mu je ostavil delgi *skrańice.* (Po 'voj

---

[1] Ovdi z ovimi škatulicami ću van pokazat, koliko je bilo mertvih va kon miseci:

	1819.	1820.	1831.	1835.	1846.	1850.	1861.	1865.	1876.	1879.	1891.	1892.	1897.
Prosinec	4	2	4	2	5	3	3	5	9	2	4	10	5
Sičeń	1	4	—	6	7	2	7	6	9	3	4	6	9
Mareč	1	—	3	2	7	5	3	3	10	8	3	5	5
Aprij	1	1	5	2	6	7	5	5	4	6	4	—	3
Maj	3	1	4	3	2	—	3	2	3	3	3	3	6
Juń	2	—	—	2	1	5	3	2	4	2	3	1	12
Julij	—	—	1	—	4	—	4	—	1	5	5	5	6
Agust	5	3	9	2	2	1	5	4	4	1	4	7	14
Sebteber	3	—	7	1	2	9	4	6	7	5	5	7	10
Otober	2	1	3	3	1	10	4	6	11	1	6	6	6
Novenber	—	2	7	—	1	7	7	6	5	4	4	7	12
Decenber	1	1	8	2	8	6	4	8	2	2	6	8	7

bih rekel, da je skrańica i vlasi na tenpiji). One dvi balice na 'sekon obrazi svoja se zovu *jabelčića* (je'no je *jabelčiće.*) Pod jabelčići su *jamice* na licu. Kigodare ali kagodare imuje jamicu i na bradi. Čelo ima: ***kraje, verh, dno*** i ***sredu.*** Podno čela nad očima su ***obervi***, a pod ńimi *trepavice.* Jedne i druge su od dlak. Trepavice su dvoje: gorińe i dolińe. One zatvaraju oči, a ove su va jamah, komu više, komu mańe zakopani. ***Nos*** ima ***hripel, škuje*** ali ***nozdervi*** i ***puntu.*** Okolo ***ust*** su ***ustnice*** gorińa i dolińa. Dolińa je malo malo odverńena, a gorińa imuje ravno pod hripelun od nosa jamicu k'o ti brazdicu.

Glava, koliko je pelna vlas, je glava; ako je plišiva, ***tikvina.*** Ovako je i kada se komu rugaju, a ***tiki*** i ***tikica***, kada 'ote reć, da ima ki dobru glavu. Na glavi je ***verhunec*** i ***teme***, a zada ***zatilek.*** Ovijsti je kadagod i ***šćek,*** ki je na vratu malo niže zatilka. Spridńi del vrata zove se ***gerlo.*** Kadagod je i ***pisek, konal od manestri***, ma to, kada se ča smišno pravja. Gerlo ima o' zvena ***jabelho***, ali ***košćicu***[1]. (Ženi da imaju dida zada na šćeku tu košćicu).

Više puti se najde kigod malo tušći, pek mu je pod bradun obišeno meso: tajsti ima *dvi* ***bradi,*** a vrat ima „ko' ti vol", „ima pravu šiju". Kada ki kriči, ali se spre, da ča dvigne teška, onda mu se po bandah od vrata nadmu od force ***žili.*** Zada va vratu su vratne žili.

Vrat se derži tela. Ńega se derže ***ruki*** o ***ramenih***, a ***nogi*** va *kelkih.* Na teli su prida ***persa*** i ***terbuh.*** Mej persi i terbuhon je *jamica.* Dolińi del terbuha su *dimńa (dimja)*, a najzdala je ***sram.***[2] Zada su gori *pleća* z ***lopaticami*** ali ***špaletami, škina*** s ***košejom, križa, repić*** i ***prohod***[3] doli. Po bandi su ***lebra, bok, tenki bok, ledva*** i ***bedri (bedra).*** Kadagod je ves zadńi del tela ***škina*** i ***pleća*** ali ***križa.***

Ruka ima: ***nad lahton, pod lahton, za pestun, dlan, persti*** i ***nofti (nohti).*** Sve persti stišńeni na dlan su ***pest (matafun).*** Pod

---

[1] Ženi da imaju dida zada na šćeku tu košćicu. Prave judi, da je prišla tako: Kada je Adam pojal jabelko, a Bog prišel, ter ga zval, a ni mu se 'otel javit, stisnul se je za pisek i mislel, da će mu pojidono jabelko ziletit, ma ga je maka. Jabelko je ostalo nutri, zaostuj se je stiskal za konal od manestri, samol mu je zrasla košćica.

[2] Ov ima još i ove imena (ma nisu sve za govorit mej sviton) muški sram: *udo, . . . ec, samec, žužńa; jaja, muda*; sve skupa *sprav;* dičji muški sram: *sramić, tić, pirić, . . rčić, sančić;* ženski sram: . . *ška, . . . da, samica;* dičji ženski sramić: . . *škica, piša, pišina.*

[3] Prohod ima ova imena: *rit, guzica, pezlo, sralo, zadńi kraj, gospa, gospa prez zub, gospa prez nosa, perkno, kerma.*

rukun i ramenon je *jamica* i zaje'no *spadoha*. Za pestun je *koščica*. Kadi se perst pregibje, ono je *kavčica*. Od kavčice do kavčice je *člen*. Punti od perst su *mišca*. Persti su: *perspalec, kazalec, sridńi, veli* i *mali*. Ono napuhńeno meso od zapesti do lahta i od lahta do ramena zove se *miš*, k'o ti i na persti. Sve, če se pregibje, na telu, ondi, kadi se pregibje, zove se *stara*. Za pestun su i *pulsi* i *žili*, a laket i rame imaju *jabelko*.

Noga ima *kelk* najzgora, *plat* malo niže zada, *stegno* ali *kńat*. Ovako se zove i sve od kelka do kolena, *koleno* noga od ńega do *kjičice* (ovo je ona balica nad petun po bandi nogi). Ono debelo meso od kolena do kjičice su *listi*. Ona kost v nogi od kolena z dolu je *cir*. Od kjičice je doli zada *peta*, gori sprida *vrat od nogi*, doli sprida *kopańina*, *plosna* i *persti*. Na nogi je *prespalec*, *sridńe persti* i *perstić*. *Jabelka od kolena* je ona balica, ka se kreće na koleni.

V ustih je *zajik, zubi* na *lalokah* gorińih i dolińih. Kadi se laloka derži laloki, ondi je *motičica*, a kadi se pregibju, su *labi*. Još je v ustih gori *nebo*, zada *zajičec*. Zubi su *spridńe* i *kantunske*. 'Seki zub ima gori *krunicu* i *belo*, a v mesi i va laloki *žili*, kadagod *koren*.

Oko ima okolo *belo*, sredi *černo*, a va samoj sredi *malu*. (Vajada se zove mala zato, zač je mala i va ńoj se vidi mal obraz od čovika, kada se va ńu gjeda.)

Pervo nego se zakopamo va telo, da vidimo, če je po nutru, po gjedajmo ga svega još jednuč. Na ńen su vlasi i dlaki, ke rastu s pelti. Pod ńun je *meso* i *žili*, a ovo oboje je razvrejeno okolo *kost*. Va nikih kostah su *mozgi*. Još je va teli *salo* i *tustilo*, ter posobojno salo *kopilo* niže od dimań. Po sven telu teče *kri* po *žilah*. Je'ne žili su *modri*, jene su *čevjeni*, a jene *beli*. Ki ima tverdi ove zadńe, ta je jak. Jak je i ki ima debeli *mišca* na rukah nad lahton.

Seda homo po ustih zdolu. Najprija imamo *gerlo* ali *gut (konal od maneštri)*, kuda gre hrana va *drob*. Ma kada smo va drobu, vijmo naprid. Najpervo je *štumig*, pek su *čriva, olita*, a najzad je *črivino, čevjeno olito, kervavo olito, guzično olito*, ko fińuje na pezli. Za guton je *gršćavek (heršćavek), dušńak*, a na ńen vise *pluća* i *serce*. Mej plući i drobon je *mezdra*. Va drobu (terbuhi) su još *jetra, slizena* (slizenica), *želč, ista, lunbuli*, nikakovo na kostah od škini i *mihir*. Sve ovo skupa zove se *utroba*. *Utrobica* su pluća, serce i jetra zaje'no z heršćavkon. Sva utroba je kadagodare *serce*. „Serce ima zdravo, a telo ne vaja. Serce mu je zdravo, a ruki, nogi ga ne služe“.

Glava ima nutri *možjena (možjenca).*
Užaju reć: „Ako ti dan po *možjenču.*"

Pridjevci po tijelu, pogreškama i ćudi. *Po tijelu.* Hodelo bi mi reć sedaj, kako se judi zovu po koži, vlasih, očih, telù i tako naprid, ma sen to veći del sprida pravil. Još ću ovdi reć: ki je černe pelti, želte, bele, ali takovih vlas, on je, ako se s ńin imaju rugat: *čerńarol, želtan, bilko.* Ako ki ima osobojni nos, da je malo podkučen, ima ***nos na kučicu.*** Delg obraz je ***na curundicu.*** Kratek obraz je ***na kupec.*** Širok obraz je ***pečurvina, pogačina.*** I tako naprid, komu najdu kakovu mendu, dije mu ńajdu i priliku, va č' sliči, ali kamo traži. — ***Ušan*** ima veliki uši, ***nosan*** velik nos, ***očman*** vele oči, ***belusan*** bele vlasi. ***Pećina*** ima široki usta, a ***zubatec*** vele zubi. ***Tikvan, žbanka, tiki, tikvina*** ima velu glavu. —

Po pogreškama. Komu ča vide, da ima preveć na teli, ali ako komu ča fali, ta je ***zlamenan, seńan.*** Ako je maća velika, onda je ***spačen, spačenec, spačenčina, magańan, ima magańu*** *na teli.* — ***Plišivec, pliško, plišivčina, plišiv*** je čovik, kada mu vlasi fale na glavi. —

Perńavec, perńavčina ima po obrazu nikakove male černe krastice. — ***Krastavec*** ima černe krasti na glavi. — ***Grintavec,*** *fermentuńak,* ***palentar*** ima na glavi želte krasti, grinti. — ***Pigućavec*** je *pigućar:* po obrazu i po rukah ima male čevjenaste pikńice, maćice, k'o ti otrubi od šenice. (*Otrubi* su posije, mekini.) ***Šćerba*** ima usnicu razsičenu. — ***Zašvenčini*** je poznat, da se je nigda zgorel, ali da je imel nikakovu bol, pek mu je zitekla, a ono mesto, kadi je bila, se je zaraslo, ma je ostalo k'o ti zašveno. — ***Kožicav*** čovik ima po koži jamice, kadi su mu bili nigda kozice udelali prišćiće, pek mu je ondi stara koža popadala, a mlada zrasla, ma kavčice su ostali.

Po očijuh je človik ***slip, posve slip, na oba oka slip,*** kada z očima ne vidi niš, i ***posve ćorav, ćorav, slipec. Slip na jedno*** *oko,* ***ćorav, ćoro, ćoravčina, ćorec, ćorina, ćora, ćorica, ćorčina, ćorî,*** zać ne vidi dobro. ***Ćorav*** je i kada tenkó ne vidi. — ***Škijec*** škiji na jedno oko, a na drugo oko gjeda. — ***Verjec*** verji z očima, kada ča gjeda, zać mu oči igraju, k'o ti da derhću. — ***Škiji, verji, gjeda*** *na bandu,* ***gjeda treso, gjeda va križ,*** ki oberne glavu na bandu, a oči naprid, pek misliš, da ne gjeda va te, nego drugamo. Takov ćorec imuje oči oberńeni i na bandu, a vidi naprid. — ***Kratkovid*** je, ki ima kratku vištu. Ako će ča vidit, mora dat pol samih očuj.

Sve ove besedi se zimju z jednun besedun ***ćorav*** ali *slip.*

Slipec je i on, ki drugih vara, a žena je *slipica.*

Gluh, šordo, glušec ne čuje posve niš na oba uha.

Gluhan, gluščina, gluhanina, nagluh, gluhast, gluha, glušica, gluščica je 'seki i 'seka, ako tenko ne čuje, nego mu je tribi jako kričat, ali na uho zakriknut, ako će čut. — *Mutav, nim, muto, mutec, mutina, mutavec, mutavčina, mutica, mutavica* ne more govorit, ali samo nikakov glas daje.

Muto je i ki ne će da govori, ali govori malo i to se ne zna za seguro, če je mislel reć.

Jecavec, jecalo, jecalina, plentavec, plentato, plenta ne more zreć besedi na jednuč, nego mu se 'oće ura, dokli ju zreče, zač se ponavja duron, dokla ju fini reć. *Jecalo* se još zove i *blebetalo* i *tertaja. Pojida besedu,* ki zgovara na pol 'seku besedu, ali govori trišćeno. — *Švejkavec, švejkalo, švejkalec* vaviki švejka 'seku besedu: pervo nego će ju zreć, moraš z ńegovih ust čut *š.* — *Serbalo,* kada govori, poteže duh va se, k'o ti da serbje. — *Huntavec* govori skroz nosa. *Huntalo* hunta.

Gobo, gobčić, gobec, gobina, gobavec, gobčina, gobavčina, gerbav, gerban, prigńenčina, prebjenčina, goba, gobica, gobičina je *gobava:* na plećih, ali na persih, ali na jednon i na drugon kraji ima *gobu,* to je k'o ti jeden hjib, ali k'o ti geržicu nadvigńeno meso. Ako mu (ali ńoj) i nî nadvigńeno meso, nego samo malo skopańeno, ali ako gre prigńeno ter se ne more zravnat, već mu one lipe imena daju.

Špaleta, pleće ima je'no rame gori, drugo doli, ali je skrivjen va škini. —

Tresa je, če i špaleta, a *tresuja* i *tresa,* ako se sve telo trese.

Kńago, kńako, kńačić, kńažić, prez ruki, prez persta, kńast je 'seki, komu fali ruka, ali komu je ruka spačena, da nî za delo. Ako su mu i persti falsi, već je *kńago.* Kada komu odpade bokun česa, ontrat se on drugi bokun, ki je ostal, zove *kńat, kńačić.* Ruka se zove, kada je kńasta, *kńaka.*

Šepec, šepavec, šepavčina, šepčina, šepav, žberlavec, žberlo, žberla, žberlavčina, žberlav, prez nogi ne more na jednu nogu hodit, zač mu je spačena, ali ima i obi spačeni. Ako mu i služe nogi, samol da nisu ko' ti i od zdrava človika, već je čovik *žberlav.*

Lazar, lazarec, olazarel je čovik, kada mu vmertve ruki i nogi, ali pol tela, ter mora ležat. „Serce mu je zdravo, a telo nevajavo.“ More živit i po čudo let onako na postiji.

Nedihjav, nedihjavec, puhec, puhčina, puhavec ima niku bol nutri, tribida va persih, pek ne more dobro puhat i malo je *duhat.* Berzo gre ća, umre.

(Po ćudi.) Uden čovik, udno gjeda i *govori.* Telo mu je stepeno, obervi su veliki i trepavice, mersko, škuro gjeda, govori ohrstno, na praću, kratko, a oštro gana, ma nî zla serca.

Lastivec, lezańa, dragoman, maslarda gana sladko, razteže besedi, svekomu sve hvali, 'sekomu se liže, a največe derži za se, misli: kako će 'se k sebi, a drugomu malo, ali niš.

Pomazanec, raztegńenec, pomazano jaje — ne teknite ga ve! Sve mu je krivo. 'Oće, da ga 'seki pomiluje, 'seki da mu dâ za pravo, 'se mora bit na ńegovu, ač ako ne, onda je jo i katalo.

Furbo, šegav, furben, štut se ne da natrubit, nahrulit, prevarit. Ne pravja 'sekomu svoje posli, ne veruje 'sekomu duhu, gjeda, če more najboje za se. Kada se ki pusti nasadit komu, onda mu se rugaju z istimi imeni, ma je nikako drugačije zgovaraju. Dije vidiš po glasu, da se rugaju.

Kuntra furbu stoji *priprošć, priprošćina, benast, bedast, bena, bedak, bedačina, mate, jure, mateko, matečina, temen, šemen, brav, bravina, zapućen, zapućenčina, zalupan, zalupančina, od zad zapućen:* na pravu, na dobru, prez malicije pravja, če je tribi i če ni tribi, da zna drugi; ne zna se berzo domislit, če ima reć; nî ni hud ni zločest; ne bi rad nikogare prevarit, a sebe ši; ne pača se va tuje posli, svoje nastoji, kako more. Za ne uvridit ga mu reku, ali reku za ńega, kako sen ono pravil. Još mu reku i: *čovik od duše, boji se duše.*

Jezen, menen, muńen je nagel, berzo se razjadi za 'seku malu, bila zaspraven, ali za sulac; ontrat kjene, kriči, dela deboto k'o ti on, ki je, očuvaj nas Bog! z uma 'šel, zven pameti.

Hantav, hantavec, hantavčina nima mira, vavik če to dela, smućuje drugih i dodija ńin va ńihovon deli. Ovakovi su dica.

Zvihren, zvetren, veter, viher jeden čas derži na glavi, če ima delat, a če ne, ma dije zaboravi i dela, k'o ti prija, če se ne smi. Ovakovi su dica, golčini i goličini.

Lud, luda, ludina ima glavu na šćapu, je posve na pameti, ma nepametno dela na svoju škodu.

Geltman naglo jî i čudo: *požderavec, požeruh, jamina.*

Rukavina bi 'se zel sebi, bilo — ne bilo ńegovo.

(Nastavit će se.)

Zaplańe ili Leskovačko (u Srbiji).

Narodni život i običaji.

Napisao Vladimir K. Petrović.[1]

Građa ova, koju mislin niže izložiti, skupljena je u selu Razgojni, Grdanici, Dońoj i Gorńoj Lakošnici. Sela su ova u opštini[2] razgojnskoj, srezu leskovačkom, a okrugu vrańskom u kraljevini Srbiji. Kraj ovaj ide na istok do na planinu Kruševicu ili Babičku planinu, na sever do opštine grkińske, na jug do opštine jašuńske, a na zapadu nalazi se reka Južna Morava. Za vreme Turaka zvali su i ovaj kraj *Zaplańe*, a sad ga zovu *Leskovačko*.

Mesta, iz kojih pružam ovu građu — sela su sa po 100 kuća. Samo Gorńa Lakošnica ima 14 kuća.

Životne potrepštine.

Hrana i posuđe.

Spremańe i priređivańe mesa, smoka i sočiva. Sve, što se jede, zove se jednom rečju *jelo*. Često se čuje, da kažu, kad na sofri ima više jela: ima mnogo *jedeńa*; još kad hoće da prestave više sorti jela, kažu: ima turli, turli jela.

---

[1] Šteta je, što ovaj prinos nije potpuniji, i što nije pisan narodnim govorom. Kad sam gosp. pisca na ovo drugo upozorio, pitao sam ga ujedno: kako bi narod ovo ili ono rekao, pa je g. pisac imao toliko dobre volje, da mi je na mnogobrojna moja pitańa odgovorio, pa tê odgovore stavljam u bilješke pod crtu (gdjekoje baš radi jezika, a ne radi stvari). Kašńe je g. pisac nastojao, da se što više približi narodnomu govoru svoga kraja. — Prinos je ovaj i u izvorniku pisan latinicom. — *Ur.*

[2] Na ovo imam da odgovorim, da se svuda u nas kaže *opština*, a ne „općina". Ne kažu *svešta,* već *sveća*, pa ipak ne kažu *svećenik* već *sveštenik*. (To je samo dokaz, da ni „opština" ni „sveštenik" nijesu prave narodne riječi, već su dobile svoj izgovor po starom slovjenskom jeziku. *Ur.)*

Vrlo retko ovde biju volove, ali su ovi izrazi[1] za klańe volova: *utepaja vola* (zaklao vola); *odrao vola* ili *oļupio* (ogulio); *izudio vola* (razčerečio). Svińe koļu vrlo često. Svińu najpre udaraju sekirom po čelu i tim je udarom obore na 'zemļu, pa onda zakoļu. Ako hoće da imaju kožu od svińe, onda *deru* svińu; a ako hoće da imaju slaninu, onda svińu *prļe* na ogńu. Kad su taj posao svršili, onda s prļene svińe seku kaiše slanine; ako je drana svińa, onda skidaju salo, koje će za mast topiti. Kad se sa svińe skine slanina ili salo, onda čereče ostalo meso. *Krtinu* (debelo meso — bez kostiju —) ude na dugačke komadiće, koje zovu *vešaļke*, a koje za sušeńe spremaju. Pojedine delove zovu ovako: *but*, *plećka*, *rebra*, *grbńača*, a ostale unutrašńe delove zovu kao i drugi *(? Ur.)*, samo želudac zovu *mešina*.[2] Po slezini vračaju ovako: gledaju slezinu, koji joj je kraj debļi; ako je debļi predńi kraj, onda će zima iz početka biti hladna; ako li je stražńi kraj debļi, onda će zima pri kraju biti oštra. Plećku gledaju po nekim znacima, po kojima opet sude, hoće li godina biti rodna, ili slaba, hoće li koje čeļade iz kuće umreti i t. d.[3]

Kad je meso gotovo, da se suši, pre no što će ga obesiti oko dimńaka, uzavre u jednom kotlu vode, pa u taj kotao spušte svaki komad mesa i odmah vade. Kad sve meso tako urede, onda ga sole i u *presolcu* stoji do 3 dana, a za tim ga vade i vešaju oko ođaka, da se suši. Napomińem, da meso, koje se spušta u kļučalu vodu, vrlo lepo izgleda.

Kad se kupus donese iz bašte i hoće za zimu da se spremi, rade ovo: Očiste ozgo na glavici dva tri lista i odmah meću u kacu. Za ovim naliju kacu vodom i odmah metu soli. Neki meću jedan red kupusa, pa po redu kupusa pospu 'rena i paprike, a nekad i jabuka. Posle dva tri dana slegne se i onda meću ozgo krst od drveta i pritisnu kameńem.

---

[1] Ovde ne znaju, šta je to *izraz*. Misto da kažu „ovi izrazi“, kažu: *ove skažńe* ili *ovija rečovi*.

[2] Mešina se kad-kad, ali vrlo retko, zove *stamak*. Tako neko, ko je više u varoši bio, mesto da kaže: „boli me mešina“, kaže: „boli me *stamak*“. Ovde, kad se kaže *želudac*, misli se na kokošiju *žeļudicu*.

[3] Nikad nisam čuo da kažu: „i tako daļe“. Kad neko nešto priča ovako: „Bio jedan car, pa imao imaće, stvari zlato, stoku *i što ti neje imaja*“. Ili: „Došeja mi u goste bađa, balgaza, čiča, *i kuj znaje još, kuj!*“

Sem kupusa spremaju za zimu i turšiju, a to su paprike, koje stojeći u sirćetu ukisele. Tako isto spremaju za zimu zeleni luk *(prazi luk)*, koji ukopavaju u zemļu i zimi vade. Pored ovoga leti suše semke od tikava, pa zimi stucaju ih i od ńih grade čorbu i kao neki paprikaš. Još za zimu suše šļive, kruške i drugo voće, a i skoruše meću u vodu, koje ukisnu. Meću grožđe u turšiju i t. d.

Brašna ima od mnogo ruku, kao: *mumuruzno* (od kukuruza), *čisto* (od pšenice), *mešavina* (pomešano kukuruzno, ječmeno, pšenično i ržano), *ovseno* (od ovsa). Sva se brašna ne meļu podjednako. *Prohino* meļu krupnije, a tako i mešavinu, a čisto brašno sitno. Žito za kašu tuku u stupi, a kašu obično prave od tucana kukuruza.

Mleko se doji (muze) obema rukama, kad se palci podaviju u šaku. Pomuženo mleko sipaju kroz cedilo i procede i onda meću na ogań, da se malo podgreje. Podgrejano mleko sipaju u *bučku* i bučkaju ga. Bučkańe vrše zato, da bi iz mleka odvojili maslo. Pošto odvoje izvesni deo masla iz mleka, onda zaostalo mleko (koje je slabo, jer mu je bučkańem oduzet veći deo masti) opet na ogńu podgreju, pa u tako podgrejano meću sirište, koje je pre toga topļeno u surutki. Kad se odvoji sir od surutke, onda saspu sve to u cedilo, a ispod cedila nameste kakav sud, u koji kapļe surutka iz cedila. Pošto se iz cedila ocedi surutka, onda se iz cedila vadi sir. Onu surutku, što se je iz sira cedila, opet greju dobro, pri čem se odvoji *vurda* i čista surutka, kojom poje svińe. Da bi se mleko spravilo, potrebni su ovi sudovi: *vedro, kotao, bučka, vagan* i *cedilo*.

Odijelo i obuća.

Sve ono, što čovek oblači, zove se jednom rečju: *ruvo* ili *dreške*. Može se vrlo često čuti, da neko kaže: „daj mi *takrvat*," a to mu znači: daj mi svu opremu.

Ceo srez leskovački gotovo jednako se nosi. Samo vično oko moglo bi primetiti neke razlike, i to vrlo neznatne. Odeća je obično od *sukna*.

Odijelo za djecu. Bilo muško, bilo žensko dete, sve dok ne prohodi, oblače ga ovako: košuļu i onda jednu zapregačicu, koja na sukńu liči, povrh košuļe obuku antericu, a na noge čarapice; na glavu obično meću pletenu kapicu (od vunenih konaca), ili kapicu sašivenu od druge kakve materije. Obično na kape tako maloj deci zašivaju različite parice, pužiće, krstiće i druge *(? Ur.)* stvari sitnije, kao i beli luk, što dete čuva od uroka.

Čim dete prohoda, ako je muško, odmah mu prave gaćice od platna prtena (konopļena). Kad detetu bude oko 6—7 godina, prave mu čakširice od sukna; neki prave i mlađoj deci čakširice. Osim ovoga dobijaju muška deca anteriju, neko mesto anterije jeleče i guńče. Sva muška deca nose pletene kapice. Kad prohodaju ženska deca, opasuju im sukńu, koju ovde zovu *vutarka;* dobijaju sem anterije i jeleče. Ženskom detetu daju još belu maramu, da zabradi glavu. Tu maramu, kojom glavu zabrađuju, zovu *tulben.*

Muško odijelo. Svakidašńe zimńe muško odelo letńe je ovo: čakšire, jelek bez rukava, košuļa od težine, opanci i čarape, a na glavi pletena kapa, a dosta retko šešir. Neki, i to mahom sirotniji, nose leti umesto čakširâ gaće od platna težińava. Mnogi opet take gaće upotrebļavaju pri žetvi, kosidbi, vršeńu, jer su mnogo lakše za rad od čakšira. Opanci su umotani vrvcama, koje se prave od kozine (kozje) dlake. — Zimi pak nose čakšire, jelek i guńče, a povrh toga mnogi nose guńu, koja im do kolena dopire, a koja se napred ne zakopčava, već se samo presamućuje. Čakšire nisu ni široke, ni uzane, već sredńe. Čakšire nisu opasane tkanicama, već su tkanice opasane ispod čakšira. Zimi imaju ļudi, koji za stokom idu, i *japunđe,* koje ima i kukuļaču.

Svečano odelo je isto, kao i ono svakodnevno, samo razume se, da je novo i da je ukrašenije sa više gajtana. Pored toga u svečanim prilikama[1] obuvaju se najlepše čarape, a mnogi mesto opanaka obuvaju *capule* (cipele). Košuļa je lepo iskićena. Preko ramena prebacuju neki kajiš iskićen raznim manistrama i dugmetima i zovu ga *prekoramnik.*

Guńče je odeća sa širokim rukavima, iskićeno gajtanom svuda po krajevima; dugačko je do pasa. *Guńa* je dugačka do kolena, tako isto svuda iskićena modrim gajtanom, a sa širokim rukavima; dońi kraj širi je od onog kod leđa. *Japunđe* je odeća dugačka do zemļe i svo je dlakavo; u nekih je bez rukava, a u nekih sa vrlo kratkim rukavima. Za čakšire sam kazao, kakve su, a za druge stvari bi' će govora na drugom mestu.

Sem *britve* (izvijen nož, koji se preklapa) ne nose ovde nikakvo drugo oružje. Vrlo retko može se videti, da koji zadene za pojas pištoļ ili revolver.

---

[1] Narod nikad ne će reći, „u svečanim prilikama“, već će mesto toga reći: „kad je blag dan“, ili: „Obuči se, sinko, sad ni *(nam)* je u kući *rados*“, ili „imamo *veseļe*“, ili: „Obuči se, sinko, ne idi u ļude tako drpav, danas je *svetàc.*“

Žensko odijelo. Devojke nose sukńe, koje se opasuju kao i zapregača, t. j. na jednom mestu nije zašivena. Sukńu zovu *vutarka.* Više košuļe devojke leti nose jelek od basme, a glavu povezuju šamijom ili belom maramom — *tulbenom.* Tako isto se nose i starice, samo mlada nova ima i bundu i dugačku anteriju, koja dopire do ispod kolena, a nosi se tako, da se ne vidi ispod sukńe. Još žene nose *jelek preklopnik.* Zimi nose anterije, koje su pod grlom zakopčane i ispuńene pamukom. Mnoge leti nose *vutarku* prtenu, t. j. od konopļena platna; sve inače nose vunene. Kad su žene u žalosti, obično nose crnu šamiju; retko, vrlo retko koja nosi prevrnuto jeleče, kad je u žalosti.

Obuća. Leti vrlo često može se videti seļak bos u vremenu, kad topi konopļu, a tako i žene. Na orańe, žetvu idu obuveni; kopaju bosi, a inače samo sirotniji idu bosi.

Kako muški, tako i ženske nose radnim danom — opanak. Opanci su presni, ne štavļeni. Dobijaju ih, kad osuše kožu od vola, ili końa, ili bivola. Osušenu kožu seku u parčad, koliko noga, pa posle *opute* opanak i obuvaju. Vrlo retko da ko skida dlaku s opanka, već dlaku ostavļaju i hodeći se izlińa. Opanke stežu vrvcama od kozje dlake. Leti, kako muški, tako i ženske, nose čarape dugačke do ispod kolena. Zimi samo muški više čarapa nose *zavijače*, kojima zavijaju noge i čuvaju ih od studi. *Obojke* zovu male krpice, koje meću u opanak, da ih ne boli noga od ideńa, t. j. da je stopalu mekše u opanku.

Ostalo što k odijelu spada. K odelu još spadaju rukavice, koje ovdi zimi nose. Rukavice nisu po izgledu lepe, ali tople. Nema za svaki prst ispleteno naročito ležište, već 4 prsta su zajedno u jednom ležištu, a veliki prst je sam u naročito ispletenom uhu. Rukavice nose i leti, ali samo obešene o ruku, a nikad nataknute na ruku. *Narukvice* nose i muški i ženski, kako zimi, tako i leti. Narukvice su napravļene od sukna i imaju na jednom kraju produžeńe nalik na polovinu elipse, koje služi za to, da pokrije nadlanicu. Narukvice su optočene gajtanom, a nose ih i leti oni, koji nose široke rukave na košuļi, pa ih narukvicama stegnu da im pri radu ne bi smetali. — Kišobrane i suncobrane vrlo retko ko nosi. Od skora je početo, da ko kupi *amrel*, pa ga samo po saborima nosi i razapne. Mesto kišobrana ima seļak guńu, ili japunǵe s kukuļačom; ako toga nema, onda vreću zavije poput kukuļače i mete na glavu. Meću još guńče na glavu, da bi se od kiše odbranili, a ženske meću vutarku.

Posteļina. Sve, u čem se spava, najobičnije zovu *pońave, čerge, prostirka.* Retko koja kuća da ima kreveta, već je soba, u kojoj se spava, prazna, pa u veče, kad će se leći, unose se *rogože* od slame, koje su mesto dušeka, a povrh ńih čerge (guberi), i to prtene (od konopļene žice). Bogatiji imaju vunene pońave.

Ostale tkanine. Ovde nema stolńaka, ali mesto toga imaju *sofra-peškir.* To je dugačak peškir, koji se može oko cele sofre omotati tako, da svakom okolo sedećem[1] zapane po jedan deo toga peškira, kojim će se brisati. — Ručnike nose samo žene, a same ih i prave. *Ručnik* je mala pletena kapica, kojoj pozadi vise kićanke od svile i pamuka. Te se kićanke vide pozadi praznikom, inače radnim danom ih pokriva šamija. — Od ostalih tkanina vredno je spomenuti *tkanice,* koje ovde tkaju s mnogo različitih šara. Tkaju još *podvezice.*

Dodatak. Gde god odete, od svakog ćete čuti, kako svoju nošńu hvali, a tuđoj nalazi mane. — Kad neka devojka obuče od platna srezan kaput[2] i sukńu, onda joj se podsmevaju i vele: „Što li se *grubi,* kad joj je Bog dao ubave našinske dreške!“ Tako i muški smeju se ļudima, koji odviše široke čakšire nosi i vele: „U, kakve su mu čakšire, može u ńih 100 oka žita da stane!“

Nakit i češļańe.

Nakit. Sve, čim se kite, zovu *nakit.* Zato, kad se neko nakiti, kažu: *preubavila se, nakitila se.* Za onoga, koji preko mere to rade vele: *azgan kicoš.*

Momci se kite raznim nakitom. Neki imaju *prekoramnik*; okićen remen; prsteńe na ruci; peškir, iskićen šlokicama. Kite se i cvećem, ali onim kupovnim, što se u dućanu dobija. Žeńeni ļudi ne kite se, kao momci, sem što neki nosi oko pasa kožni silaj.

Devojke se kite: *tasovima* (meću ih na glavu), *sakandracima* (zakači se iza oba uveta, pa ide ispod grla), *paftama.* A ima ih dvojakih: *ukosna pafta,* koja se na glavu u kosu pridene, od srebra, a

[1] Ovde ļudi ne će nikad reći: „svakom okolo sedećem zapane“. Mesto toga reći će: „Sedo'mo oko sovre i *svima unaokol* dopade po jedna ložica (kašika)“.

[2] „Kaput“ nije narodna ovde reč i ovde nisu ļudi imali ni jednu *dreŝku* (haļinu), koju su zvali „kaput“; ali od kako počeše seļaci da viđaju u selu činovnike s kaputima, znadu, šta je kaput ali ga ne nose. (Ali seļanke ga nose, kad ga režu od platna? — *Ur.)*

sastoji se[1] iz troćoškaste pločice, na kojoj vise nekoliko lančića, a na kraju ovih srebrne pare; *okopojasna pafta* opasuje se oko pojasa. Još se ukrašuju *grivnama,* koje su od mesinga, a nose se na korenu ruke; *skopčalacima,* a to je od srebra ispleten sinǵir, koji na krajevima ima kuke te se jedna zakači za jedno, a druga za drugo rame, a taj ceo sinǵirčić je paricama iskićen i te parice vise po prsima. *Naniz* je ukras od dukata, koji su nanizani i privezani ispod grla. Osim ovoga još se kite minđušama, prsteńem, iglama (na kojima ima ogledalaca) i t. d. Žene se kite prsteńem od mesinga, nanizom od dukata, i nanizom od dukata, koji na čelu nose.

Češļańe. Ovde, kao i u celom ovom okrugu, nema čoveka, a da se ne brije. Retko se može videti čovek seļak s dugačkom bradom. Za onoga, koji dugu bradu nosi, vele s podsmehom: „Šta će, kad kopa, pa se digne čur (prašina) s ńive, pa uđe u bradu? Napravi' će se blato“.

Kosu *strižu.* Ne briju bradu i ne strižu kosu, kad su u žalosti. Brkove ne bi obrijali nikako. — Sami seļaci strižu se i briju. Obično ima svaka kuća po jednog, koji zna da striže i brije. Za taj posao trebaju: makaze, češaļ i brijačica. Onaj, koji hoće da se brije, namaže bradu vrelom vodom i sapunicom, i onaj ga brije, — Mala deca se ne strižu nikako, dok ih kum ne postriže. Dete obično nosi dug perčin sve do *strižbe,* i veliki je greh, ko bi ga oseko pre kuma. Ženskoj deci pletu kosu u dve vitice i zamotaju oko glave, a glava je pokrivena tulbenom. Devojke za udaju nekad pletu kosu u jednu pletenicu i spuštaju niz leđa, a glavu zamotaju belom maramom i pletenicu do pola. Tu pletenicu zovu *kuceļ.* Nekad djevojke spletu kosu u nekoliko pletenica i spušte niz leđa i te pletenice zovu *šivke.* Kad tako spletu kosu, tad im je na glavi srebrni tas. Najobičnije devojke spletu kosu i zamotaju oko glave, pa se onda zabrade šamijom. Žene pletu kosu drukše, jer nose ručnike: spletu kosu u dve pletenice, pa ih onda ukrste ispod onih kićanka od ručnika, a za tim zamotaju te krajeve kod ušiju i naprave kao čvoruge.

Razlika u češļańu žene od devojke je ta, što žene nose ručnike, a devojke ne.

---

[1] Nikad ovde ne će reći: „Ova se stvar *sastoji*“, već će reći: „Ova stvar ima to i to“. Kad seļak govori o vinu, u kom ima i vode, ne će reći: „ovo se vino sastoji iz vina i vode“, već će reći: „E, ovo vino nije čisto, mora ovde da pored vina ima i vode.“

Vrlo retko koja devojka da nosi tuđu kosu: nosi ona, kojoj je u bolesti opala. Kad kažem: tuđu, ne razumem svu kosu, već samo upliće jednu pletenicu pozadi.

Još se ne zna, da je koja odrezala svoju kosu. Meni se čini, da ni jedna ne bi to učinila.

Ogrjev i posvjet.

Ogrjev. Ogań se najobičnije užiže ovako: Uzme se belutak (kamen), pa se uz ńega prisloni trud i onda se kreše po kamenu, koji pušta varnice, a od tih varnica upali se trud. Zapaļeni trud meću u slamu i razmahuju više glave, da se zapali slama, ili seno, i onda gurnu to u drva, od čega se sitna drva potpale. Žigice se vrlo retko upotrebļuju za potpaļivańe vatre. Ono, na čemu stoji trud, zove se *kremen,* a ono, čim se kreše, zove se *ogńilo.*

Ogań se može dobiti tarući drvo o drvo, ali tako dobijeni ogań ne upotrebļavaju u kući. Tako dobijeni ogań treba za lek, kad na stoku udari bolest, i tako dobijańe ogńa i sav taj običaj zovu *živa vatra.* O tome običaju govori'ću na svom mestu.

Odpređe nije bilo peći, već su se ļudi grejali kod ogńišta, koje se nalazi na sred kuhińe. Sad ima i peći, te tako se greju i kod peći. Kad su Turci ovde vladali, nijedna kuća nije peći imala, već su ļudi oko ogńa spavali. Sad svaka kuća ima i peći, ali opet lože ogńište, jer pored ńega gotove jelo i peku hleb. Kad n. pr. dođe gost u kuću, ne ulazi odmah u sobu, već sedne u kuhińi pored ogńišta i tu se pogreje, a žene mu skinu obuću, pa tek posle ulazi u sobu, gde je peć. Ne mogu se ovde naći druge peći sem plehane. Obično je peć u jednoj sobi, pa kad se u kuhińi povečera, onda ulaze u sobu, gde je peć, i griju se i razgovaraju. Kad bude vreme spavańu, ako ih je malo, ležu svi u tu sobu; a ako ih je više, ležu neki i pored ogńišta u kuhińi.

Oko vatre se griju sedeći; svaki ima po tronožnu stoličicu. Kome je zima, on prinosi stoličicu i seda kod peći, a kad se ogrije, odmiče se.

Vatra se loži drvom bukovim, cerovim, brestovim i svakojakim drvetom, a loži se obično žarom iz ogńišta, koga u svako doba ima u ogńištu. Ako nema žara, ja sam pre na jednom mestu kazao, kako lože vatru. Peć zovu *furuńa.*

Posvjet. Za osvetļeńe služe male lampice bez stakleta, od kojih se u sobi digne veliki dim; od toga dima svakom se nahvata oko nosa, pa i kad pļuju, pļuju crnu pļuvačku od dima. Vrlo retko iz-

nose lampu, koja ima staklo, jer vele, da ona mnogo gasa troši. Za vreme Turaka nisu imali, kao sad, ovoliki broj lampi, već su osvetļavali sobe sa lučom, borovinom. Mesto luča upotrebļavaju i *tutke*. (To su osušene stabļike od konopļe, koje vrlo lepo gore.) Kad ide u podrum, ili u drugu koju zgradu, ponesu po 5—6 taki tutki, i čim jedna izgori, drugu pale, pa se tim kao i lampom posluže. Ove tutke pale i u gomili, i na svetlosti, koju vatra od ńih daje, žene predu.

Lijekovi.

Kako se liječi bez lijeka. Kad čovjek nazebe, leče ga trļańem. Trļańe vrše obično stare babe ovako: Namažu dlanove zajtinom (uļem), pa trļaju po leđima i slabinama, ili metu u rakiju kanfora, bibera i sirćeta, i to dobro izmešaju i tim trļaju bolesnika po snazi.[1]

Kad čovek podiže teško, ili kad pije mnogo vode, može da *pomeri pupak*. Kad čovek pomeri (razvije) pupak, onda babe (a ima i ļudi, koji to znadu) rade ovo, da bi pupak došao na svoje mesto: O'seku parče hleba, pa u ń zabodu 10 žigica, i to tako metu na pupak; za tim zapale žigice i poklope jednim lončetom. Pošto je lonac stajao neko vreme, digne se, pa i ono parče hleba, i onda se namažu ruke zajtinom i trļa se svuda po trbuhu, i to u krugu. Dok baba trļa, dotle neko zamota neku krpu ili peškir, kao neki kotur, pa doda babi, koja to namesti na pupak i zaveže. To se kaže: *namestila mu pupak*.

Kad čoveka mnogo boli glava, puštaju mu krv. To mogu raditi i ļudi i babe. Pijavicu metu iza vrata, ili na čelo, i ona siše *nečistu krv*.

Živu ranu seku neki unaokolo, da se ne bi širila daļe. Neki tako rade i s ranom od ujeda besnog pseta.

Kad nekome otekne slezina, vele: ima *dalak*. Da bi izlečili dalak, obično se onom stranom, na kojoj je dalak, navale na držak od sikire, ili motike i gńeče dalak. Drugi je način lečeńa toga dalka, koji je vrlo strašno gledati, ovaj: Onaj, koga boli dalak, legne i opruži noge oko direka, za koji mu noge tkanicama vežu. Onaj, koji će ga lečiti, sedne, a ovaj mu bolesnik legne glavom u krilo, tada mu se vežu ruke ispod glave i onda počińe *kidańe dalka*. Onaj, koji leči, hvata bolesnika ispod mišica, a nogama se odupre o direk, za koji su bolesnikove noge vezane, i onda vuče (trza) bolesnika nazad.

[1] U bolesti trļaju bolesnika *„po snage"*, a *snaga* — to je naše telo. Ovde, kad se kaže: „snaga", misli se gorńi deo tela (trup).

To trzańe ponovi nekoliko puta, i ako onaj jauče. Prvo ga trgne jako, pa ostavi, pa opet jače, dok ga najposle dobro ne povuče. To ponavļaju za 3 dana. — Drugi način lečeńa dalka: Bolesniku vežu ruke za najgorńu prečagu od merdevina, a za noge mu se vešaju. Ovo lečeńe zovu *kidańe dalka*. Babe leče dalak trļańem, ili ugreju ciglu (testiju), pa nameste na mesto, gde je dalak.

Kad koga zaboli zub, odmah zovu vračaricu, te vadi crve. Crve vade iz šupļeg zuba kroz cev.

Da bi porodiļa, ako teško rađa, lakše rodila, uhvati se rukama za vrata i obesi se i tako za neko vreme postoji.

Kad malom detetu spadne *resa* u guši, ili što ovde kažu, kad *smaši vrat,* onda baba, koja je vešta da podiže vrat, zagura prst u usta detińa i podiže nepce prstom na više. Kad spadne resa ili izađu u guši žļezde, rade i ovo: Uzmu klube konaca i metu jedno s jedne, a drugo s druge strane ušiju i vežu maramom i vuču na više.

Kad neko ugane ruku, nameštaju ovako: Napare ruku dobro u mlakoj vodi i kad se je dobro naparila, namešta je. Kad je bude namestio, namesti unaokolo sitne daščice i veže.

Čim ļude snađe nevoļa, prvo će otići vračarici, da mu gasi ugļevļe, i tu vodu, u kojoj je gašeno ugļevļe, daje bolesniku da pije.

Liječeńe lijekovima. Pored toga, što idu vračarici, hoće da upotrebe i svaki lek, koji mu se kaže, a koji može odmah u selu nabaviti. Mnogo vere polažu u lekove i vele: „Ama, brate, bez *ilača* (leka) nema ništa. Mi ćemo seļačke lekove da mećemo, jer su jevtiniji, no oni u apoteki“. Svakojako da više polažu na lek, no na bajańe.

Za lek upotrebļavaju i vodu i vino, rakiju, sirće, razne trave, balegu, delove od životińa i t. d. Sve, čim mogu da leče boļku, zovu *ilač.*

Kad dete ima *ruse kraste* (fircig), leče ih ovako: Uzmu balegu końsku, ili goveđu, i zamese s prosom, i to u *„rusanu nedeļu“*, i to zalepe na vrata. To stoji na vratima, dok se ne isuši; a kad se isuši, skine se i čuva, pa kad izađu detetu po obrazu ruse kraste, onda usitne tu balegu i sole detetu po obrazu posle kupańa.

Kad bole oči, umute belance od jajeta s parčetom stipse, pa se to mete na kučinu (težinu) i meće na oči.

Kad se dete objede oko nogu, sole objedena mesta belom umom[1] i zemļom, na kojoj je majka sedela.

Kad neko mnogo kašļe, kuvaju mu mekińe, pa ocede onu vodu i daju da pije. Neki opet kuvaju *baz* (zovu) i piju vodu.

Kad boli guša, privijaju oko guše slaninu, a neki lepe modru hartiju, na koju metu utučenog belog luka i istopļena tamjana. Neki kuvaju u rakiji beli pelin, pa ga onako vruć privivaju oko guše; ili piju rakiju pomešanu s nišadorom.

Groznicu leče na više načina: 1. Neki se kade na poganu psećem, t. j. metu pseći pogan na žar i kade se na dimu, koji proizilazi tad. 2. Neki zakopaju glavicu crna luka na mesto, gde streja kapļe, i sutra izvade i pojedu tu glavicu, i drže, da će ozdraviti. 3. Neki se kupaju na šte srce u hladnoj vodi, pa se dobro istrļaju, da im se koža zarumeni. 4. Neki końsku muhu pojedu u hlebu.

Na prstu boļka kad se pojavi, ili ma gde, prvo namažu boļku (t. j. mesto, gde boli) medom, pa tek onda meću na boļku pečen luk, kako oni kažu: *kromit.*

Prišt leče na razne načine i ja ću spomenuti sve, koje znam: 1. Neki uzmu crvenu papriku, pa je na jednom mestu provale i napune vodom, i tako punu gurnu u pepeo, da se ispeče, pa kad se ispeče (t. j. obari), onda je onako vrelu nataknu na prst, ako je prišt na prstu. 2. Neki uzmu od ovce, ili govečeta žuč, pa čim ga izvade, nataknu ga na prst. 3. Neki opet drži prišt u mlakoj ceđi,[2] pa posle mažu zečjom mašću. 4. Drugi opet meću na prišt melem, koji zovu *blagi melem*, što ga prave od žutog voska, od zovine kore i zajitina, i ostave, da to sve zajedno provri. 5. Neki leče i ovako: Prazi luk prže u zajtinu te to privijaju na ranu. 6. Neki peku crni luk, pa ga nasole onim puhoļem, što se na žaru hvata, pored toga metu sapuna i zajitina, pa to privijaju na mesto, gde treba. 7. Čuo sam u Nišu od jedne babe, da lek za prišt spravļa ovako: podsiri mleko, ali ga ne soli, i čim se usiri, meće tako mlad sir na prišt. To radi više puta. 8. Za istu boļku spravļa i ovaj lek: Isprži čisto brašno i nalije komovom rakijom, pa privija na prišt. 9. Najposle privija ki-

[1] *Uma* je zemļa, koju naše seļanke nalaze na nekim mestima u bregu, pa je otuda kopaju i nose kući. Ovom umom miju glavu, a i rubļe. *Uma* (vrsta ilovače) u vodi se penuša, kao i sapun.

[2] *Ceđ* se upotrebļava za prańe. Ceđ prave ovako: Metu u *polovnicu* (čabar) pepela, a na vatri uzavre kotao s vodom, pa uzavrelu vodu sipaju u onu polovnicu na pepeo, a zatim dospu hladne vode. Voda je žutńikava i ļuta, i to je *ceđ.*

selo mleko, ili živu žabu. 10. Kuvaju seme od vrgova, ili onu iznutricu[1] od vrgova, s mlekom i to privijaju, i t. d.

Živu ranu, čuo sam, da leče ovako: Zakoļu kokoš, koja je sasvim crna, i izvade iz ńe crnu ǵigericu, pa je onako vrelu metu na ranu, Taj ne sme izlaziti nigde iz kuće, već mora sedeti pored vatre i trpeti najveću vrućinu, ako hoće, da mu prođe. Vele, da treba nekoliko puta promeniti ǵigericu, ali svakad metiti taze. Drugi opet kažu, da se može lečiti i belom ǵigericom od jagńeta i ne zahtevaju vrućinu.

Serma — to znači ono, što mi zovemo rematizam.[2] *Sermu* leče ovako: Umokre jednu krpu u vrlo ļutu rakiju, pa onda po toj krpi pospu tucana bibera i to priviju na mesto, gde osećaju bol od revmatizma.

Kad na nos mnogo teče krv, zasiču sikirom u prag, da bi krv stala. Neki metu ispod nosa žara, te krv na žar kapļe, i kažu, da će krv stati. Neki gledaju, čim im krv poteče, da odmah kapļe kroz prsten, i vele — sta' će.

Kad zub boli, rade ovo: 1. Od bunike koren kuvaju u vodi i tom vodom ispiraju usta. 2. Drugi kuvaju od topole koru i vodom onom ispiraju usta. 3. Neki opet kuvaju od crvenog cera koru i upotrebļuju tu vodu. 4. Najposle neki meću tamjan, ili zeleni kamen u šupļinu zuba.

Kad dete zabole uši, onda žene namuzu iz sise mleka u naprstak i saspu u uvo. Neke opet upale fitiļ od lojane sveće, i kad pregori, meću onaj gar u uvo, i veruju, da će proći.

Tamańeńe životińa.

Nije bilo ni jednog slučaja, da je ko kome otrovao psa, ali zato ima drugi način, da neko tuđe pseto umori. Neko uzme komad

[1] Ono, što se iz lejki (vrgova), ajduka (nateg) vadi, zovu ovdi *salo* li *saltina*. Vrlo retko ko kaže *iznutrica*. Meni se je dopala ova posledńa reč, pa sam je zato i napisao.

[2] Kad bi zapitali čoveka, da vam kaže, šta mu je, on bi ovako govorio. „Ama eto ova prokleta *serma* me satre, e ne mogu s mirom da spijem od numa (ńe). I što ti ne meća', pa ne pomože". — „Ama kako te boli, kad imaš sermu?" — „Ama kako lošo! Zazebo' nekako zimus ideći po jednom kujametu u drva, pa sad mesto nemam: ete vrti u kuku, kao da je neki svrdal uzeo te buši. Po neki put bocka me, kao da na igle sedo'".

hleba i u ń metne iglu i baci psetu, koje želi da umori. Pseto jede onaj komad, ali se igla isprečі u grlu, od koje se muči i najposle crkne.

Miševe i pacove hvataju u kļusama od gvožđa, a neki, kad vide, da su se po kući namnožili miševi, rade ovo: U jedan veliki sud sipaju vode, a u vodu naspu ovsa; ovas kao lak izađe po vodi, a pacovi vide to i trče na ovas, ali padaju u vodu i dave se.

Buhe i uši najobičnije tamane pareńem posteļe u vreloj vodi. Protiv buha upotrebļavaju i travu zvanu *belu radu,* (onu, što od ńe prave kamil-tej); tu travu pospu svuda po posteļi, i od ńe, vele, beže buhe. Kad se stenice zapate po krevetima i rafovima, tamane ih kļučalom vodom. Kad se zapate tatabići (stenice) svuda po duvarovima, onda uzmu venac ļute paprike i zapale ga u sobi, i od toga stenice pocrkaju. Neki meću u blato petroleuma, pa zamese i tim blatom olepe sve rupe, gde ima stenica. Još vele, da stenice beže od mehuna od pasuļa, zato ih i meću u sobu.

Rad.

Lovske sprave.

Za lovļeńe ptica[1] prave se zamke od końskog repa. Obično tim zamkama hvataju štiglice. Vrapce hvataju u *kanapu* ili *klopki.* Metu dve ćeremide jednu više druge, a sa strane metu blata, da ne bi bilo prolaza, kad se sklope ćeremide. Gorńu ćeremidu podupru jednim drvcetom, a ovo se opet oslańa na jedno horizontalno drvce, na kome je komadić hleba. Kad vrabac uđe i dirne hleb, drvce se uzmakne i klopka zatvori vrapca.

Puška služi za ubijańe i zverova i tica, a kad kad i riba.

Za lovļeńe riba su ove sprave:

Serptńe je mreža ispletena od kanapa tako, da je dońi kraj širi, a gorńi sasvim tesan. Na dońem kraju ove sprave je olovo zato, da pada na dno vode, kad se baci. Ova se sprava baca od obale. Kad se baci, pada na vodu kao neki veliki krug, koji dole tone, jer ga olovo vuče. Taj krug je zahvatio sve ribe koje su na onoj površini, i kad ribar potegli ovu spravu, ona se sužava i najposle ostanu ribe zatvorene unutra, te ih izvadi bez bojazni, da će uteći.

---

[1] Ovde svakad kažu *pile,* pa ma kakva to tica s krilima bila. Kad hoće da kažu *ptica,* ne izgovaraju *p.* (Tako kažu i *čela.)*

Druga je sprava *crpac*. To je ispletena mreža u obliku jednog kvadratnog[1] metra, kome su sva četiri ćoška pritvrđena za krajeve dva unakrsna štapa. Sve to namešteno je na jednu dugu motku. Za pređu je vezana jedna žaba, ili drugo što, i pušta se u vodu, pa vadi, i tako se hvata riba.

Velika pređa je sprava ispletena tako isto, kao mreža od kanapa, a u vidu pravougaonika, kome su dve veće strane po 3 m, a mańe $1^1/_2$ m. Na mańim stranama utvrđeni su štapovi. S dońe od većih strana namešteno je olovo, da bi se pređa priļubila uz dno reke, kad se namesti. Pređu drže dvojica za one štapove, a štapove odupiru o dno reke pod uglom mańim od pravougla i tada olovo pada na dno. Dvojica, jedan, ili više ńih, počnu na 100 m daleko od pređe udarati dugim štapovima po vodi približujući se pređi. Ribe se plaše od ovog lupańa i beže pravo k pređi. Kad dođu ovi lupači blizu, onda oni, što drže pređu, dižu je u vis, i ako ima ribe, dižu je rukama i nekim čankom.

Košem[2] hvataju ribu u čkaļama[3] i onda muvaju po čkaļi bugom.[4]

Za hvatańe riba imaju još *gardu*. To je ovaka sprava: Prikovane su kao tarabice uz dva gredeļka, i to se zove *lesa ribarska*. Takva jedna lesa dugačka je do 3 m. Nagrade ļudi onoliko lesâ, koliko je potrebno, da zagrade celu Moravu. Na sredini Morave stiču se lese pod uglom i tu je otvor. Više toga otvora naprave kao krevet, gde će ļudi sedeti noću i čekati ribu. Na otvor garde namesti se mala pređa, kojoj jedan kraj pada na dno na kamen, a za drugi kraj vezano je uže, koje drži čovek, koji sedi na onom krevetu. Kad se zatrese uže, znači, da je riba ušla u pređu, i tad se vadi pređa. Ovim se načinom uhvati najviše ribe, koju prodaju i novac dele.

---

[1] „Kvadratni metar" ne može se nikako čuti ovde. Mesto toga kazao bi ovdašńi seļak: „More, ovo je na 4 ćoška, a nije veliko, no od svake strane po aršin i pô, ili skrok i 1 noga".

[2] *Koš* ili *sepetka*, kojim se *'vaćaju* ribe, napravļen je od vrbovog pruća, dosta je dibok (dubok), a širina mu je svud podjednaka.

[3] *Čkaļe* su pored obale rupe, u kojo se ribe zagńetaju (zavuku). Pored obale rastu vrbe i one puštaju žile te žile naprave gomilu, ispod koje voda zemļu izloka i napravi rupu, pa tu ribe ulaze. Oni, koji 'vaćaju (hvataju) ribe, znadu, da ribe idu u te čkaļe, pa nose koš tamo i otud ribe *bugom* isteruju.

[4] *Buga* je podebela tojaga (batina), zgodna za nošeńe, a ima na jednom kraju kao glavu od drveta, i to je buga, a ńom se *muva* po čkaļi te se ribe plaše i beže, pa upadaju u koš. *Muvati* to je što i gurati, a kažu i *rčkati*.

Mnogi se ļudi bave lovom i mnogi su priznati kao izvrsni lovci, ali im lov nije iskļučivo zanimańe.[1] Te lovǵije idu u lov nedeļom, praznikom, petkom i danima, kad nemaju posla. Obično love u zimu i oko vinogradske berbe.

Najviše love zečeve, lisice, jazavce, divļe plovke i guske. Kurjake love samo ajkom. Druge ptice gotovo nikako ne love.

Lovļeńe zveradi biva, kao svuda, a tako i drugih životińa. Ribe love pre nego potope konopļu, i posle toga, a i inače, kad je mutna voda. Vele, da najviše ribe uhvate, „kad cavti glog“, jer se ribe vraćaju. Žabe i korńače ne jedu, zato ih i ne love, a retko love rake.

Poļodjelske sprave i oruđe.

Sprave za obrađivańe zemļe i useva su ove: *plug, ralo, brana, motika, trnokop, ašov* (vrlo retko), *sadiļka.*

Sprave za pribirańe priroda su: *srp, kosa, vile, grabuļe, rakle, soje.*

Sprave za trebļeńe priroda su: *lopata.* Većina seļaka ńom veje žito; tek od skoro su počeli da upotrebļavaju vetreńače.

Sprave za priređivańe vune, lana i konopļe.

Sprave za vunu su potrebne ove: *nožice* (da se ostriže vuna), *tekne* (za prańe i pareńe), *lese* (za sušeńe vune), *ciganski grebeni* (da se izvlači vuna za pletivo i osnovu), *uručki grebeni* (da se vadi vuna za potku i sukno i pońave), *kudeļa* (da se na ńu metne gotova vuna za predeńe), *vreteno* (da se na ń s kudeļe prede žica), *motovilo* (da se na ń žica smota u kanure), *čekrk* i *vitlić* (da se s kanura žica smota na kaleme), *kolci* (da se osnuje tkańe) i *razboj* (da se na ńemu izatka).

Za konopļu treba: *trlica* (gde će se metati konopļa, da se „isčuka“), *bijač* (kojim će se čukati konopļa). Sve ostalo treba kao i za vunu.

Sprave za vožńu.

Sprave za vožńu po suhu. Kola ima volovskih i końskih. Volovska su kola s *kanatama* i *dušemom,* i takva su za vožeńe vreća, tikava, lubenica, kukuruza; s *lojtrama,* u kojima se vozi slama, seno, snopļe. Lojtre liče na merdevene, samo što one prečage u lojtri

---

[1] Ove dve reči ne govore ovde. Mesto toga reći će: „Toj si mu je ńegov zanajat“ (zanat).

s jedne strane prolaze kroz direk i šiļaste su (da bi se mogle zabosti u seno, da se ne suļa preko ńih). Najposle ima dvokolica, što vuku volovi. Ta dvokolica imaju gore namešteno ležište, koje je kao malo izvijeno u vidu luka, i u to se ležište meću vreće. S ovim se dvokolicima obično ide u vodenicu. Takva dvokolica, što volovi vuku, zovu *kolesnik*. Saone su samo za volove i one su obične kao i svuda. Kola, što końi vuku, zovu *strem*. Obično su kola za jednog końa; retko je videti, da kola vuku dva końa. Dvokolica za końe ne drže. Takva dvokolica zovu *božjačka kola*, i sramota bi ih bilo u ńima, da se voze.

Sprave za vožńu po vodi. Mesta ova imaju pred sobom Južnu Moravu, reku. Leti je gaze, a zimi, kad se zaledi, idu preko leda. Kad dođu velike vode, prelaze preko Morave na *lađama, skelama*. *Skele* (lađe) su upravo nalik na čamac, samo što je lađa široka 2 m, a dugačka 3—3 m, a da ne bi u vodu potonula, napred i nazad je kļun izdignut iznad vode. Sa strane su daske ½ m visoke, da ne bi voda ulazila. Združe se nekoliko seļaka te naprave taku lađu. Te lađe prevoze i stoku, i kola, i ļude. Lađu teraju motkama, koje zovu *mutine*. Te mutine su dugačke do 5 m i ńima se odupire o dno reke i potiskuje lađa.

Gojeńe stoke i živadi.

Gojeńe blaga. Kad čovek tera volove, pa ga upitate, šta tera, reći će: *volove*; ako krave, reći će: *krave*, — šta bude terao, reći će imenom. Za sve skupa kaza' će: *stoka*. Razlikuju *sitnu stoku*: ovce, koze, svińe, i *krupnu* stoku: volove, krave, końe. Čuje se, da neko mesto stoka kaže: *imančići*. Kad hoće neko nekog da naruži, kaže mu: „Baš si kao neko *imanče*“. To znači, da je kao stoka.

Ovde goje svińe najviše. Goje i ovce jalovice za klańe, a tako i koze. Vrlo retko goje volove.

Volove, krave, końe hrane senom, slamom, tuluzinom[1], travom, a daju im i zobi. Zob im daju u danima umornog rada. Zimi se hrane volovi tuluzinom i slamom, a nekad i senom. Końi se hrane više senom, a daju im i slame. Goveda, pa i końi, pasu leti po seoskim

[1] *Tuluzina* je ono, na čem raste *mumuruz* (kukuruz) ili stabļika. Kad s tuluzina oberu klas (koren), onda ńu seču, pa vezuju u snopove i denu, pa kad zatreba, daju stoki.

*

ispustima[1], a kad se ńive požńu, onda puštaju stoku po požńevenim ńivama (strništima), da tamo pasu. — Svińe u jesen teraju u planinu, „u žir“, i svińe se vrlo dobro ugoję od žira. Pred Božić, ili ranije, ako bude hladna zima, vraćaju svińe iz žira.

Svaki domaćin ima svoga pastira: onaj kod ovaca *ovčar*, onaj kod koza *kozar*. Za svińe i govedu(!) pogađaju svi seoski čobanina.

Ovde se ore volovima. Koń je samo za vučeńe kolâ, za jahańe, da odnese bisage do u vodenicu i da nosi mańe tovare voća u varoš. Ne pamti se, da je ko ovde końima orao, a za čudo im je i smeju se, kad vide doseļenike iz Banata[2], da końima oru. Krave ne upotrebļavaju za orańe, jer je grehota.

Volove uprežu u jaram muvajući ih palicom i vičući: *ojs! ojs!*, Mrk, ili: Beļ, a pri tom uzdignu jaram u visinu voļeg vrata. Kad vô uvuče vrat u jaram, onda se provlači palica kroz dve rupe, tako da vô ne može izvući vrat. — Koń se upreže gurańem nazad, da dođe između ruda, ili se upreže gurańem kola napred i onda se vežu štrange i dr. delovi. Volovi se teraju vičući: *ojsi! ojs!* i bodući ih *ostanom*. *Ostan* je podugačak, kao prst debeo štap, na vrhu zašiļen ili nameštena šiļasta žica.

Gojeńe živadi. Živinu pernatu: kokoši, ćurke, guske, plovke ne goje, već ih po malo hraneći čuvaju radi jaja i radi klańa. Pernatu živinu hrane obično zrnom, kokošima daju žita, guskama daju po nekad malo žita, inače ih puštaju da pasu. Plovke puštaju u reku, a nekad ih hrane tricama.[3] Male plovčiće hrane projinim brašnom

---

[1] Seoska utrina (ispust) je odmah blizu sela. Na seoskim utrinama ima na nekim mestima i šume, ali je gotovo svuda okićena sitnom šumom, koja ne može da raste, jer je stoka zatire. Onde, gde su se pre mnogo godina zatekle na utrini šume, čuvaju se, da se ne upropaste. Na utrinu teraju ovce, koze, govedu, pa i svińe. Na utrinama ima i plandišta (poveliko drvo, pod kojim u hladu planduju ovce). Većinom su utrine slabe i s malo trave. Kad budu velike vrućine preko leta, sva se trava sasuši te stoka jede lišće po onim šumarcima. Jedino *Babičko*, što ima dosta veliku utrinu, a ova druga sela su s malim utrinama. Kad su sela bila s mańe ļudi, bile su utrine veće, ali sad se namnoži svet, pa počeše da oru utrinu. Tako su orali te je utrina spala na vrlo mali prostor. Prema tome ļudi ne mogu držati mnogo stoke.

[2] Ovi doseļenici iz Banata ne spadaju u krug moga opisivańa, no mogu i o ńima na drugom mestu što reći.

[3] Kad žena seje brašno, u situ ostaju *trice* i ńima hrane *šatke* (plovke).

zabrkanim[1] s vodom, a i guščiće. Male ćurčiće hrane kuvanim koprivama pomešanim s kukuruznim brašnom. Kad se prvi put izleže ćurče, pile, ili plovče, zahrane ga žumancetom kuvana jajeta, da bi pile bilo sito, kao žumance.

Čkvačka je kokoš, koju nasađuju, a nasađuju je u sepetki[2] napuńenoj slamom i metu do 10—20 jaja. Obično kokoš leži onde, gde bude nosila, samo što joj metu taze slamu.

Guske čuva po neka mala devojčica, jer guske rado idu u štetu.

Pčele. Ovde ima ļudi, koji drže čele. Čele drže u košnicama vrškarama, koje zovu *trmka*. Sve skupa s čelama zovu *čelä:* „Pobegla mi čela". „Opustila mi se čelä". „Punanačka (do vrha puna) mi je čelä". Košnice drže u gradini, koja je obično do voća iza kuće. — Kad se čele roje, gledaju, da daleko ne uteku; obično trče za rojem i bacaju pesak na čele, da bi one mislile, da je kiša, i pale na bliže drvo. Kad bude roj pao na neko drvo, uzimaju praznu košnicu i namažu je medom, pa je na dugačkoj motki uzdignu blizu roja, a roj kade zapaļenom krpom i viču: *mat, mat!* Kad roj uđe, pokriju košnicu maramom i nose je na svoje mesto.

Med vade iz košnice, pošto potuku čele. Kad hoće da ostave, da prezimi roj, onda ne vade saće. Oni često podsicaju saće, i to obično na Mladence (9. marta). Med se cedi pritiskivańem, a vosak kuvaju i tope, pa nešto prodaju, a nešto ostavļaju za kuću.

Psi i mačke. Svaka kuća ima mačku i jednoga, dva, ili više pasa.[3] Gde u kući ima čovek, koji je lovac, drži i kerove, koje zovu *zagari*. Niko ne drži hrtove. Prema psima postupaju vrlo lepo. Retko se može videti, da ko psa krvnički bije. Vele: On je čuvar moga imańa i moje stoke, pa ću i ja ńega čuvati. Kad bi kome ubili psa ovčarskog, moralo bi do boja doći.

---

[1] Žena uzme tricâ i vode, pa pomeša i napravi retko testo, i taj posao kažu: *zabrkati trice.*

[2] *Koš, sepetka, krošna* — to je sve jedno isto, a to je stvar, u kojoj se može da se nosi mumuruz, grojze, slama, jaja, ošav (voće), a ispletena je od vrbovog pruća.

[3] *Pas, kuče* je životińa, što čuva ovce i kuću. Kuče (pas), što kuću čuva, vezuje se dańu, a noći se spušta. Ovčarski pas je slobodan. Kad na jednom mestu ima više, kažu *psi,* a nekad *kučiki.* — *Ker, zagar* je životina, koja im je samo za lov. Obično kuče ne vode u lov, a *zagara* (kera) vode. — *Rt (hrt)* je opet za lov, i znadu, kakav je, ali ga u ovom kraju nema. Visok je tanak, a u zadńem kraju tańi. Noge su mu visoke. *Zagare* obično zovu: *čapa. Pse* zovu: *šarov, zeļa, murģa, garča.*

Životińe po dobu. Životińe po dobu[1] nazivaju ovako: *vô* i *krava*, kad su već matori; *tele* se zove, čim ga krava oteli; *junac* zovu nevijeno tele od 2 god.; *junica* je žensko tele od 2 godine. Ovcu od dve godine zovu *zviska*, a jagńe, koje se posledńe ojagńi, zovu *sugare*. Volovima daju imena: *sivońa, mrkońa, žujka* i t. d. — Svińe *(vepar, krmača, prase. ozime, nerast [neštrojen vepar])* se dozivaju: *gic! gic! gic! — gicr!* Koze se dozivaju: *kujs! o, kujs!*, volovi: *mrk! na! na!*, a kad se teraju: *ojs! ojs! kojs!* Końe *(koń, kobila, ždrebe, ždrebica, ždrebac, ajgir [pastuv])* dozivaju: *na! na! na!*, a teraju: *đi, ajd!* Końima i volovima se zviždi, kad se poje.

Ovde ļudi vole stoku i čuvaju je, koliko lepše mogu. Da ļudi vole stoku, vidi se, što često čovek ne će da preže stoku, već sam na ramenu donese tovar do vodenice. Tako i u varoš idu pešice, samo da ne muče stoku. Nisam mogao da vidim, da mnogo tuku stoku. Obično, kad se preture kola, ili vide stoku u šteti, u ļutini za to biju je. Vele: „Ama grehota je, da se hraniteļi tuku, ali eto naļuti' se!"

Lijekovi za životińe. Svińe boluju od bolesti *grlice,* volovi i końi od *velikog kašļa*, a ovce od *metiļa*. Svińsku bolest grlicu leče plodom trave, što se kao loza peńe uz plot (ogradu). Plod je zrnevļe nešto mańe od grožđanog zrna. Taj plod suše i utucaju, pa pomešan s mekińama daju svińama. Više je načina lečeńa ove bolesti, ali ja ih ne znam. — Nogu od veverice zašiju końu u zobnicu i vele, da će mu kašaļ prestati. Volovima puštaju krv oko zuba, kad imaju *zazubice*. Kad se podbiju, puštaju im krv oko kopita. Kad crkne koń ili vô, oderu mu kožu, pa onda bace. Kad zakoļu bobičavu svińu, meso ne bacaju, već jedu.

Kućni poslovi.

Kuhińa (kuća).[2] Kad kažu *kuća*, onda podrazumevaju kuhińu. U kuhińi su *rafovi*[3] (ili police), a na ńima se drže *panice*[4] i po neki *tańir, čaše* i *vilđani*. *Kašike* se drže u naročito za to ispletenoj korpi.

---

[1] „Kad si, u koje doba došeja dom?" — „Pa došeja sam u ovo doba oko goleme večere".

[2] Ovo, što sada dolazi, imalo se je opisati u glavi „Hrana i posuđe". *Ur.*

[3] Ovde u svakoj sobi na jednom zidu a u visini čoveka ima daska metuta uz zid i uglavļena; na tu dasku žene meću razne stvari i to se zove *raf*. Više takih dasaka na zidovima zovu se *rafovi*.

[4] Kad hoće da ručaju, jelo sipaju u *panice*. Panice kupuju od *grnčara* (lončara), a one su od zemļe i dubļe od tańira. Kad su ove panice velike, zovu ih *đuveč*.

Sô se drži u *vrgu*. *Kotlovi* stoje ispod naćava. *Naćve* su kao sanduk uzdignute na 4 noge i unutra podeļene na dva dela: u jednom stoji brašno, a u drugom se mesi. Preko dan u naćvama stoji hleb. Neke naćve imaju još neke otvore, u koje se ostavļaju: *gostarke, pļoske, ibrici, bradaci.*[1] Do naćava stoje: *crepuļa* i *vršnik. Sito* visi više naćava. Do ogńišta je *kacija (vatraļ)*[2] i *kuka*, kojom dižu vršnik, kad se ugreje.

U sobi ima kovčeg, u kome stoji preobuka i dr. devojački darovi. Sem kovčega u sobi se može naći i po neka stoličica. Zidom unaokolo su rafovi, a po ńima su poređane jabuke, kruške, šućurčići[3], a na jednom mestu ikona sveca, koga kuća slavi. Čerge[4] preko dan stoje napoļu, da se provetre.

Čistoća u kući i pred kućom. Kuću metu metlom, koju prave od metala, koje u bašti seju, ili prave od belog pelina, ili od trave, koju zovu *metlica*, ili najposle prave od sitnih brestovih grančica. Kuću, a naročito sobu, metu svako jutro. Posle ručka i večere mora se kuća pomesti, da se ne bi gazile troje, koje od sofre padaju. *Dvor*[5] *(avlija)* se mete svake nedeļe i praznika. Ispred kuće po ulici metu samo o velikim praznicima, kad će saborǵije da prolaze.

Kuće su lepļene blatom i ne bijeļe se, kako spoļa, tako i unutra.

---

[1] Kad idu u podrum, da natoče vina, ponesu sa sobom i *gostarku. Gostarka* (bokal) je od zemļe, ima dršku, a gore je pola zatvorena i na jednoj strani je kao siska, na koju se pije, a na drugoj strani je veći otvor, na koji se usipuje vino. *Ibrici* su od zemļe, pravi ih grnčar. Sredina im je pupčasta, a gore se sužava na mali otvor; na jednoj strani je drška, a na drugoj siska, na koju se pije. Ibrici služe za rakiju; u ńih se sipa rakija, pa se po nekoliko ibrika mete na sofru, te ļudi iz ńih piju. Ti rakîski ibrici uvate po $^1/_2$ oke rakije. *Bradaci* su, što i ibrik, ali su mnogo veći; može u ńih da stane po nekoliko oka pića. U bradake sipaju i vino i rakiju, pa posle iz ńih presipaju u ibrike, pa i u gostarke.

[2] *Kacija, vatraļ* je sprava od železa, a treba, da se na ńoj žar nosi. Neki zovu tu *urutku* (stvar) *kacija*, a neki *vatraļ.* Liči na mali ašovčić. Kad hoće žena da zaprete hleb, onda zahvaća žar kacijom i meće na hleb.

[3] *Šućurčići* su male tikvice, koje na vreži rastu, a veliki su kao jaje, a tako su i okrugli. Žene ih meću na raf, a daju deci, da se igraju. Vreža ńihova peńe se i uz plot.

[4] *Čerge (guber, pońave)* su ono, čim se pokrivaju, kad legnu spavati. Čerge su i od vune izatkane, a većina ima od prtena (konopļe).

[5] Ovde kažu i *dvor* i *avlija.* Mnogo je običnija reč *dvor*; ređe kažu *avlija.* Kad hoće detetu da kaže, da ide napoļe, kažu: idi na *dvor.*

Bijeļeńe rubļa. Sukno (ovde zovu *klašńe*)[1] nose u vaļavicu, da ga uglade ili uvaļaju.

Platno bele ovako: Nasole prteno platno pepelom i potope vrelom vodom i ostave, da prenoći; sutra dan ga *piraļkom*[2] mlate u hladnoj vodi i prostru, da se suši. Neke žene bele i ovako: Metu u kotao mekińa i kuvaju ih s vodom, a kad počne da vri, metu i platno, da se kuva. Posle vade platno, ispiraju ga i prostru, da se suši.

Ženske rukotvorine.

Konopļa do snovaće. Ovde se mnogo seje *konopļa*, a lan nikako, zato ću ja govoriti, šta rade s konopļom.

Kao što se zna, konopļa se u vodi kiseli i pere, pa onda suši. Kad se isuši i na *trlici bijačem isčuka*, daje se ženama, koje je *ciganskim grebenima vlače* i prave *povesma*. Od tih povesama predu *osnovu* za *platno*, koja je tańa, a debļe predu za potku, i to zovu *vutak*. Kad *ispredu žicu*, oni ih s *vretena* motaju na *motovilo*, a motovilo pare vrelom vodom, da se *pređa* ne bi skupļala i srozavala s motovila. Nekoliko takih *kanura*[3] od motovila sastave onako mokre i obese ih, a na dońi kraj metu dasku, na koju navale nekoliko kameńa, da se kanure rastegnu i da se konci ne uvijaju. Kad se ovako stojeći kanure osuše, smotaju ih u *klupčeta*. Neke opet motaju kanure na *kaleme*[4], ali ređe.

---

[1] Ovde žene tkaju vuneno sukno (za odelo), od koga prave čakšire i gunće. To sukno, od koga prave odelo, zovu *klašńe*. Ove klašńe, kad se s razboja skinu, ne upotrebļavaju se odmah za odelo, već se nose u *vaļavicu*, da se vaļaju te da budu gušće i rutavije. (Vaļavica je na vodi, kao i vodenica, i voda okreće kolo [točak], koje opet pokreće dva, ili jedan veliki pań, koji udara o klašne, koje su ispod tog pańa umokrene.) Kad se sukno u vaļavici izvaļa, nosi se na sunce, da se suši.

[2] *Piraļka* je kao lopatica mala, kojom žene lupaju platno, ili što drugo, kad odnesu na reku, da ispiraju. Piraļki je dońi kraj širok, kao lopata, a gore je drška, koliko da se šakom uzme.

[3] *Kanura* je pređa, koja je skinuta s jednog motovila. Kad se pređa namota, koliko može da stane na jedno motovilo, pa kad se to osuši i skinu, to je 1 *kanura*.

[4] *Kalem* (cev, mosur) je podugačko, koliko čeperak (kad se kažiprst i palac raširе) drvo, ima s oba kraja malo podignute strane (da se ne bi ono, što se na ńega namota, srozavalo), a sredina je niža od krajeva. Kroz sredinu je od kraja na kraj provaļen u dužini. Kroz tu rupu prolazi ona gvozdena šipka na čekrku, pa se čekrk vrti, a i šipka, a na šipki kalem, a oko kalema se omotava pređa (vuneni konac).

Od snovaće do brda. Ovde pređu snuju na kolcima ovako: Pobodu u zid, ili na zemļu, nekoliko uglađenih kolčića. Može biti do 10 takvih kolčića; ako se više aršina snuje, treba više kolaca, a ako mańe aršina, mańe i kolaca. Kad su pobiveni kolčići, uzmu osnovu i sastave 8—12 konaca i vežu i nađu sredinu (ako je 12 konaca, onda sredina je 6) i nataknu na kolčić 1, i onda sastave svih 12 konaca, prolaze pored kolčica 2, omotavaju oko 3 i 4, pa se s druge strane vraćaju. Ukrštańe između kolčića 3 i 4 je za to, da se posle mesto kolčića metu štapci. Zev, koji pravi 4. kolčić, je za stražńe vratilo. Tako omotavaju pređu, dok ne dobiju širinu, koliku hoće. Širina se ceni prema *pasmićima*, a u jednom pasmiću ima 30 *čišanica*, a u jednoj čišanici ima 3 žice. *Osnovu* skidaju s kolčića i zamiču na zamku, da se ne bi umrsila. — Da bi osnovu *navili* na *razboj*, rade ovo: Iznesu razboj u avliju, a *vratilo* (koje je u osnovi mesto kolčića 4) metu na razboj, a osnovu rastegnu po avliji (a na kraj metu odozdo vreću, da se ne bi platno prļalo) i još pritisnu kameńem, da je malo zategnuto. Žena jedna odbija *cepce (štapce)* t. j. pomiče ih, a druga žena okreće *povratiļku*, koja zapińe vratilo, i zavija. Kad je osnova na vratilo zavijena, onda treba osnova da se *uvede* u *nite*, pa onda u *brdo*. — Oko uvođeńa rade dve. U nite uvode rukama: jedna daje, druga prima, a u brdo uvode iglom: jedna daje prstima, a druga je dočekuje iglom i vuče konce nazad. U nite se na jedno mesto uvodi 1 konac, a u brdo se na jedno mesto uvode 2 konca. Da bi se uvelo *lito platno* (t. j. obično platno), treba 2 *nita*, 2 *podnoške* i 1 *skripke*. Za *četvorno platno* ima 4 načina uvođeńa, a treba 4 nita, 4 podnoške, 2 para skripki. Drukše[1] se uvodi za lito platno, a drukše za četvorno, a od uvođeńa zavisi i šara platna. Tako isto i podnoške se drukše vezuju za nite, a i od ńihovog vezivańa zavisi šara platna, kao i od meńańa nogu na podnoškama pri tkańu. Kad je sve predhodno[2] gotovo, onda se za predńe vratilo vežu dve sigime, a ove se zamotaju oko *sukaļke*, koja je kao oklagija. Za sukaļku vežu osnovu, koja je kroz brdo provučena, i onda brdo meću u *nabrdila*. Ovim je sve spremno za tkańe.

---

[1] Ovde govore *drukše* i *drukče*, a i *drugače*. Kažu: „Ovaj raboto drugače (drugojače) ne mož da bidne“. „More, po drukše on od tebe misli“. „Ńegov je jelek drukči“.

[2] Seļak ovde ne će nikad reći „predhodno“. Mesto toga reći će: *popre*.

Tkańe. Da bi tkańe otpočelo, treba da ima *čekrk*[1] i vitlić, a ovde ga zovu *jelenče,*[2] da bi se smotale cevke za potku. Kad se spremi dovoļno cevi za potku, treba da ima čunak, koji zovu *soveļka,* a u ń meću jednu šipčicu, a na ovu cevku. Za tkańe je još potreban *čembar:* to je gvozdeni aršin, koji razapińe platno, da se ne skupļa. Na predńi štapac treba vezati nešto teško, da ga vuče nazad, da se ne bi tkaļa jednako zbog ńega dizala. Taj kanap prebaci se preko stražńeg vratila.

Čupava tkańa drukše se tku od onih, što nisu čupava; drukše se tka lito, a drukše četvorno. Četvorno se dva put brdom udara, a lito 1 put. Drukše je i meńańe nogu na podnoškama. Dok se kod litog radi obično desnom, pa levom, dotle kod četvornog radi se nogama na razne načine na 4 podnoške.

Tkańa pamučna i prtena (od konopļe) tkaju lito (to su im tkańa bez razlika). Tkańa vunena su različita: pravo *četvorno, ulevle, balučeno, vađeno, dimito.* Tkańe više boja platna izvršuje se prema šari, sa koje se prepočińe, a prema tome se ugađa osnova i potka.[3]

Šivańe. Sem što žene kroje košuļe i nekad gaće, drugo ništa ne kroje. Svo odelo kroje majstori (zanatlije). Na košuļi zovu predńi deo: *grudnak,* zadńi *pozadina;* na rukavima su *taslice,* a oko vrata *kolir.*

Kićeńe tkańa.

Oblici za kićeńe. Svi oblici, koji se u platno utkivaju, ili ušivaju, zovu se *zašarci.* Zašarcima kite peškire, košuļe, jaglake (ma-

---

[1] *Čekrk* je sprava ovaka: Ima dve daščice ravne, a na zadńoj su dva veća direčića metuta pravo (uspravļeno), a na predńoj dva mańa direčića. Dva zadńa su provaļena i uglavļen je točak promeđu ńima; dva predńa su provaļena i provučena je šipka od jedne rupe do druge. Uzmu jednu siģimu, pa omotaju oko *koleta* (točka) pozadi, pa omotaju i napred oko one gvozdene šipke, pa kad se okreće kolo pozadi, ona siģima okreće i onu šipku, a na tu šipku se meće cev ili kalem, a na cev ili kalem se namotava pamuk ili pređa u onom okretańu.

[2] *Jelenče* ima ove delove: jedan mali pań, na koji je nasađen štap, a na štap se meće krst od drveta, dole veći i gore mańi. Ti krajevi krstova vezani su opet štapićima malim, i kad se tako vežu, mogu se s onog štapa skidati oba krsta zajedno. Ti se krstovi obrću oko toga štapa. Na te krstove ili na one štapove, koji ih vezuju, natakne se kanura pamuka, ili drugog pletiva.

[3] Narod ne će baš tako reći, nego će od prilike reći ovako: „Kad će da tkajemo platno od po više boje, 'oće da prepočnemo od zašarka. A osnovu i potku popre će da ugodimo za to“.

rame). Za peškire, jaglake i košuļe gotovo su jednaki zašarci. Za vunene stvari, kao što su *peštimaļi* (sukńe tkane), jastuci, čerge, opet su drugi zašarci. Za čarape i rukavice su jednaki zašarci. Vrlo je retko, da koja izmisli iz glave koju šaru, pa i ako izmisli, to obično budu različito izukrštane prave linije. Zašarke dobijaju jedna od druge i iz drugih sela. Po zašarcima vično oko može da pozna i odakle je, iz kog sela.

Tako prvo po čarapama može da se pozna onaj, što je iz Babičke od onog, što je dole pored Morave. Onaj iz Babičke radnim danom nosi čarape, koje su šarane belim pamukom, ili belom vunom. Šare na ńihovim čarapama nisu nikakvi cvetovi ili ruže, već prave crte od bela pamuka, koje se među sobom ukrštaju te prave razne šare, kao sandučiće, male četvrtke, ili troćoške. Ovi dole imaju na čarapama dosta zelena i crvena vunena pamuka kupačke mašćevine. Šare nisu kao onima iz Babičke, već mali neki cvetići i lišće. Onima gore u Babičkoj je pogrubļe, a ovima poubavije šarańe. — Tako isto po kićeńu odela poznaju se Grdaničani od drugih seļaka. Oni oko jake prave neke male šare (na guńčetu ili guńi) od modra gajtana, a ova druga sela imaju mańe tih šari. Babičani opet meću na jeleke crven gajtan i žuta dugmeta mala, gvozdena, a ova druga sela to ne čine. — Devojke babičke šaraju vutarke prazničke u tkańu, te im izgledaju otvorenije zbog mnogo boja, više su crvene; a u dońim selima mańe ļašte (dreče) vutarke, a dole nose i peštimaļe, a Babičanke samo vunene. Muški iz Babičke imaju košuļa s velikom debelom jakom, koja je izarana po krajevima sitnim kitkicama od pamuka, a ovi imaju mańu jaku na košuļi, koja je po malo vežena crvenim i crnim koncima u sitne četvrtke. Ovi dole imaju zelene (praznikom široke) pojase, a oni gore u Babičkoj nose samo tesne tkanice.

Svaka seoska žena i devojka znâ najobičnije stvari iz tih radńi: šarańe čarapâ, tkanicâ, rukavicâ, košuļâ i dr. Sve se ove radńe rade u najprostijem obliku. Pojma o višem ukusu[1] i lepoti i nemaju.

---

[1] Ove reči nisu narodne, ali opet ovdi imaju reči, da kažu to. Mesto da kažu: „nemam pojma o tome“, reći će: „ne *razbiram se ič* o tome“. „Ti ne razbiraš toj ič . . .“ znači: ti nemaš pojma o tome. Mesto da kažu: „nemam *ukusa* za to“, reći će: „nemam *merak* za toj“. Kad neki čovek voli da neguje cveće, ili da radi ma koji posao, ili ume da izbere nešto lepo, kažu: „On je *meraklija,* da pitamo ńega!“ Nekad kažu i u ovoj prilici ovu reč: „Imam *merak* da pojem“. To znači: imam *voļu* da pevam.

Svako selo ima svoje zašarke, koji nisu baš tako osobiti, moglo bi se reći, da su originalni[1] sa svoje prostote. Tako selo Babičko ima svoju šaru: belo i crno pletivo pomešano; tu ne vidite na čarapi ruže ili cveće, već prave linije. Sela pored Morave odlikuju se drukšim čarapama i tkanicama. No način rada je u opšte u svima selima jednak.

Tkańe se kiti različitom pređom. Za vezeńe košuļâ, peškirâ, jaglukâ upotrebļavaju crn i crven pamuk. Vezu po platnu (ali vrlo retko) vunicom, koju zovu *kupačka maššćevina*. U opšte sve od vune ispredeno i obojeno zovu *maššćevina*.

Tkańa na razboju kite se kupačkom maššćevinom, svilom i raznim pamukom. Ta se radńa zove *balučeńe*,[2] *prebirańe*,[3] *zašarivańe*. Taj se posao vrši na više načina: drukše, kad hoće na peškiru da ostave četverougle praznine, a drukše, kad hoće da se ostave kockice. Gotovo platno kiti se na rukama, jer i ne znaju za đerđev ili drugu pomoćnu spravu za vez. Različite nazive za različite šare i nemaju, a jedini izraz ńihovog dopadańa je: „baš ubav (lep) zašarak“.

Prijegled dnevnoga i godišńega rada i počinka.

Dnevni rad i počinak. *Ustajańe.* Ovde su ļudi vrlo vredni, pa i ranije ustaju. Leti obično ustaju pre 4 sah. Obično prva ustane neka od žena, ona, koja po kući radi, ostali, čim osete, da se neko digao, dižu se i oni. Prvo se svako obuče u opanke, po tom se umivaju. Radnim danom ne miju se sapunom, a praznicima uzimļu i sapun. Svako pļusne nekoliko puta po licu, pa se nekad i rukavom

[1] Ja upravo ne znam, kako bi narod to kazao, mań ako bi kazao: *osobiti* zašarci, ili: *najubavi* zašarci, ili: zašarci *osem od drugi',* ili: e, ovi su zašarci baška, baška (mnogo su razlikuju od drugih).

[2] *Balučeńe* i *prebirańe* gotovo je jedno isto. Baluči se ovako: Desnom nogom nastane se desna podnoška na razboju i tad se na tkańu napravi zev. Kad je to učińeno, uzmu potku one boje, kakva je na zašarku, i taj zavuče u zev, dokle treba. Onda posle metu konac druge boje, i tako kroz ceo zev, i onda levom nogom nastanu na levu podnošku i udare nabrdilima. I tako neprestano, te izađe na tkańu ona šara, sa koje se prepočińe. — *Vađeńe* je malo drukše: Napravi se zev, i kroz ńega se baci čunak s cevkom, i konac se nalazi u zevu; onda odvajaju po 4 žice na osnovi i kroz ńih izvuku konac i namotaju ga na tanak štapić tako redom, pa onda 4 žice ne vade, već utkaju, pa petu vade, i tako tkańe bude rutavo.

[3] Vrijedno je iztaknuti, da mi je naziv *prebirańe (prebirati)* poznat samo još iz građe o Trebarjevu (III. sv. „Zbornika“). *Ur.*

od košuļe izbriše. Žene se ne češļaju svakog jutra, sem subotom u veče, kad se izmiju, a i praznikom. Posle miveńa ulazi svaki muškarac, pa se lepo obuče: obuče jelek, guńče, opaše tkanice, a u čakširama je i spavao.

Sve se ovo vrlo brzo svršava i onda ide svako za svojim poslom. Orači spremaju plug i volove, kopači motike, a koja će musti stoku, sprema vedro i ide bez obzira. Oni, što rade na poļu, ostavļaju rad oko 9 sati pre podne i sedaju da *područaju* (to je naš doručak); kad bude sunce na sred neba, *ručaju*, a oko 4 sati po podne *obeduju* (užinaju). Kad zađe sunce (a nekad i docnije), prekidaju rad i idu kući. Kad se dođe s rada kući, namiri jedan stoku, što je orala, pa onda se večera. Kad večeraju, mrak je, i to zovu *golema večera.*

Spavańe. Po večeri iziđe jedan te namiri stoku i onda se ide spavati: leti oko 8 sah., a zimi u 6—7 sah. Kad se legne spavati, svlači se jelek i guńče, otpasuju se tkanice, skidaju opanci i čarape, a u čakširama i u košuļi ležu spavati. Žene spavaju u jednoj vutarki i košuļi i bose.

Leti spavaju pred kućom, a zimi u sobi. Obično spavaju svi zajedno. Prostirka se obično sastoji iz *rogože,* koja je od slame napravļena, a po ńoj se prostre *čerga,* kojom se mnogo ńih pokrije. Na tak ležaj legnu muž i žena, a do ńih i ńihova deca.

Deca sve do udadbe ili ženidbe, spavaju na istoj rogoži, na kojoj i roditeļi. Sasvim mala deca spavaju u ļuļkama, koje se vežu u uglu sobe od jednog za drugi zid.

Čistoća i red. Telo ļudi peru vrlo retko zimi, a leti u reci. Žene miju glavu svake subote. Presvlače se i zimi i leti jednom u nedeļu dana, i to u nedeļu. Kad idu u goste, preobuku se često i dva put nedeļno, ili kad je veći praznik.

Sveci (praznici). Vreme po nedeļama i svecima probavļa se u igri, kolu ispod krsta, ili saborima. Stariji ļudi praznikom pođu po poļu, da vide usev. Sve ove zabave budu obično posle podne, pre podne se u kući ima posla.

Godišńi rad. Prema vremenu se i različiti poslovi obavļaju. Ako zimi ima lepih dana, ore se, što nije doorano. Zimi inače sede kod kuće, pa muški, koji znadu, prave pletene muške kape, neki prave šipčice za brela, neki kašike, neki štapce i dr. stvari od drveta, kao: kudeļe, držaļa za čekić i sekiru; opravļaju pojedine delove na zemļodelskim spravama. Još polažu stoci i svińama.

U proleće ne možeš naći čoveka kod kuće sem u petak, jer tad ne idu u poļe. U proleće oru, režu i odgrću vinograd. U leto je

žetva i vršidba, a u jesen su najveći poslovi: berba, skupļańe hrane i dr. Tad se obično i drva iz planine doteruju.

Kad počne post za Božić, tada i nastaje spremańe za Božić, jer tad zatvore prase, da ga malo prihrane za pečeńe. Na dva, tri dana pred Božić mese se kolači i dr. pite i gibanice i koļe prase. Za Uskrs se spremaju kao i za Božić, ali ne koļu jagńe pre Đurđeva dana. U opšte nema nečeg osobitog u ovom spremańu. Raznih običaja ima oko ovog spremańa, ali to će doći na dr. mesto.

Vanredni poslovi. *Sabor.* Ovdašńi seļak vrlo rado ide na sabor i cele godine čuva' će, samo da se tog dana lepo provede. Kad na sabor pođu, obuku najnovije i najlepše haļine. Žene spreme pogače, gibanice, lonac nekog jela, pečeńa, đuveč s orizom i mesom, ***kartu*** (bukliju) vina i pļosku rakije. Osim toga ponesu jednu čergu, koju će prostrti, i dva, tri jastuka. Idući putem vesele se i pucaju iz pištoļa, ili pevaju, a gajdaš za ńima svira. U saboru mlađi igraju, a stariji sede i *orate* (govore) ili *vode lav* (govore). Obično idu na sabor u Pejčin dan (sv. Petar), koji je 2 sah. daleko. Idu i u Sv. Trojicu, Sv. Bogorodicu, Sv. Petku, a idu u neke crkve daleko po 5—6 sah.

Još ļudi idu u svečanim haļinama u svatove, na strižbu, kršteńe, a i kad je *govorđija* (prosioc). Kad se spremaju da idu na seosku rabotu, ne oblače ništa novo, ali obuku toplo i ponesu japunǵe, da se pokriju; ponesu torbu s hlebom i malo luka, soli i sira. Kad idu u varoš na pazar, obuku se dosta dobro; ne obuku najnovije, ali ipak dosta čisto.

Život.

Život u zadruzi.

O zadruzi uopće. Starih zadruga nema više. Ovde su samo 5—7 zadruga, koje se računaju kao velike. To su zadruge: u Razgojni Jankovića, u Lukošnici Stojanovića i Todorčića, u Babičkoj Đorinska i Popovića. Za vreme Turaka bilo je više zadruga, kao: Lebanska (sad je čitava jedna mahala od te zadruge), Živkovića (bila za vreme Turaka velika zadruga, a sad rasparčana). Tako i Mikića, Baba Velinci i dr. zadruge sad su rasparčane. Najveće su zadruge od 30 do 36 duša. Todorčica je zadruga najveća; ima 10 ożeńenih, 1 udovac, 3 devojke, 2 momka, 5 šiparca i djece do 6. Ova zadruga može da istera na posao potpuno odraslih 26 ńih.

Red u zadruzi. *Gospodar (starešina).* Već, kad se kaže zadruga, mora biti izvesnog reda, a bez reda i starešine ne može biti ni

zadruge. Obično je starešina zadruge, koji je najstariji: otac, ili ded. Kad starešina prestari, otprilike kad mu bude 60—65 godina, neprimetno sticańem okolnosti prelazi uprava kuće na najstarijeg sina. Starac opet naređuje, ali je ipak ovaj sin kao posrednik između starca i udruge, kao posredna i izvršna vlast. Starac ne ide u opštinu, već najstariji sin. Ako je najstariji sin zastupnik ostarelog starešine, opet može neko mlađi iz kuće da se meša u stvari opštinske, i da bude biran za kmeta, zadruga mu ne će zabraniti, samo da ne zanemari i kućni posao. U većim zadrugama ima i ovo: Jedan se zadrugar brine o mehani i o piću i za sve, što se proda i kupi, kao i o zadruzinoj veresiji; drugi se brine o poļu; treći o stoci, a svi se među sobom savetuju, pa i opet imaju jednog starešinu. Starešina kuće brine se, da li će čobani imati hleba i dr., — to je sve posao žene, kojoj je nedeļa da radi u kući, i ona se o svemu brine.

Ako koji od zadruge veliku grešku učini, kazni se tim, što ga odele od zadruge davši mu ńegov deo. Retko da se odvojeni vraća u zadrugu ponova.

Vrlo retko da se desi tuča među članovima zadruge, a ako se i to desi, onda ni 1 dan ne sede više zajedno.

U svakoj zadruzi i starešina kuće radi zajedno sa svima članovima, no on može po nekad da ne ode na posao, kad ima što posla na drugom mestu.

Ja ne znam u ovom kraju zadrugu, kojoj je žena starešina, sem onde, gde je ona ostala sama udovica sa sitnom decom.

Gospodarica. Kao najstarija žena u kući važi žena kućńeg starešine, ili baba. Ona ne radi na nedeļu, ali zato se stara, da joj snahe i ostala ženska čeļad budu uredna, i uči ih do sitnice kućńem redu. Nekad, i to, kad može i hoće, pomuze ovce, krave i koze i time odmeni snahu, kojoj je red; inače prede, tkaje, čuka konopļu i sprema dreške za svoju decu, ako ih ima, kao i za sebe i muža; ako nema dece, ona se pobrine i za siročiće, koja su u kući.

Ukućani. *Pojedinac u zadruzi.* (U opće.) Kad je mir, kad je sloga i ļubav među članovima zadruge, onda se zaista svako oseća zadovoļniji i snažniji i bogatiji u zadruzi. Možete čuti člana neke zadruge, gde reče: „Brate, mlogo nas je, pa se sve časkom uradi“. Pa i drugi ļudi za zadružne vele: „Lako je ńemu, on je jak s čeļadima, pa može sve; ima za koze kozara, za goveda govedara, na ńivu istera po 20 duša, pa kad na'rnu, za čas svrše. Mi „*samci*“

šta ćemo? 'E l' ćemo pre da gledamo stoku, 'e l' nivu, 'e l' ovce, 'e l' drugo što?"

U zadruzi kude svađu, koje imaju žene između sebe, ili se kudi neki član, koji se opija, ili ne služi za ugled. Tako isto kudi se, ako neki mnogo puši; i ako on puši od svojih novaca, ipak ne gledaju najradije na to.

Zadruga videći se snažnija od onih, što su samci, gleda, da se održi u zadruzi, jedno, što ih je sramota, da se dele, jer bi im se selo smejalo, a drugo, što pojedini članovi zadruge čuvaju se od svađe, da ne bi rasturili zadrugu zato, jer neki od nih nema dece, pa kad bi se odelio, propao bi sam. Zato često zadrugari otrpe, kad im se što nepravo učini; decu biju i uklanaju, ako počnu da se svađaju s decom iz iste kuće. Mnogi zadrugari, koji bi više voleli smrt no raspad zadruge, biju svoje žene, kad vide, da hoće da se zavađaju s jetrvama, ili dr. ženama iz iste zadruge.

Imetak zadrugin čuvaju kao i svoju sopstvenu tekovinu, i gledaju, da se umnoži, a za živu glavu ne će ukrasti, jer smatraju za greh i vele: „U kući, gde jedan od drugog krade, ne će ništa da *viraje*" (napreduje).

U zadruzi mora svaki ono raditi, što mu se odredi. Obično, ko se određuje za ovčara, određuje se za godinu dana, a prida mu se neko dete za pomoć. U velikoj zadruzi zna se, koji su orači. Jedan od zadrugara uči terziluk te šije odelo zadruzi, pa i tuđe; jedan u zadruzi bude kolar ili kačar. Sitnija deca od 7—10 god. čuvaju svine i koze, jer te je stoke u manem broju. Pa i ona deca od 5 god. čuvaju guske i ćurke, da ne bi u štetu otišle. Tako svako u zadruzi ima svoj posao. Rad taj ne podeluje se po starosti, no se zna: ko je veštiji za ovce, ide ovcama, tako za pole. Inače posao ide redom: jedne godine radi jedan jedno, druge godine drugi radi to, sve prema prilikama. Kad je potrebno, da se u polu što brzo svrši, onda starija deca pričuvaju ovce, a svi jači izađu na rad.

(D j e c a.) Deca u zadruzi svađaju se vrlo često. Neko dete uzme hleba, a drugo mu otima, i tako se posvađaju i pobiju i odmah trče na *daviju* (tužbu). Deca često začikavaju jedno drugo. Posvađaju se i oko čuvana gusaka, ili prasadi i svina. Neko dete čuvalo danas svine, a sutra drugo dete ne će da ide, već opet teraju, da ih čuva onaj jučerašni, — i tako se deca posvađaju. — Detetu u zadruzi lakše je u toliko, što, ako ima posla, ima izvesni jedan posao, koji jedino obavla, a u oca samca mora dete trčati na sto strana, jer svi oni poslovi, koje obavla množina u zadruzi, moraju obavlati ne-

kolicina kod samca, i tim je teže detetu u samčevoj kući. Déte iz zadruge može i u školu, a iz samčeve kuće vrlo retko, jer nema ko da radi i čuva stoku. Deci je u zadruzi posao da pričuvaju svińe, da oteraju volove do paše, da ih oteraju na pojilo, da pričuvaju guske i ćurke, i najposle, kad se ore, da teraju i vode volove, kao i da svršavaju sitnije poslove: da odnesu čobaninu hleb, da pleve luk i žito, da skupļaju i rasturaju otavu, kad je u malom (da se ne bi upalila i pokvarila), i t. d.

(Djevojke i momci.) Momkovańe i devovańe u zadruzi ni u čem se ne razlikuje od momkovańa i devovańa u oca samca. I kod oca samca i kod zadruga devojke ne rade na nedeļu u kući. Devojke u zadruzi, kao i u oca samca, rade ovo: pomažu, da se svińama dâ hrana; donesu vode i uče se kućnom radu i rade posao svoj t. j. spremaju darove. Nekad, kad reduša nema kad, bućkaju devojke mleko, počiste kuću. — Tako je isto i momku, kako u zadruzi, tako i u oca samca. Momak iz zadruge ženi se i može uzeti dobru devojku, ali po neka devojka ne voli, da se uda u zadrugu iz razloga, što je zadruga velika, pa treba da se radi, pa kad dođe nedeļa, samo hleb ne može da namesi. Neka opet ne ide u zadrugu, jer se boji, da nije vična svemu, što se u zadruzi traži, pa će joj se smejati. Mnoge opet idu u zadrugu zbog bogastva i one vele: „Barem ću da se ubavo odenem, pa i ako je velika rabota“. Devojku iz zadruge svako bi rado uz'o radi dobra prijateļstva, ali mnogi, i koji bi mogli dobiti devojku iz zadruge, ne čine to zato, što misle, da ne mogu oni dočekati prijateļe onako, kako prijateļi ńih dočekuju, i vele: „Ne ćemo da *se smešimo* (sramotimo) i da tražimo devojku“.

Mlada, ili kako ovdi kažu *nevesta,* može se reći, da veće uživańe ima u zadruzi, i to u prvo vreme, no kod samca. U samca mora odmah da radi na nedeļu, a u zadruzi (a i inače je običaj) mlada za godinu dana ne radi na nedeļu, t. j. da ne bude reduša. Ali u mnogome se to čuva i kod samaca. Docnije je teže u zadruzi, no kod samca. — Ima imena, koja daje mlada ukućanima, kad u kuću dođe. Tako nekog zove: *golube, ružmarine, gospodine, fildane!*

Udovcima je u zadruzi teško, preteško. Pere ga majka, a ako ima odrasliju kćer, ona ga pere. Inače, ako nema ni majke ni kćeri, retko da hoće snahe da peru devera. Udovac moli koju tetku, da ga pere, te tako s mukom kuburi. Odelo deci nema ko, da mu izrađuje, već mora svoj deo vune davati drugim ženama, da na pole urade i izatkaju, jer ne će u kući da rade ńemu, a i ne mogu da stignu. Udovici je već lakše. Ako ima dece, može u zadruzi ostati,

a i înače može ostati, ali najobičnije one, koje nemaju dece, idu u kuću svoga oca. Udovica do 50 godina vrlo se lako uda, te tako za ńu ukućani uzmu po 60 dinara. Ako udovica ima dece, može ih voditi u novu kuću, ali im tad ne daju deo pokojnog oca.

Siročad, koja ostanu bez oca i majke, svako sažaļeva, pa se o ńima više i brinu. I tetke, i strine, i ujaci gledaju, da ih ne ucvele, jer, vele, ńih je Bog ucvelio, pošto im je oca i majku uzeo.

Bolesnik obično leti leži u kuhińi pored ogńišta, a zimi u sobi. O bolesniku se brinu svi, ali opet najviše se oko ńega, ako je muško, brine ńegova žena, ili majka, a ako je žensko, brinu se sve žene. Vrlo retko da pored bolesne žene sedne muž i nadgleda je.

Sluzi je u zadruzi isto kao i svima članovima zadruge. Sluga u zadruzi mora raditi, kao i svi, ali se ipak ne traži od ńega, da bude rob i pred gazdom puzi kao niži. Sluga se smatra, ako je dobar i pošten, kao član kuće, i svakoga u kući, koji mu je po godinama ravan, zove po imenu, a i ńega zovu po imenu. Sluzi je sve jedno, ili služio samca, ili zadrugu, jer i tamo i tamo mora vršiti i različite poslove, što mu se kad i kako zapovedi.

Muž i žena u zadruzi. Obično mlada i mladožeńa spavaju baška u drugoj sobi. Inače muž i žena spavaju zajedno u sobi s drugim ukućanima. Ako je zadruga velika, onda se podele u dve ili tri sobe. Mužu je lakše u zadruzi, kad ženu ima, za to, što se ne brine, ko će ga isprati, okrpiti i t. d. — Muž i žena u zadruzi mogu imati svoju vunu, konopļu, pamuk i dr. stvari, koje oni nabavļaju prodajom svoga dela vune, konopļe. U zadruzi muž i žena mogu imati i svojih para, koje daju drugom pod interes. Za decu se ne mogu brinuti onoliko, koliko bi trebalo, jer ih sa sobom na rad ne mogu voditi; samo mala deca od 1—2 god. nose se na rad. Kad je žena na poslu, dete, što siše, nosi sa sobom, a ostalu decu ostavļa kod kuće, gde ih pripazuje reduša. — Kad prestanu poļski poslovi, tako krajem jeseni i u zimi, rade žene za sebe, svog muža i decu. Spremaju tada čarape, košuļe, tkaju platno, tkanice, podkolenke, peškire, baluče (šaraju). Muževi rade razne poslove, koje sam na jednom mestu napomenuo. Kad žena što sprema, ili tke za svoga muža, ili decu, ne može se zato s drugim ženama iz kuće posvađati, jer materijal za izradu tih stvari nije kupļen od zadruginih para, već od ńenih. U ovom bi se slučaju posvađale, kad jedna žena pribira jaja od kokošiju sviju žena, pa proda i od tih para kupi, da što sebi uradi. Ako u kući imaju svekra udovca, onda ńegov deo, što mu dođe, kad ovce strižu, ili konopļu izčukaju, uzme jedna

snaja i ona se brine, da mu spremi klašńe i platno za košuļe. Razume se, da ona uzima, što pretekne od svekrovog deła.

Zadruga na okupu. *Zadruga pri djelu.* Različiti su poslovi, koje zadruga radi zajedno. Tako i muški i ženski zajedno žńu (što ovdi kažu: *žńeju)* i skupļaju žito; veju žito lopatama zajedno; i muški i ženski beru konopļu, ispiraju u vodi; i muški i ženski okopavaju, beru i vinograd i kukuruz. Kad ļudi doteraju građu iz planine, i oko zgrade rade sami. Rade samo ļudi i u ovim poslovima: kad oru; oko stoke; u mlinu. Žene se brinu o jelu i belom smoku; predu; tku i pletu; plevu žito, kad je u ńemu travuļine; vrlo često same žene čukaju konopļu, da od ńe rade vlas; brinu se o kokoškama. Kuću obično mete devojka, ako je ima; a ako je nema, onda žena, koje je nedeļa. Tako isto se brine o jelu žena, kojoj je nedeļa. Još ta žena mesi hleb, a i vodu donosi, kad nema ko, da joj pomogne. Obično ļudi cepaju drva, ali se može videti, da i žena cepa drva. Stoku i štalu čiste samo ļudi, a živad gledaju samo žene.

Zadruga pri jelu. Pošto je radnim danom sve za poslom, to svi i ne jedu zajedno. Pastir ima u torbi hleba i sira, pa ruča sam; tako i svińar. A reduša jede u kući s decom, a oni po poļu zajedno. Kad u veče svi dođu s rada. sednu oko *tanura* (sofre) i večeraju svi zajedno. Stô postavļa i jelo donosi reduša. Deca sedaju u dno sofre, a ļudi i žene izmešano, gde koj sedne. Svako ima svoju viļušku i kašiku. Jela su obično čorbasta te se kašikom kusaju. Meso vade kašikom, pa na sofri nožem seku, ili prstima kidaju. Od skora su se počele viļuške upotrebļavati. Hleb seče jedan čovek, a ako je pogača, svi je lome.

Zadruga u veseļu. Kad je u kući veseļe: svadba, strižba, ili kršteńe, svi ukućani ne sede za sofrom, već samo po jedan čovek i jedna žena, a svi ostali služe i dvore goste.

Pređašńa zadruga. Kad zapitate seļaka za pređašńu zadrugu, obično će vam odgovoriti: „More, i pre su živeli i radili evo ovako, kaj mi, ali beše sretnije vreme, behu boļe godine, pa i ļudi behu boļi“.

Dioba zadruge. Prva je zadruga (t. j. najstarija) Lebanska, doseļena ovde nekad iz blizine Lebana. Kad su došli, bilo je zajedno 3 brata. Ne znam, zašto su se posļe odelili. Sigurno su mislili, da je samcu rahatnije živeti, a i mogli su dobiti dosta zemļe, koja je pusta stajala. No uzrok je svakojako rascepu zadruga do žena, koje se među sobom zavade, pa tu svađu prenesu na celu zadrugu. Tako se zadruge dele u svađi. Ima mnogo uzroka, zbog kojih se zadruga

*

deli. Tako: negde se dele zbog svađe, negde i zbog ovog: Jedan brat ima 1 dete, drugi 6, a imańe je veliko. Žena ovog, što samo 1 dete imaju, veli mužu: „Kad mi dođe nedeļa, ne mogu samo hleba za ńegovu decu da namesim. No mi da se odelimo i da damo imańe na ispolicu, pa ćemo carski s 1 detetom živeti.“ Muž posluša i podele se. Ili se žene posvađaju, a jedan od muževa dođe među ńih, pa ih pita, šta je, a snaha mu se isprečí, kako s ńegovom ženom ne može živeti i kako hoće, da se deli. U tome se tako pogeveļaju, pa bogme neka od žena i povuče. Ima slučajeva, gde su se braća odelila i zato, što jedan hoće da uzme za sina devojku, koju drugi brat ne će. No držim, da je ovo samo povod, a vaļda ima pre ovoga još puno uzroka.

Braća se obično dele bez ičijeg prisustva. No ako su u velikoj zavadi i ne mogu se oko deobe složiti, onda zovu i dva, tri čoveka, da prisustvuju deobi.

Recimo, da se dele dva brata, pa imaju živa oca. Rade ovako: podele ńive, vinograde i sve na tri dela, jer i ocu daju deo, da ime za starost. Dele obično ovako: Jedan uzme jedan vinograd, drugi uzima drugi; jedan uzima jedan kraj ńive, drugi drugi kraj, i tako redom. No ako ne mogu, da se namire lepo oko deobe, t. j. ako jedan od braće ne pristaje na tu deobu, onda *vrļaju ždrebe*. Ždrebe se vrļa ovako: Jedan brat uzme kameńe, a jedad male štapiće, i metu u kapu, pa pozovu ļude, da ih dele. Jedan čovek mete ruku u kapu, pa izvadi štapiće i baci, na koji hoće kraj ńive, ili baci kameńe, pa na koji kraj bude bačeno kameńe, ta strana pripada bratu, koji je kameńe u kapu metnuo, a na koju stranu ńive padnu štapići, ta je strana ńive onog brata, koji je u kapu metnuo štapiće. Tako podele sve. Vrlo je retko, da se na deobu i sud poziva, već se obično podele bacajući ždrebe, a ta im je deoba najpravičnija, i što oni kažu: *kismetska*.

Deo imańa, koji je otac zadržao za sebe (a taj deo nije veliki), ostavļa po smrti mlađem sinu, jer kod ńega otac i živi. Kad se braća dele, onda stariji brat izlazi iz kuće i gradi sebi novo ogńište. Kod mlađeg sina ostaje otac.

Život u obiteļi.

Muž i žena. Muž obavļa ove poslove: seče i donosi drva, ide u vodenicu i meļe, striže ovce, suče vrvce, cepa drva i hrani stoku, ore. Žena radi ove poslove: kuha jelo i mesi hleb, pere košuļe i dreške, kroji, šije i krpi košuļe, tka i plete, čuva decu.

Obično muž ženu zove na ime, a tako i ona ńega. U družtvu rekne muž za svoju ženu: *moja nevesta*, *moja domaćica;* žena za svog muža rekne: *moj domaćin*. Ovde najvećem gospodinu ne kažu *„vi“*, a još mańe žena mužu da kaže *„vi“*. To oni ne znadu.

Muž sa ženom živi dosta dobro; sem mańih svađa između ńih je dobro. Potrevi se, da neko i zlostavļa svoju ženu, ali vrlo retko. Teško je kući bez žene, pa često ļudi trpe i zlo u kući, jer se posle ne može nikako naći. — Samo dva slučaja su ovde, da je žena pobegla od muža, i to su obe otišle zbog rđavih svekrva, koje ih kod muževa opadaju te ih ovi tuku. Ali opet se žena vrati u kuću svoga muža. — U celoj ovoj okolini nema ļudi, koji nevenčani žive.

Roditeļi i djeca. Svi, koji zemļu rade, koji su zemļodelci, rabotnici, ne mogu kuću da drže bez poroda, koji će mu sutra kao radnik trebati. Zato ļudi žele da imaju dece. Žele ih, jer im je teško, kad ih nemaju, a i žao bi im bilo, da im se ugasi *sumsile* (pojas, koleno), da im se ne ugasi kuća, pa da im nema ko slaviti slavu. Žele decu i zbog rada, a i inače, da steku odmenu. Vole i mušku i žensku, ali mi se čini, da mušku više vole. Oni vele za mušku decu: „Muško mi ostaje u kući i drži vamiliju i slavi slavu moju, a žensko danas moje, a sutra ne će da čuje za mene“.

. Vrlo retko žene pobacaju decu, a nikako druga žena da doji tuđe dete. Druga žena zadoji dete, čim se rodi, pa ga posle sve doji majka. Samo kad je majka mnogo bolesna, doji druga žena. Bila žena samica, ili imala koga, ona dete, ako sisa, nosi sa sobom na rad. Dete zabaci u ļuļku na leđa i ponese 3 štapa, koja su na jednom kraju vezana zajedno, da se mogu kao šator raširiti. Kad dođe na ńivu, ona razapne one štapove i veže iznutra detińu ļuļku, a odozgo pokrije gorńom sukńom, da ga sunce ne peče.

Nisam imao prilike da čujem, kad seļanka zabavļa svoje dete, ali znam, da kad je majka u poslu, dâ detetu u ruke: koren, krušku, jabuku, lubenice, ili dińe, ili stavi pred dete panicu s kašom, a ono jede, brļa se i vaļa po podu, dok majka posao ne svrši. Kad hoće da uspavaju dete, metu ga u ļušku, pa ga ļuļaju, ili, kao što oni kažu, *nišaju*. S malim detetom postupaju dosta dobro, ne biju ga, ne mršte se na ń i idu mu sve po voļi. Uče ga hodati hvatajući ga za ruke i vodeći ga po malo. Ostavļaju ga da stoji, pa ga čim mame, da prohoda. Detetom se bavi više mati, a otac vrlo retko, ili nikako. Kad je otac sam sa ženom i decom, uzme dete, i zabavļa ga, inače pred svojim ocem, ili majkom stidi se da uzme svoju decu.

Sasvim malu decu sišu, a kad malo ojača, daju im *kašu* (projino brašno kuvano u vodi), kačamak, mleko i surutku. Kad bude deci više od godine dana, daju im i sira, mesa i t. d. Detetu za izvesno vreme ne oblače košuļu, inače dete do 5 god. odeveno je ovako: mala anterica više košuļe, a oko ńega opasana sukńica od prtena platna. Malo dete na sisi povijaju, a veće od godine dana puštaju slobodno. Čim detetu bude više od godine dana, oblače mu i opančiće, a mańe ide u čarapama. Čim dete ima više od 5 god., oblače mu gaće od prtena platna, a bogatiji čakširice od sukna. Deci na glavu stavļaju pletenu kapicu.

Napomenuo sam na jednom mestu, da deci u svemu po voļi idu. Ne idu deci po voļi onde, gde je baš očita šteta, n. pr.: ako dohvati dete nož, otimaju mu ga; ili ga otklone ispred uštrkļalog vola i t. d. Gledao sam, gde se dete od $2^1/_2$ godine uz lestvice peńe a roditeļi mu ne zabrańuju, već viču: „A još na gore, još! . . .“

Kad majka uzme dete u krilo, tepa mu: tugo, izela ga nana; blago moje dete; slatki sinko; mamina devojko; jabuče moje; kutre (kuče) moje! Iz milosti im ne izgovaraju prava imena, već ih skraćuju ovako: mesto Gligorije kažu *Goke,* Svetozar — Toza, Jeftimije — Timča, Stojan — Coka ili Caka, Mihailo — Mika, Kosta — Kota, Krsta — Krļa, Rista — Rile. Tako isto i ženske imaju imena od mila: mesto Nedeļka, Magdalena od mila kažu Delka, Vasilija — Vasa, Gizdava — Gizda ili Gila, Gajtana — Tanka, Stojanka — Coka; Marija — Mariče, Dragińa — Dragija, Mileva — Milevče i Mevče, i t. d. — Pa i grde često decu. Grde ih ovako: *saplaku, slepčo, šugļo, ćorčo, bitango, surtuku, alo* jedna, *sram te bilo, alo žitna, ajduku, prosjaku — božjaku!*

Veću decu nekad kazne bojem, a mańoj gledaju kroz prste, a nekad im naviknu.

Niko nije svoje dete proterao. Decu vrlo retko daju u službu. Daje onaj dete „u drugoga“, koji ima poviše dece, a malo zemļe, pa ne može da ih iz'rani.

Roditeļi, dok su živi, zapovedaju svojoj deci, a ova slušaju, i bez znańa roditeļa ne će ništa uraditi.

Deca oca zovu *tatko*, a majku *nane*, a nekad *dado,* pa i *majke.* Deca i kad odrastu, čuvaju svoje roditeļe, jer otac može da ih odeli, pa opet bez ńih sa svojim delom da živi. Tako isto deca i majku čuvaju i teško im je, kad im se mati, ako je udovica, preuda. Ovde nema primera, da je ko oca ili mater tukao, a još mańe ubio. Tako isto nema primera, da je otac ostavio imetak kom drugom, a ne svom sinu.

Rodbina. *Imena rodbinska. Unuče, paraunuče, braća od tetke, braća od čiče* (strica), *ujci, balgaze, zalve, jetrve* i *prijateļi.*

Sinovļa deca su dedi — *unuci.* Sinovļeve dece deca su — *paraunučići.* Od dve sestre deca su *braća* ili *sestre od tetke.* Od dva brata deca su *braća* ili *sestre od čiče.* Majkina braća su deci *ujci.* Muž majkine sestre je deci *tetin.* Sestra ženina je mužu *balgaza.* Muževļeve su sestre ženi *zalve.* Muževļeva majka i otac su *svekrva* i *svekar.* Muževļeve snahe su *jetrve.* Muževļevi bratanci su *deverčići.* Ženin brat je *šurak.* Ženine sestre muž je *baǵa (pašenog).*

Oni, koji dadu kćer za nečijeg sina, *prijateļi* su sa ocem toga, kome daju kćer, a svi ńihovi prijateļi — prijateļi su sa ovima i obratno.

Onaj, ko nekog venča i krsti mu dete, zove se *kum.* Onaj, koji je venčan i čije je dete kršteno, zove se *kumašin.*

Braća od rođene tetke, ujaka, strica; kumovi, tetke, ujci, tetini — to je veliki rod.

(Nastavit će se.)

Mańi prinosi.

Iz Gradišta.[1]

Narodni život i običaji.

Napisao Šime Varnica, poļodjelac.

Kraj i mjesta.

Posov, što sam napiso, je iz Posavine, županije sremske, okružja brodskog, kotara županskog, obćina Gradište. Službeno se naš kraj piše Slavonija.

Našu županiju je s jednu stranu obkolila Sava, i to s desnu stranu od zapada; s livu, od istoka, Dunavo; od juga Dunavo i Sava, a od sjevera su krajna sela naše županije: Jaruge, Šamac, Sikirevci, Stari Mikanovci, Ivankovo, Jarmina, Najdorf, Vinkovci, Nuštar, Marinci, Bogdanovci i Vukovar.

U našem selu (Gradištu) ima svega sa ciganma tri 'iļade i dvi stotine (3.200) duša svita.

Gore i vode.

Blizu našeg sela ima jedna rika Sava. Ona nije u gradiškom ataru, al nije daleko od našeg atara: ima od našeg atara do Save dva km.

Pojedina mista savskoga baera, od kleka do kleka zovu se: *Brist, Poloj, Podrum, Šlajs, Garišta* i *Repovac*. To su samo mista u županskom i štitarskom ataru.

---

[1] I ako je u „Otoku“ g. J. Lovretića (u II. sv. „*Zbornika*“) postavļen čvrst osnov za narodoznanstveno proučavańe čitave t. z. „Slavonije“, ipak i ostali prinosi, što ih ima u „Zbornikovoj“ građi iz onih krajeva, podaju još mnogo i mnogo nova (i bez obzira na ono, na što se u „Otoku“ nije ni moralo paziti, a to su imena mjestâ i dr.). Posebice je ovaj prinos vrijedan po tom, što ga je napisao čovjek iz naroda. — *Ur.*

Potoci u gradiškom ataru, koji teku kroz naš atar, zovu se: *Bosut* i *Berava*. Nuz potoce se ne zovu nikako mista. — *Brig* zovemo 'no suve zemļe od vode do gore.

Bare u našem ataru, koje su na naši' ńiva' i livada', zovu se: *Ostrvo, Tvrdno, Osatno, Kļučasto, Kamenito, Bistrica* i *Jošava.*

Kod nas je zemļa ravna. Ima ništo malo brdovita, al nije visoko. To, što je brda, to je oko sela. Gora i planina nema.

Zemļe.

Šume se zovu: Službeno se zove *Jošava,* a svit ju zove *Ćuńevci.* Mista, koja znamo, zašto se tako zovu, jesu: *Popova Brada.* (Ono se zato tako zove, što se je tuda vozijo pop, pa se je izvrnijo i ubijo bradu [gubicu]). *Gabrina Ńivica* (A zato se tako zove, što je ti komad zemļe bijo Gabrin, kad je tode bila stara šuma. U našem selu ima dosta kuća, koje se zovu po selu *Gabrina,* a iz pisma *Mikinac.), Jelića Ńiva* i *Didovića Ńiva* (Tako isto se zovu, što su to bile ńivoje [!] ńive, kad je bila stara šuma. Tako isto u selu ima puno kuća, koje se zovu *Jelić* i *Didović;* tako se zovu i po selu i iz pisma.), *Srebrna Ćuprija* (A zato se tako zove: Kažu stari, da je na toj bari bila ćuprija i da su ļudi iz Gradišta na ńoj dočekali trgovce, i da su od ńi' sotimali rubu [!] i novce.), *Šarga* (A zato se tako zove, jer je na tom mistu zakopan ubiti ciganin, komu je bilo ime *Šarga.).*

U tomu reviru 'na mista, koja ne znamo, zašto se tako zovu, 'va su: *Virak (Žuti* i *Čađavi), Veliko Vrćano, Malo Vrćano, Ilina Krčevina, Ševite Mlake, Bistra, Veliki Rast, Diteļina, Zdenčanica, Žvorańak, Trstana (Velika* i *Mala), Kriva, Tvrdno, Baburlina, Duboki Vrb, Jeļe, Ranisavļe* i *Vrańevo.*

Drugi revir, koga svit zove *Końska Bara,* službeno se zove *Zapadne Kusare.* U tom reviru mista, koja znamo, zašto se tako zovu: *Lukno* (A zato se tako zove, što je pokraj ńiva, koje se zovu *Lukno), Mateniva Gredica* (Zato se tako zove, što je ti komad zemļe bio Mateniv, kad je tode bila stara šuma. U selu ima puno kuća, koje se po selu zovu *Matenive,* iz pisma *Dretvić.), Bušića Ńiva* i *Balentovića Ńiva* (Zato se zovu, što je to komađe bilo ńi'ovo, t. j. Bušića i Balentovića; samo 've dvi kuće nisu u Gradištu, nego u Župańi.), *Tokalina Bara* ili *Tokalin Buran* (Zato se tako zove, što je u toj mlaki [nizi] bijo Tokalića buran.), *Petkovića Čisteļak* (zato, što je na toj čisti bivo priko lita Petkovića svińac,

kolebica i buran; tode su jim ob lito sviňe bivale), *Božin Ogrečić* (zato, što je ti komadić zemļe bijo kadgod ňivoj [!], kad je tuda bila stara šuma). — U tom istom reviru mista, koja ne znamo, zašto se tako zovu: *Bara, Fraňin Vrbić, Jelas, Suvo Korito, Frpak* (a kažu, da se s toga tako zove, da je kadgod tu misto muntano [licitirano], al se ne zna za cigurno [!]), *Duboki Vrb, Đurina Krčevina,* (kažu, da je to misto nikaki didak Đura iskrčijo i da je tode ugaļ palijo, al nitko ne zna, kad je bilo i je l' istina), *Škopiňak, Ogredaňak, Glibeš, Dugo Rakiće, Jelac, Koňara, Zdenca.*

Treći revir, koji se i službeno i svit ga zove *Banov Dol,* — u ňemu 'na mista, koja znamo, zašto se tako zovu: *Uvalina, Zabrnica* (što je ti komad zemļe bijo ňi'ov, dok je tuda bila stara šuma; u Černi ima kuća, koje se zovu Uvalina po selu, a iz pisma Matasić). — U tom istom reviru mista, koja ne znamo, zašto se tako zovu: *Jastrebovica, Mala Jastrebovica, Plašica, Vrtača, Vrbić, Velika Bara, Jasinovica, Sitno* i *Bistro.*

Pašňici i livade, il', kako mi jednom ričom kažemo: *ledina,* zove se: *Velike Livade, Grede, Krčevina, Poļica, Lučin Vrb, Žastiļe, Mekluške Bare, Vezovac, Šiševac, Gaj, Vezje.* Ovo su glavna imena, a ope' svatko svoju drugče zove, — to su imena, kako čitavo selo zove.

Imena ňiva: *Lukno, Poloj, Grede, Živoračke Grede, Lipova Greda, Ňivice, Pet Topola, Vitica, Vezje, Mišin Laz, Ostrvska Greda, Biška Sela, Laza, Čuňevci, Gusta Greda, Jazbine, Salinci, Meklušеvci, Šiševac, Glogovac, Gladničina, Duge Ňive, Ambarovi, Sodol, Brekiňak, Kaliňak, Ivančevice, Stare Kuće, Jošava, Gajevi, Tanka Mlaka, Voloder, Kruška, Veliko Poļe, Ranisavļe, Prašnice, Selište, Svetkovac, Pažut, Kliňice, Beravsko, Kameništa, Živice, Tvrdaňac, Mednik, Velike Ňive, Široki Laz, Lučin Vrb, Vučin Laz, Zdenca, Prezov Laz, Mladinovac, Kanal, Presovac, Za-drva-Klada, Vratićevica, Strošno, Stara Sela* i *Strug.* Nisam mogo čut od nikog, zašto se koja tako zove.

Vinogradi se zovu: *Veliko Brdo* (jer je malo visokije od ňivâ) i *Malo Brdo* (a zove se zato, jer je maňe i niže).

Zrak i vrijeme.

Godišňe dobe. Kod nas se zovu godišňe dobe 'vako: *proliće, lito, babļe lito* ili *mijoļsko lito, jesen* i *zima.*

U proliće je višim talim kišovito i snižovito, a vitar najviše duše u proliće od sunca is'oda. Snig, koji pada u veļači, kad škvrļci doselu

k nama, zovemo ga *škvrļińak*; koji pada o sv. Josi, toga zovemo *rodińak*, a zato ga tako zovemo, što onda k nama doselu rode. — *Kiše*, koje padau o Đurđevu, te zoveme *đurđevače (đurđevačke kiše)*; koje padau o Spasovu, te zovemo *spasovke;* koje padau o Dôva, te zovemo *dôvske kiše.*

U lito (ili ob lito) je dosta vrućina. ('Voga prošastog lita bilo je 38 gradi R., al stari kažu, da taka vrućina kod nas nije ni skoro bila. To se slabo trefi, kad kod nas bude tako vrućina. Obično kod nas bude 32 do 34 grada.) Ob lito je višim talim suvo, vedro i čisto vrime. Dosta put bude *aira* (oluje) i *leda.* Kiše, koje padau o sv. Medardi, zovemo *medardinske*, a otom svit ništo baje. *Mijoļsko litance* malo kad nije mirno, čisto, vedro i ugodno vrime, toplina bude sredńe ruke, po travi se popružau bile paučine. Kad svit vidi te paučine, onda kaže: „Eto mijoļskoga litanca!“

Jesen malo kad da ne bude, da se ne okiša, zastudi, počimau 'ladni dani i noće, ob noć po malo smrzivat se, ob dan malo kad nije magla i snig počima po malo padat.

Zima bude malo kad ni sa snigom, a ima, kad bude suva zima, ima kad blatna. ('Ve godine kad je bila najgorja zima: bilo je 12 [dvanejst] gradi zime R.). Mloge godine i malo kad nije ļuća zima, nego što je 've godine bila. Koji dobro znau, kažu, da nije bila kod nas nikad od 18 grada. — Kad ima u selu mrtavac, a pada kiša, il snig, to onda kažemo: *padau ńegove 'ore.*

Tlo.

Zemļe su naše višim talom ilovaste. Ima ništo malo i piskovite, al što je piskovite, ta se ne ore, to oko sela, a na ńoj su vinogradi.

Na ilovastoj zemļi ostaju onda bare, kad joj pade kiše 'noliko, koliko joj ne pasira, kad joj pade odviše. A zato na ńoj ostaju bare, jer je svaka ilovasta zemļa niska. Onda ne ostaju bare, kad joj pade kiše sredńe ruke, i opet zato, jer je zemļa ridka, pa friško ojde u zemļu. Piskovita zemļa zato ne ostaje barnata, jer je visoka, gusta i oplavita.

Naše su zemļe višim talim pod vodom, jer su niske.

Kad se prodaje, skupo se plaća. Jedno jutro ima 1600 □ fati, a plaća se, koja je zemļa slaba, po sto forinti, a koja je malo boļa, ta sa plaća po sto i dvadeset, koja je dobra, po sto i četrdeset i po sto i šeset forinti.

Čoviku i ženi, sa troj dice dosta je za 'ranu, kad imadu najmańe dvanejst jutara. Tako kad ima jedno čeļade dva i po jutra, onda se dade životarit onda, kad su malo boļe godine; a kad su slabije, nije dosta ni četiri jutra.

Životińe.

Mi bijemo za jilo *zeceve* i *srne*. (Zec *kreči*, a srne *breču.)*

'Ve ope' bijemo, što nam štetu prave: *kurjace* (kurjak *zavija*, *urla*), *lisice* (lisica *laje*), *divļe mačke* (divļa mačka *krńauče*, *reve*), *tvorce* (tvorac *ciči*), *kune* (od kune ne čujemo glasa, nego, kad ju tko u'vati, onda kažemo: kako *reve, jauče*), *lasice* (lasica *cvrči*), *jazavce* (od ńi' glasa ne čujemo; a kad ga tko ubije, il' živa u'vati, onda kažemo: *jauče*, reve), *miše* (miš *cvrči*).

Šteta, što 'va zvirad počine, nije baš velika. ('Ve godine nije možda ni sto komada koj marve, koj živadi poklano.) Nego jazavci nam veliku štetu prave na 'nima ńivama, koje su posijane s kukuruzima, koje su pokraj zabranâ. A tako i od miša imamo veliku štetu u poļu, na ńiva' i livada'.

Sve te zviradi bilo je prije više, a sad ji' ima zato mańe, što se truju, a drugo, što je zabrana mlogo puštani', pa se nemau di kotit.

Tice, koje živu u selu, jesu: *vrabac* (piva), *ševa* (i ona piva), *vrana* (grače), *sraka* (kreči), *čavka* (čavče), *sinica* (piva) i *lastavica*. — Po poļu i po livada': *vrana, sraka* i *čavka, govedarka, ševa, škvrļac, slavuļ* i *vrabac*. — Po šuma' su: *smrdo-vrana* (kreče), *vrana, čavka, sraka, kańo* (jauče), *surina* (piva), *koba* (kreči), *garvan* (grokće), *brzeļ, tičî-carić, škvrļac, drozd, sinica, krebedida, diteļ, žutovoļka, bilosinica, vuga, sračak, jarebica, grlica, krešteļka, žuna* i *štigļic* (pivau); *orlov* (klikti), *kukavica* (kuka).

U vodi: *roda* (papri), *čapļa* (dere se), *patka* (pače), *miļac* (piva i krńauče ko mačka), *ribolovac* (fićka), *gaćac* (on se dere).

Rode ojdu od nas u pô kolovoza. Lastavice na svršetku kolovoza veće po malo selu, a u rujnu ojdu skoro sve, škvrļci, čapļe, krebedide i smrdo-vrane u listopadu. Kukavica pristane pivat (kukat) u lipńu, a kad se odseli, svit o tom ne zna. — Vraćau se: škvrļci u veļači; rode u ožujku; čapļe, lastavice, kukavice, krebedide i smrdo-vrane u travńu.

Od koristi su nam: lastavice, sinice, štigļici, škvrļci, govedarke, brzeļi, drozd, vuga, žuto-voļka, ševa, žuna, bila sinica i krvavi-zalogaj (tičî-carić). Zato su od koristi, što kupu i jedu crviće, gļiste, gusenice i kojkake bage, koje nam prave štetu, Surina je ope' zato, što

'vata miše. — Škodļive su: vrane, srake, kobe i kańe, što 'vatau malu živad, orlov ope', što 'vata veliku živad. Škodļive su: vrane, čavke i škvrļci, što jedu črešne, višne i dude, kad budu zrele. Škodļivi su: vrabci, što obijau žito, ječam, zob, kad bude zrelo.

Kažu stari, da je prije bilo više tica; a ima ji', kojima svit ne zna za ime.

Ribe ima: *somova, šarana, bucika, štukara, lińakova* (čiga), *buļa* (bandara), *karasa* i *kesega*. Kad je vodena godina, onda ima mlogo ribe, kesega i karasa ima uvik najviše. — Rakâ nema.

Gmazovi. Kod nas ima *gļista, puževa, žaba, guštera, pijavica, guja, ravaka* i *skakavaca*. Žaba *korńačâ* ima jako malo. Od toga gada svit ne misli, da je kojegod od kake koristi. Od ńi' ne strada nitko. A nisu ni na štetu.

Kukci. Na svitu ima *buva* i *vaši*. U jilu, u suvom mesu ima *crvi* i *gagrica*, u voću *crvi*, u žitu, kukuruzima ima *žižka*, u odići *moļaca*, u kući i sobi buva, *muva, komaraca, skakavaca, stričica, crni' baga* (švaba) i *mravi*, a more se najt dikoja kuća, da ima i *stinica*, al to je vrlo slabo. Pod goveckom kožom ima *grčeva*, a u svoj marvi ima *gļista;* u govedima, ovcama i svińama u đigericama ima *metiļa*. A tako, kad na marvinčetu bude rana, onda u 'noj rani zapļuju muve i bude *crvi*. Na końma, govedima i svińama ima vaši, na svińama ima buva, na ovcama *krpeļa*. Oko marve su *muve* svakake forme: ima muvâ, koje zovemo *końske* (to su 'ne muve, što su uvik u końa med nogama, a tvrde su), onda ima ope' jedne, što zovemo *zlatare;* ima ope' jedne, što zovemo *obad;* a ima ji' mlogo i mlogo, koje ne zovemo nikako, nego kažemo *muve*. Ima *komaraca*.

Na zeleńu u vrtu, na kopusu: *buvač, crni skakavci;* u žitu i travi: *skakavci, crvići, gļistice,* al nema nijedno svojga imena, nego kažemo: *skakavci, bagudice* it.d.; u drvetu: *veliki bili crvi, striga, ose, stršeni, čele*. Nuz vodu su *komarci* i nikake bage, muve, tko li je: dugačke su, a letu i uvik je jedna na drugoj, a zovemo ji' *groznica*. Na drveću ima *gusenica,* a pravu veliku štetu.

Puževa *balavi'* s kućom na leđa' u travi i u vodi ima puno, al ji' nikako ne zovemo.

Tjelesni ustroj.

Općeniti ustroj tijela.

Kod nas je svit najviše dugolaste glave i lica. Lice je najviše čisto i bilo, nos pružit (pravan).

Kod nas je najviše svit bile kože, žućkaste kike, a očiju plavčasti' i bilčasti'. Ļudi ima i kudrave kike, al je dosta malo, nego ima dosta cigani kudrave kike. Ļudi ima dosta, koji su po tilu rundavi (rutavi).

Posebne pojave.

Jakost, plodnost, dugovječnost. *Jakost.* — *Debļina.* Kod nas su ļudi sredńe snage. Običan čovik može nosit od 60 do 70 kila težine. Jako jaki' ļudi ima vrlo malo. Ima sedam ļudi, koji su meni poznati, koji mogu nosit 130 kila težine. Prije su ļudi bili mlogo jači, a zato su bili jači, što je prije bilo u kućama po 10, 12 i do 15 ļudi, pa se nisu toliko mučili; a drugo, bilo je dosta našeg pravog, čistog vina i rakije, pa se nisu ļudi trovali o špiritus, ili, kako mlogi kažu „đikan" i „geberdus". — Ļudi su sada najviše mršavi i koštuńavi. U čitavu našem selu ima 6 ļudi, koji su jako debeli, i to mladi ļudi, koji su tako, mislim, teški od 80 do 90 kila.[1] Stari' ļudi ima mlogo debeli', koji su u'vatili meso, dok su bili u 'rpi svita: bilo svega dosta, pa se nisu iztrzali. Žena stari' i mladi' ima mlogo i mlogo debeli' i teški'.

Plodnost. Dice je kod nas jako malo. Stare su žene dikoja rodile po 14, 15, i do 17 dice. Koje su imale sredńe ruke, te su imale po 8 i 10; a koje su onda zvali, da su malo-rodkińe, te su rodile po 5 i 6. Danas, koja je najviše rodila, ta je rodila 7 il' 8. Od 8 dice nije nijedna više rodila. Nerodkińa, koja nije rodila nijednoga, ne mogu vam točno kazat, al' il' bi falila koja, il' i ne bi od polovice. Danas je najviše ženâ, koje su rodile po troj, četvero dice. Taki' ima najviše. Što danas žene ne rodu dicu, krivica je ta, što u sebi gušu i tušu, bodu vretenim u sebi i s travom, koja se zove *purjak;* piju kampor, kermu, safun i barut i gńetu jedna u drugoj.

Dugovječnost. Kod nas najviše svit mre od 50-te do 60-te godine. Dice nit ima mlogo, nit ji' može mlogo umirat.

---

[1] Nisam nijednog mirio, al sam vidio na vatrenki, kad su se drugi ļudi mirili, koji su mršaviji i sitniji, pa su bili teški priko 70 kila, onda mogu mislit, da su ovi 6 ļudi teži od 80 kila. Ovi šest ļudi svi su prišli četrdeset godina.

Starog svita ima dosta, koji su prišli sedamdeset godina. Od 95 godina nema starijeg čeļadeta. Prije je bilo kod nas starog svita, koje je živilo i priko sto godina.

Dodatak. *Dijelovi tijela.* Prvi tal tila zovemo: *kika*, *glava.* Na glavi *čelo, obrve, oče*, *trepavice*, *nos*, *brkovi*, *usta*, *brunde*, *zubi, gubica, obrazi* i *uše.* Od uveta do uveta stražńi tal glave zovemo *zatiļak.* Pod glavom je *vrat* i *ruke.* Di su ruke ponikle, i to gorńu stranu, zovemo *ramena*, a đolńu *pazuvo.* U pô ruke, di se prigiba, zovemo lakat. Dole, di se ruka prigiba, zovemo *prigib*, onda *dlan, prsti.* Di se prsti prigibau, zoveme *žlobci,* na kraj prsta *nokti,* pod noktima su *jagodice (živci).* — Onda stražńi kraj tila zovemo *leđa;* 'na leđa bliže vrata *pleća.* Od vrata kroz pô leđa do pojasa zovemo *krsti.* Naprida su *prsa*, pod prsima do pojasa je *trbu'.* Kud se opasuje, to zovemo *pojas.* Naprida pod pojasim je *mali trbu'*, ostraga pod pojasim su *pečenice*, pod pečenicama su *guzovi*, pod guzovima *noge.* Di se noga prigiba, zovemo *kolino* Od kolina gore do guzova zovemo *bedra.* Od kolina dole 'no debelo meso zovemo *bedra* (?). 'Nu košticu od kolina dole zovemo *civ (litka).* Dolńu stranu noge, što na zemļu staje, zovemo *tabańa.* 'Ne dvi koštičice, što su ispale malo napoļe, zovemo *čelinci.* Pod čelincima stražńi kraj noge je *peta,* predńi kraj su *prsti,* na prsta' su *žlobci*, *nokti*, pod noktima *živci (jagodice).* Sve ovo u čeļadetu i na čeļadetu, čitavo čeļade zovemo *tilo.*

Nazivi po tijelu i falingama. Koje čeļade ima crnu kiku, oče i kožu, to čeļade zovemo *crnota, ciganin* i *melez.* Koje ima bilu kiku, oče, obrve, trepavice i kožu, zovemo ga, da je *bilo-trepast.* Koje ima žutu kiku, to čeļade zovemo, da je *švaba.* Koji čovik drži bradu, toga zovemo *juda.* Koje je čeļade malečko, debelo i krupno, tomu kažemo, da je *trutnasto.* Tko je u licu krupan, debeli' obraza i okrugli', toga zovemo *bučuļast.* Tko nema naprida sviju zubi, toga zovemo *krezubat*, *krezuban.* U kog je faličan nos, tomu kažemo, da je *krńat* i *rńast.* U koga su velike brunde i usta, kažemo mu, da je *brundat* i *čvaļat.*

Kad je u kog gola glava, da nema kike, tomu kažemo da je *ćelav.* Tko je po licu imo kozače, pa su ostale rupe, toga zrvemo *'rapav* i *šaren.* Tko ima po licu crne boce, što se od sunca izdadu, 'ne boce zovemo *pege,* a čeļadetu kažemo *pegavo.* — Tko je malo povit, tomu kažemo *grbav.* Tko ima na leđa' guli, zovemo ga *gulav.* U kog je jedna noga malo kraća, il zgrčita, zovemo ga *šantav.* U koga su si dvi noge iskrenite, zovemo ga *rebav.* Tko vuče noge po zemļi, tomu kažemo *šepav.* — Tko ništa ne vidi, kažemo, da je *ćorav.* Tko je

kratka vida, tomu kažemo, da je *vrļav.* Tko gledi uprikršce, zovemo ga, da je *škiļav (zrakav).*

Bolesti. Obična (svagdańa) bolest je *groznica.* Groznica obično počima zimom, a svršiva vrućinom, boli glava i ditko bude u neznańu, dok ga drži vatra. — Dica najviše mru u *guši,* stari svit od starosti.

Bolesti, kojima mi znamo za ime, evo su: *groznica, suvi kašaļ (tižika), kolera, kuga, trbo-boļa, glavo-boļa* i *unkavica.*

1. Suvi-kašaļ: Počima najprije čeļade po malo kašļat, al ne izbaciva, i čeļade po malo sani.. 2. Kolera: Počima čeļade grčit u trbuvu, onda pogrči ruke, noge i sve tilo. 3. Trbo-boļa: Počme čeļade po malo više put srat i protrgne iz čeļadeta ko lug. 3. Vrto-glav: Boli glava, okreće se u glavi. 4. Kuga: Zaboli glava i čitavo tilo i čitav život, i u friško čeļade dušu ispusti.

I. Vańske bolesti. *(1. Ozļede.)* Kad komu spade štagod na ruku, il' na nogu, onda kažemo: *ubijo se;* a kad se tkogod sa sikerom, pa još sa sikernima ušima ubije, onda kažemo: *stuko* (prsta, il' ruku, nogu, i šta ubije). Kad tko proļe na se vrućn vodu, onda kažemo: *spurijo se.* Kad tko s vatrom se obažge, kažemo: *popurijo se.* Kad se sa sikerom okrvi, onda kažemo: *posiko se.* Kad se s nožim okrvi, kažemo: *porezo se.* Kad spadu criva med noge, kažemo: *kilav.* Kad komu spade nebo, pa ne razgovara dobro, kažemo, da je *grnkav.* Kad 'no posičeno, porezano, ubito misto zaraste, onda zovemo *živika.* — Kad ujede ćuka, i kad se posiče, il' se ubije š čimgod, pa se ozlidi, onda 'no misto zovemo *boļa.*

(2. Rane.) 'No zovemo *rana,* kad se samo zadije na tilu, i kad se gnoji, ko što je *čir.* 1. *Čir* raste najviše na žlobaka' i na prigibi'. Počima ovako: Zadade se mali šušak, pa se zacrveni i bere se; kad se nabere, onda se prokine, i bol odlane. — 2. *Nicina.* Nicina raste na formu, ko i čir, samo što je plava, dok se bere, i teže se prokine, a gorje boli; kad se prokine, ne ide iz ńe bil gnoj, ko iz čira, nego iz ńe ide sukrvica i krv. — 3. *Trudovi.* Trudovi rastu na kraj prstâ. Na kraj prsta se napne gula i prokine se. Kad se prokine, onda rana biva sve viša i traje, uvik ide iz ńe gnoj, sa gnojim ispadau i koštičice i žilice. — 4. *Mača-dlaka* je na formu, ko i trudovi, samo je u tom razlika, što u mače-dlake ide višim talim s gnojim krv i brže zaraste, a ne ispada iz boļe kost. — 5. *Vuk-rana.* Kad se vuk-rana zadije, onda se zadije na formu, ko nicina, samo što iz vuk-rane ide čista krv i jako smrdi. — *Žuļeve*

zovemo 'no, kad mlogo radimo (kopamo, il' kosimo), pa na dlane ponabijamo tvrdu kožu.

(3. *Bolesti kože.)* 1. 'No zovemo *lišaj*, kad se na koži izdadu sitni prištići, pa srbu i budu unaokolo ko točak, pa se sve u višem širi. — 2. Ono zovemo *ospice,* kad se po čeļadetu svuda po tilu izdadu sitna, crvena mistanca, a počima sa zimogroznicom, pa kad se čeļade topli, onda se brže izdaju i prolazu; a kad se raz'ladi, onda se ospice kriju i duže traju. — 3. *Kozače* su 'no, kad po čeļadetu poskaču sitni prištići, pa se gnoju; a kad projdu, onda ostane čeļade šareno. — 4. *Šuge* su 'no: Po čeļadetu poskaču prištići, a najviše ji' bude između prsta, i di je toplo, a jako srbi. — 5. *Kresovi* su na formu, ko i lišaj, samo što kresovi budu malo viši i krupniji prištići i ne srbu, nego goru. — 6. Sramotnu bolest zovemo *šuļ*, *franc*, *tripli*, *čankir* i *pauk.* — Šuļ je u stražńi' vrata'. Tko ima šuļ, ti ide krvļom napoļe. U nikog se opet izda u nosu, pa mu ide krv iz nosa. U nikog je u krsta'. U kog je u krsta', toga bolu krsti. U nikog se di izdade. — Franca ima više formija. Tko ima franc, u toga propada kika, po trbuvu se poizdaju prištići i kraste, trunu mu dvojne i ide mu gad iz dvojnija.

II. Unutarńe bolesti. Bolest u glavi zovemo *glavoboļa.* — Bolest u vratu zovemo *guša.* — Bolest u očiju zovemo *strup*, *badļevi* i *jarac.* — Strup je 'no, kad oče srbu, poizdaju se sitni prištići po kapcima i trepavice spadau. Badļevi su 'no, kad na kapcima iz nutra porastu dlake, koje bodu u zenicu. Jarac je 'no, kad na kapku naraste prištić, pa se gnoji. —

Kad bolu koga uše, nos il' usta, tu boļu ne zovemo nikako, nego kažemo: bolu me usta, boli me nos, il' uše. — Kad bolu nokti, onda kažu, da je *mača-dlaka* i *trudovi.* — Kad komu spada kika, onda kažemo: Bilo je jako bolesno, bila je na ńemu velika vatra, pa mu kika spada. — Kad bolu prsa, onda kažemo: boli me u prsa', a boles' nema svojga imena. Za bolest u želudcu nitko ne zna od našeg svita. — Bolest u koštica' zovemo najviše *kostoboļa.* — Bolest čitava tila zovemo najviše *nemoga*, *nemoć*, *groznica*, *kuga* i *kolera.* — Ženske bolesti zovemo najviše *vrime.* Tako kaže žena prid 'nim čeļadetim, koga se ne stidi. Prid svojim čovikim kaže: dobila sam vrime; a koga se malo stidi, onda kaže: imam cvit i viđeńe. Kad ženu bolu sise, onda kaže prid 'nim, kog se ne stidi: bolu me sise; a kog se malo stidi, kaže: bolu me prsa. Kad se žena porađa, onda kažu: vatau ju trudovi.

Duševne bolesti. Koje čeļade kaže, da vidi kojšta, tomu kažemo *smušeńak* i *zanešeńak*. 'No čeļade, koje je skoro uvik tužno, uvik šuti, slabo s drugim 'oće razgovarat, tomu kažemo: snuždilo se je i zabrinuto je, a niki mu kažu: *študent, filozof* i *muklac*. Koje čeļade ne može ništa zapamtit i ništa ne zna, tomu kažemo: *glupavo, tuntavo, zabitļivo, spleteno* i *gmuravo*. 'No čeļade, koje je od poroda glupavo, pa još strašno i nakazno, to zovemo *nakaz, strašilo* i *plašilo*. U našem selu ima sa' tri take nakaze.

Jezik.

Naš svit kaže, da mi razgovaramo *racki* i *šokački*. Kad se sastanemo sa vlašinom, onda on kaže, da i mi i oni (t. j. vlasi) razgovaramo *srpski*. Vlasi nam se sprdau, što mi kažemo „ugo“, misto što bi morali kazat „samo“. A sprdau nam se i zato, što mi razgovaramo na *i*, t. j. *lipo (leipo), bilo, seino, mliko, pleiva* i t. d.

Za ti „ugo“ sprda nam se svit iz svakog sela, u kome se ne kaže „ugo“. Župańa, Štitar i Gradište — u ta tri sela znam za sigurno, da se kaže „ugo“.

Znamo dobro, da se u Župańi i u Štitaru zove *kabanica*, a kod nas *aļina*. Župańci kažu *kolečke*, a Gradišci *ornice*. Župańci, Štitarci i Ceranci kažu *krevet, marama*, a mi *posteļ, krpa*. Štitarci kažu *dubleke*, Gradišci *bundeve*. U Gradištu se kaže *lopar, šučka*, u Cerni *veko, medenka*. U Gradištu se zove *drļača*, u Cerni i u Župańi i u Štitaru *zuba*. U Gradištu *teglica, kaša, gagula*, u Cerni *cmrk, poval, krka*. U Gradištu se zove *drveni opanci (drveńaci, klompe)*, u Cerni *cokule*. U Gradištu se kaže *maļ*, u Babinojgredi *tokmak*, u Cerni *kijanica*. U Gradištu se kaže *srčanica*, u Cerni *svornica*. U Gradištu se kaže *žganci*, u Cerni *pura*.

U ovom, što sam napisao, ima različni' riči, koje se mogu govorit i pisat jednako. Te su riči evo ove: Ńegdi sam napisao *no* čeļade, il *ni* čovik, a ńegdi *ono* čeļade i *oni* čovik; ńegdi sam opet ńapisao *ńekaki*, a ńegdi opet *nikaki*; ńegdi sam napisao *vako*, a ńegdi *ovako*; ńegdi sam napisao *vo*, a ńegdi *ovo*.

Sad vam 'oću kazat, poradi čeg sam ovo ovako pisao. Ja sam pisao onako, kako sam čuo, da tko razgovara. Kada zapredem razgovor s kimgod, onda dobro pazim, kako će tko kazat take riči, koje sam gore naveo. Dobro sam pratio, pak sam spazio, da ono čeļade, koje se malo bavi ќnigom i s novinama, to govori više ќniževno, a ono čeļade, koje ili nije išlo u školu, il je išlo i ńešto naučilo, a kad je svršilo školu, ќnige i štivo zanemarilo, oto čeļade

opet govori sasvim prosto. Poradi tog sam pisao onako, kako sam od koga čuo.

Sad vam evo hoću kazat još jednu struku, što je u našem Gradištu. U našem se selu govori tri vrsti, t. j. tri forme, i to ovako: U jednom kraju sela svit govori ovako: *ļestva*, *koļeno*, *koļeba*, *ļesice* i *pļeva*. Ovako govori svit u onom kraju, što je od crkve prama Cerni i natrag prama Župańi. A onaj svit, koji je u onom kraju, što je od crkve prama Privlaki i Otoku, otaj ove riči gore navedene ovako kaže: *leijstva*, *koleba*, *koleijno* i t. d. Ovoga kraja ļudî su stanovi višim talim tako ko i kuće razdilite. Ovi' ļudî, koji' su kuće od Crkve k Otoku i Privlaki, ńi'ovi su i stanovi na livoj strani zidanog druma; a oni ļudi, koji' su kuće na zidanom drumu, t. j. od Cerne k Župańi, ńi'ovi su stanovi opet višim talim na desnoj strani zidanog druma. Ima ńekoliko, koji su i pomišani, al' ji' je malo. Onda, koji' je ļudi kuća u jednom kraju, a stan mu je među stanovima drugoga kraja, otaj svit onda opet drukče razgovara: otaj svit onda opet ove riči gore navedene ovako kaže: *listva*, *kolino*, *pliva* i t. d. Tako isto govoru i one ženske, koje se udadu iz jednog kraja u drugi. Sa ovakima ričma ima najviše svita što govori.

(Nastavit će se.)

---

*

Iz osičke općine ili kuļske kumpanije (u Lici).

Narodni život i običaji.

Napisao Ivan Krmpotić.

Priroda.

Kraj i mjesta.

Kako bi' ti reka? Što se danas zove općina Osik, to se pisala kuļska kumpanija od starine. Pod općinu Osik spada, br'te moj: *Ostrevica,* spadaju *Volarice* pod *Vrańakom,* spada *Ćukovac, Kula, Vukšić, Osik, Budak, Mušaluk, Barlete.* Sve svezalo edno za drugo, ovo onamo, ovo ovamo. Barlete su same. Više Barleta je Vrańak. To su kuće Čorkove. — *Vrebac* je tamo, kuće Čorkove amo. Ništa, van pođeš pri'o *Krstača,* pa dođeš u Vrebac. Vrebčani su vlasi: ubia bi te za litru vina, da te nađe u birtiji đe, pa mu ne daš. Oni i ne spadaju amo k nama, van pod Mogorić. — Kuće Rodine (poznaš Rodu) — one su, rankane moj, pod Crńkušom. E, dok nije glavicu isiklo, još se dalo živsti. Sad moraš ća u Velebit klipsat, dok dođeš do gore. -- Kuće Šerića i Brkļače — amo, kud se okriće na lisu u mlin. Amo je kulica pod Budakom. Tu leže i kuće Misirove, Radoče Misira, onoga, što je zva svoga ćenu sa poda: „Slazi doli, svoji smo!“ To nije bilo van sprdńa velika. — Onda su Krmpotići uz mline, to smo ka mi. Eto, prid kućom vidiš Kulinu staru. Pokojni Pajkan, Bog mu daj duši lako, pripovida, da e sagradija nikakvi beg Adžiloja. Danas nema van kamenziđani ovaj. — Amo je jope' priko vode, *Zarođe* se zove. To su sami vlasi. — Kod mosta su kuće Žagarove. To su naši kumovi kršteni. Pokojna Maša držala je mog Josana na krstu. Kuća e Mijatinova eto o'ma uz našu, nema, van što bi dozva. Svi se mi brojimo rodijaci, imeńaci. Mi se ne smimo ni ženiti među se.

Što veli, koja su mista naseļena? Naseļena su sva, samo kako koje, edno više, drugo mańe. U Volaricama nema edno pe', šest kuća i crikvica. Vele, da se zovu „*Volarice*“ zato, što je tu ednom bila

šuma, pa vô iša u goru i žvaļa konop, pa ļudi zvono čuju. Kad oni tamo, a vô naša' crikvu. Grci su sagradili crikvu. Ima na ńoj kamen više vrata, kojeg niko ne mere pročitati. Ništa nije mińalo na ńoj, nego krov. Od ti' dob se prozva ono misto *„Volarice“*.

Nikoliko koračaja od crikvice ima voda *„Kovčeg“*. Sagradili je Grci. Kako iđeš iz Volarica pri'o *Previje*, eto te u Ostrevici. Mi velimo „Previja“, jer zašto? Amo draga, onamo draga, a pri'o ńe se iđe. Za oto Previja. Ostrovica je velika, to se proteglo na daleko. Tu su vlasi, našega zakona malo ima, moga' bi na prste nabrojit. Tu je i škola, lerer. Tu bi iša i moj Dašo, da ga nisa' trevija izvadit: nema mi ko ić za kozama, mora' sa'. — Amo jope' kula je još veća. Tu je bila kumpanija p' onda jope' prišla na Osik. Al svedno, va'i' se zvala „kuļska kumpanija“. Daman dok je sabļa vladala, boļe bilo. Nije bilo ov'like otimačine. Za oto Kula: Bio beg bogat, najbogatiji u Liki. Ima' je najveću kulu, za oto se nazvala *„Kula“*. — *Mušaluk* se zavuka amo pod *Pazarište Žikovac*. I on broji puno lumeri. — Tamo od Pazarišta u Bužimu, Smiļanu — to su B u ń e v c i, koji su svoje ždrijebe mlatili. Amo više Kule od pô Ļubova spada amo Kuli, a od pô onamo u Bunić.

Gore i vode.

Gore. E li zemļa gorovita! A sve same planine i vr'ovi veliki. Sve je grebovito, gô kamen. I ono, što est poļa i luka, to ti je, rođo moj, slaborodno, tanko. A trevi se jope', da je vriština sve prikrila. Ne mere se toliko ǹagnojiti, pa leži onako. Ako liti velika šuša, izgori sve na kamenu. Ako zimi bura i mećava namètê námete za ote tri kuće — ne mereš se van pomoliti — kako lopata. I još bi čoek mogo živsti, da nije velike štimbre, nameta, glavarine[1].

Najveća se broji u nas *Ostrovica*. Kad bi računa' *Veliku Glavicu*, onda je *Lisina* više Kule najveća osim Velebita. A od ovi' mali' glavica *Radvanuša* je najviša. U Radvanuši ima edna pećina, ka soba, *Medarska Pećina* zove se uprav. Radvanuša — to je više kuća naši', među našim kućama i Čorkovim. U toj pećini ima edna

[1] A ko je tomu kriv? Kad se pitalo, naši stari benasti kazali, da vole sebi. Potļe su se dekali u prsa, ali nije 'asna. Reka svitli car: „Odbiri, veli, koga 'oćeš, a ti izbereš najvećega vuka“. Brate, načelnici . . . . . koliko sami 'oće, a ne, koliko zakon donaša. Danas našim načelnicim nije dosta sukna za kaput na riv, nego na šežań. A to sve, jer nas je svitli car odvrga. — Nego ja sam se tu zaletija, ka vla', kad je gonio kobilu iz mlina.

brezdan. Kad baciš kamen, čitavu uru orļa se, dok pane doli. Kroz one vene ozgo kapa, pa postane led, musur postane. U Previji je ope' jedna pećina. Vele, da ima musur, a ne bi ga obkalalo šest ļudi. Ima jope' mali', ima svakakvi'. Ima kod nas ti' pećina puno. Edna je kod Perušića, edna je amo kod Medka. (Nema ednu uru od naše kuće, amo, kud se iđe u Lovińac i Sveti Rok.) Poļe onuda puklo veliko. Isprvica se sijalo za carevinu proso i zob pod zapovid. Sad su to Medčani osvojili. Na srid sride poļa brig, *Zir* se zove. U ńemu pećina, čele unutra, ima meda, ima voska. Oklen to? To milost božja zna. Vlasi nalili dvi mišine meda. Udara po kamenu. Otolen i est ona, da se *„Medak"* zove za oto, zašto je medena rosa osvitala.

U Ostrevici se cipa kamen ka ploče za grebļe, a za kuće minava se, pa se teše — ovi Kranci, Bribirci — pa na četvrt ga načini, p' onda ziđe.

Ugļena nema, van što pale.

Klačina se pali u svakom selu. Iskopa jamu, pa okolo uziđe. Nabere po glavici kameńa, onog modraca, pa naziđe u plast, a ozdo loži vatru. Napravi vrata, ka od peći. Loži edno 2, 3 noći, 2, 3 dana vort. Kad progori, gori, onda zatvori, pa zatrpa. Onda iskopa ednu jamu na četvrt, p' onda vodu liva na ń.

Zlata u Lici nema. Tog je najpotrebnija. Man su našli u Bužinskoj Glavici novaca zakopati'. Ima tamo dosta novaca, samo da je treviti na ńi'. To su Grci i Turci zakopali. U Zubaru više Rujnice, više kuće Jandrine kopato po dva, tri puta. Planu su nosili. Plana kaže, da ima unutra, i oni su kopali, pa nisu mogli treviti. Nikomu su osuđeni, more biti, onaj more treviti, a drugi niko.

Vode. U nas su vode tekućice, živa vrila. Eto *Jadava,* što teče izpod kuće naše, izvire ispod *Pavlovaca:* to se zove *Bakića Pećina,* edna panoga, onda se u *Liku* sastaje pod Kulicom, pod Otočkom: ondə se sastaje Jadava, vrilo i Lika. U litu nije duboka, man ima virova, u kojima se ne mereš ispraviti niti liti. A drukčije velika istira, onda mam izađe tamo pod kuće Davidove, pod Kulicom. A *Lika* se saliva u Kosińu u ponor. Gore pod gradinom, kud se iđe u Vrebac, izbaci svake godine zimi i u proliće *Tuńavac.* Onda je naš potok, teče ispod Volarica, pa u Jadavu.

Jezerî ima u nas puno. Kod Priboja su *Plitvička Jezera.* Onda ima u Sincu i na Velebitu.

Likoviti' vrila nema, neg su sve vode poednako dobre.

Zemļe.

Šuma ti u nas nema, man po glavicam gora. *Crńkuša* je gora. Isiklo sve. Sad ne mereš van u Velebit u goru. A kad osiče edno drvo, otisne ga niz vr', pa leti samo po četiri ure doli. S kolima ne mere.

Vinograda u nas nema van u Dalmaciji. Otolen dovažaju ļudi vino.

Zrak i vrijeme.

Godišńe doba. U nas je 'ladno najviše. Ždrak je oštar va'i'. Od Jurjeve do Velike Maše (17 nediļa) ajde ništo priželže. Al i tu znade udariti velika krupa. Na đekom selu trevi obiti sve.[1] Amo po Gospojini, čim bura pu'ne, odma' e mećava. Zakala, br'te moj, da je stra'ota. Za oto odma' se oblaci veliki dignu, zašto su veliki vr'ovi, pa nategne. Onda kija va'i'. Kad bura pu'ne amo sa zapada, mora čoek, iđe li u Bag ili u Seń, natrpati puna kola kameńa, jer bi bura bacila kola i końe. Na Vratniku more te kamenom ubiti svedno, kan da bi te čoek ubija. Onda se mora po 30 ļudi držati edan za drugoga, edan se nije kadar održati. Edan sam ne bi, van da bi puza četveronožice. Ona zna cilu kuću razvaliti, — samo ne kožuna.[2] Est, ļudi moji, studeno, kad ona pu'ne. Tako ti po cilu zimu bura, mećava, led. Medvid ne izlazi iz jame do sv. Kandelore. Naši ļudi znadu na vodi, kako će vrime biti, u zimsko doba isto tako po ždraku. Mećave zna biti do Jurjeve, pa i do Spasove.

U proliće livaju jope' velike kiše. Onda ja tamo u Krbavi povodńa i amo oko Gacke. Iza kiše ostanu bare i jame, i vode dugo bude.

Biļe.

U nas je *vriština*. Toga nema tamo daļe. Na'pako, kad ona poļa prikrije. Kad pritisne glad, jedu bome ļudi svašta. Nikakvu durutvu kopaj mi ispod kamena, pa jedi. U neko se vrime *kiseļača trava* šumkala, pa su je jeli. Otiđi u Karlovac, pa dovezi posija, još da bi i' bilo! Po pet puta skidaj planinska i nastavļaj kota' na vatru čekajući, 'oće li gospodar doći i dognati šta. Onda iziđi žene, natrgaj *kopriva*, pa zameti i podaj djeci. Znali su mladice od *trńa* jesti:

---

[1] Onda je najboļe baciti van plug i privrniti sve gvožđe na opako, privrniti stolac izpod sebe, na ńem zapaliti blagosovļene grane, pa sve baciti van.

[2] Bura e rekla, da bi probila devet 'aļina. Kožun je reka: Ne 'š ni mene sama". — „Muči, gade koravi, ko o tebi govori?"

ništa, man ponesi šaku soli, pa malo osoli. 'Vaki ti je život u Liki, kad udare zle godine, glad.

A pod blago čoek stere *bujad.*

Za varbańe ima jope' svakakvi' trava. Sade žene *broć.* To kaj metvica razda žile. Suši kore, pa samele treće godine. To je, 'o'š li crleno, to nikada ne pušta varbe. 'O'š li jope' žuto, ima *rujevina.* Po glavicama raste. 'O'š li zeleno, crno, ima za sve trava.

A ima i likoviti' trava i svakakvi', ko zna!

Životińe.

Ima u nas *medvida, srna, lisica, jazavaca, kuna, divji' mačaka, toraca, lasica, vjeverica.* Medvid se zna uvalit u luku, pa povalat sve žito.[1]

Vukovi znadu poklati blago: ovce, koze. Na čoeka ne će tako.

Zmija je kod nas svakakovi'. One izlaze po Blagovisti. Zmija zna čoeka zapu'niti, pa je benast.

Tjelesni ustroj.

Naši su ludi bome visoki, ko gora, ludi jaki. Sredńe veličine čoek more 3 centa nositi, a pravo jaki Ličan more 5—6 centi.[2]

[1] Eno, edan se bia namećia u luku Šaića, pa zoba žito. Ništa, vań se nazoble, pa u kamenicu (na srid žita iskopano u kamenu na četvrt): tu napadaj od kiše vode, a on se naloči. Oni nisu znali, kako bi ga u'itili, er svaka puška ńega ne mere pogoditi. A doli u luku nisu smili saći: ubia bi te kamenom ma'm. Dosite se, pa ispulaju vodu iz kamenice, pa uliju vina i rakije. On doša, nazoba se žita, pa na onu kamenicu. Naloče se vina i rakije, pa stane batrlati, a oni dođu, pa ga svežu i okuju.

[2] Eno Luko Devčić iz Smilana — on je sedam centi moga' nositi. Kad su Bribirci pravili crkvu u Smilanu, p' onda su 'tili posragačom izvalat kamen gori na vundament. A doša Luka, pa pita: „Šta radite, ludi?" A oni vele: „Po Boga, turamo ovaj kamen gori na vundament". — „A zašto to edan ne uzme, pa metne gori?" — „Nuder ti, ako si čovik!" — A on privrne nikoliko puta kamen amo, tamo, pa pograbi, pa š ńim na misto. Bribirci se začudili, pa išli vagat. Ima' je sedam starinski' centi. — Nikakav Marko Dubravac sa Udbine kladio se sa čivutom za 300 vorinti, da će końa od 300 vorinti nositi za vratom, pa mu nije smija dati. — A nikaki Mijatina iz Kule pri'vatio bi bio, di je šta moga' oko sebe, pa on goni prid sobom po triest ova budački' (što je pokra') iz Gospića sa sajma. A Budačanâ se znaj skupiti po dvadeset amo kod budačkog mosta, pa ga pričekaj. A kad bi on priša bliže, ništa, van se razmaši s nikakvom kvrgom oko sebe, a nijedan nije smio prići. Bože moj, kad je on ednom bio pijan kod podušja, pa

Ima i rutavi', ka ovca, moga' bi ga strić.

Prije su bili ļudi puno jači. Jerbo zašto? Za oto: U prva se vrimena nisu ženili, dok im nije trideseta godina pasala, a ženska se nije ćela udavati prije dvadeset i pete.

Ima ļudi stari' sto godina, i više. Zna mu biti 80 godina, pa je crļen, ko drugi od 20. A prije su ļudi puno duļe živjeli.[1]

Gojeńe stoke.[2]

Ovce i koze. Ovcu i kozu lako ti je 'raniti. E li lito, na pašu, e li zima, dva, tri lišńaka sadiješ za koze i za ovce. One toga vole, nego sina. Nabrsti se lišća, napije vode, pa su sve site kaj buve. — „A što je to „*lišńak*", dide?" — „Ne znaš ti, što je *lišńak*?

---

basrļa kući. Pa misto da okrene k sebi, a on okrene kući Karige Repca. Kariga lega' ovako uz vatru, a jarad bila uza ń. Uz Mijatinu bia ńegov psić cigo. Kad je on počeo klati jare, onako pjan nije ga moga' dobro stisnuti za berišaļku, a jare se raskrivilo. U to se Kariga probudi, pa dreknu: „Tire, tire, Mijatina vas podavia! Vavije' se mlatite!" A kad on poša van, da će puštit vodu, opazi Mijatinova psića. Vikne sina: „O Đukane! Tri krat mi tri put imena božjega, tu je neđe Mijatina! Evo ńegova cige!" Uz'a ugarak, pa je pričeo mavati oko sebe. Aļi opazi Mijatinu, đe već dere jare. — „A šta 'š tu, Mijatina, puška te božja ubila!" — „Mut', ne divani nita, tad te probode! Palo meni na um jeti meta, pa ga moram jeti!" — Kariga nije smija ništa. Skupa derali i kuvali. Dok se nije Mijatina naija, nije ćia kući. Kantar Rade, Surla, Kovačević, Skundrić i drugi — ļudi su u nas krupni.

[1] Eno Vrańa Rodin kod koza doživia sto dvanaest godina. Lani je umro. Kad je bio Vrancuz u Liki, bilo mu dvanaest godina, čuva' koze.

[2] Did Pave najaria vatru na ogńištu, sia uza ńu, zapušio lulu pa će zovnuti maloga Dašana: — „Dăšanê!" — „A, dide?" — „Do'vati de mi te krumpire amo!" — Dašan mu do'vati punu zdilu krumpira, što je majka donila od kuće Rodine. Did Pave izvadi kusturu, razriže po poli one krumpire, osoli i', pa one *pole* naniže ka vinac oko vatre. — Josan mu otiša u Šlavoniju, ne bi li šta zaradia: bila e slaba litina, suša e opalila, izgorilo sve. Maša e svarila večeru — grâ i *krišaka* — pa otišla podojiti ovce. — Did nije ništa ni radia, van sidia kraj vatre, peka krumpire (ako i' je bilo) i pušia lulu. A kad se nasidia, onda bi otiša u *glavicu*, navadia grańa, najaria vatru, pa jope' sidija i grija se. — U to dođe i Maša s punom *dižvom* varenike. Uzme băkru (zemļeni kota'), ulije u ńu vareniku i metne ju na vatru. Iznesoše stolicu i sidoše oko ńe, da će večerati. Istom oni večerali, a Zeļov na'rno ka ćorav lajati. — „Iziđi de, dide, niko mora bit u vani." — Did iziđe prid kuću. — „Ćut, ćut, vuk te uija! Idi leć!" — „Dobar veče, dide Pave!" — „Bog dâ, Ivica moj: A esi ti to, rankane? A

Ma eno ti ga pred kućom! Da nije noć, pokaza bi ti ga. Ništa, van dođeš, pa nasičeš ovi' 'rastovi' i jasenovi' grana, dok je list zelen. Onda i' sadiješ u lišńak oko stožine, ka i sino. Ja sam eno sadija oko Velike Maše tri lišńaka. Otiša sam u glavicu, pa 'rastića koji okresa, koji privršia, pa one grane 'nako po poli. A ne znaš ti, da je onaj list, kad se sadije, zelen, svedno ka liti? Ma est, nu, zelen svaki, koji ne pokisne, svedno ka u liti. Uđa' sam ga ja sadit, pa samo ednom granom završi 'vako, ka — pa nigda prokisnut. Slabija strana se va'i' okrene unutra, znaš, za oto je list zelen. A kad ga načimļe, onda razvali svega, pa goni odozgo ednu po ednu grańu. A toga i goveda vole, nego onoga sina planinskoga, jer ono je sino oštro. Tri puta mu dadeš na dan: u podne, u jutro i na veče.[1]

A bia sa' u najmu do dvadesete u Mogoriću, p' onda jope' u Bruvnu. Moj br'te, šta ti tamo ima koza i ovaca! Ništá, van kreni u jutro ona zvona, pa tu zatvori sve strane! Ima tamo i końa i goveda i prasadi, al' najviše ovaca i koza. Va'i' se sastani po dva kozara, a uz ńi' po deset oni' veliki' pasa, kaj mrki vuci. — „E,

koliki si naresta, gle! pravi gospodin! Ajmo malo u kuću podivaniti. A što radi Nikola i Jeka, esu li zdravi?“ — „A broje se na nogama“. — „Dobar, veče, tetko!“ — „Bog dâ, Ivica moj! A, 'rano moja mila, esi li mi ti to? A koliki si mi! Dašane, do'vati bratu stočić. U nas ti nije vino, mi nemamo kantriga. Sidi, rankane, kako si sidia kod nas, kad si bia malešan“. — „A kako vi, dide?“ — „A, vala na pitańu, kako drugi 'oće, sinko. Zdravi esmo, vala Bogu, svi, litina slaba, krme nema. Joso mi je otiša u Šlavoniju, ne bi li uitija koji vorint, da kupi još koju ovčicu, a od mlina mi nije asna. Znaš, kako je, ka i va'i'. Što je reka niki beg, kad ga je pita' naš premilostivi car: „Kako je?“ — „Eh, dobro, veli: mogli bi volove 'vatati u zlatne jarmove, mi begovi i gospoda i popovi“. — Al što će sirotińa? Cim će ona u zimu ući? Još bi dobro, sinko, da nije utrlo kozâ. Utrlo koze, vrag im dušu utra! Odsiklo narodu glavu. Vele, da koze goru taru, a bilo je koza od uvik, a svedno je bilo gore boļe, nego danas. Ne će gore biti nikada, kako je bilo, za ovoga boga.

[1] „A dide, izgoriše ti *pole!*“ vikne Dašan. — „Vadi i', Dašo! da ne gore!“ — Dašo privuče oku od ujma, pa vadi pole. — „Ivica, rankane, 'o'š ti to isti? Al' da, ti to nisi naučia isti. Moj Dašo eto naučia, vidiš ga, kako se udebelia od ńi'. Ivica moj, lako je tebi, ti si okrenuo k srići, ti 'š biti danas sutra veliki gospodin. Al' šta ćemo mi sirotińa! E, da sa' ja zna' samo svoje ime zamrčiti, ja bi' bia danas sritan čoek. Kapitan me volia, a. Ja sa' bia soldat četrnajest godina, a sedamnajst puta bia sa' u vatri u bataliji. Bia sa' u Mađarskoj, u Taliji, na prajskoj granici, u Dalmaciji i svakuda“. — „A đi stè bili prije soldačije?“

pa, dide, kako vam ne vali koja na veče, kad i' gonite u tor? Cili dan se veru po onim liskama i po kameńu. Trevi li se, da ko ukrade koju?" — „A trevi se, ako je čoban benast, pa ne vraće." — „A kako i' vraće?" — „E, pa svaka ima svoje ime, rankane, pa ju zove: *Be, Mrko! Be, Grašo! Be, Miĺoko!* A vlasi vele: *Boe, boe.* To im ka lipše dođe. — Pa da i' je 'iĺada, svaka ovca ima svoje ime. Ima: *Graša,* ima *Mrka, Ćula, Vuna, Ćuka, Visa, Roga, Vitoroga, Lisa, Ranka, Bika, Bjelica, Ĺuba, Zrna, Šara, Putonoga, Runa, Bjeĺuga, Gara, Laja, Košara, Krošńa, Vezoka, Miĺoka, Širojka, Strelica, Žuna, Vrĺoka, Sińa, Bliznica, Dugorepa,* — ma svaka, kakva est, tako joj se kaže. A ovnovima, koji se vilaše, viče: *„Be, Vilašu!",* koji se ne vilaše: *„Be, Ćuline!",* pa svedno dođe među ovce: on zna, da je Ćulin. A koji ovan zvono nosi, onomu viče: *„Be, Zvonaru!",* il', ako je ovca: *„Be, Zvonarica!",* pa ona znade, da je zvonarica. A: *„Boe, Veina! Boe, Vezoka!"* to viču ovi, koji imadu krdo, oni se ka diče s tim; a samo onaj, koji ima malo ovaca, onda viče: *„Be, draga, be!"* — „A zašto se zove, dide, *Ćuka?"* — „Zato, jer ima malene uši, a *Ćula,* jer ima malene roge". — „A *Bika?"* — „A koja je bikasta ispod vrata; a *Gara,* jer je garasta; a *Laja,* jer je crna, a *Strelica,* jer je brza, a *Putonoga,* jer ima dvi noge crne, a dvi bile".

„A kako viču[1] kozama, dide?" — „E, koja je zelena, *Zeka* i *Kiteša* (koja ima kite pod vratom), i *Perjasica, Laša, Mrka* (sva čulasta po glavi, izgleda ka vuk), *Pikleša, Bika, Zekeša, Žuja, Puteša, Kĺečkeša* (ima svedno ka zmija one kĺečke po sebi), *Srneša, Baša, Mileša, Pereša, Šuša* nema roga ni zere, samo glavu onu crnu, izgleda ka vuk. A najviše ima *Mileša.* Ima i *Vrĺeša,* kojoj su vrĺasti rozi."[2]

---

[1] Ja ne razumijem kakva je razlika među onim: *„Kako i' vraće?"* i ovim: *„Kako viču kozama?"* Imena su ovdje i ondje ista (Mrka, Bika, Vrĺoka) osim novih. — *Ur.*

[2] A *Žuja,* — da ti pripovidim ništo. Esi čuja za nekog Pilipa Lončinu iz Kule, koji je reka, da bi poija sve ručke po Mušaluku i po Kuli? — Kad je bia god kod Sv. Duva u Mušaluku, on dođi, pa zaveži rukave od kabanice p' onda po pune napuni komada kruva, ječmenice, pirovnice, ražovnice, prosenice. — A bia 'vako ednom god, a sina mu nije bilo kod kuće, a on mora sam čuvati ednu kozu — Žuja se zvala — i vola ednoga, pa se sve sam s kozom pravda: „Aj, aj, Žuja! a, Lozońa! Crna šteta na te ne ćela, ala vide Mušaluka i Svetoga Duva, a koliko sam danas moga' dobit komada kruva! Aj, aj, a jadni Pilipe, il' te vrag tu drži!"

— „A ko ima malo ovaca i koza, onaj drži blago kod kuće u pritorku, a ko ima puno, taj u stanu, e l' de, dide?“ — „Da, rankane. Tko ima puno, taj drži u stanu, a u liti na ńivi u toru. Znaš što je *tor?* Tor — to ti nasiče liskovi' grana, uzme osam kolaca jasenovi', to e edna *struga*. Osnuje, onda oplete granami, pa izvadi, okreše bradvom. Onda u'vati takovu lisu gužvom. Tor je visok, ka dva klaftra. Takovi' lisa napravi više, koliko ima blaga. Kad u veče sarene blago u torove, i ovce i koze i goveda, svako za se, onda sveže one ovčarske pse prid struge. A svaki je k' i vuk. Od kuće ne smi niko sam doći k toru, kad nije čobana“.

„A jer prave torove na ńivi, kad imadu stanove?“ — „A treba li, rankane, ńivu nagnojit? Tamo ti svake nediļe premišćaju tor s ednog mista na drugo“.

„Kad se sviće, onda i' pomuzu, pa pripušti jańce. Onda pasu do osam uri (i jańci isišu, što se nabrizga). Onda ide čoban ručati, a jańce ide lučiti. Kad ruča, opet ovce goni, a jańce ostavi, a onda dica gone jańce na pašu, pa pasu, dok nę prigrije jako. Onda se sbiju u sbojeve u 'lad pod sjenice. Kad dođe popasno doba, onda idu jope' na popasak. Ovce se pomuzu, pripušti med ńi' jańce i onda i' goni jopet na pašu. A kad razlučuje u veče, viče svaki čoban: „*Be-rs*, moja, *be-rs*, moja!“ Onda, kad mu pođe opet natrag tuđa, onda veli: „*Be*, ti tuđa!“, onda se onda vrati natrag. Ona već zna, da je tuđa. — A kad koze razlučuju, onda viču: „*Tir, tir, tir!*“ i onda one idu.

A da i' vidiš, kad se u naslon pobiju rožinam onim, ili kad se pobiju ovi ovnovi zvonari, pa — edan drugom probije glavinu i ucrva mu se, a ne će se dotle rastaviti! Ne mogu i' ni čobani rastaviti. Oni i' rastave, a oni se jope' krešu. I ove ovce roge znadu se među sobom potući“.

— „A kako razlučuje ovce i jańce?“ — „Lipo. Na strugu ovce pušta van, a jańce turka u pritorak i viče: *trke, trke, trke, trke!*“

— „A kako zna čoban, koja će se ovca objańiti?“ — „Zna on i to. 'Oće li ti se koja ovca objańiti (vlasi kažu *ojańiti)*, ima i', koje su sjajne: pozna se po vimenu: zasuši, nema mlika. Onda joj vime raste. Čoban zna, kad će se objańiti, i sve. Kad joj naraste vime, i nalije se, onda se ona objańi. To se trevi na paši: Onda ga čoban metne prid ovcu, ona ga obliže, ono se osuši, i onda ma'm ļeti među ovce. Pa da, ono e čisto. Ńega Sv. Ivań drži u naraḿku. — Kad se koza okozi, tako i jare. Ona ga obliže, a ono ma'm drekeće i ļeti za ńom, ne će niđe ostati“.

Narodu nema žitka prez ovaca i koza. Najviše ńi' drži. Ko nema ovaca, taj nema žitka. Ovčica je blažena: ona je istirala rđu iz kuće. Rđa e došla, pa sila u kuću u edan buǵak. A ovca dođe: „Odlazi otolen, tu će moje jańešce". Rđa pobigne u drugi buǵak, a ovca: „Odlazi otolen, tu će moje mlikašce". Rđa došla u treći buǵak. „Odlazi otolen, tu će moje runce". Rđa u četvrti. „Odlazi otolen, tu ću ja sama". Rđa pobigla onda van. — Blaženo ono misto, di je ovca.[1]

Sitno je blago lako na'raniti (i vô se lako na'rani): u liti se napase, a u zimi idu lîšńake.

U zimi nema jańaca. Jerbo zašto? Za oto, što se ne pripuštaju ovnovi va'i' među ovce, van u jesen, da budu jańci oko Jurjeve, kad nastane topao dan: onda raste, kao pečurka. Za oto se ne dadu ovcama rano *mrkati*. Ovnove dotle otiraju među koze, među jańce *(dvizad)*,[2] ili ji' ostavi kod kuće, pa sami tandrl̦aju.

A ovce ti 'oće i zelene vrištine. Vidiš, kad im nakosiš, one u zimi pojedu."

— „A što im meće za nastor?" — „A vrištinu i bujad i šušań po 'rastima kupi, i ono, što odpane od slame i sijena, al malo otpane, kad poidu sve. Za nastor more i u zimi kositi, kad je po pol̦u prošarica".[3]

— „A što krave idu još osim lišńaka?" — „A kukuruzovinu i slamu, rankane. A koze mogu i za velikoga sniga ići na pašu. One površice idu, samo čoban propada, a more i on površice ići dikad. U zimi bude po liskama resa, pa se one toga nabrste. Samo i' je sad utrlo, — sad je došlo na koze, kaj na stari svit, koji je ima' perčine.

---

[1] I vô je blažen, zašto je pokriva' i namica' gubicom slamicu na dragog Spasitel̦a. Onda e ńega Bog blagosovio i magare, a końa je prokle'. Końa nigda ne 'š viditi, da je izravna' taštabočine s bokovima. Koń je dobar za vršaj i za kiriju. Kirijaju kukuruz i idu u Dalmaciju po vino i po sô, al' on je va'i' gladan.

[2] A znaš ti, što je to *dvizad?* To su jańci, kad narastu. Ovce se zovu *dvizice* (to su dvizice, *prvojańke)*, a ovnovi se zovu *šil̦egi*. A kod koza se kaže *jarice* i *dvizci*. Ko ima slabe, zločeste oči, pa pogledaš u ńi' i začudiš se, a ne pogledaš u nokte, odma' će bortati i onda crkne; proteže se, borta i onda crkne. Jańci su na to napadni. Kad je Mijat Katić doša, pa se začudia Rodinom, onda on nije neg otiša, a dvoje se proteglo.

[3] Kad snig pane, pa sad prokopni ovdi, pa ovdi, pa ovdi, — to se broji *prošarica*.

A prase 'rani žirom, poprži zadńe zobi, krumpirića i tako, a budu debeli i masni boļe nego od kukuruza".

— „A o'đe svaka kuća ima svoga čobana, e li, dide?" — „Est, rankane. A ovi, što se broje bogati (ka na priliku Modre Teslić u Ostrevici i Voјnovići u Kuli), ti drže sluge. A ovi siromašni sami svoju dicu imaju, pa čuvaju".

— „A kako se blago čisti, dide?" — „Uzme rogļe i traļe (dva kóca, pa oplete liskom), pa isčisti, iskidaju dvoje, pa iznesu, pa nosi svedno, ka naviļak sina. Amo jope' za prašinu, brabońke ispod ovaca imadu drugačije traļe od dasaka, pa ozdo prepleteno, ka lučima, na gusto. Tako se kida ispod blaga. — A samo blago ne treba ni čistiti. Ovca je čista. Sv. Ivan na Velebitu drži jańe u naramku. Da nije čisto, ne bi ga Sv. Ivan drža. Od sve marve, od svega blaga ovca i koza je najčišća. Ovca i ne će leći u blato, van kopne nogom, pa legne na suvo. A di im je blato, cilu će noć stajati u pritorku, ne će leći, recimo na priliku, da bi trevila udariti kiša. — A końe i goveda treba čistiti. Ko za prodaju 'rani goveda, izčešļa ga češagijom, a drugi ga ne češļa niko. Końe češļaju češagijom".

— „Kako se odbija jańe, kad odraste?" — „Jańe ili jare sisa, koliko je od Jurjeve do Petrove. A kad odbija jańe, onda ga zagari po glavi i po 'rbtu kotlovinom, pa ga ovca ne pozna, pa mu ne da poda se. Ovce ošišaju,[1] a jańce zagare, pa niko nikog ne pozna. — A o Sv. Ivanu u jeseni zovu se jańci *dvizad:* šiļegi i šiļegvice. A od Petrove više ne luče jańce od ovaca, jer edno drugo ne pozna. Jańe bude zagareno, dokle ga kiša ne opere, a onda ga ovca već ne pozna. Za osam dana već niko ne bleji, samo kad je ono prvi put zagareno, onda ga ona odnemari, ne će mu da stoji. — A tele odbije tako: Dođe, pa mu sveže čavala na kajišu, pa mu metne na gubicu. Ono dođe pod kravu, pa ju ubode, a krava se rita, pa biži od ńega. A ko nema toga, dođe, pa uzme kožu od ježa, pa mu metne na gubicu. A ko nema ni toga, uzme balege, pa zamaže sise, pa pušta tele s kravom. Al više puta trevi se, da tele ukrade oči čobanu, pa posisa kravu, jer se balega posuši, pa otpane, a čoban ne vidi. Onda čoban ide suvu kašu. — Tele sisa do jeseni. Od Sv. Luke (ońda je jesen mrtva) onda se ono broji *june.* Ove godine je june, onda na drugu godinu se vodi, onda se zove *prvoteļkińa,* onda

[1] Ovca, da se ne ošiša o Petrovoj, izgorila bi od vrućine, sve ide i dahće. Osobito u Kuli je zlo, di ovce od osam do osam dana ne piju vode, jer je daleko. Drugo blago ajde ide na drugi dan na Liku, al' ovce se sbiju u sbojeve, pa i' ne bi dva dana dotira na Liku.

nije *junica.* — Jarčiće odvraća među jarce, dok god se ne oduče. Jarčiće[1] zovu u jesen *seletci* (mladi jarci i jarice, male kozice)."

— „A brine li se, dide, narod za boļu trägu?" — „E l', za pasminu? Kod nas veli narodu träga: „Ovo nije dobra träga, lukava, nevirna". „Ma'ni se vražje trage! Ono, Bože, oslobodi!" Onda veli: „Ko je od koje *žice* odpa, ta je žica dobra". A marvi se veli dobra *pasmińa.* One su dobre pasmine, koje su *blizne,* koje se svake godine ojańe. Svedno oni puste sve, da se ojańe, koja 'oće, da omrči u jeseni. Koja se 'oće da vuni i jańi, ona je dobre pasmine. A koja ima oštru vunu i dođe ka potkresana, ta nije dobre pasmine. Koja ima jańčiće krupne, ta je dobre pasmine. A kojoj su jańčići tuvińavi i motvuļavi, ta nije, ta ima malo mlika. Istina je, da voli svit boļu pasminu. Kad čuje, da ima dobar par, onda želi, da ovakovu pasminu ima, onda izmjeni da zametne pasminu. A koze u jesen biraju sve one sjemeńakińe i najboļe jarce, onda, koje su gore, koļu".

Blago kod posla. S końima i volovima oru, samo mora imati četiri vola (na dva ne more orati). Kad ko nema četiri vola, nego dva, onda traži, s kim će uvezati orańe. Onda oru va'i' skupa. Kad oru kod onoga, onda (j)idu kod onoga, kad oru kod ovoga, onda (j)idu kod ovoga. Ako ima ednoga końa, pri'vati preda ńi'. A bome ima i krava, koje oru, 'rano! Stric je Bože ora i vozia više na kravama, neg na volovima. Dođe, pa je pusti ispod jarma, pa je muze. Kad je pomuza', opet ide orati. Vô vozi, i onda, ko nema końa, da vrše u jesen, vrše na volovim zob i pir i ječam i šenicu, a raž tuče. Znaš zašto? Zašto pokriva štale š ńom. Metne lisu, pa onda tuče. U Kuli brańaju s volovima, jer końe trebaju za mlin.[2] — Volovi se upregu u jarmove i teļige, a końi, k' i pod kolima, imaju uzde i ajmove: ajam imaju oni oko vrata. A volu viče, kad ore: „*Ost,* Jelońa! *Ost,* Milońa (Dragońa, Kolońa, Cvjetońa! ako je cvjetast malo na glavi; a komu viče *Milońa,* taj ima lipe oči, pa žut ka 'nako, pa mil; ima svedno volova, koje bi ļubia od dragosti"). —

[1] A znaš li ti, koliko jaraca ima koja koza? To se pozna po rogovima. Koje god jare okozi, onoliko joj roga odraste od glave, je li prvo-, drugo-, trećo-kozkińa. Koji je čoban oštrouman, on to zna. I kod krave to ima. Zna se na rogu, koliko ima rali, pri glavi ima, to nije na vr' roga. Kad goni koze na sajam, onda onaj, koji zna, gleda na roge; a koji ne zna, kupi kako god.

[2] U liti ne more samliti, van u Sincu kod Otočca.

„A kakva još imena imadu volovi i krave?" — „A Zekońa, Milota, Lozońa, Bikan, Garońa, Vilaš, Žutońa, Širońa, Bušļeta (koji je malen), Šarońa, Krilońa, Dugońa. A ovima jope', koji iz Turske dođu, viču: *turski zekci.* Ti su visoki, a tanki, a imaju velike rogove. A koji je mrkast, taj je Mrkońa, pa ima jope' Cvjetońa, Zorońa, Galeša (koji je crn, pa nema nikakve maće). A ima i Medońa, Šibońa, Sivońa najviše. — A kravama se veli: Bikuļa, Ʒekuļa Šarava, Krilava, Medava, Milenka, Rumenka, Šatorka (bila kuļava, a edan joj rog gleda simo, a edan tamo; al' je u ńe grizina velika: kad se napasi, edva uđe na strugu u pritorak). A ima svakakvi' imena. Ima i Medoli, Bušļica (koja je malena).

Svaki *dešńak* zna jope', što je on (koji je boļi i jači, na desno). A ima junčić, a ima stari vô. Onda mu napravi *juvor*, pa gužvu, pa onda onaj mali s ńim vozi, al' on samo drži jaram, jer on ne more vući, ko stari vô. Nego kad se mali rano 'vataju, onda se potaru, ne mogu se razrasti. Svaki dešńak zna, kad ga zovu, a *livak* zna okretati. Kad slaže prvu brazdu, onda se uvik vraće na desnoga. Kad skreće końa, onda viče *Jo!* a kad ne će da ide, onda viče: „*De!* vuk te uija!" — A ako ore kobila, koliko god kobila napravi koraki, toliko i ždribe za ńom. A kad dite za materom leti, onda mu veli: „Što si navalia, ka ćuzek?"

— „Kako se końi vabe, dide, kad 'oće da ga u'vati, ili da pije?" — Uzme kapu čoek, pa viče: *„Na zob! na zob!"*, o on misli, da je końozobica, on dođe, zagńuri gubicu, a on ćap! za grivu, ne 'š daļe. A kad 'oće da pije koń, onda žviždnka, a za krave drukčije — svedno ka slavić — za koze jope' drukčije. Kad kravu vabi, onda viče: *„Na soliš! na soliš!"*

— „A kažite mi, dide, kako viče ovce, kad ih pregańa?" — „Kad ih pregańa, onda viče: *is, is!* Kad ovce razlučuje, viče: *rs, rs! be, rs!* Kad jańce razlučuje od ovaca, onda viče: *tȓke, tȓke!* Kad koze komšinske razlučuje edne od drugi', onda viče! *ťire, ťire!* Kad su žedne, pa idu pit, onda im viče: *tvrrr-voč, tvrrr-voč!* A kad se vabe, onda viče: *tvrr-tvrr-tvrr-tvrr!* Pa da i' je 'iļada, — prid ńima ide onaj zvonar ovan, a one sve za ńim. A kad ga izgube, onda su svedno k' i benaste, ne znaju se krenuti. Na Ļubovu onaj, što je Zobenica, u onoga ima ravna 'iļada: to je krdo Zobeničino. Ono zagrne brda i doline. Kod ńega idu baška ovce, što se jańe, baška

jalovice i ovnovi, baška jańci. On i' drži va'i' 'iļadu, priko 'iļade ne će da drži".[1]

Sviñe. „U nas se ne 'rani puno prasadi?" — „A 'rani. Ima ovi' palocija, goni prasad va'i' i prodaje. Ima i' svakakvi'. Koji ima dugačke one klicetine, onomu viču: *klicańa, nerast.* Ima crni', bijeli': *Bikan, Sivan, Kolan: puć, puć!, Kolan, puć!* U Šlavoniji veli: *gic, gic!* Koji je mrkast, onaj je *Mrkan: puć, puć! Mrkan! puć!* Kad i' na lokež vabi, onda i' tako zove iz kumirišta". — „A po čem bi ti pozna' pasminu, koja je dobra?" — „Kad dođeš, koji ti je dugačke gubice, dugačak on, ridke dlake (kočeti), a·ima klapaste uši, koji ima krupan gńat, onaj je dobar." —

Živad. „U nas se 'rane tuke i kokoši, e l' de, dide? A gusaka, mislim, nema." — „A ima i gusaka po Bilaju i po Gospiću. Za tuke ima čobana svedno k' i za jańce i ovce. Odrene i' u poļe, pa beru skakavce. (Skakavci se zalegu od ovi' upļuvaka od rose po rosuļama po poļu.) Al bome đe se zobi domčaju, lako će je gospodar požeti: šmrkaju zob, kaj koze. A kad se malene tuke izlegu, onda one mućke, koji se nisu izlegli, vare, pa im daju: smrvi u rbinu prid ńi', p' onda im daje, dok se ne podignu, malo ne objače. Onda svari kukuruzno brašno, pa polije mlikom (kiselim), jer onda boļe napreduju. — A kokošima prosipļe proso, kad se izlegu, dok narastu. Kad nema prosa, zamiša kukuruzna brašna varenom vodom, pa zobļu. — Kad tuke stanu lajati, laburati, onda znadu, da im moraju tražiti tukca. Tuke sanesu po 18—20 jaja. Tuke imadu velika jaja, pa pirge po ńima. Onda sve liga ispred kuće, onda ju moraju nasaditi. A kad ko priđe k ńoj, onda ona kvrči, a kokoš kreči. (A šta krečiš, k' i kokoš na gnizdu?) A kad pasa edna nediļa, moreš pomišati kokošja jaja, onda se izlegu tučerice kokoši. Budu lipe, boļe, nego ispod kokoši. A kad 'oće, da se brzo izlegu, onda i' meće, kad prođu dvi nediļe, u mlačnu vodu. Onda ono, u kojem je pile, ono se drži gore, a koje je mućak, koje je čistac, ono pane odma' na dno. Osobito tučja moraju se metnuti u vodu, jer ima debelu koru, pa ne bi mogla provaliti."

---

[1] „Pa što radi s tolikom varenikom, dide? E li ju prodaje?" — „Aja, sinko. U nas se varenika ne prodaje, van što ima previše, to razdili sirotińi. A pravi se sir, a u sir ode mnogo varenike: kota' od pô akova, onda napravi onaj *utvorilńak* veliki (škatulu drvenu). A znaš ti, što su stari rekli: Da je mlika, košto je Lika, bio bi sir, kolik Zir. P' onda jope': Što je, veli, Lika, da je varenika, a Velebit da je prosenica, ne bi li Liki dosta bilo."

— „A imadu li kokoši imena?“ — „Imadu imena: *žujka*, *pirgica*, *crnka*; koja je pigasta, ono je *fugica*; *malka*, *tučarica*. Tuke i one tučarice kokoši idu skupa i u jesen budu malo mańe od tuka. Tukci nemaju imena, samo, koji su subjeli, zovu se *bjelci*, a koji su sivi, zovu se *sivaši*. A kad zoveš: *Tuj, tuj, tuj!*, onda svi dolete.“

Pčele. „Drže li puno čele u nas?“ — „Drže, rankane, a kad se čele puste roje u proliću, onda ide planinka, pa se zamota u pla'tu. Trńke još prije pripravi, zamaže balegom. Roj se u'vati za drvo, onda ju planinka mami: *„Sid', majka, sid', majka!“*, dok ne sidne u 'ne trńke. A u trńki na dnu ima križ drveni, di se one u'vate. Kad čoek kļuči med, ne asni ga se naisti: Umra bi od matruna. Kad je, veli, nekakav naijo se, pa mu sve na pupak priļio van. — Kad ne trevi planinka kod kuće, a čele se roje, onda čela uteče u planinu. Kad ju ļudi nađu, pa se stanu svađati, onaj veli: „Ja sam naša',“ onaj veli: „Ja sam naša'“ onda ova, u koga god bude, ode. kad se za ń svađaju. Trńke se drže pod krovom 'nako i naredi se za ńi' čelińak kraj kuće, — uprav čelińak napravi.“

„A kako se pravi vosak?“ — „Ima onaj sat, voština i med, pa one lukńice, di je čela, — to se gńeči, med iscuri, a voština ostane, pa ju zgruca i š' ńom u kota'. To se procidi kroz krpu, salije u krug, pa proda.

Psi. „E l' de, dide, baška su domaći psi, a baška jope' kozarski?“ — „Kozarski se zna. Ko ima puno blaga, taj ima puno pasa. Kad idu koze, onda mu veli: ‚Ideš za kozami, vuk te uijo!‘ Onda on ode. Kad kozar zamuze zamlazu,[1] onda i oni (j)idu, al ńima ne treba korita: nalije im u krtinu, pa (j)idu. (Napravi jamicu, pa zbije petom.)

Ima pasa, koji idu u lov. I kozarski u'vate zeca. O, što puta Paunovi psi — zadavi zeca, pa donesi kozaru! U Pauna i' je bilo deset: Lisov, Lasov, Bjelov, Mrčaj (taj je bio crn, ka vuk *[! Ur.]*) — Pasa nema tako goropadni', nego što su vrebački i podlopački. — Ima i mali'. Ono se broji pumešce, mali 'nako. Oto ima u gospode samo.“

— „A ima li kakva bolest 'vako na blagu?“ — „Ovci i kozi *navrne krv*. Koji čoban zna, onda brže ide joj uvo gledati. Ako joj je uvo vruće, onda onda iz ńega pusti krv. (A ko ne zna pustiti krv,

---

[1] Svaki čoban ima u za se *kùta'* za pasom, a u mišini imade jope' mliko. Onda dođe, pa zamuze varenike u onaj kuta', pa pomiša sa mlikom, a ono sve vari. To kripi čoeka. Zato i esu kozari jaki. Vabo Miškulin je doživia sto godina kod koza.

onomu krepa.) Uzme liskovu mladicu, pa tuče po onom uvu, a krv piša. — *Ospice* dođu na ovce i *gr'avica.* I prasci od gr'avice crkivaju. — Krave zna probiti mlada trava u proliću. I more crknuti vô, kad se naide diteline. — A na końe udari *sakagija* od prozebi. To ga u'vati u moždavcim, pa ne more 'rkati. I crkne od otog. — Końi dobiju *srdoboļu.* Koji je koń *sparļiv,* jope' ziva, ode. Da koń trevi pojisti kokošińak, ali pero, onda mu odma' voda stane, i dođe mu, da krepa. Proteravaju ga, maslom mu zalivaju. Kad krepa, onda ga baci u škrapetinu kakvu. — Psi pobjesne, kad (j)idu previše kebara. — Ovca, kad satare nogu u kamenu, onda joj obloži tri daščice i napravi joj. A sve joj maše, kako ju pretare! Kad krava satare nogu, onda uzme klupko pređe, pa joj namišća. Dođe, sad ovako stoji noga, a on do vimena s onom pređom namišća, onda dvi daščice i vlakno, pa napravi. Najviše jarci slome po onima škrapama leteći."

(Nastavit će se.)

Iz Motnika (u Krańskoj).

Napisao Kašper Križnik.[1]

Kraj i mjesta.

Motnik je trg, občina, fara na Kranjskem; politični, davkarski, sodni okraj Kamnik; vradni *Gorni Motnik* (deloma na Kranjskem, nekaj na Štajarskem), politični okraj Celje, sodniški, davkarski okraj Vransko („Franz"), občina Sv. Hironim.

Na Štajerskem so le te vasi: *Bela* (proti sever-zahodu, oddalena kakih 10 menut od tukej naprej), *Sreboten, Vrh, Brezov'ca.* Za Jasovnikam pa so raztresena seliša: *Reberš'k, Breš'k, Cere* in *Konš'k.* Ruzen Zajesovnika imenujejo Motničani prebivavce „Gorjance" v zgoraj imenovanih vaseh, in kraj: „*V gorah*".

Po tem na desni *(? Ur.)* strani Motnika je na presedlu seliše *Strm'c*, in to memo je pot iz Motnika na državno cesto, ki se ji pravi „Široka pot". Kdor pa ima od Motnika do Strmce kaj v gmajni ali v gojzdu opraviti, pe reče, da gre „*u Preško*". Enemu kraju ob Široki poti se pravi „*Pri Jagnedu*", pri drugem pa: „*V Griżev'c*".

Proti jutru se meji s Motnikom, na sever v Planini s Štajarsko, u zahod čez Kozjak s tuhinsko faro in občino — *Špitau* (nemško: „Neuthal"). Na jug je zarašen zavov *Šip'k.*

---

[1] Razumije se, da je ovaj prinos vjerno do slovca po rkp. otisnut, samo g. prinosnik nije nikako bilježio „poluglasa" (jer piše: „Lipovc", „u Špital" i t. d.). Ali nema nikakove sumńe, da se u ovom govoru „poluglas" ńeki **izgovara**, ili najmańe: da ga jezik osjeća. To jasno dokazuje oblik *Špitau* (nom.) i „*u Špital*". Da u *Špital* nema iza *l* nikakvoga glasa, bio bi izgovor *Špital* nemoguć, morao bi postati *Špitau.* — U ńekim dijelovima rkpisa bilježi g. prinosnik „poluglas" ravnim potezićem nad slovom iza „poluglasa", ili ispred ńega. Od kud mu to, ne znam. Gdjegdje bilježi i naglase znakom ˆ i ´ *(Bêvšca, U drvošči, stoječo vodo)*; ima i znak ˇ *(Hlěviše, Mala Seč)*, pače i ` i ¨ *(Vrh vvàs, Bärd, Velk vväs* [za *vv* gl. bilj. na str. 150]). — *Ur.*

Seliša u Špital': *Lipov'c, Podlipovco, U Zobau, U Sadcah, Na Hrib', U Stermc', Na Pstot, Na Peterživ'c, V Bel', Na Slopeh.*

V špitausk' far' je narveč' vas, prot' sever-zapad' eno uro, *Češence.* U *Kozi-Hrp't* in okroz se pride proti severju v pov ure, proti sever-izhod': *Nova Reber* in *Nadlisn'k* pov ure, i po tem je pridružinca u Bel' tri četrt ure. Prot' jugo-izhod' je *Mala Raun* tud tri četrt ure oddalena.

Kar kraja spada pod Spitau, imenujejo: *„u Bel'"*; kar pod Motnik pa: *„u Rebrih", Rebrih* (uradno: *„Gorni Motnik").*

Dobro četrt ure zapad od Motnika po cesti pri Krevlju se meji motniška zemlja iz špitavsko. Proti jo meji potok Beušca do svojega izvera Toplice v Beli. Po tem gre meja naokreber po Toplici pod Šavnicam na Reberškovo senožet Rov'n. To se meja obrne proti jutru čez najviši motniški hrib vrh Pleš, pride na farovško Rov'n, po tem na vzdov memo Planinca čez Srebotnikovo Reber na Elijana, čez Jakov Dou memo vrha na Pečnika in na Sokarja v Gomiljah ob cesti, memo Jarš čez setesko Kanou na Breška za Jasovnikam. Zdaj je popisana meja prot jugo-izhod' čez veliko cesto na potok Bolska. Bolska meji po vsem Zajasovniku do cestniga ovinka v Bal proti zahod', po tem pa Mejaška do Male Ravni, in po tem gre meja čez hrib Smovnik proti severju na Krevlja.

Gore i vode.

Gore. Kraj je ves v gorah, *(iz dr. rkp. — Ur.)* kraj je krivovit.

Najviši vrh gore imenujejo *vrh, rob, sleme;* malo nižej *čelo, u sred, pod sredo hriba, za krajem,* pa *znožje* in *pod znožjem.*

Najviži (!?) greč so *Šavnice (Drugdje piše „Šaunce".* — *Ur.*): u znožju šavniškiga vrha rase (!) zev „šavje", zato se ta hrip (!) tako imenuje. Pe tem je vrh *Pleš,* ki se od daleč vidi plešast. Spod Šaunic in vrh Pleša izvera *Beušca* ali *Toplica.* Pot na *Slop* in na Pleš se imenuje *Potoplic.*

Iz Motnika se gladajo (!) te le gore: *Planina* na sever-zahod, *Kropivškev (!) Greč* na sever, *Srebotnikova Reber* (se po svojih kmetih tako imenujeta). Pred poslednima hribama proti severu je *Planinš'ca* — Sever-izhod so nive in hrib *Tenki,* proti izhodu hrib *Jasovnik.* Na levi strani Jasevnika (!) proti jutru pelje cesta na Štajarsko iz Motnika, velika državna pride pa po Zajasevniko (!?) iz Vranjskega ter se na Loščci združi z deželno, ki pripelje iz Motnika.

V Jasevniku se kraji posamno tako le imenujejo: *Rup'ce*, *Podkalam* in *Primažova Peč*. „Primažova Peč“ se zato tako imenuje, ko se je njega dni tukej neki drvar vbil, ki mu je b'lo „Primaž“ ime.

Kraji u *Češensk' Planin': Fertauš'k, Meden, Péčēn* in *Meserovčen Greč; Pečna Polána, Babi Kolen, Useke, Vivodnik, Snežen Vrh, Strgalica, Kôran, Vrh' Vas.*[1]

Kraji u *Krožk' Planin': Hrviše, Laniše, Bàrd, Velk' Vas, Hleviše, Vel'k Vrh,* (senjca?) *Biba.*

Kraji u *Elmovsk' Planin': Mala Seč, Stara Polana, Travnat' Vas, Nova Polana, U Jamah.*

Šaunce: Altarna Peč (Tukej je pa škof iz Gorniga Grada mašval, ko je pred Turki pribejžal u planino.), *Kuri Vrh* (se zato tako imenuje, ker se u tem vrh' dvost devjih kokuš ali kur dobi), *Babi Kolen.*

Za Jasovnikom se lomi in tovče kamen, s kterem se velika cesta posiplje in obzidava. Drugi kamen se le toliko lom', kar se ga potrebuje za domeče (!) cimpre.

Premog kopljejo v Motniku prav malo. Močno l'dje želijo, de b' se vel'k gverk začev, de b' biu zasluž'k, in sploh bi se Motnik in okol'ca opomogla.

Apno se žge za domačo potrebo, nažgan se prodaja bližnem i dalnem sosedom.

Železna ruda se večjih krajih vrajma, pred večim letim so jo kopali in na Gorensko vozili.

Vode. *Potočki* in *studenci* v Motniku: Glavna voda, ki skuz Motnik teče, je *Motniš'ca,* ki v Kozjaku izvera in le ime dobi v Motniku. Štajarc' imenujejo to vodo *Motniko,* v Špital' jo *Kozjaško* imenujejo.

Motniš'ca ima te le desne pritoke: *Zasmounš'co; Colnar* teče v gorinem komu trga skuz Motnik, *Grižev'c* v spodnem, in so še ti le studenci v Motniku: *Mlinarjev, Farovšk, Kajbčev* in *Škrlničev* studen'c in eden imenovan *Rupa.* — Levi pritoki: *Bevš'ca (Beušca?),* ki meji špitavsko in motniško faro; *Potok,* ki izvera pod imenom *Stestenica; Poltar, Globovška, Pokališka, Kačik, Kropivn'ca,*

---

[1] U rkp.: „*VVàs*“, i dalje „*Travnat VVàs*“. G. prinosnik svuda piše *v* i ne zna za *w*, pa ni ovdje ne piše *w*, nego jasno *vv*. Ja ne znam, što ovo znači, ako (po mišljeńu akademika g. dra. A. Musića) ne znači možda ovo: „Vrh vvas“ je mjesto „*Vrh Laz*“, „*Travnat vas*“ mj. „*Travnat Laz*“, pak ovo udvajańe glasa *v* nije drugo, nego glas *u̯* (engl. *w)*, koji se čuje i na početku riječi. — *Ur.*

Kravjek, Miklovška, Per Lip'. (*„Poltar“* se zato tako imenujejo [!]: Doklen je b'la v špitavsk' in motnišk' grašin' gospoda in je gojila ribe, hran'vali so jih v „poltarjih“, kakor so tedaj take naprave imen'vali pri studencih.)

Kraje ob potoku imenujemo *breh;* šuto, ki jo je voda nanesla, *brod;* ker je globoka voda, *tounf;* majhno stoječo vodo: *rupo* ali *mlakažo.*

Studenci in potočki v Spital': *Bevš'ca* ali *Toplica, Na Bosvav, Elmovš'ca, V Drvoseči, V Dolin', Pod Usovn'co, Pod Ivjem, Peterkov'c, Petelink, Podvah, Trebež, Smeš'k, Poltar, Steležšč'k, Zajivje, Zapleška.*

Zemļe.

Zemļe po obdjelavańu. *Ledina* se je imenoval nekdaj prostor, ki je biu zasebna lastnina. Sosedje so smeli na ta prostor jesen in po zimi navoziti gnoj in ga potljej spomljad (!) razvažati in raznašati po svojih nivah, kakov je b'lo kteremu najbolj pri rokah.

Trate u Motniku imenujemo, ker se beli platno, otroci svoje norčije uganjajo, s ploh ko ljiude (!) prostor pomandrajo, da nî za košno.

Košenine se pri nas imenujejo travniki in ledine na ravnem, ob potočku tudi *loke,* ker kosijo seno in otavo.

Ktera košna nî na ravnem, in da le jenkrat na leto kosijo, tem krajem pravijo: *s'nežeti.*

Oko rabijo raven kraj ob potoku za setev, mu tudi pravijo: *loka* u Špital' pa: *vdoš'ca.*

Posebna imena zemaļa. Senožeti, nive i gmajne pod kropivškoum hribam: *Paulek, Hrušce, Kačik, Velika* in *Mala Dolina, Črnjen, Kamnar, Brinov'c, Slepča Dolina. Potoček,* ki priteče iz Kropivn'ce, daje ime senožetam in gmajni.

Drug' hrip se imenuje *Zavrh,* ki ima *Čelo* in *Tešove Laze.* Peč, ki iz zemlje štrli, se imenuje: *Babja Peč;* drug' kraj ob potoku: *Pakališka,* potok pa: *Globouška.* Boršti in nive u Ib' in u Tenkih so proti sounců, *Douga* in *Š'roka Niva* ravno tako.

Studenci *Testanice, Kravjek, Miklovška* dajo imena travnikom in nivam. Nivi *Za-potokom* in *Globovš'ca* sta ob potokih. Ravne nive in travniki ob potokih so *Loke;* ktere so oddalene od potokov, je pravijo *Na-vrtih.* Niva *Podbéla* z bevskem grunt'm. Nivi „Podbela“ se zato tako reče, ko je ravno pod bevskem nivam in vasjô. U

zglavji je *Zglavje*, ***Odrnka*** pa odrenka (?), ***Za-vrbam***, ***Za-pristavo***,[1] *Trata*, *Birtna Trata*, *Pungert*, *Vrtič'k*, ***Mala Niv'ca***, ***Lažč***, *(Laz'c? Ur.)*, *Za-zidom*, *Za-fužinam* (so b'li jenkret kovači), *Za-jezom; Za-flančniki*,[2] *Na Blek*.[3]

Po Hacinov' hiš' u Motniku imata primke dva kraja in tri nive: *„Hacinka"*,[4] *Za Hacinoum-Lazam*,[5] *Hacinov Graber*.[6]

Vovčje Jame (Na Vovčjih Jamah). Na večjih krajih motniške okolice se krajem tako reče.[7]

Na Špitauskem imenujejo kraje, nive, senožeti, travnike in hoste po studencih: *U* (ili *Na) Smešk'*, *U (Na) Bosvav*,[8] *Zajivje*. Eni nivi pravijo: *Na Starem Dom'*.[9] *Vašč* in *Vošca*[10] — navadna primka. *Voštat*, *Podtabrom*, *Pungert*, *Zarep'c*, *Zaovink* (rovna niva), *Pouhouka*. Okruglem nivam pravijo: *Vrbača*. Krajem, nivam in senožetom (!), ki so po hribih na raunem, da ima veter posebno moč, pravijo: *Plesa*, pa tudi *Provala*.

Zrak i vrijeme.

Po zim' je južen sneh, kader je toplo ureme; kader pa mrzlo, pa prheč. Burja mete ž njim, da se vse kadi. Kader je kopno po zim', in mraz, da zmrzuje, rad žita po polj' potrga *sren*. Ako sneh dougo leži, žita pod njim pognijejo, ali običuo rečejo: pozebe žito.

Spomljad' in jesen' pada *slana (črna* in *bela)*, podkončuje jare in podjesenske pridelke. *Inje* po hribih napoveduje južno ureme ali

[1] Tukej je b'la jenkret grašinske (!) „pristava": grašinske hleve in pode so nekdaj Slovenci „pristave" imenovali.

[2] Ta kraj se zato tako zove ko so nekdaj tukaj sejali flance.

[3] Mejhen kos nive je jenkret b'lo, potlej so drug' kus (!) prikuplji (!) in to nivo, če je zdaj ravno velika, . . . (?) „Blek" imenujejo *(? Ur.)*.

[4] Je b'la kupljena h Koroščev' hiš' od Hacinove za hlep'c golinskega kruha ob hudi lakoti.

[5] Tukej je Hacin več let laze delal in obdeloval zemljo za nivo in senožet.

[6] Pa že beseda pove, čegava in kakšna je zemlja.

[7] Na teh krajih so nekdaj ljudje globoke jame skopali in jih suhem vejem pokrili. Vovk, ko je zasledu plen, je planu na merhovino in se tako vjev v jamo, iz katere se nî zamogu rešiti, in so ga po tem p'stili, da je v jam' poginu od lakote.

[8] U rkp.: *Bosvavv*. — *Ur*.

[9] Ker so tukej jenkret stali cimpri tega gospodarja, po tem jih je prestavu na sedanjo mesto.

[10] U rkp.: *VVašč*, *VVošca*. — *Ur*.

odmeko. Spomljad', po let' in jesen' gre *dež*, u časih *rosi, prši,* gre *pohlevno, znevihto, fertuno*, pa je tudi *ploha* ali *nalijak,* pride huda ura, *se bliska, gromi, rogata (plosnata, okrogla) toča* pobije, da je grozno.

Če gre po zim' dež in zmrzuje, tem' rečejo: *poletca gre.* Ako gre drob'n, okrogel sneh, kakor ušjen, rečejo: *babi ušjen,* ali *jeza gre,* ali: *babi ušjen gre, babja jeza gre.*

Oprc'n se drži vreme, kader že dalje časa ni bilo deža, pa se pripravlja, da bi šlo, pa ne gre. „Kar *mrčen* se še drži vreme", pravijo, kader se udaževji, potemni, in se pričakuje kmalo dež. „*Se že svetli*", pravijo, kader se začne pripravljati k lepem vremenu. **Vetrovi** so navadni: *burja* in *sever* po zim', *joh* ali *gorni veter* spomljad' in po let', *sever* jesen'. *Kriv'c* se oglaša, kader je po tem gerdo ureme.

Jezik.

Kranjci korenje, repo in turšk *rujejo,* Štajarc' pa *piplejo.* Na Kranjskem imamo za plet *pralce,* Štajarc' pa *prelce.* Gorenjci imamo za pretakanje vina *trahtarje,* Dolenci pa *lakovnico.* Kranjci *drobimo nastu,* Štajarc' pa *steljo sekajo.* Kranjci imamo *fante,* Štajarc' pa *pobe* in tudi *peibe. Dekletam* pravijo po celjski okol'ci *pezre.* Kranjci pravijo: *kje noter,* Štajarc' pa: *tej nater,* Vrhovci u Gornem Motniku: *ta nater.* Korenje na Kranjskem *obrezavajo,* na Štajarskem *obtrgavajo.* Ko Kranj'c pride k žnidarji po gvont, prav': „Je že *narejen?*", Štajar'c pa: „Je že *naret?*"

Životne potrepštine.

Ogrjev i posvjet. (Ogenj in svečava.)

Ogań i ogrjev. Zaokuri se, luč užiga, tebak, cigara zažge se z *žveplenkami, biglicami,* in tudi jem pravijo nekteri *mašine.* Iz jeklenem kresalom ob kresavni kamen krešejo v lug' kuhano gobo ogenj le stari šparevni tebakari, pastrji in drvari, pa žgavci na prostem ali zunaj. — Tako ukresano tlečo gobo uzame kurjač, dobi suhe, drobne trave, slame ali mahu. To uzame rahlo v pest, dene v sredo tleči ogenj, skupej zavije. To z roko vrti po luftu okol sebe, da se uname in začne goreti s plemenom. To utakne za kurjavše pripravljeno suhlad. S tem je zaokurjeno.

Znajo tudi dobiti ogenj, če tarejo les ob les. In pravijo, da je tako močen in hud, da ga ne pogasi iz vodo, ampak iz sladkem mlekom,

Na ta način se mlinarji užge šiška v mal'nu med kolesi, in tako je več krat pogorel mal'n.

Grejemo se v hiši pri peči. Za sesti je vedno pripravljena okoli peči klop. Peč pa ima zdaj dva *čelešnika* pri svakem kraj' z'du. Vrajmel sem tudi trekiga na voglu peči. Tudi na peč se lahko sede ali leže vsa družina, pet ali šest peršon.

Najlože se ukur' z drvom, in to z bukovim (naceplene na *polena)*, dobro zunej in po tem v peči posušenim pri kurjavšu. Vzame se po zimi lesen *zglavnik*, po leti kamnit. Suha polena se položijo na njega, užgejo se *treske* in se na lopati prislonijo h polenom. U kurjavšu pa pristavijo kuho za ljudi in živad.

Posvjet. Zdaj se sploh sveti s *petroleomom* ali *smrdlivcom* v visečih ali stoječih lampah. Rabijo se *sveče* „Stearin" imen'vane, pa redko. Lojove so opustil'.

(Radi li se što pri svjetlu?) Žito se mašina, ali mlati, proso mane, turš'ca kožoha ali lička, korenje in repa obrezuje, lan tare, po zimi prede in tke, šuštarji, žnidarji in moškre šivajo, usujari strojijo, žagarji žagajo. To dalejo(!), ker se vse to dela po dnevi ne morejo izvršiti.

(Čim se svijeti izvan kuće?) Z lahterno, v kteri navadno gori petroleom. Bolje previdni gospodari žgejo laneno, rips ali laško olje, ko mašinajo ali mlatijo žito, manjejo proso, s ploh, kar se dala(!) na podeh, in hodi po cimpreh blizo slame in s'na (!). Za na pôt in hojo okol doma, po dvoriših si svetijo z lahterne.

Za dalno pôt jemljejo lahterne z oljem, ali svečo. Za bližne poti u mal'n, ali v cerku si svetijo z bukovim treskam in brezovem' baklam'.

Nekdaj se je svetilo z lanenem, bučovem, žirovem in ripsovem oljem v *lešerbah.* Za *taht* jim je služil bičev stržen, ki je biu ob gotovih letnih dobah poun. Nekteri so svetili z bukovem, javorjovem in borovem treskom. Prve so b'le naoblane, ostale nacepljene. Imenitna svečava je b'la *lojova sveča*, ki je na *svečneku* sama stala na mizi.

Pred biglicami so dobili žvepla, ga stopili, prteno net(!) požvepljali. Kader so delali ogenj, so ga v gobo okresali, pritaknili so konec k tleči gobi. Nit se je užgala. Lahko so zaokurili ali prižgali luč. Dokler ni bilo žveplenih niti, so pa s tlečo gobo s pihanjem oživeli mrtev ogel.

Pušeńe.

Nobeden ne pomne, kdaj se začeli *kaditi tebak*. Kadijo ga odrašeni moški. Pravico za kaditi dobi fant na kmetih, kader postane hlap'c, pri antverharih pa, kader je lerfant frej: Na likofu mu prinese kelnar'ca okrancano fajfo na talarju na mizo.

Ženske se vrejmajo pa redke, da bi kadila.

Tebak se kadi iz *fajfe*, ki se k'puje v opaltah pakele 4 kr., ali pa štangov'c zavit v klobase, kakor ga nekteri imenujejo. *Fifa, lula, pipa, tebakêra* — so špotlive, pa ne preveč razžalive besede za fajfo.

Pri lesénih fajfah, brclankah, šemnicah, popirnicah i t. d. se imenuje to, po čemer vlejče tobakar dem u se, *rôrč*, in to rožen, ko se dene (v) uste: mundstik. U Rovtah pravijo tem *kalež*. Ako rorč nima rožen'ga za v uste, pravijo: *cev*, kar je navadno v rab' pri „vivčkih", Fajfe so najnavadni *vivčki* in pa tudi vivčki s *turčkam*. Zarad lepšega so vivčki s pakfonom, v časih srebrom štikani. Tudi druge sorte fajfe se pogosto urajmajo lepo zrezlane in stikane in s pakfonasto stroho, ali krovom.

To, kar v fajfi v dno malo ožgano ostane ali črno grata, se imenuje: *baga;* črna tekočina po cevi pa *žlindra*.

Namesto tebaka, kader je pošelj, kadi se učasi pelin. — Šnofa se redko tabak.

(Nastavit će se.)

Starine.

Kopańe blaga.

Priopćio Prof. M. Alačević.[1]

Uputa od svega, što se imade učiniti ovako: Najparvo imade bit sedam, ali pet, ali tri kipa kriposna, temeļita u viri. Taka imadu se sastati u misto skrovito, da ne znadu drugi i ne vide, paka vaļa sobom doniti toliko luga, da se mogu učiniti tri okruga, kako je zgora, i zapisati ona slova u lugu, koji je biti lug naravni, ali u tomu istomu lugu imade se izmišati i malo luga učińena od masline blagoslovļene.

Ńajparvi lug metnu' će se na *Istok,* di će se zapisati slovo: *Eloim.* — Drugi lug na *Zapad,* di će se zapisati slovo: *Lamath Sabakthani.* — Treće slovo na *Buri,* di ćeš zapisati na lugu slovo *Alfa, A.* — Četvarto slovo, di ćeš zapisati u *Podne* — slovo *Omega,* ω. — Peto slovo u sridi okoliša, di ćeš zapisati: *Treta — Gramaton.* Tada ćeš učiniti oko sebe parvi okrug s lugom i na ńemu ćeš zapisati ona četiri slova, koja se gori na ńemu štiju, i pazi dobro: nemoj izlaziti vanka onoga okruga nijedan, dokle se sve ne dospije, kako izgovara ovi libar.

Neka bude parvi okrugâ dubļine aršina 15, ili koliko je tebi voļa. Paka ćeš učiniti drugi okrugâ, jedan aršin užiji od parvoga, i zapisa' ćeš na ńemu ona četiri slova. Paka ćeš učiniti treći okrugâ, aršin užiji od drugoga, i zapisa' ćeš ona četiri slova, kako je gori,[2] a sve u lugu zapisivati. Paka sva družina sta' će veselo usrid trećega kola

---

[1] Prepisano iz jedne stare rukopisne kńige poļičkom bukvicom napisane, koja promijeni mnoge vlastnike, a sada (u travńu 1898.) se nalazi kod mesara Žlodra u Splitu, čijom dozvolom bi prepisana. *Op. prepisača.* — Nemajući u rukama izvora (što vrlo žalim), ne mogu jamčiti za prepis. *Ur.*

[2] To jest u figuri ili ti na slici okruga se vidi, što i kako vaļa napisati na lugu.

i jedan poče' će zaklińati, kako slidi, rič po rič, slobodno i bogo-ļubno i s virom temeļitom:

1. Zaklińam tebe, sveti Kristofore, s onom ļubavju, koja te je ganula odabrati život pustińački i nastaniti se kod one ježive rike, na kojoj se topļaju toliki putnici,da bi kako mogao ukloniti svojim trudom ńihove pogibili duhovne i tilesne, i tako koristit tvomu iskarńemu! Eh, — da bi ti kada bijo koristan našemu trudu i siromaštvu prinoseći nama u ovom okrugu: sto hiļada cekina, ali u zlatu ali u srebru, ali u prutu,[1] koji se na hode u dubini morskoj, ali zakopani u zemļi, a to najbliže ovoga okruga i mista, koji se nahode. *Elohim — Lamasabaktani — Alva — Omega — Treta Gramaton.*

2. Zaklińam tebe, Kristovore sveti, s onom ļubavju, koja je tebe ganula primećati one puke priko one ježive rike za ukloniti ńihove pogibili du'ovne i tilesne, da ti budeš koristan našemu siromaštvu prinoseći nami u ovi' okruga': sto iļada cekina, ali u srebru, oli u zlatu, oli u prutu, koji se na'ode potopļeni u moru, oli zakopani u zemļi, a to najbliže ovoga mista i ovoga okruga. *Eloji — Lamazabatani — Alva — Omega — Treta Gramaton.*

3. Zaklińam Tebe, Kristovore sveti, onom ļubavju, koja je tebe nagnula zaronivši u dubine rike, kada se bijaše utopio onaj čovik, i kako si se dostoja' osloboditi ga, izvaditi i sa'raniti od pogibili duše i tila, tako da ti budeš koristan našemu siromaštvu prinoseći nami u ovi okoliš: sto iļada cekina, oli u srebru, oli u zlatu, oli u pruću, u koje se nao'de potopļeni u dubini morskoj, oli zakopani u zemļi, a to najbliže ovoga okruga, koji se na'odi, i mista. *Eloji — Lamazabatani — Alfa — Omega — Treta Gramaton.*

4. Zaklińam tebe, Kristovore sveti, onom ļubavju, koja je tebe nagnula osloboditi dušu one divojčice od pogibili paklene i od oskvarńena tila onda, kada budući upala u ruke razbojnika, oni hotijahu joj najparvo joj oskvarnuti tilo, a paka prisiliti: da se imade idolom pokloniti, a svoga Stvoriteļa zatajati i odmetnuti; da ti sada budeš koristan našemu siromaštvu prinoseći našim u ovim okrugi': sto iļada cekina u srebru, ili u zlatu, ili u prutu, koji se na'ode potopļeni u moru, ili u zemļi, koji su najbliži ovoga okruga. *Bita — Gama — Delta — Epsilon — Tetra Gramaton.*

5. Zaklińam tebe, sveti Kristovore, onom ļubavju, koja je tebe ganula izbaviti ona tri razbojnika od vične smarti onda, kada su od sudaca osuđena bila na smart za svoje opačine, a oni ne 'tiše se

[1] *In virga.* Tako se zove zlato sliveno, što dolazi iz Amerike. *Op. prepisača.*

nikada ispovidititi; ali ti, moj sveti Kristofore, otiša si u grad i s tvojim pripovidańem nastoja si za tri dneva tako, da oni se skrušiše i ispovidiše i dobrovoļno smart primiše i zagarliše; da ti sada koristan budeš našemu siromaštvu prinoseći nama u ovi' okruga': sto iļada cekina u zlatu, ili u srebru, ali u pruću, koji se na'ode pokopańeni *(sic)* u moru, oli pod zemļom zakopani, a to najbliži ovomu okrugu i mistu, koji se na'ode. *Bita — Gamma — Delta — Epsilon — Tetra Gramaton.*

6. Zaklińam te, Kristovore sveti, onom ļubavju, koja te je činila patit za četarjest godina toliki glad, žeđu, golotińu, bosotińu, zimu i vrućinu stojeći u jednoj spili kod one rike ježive podnoseći nevoļe svakojake, a to za izbavjati putnike od pogibeļi duše i tila. Oh, da ti sada budeš koristan našemu siromaštvu prinoseći nami u ovi' okruga' sto iļada cekina u zlatu, oli u srebru, ili u pruću, koji su u moru, ali u zemļi, a najbližji ovoga okruga. *Bita — Gama — Delta — Epsilon — Treta Gramaton.*

7. Zaklińam te, Kristovore sveti, onom ļubavju, koja te je ganula za biti koristan tvomu iskarńemu, sebe istoga pridati u mračnu onu tamnicu za cilu godinu dana, ustarpļivo podnoseći svaku potribu, muku i nevoļu, tako da se je tvoje tilo učinilo svekoliko u rane, da ti sada budeš koristan našemu siromaštvu donoseći nam: sto hiļada cekina u zlatu, ali u srebru, ali u prutu, koji se na'ode bliže ovoga okruga i mista. *Lamba — Omikron — Sigma — Šan — Treta Gramaton.*

8. Zaklińam te, Kristovore sveti, onom privelikom ļubavju, koja te je pritegla po svit svi' dana, oliš Nediļe, i što godi bi ti mogao isprositi od Boga tim ļudem, to bi ti paka podiļiva gladnim i potribļima, koji bi pri'odili na onu ježivu riku, i tako bi oni od tebe bili utišeni i pokripļeni; da ti budeš sada dakle koristan ovomu našemu siromaštvu donoseći nama u ovi' okruga' sto hiļada cekina, ili u zlatu, ili u srebru, ili u prutu, koji se na'ode potopļeni u moru, ali u zemļi, a to najbliže ovoga okruga i mista. *Lamda — Omikron — Sigma — Šan — Treta Gramaton.*

9. Zaklińam te, Kristovore sveti, onom prižarkom ļubavju, koja te je ganula za oslobodit nikoga čovika po krivim svidocima na smart osuđena, da si hotio prić u kraļev dvor, te sebe pridati u ruke kraļeve namisto ńega, dočim po čudu božjemu bila je očitovana ńegova pravednost po tvomu mogućem odvitovańu; da ti budeš sada koristan ovomu našemu siromaštvu donoseći nami u ovi' okruga' sto hiļada cekina u zlatu, ali u srebarni', ali u prutu, a to koji su

u slogu, ali u zemļi, i koji su najbļiže ovoga okruga. *Šijona — Šinaja — Širma — Šaba — Treta Gramaton.*

10. Zaklińam te, sveti Kristovore, onom golemom ļubavju, koja je tebe ganula na toli dalek put se postaviti sa tolikim trudom i pogibiļu za osloboditi mučenicu, kraļevu ćer, od đavla, koja po tvomu odvitovańu, po molitva' i nastojańu primi zdravļe tilesno, a istodobno i prosvitļeńe vire svete; da ti budeš sada koristan ovomu našemu siromaštvu donoseći nami u ovi' okruga' sto hiļada cekina, oli u zlatu, oli u srebru, oli u zemļi, a to, koje je najbliže ovoga okruga i mista. *Šijona — Šinaja — Širma — Šaba — Treta Gramaton.*

11. Zaklińam te, Kristovore sveti, onom velikom ļubavļu, koja te je pritegla na plač onoga diteta priniti ga priko one ježive rike, a kada si paka bijo na pô vode, tolika ti tegoća i težina na ramena dođe, da ti reče i zavapi: „Hodi, dite, vele ti si teško, koliko da nosim vas svit na sebi!“ a dite tebi odgovori: „Dapače zazbiļ nosiš vas svit i stvoriteļa svita na sebi, i koju god milost budeš prositi, bi' će ti podiļena“; da ti sada budeš koristan našemu siromaštvu donoseći nam u ovi' okruga' sto iļada cekina, ili u zlatu, oli u srebru, ali u pruti', il koji je u moru, oli u zemļi, a to, koje je najbliže ovoga okruga i mista. *Šijona — Šinaja — Širma — Šaba — Treta Gramaton.*

+

Ova rič reče se dvanajest puta zasobice bogoļubno. I kada se izusti dvaesti(!) put, stade li koj vijar, ali prizirańe, nemoj se ništa uplašiti nijedan, niti izlazi iz okruga. I ako ti je koj od družine pomańka u viri, jaspre, ali zlato, stvori' će se posrid okruga, tada oni glavar, koji bude zaklińa, pomarsi' će ono slovo rukom, koje je zapisano na trećema okrugu, koji govori *Šaba;* tako će uzet onoga luga, na kojemu je bilo napisano slovo *Šaba* i posu' će istim lugom jaspre, ili što bude doneseno u okruga'.

I tako ćeš prići na drugo slovo, koje govori *Širma,* i pomarsi' ćeš tako i ńega i uze' ćeš malo onoga luga, posu' ćeš po jasprim, ili što bude.

Opet stupi na treće slovo, koje govovri *Šinaja,* i pomarsi' ćeš ga i juze' ćeš malo luga i posu' ćeš po jasprim, ili što bude.

Tada će prići na četvarto slovo, koje govori *Šijona,* pomarsi' će tako i ńega i juze' će malo luga i posu' će jaspram, ili što bude. I tako, kada budu pomaršena sva četvera slova trećega i najnutreńega, pomarsi' će vas treći okoliš.

Paka priđi na drugi okoliš na rič *Šan*, pomrsi' ćeš, i onim lugom pospi, kako gori veli.

Na drugo slovo stupi, koje veli *Rigma (sic)*, i jučini' ćeš sve jednako, kako gori veli i jod parvi.

Treće slovo, koje govori *Omikron*, isto tako učini, kako i jostalim gori.

Četvarto slovo stupi, koje govori *Lamda*, i posu' ćeš i pomarsit vas okrug, kako i parvi.

Stupi' ćeš na treći okrug izvański, pa stupi na slovo *Epšilom*, pomarsi' ćeš ga, i s onim lugom pospi jaspre, ili što bude.

Priđi na slovo drugo, koje govori *Delta*, i jučini' ćeš po isti način.

Priđi na slovo, koje veli *Gama*, i posu' ćeš po isti način, kako i jostalim.

Na četvarto slovo, koje veli *Bita*, i pomarši i ńega i pospi jaspre onim lugom, i tako budu pomaršena sva četiri slova trećega okruga, što kada učiniš,

Priđi na ono slovo izvan okruga od podneva, koje slovo govori *Omega*; pomarsi' ćeš ga i s onim lugom posu' ćeš jaspre.

Na burńe slovo tada stupi, koje velí *Alva*, i pomarsi i pospi jaspre onim lugom.

Priđi zatim na treće slovo od zapada, koje je *Lamasabaktani*, pomarsi ga i lugom pospi jaspre, ili što bude.

Na istok pođi, na ono slovo *Eloj*, i najparvo koga si varga, i ńega pomarsi i pospi jaspre, ili što bude. Paka slobodno uložite ruke u blago i nosite ga sobom, zafaļući Bogu — D(ivici) M(ariji) i Svetom Krištovoru i jostalim Svetim, učinite jedan dil dušam od pargatorja, a jedan si(ro)ma'om i carkvam, a šta ostane, ono dilite pravedno po družini i nemojte se služit š ńime u taštine i ju ô'lost, ili nepravde, kako će podružiti, a isto Bog vidi sarca vaša, i tada ne će dati, kada se hoćete služiti na pogardńu božju, ili na štete od duša.

Šušńevo Selo i Čakovac.[1]

Narodni život i običaji.

NAPISAO JURAJ BOŽIČEVIĆ.[2]

Priroda.

Kraj i mjesta.

Kraj. Šušńevo Selo zajedno sa Čakovcem ima spodobu križa: put, ki ide kroz Šušńevo Selo i Čakovac, presika veliku cestu, ka ide iz Karlovca u Seń. Čakovac je selo ispod velikê cestê uz put; Šušńevo Selo je uz put izviše velikê cestê, pak ća do druge cestê, ka ide iz Ogulina u Muńavu.

Obadva sela ležidu izmed sela Skradnika, brda Viničice, Male Viničice, Brda, Sičê (lapta), Muńave (sela), brda Triskavca, Careva Poļa, (sela) i Poļa (lapta).

Mjesta. Pod Šušńevo selo spadadu: *Lalići* i *Pavlićevo Brdo* (s drugê strane cestê, kad ideš iz Ogulina u Muńavu), i kuće uz veliku cestu od Novačićev, pak do Gaje Perašina kućê.

Ļudi iz drugi' sêl velidu: „Bil sam u Šušńevem Selu“, ili: „Bil sam u Čakovcu“. Niki velidu i Čakovcu Šušńevo Selo: „Bil sam u Šušńevem Selu doli ispod cestê“. — Čakovac od Grofove do Mike

---

[1] Šušńevo Selo i Čakovac jesu sela u Hrvatskoj, u županiji modruško-riječkoj, kotaru ogulinskom, općini oštarskoj, a u plovaniji muńavskoj (Josipdol).

[2] G. prinosnik ne piše čistim i pravim narodnim govorom: gdjegdje su samo riječi narodne, a način je i misao školska, nenarodna; a drugdje ima i riječî, za koje se može pouzdano reći, da ih narod ne govori. Samo u ńekim odjelima (osobito u pripovijetkama), može se reći, da je narodni govor.

G. prinosnik piše mnogi dugi *e*-glas — *ije* („ispod velik*ije* cest*ije*“, „zov*ije* se“), gdjegdje *ie* („sop*ie*t“, „s*ie*l“ [gen. pl.]). (Ovo *ie* piše g. prinosnik po uputi u urednikovoj „Osnovi“.) U tisku je ovomu dugomu *e*-glasu označena samo duļina (ê), a kakav je izgovor, vidi se po spomenutoj transkripciji. — I dugi *o*-glas piše g. prinosnik s dva znaka („Carop*uo*ļčani“, „kod P*uo*ldini'“, „st*uo*osamdesetero“), pa je i tu u tisku označena samo duļina (ô). — *Ur.*

s Križa kućê zovê se: Križ. Tako se veli: „Mika s Križa, Josa Skulić s Križa"; „Bil sam na Križu". a ne veli se nikád: „Bil sam kod Mikê iz Čakovca". — Niki sopêt velidu, da su Baruni i Novačići u Skradniku.

„Šušńarci" su iz Šušńevega Sela, „Čakovčani" iz Čakovca, „Caropôļčani" iz Careva Poļa, „Skradničani" iz Skradnika, „Lužani" iz Luga, „Oštarci" iz Oštarija, „Turkaļčani" iz Turkaļev, „Mušavčani" iz Mušave, „Klančani" iz Klanca, „Cerovničani" iz Cerovnika, „Modrušani", „Zagorci", „Jezeranci", „Brińci", „Seńani" . . .

Kad je Šušńarac bil u svômu selu kod kega, onda veli: „Bil sam kod Jurasov, kod Matešini', na Bokulićevem brdu, u Kutu kod Pôldini', u Dujići'" . . .

Ako ideš u Šušńevo Selo od raskrižja gori, onda ima na dêsnu ruku još četiri puta, uza ke su kuće. Svaki put ide samo do zadńê kućê. Osim puta, ki ide kroz selo, ima i do svakê kuće jedan putić, ako je kuća daļe od puta.

Šušńevo selo i Čakovac imadu do 500 duš.

Gore i vode.

Gore. Šušńevo Selo pružilo se je u dugaļ ispod brda *Viničice, Male Viničice* i *Bȑda,* pak zato nî na ravnem, nego je sad malo ravno, onda je sopêt malo brdašce. Šušńevo Selo diže se sve malo po malo od velikê cestê, pak ća do *Bokulićevega Brda,* a onda se sopêt spušća na drugi kraj. Čakovac je sav u ravnem.

Ovde je najbližje brdo *Viničica,* ka izglêda kot kakovo sedlo: po sridini se je užlibila. Viničica se zapravo zovê *Vinica,* a zovê se tako zato, jer je tote nigda bilo trsje.[1] Na jednem kraju brda Viničice

[1] Nigda je bila Viničica tako dobra zemļa, da je na ńoj šenica rodila. Danas je već voda skoro svu zemļu snesla doli i načinila jarke, pak se žuti onaj jelovak. Preko leta sva trava izgori. Pred nikuliko godin sijali su zôb i sadili kukuruz, ništo je 'tilo bit, a sadaka je malo i niš. Niki, ki imadu po tri, po četiri poludnika zemļê, sijedu gori zôb, žito, kukuruz i 'ajdu, ali je to slaba letina, ča bi čovik rekal mańe, nego je posijal. U prvo vrime bila je sva Viničica zasajena trsjem, nu sadaka su ostale samo trte i vinika. Još dok su zadruge bile, bilo je grôzja dost, a sad su u zadńa vrimêna imali samo Grofovi (Prebegovi) trsje. Tô su trsje sadaka zapušćali zato, ča je umril pok. Juka Grof, ki je trsje uzdržaval, a kašńe su ga ńegovi sini zapušćali. Bilo je i puno posla š ńim, a i čobani su ga krali, ako je ča rodilo. I nikaka ga je vuš obatalila. Stipa Cezman je još lani imal u Viničici nikuliko trt, ali ni rodilo i usa'lo je.

načińena je crikvica svête Katarine, od kê se jako lipo vidi na sve strane, najmer prema Kleku i Ogulinu.

Viničica se naglo spušća od sv. Katarine do Pôldini' kuć, a onda je daļe malo brdo, *Mala Viničica.* Daļe je do Male Viničice Brdo, kô se spušća sve malo po malo proti Oštarijam. Drugi vr' od Viničice zovê se *Tomšićev Vr'*, ili samo *Vr'* (Vrh), pa se naglo spušća do Barunovi' i Novačićevi' kuć. — Iza svête Katarine u Viničici zovê se zemļa *Grabrik*, a iza brda po sridini zovê se *Debêli Grm.* Po sridini je *Cobićeva Rabatinka.*

Ovde su dosta blizo brda: *Triskavac*, *Radošić*, onda se je tamo daļe pružila *Kapela* sve do *Kleka.* Ispred Kapele je dugačko brdo *Veļun*, a svêzan je s Kapelom s brdom, na kem je Modruški grad.

Najvišje misto na brdu zovê se *vr'*, a veli se: „Bil sam s ovcami u vr' vr'a“. „Bil sam u drvi' u vr' Bršļanovice“. „Bil sam u Humcu u vr' vrška kod onega kamena. „Bil sam na vr' Kleka“. Ispod vr'a je *strana*, *pleće* ili *bôk.* A velidu: „Bil sam s govêdi na 'nôj strani, u 'nem boku“. A velidu još: oko vr'a, ispod vr'a, iza vr'a. — Ako se bôk naglo spušća, onda se zovê *strmac.* Ono misto, kadi se dva brda doli sastajedu, zovê se *jasle.* — Ako je ravno poļe, ili livada, pak su to ogradile gore s dvi strane, a brda se sastajedu na jednem mistu, onda se onô misto, kadi se brda sastajedu, i ona ravnica zovê *kut.*

Velidu: „Šal sam ispod brda, oko brda, preko brda“. Ako se pružidu dvi dugačke gore u rêd, onda se ono izmed ńi' zovê *dôl.*

Ovde kopa kamen svaki na svômu gruntu. Svaki ima na svômu gruntu *rudinkov* (nom. *rudinak)*, pak ji' raskapļedu i vadidu kamen štańgom, krampom, kopačem, macôlom. Kamen vadidu samo onda, kad jim treba delat put ili cestu. Najviše se *kopa* (ili *vadi)* kamen u Viničici na Markovoj i Bartolovoj Strani. Još se vadi kamen u Maloj Viničici i ü Brdu. Ovaj je kamen jako dobar za posipêvat cestu, a dobar je i za zidańe. — Prvļe, dok su bile zadruge, palili su *japno* na livada'. Sadaka ne palidu japno već dugo godin. — U Viničici ima dosta *želizne okovine.* (Još ima i nikakove *crne okovine*, — nika je teža, a nika je lagļa, — a velidu, da je to morda ciganska okovina. U tôj su okovini nikakove riži, ko da je u ńi' prvļe ništo bilo. Ciganska okovina veli se muderu, ča se kod kovača iz ugļena načini.) Još ovde ima po ki komad prave želizne okovine. Ima sopêt nikakovega kamańa, kaj ko da je iz čvrste mêlte. Kad se taj kamen prekine, onda se ništo unutri svićuka (sviti), ko da je srebro, i dugo ne pocrni. Od svega toga nima narod nikake koristi.

*

Vode. Ovudaj tečê voda *Muńava*, a pije ju narod i blago. Misto, kadi se uvik zajimļe voda, zovê se *zemimališće* (ritko velidu *zajimališće*). Ima: Bokulićevo, Rakijaševo, Šimakovo, Ćezmanovo, Brajino, Markovo, Vidovo, kod zidenega (!) mosta, kod drvenega mosta, Barunovo . . . zemimališće. Sva mista uza vodu zna skoro svako dite. Bokulićevo zemimališće zovê se *Bent*. Jedno misto iznad Frańe Perašina kućê zovê se *Stene*. Ova dva mista najboļa su za kupańe.

Voda Muńava ima dosta mali' i veliki' *rup*, u ke *zavira* voda. Više puti ji' na godinu môradu trdit i čepit, jer se *očepidu*, pak poberu svu vodu, najmer, kad je mala, onda je ne dôjdi ni kapi do Barunovi' kuć. Najveća je rupa kod Žlimenkine kućê, onda rupa pod Mile Baruna (Božičevića) malinom i jedna iza tega malina. Više puti se otvori ka nôva rupa, onda ju môradu iskat oni, ki imadu maline niže od tê rupê, i trdidu ju s kamańem i zemļôm. Najviše trdi rupe Mile Barun (Božičević), jer, ako je voda mala, onda ńemu najviše fali.

Onaj jarak, kudaj tečê voda, zovê se *brig*. „Napôj goveda u brigu. Kupal sam se u brigu“. *Brig* se zovê i ońa zemļa, ča je oko vodê s jednê i drugê strańe. Onda se brig zovê ona trava, ka rastê oko vodê. (Ta se trava zovê i *otava* ili *luka*.) „Imam vôz *briga* (ili: *otave*)“. „Ražļila se voda po brigu“, ili: „pö luka'“, ili: „Izašla je voda iz briga“.

Onô misto, kadi voda zakriće, zovê se *okrêt*, ili se veli: Ńegova je kuća na 'nem mistu, kadi voda okriće“ (na livo, ili na desno).

Vir je ono misto na vodi, kadi se voda na mistu okriće: tote je mali kružić, a na sridini je mala rupica. Velidu, da je pod svakim virom rupa, pak se tote nigdar ni ne kupļedu. Pripovidadu od virov svakojake pripovitke. *Vir* se zove i jama, u ku voda zavira. Ta se jama zove i *ponor*.

Jame se načinidu onda, kad se kadi proruši zemļa; nî jako niska, gori je široka, a doli sve vužja. U ovakove jame bacadu krepane pse i mačke. — Još ima jam na naši' livada', ali tê su drugačije. One su gori i doli jednako široke (dosta su vuske), niske su, a dno jim se ne vidi. U te jame bacadu govedari kamańe i zločeste pse. Kad se u jamu baci kamen, onda se još dugo čuje, kako onaj kamen pada s kamena na kamen, i čuje se sve slabije i slabije, a onda se čuje, ko da je ništo pļusnulo, kaj da je kamen pal u vodu. Ako u jamu dugo pada kamen, onda se takova jama zovê *bezdana*. Jame

ni bezdane nisu ograjene, pak se više puti trefi, da u ńu padê goveče.[1]

Čatrńa je jama na livadi, ku su iskopali (i obzidali) ļudi za vodu (jer u naši' livada' nî vodê, van u šupļi' bukva'). Jedna je čatrńa na Žilićevem, a jedna na Dragojkinem, samo su ji' već zapušćali. I u Dolu ima čatrń.

Jedno je „likovito“ (Cf. daļe: *od lika. — Ur.)* vrilo pod Veļunom, kako se ide k Sv. Nediļi u Kaševare, a zovê se *Vrbica.* Tote je pred nikuliko godin (već je to dosta dugo bilo) sazidal nikak Šegan kućicu i toteka se je kupalo. Sad je ostal mali zid, na kega narod sida, kad tamo dôjde, da se malo odpočine. Tote su dva vrila: jedno je od lika, a drugo je kaj svaka druga voda. Onô je prvo toplo, a ovo mrzlo, pa kad se smišadu, onda se ni ne vidi, da je ono vrilo od lika toplo. Narod do'odi ovamo sa svi' stran, da išće zdravļe. Po puna kola dicê (na Mladu nediļu) dopeļadu ovamo i kupļedu ji'. I gospoda se tote kupļedu. Ta voda nikem pomore, a nikem i ne. Tu vodu držidu za svêtu, pak ju i darujedu. Za to su vrilo znali i Turci, pak su rekli: „Da nî svête Kate ni vodê Vrbice, sve bi ovo već iz davna bilo naše.“

Zemļe.

Kod nas su gore i livade zajedno i dosta su daleko od naši' sêl. Na svakoj livadi ima jesenovi', cerovi', 'rastovi', grabrovi', javorovi', lipovi' drv. Na niki' livada' ima bukovi' drv, onda rastê drên, leske, trńe (glog i crni trn); jabuke, čišńe *(!svuda)* i ruške divļake, klên, i brekuńa. Ovde-onde najde se i po ka jelvica, ali ju govedari vaļe iskopadu i odnesu kući. Tote ju zasadidu, pak jim i usa'ne. Sva ova drva nisu jako velika, jer je to bilo sve iskrčeno, a onda je poraslo sve mlado. Nike i nike livade imadu ***prikrajak***, u kem siču drva, kad jim se ne da daleko u drva pôjt. U prikrajku su debela drva: ima debeli' bukav, cerićev, 'rastićev, grabrićev i javorov.

Gore ili *glavice*, kadi narod sičê drva, — jesu imovina ogulinske imovne općine. Sve livade spadadu pod muńavsku općinu (Josipdol). — Glavice ili gore jesu: *Sridńa Gora, Lisvina, Mali* i *Veliki*

[1] Na Novačićevoj su livadi dvi jame: velika i mala. U veliku bacadu pse i kamańe. Kad drvari idu iz Dumana, sa Knêje, ili s Laza iz drv, onda dica, ka čuvadu goveda, letidu naprvo, naberu usput kamańa i bacadu ga u jamu. Maloj Novačićevoj jami vidi se dno, ako je lipo vrime. U tu su jamu jedne godine bacili govedari kriļak Gaji Jurasu (Božičeviću), pak je on sam šal unutar po ńega. — Za Barunovim je jedna bezdana, onda je jedna u Rebri' i jedna na Tome Škrapca (Gračanina) livadi. Jedna je jama u Viničici za Debêlim Grmom.

'Umac (Humac), *Babina Gora*, *Bršljanovica*, *Za Žilićevim*, *Žilićeva Glavica*, *Duman*, grič *Knêja*, *Laz* i *Jesêńe*. Iz svi' ovi' glavic vozi narod drva, a najviše iz 'Umca, Bršljanovice, Dumana, s Laza i iza Žilićevega.

Livade su ovê s live strane puta ili izviše cestê: *Trst*, *Gmajna*. Uz Jesêńe se držidu *Barunove Livade*, *Jukine Drage*, *Carove Drage*, *Maćina Glavica*. Onda je *Laz*, *Torišće*, *Mikulaševo*, a onda je *Knêja* (livade). U rêd s ovimi livadami teku livade: *Gêrićeve Drage*, *Kičer*, *Rebar* i *Novačićeve Livade*. Izniže cestê ili s dêsne strane puta su: *Drage*, u ke se okrêne na desno s jednim putem iz *Popišane Dragê*. Drag se drži Sridńa Gora. Imed Sridńê Gorê i cestê zovu se livade *Ispod Cestê*. Po ki put ima i na drugi' mista' livad, kê su izviše ili izniže cestê, onda se kaže: *Na Kičeru*, *U Rebri'*, *U Dolu* — izviše ili izniže cestê ta i ta.

Kad prôjdeš kroz Rebar, dôjdeš do velike *Futrove Dragê*. Tote je raskrižje, na desno se okrêne u *Dôl* (livade). S tim se putem ide u goru Lisvinu, 'Umac, Babinu Goru i u Bršljanovicu (glavica i livade). *Dôl* su livade ispod i izviše cestê, a okolo su same gore. Kad ideš u drva, onda ostaviš kola i vole na kôj livadi, a drva ideš sić u *prikrajak*.

Kad si kod velikê Futrove Dragê, onda je pred tobom brdo *Vinogradišće*. To su same livade. Ovo se brdo zato zovô Vinogradišće, jer je toteka nigda bilo trsje. Tô je brdo bilo i zgodno za trsje, jer na ńega po cili bogi dan sije sunce. Još i danas ima puno stari' trt.

U Dolu su izviše cestê do Vinogradišća: *Mikulaševe*, *Škôljčeve*, i *Dujićeve Drage*, a do ńi' je Bršljanovica.

Na levu ruku ide se uz Futrove Drage u druge livade. Na desno je Vinogradišće, a na livo su *Novačićeve Livade;* onda dôjde *Torišće*, *Žilićevo*, *Duman* i *Knêja*.

Više livad zajedno ima jedno ime, a onda se sopêt zovê svaka livada onako, kako se zovê onaj, čija je ona livada. Tako su na Lazu livade: *Valin* i *Pobratinov Laz* i *Laz Joze Ćezmana*.

Govedari i drvari znadu u našoj gori i u livadi skoro svako misto. Reci jednemu; „Ajde u Laz na našu livadu, pak me dočekaj kod onê bukvê, u kôj je voda; izviše onê velikê dragê, u kôj smo lan sijali.“ Ovaj ćê prôjt. Ako si s govêdi, pak izgubiš kô goveče, onda ćeš goveče lako najt, ako ti dô zna dokazat, kadi ti je goveče vidil. „Kume, jeste li morda vidili kadi moju kravu?“ — „Jesam, Jive, nikaku kravu vidil — štima mi se, ko da je tvoja — gori na Barunovem više onê dragê, na 'nôj čistini ù boku“. — Svako družinče

iz kuće zna za svako misto na svojoj livadi. — Na svakoj livadi ima kakova draga (ima ji' više veliki' i mali' dražic), kakovo drvo, grm, čistina, škamla ili bukva, iz kê se pije voda. Zato moreš svoje dite, ili koga drugoga lako naputit, kudaj neka dôjde.

Svit ima za *ispašinac* Viničicu, Malu Viničicu i Brdo. Svaki pasê blago svômu na preko leta, dokļe na se ne prožańe. Ki su bližje, gonidu blago i pod Veļun u steļu i gori u leske. Kad se prožańe, gonidu blago na *Rosuļe* i u *Poļe*, a kad se pokosidu livade, onda u ńe. — Blago pasu još na *Križu*, na *Rudini*, u *Žliba'* i na *Siči*, kad se prožańe.

Laptá se zovu: *Križ*, *Raspičino Brdo*, *Poļe*, *Kutpoļe*, *Rudina*, *Brda*, *Žutkôrka*, *Siča*, *Za Selom*, *Struga*. — Lapta se zovêdu još onako, kako se zovê onaj, čiji je lapat. Veli se na priliku: „Žilićka na Rudini, Ćezmanova Žbila na Rudini, Brajino na Brdi', Pežićevo u Strugi, Jurasovo Za Selom“ . . .

Zrak i vrijeme.

Godišńe dobe. *Proliće* je vaļe, kad spadê snig, kad se počme koren kritat, kad počme cviće i trava rast, a velidu, da je Josipova prvi prolitni dan. — Proliće je vavik dosta mrzlo zarad Kapele i zarad tega, ča je ovaj naš kraj na višini. U počêtku je kišovito, maglovito, nastorujedu veliki vitri, a dosta puti i snig zapadê. Jugo u proliću jako puše, pak sve kuće i štale raskapa i stoge prevraće. Ako je većim dilom proliće sve kišovito i maglovito, ondaka se zovê *zločesto proliće;* ako je pako proliće lipo, — *orno;* ako ne nastoruje godina, vitar, ni velika mrzlina, ondaka je to *lipo proliće.* — U proliću je po puti' i po lapti' veliko blato zaradi godine, a nastane velika *povodńa*, ako naglo skopni, ili ako se ižļije *veliko vrime.* Kad skopni, onda je jako dobro, da udre onako lipo *ti'ana godinica*, jer operê zemļu od blata, pak lakše trava potira i lipo se zazeleni.

Leto počimļe, kad dôjde *Križeva* (Spasovo), a Velika Maša je prvi jesenski dan. Velidu: „Delam i ôrbam cilo leto“, pak tako je proliće, leto i jesen — *leto*, a *leto* je i cila godina. — Kad je leto *môčno*, onda nî velike vrućine i sparine, a ako je *šušno*, onda je jako vruće. Najlipše je vrime od Petrove do Velike Maše, a najveća je vrućina oko Jakovļe. *Godina* dosta puti pada, a kadikê je godine *šuša* po petnajst, po misec dani. Kod nas skoro nikada ne pada *tuča*, a iz najcrnijega oblaka ižļije se samo *veliko vrime*, a ritko da bi ispalo kô zrno tučê. Prvadńi' godin znalo je bit tučê, ali kvara ni puno delala.

Kako prôjde Velika Maša, nî se nadat lipega vrimena, — već za'ladi. Još je nikuliko dani lipo i vruće, a onda se oblači, tmuri, sve se spuši i godina nastoruje svaki čas. Zato narod gleda, da prvļe Vel. Mašê pokosi livade, jer im drugač osta. Kad tako ki ne ulovi lipo vrime, da pokosi livadu, onda velidu drugi ļudi, da će mu i zimovat.

Jesen je dosta mrzla i kišovita, a ako puno puti pada snig, onda je to mrzla ili snižna jesen. Veli se: „Ovo je vražja jesen, zima je, ko da je Božić".

Božić je prvi zimski dan. Veli se, da je *zima*, kad već počme *snig* padat, pak sve, dok ne *skopni*. Ako snig počme rano, a kasno skopni, onda je to d u g a zima; a ako su u takovoj zimi veliki *čvrči* i *mrazi*, onda je to s t r o g a, o š t r a i d u g a zima. Zima je još mrzla, snižna i lipa. Ako je zima stroga, onda velidu, da takove zime još nisu upetili, zapametili, zapazili. U ovi' kraji' je zima najviše stroga i oštra, jer je blizo Kapela, pa kad ovde doli i skopni, još je Kapela puna sniga i leda, a onda pu'ne mrzal jugo, ili pako bura.

Cila je godina u ovem kraju dosta oštra i mrzla, jer je zemļa dosta na višini, i ča je blizo Kapela. U proliću, kad snig skopni, još je uvik puna Kapela sniga, a ovde-onde ima i o Petrovi u niski' draga' sniga. Za pravo je zima već oko sv. Luke, a o Sisveti' već nî divana od lipega vrimena. Kad se zima stêgne, onda čekadu Jurjevu, jer o Jurjevi bi već moraļo bit lipo vrime. Mraza ima kadikè godine sve do Križeve, a o Maloj Maši počme padat. To je jesenska zima.

Za letinu je boļa môčna i kišovita godina, nego li šušna. Kad je godina močna, onda letina dobro izrastê i dobro se izlata; a ako je šušna, onda letina zastane, sve se sfrkne i izgori, najmer na tankoj zemļi. Kad u letu nî dugo godine, onda se kukuruz sfrkne, a Viničica sva izgori, da ni ovca svojôm tankom gubicom ne more ni travkê ulovit. Voda jako presuši, pak Skradnik vozi vodu ili iz Oštarija, ili iz Šušńevega Sela, a isto tako Carevo Poļe vozi vodu od nas.

U proliću, a najviše u jeseni pada *godina*, ili ča se po gospodski veli, pada kiša. Preko leta se gusto puti *liska*, *grmi* i *tutńi*, a najviše se to rastane prez velike godine.

Preko zime pada snig, godina i *solika*. Snig zakreše kadikê zime, da čovik ne more iz kuće izajt, van ako će vavik imat lopatu u šaka' i grńat snig ispred sebe. Više puti preko noći zakreše mokar i debel snig, pak sve voće pokrše i učini vraga iž ńega, a sruši i štalu i kuću, ka je slaba.

Preko leta pušu vitri: *jugo* i *bura*. Jugo jako puše, u proliću i jeseni najviše i najjače. Jednê godine bil je jugo tako jak, da je prevrnul kapelicu svête Katarine na Viničici, stoge je prevraćal i daske s kuć nosil. U letu, kad pu'ne jugo, ili lipa burica, onda čovika lipo raz'lađuje. Bura puše u jeseni i zimi, a i ona je dosta jaka, samo ča tako jako ne derê, kaj jugo, a mrzla je, ča se veli, „kaj bura", ili „kot svi vrazi". Gorega vraga nî, već kad je *čvrč*, a pu'ne fina mrzla bura. Kako jugo, tako i bura načini dosta kvara, najmer u gori, kadi prevraće vrške od bukav, ili cilu bukvu prevrne s korenom.

Kako se zove koje vrijeme. *Oblaci i kiša (godina).* Kad se nebo *zaškuri* ili *zacrni* iza Male Viničice od Trušmarije („Trost Marija"), onda bi užalo bit dosta *vrimena* i *godine*. Veli se: *gusti oblaki, crni oblaki,* podigal se *crn, gust oblak, pun godine*, ka će se sad na *izlat*. Ima *suvi'* i *mokri'* oblakov; onda ji' ima svakojake farbe, najmer, kad sunce iz'odi i za'odi. *Prošarica* je onda, kad je nebo na mista vedro, a na mista oblačno. Ako se preko neba pruži kakova magla, kot se zna u jeseni pružit, onda je to *tmurno* ili *mutno nebo.*

Kad počme godina iz oblaka pôjt, onda se veli, da je godina počèla *našprijevat, škrapat, ispadat* ili *propadat*. „Propada (ili ispada) godina".

Kad je dan lip, pak se počme oblačit, onda se veli, da *se nebo mreni* ili *munta se vrime*, prominit ćê se vrime.

Ako sije sunce, pak na jedan put preleti preko neba oblak, iz kega se izlije godina, onda je to *škropac*.

Plako vrime je onda, kad se iz crnega oblaka izlije *veliko vrime.* Ako godina lipo i jednako pada iz neba, a niš ne puše, onda je to *rodna godina, ti'ana godinica*, a ta dobro namoči, jer svagdêr zajde.

Ako je po zemli mokra magla, pak ide iz tê maglê fina godimica, onda je to *miga,* od kê se čovik smoči sve od šale. Miga ide najviše s burê. Kad iza velikega vrimena izajde velika voda, onda kažedu, da je nigdi *pukal oblak.*

Kapavica je voda, ka curi s krova, kad godina ide. *Bujica* je voda, ka teče s jarkom, kad pada godina. Kad ide godina, onda u brigu narastê voda. „Vodê su puni brigi". „Izašla je voda iz briga i razlala se po luka', malini moredu mlit". „Voda je fort doli protekla". Kad tako izajde voda i razlije se po luka', onda otavu *podmuri* ili *zamuri,* pak otava za vraga nî. Dosta puti odnesê voda pokošenu otavu, ili konople, kê se močidu. „Krênula mi je voda ko-

nople". Voda više puti naglo izajde, a onda se polako ili naglo *usekuje* i povučê u brig.

Velidu: „Noćàs je cilu bogovitu noć tuklo vrime, pucalo je, grmilo je, liskalo se i sivalo sa svi' stran, puvala je bura, a godina je ĺala, ko da se nebo otvorilo!" „Ĺala je godina, kot iz kabla".

Ako se vidi oblak, iz kega se liska, onda se veli: „Liska se iz onega oblaka". A ako se samo iza brda liska, a ne vidi se oblak, onda se veli, da *siva* ili *sviti* iza brda. Ako se liska, pak se čuje, ko da se kola vozidu po kamańu, onda se veli, da *grmi;* ako se ne liska, a grmi, onda se veli, da *tutńi.* Kad jako zasine i vaĺe pukne, onda velidu, da je nigdi *pukal grom*, ili samo velidu: „Sad je nigdi puklo, kadi goder je; upazi, ča ti kažem, nigdi će se pripovidat od ovega".

Kad u letu iz neba pada zrńe kot lèd, onda se veli: *pada tuča.* „Padala je tuča, kakogod šaka, kakogod oriji (ili lišńaki)".

Kad se počme vedrit, onda se veli, da se oblaki rastupĺujedu, da se je počêlo *gaĺit.* A kad se razvedri, onda se veli: *razvedrilo se je, izvedrilo se je, razgaĺilo se je, rastupilo se vrime.* „Nebo se preko noći izvedrilo".

Dan. Dan je *lip, tmuran, maglovit, oblačan, južan, buran.* Kad je uplo lipo vrime, onda se veli, da *se je uvrimenilo.* „Sve će mi propast. Ovo nikuliko dani pada fort godina, a Bog dragi zna, kad će se uvrimenit".

„*Zima je*", kažu vavik, kadgodre je mrzlo, bilo to u leti, ili u zimi: zima je u zimi, kad su vedre noći, kad pu'ne bura i kad pada snig. Ako je toplo, pak na jedan put pu'ne čagodre mrzlega, onda velidu: *'ladno* mi je. „Hu, ništo je mrzlo pu'nulo, 'ladno mi je, zapri vrata".

Kad se 'oće kazat, kako je jako bilo zima, onda velidu: „Noćas je bila zima, da se je voda u kablu u izbi na klupi smrznula". — „Zima je, da se je zeĺe u badńu smrznulo, da se je voda u brigi' zaledila".

Ako je u zimi na zemĺi snig, pak se pred večer izvedri, onda je za siguro preko noći *čvrč,* a po glavi i po zemĺi padê *šriš.* Šriš se ulovi za voće, a u jutro padê čoviku na brke. „Snoć je bila tako velika čvrč i zima, da su obruči na kablu pucali, a na krovu su pucale daske, kot puške". „Izvedrilo se je, bit će mraza i čvrči. Bome pitat će zêc za mater."

Kad se počme snig topit, onda curi voda s krova. Kako preko noći kapĺe ova voda s krova, onda se smrzne, pak se tako na krovu načinidu sviće od leda, a zovu se *štrukĺi.*

U zimi pada snig. Droban a suv pada s burê, a debel i mokar s juga. Snig zapadê samo malo (do košćice, pôl nogê, do kolena), ili dö pasa, a kad je *mećava*, onda ga bura na mista nanesê, da je svr' čovika. Kad s juga pada debel snig, onda se veli, da pada debel, *kot mačje glave.* Takov snig, kad padê na zemĺu, vaĺe se rastopi, ako zemĺa nî smrznuta. Tako se onda načini *bĺuzga*, pak čovik ne more od vodê i od blata iz kuće izajt. Bĺuzgi se posprdno veli *župa*: „To je kot kakova 'gusta župa". „Gazi i capa po onoj župi". *Snižnica* se zovê voda, ka se načini od sniga.

Kad zapadê mokar i debel snig, onda se more načinit dobra *sanina.* Još je sanina boĺa, kad se onaj utrti snig smrzne. Kad jugo počme topit snig tako, da propadadu sana u ńega, onda se veli: „Nit je kolnik, nit je *sanik.*"

Prtina je staza u snigu.[1] Ako čovik ide kudaj, kadi nî prtine, onda se veli, da gazi *cilac.* Ako više ĺudi ide u cilac, onda onaj *prti*, ki je naprvo.

Kad je gusto puti preko noći čvrč, onda se ozgora po snigu ulovi kora, po kôj se more pôjt. Takov je snig dobar za šićare i za dicu, ka idedu u škôlu, jer ne môrâdu na daleko putem ob'ajat, nego idedu ravno preko sniga.

Poledica je, kad se po puti smrzne voda, pak se ĺudi i blago *ofuguje.*

Solika je drobno zrńe, kô pada iz neba.

Smišano je vrime, kad sa snigom pada i godina.

Velidu: *maglovito* je vrime, *mamurno* je vrime, kad čovik rado drimĺe, a u kući se slabo vidi. *Oblačno* je. *Vedro* je, kaj ribĺe oko. *Vijar* je stup prašine, ki se na cesti digne u zrak i okriće se.

Tlo.

Zemĺa je u Šušńevem Selu na gorńoj strani puta žuta, *jelovača*, a niže puta nigdi je jelovača, nigdi crna, nigdi piskovita, a osim tega ima u svakom laptu dosta kamańa, kô viri iz zemĺê.

Siča je ozgora crna i meka, a ozdola je belkasta i žuta. — Brda niti su crna, niti je jelovača, nego je zemĺa sridńe ruke. — Rudina

---

[1] **Kad se ki počme falit, da će postat kakov gospodin, onda velidu: „Bit će poseri-prtina".**

je oštra i piskovita, sipka, a ima je i crne. — Poļe je do Rašpičina Brda dobro i plodno. Preko Rašpičina Brda na Rosuļa' zemļa je plavkasta i meka, a nî piskovita. — Viničica je jako kamenita.

Kad je môčno leto, onda se proruši jama, propade na laptu na kem god mistu zemļa. Ovu onda jamu ļudi zatrpadu. Iza godine je jako veliko blato, ali čim pu'ne jugo, vaļe se zemļa ocidi. — Kad narastê voda, onda izajde iz briga van i ražļije se pö luka'. Više put zamuri otavu, da onda zä vraga nî.

Grunti, ki su blizo kuć, skupļi su i koštadu do dvi sto forinti po ralu, i više, a ka je zemļa slaba, dôjde ral do stô, ili stô pedesêt forinti.

Da se more pre'ranit čovik, žena i dvôje, trôje diecè, treba da imadu najmańe šêst rali grunta, a takov još kukavno živi. Ima ji', ki imadu samo dvanajst slogi grunta, ni cili ral — pak žividu. Od tega bi kukavno i žalosno živili, da nî drugê zasluge. Mučidu se po svitu svakojako, da moredu barem porez platiti i da moredu ikako životarit.

Biļe.

Ovde kod nas rastê svakojaka trava i cviće, a najviše ćeš vidit, kad u selo dôjdeš: *koprivu*, *abad*, *końske metice, žabļe mliko*, *trapuc*, *rosuļke*, *torice*, *gladiž, divļe diteline*, *zmińak*. — Na tratini oko kuće rastu: koprive, abad, końske metice, trapuc, rosuļke, gladiž.

U vrzeli (vrtlacu) rastu: *fijolice* ili *sabļe, lipa kate*, *tučji kļun*, *šćapi, metice, trava od čêl* (samo kod onê kućê, ka ima čele), *luk kozjak*, *prisad; zeļe, ripa, koraba* i *mêrlin* za sime; *salata.* Onda ima i drugi' svakojaki' *rožic.* — Na vrtu rastê: zeļe, mêrlin, ripa, koraba, *lan*, *konopļe.*

Za 'ranu se beru: *glive (knêzi, pečurke, srnatke)*, *jagode, kupine, lišńaki, kiselica* (to beru dica po ditelini i jidu pêrje), *viniku* (beru dica i jidu), *kimļin* (beru u luki, u brigu).

Za lik se berê: trapuc, *gavez*, *crnoglavka, rańenik*, onda nikaka trava ispod plota, iz kê tečê žuta vodica, kad se otrgne list.

Za 'ranu blagu beru svakojaku travu po rudinki' i po meja': *šćav* (beru pêrje za tuke), *zêļac,* koprive, *rdesan*, *ocad, slak*, *čeprļ*, *mličnéak*, *radić* (za prasce).

Blagu nastiredu steļôm i slamom. Ki nima steļê, taj nastire i *rêsom.*

Za farbańe rabidu koru od *jalše* (za vunu i sukneu robu crnit). Sa korôm od jalšê mišadu i koru od *jesenova* drveta i od *cerića.* Prvļe se je rabila *broćika* za crļeno farbańe.

Kuće se pokrivadu sa *škopôm*, a niki i niki pokrije kakovu malu sušicu sa stelôm, kad nima škopê.

Za zakitit se beru: svakojake rožice, metice, tučji kļun, *jivańice*, *šipale*, *sunčanice*, lipu katu, *tutače*.

Dica beru za jigrat se: *šepuku*, *vrbu*, torice, žabļe mliko, *popova muda*, *steļke* (za patrkat se), *bazga* (za puške i šicaļku), radić (iz tega deladu lance); iz trapuca deladu male stolce; *kir* (sime bacadu u ogań, pa to puča); rosuļke beru za rosuļkat se.

Za čarańe berê se abad.

Za svećeńe berê se: *drên*, *zimzelen* (široki i vuski) i *bršļan*.

Ļuļ, *gra'oricu* ili *grašicu*, *preslicu*, *muhar*, *žabļi fažol*, *žabļi luk*, *svitlicu*, *steļu*, *abad*, *ripnicu* i svakojaku drugu travu čupadu iz letine i dajedu blagu, ili metnedu u jarke i tote izagńije.

U vodi i oko vodê rastê: *šaš*, *pasje grôzje*, *žabļe fijôlice*, *vrbe* ili *rakite*.

Dica beru *trńule*, pak ji' jidu ili sirove, ili ji' ispeču u ogńu i jidu ji' onako vruće. Katkadá beru *gloguńe* i šipak, pak to jidu.

Otrovi su: *čemerika*, a ima nikakovega zrńa, kot čišńe, od kega čovik pobenavi, ako se ga naji.

Još ima i druge svakojake trave, ku ji blago, trave od lika, svakojaki' rôžic, ali jim narod ne zna za ime, nego veli: „Rastê mi oko kuće *nikakova trava*, ima u vrtu lipi' *rôžic*, livada je sva u *cvitu*“.

Životińe.

Sisavci. Za 'ranu se lovidu *žêci* i u Kapeli *srne*. Niki lovidu *jêže* i *puve*, pak ji' ogulidu, skuvadu, ili ispeču i jidu.

Zboradi kvara se ubija: *medvid*, *vuk*, *lisica*, *orić*, *lasica*, *štakor*, *miš* (kućni i poļski), *krt*.

Dosta je velik kvar, ča načinidu lisica i orić. Još su orići gorji, jer se moredu u kuću ispod praga zavuć, pak pobrat sve piliće i jajca, ako ji' kadi najde: po deset komadi na jedan put zadavi i odnesê iz jednê kuće, a u jednu nôć odnesê ì(z) sela i po 50 komadi pilićev i kokôš. Po dvi, po tri stotine pilićev odnesu samo orići, a tuliko i lisice. Ove godine (1898.) su se lisice tako usigurale, da su po danu ispred vrat nosile tuke i piliće i kroz kukuruz bižale u Viničicu. — Ča bi ļudi vraga i ubili, — al nimadu pušak! — Vuki su prvadńi' godin jako dodijali. Oni se klataridu po selu samo u zimi, kad su gladni, pak pobiradu pse. Kad su stroge zime, onda se vuci tako useguradu, da se po putu ispred san metu. Jedne

godine poklali su vuci do dvi sta glav ovac. Pred jedno tri, četiri godine bilo je puno više vukov, nego ji' sada ima, a uništil ji' je snig, kad je ono jedne godine jako zapal, a i trovali su ji'. U Kapeli bilo puno vukôv, pa kad su dobar dil Kapele isikli, onda su vuci pobigli u naše gore, nu sad ji' je jako malo. — I lisic ima sadaka malo, a kad po selu počme kokôš i pilićev nestajat, govoridu: „Došla je noćas lisica“. Orićev ima više, nego lisic.[1]

Kad počmedu vuki po selu pôjt, onda pse zatvaradu u dvôr. Ako je ispod zatoke šuplje, onda ispod ńê metnedu *plo'*, da ne bi pas van izašal. Kad je pas vani, a u selo se doklati vuk, onda pas sam biži u dvôr, kako zańuši vuka. Ako pas ne biži pred vukom, kad ga zańuši, van ako ga čeka, onda ga počme vuk natiravat oko kuće, dok mu ne utečê u dvôr, ili doklje ga ne ulovi. Ako gospodar čuje, da pas vani biži, skviči i laje, onda izajde van i počme vikat: „Ho! pi! ho! pi! . . . na, kuze, na, na, ajd simo!“ . . . zovê tako psa i fućka mu. Kad vuk jedan put potira jednega psa, ne treba se bojat, da ćê taj pas drugu nôć bit vani: valje, kad mu dadu večeru, ide u dvôr, jer se boji, da ga ne bi vuk sopêt okö kuće ćaril. Isto tako u selu jedan drugemu pripovidadu, da mu je bil vuk kod kuće, pak da mu je odnesal psa. To sve selo zna.[2]

[1] Kad lisica, ili orić zajdu med kokoše, med piliće, onda one slepušadu i dignedu graju. Ako gospodar čuje, kako su kokose slepetale, valje zna, da ji' je ništo môralo zbantovat, izajde van, otvorì dvorska vrata, pak počme vikat: „Ho, he, he! haj! haj! haj!“ . . . . . i onda počme fućkat, kö da zovê psa. Ako misli gospodar, da ima med kokošami kvara, onda zame sviću, probudi ženu, ćêr, ili sina, izajde na dvôr i obajde, ča je to bilo: da l' fali ka kokoš, ili ji' je ča drugo poplašilo. Ako se bojidu, da bi lisica, ili orić, mogla opêt dôjt, onda po'vatadu sve kokoše i piliće i bacidu ji' na pod. — Kad ovako preko noći zbantuje ća živad, onda ovi pripovidadu i drugim ljudem, najviše onemu čoviku, ki dôjde u kuću do dana: „Tako, pravo, nisam mogal cilu noć pravo spat. Mekega sam sna, pak ako pas zalaje, probudi me. Ništo mi je i med kokošami bilo. Digle graju, reku, idem vidit, ča je to bilo. Ja van, a ništo ti izpod *viričaka* od naslona skoči van i biž“ . . . . . „Sve tako i kod mene. Pasanu noć uzkrakorile se kokoše, slepetale, a ja van. Napalim sviću izajdem na dvôr, al' ni peteja ni dvi' piplic“ . . . Ako čovik dojde kasno kući iz drv ili ì(z) sajma, onda ide žena van med živad, da vidi, ča ji' to plaši. „Tako, pravo, Stipe bil u drvi', pak došal kasno kući (bilo je već tri, četiri ure noći), pak mi se ga ni dalo budit, reku, ću sama vidit, ča je.“

[2] Velidu, ako je blizö kuće vuk, a čovik pogleda kroz okno, onda čoviku premukne grlo, ako vuk prvlje vidi čovika, nego čovik ńega. Tako je Frańi Vidaku nike godine premuklo grlo, jer ga vuk prvlje vidil, nego ôn vuka.

U gori ima i *vireric.*

Ptice. Okö kuć su najviše ove tice: ***vrabac, lastòvica*** (ili *lastàvica)*, ***sinica*** (po zimi dôjde u štalu, pak zobļe ispod jasal), *srake* i ***garvani*** (letidu po lapti', ali se i kuć država). Srake oko kuć deladu na veliki' lipa' i nä ruška' gńizda, pak ji' dica razvaļadu. *Škrlci* se po zimi klataridu po cesti, čeprkadu po snigu i išćedu końsku balegu. Blaga se drži ***govedarica*** i ***čobanica.*** (Čobanica i govedarica je jedna tica: kad je uz goveda, velidu joj *govedarica;* kad je uz ovce, onda joj velidu ***čobanica.***) Još su tice, ke ovde živıdu: *žutice, zebe, palčaci. Grlice* se držidu poļa, a i kućam do'odidu i tote sidadu po voću, ili u žito.

Kadgodre nanesê put i kega ***peļušara*** u selo, pak zaglêda, ne bi li ča našal, da se omrsi. Kad ga kokoše spazidu ili zańušidu, počmu vikat i bižat. Kigodre iz kuće čuje, da kokoše vrišćidu, pak počme vikat, a peļušaru je rêd bižat daļe. Kad jedno čeļade iz jednê kuće počme vikat na peļušara, onda i komšije počmu vikat. Više puti se dogodi, da peļušar već nosi pile, pak ga pušći, kad počmu na ńega vikat.

Po poļu su tice: ***šêve, prepelice,*** grlice, ***vrabci, garvani, vrane.*** — U gori i po livada' je: ***kukàvica*** (ili ***kukòvica), šôjka,*** *kôs, sova, slavuļ,* grlica, ***peļušar.*** Kod nas u gori nî nigdêr vodê, najmer kad dugo godina ne pada, pak peļušari u zraku pivčidu od žêje. — Još ima i drugi' tic u gori, al' jim narod ne zna za ime.

U zimi, kad se selidu ***ždrali*** i ***divļe guske,*** onda ovudaj samo preletidu i pivčidu u zraku.

Svit zna, da u jesen nikudre lastovice prôjdu. Velidu, da idedu k möru, a u proliću se povrnedu. Velidu, da si lastovice samo u 'nôj kući deladu gńizda, u kôj se jako ne griši. Ima kuć, u ki' se veliko zlo govori, pak su itako u ńi' lastàvice, a narod veli: „Dobro jim Bôg i daje, kako ga štimadu“.

U vodu idedu ***guske*** i ***race,*** a u Mrižnici ima nikakova velika tica, kôj velidu *pondirak*: ona zagńuri i lovi ribe.

Najviše deladu kvara vrabci, jer ozobaše i obatališe šenicu i žito. Srake i garvani metnedu kukuruz nä vraga; svega ga ozobaše. Grlice se po poļu po jarki' srańadu, kot i prepelice, pak čoviku više puti ispod nôg odletidu.

U šenicu, žito i u kukuruz mećedu plašila, da plašidu srake, garvane i vrabce. U žito i u šenicu metnedu kakovu krpu na šćapu. U kukuruzu načinidu čovika iz slamê i obuču ga u kakovu staru robu. Srake i garvani malo se toga plaše: još dôjdedu, pak sededu

na ruku onem čoviku. Još u kukuruz mećedu krepanu sraku, ku obisidu na šćap. Tega se srake i garvani najviše plašidu.

Govedaricu ili čobanicu, najmer lastovicu grijota je ubit, pak ji' nigdar ni ne ubijadu. Ono je vražje dite, kô se s kamenom zabaci za ovimi ticami.

Nijedna tica baš niš ne koristi. Mogli bi lako i prež ńi' bit.

Ribe. U vodi Muńavi ima dosta lipi' rib, al jim narod ne znà za ime. Jednoj ribi kažedu *klên*, nu „klên“ zovêdu i druge ribe. Rib ima dosta, ali ji' je prvļe bilo još više, i bile su puno veće. Pod kamenom ima puno mali' ribic, kê imadu brke, a ime jim je *puza*.

Raci. Pred nikuliko godin bilo je puno lipi' veliki' *rakov*, nu sadaka ji' nî nigdêr. Ništo su se obatalili sami, a ništo su ji' i ļudi obatalili. Jednê godine bila je mala voda i zaprli su ju kod Perašinovo malina, pak su dòli potrovali sve ribe i polovili. Isto su tako i rake polovili; jer su bili izašli van ì(z) svoji' škoļev. Ȍ(d) tada kod nas nî rakov.

Od **gmazova**, ima: *gušćer* i *zelembać, slipić, zmija* (ča ima ozgora po sebi crn krivac; velidu joj *šara zmija;* a kunu: „*Šarka* te ujila!“). Ima i drugi' zmij, al jim ne znadu za ime. Svaka kuća ima zmiju *podkućnicu*, ka ne ujida. Velidu, da ima *gužev*, ki kravu cicadu, a debeli su, kaj žrđ. Guž, velidu, skače za čovikom, a dica velidu, da ji' žandari ubijadu i nabadadu ne 'ne šiļke, ča imadu na puška'. — Ima žab u svakom kalu, a najviše *mukalic* i oni' *zeleni' žab*, ča po noći krekećedu. U lanu, ili kadi na laptu najdedu *krastavi' žab*. Žabu krastavu bacadu ispod krova, jer bi odnesla mliko. Na voću u šupļem drvetu ima *zeleni' žab*, kê krekećedu, kad se kani vrime mińat.

Zmija *cviči*, žabe *krekeću*, a žaba iz kala viče: „*Nu, nu!*“ ili „*mu! mu!*“

Velidu, da gušćer, ili zelembać ne pušći, kad uji, dok mu se ne da „devetera mlika“.

Zmije puno baš ni ne ujidadu ļude. Najviše da bi ujila kô dite preko leta, ali ga izličidu. I blago malo ujidadu. Velidu, da zmija more čovika, ili blago zapu'nut, pak zato, kad vididu zmiju, začepidu zube i nos, da ji' zmija ne zapu'ne. Više puti se dogodi, da se čovik ubodê na zmijinu kôst, pak ostane nesrićan.

Srećan je onaj čovik, ki najde zmijinu košuļicu: ôn onda metne u nadra i nosi ju. Velidu: „Ki ima u nadri' zmijinu košuļicu, taj je sretan i ne vidi ga niki, a more svaštor najt“.

Gušćeri, zmije i žabe nisu od nikakove koristi. „Vražja je korist, ča je od ńi'“.

Od kukaca ima na čoviku: *buva*, *vuš (prtena* ili *bêla*, i vuš iz glave). Prtena ili bêla vuš zaležê se u robi, ka se dugo ne preoblači. Bêli' vuši imadu u robi najviše petļari i težaki, kad dôjdedu iz dela. Dosta ima ļudi, kim bi našal vuši u glavi. Dica ji' imadu najviše. Žene i cure imadu više vuši, nego muški, jer su jim kose dugačke, a ritko se češedu. Ima i tako vušive dicê, da vuši iž ńi' kapļedu. „A kakova je i to vražja mat, kôj su dica tako vušiva! Kako ga more med svit pušćit!“ Kad kemu po robi (petļaru) puzidu vuši, onda temu posprdno kažedu: „Placadu po ńemu vuši bêle, a debele, kot palac“. — Buv ima u svakoj kući, da bi ji' mogal, ča velidu, na vagane mirit. U onôj je kući više buv, ka ima drveni pod, nego u onôj, ka ima pod od zemļê. Preko leta ima puno više buv u kući (u izbi), nego preko zime. U letu, kako sunce zajde, ne smiš u kuću od buv: ako je čovik bos, li prav oćuti, kako mu buve po noga' puzidu. Ako u večer ča u izbi deladu, onda kuću dobro poļiju i pometu. Kad je u kući lampa, onda se buve mańe lovidu. Kad ženska ide pô č' u kuću, onda pridigne košuļu, da joj se buve ne 'vatadu košuļe, a kad izajde van u kujińu, onda buve lovi po noga' i baca u ogań. Kad čovik prigovara svojoj ženi (ili dica materi), da jim je puna kuća buv, onda ona veli: „A ima ji' i car u svojoj kući, ki je car, kadi veliki rêd“.[1] — Na čoviku je još *zajidavka*, ka se zaji u mêso, pak se ne da van. — *Stinic* ima na mista u posteļi i u puči na stêni, ali puno mańe, nego buv.

Na blagu živi: *obad*, *końska muva* ili *zajidavka* końu ispod rêpa, *komorica, vuš, pasja muva; klop* (na ovca'), *muve, tekuti* (na živadi). Tekuti se više puti tako rasplodidu, da se raspuzidu po svoj kući: čovik ne more nigdêr od ńi' metnut ni komada robê, nit' more od ńi' spat. — Pod kožôm na blagu ima više puti *'ržic*,[2] u ki' su črvi.

U čovičjoj 'rani, i to: na zeļe navalidu kadike godine *guseńke*,

---

[1] Komu najdedu buvu u glavi, temu velidu (šale se š ńim), da je ništo slagal.

[2] T. j. *hržic*. To je ono isto, što su u Posavini *igrci*, a na Vrbniku *ugerce* (gl. Zb.“ V. 1., str. 66), t. j.: *hrge, vrge, kvrge* (cf. hrg, vrg, vrgań, krbań). Samo se pomoću dijalekata mogu protumačiti ovakve velike promjene u jeziku. — *Ur.*

kê sve ze|e obatalidu. U gra' i u kukuruz zajdedu *črvi*. Črvi su još u jabuka', ruška', sliva', lišńaki'.[1] . . .

U stańu ima nikaki' mušic, kê su u mali' šku|ica'.

Po tŕnu ima dosta *tobolcev guseńak*. — Guseńke, kadikega leta i vuši na krumpiru, načinidu veliki kvar.

Još ima: *bavuk, govnova|, božji vôle, metu|* ili *viška* (lepir), *strižavka, ćućak* (ki je u kući, i ćućak, ki je na lapti', i u rêsa'), *kêbar, jeleń.*

Pužev-mužev ima mali' i veliki', šari' i lipo pisani'. U gori ima i balavi' pužev-mužev.

Životne potrepštine.

Selo i okolina.

Okolina. Selo Skradnik leži uz državnu cestu s desna i liva. Lug je uz županijsku cestu. Obadva su ova sela ravna. Šušńevo je Selo pod brdom Viničicom i malom Viničicom te je većim dilom na brdašcu. Čakovac je u ravnem. Carevo Po|e je ča u ravnici, a ča na brdašcu pod Triskavcem i Radošićem. Munjava je u maloj dolinici, a Turka|i su na malem brdašcu, kô se spušća prema jugu. Cerovnik je na brdašcu, Modruše pod modruškim gradom u velikoj višini uz staru Josipovu cestu. — Zagorje je u nižini uz Mrižnicu izmed Ve|una i Kapele. Oštarska je plovanija ča uz Mrižnicu, ča na brdu, a ča opêt u ravnem.

Livade i *gora* za Šušńevo Selo i Čakovac leži prema „JII“ *(! Ur.).* U ńe se ide kroz Carevo Po|e u Kutpo|e. Tuj je sad gmajna, a onda livade, a da|e livo se ide u goru Duman i na Laz, a desno u Dôl, Lisvinu, Mali i Veliki Hum, Brš|anovicu i Babin Kut.

Po|a i *oranice* su okolo sela i izmed kuć. Veća po|a jesu izmed sêl, kaj: *Po|e, Rudina, Brda, Siča* i *Za Selom.* Uz vodu su Muńavu *luke,* kê se kosidu.

Vrt ima svaka kuća kod kuće, a ča se tiče pašê, to goveda i ovce pasêdu u proliću, dok se ne izorê, po po|u, a onda u Viničici. Kad je pak godina, onda se gonidu goveda u pašu u glavicu na livade, dok se ne zabrani. — Kad se zabrani, onda najviše pogara Viničica, i kad se izorê sve; a kad se požańe, onda opet po|a, a kad se pokosi, livada.

---

[1] Kad je u jabuki črv, onda velidu, da je u ńoj „doktor“. Kad ki jî črv|ivo voće, pak zagrizê u črv|ivo, onda mu drugi veli: „Nemoj se omrsit“. — „A nî pôst ni pêtak, neka bi se omrsil“, veli drugi.

Groblе je za plovaniju muńavsku iza crikve svêtega Josipa. Oko ńega je iskopana graba, te je zarašćena šikarom, kupinom i čišńami. Drugačije je, kaj svako drugo selsko groblе. Prvlе je groblе bilo na Siči. Sad se još pozna samo graba, ka je oko ńega, a grobi se jako slabo poznadu.

Izmed Čakovca i vodê Muńave je jedna oranica, u kôj iskopavadu dosta čvrste zidine. Zemlа je ovde jako piskovita, kaj sva Rudina. Na ovem su polu prvlе iskopali više put balote iz pušak, a jedan mi je pripovidal, da je iskopal jednu balotu iz lumbarde. Iskopali su i drugi svakojaki' stvari, ali se za ńe sada ne zna. Više put se iskopa lipo istesani kamen u spodobi velike zdilê.[1] Ima još takovega kamena kod selakov u Čakovcu i Šušńevem Selu. Sve ovo, kaj i jedna pripovitka, svidoči, da je ovde moral bit jedan grad.

Izmed Kostelićevi' i Perasinovi' kuć je jedno brdašce, pak je tuj jako piskovita zemlа. Kažedu, da je tote bila crikva i groblе. Ta se oranica još i danas zovê *Groblе.*

Ispod Carevega Pola u Kutpolu ima više mali' brd, za ka brda kažu, da je u ńi' zakopan turski car. Jedni kažu, da je zakopan u brdu *Vidrincu*, drugi *Rašpičinem Brdu*, a drugi opêt pokažujedu i druga brda. Od tega ima jedna pripovitka.

U Carevem Polu se je već prvlе našal jedan grob (to sam čital), a prošle je godine dal kopat jedno brdo ogulinski prêdstojnik. Čul sam, da je našal samo crnu zemlú i prašinu, kaj uglevje.

Pod brdom Velunom po strani izmed Josipdola i Oštarija ima jedna „ruševina“[2] od nigdašńe crikve. Sada su samo kupi piska ostali. Kažedu, da je to bila crikva sv. Jurja, ku su Turci srušili. Kašńe su onda sazidali crikvu sv. Jurja preko Veluna u Zagorju. Kod ovê crikve bilo je do bure groblе. Graba se još i sad pozna. Malo su podalе od ovud još druga dva grobla, jedno veće, a drugo mańe. Po svi' ovi' misti' sad rastê stela i jalše.[3]

Oštarska crikva Majke Božje jako je stara, ôkna su slična klinu, a pod je ravan. Kažu, da su ovu crikvu Grki sazidali. Prvlе je bila za pol veća, nego je sada. Kroz jedna velika vrata dôjde se pred kapelicu. Ovo je obzidano visokim zidom, te su na livo i na desno

---

[1] Takova je jedna zdila u crikvi sv. Katarine na Viničici, a druga je kod Vale Božičevića (Cezmana). Ona prva rabi za svećenu vodu, a iz ovê drugê piju pilići i kokoše vodu.

[2] „—“ Ovako označene riječi nijesu narodne. Upravo je čudno, što si prinosnici ne dadu toliko truda, da popitaju za narodnu riječ! — *Ur.*

[3] Modruški grad, mislim, da ne trebam opisavat.

jedna vrata. Ovde u nutri rastêdu jako velike i debele lipe, a pod svakom je lipom jedan veliki, široki okrugli kamen.

Još je jedno misto, a to je vrilo *Vrbica.* Kako so dôjde iz Muńave u Oštarije, pak se okrene na livo jednim putem, kad se dôjde do mosta, ide se k vrilu Vrbici. Tô je vrilo pod Veļunom, a izvire pod jednim brdašcem. Nad ovim je vrilom bilo nigda sazidano kupališće. Zid se još i danas pozna. Od ovega se vrila svašto pripovida. Kažu, ako je čovik jako grišan, pa radi tega ne more umrit, neka dôjde k temu vrilu, zaroni u ńem tri put i okupļe se, onda će moć lako umrit. U ovoj vodi ima svakojaki' stvari, ča su ji' ovde ļudi i žene ostavili. Tote ima: češļev, košuļ skoro novi', ječeram lipo iskićeni' (ča ji' Vla'ińe nosidu), čižam, opanak i novac. Sve ovê stvari ostavili su ovde oni, ki su simo dolazili radi svôga zdravļa. Simo dolazidu i gospoda, ku bolidu kosti, i seļaki, ki mislidu, da su urečeni. Makar da je voda mrzla, svaki se u ńoj kupļe, a onda tu vodu daruju s nôvci i drugimi stvari. Onu robu, u kôj se je kupal, mora ovde ostavit. Još mora svaki ovê vodê piti, makar da je samo avamo gledat došal. — Ova je voda jako čista. Kad se je zame u kupicu, onda iž ńe idu iskre, kaj iz sifona. Malo je oslatka, a od ńê se ogladni. Na sridini ovega vrila je jedan kamen, kaj škrila. S jednê i drugê strane izvire voda. Na jednoj se strani uprav vidi, kako izvire, jer izglèda, kaj da kuva.

Selo. Kad se kaže s e l o, onda se mislidu sve kuće zajedno sa zemļom, kê su okolo i izmed ńi'. Nu kaže se: „Bil sam u selu". — „Kadi?" — „Kod Ćezmanov", pa se tako i svaka kuća za se zovê *selo.*

Kuće su u Šušńevem Selu i Čakovcu uz put i cestu. Okrenute su od bure prema jugu. Najviše da su tri ili četiri u kupu, a drugač su daleko jedna od drugê dvadeset, ili trideset klaftri.

Kuća i dvorište.

Dvorište. Kod nas je *dvorišće* ograjeno: s jedne strane je ***kuća,*** s drugê ***štale,*** a s trećê i četvrte ***naslon.*** Dvorišće je nastrito steļom, da se dela gnoj. A kemu po dvorišću rastê trava, to je kukavan čovik, jer nima nikakovega blašćeta. Iz *dvora* se ide kroz jedna velika vrata, ***zatoku,*** van ***pred zatoku.*** Niki velidu zatoki ***struga.*** Iz predstrugê ide se van na put.

Ki je čovik siromašan, i oni, ki se odilidu, načinidu si najprvļe kuću, ondaka u rêd s kućôm štale i naslon ili ***kolnik,*** a s jednê i

s drugê strane ogradidu dvorišće s velikim plotom. Na jednoj strani ostavidu zatoku, kroza ku se goni blago i kola.

Kuća. Sve ono, kadi je družina, zovê se *kuća*. *Kuća* je i *izba*, kadi se spi, i kadi je družina po zimi, jer se veli: „u kući na materinoj posteļi“. Daļe je kuća ili *stańe* sve ono, ča čovik ima, jer se veli: „Ima punu kuću svega“. „Ima silnu kuću, silno stańe“.

Sve su naše kuće drvene, a podzidane su kamenom. Pokrite su škopôm ili s daskôm, a nike su kuće pokrite škopôm, samo je dôlńi šav s daskôm. Tako je najviše izba pokrita.

Kod nas nima kuć *na štuk*, sve su male, a ne, kot gospodske. Za onu kuću velidu, ka ima jedan štuk, da je kuća *na štuk*. A ako je kuća na dva štuka, onda velidu, da je kuća na *tri štuka*, jer, kuliko je na kući ôkan, jedno nad drugim, tuliko je štukov.

Kuća i pokućstvo. Svaka kuća ima tri dila, i to: *kujńu*, *izbu*, *is*, *komoru*. *Is* i *komora* je jedan dil, samo ča je na pol pregrajeno stênom.

S puta dôjdeš pred *goradńa vrata*, a kroza ńe u kujńu. Kujńa je pođena *(? d. Ur.)* samo sa svakô strane po malo, a po sridini je prazno, kudaj ide dim van. Ovaj se pod zovê: *pod nad kujńom*. Kujńa je zemļôm *zapeļana*. — Od goradńi' vrat ide se uprav preko kujńe na *dvorska vrata* u *dvor*. Na desno u stêni prorizana su vrata, i ide se kroza ńe u *izbu*, a na livo su dvoja vrata: na jedna se ide u *is*, a na drugu u *komoru*. No kujńi nima okan. — Na desno iza goradńi' vrat u kutu stojidu motike, a tote metnedu, kad je perušańe, kukuruz, a drugačije metnedu stolicu, s kê se jî, ili ki stolac, kad se na ńem ne sidi. Vaļe na livo u stêni je jedna *puč*, u kôj su zabođeni srpi. Doli je jedna stolica, na kôj su *kabli* za vodu i *lonci*, u ki' se kuva jist. Iznad kablov je jedna *polica*, a na ńoj je lonac za sôl, *svitak*, *turpija* i druge stvari, kê čovik svaki čas potribuje. U stêni je u jednu puč zataknuta *pôvnica*, u kôj se začin dela, ili mliko zakuvuje, kad ga je malo. A onda je jedan klin i na ńem *kotal*, u kem se kuva palênta, cil krumpir ili šńitice, i mliko. U kutu do isa su *pekve* i *lonci*, onda *prašča kablina* i kotal, u kem se kuva prascem, onda *krpa*, ku se treba oko lonac, kad se izvraće, da se čovik ne opečê. Na stêni od isa je *zdimļak* za *žlice*, *vilice*, *šalice*, *pladńe*, *zdile*, u ke se izvraće jilo. A na zdimļaku su svakojake male stvari: *šilo*, *dretva*, *jigla*, *rosak*. U kujńi su još *štige*, po ki' se ide na kuću, a ima još svakojaki' *vrić*, *stolac* mali na tri noge, kakov *badań*, ili *parilo*, *stubaļ*, *naćve* i svakojaki' stvari': opanakov i robê. *Ogńišće* je po sridini kujńe. Načińeno je od zemļê

ili od cigle, pak je ili ravno s drugôm kujńom, ili je malko višje. Veliko je tako, da se na ńem moru peć dva kruva.

U stêni od komore visi na jednem klinu *lopar*, na kem se iz'aja kru', i *rešeto*. Taj se lopar skine, kad ga treba. Još po klini' visi *štrik*, kakov *obruč, zvonac*. Do dvorski' vrat je klin za *korbač*, a na ńega se i ćurak obisi i krilak metne. Iza dvorski' vrat je *lopata* i *kose*, a na rêcelu od kosê obišen je *tobolac*, u kem je *brus* i *perača*. Ozad ognišća je želizni *preklad*, a u boli' kuća' je i na prvo želizni *zglavnik*. Izmed prêklada i zglavnika gori ogań, a to je zato načińeno, da ne ležidu drva na ogńišću, nego da ozdola more dojt zraka, da ogań bole gori. Nigdi i nigdi načińene su na prêkladu i zglavniku *sošice*, preko ki' se meće *ražań*, kad se pečê pile, raca, ili tuka. Uz ogńišće su *trojnoge* i *popečak* iz želiza, s kim se potiče ogań, razgrńa ževarka (!), kad se meće kru' peć: š ńim se kru' po'rańa, i u večer za'rańa ogań. Iznad ogńa je želizni lanac, *komoštre*, na ke se meće kotal, kad se ča kuva. Na desno od vrat od izbê je *komin*, ki je ostal od prvadńi' stari' peći, kê su se iz kujńe palile. Prvle je bila kod tega komina *greblica* za grńat ogań i pepel iz peći; *lopata* za nalagańe ogńa (a na ńoj se je i kru' metal u peć), onda želizne *brukle*, kê su nasajene na drvenem šćapu (š ńim se je metal lonac u peć, kad se je ča kuvalo). — Na podu nad kujńom jesu *rogle, grable, vuža, treske, otrški*. Kad nastoruje vrime, metne se gori fažôl sušit. A na panti' sididu kokoše. Još ima svakojake drobne graje: *kuč, ručice, palci* za kola, *plo'i* . . ., a pod virićaki su gńizda, kadi sididu kvočke, i nesu kokoše.

Iz kujńe ide se kroz vrata u izbu. Vale na vrati' je jedno malo okance, kroza ko se gleda na kujńu, a rabi samo po zimi, kad se ča na ogńišću kuva. U izbi su četiri okna: dva su u čelu, a po jedno svake strane kućê; ôkna su dosta mala, a na prvadńi' kuća' bila su još mańa. Kuća je popođena s brvni ili žaganicami, a zapelana je zemlom, ili su doli brvna, ako je pod izbôm pivnica. U podu je škula, ka je pokrovena s brvancem, ili s ploškom, a otvori se, kad se tučê kukuruz i baca s kućê u izbu. U stênu i u grêde zabijeni su klini. Kuća je omazana s balegom, jelovačom ili s mêltom, i to s vańske strane. — Vale, kako se u izbu zajde, na desno je iza vrat u kutu *šporat* (ili *šparet*). Naprvo su table za kuvat, a ozad je mala *pećica s pešńaki*, da se bole more ugrijat kuća. Šporat je jako naredan, jer se pali iznutar, a moreš ga zapalit, kad 'oćeš, mańe se troši drv, a kuća se brzo zgrije. Još moreš po zimi na ńem kuvat, a ne treba ti zurit i smrzavat se kod ogńišća. Pećica

od šporeta je iz pešńakov. Najprvļe su dva ili tri rêda pešńakov na četiri nugla složena, a onda tri rêda u okrug. Po ki put ostanedu nuglići od okruglega dila i onega dila na četiri nugla, onda se onaj nuglić zovê *kominac*. Najgorńi dil pećice zovê se *time*. Sa strane pećice ili iz timena ide van *šurela* kroz stênu u kujńu. Kroz šurelu ide dim. Iza peći je *komin*, a na ńega se mećedu drva. — Preko leta je na šporetu roba, vriće, kudiļe, ili predivo, a u pešńaki' su šibice, češļi, ili ča drugo. Još do neg bile su u svi' kuća' zidene peći s pešńaki. One su bile jako nenaredne: pušile su, ako se ki pešńak samo malo pomakal, teško ji' je bilo palit, a puno su trošile drv. Oko prvadńi' peći bile su klupčice za sidit, a na ńi' je kô dite spalo. Sad ložidu u šporet, s čim mraz padê, a prvļe je i debel snig zapal, a pêć se nî palila, jer ju je trebalo umazêvat i primit. Dica se veselidu, kad se počme palit pêć.

Do šporeta je drvena, cilokupna *posteļ*. *Cilokupna* je zato, jer se ne rastavļa. Ima četiri noge, kê se zovu *stupići,* dva *čela*, dvi *bošnice* i *pod*. U postelj dojde slama, onda dvi ili tri *blazine*, u ki' je slama. To je pokrito pla'tôm, a na *zglavļu* je *vańkuš*. Kadi su noge, tote se zovê *nôžje*. Ako dva spidu na posteļi, onda jedan spi *s kraja*, a drugi *do stêne*. U posteļi pod blazinom je konac, više puti novci, britva, škare, napršńak, a kad dôjdedu ruške, ondaka je' u posteļ mećedu mekšat. U jednem je stupiću škuļa, u ku se meće vital, kad se mota preja. Ova se posteļ zovê *babina posteļ*, jer je na ńoj spala baba, a ona druga se zovê *materina*, na koj spi mat. Ako je u kôj kući *dedova*, ili *starega posteļ*, onda se veli: *na dedovoj*, ili *na staregovoj posteļi*.

Iznad peći i iznad babine posteļe pružena su dva kolca, ka su privezana za gredu. Ti se kolci zovu *štańge*, a na ńi' je jedna polica na kraju, kadi stoji tinta, sapun, britva, pletaće jigle, i kńige. Drugač se meće na štańge obuća u zimi (kad je mokra), raški, vital, preja, a prvļe se je na ńe metala samo luč.

Više babine posteļe su *krosna*. Na ńe se tkê preko zime i s prolića, a preko leta, kad je pir, ili kad se tučê kukuruz, odnesu se van u komoru. Ako su krosna 'sega leta u kući, onda se na ńe meće roba.

Uz stênu ispod okan pruženo je jedno brvno, *klupa*. Na klupi je roba. Na ńoj se sidi, suče preja, pletê, ili ča drugo dela.

Kako se dôjde na vrata, na livo je u kutu *kofan*, a kaže mu se: *kofan niže materine posteļe*. U ńem je preja oparena, i vuna, a ima u ńem i prediva. Više kofana uza stênu je materina posteļ, ka je

isto onakova, kot je i babina, cilokupna, samo ča je babina bukova, a materina je jelova. Više materine posteļe je kofan, u kem je roba. Ovo je *materin kofan*, jer ga je mat dopeļala sobom, kad se je udala u 'vu kuću. U kofanu su složene bale platna, pla'te i pońave, roba svakidańa i svetašna, haļe i surke, molduni, obrusi, salveti, rušniki, a u košarici su rupci, koral, zastori, a mećedu unutar i novce. Na jednem kraju kofana načińena je škatula, a u ńoj je tračak, konac, jigle, puci, točki, štirka i novci. Pod škatulu meću se med robu jabuke.

Izviše kofana do klupi je *stol*, na kem se po zimi jî. Po letu je na ńem roba, ili ča drugo. Stol je najviše iz javorova drveta. Ima tri dila, i to: *tablu* ili *stol*, *krišpete*[1] (to je ono, na čem stoji tabla) i *škatulu*, u koj su svakojake stvari: jigle krpaće, šilo, jigle pletaće, tinta, i konac. Kad ča išćeš, pa ne moreš najt, onda ti velidu: „Nudar vidi, da nî u stolu“. Iza stola, a ispod okna, kô gleda na dvor, je jedna klupčica, na koj se sidi, kad se ji, a po noći spi.

Pred babinom je posteļom mali *kofanac*, u kem je vosak i finija roba. U kofanac spravļadu kru' pre' dicôm, jer je na kofancu zaklop, — ali ga dica svejedno otvoridu. Pred materinom posteļom je klupčica, a na ńoj zipka, ako je dicê.

Kadi su u kući dva podiļenika, toteka ima svaki svoj kofan pred svojôm posteļom. Ako dojdu u kuću dvoja krosna, onda se druga metnedu tamo, kadi je stol, a stol se metne izmed krosan.

Iznad materine posteļe su *štańge*, a na ńi' je neoparena preja i materin rašak. Do vrat na jednem klincu je *rušnik*, a okolo su na drugi' klinci' kriļaki, ćurki, ura, vênci metic (ili od žita, zobi, ili šenice), ki klas i druga roba. Na klincu iznad stola visi *lampa*. Po klinci' na grêda' meću se po zimi opanki (da se sušidu), korbač, ili ča drugo, a po zimi se još i roba suši na ńi'. Za grêdami su svakojake čedule i čedulice, pozivnice, ili kakova druga pisma, rôzice, svećeni drên i bršļan, i drvo, s kim se remen udivļe u lače, *udivač*. U stêni su *vretêlnice*, u ke se mećedu vrêtena.

Sve, ča je u izbi, zovê se *pokućtvô* ili *posobļe*.

Iz kujńe se ide po drveni' štiga' na *pod* ili *na kuću*. Pod je nad izbôm pregrajen od poda nad kujńom. Na podu su foršlagi (foršlagi su kakove škrińe) i stubļi (šupļe bukve, kê ozdola imadu dno), u ki' je letina: žito, fažôl, šenica, jačmen, ržuļa i sôl. Kukuruz je

---

[1] T. j. *križpete*. Tko bi mislio, da su od toga nastale *škripeti* (u Trebarjevu)! — *Ur*.

obišen na *kolci'*, ki su privezani po rožniki' jedan iznad drugoga. Doli 'na podu su otrški i česan, ako ga ima.

Is je popođen ozgora, a doli je zemļa. Ima samo jedno malo okance. Unutri su jedne velike *naćve*, u ki' se misi kru' i sve drugo, ča se od brašna dela. Na naćva' je *sito* leskovo, *pomitača* za brašno pomitat s naćav, jedna *žlica*, s kom se naćve stržu, onda ki *našak*, u kem je brašno, i kru'. U čelo uza stênu je jedna klupa, a na ńoj su *našķi* puni brašna, u letu *kozica* i u ńoj mliko, ki lonac i zdila. Na toj stolici stoji slanina, kad se soli, prvļe nego se meće u dim. Iznad stolice je polica, na kôj su svakojake boce, bočice i litre: petrolin, vuļe jišće, ost, rakija, a najviše ji' ima prazni'. Na klinu visi struńsko sito, poda ko više puti s'rani mat kru' pre' dicôm.

Komora je, kot i is, samo ča je prostranija. U komori je jedna *škrińa*, ka je ispisana. Tê su škrińe bile prvļe misto kofanov. Pokrov nî ravan, van je kot krov. U škrińi su kudiļe, preja, brda, nicalnice. U komori je i jedan ormar od drveta, a u ńem su tri prêdela jedan iznad drugega. U ormaru je *kozica*, u koj je mliko, onda maslo, škralup, sir i mast.

U jednem su kutu složena krosna, kad se ne rabidu. Unutri su još *grebeni*, *jalica*, a do vrat su stari i nevaļani lonci, u ke se meće pepel.

Na podu od isa i komore baš i nî niš, van čagodre graje, ili se meće kukuruz, kad dobro rodi, pa na kuću ne more stat. Tote se i oklaski mećedu od kukuruza, pa se pomalo goridu. Onda nesu kokoše gori i nasajadu se, mećedu se rogļe, kad se zaprežu. Na panti' spidu kokoše i suši se slanina, okrašńaki i pršuti.

Pod krovom nî *sekrêta (dešter, komorica, abtrit* ili *kancarelija)*, nego je izvan kućê pod pojatom. Na misti' je kadigodre na laptu načińen: iza štal u voću, ili kadi drugdi. Iskopa se jedna jama, a onde, kadi se staje, je jedno drvo. Ograjena je s plovi, ili s konopļami. Najviše se ide zarad sebe na lapat u kukuruz, iza slogov, iza živice, ili u kakovu jamu. Dica po zimi zajdu na dvor, ili kadigodre iza kuće, a isto tako i betežni, pak onda pokrije steļôm (ča bi rekli, — da se ne smrzne). — Kad sekret smrdi, bit će godine.

U niki' kuća' načińena je misto isa i komore jedna komora, u koj se spi. U ńoj je posteļ, kofan, pećica, stol, stolci, kot i u izbi. U ńoj je sin, kad se oženi.

Niki i niki nimadu ni isa, ni komore, van samo kujńu i izbu. Zato si načinidu uza kuću u dvoru kakovu malu komoricu za is.

Gdje se kad živi? Kad se ča dela na laptu, onda je kod kuće samo planinka, ka kuva ručak, i dica, kad se dignedu. O ručku su svi kod kuće (ako se nî rano ručevalo), a onda opet ostane planinka s dicôm. O podne na južini i u večer na večeri su opet svi, a onda dičaki projdu u šićariju, ili spat, a oni drugi ili ča deladu, ili idedu spat. U jeseni su većim dilom svi kod kuće, najmer kad nastoruje veliko vrime, onda se u kujńi oko ogńa grijedu i čagodre deladu. Govedar odrenê goveda u glavicu na cil dan, ako je godina, a isto tako i čobanice. U zimi su najviše svi kod kuće u izbi, van ča gospodar projde u drva, ili po kakovem drugem poslu. Planinka predê i tkê, ako nima ćerê. Po noći projdedu cure na prêlo, dičaki u šićariju, otac i dica spat, a mat predê sama. U sobotu na večer i cure su kod kuće, jer na taj dan nî prela, a u nediļu su u balu, ili kod kuće.

Zgrade za sijeno, žitak, živež i za sprave i oruđe. Seno se zdivļe u stoge, ili se meće na štale. — *(H)ambar* je prvļe imala svaka kuća, dokļe su bile zadruge, a sad su u selu samo tri. U 'ambari' su načińeni prêdeli, i u ńi' je letina. U 'ambar mećedu i preju, vijaću lopatu, gunenu metlu i sir. (H)ambar je ili kadi u dvoru pod naslonom, ili u pojati.

Kadika kuća ima kod guna *pojatu*. Načińena je iz drveta, a ima samo tri stêne: ona stêna do guna fali. Pokrivena je škopôm. U ńu mećedu letinu: ržuļu neotučenu, šenicu, zob, fažolovinu, a po zimi škopu i kukuruzovinu. U pojatu mećedu lan i konopļe neotučene, onda grabļe, rogļe, vijaću lopatu, mlat i gunenu metlu. Ako na gunu ulovi godina vršaj, onda ga zgrnedu u pojatu, ako je prazna.

Pod izbôm je *pivnica*, a u ńu se ide izvan iz dvôra. U pivnici je krumpir, zeļe kiselo u badńi', ripa, mêrlin, koraba, a preko leta mećedu u ńu vodu, da bude mrzla. Pivnica je slabo uredna, jer se potemtega nigdar ne metê. — Ako je pivnica pod izbom, onda se u ńu u niki' kuća' ide iz izbê, ili iz kujńe po štiga'. Ki nimadu zidenu pivnicu pod izbom, tî si u kujńi kadigodre iskopadu jamu za krumpir, pak ju pokrijedu s kakovimi ploški. — Niki imadu u pojati iskopanu pivnicu, zidenu. U ńoj moredu stat badńi za zeļe i krumpir. Stric Vala Ćezman ima estra pivnicu pred okni. Ki nimadu nikakove pivnice, ti kisadu zeļe u kujńi.

Trap je jama. Iskopa se na laptu. Najprvļe se ozdola metne steļê, a onda ripa, ili koraba, mêrlin, a niki mećedu u trap krumpir, ili jabuke. Ozgora se opêt metne steļa, a sve se to pokrije zemļôm i načini kup nad trapom.

U dvoru pod naslonom je *praščak*. Praščak srižedu kadigodre u nuglu. Na ńem su jedna vrata, kadi je korito, a na druga se pušćadu prasci van, kad jim se nastriva. Ozgora je pod, a to zato, jer na naslonu spidu kokoše, pak bi se trefilo, da ka kokoš pade med prasce. Pod naslonom stojidu oraća kolca, plug, brana, jaram, kakovi badńići i lajtići, želizne rogĺe i skidača, kola, lajtre i kakovi plovi.

Zgrade za životińe. Blago stoji u *štali*, i to je jedno *štala volovska*, druga *teleća* (ili *sridńa*), a treće *ovčja*. Štale su dosta čvrste, drvene, a niki imadu barem volovsku štalu zidenu. Popođene su s krajki i s plovi, a nigdi i s brvni, a nastrite su steĺôm. U volovskoj štali (*'livu)* načińene su udugaĺ *jasle* iz plo'ov, ili iz brvan, na jasla' su *privuze*, za ke se privežujedu goveda. Pokiput nima svaka kuća sridńê štalê za telce. To je onda u govedskoj štali u jednem nuglu pregrajeno za telce. U teleću se štalu meće stelna krava, prvĺe nego će se otelit, a dokĺe su mali, telci i ovce, jer ovčja štala nî tako štańa, kot teleća.

Po zimi je blago u štala', a pušća se van, kad je lipo vrime, kad se gonidu na vodu, kad jim se daje sôl i spirine.

Ima siromašnega naroda, ki nimadu štal, van si uz kuću zbijedu kakovu štalicu i u ńoj držidu kravu, ili volićke, a ki su još veći bogci, ili ki su samo počêli delat kuću, ti držidu blago u kujńi. Tî ĺudi i nimadu velikega blaga, najviše jednu kravu, ili dva volićka.

Niki imadu blizö kuće *šajer* za sêno. Šajer je načińen na stupi', a misto stêne od brvan su plovi i daske ili okrajki. Ima jedna velika vrata na dvoje, poda nima. Ako je šajer prazan, meće se u ńega orudaĺe, a u ńem se preko leta spi.

U dvoru je još i *čeĺńak*. Čeĺńak je načińen na dva stupa, a samo je s jednê strane udugaĺ stêna. U čeĺńaku su dvi, ili tri police za *trnke*. Ki imadu estra čeĺńaka, ili ki nimadu u čeĺńaku dosta mista za trnke, onda zavrtadu u stênu od kujńe (ili izbê) dva klina, a na ńe metnedu jedan plo'. Na tu policu mećedu trnke.

Žrvań je imalo prvĺe više kuć, a sad su u selu još samo dva, ili tri. Na žrvńu se meĺe samo žito, a sad se već niti ne rabi.

Zdenac. Kod nas nima nikakova kuća *štêrńu*. Šušńevo Selo i Čakovac nosidu vodu iz potoka Muńave, a isto tako i Skradničani, ki su bliže, nosidu vodu od Barunovi' kuć. Skradničani vozidu vodu u lajtu kući, a isto tako i Caropôĺčani (Belančići) u leti, kad presuši ńi'ov *pećnik*, ili kad je u ńem malo vodê. Pećnik je štêrńa u Be-

lančići' pod brdom Triskavcem, a načinila ga je vaļa općina za Caropôļčane. Ta je štêrńa obzidana, a u ńoj ima vodê, dokļe godina pada.

Drvocjep. Drva se cipļedu u dvoru na kemgodre mistu. Ozdola je jedno drvo, ***drvalnik***, a na ńem se cipļedu i presikadu drva. Polag drvalnika su drvene ***štike***, drveni *bat* i *sikira*. Drvene štike i bat treba, kad se cipļedu debele glavńe. Drva su složena kadigodre pod naslonom, ili su naslońena na kuću.

Gnojište i smetište Smeće se baca odma' kroz dvorska vrata na dvôr. Dvôr je nastrit steļôm, a kad se gnôj načini, onda se zbaca kadigodre na kup, a kašńe se vozi na lapat. Ki se gnôj dela u štala', baca se kroz vrata na dvôr na jedan kup. Ima dosta kuć, kim gnojnica tečê iz dvôra na put, ili na tuji grunt, pak joj još i grabu iskopadu, da more boļe otikat.

Iza štalê, ili kadi uza kuću imadu nike kuće ***kal***. To je jedna jama, u koj ima vodê, kad pada godina. Na kalu napajadu blago, kim je voda daleko, a drugačije je voda iz kala dobra za parilo. Kad kal pozeleni, bit će godine.

Zgrade izvan dvorišta.

Prvļe su imali u gori ili glavici na livadi *stane*. Oni su rabili za koze, dok ji' je bilo. Seda nî takovi' stanov, jer ne smidu koze držat. Ovakov je stan, kad se kosilo, puno vaļal, osobito kad je godina padala.

Hrana i posuđe.

Spremańe i priređivańe mesa, smoka i sočiva. Sve, čagodre se jî, zovê se jednom ričom *jilo*, *jistvina*. Više fêle jila skuvano skupa zovê se *kura*, *kuha*, *smisa*.

(I. Mrs.) *Ubijańe i klańe životińa.* Kod nas se voli tuliko ne ubijadu. Više puti se smetne ńi' petero, šestero, pak ubijedu vola za Božić. Preko leta se ubijedu u selu po dva, po tri vola, a prôjde leto, da se ne ubije ni jedan. — Vola privêžedu na kratko za kakovu voćku, šišnedu ga dva put sikirom med roge, srušidu i odrižedu s nožem onu kožu pod vratom *(podbrańu)* i zarine mu nož u vrat. Kad vol krepa, razrižedu mu kožu po trbuvu i na noga'. Počmedu ga *derat* od zadńega kraja. Onda prepričidu jedno drvo preko dvi voćak i dignedu vola u zrak na lancu i svêžedu za to drvo. Vola sadaka gulidu i derêdu s nôžem i rukami. Kad oderu kožu, rasporidu ga po trbuvu i izvadidu *drôb*, ***kulin***, ***kńige***, ispukne se ***bêla žigerica***, ***crna žigerica***, ***slezênka***, ***bubrik*** i ***lôj***. Odriže mu se glava i vol se

rasičê po polovici u dugal. Sad se odrižu prve noge ili *prvo pleće*, *hrbtišće* ili *grebenica*, *rebra*, i ostanu zadńe noge ili *zadńe pleće*. Ovo se onda riže na mańe komade. Drôb se operê, skuva i poji. Kulin se oderê i daje kot privaga. To su *fleki*. Vol se kole i raspravla s nôžem *odakom*. Rasika se *šamaricom*.

Prase izvuku iz praščaka, polažedu ga na tla i svêžedu mu šuńku štričićem, da ne kvili. Žena i dica, ili ki čovik držidu prase, a jedan mu čovik zarine nož *(odak)* u vrat i u srce. Jedna ženska drži zdilu, u ku tečê krv, i mišadu ju, da se ne stane. Kad prase krepa, prekrižidu krv i odnesu u kuću. Prase *se pali* na dvorišću, ili kadi dale od kuće, ako puše. Metnu se na srid dvorišća dvi glavńe i na ńe se na trbu' poleže prase. Noge mu se raskrêčidu i ispodmaknedu, da se ne zvraće. *Šćetina* se iščupa s rukami. Na prase namećedu stelê, ili slamê, pak se to na više misti' potpali. Onaj ogań jaridu s lopatom, da se bole opali. Kad malo ogań pogasne, napali se škopê i opaluje ono, ča je dlakê ostalo. Sad ga okrênedu nä 'rbat, metnedu na trbu' stelê i potpalidu. Kad se dobro opali, upalidu na noga' male i velike papke i iskinedu ji' s rukami (sozujedu ga). Sad metnedu prase na štige i perêdu ga najprvle s mrzlôm vodôm, da malo koža odmekne, a onda s toplôm. Jedno poliva s kantom, a drugi ga stržedu s nôžem, s oklaski, i peru s rukami. Kad ga operu, zanesu ga na štiga' u kujńu ili u kuću. Prase se raspravla u kući na stolu, ili u kujńi na stolici. Okrênedu ga nä 'rbat i načinidu mu na prsi' izmed nôg križ, zarižedu s nôžem u mêso i metnedu tote malo soli. (To se dela zato, da se mêso ne pokvari.) Odrižedu cice, a jedno ji' baci u praščak, ili u korito, i kaže: „Kuliko ovde cic, tuliko do godine prasac". Odrižedu mu se sve četire noge. To su *okrašńaki*. Okrênedu ga na trbu'. Razriže se *slanina* u dugal od glave do rêpa. To se riže na dva mista sa svake strane *hrptišća*, tako da po sridini na hrptišću ostane slanina na dva prsta široka. Riže se s nožem ispod vuva s jednê i drugê strane, pa do zubi. Razriže se s nôžem *loše mêso*, kuliko se da rizat do rebar, a rebra se odsiču šamaricom od hrptišća. Po šamarici se tučê s kakovim drvetom. Rasiče se kôst ispod vuva s jednê i drugê strane, popadê se s jednom rukom za vuvo, a drugôm se izrižuje glava s nôžem. Glava se iza vušês odriže i odsičê, a onda se vadi *hrptišće* i izvadi Obriže se *veliko črivo* i zavêže s koncem, da iz droba nejde niš van. Izmed prvi' nôg na prsi' jedna kôst, *zec*, isičê se van. Obriže se *proždirač* i *grklan*. Ozgora je na grklanu *berišańak*. Na proždiraču se zavêže vuzal, da ne more niš iz *kulina*. Malo po

malo, na lako razrižuje se oko droba i više se s prsti raskaple, da se ne bi drôb ozlidil. Izvadi se *slezênka*, iskala se krv s rukami u zdilu, a ča ostane, otare se i poberê s čistom krpôm. Malo po malo vadi se *salo*. Kad se je oko droba raskopalo, istresê se sav drôb i kulin u naćve. Sad je dale lako raspravlat, kad ni droba u prasetu. Izrižedu se *bubriki*, izvadi se bêla žigerica i proriže se grklan ispod berišańka, da se more obisit. Na bêloj žigerici izvadi se *srce*. Izvadi se jezik. Opêt se tare krv s krpami, ako je ima. Izvadi se crna žigerica i na ńoj *žuč*. Môra se pazit, da se žuč ne proriže. Ona se kašńe izriže, metne na trešćicu i metne za grêdu šušit. Vadi se po malo salo i izvadi *mi(h)ur*. Odriže se žila, ča ide od bubrikov. (Mi'ur zamedu dica, istresu vodu, odrižedu onu žilu, kudaj prase pušća vodu. Kroz tu škulicu metnedu u nutar ko zrno kukuruza, zataknedu tudaj slamku, napu'nedu, zavežedu s prejôm i metnedu ga sušit iznad peći.) Vadi se salo, otkida s nôžem i s rukami. Izriže se žila *bic*. Salo se smota i metne u kozicu, ili u zdilu. Izrižuje se *loše mêso (pečeńa)* i meće u jednu zdilu. Izvadi se *uložno salo* ili *potrbušina* i spravi za kola mazat, ili se sriže u mast. Dica išćedu oca, da jim da malo pečeńe, a kad dobijedu, osolidu i peku na uglеńu. Izmed pršutov razriže se malo slanina, da se bole rastêgne. Izrižedu se *pršuti* iz slanine, a onda *lopatice*. Pršuti su u zadńem kraju, a lopatice u prvem. Ako ča na ńi' visi pečeńe, odriže se. Izriže se *kučna kôst*, ka je u zadńi kraj. Pečeńa se vavik po malo izrižuje i meće u zdilu. Kako su stali pršuti, kad se izvadidu, razriže se malo slanina, da se rasklopi, da poleže, pak onda ozdola dôjdedu kao četiri kluna. Niki sada izrižedu rebra van, ili ji' ostavidu na slanini. Sad je prase *raspravleno*. — Hrptišće se vale drugi, treći dan podili komšijam i rodbini i uza to jim se da malo pečeńe i sala. Ako se hrptišće ne kani podilit, onda se prase ozgora samo na jednem mistu razriže, a hrptišće se isičê van prez slanine. — Slanina se metne u is, ili u komoru na stolicu i dobro se osoli, a niki ju i začesnidu. Tako osolidu *pršute* i *pečeńu*. Tako slanina stoji dva, tri dana, da se *rasoli*, a onda se metne u dim *sušit*.[1] — Drôb

[1] Odriže se jedan šćap, ništo kraći, nego je slanina široka, raskoli se i svaka se pola zašili na obadva kraja. S ovim se *rasprežê* slanina, da se ne sklaple, kad se obisi. Sapletê se jedna gužva na gôrńem dilu slanine. Na dva panta iznad ogńišća prepričidu se dva drveta i metne se jedno uz drugo. Slanina se podigne gori na štriku, a ona gužva dôjde izmed ona dva drveta i kroz gužvu se prodene kakov klip. Tako se slanina suši u dimu. — Vuši i noge od okrašńakov odrižedu

se isnura i' sala, iz *opore*, odnesê u naćva' na vodu, prevrne i operê. Isto tako i kulin. *Opora* se spravi za kola mazat, ili se iscvira u mast. Ništo droba ostavidu za kobasice i za *jelita*, a ništo se skuva s krvi i pojî.

O v c a se zakoļe i oderê, kaj i vol, i isto se tako raspravi. Ovčjem mesu velu *bravina*. Niki obisidu bravinu u dim, da se šuši, najmer oni, ki nimadu slanine.

Prvļe su klali k o z e, pa su obisili po tri, četire koze u dim, kuvali i jili. Danaska tega nî.

P i l i ć e *davidu*: zakrênedu mu s vratom, da pukne bacidu, u kut, *krepa*. K o k o š e, r a c e i t u k e zakoļedu s nôžem: stanedu im s nogôm na kreļute, pa mu prerižedu berišańak. Iz kreļutov iščupadu pêrje za pomitaču. Zakuvadu vodê i *pošuridu* živad u kotliću i *ožuļidu*. Dlake opalidu na ogńu, noge uparidu i ožuļidu kožu š ńi'. Živad se raspravļa. Najprvo se odrižedu noge do koļena, izvadi se *putača* i baci mački. Ozozad se raspori i izvadi van drôb, bubrik, žigerica i srce. Drôb se da mački, a bubrik se udre malo s nôžem s jednê i drugê strane, razriže se i oderê ona kožica iznutar. Odrižedu se kreļuti, noge, razriže se *kušeļ*. Tuj su dvi *žličice*. Odriže se vrat, *kobilica*, a s kobilice *ham*. — Odtuk i od rac sve se perje očupa za vańkuše.

R i b a se raspori po trbuvu i izvadi van drôb. Dici se da mi'ur, a ona ga metnedu na tla i stupnedu po ńem, da pukne.

J ê ž a koļedu. Dočekadu, dok se razmota, a onda gledadu, kako ćê se smotat, da znadu, kadi mu je glava, i tote zabodu nôž. Oderu ga, a kožu metnedu šušit.

P u v a zakoļedu, opalidu, raspravidu i srižedu.

R a k e kuvadu žive.

Svaki stariji čovik zna si prase zaklat i urêdit. Ako se ne ufaš, da ćeš moć dobro raspravit, pozovêš kega od roda, ili kuma, ili prijateļa, da ti raspravi prase. Jańe i ovcu zna svaki po tem tega zaklat i raspravit. Ako već dô ubija vola, môra zazvat mesara, ki se u to

---

se, isto tako i rêp, nadenedu se na liku, ili na kakovu svezu i prebacidu se preko panta, da se šuši. Za pršute i lopatice sapletu se dva štričića iz lika. Pršuti se svêžedu na jedan štričić, a lopatice na drugi, 'se po jedan komad na svaki kraj štričića. To se prebaci preko ona dva drveta, i tako se šuši. I okrašńaki se šušidu i kuvadu se pod zeļem, vaļe iza hrptišća.

Pečeńa se svaki dan po malo pojî s palêntom, i salom se začińa. Ništo se pečeńe za kobasice ostavi. Hrptišće, ča se ne podili (i glava), skuva se pod zeļem i pojî. Crna žigerica ispečê se vaļe onaj dan na kozici, začini se palênta i poji.

razumi, i ki zna volu česa, ki mu zna glas. U selu su dva, tri čovika, ki razumidu dobro klat, ali ji' zovu, samo kad se goveče ubija.

Jelita. Jelita se nadivledu tako, da se zabodêdu dva prsta u drôb i raskrêčidu, kako je već širok drôb. Izmed ti' dvi' prstov meće se u drôb ova smisa: 1. voda, proseno brašno, krv, bêla žigerica, papar i kapula; 2. oriž, krv, bêla žigerica i papar. Svako jelito svêžedu na kraju s koncem, ili prejôm. Za jelita se zimle široki drôb. Kuvadu se u kotlu i bodu ji' s vretenom, da ne puknu. Kad su kuvane, izvadidu se van i pojidu u dva, tri dana. Niki kulin nadivledu i to je *julo*. Za mesnate kobasice zame se vusko črivo. Sriže se loše mêso (pečeńa), dosta debelo, kako se već drobno s nôžem more srizat, pomiša se s paprom i česnom, pa se nadivle s rukami, a kobasicu stiskadu, da se mêso pomiče doli. Kraje svežedu s koncem. Višadu ji' u dim, da se sušidu. — Čagodre je oko jelita i oko mesnati' kobasic posla, to deladu ženske. — Kulin se iznutar oderê u toploj vodi, a ono, ča se oderê, dobro se osoli i metne kadi sušit. To treba za sir delat. Kulin se kuva i jî.

Mast. Sriže se prašče salo na drobno i smeće u kotal. Kad se salo dobro rastali, da u ńem nî više masti, odlije se mast u jedan lonac i spravi za začin po zimi. I oni *ucvarki* se spravidu, pa se š ńimi začińa, ili se vale s palêntom pojidu. — Salom od živadi mažedu kola, opanki, čižmice, a ženske si i lasi š ńim mažedu.

(II. Varivo.) *Zele.* Zele *sičêdu* s nôži i vozidu u košu kući, ili nosidu u pla'ta'. Kad se vidi prilika, kad već čovik dospê, *tribi* zele i vale *rible.* (Onaj dan, kad je mlaj, ne rible se zele.) *Koren* se ne izrizuje van, nego se glavica preko korena na dvoje, ili na četvero razriže. Ki ćedu *kisat* zele u glavica', mećedu trde glavice estra i koren ne razrižu. — Kad se do s prolića pojî sve zele, metne se onaj badań, u kem je bilo kiselo zele, kadigodre pod naslon i niš se ne perê. Kad treba drugega leta ribat zele, odnesê se badań na vodu u brig i nalije se pun vodê, da se napije, pa da ne curi, a onaj dan, kad se rible zele, operê ki muški badań s brezovom metlôm. U badań na dno metne se kukuruzna zrńa, ili se zabodê čaval u jednu glavicu zela i metne na dno u badań. To se dela zato, da bude drugo zele do godine trdo. Zele se rible na *ribežu* od zela u jedan mańi badńić, istresa se u veliki badań od zela. Jedan se muški izuje, operê noge u mlakoj vodi, pa gazi ono zele u badńu. Kad je badań pun, metne se ozgora jedna čista krpa, onda daske, kê se pritisnedu s kamańem, ili upredu u pod i u daske u badńu jedan kolac, a to je još i bole, jer se zele ne more dizat. Zele se

vaļe drugi dan naļiva s čistom vodôm, a ako voda požme, naļije se još ki put ki kabal. Tako se zeļe kisa, a ona krpa i daske više puti se operu u friškoj vodi. Niki sopêt, ki imadu dva badńa zeļa, *zamrtvidu* jedan badań. Voda se u taj badań ne naļiva. Ozgora po zeļu metne se pêrje od zeļa, ili kakova krpa, a onda se ozgora metne zemļa jelovača i dobro nabije. Kad se badań *odmrtvit 'oće*, makne se zemļa i sa zeļa baci ono, ča je izagńilo. Naļije se voda. Takovo je zeļe više puti dobro, a više puti ne vaļa, — već prema letu.

Ripu, korabu i mêrlin *bilidu* i ribļedu na ribež od ripê i mećedu u badńić kisat, kot i zeļe. Niki ribļedu samo ripu, a niki ju pomišadu s mêrlinom i korabom. Ako mêrlin i korabu ne kisadu, spravidu ju u pivnici, pa ju po zimi bilidu i kuvadu.

Krumpir još na laptu preberu: droban od debelega. Droban krumpir je *prašči krumpir*, i kuvadu ga prascem i živadi. Debeli krumpir mećedu u pivnicu. Nastrêdu ozdola steļôm i ogradidu s plovi, da se ne kotače. Kad se dospê, prebira se drobniji krumpir izmed debelega za sime.

Brašna ima: prosenega, kukureznega, jačmenega, rženega, šenišnega, pirovega, 'ajdenega i sirkovega. Brašno za palêntu je kukuruzno, ili proseno, a mora bit *oštro* sameļeno. Brašno za kru' je *meko* sameļeno.

Jačmen (i konopļe) stupadu se u *stupi*. Stupa je iz kruglega drveta, šupļa je i ima dno. U stupu se nasipļe jačmen (ili konopļe), pa se stupadu s drvenim dugačkim batom. U bat su zabijene brukvice, da se lakše i brže ostupa. Ima i mala stupa za kafu i za papar.

(III. Sir.) *Mlijeko.* Doji se: 1. Ulovi se cica u šaku, pak se s palcem i s prvim prstom do palca stisne cica ozgora i porenê mliko kao doli i stisne se sva u šaku, da se istira mliko van. 2. Niki podvrnedu palac u šaku, a cicu metnedu u šaku izmed onega palca i drugi' prstov i tako dojidu. Lonac se metne doli na tla, pak dojidu s obadvimi rukami: potêgne se jedna cica s dêsnom rukom, pa druga cica s livom rukom i 'se tako.

Kad se krava podoji, mliko se *procidi* u kotal i metne nad ogań, da *zakuva*. Kad zakuva, uļije se u *kozicu*. Kozica je iz zemļê, ima dvi ruče i ozdola tri noge. Ako kozica nima nôg, meće se na trojnoge. Pod kozicom je ževarka. Na mliku se dela *škralup*. Kad se mliko jì, poberê se škralup i metne u šalicu. U večer doji se krava, mliko se procidi, metne kuvat i priļije se u kotal mliko iz kozice, ako ga je ča ostalo. Izvrne se u kozicu, pa se opêt dela škralup.

Sir. Kad čovik ima dosta mlika, more si ki sir usirit. Jedan dan prvļe mora se načinit *počin*. Počin se dela ovako: Zame se u jedan lončić vodê, a u lončić se metne onaj kulin, ča se je metnul sušit. Vodu s vodê donesê ženska. (Ne smi se niš oglêdat, ne smi s nikim niš divanit, niti smrdit s putem, voda se ne smi prvļe *načêt*, dokļe se ne metne u lončić za počin delat.) U počin se uļije malo svećene vodê, ili grančice od svećenega drêna, ki je svećen na Cvitnicu. Mliko, kô ćê se sirit, môra bit prêsno, pa se pristavi ȉz kraja k ogńu, da se malo smlači, a môra bit pokrito. Kad se mliko smlači, uļije se u ńega malo počina, i to samo ona vodica. Mliko se vaļe *presičê* i *usiri*. Ozgora se načini *vodica*, ka se odkala i metne u počin, a tê se vodice metne tuliko u počin, kuliko se je je priļalo u mliko. Počin se sad osoli (osoli se već svaki put, kad se siri), a s tim jednim počinom more se po petnajst puti sirit. Počin se soli, da se ne skvari. Kad se mliko presičê u loncu, metne se u ńega soli, da bude sir slan. Sad se u loncu poberê sir rukom, ižmiče, da ne ostane u ńem *sirotka*. Sir se metne u pladań, pa se more vaļe jist. Sire sušidu u dimu na daski, ili u situ. — *Sirotka*, ča ostane u loncu, kad se sir poberê, poļije se po palênti i pojî.

Maslo. O sunčanem za'odu, ili u večer *tepê se maslênka (tepê se mliko)*. Mliko se uļije u maslênku i istresê se škralup. Maslênka je načińena iz jelovi' dug, vuska je i doli ima dno. Gori je vužja. Ozgora je pokrita s jednim pôkrovcem, ki baš pristane na maslênku. U srid pôkrovca je škuļa. Na pokrovcu je držak, za ki se drži. Mliko se tepê s *têpcem:* na šćapić nasadi se jedan koturac, ki je na više misti' provrtan, a ovaj šćapić viri preko pokrovca iz maslênke van. Maslênka se tepê, a tepê se tako dugo, dokļe têpac stoji ozgora na maslu. Kad se stepê mliko, onda se maslênka *raspravļa.* Metne se u jednu zdilu (ili u kozicu) vodê. Na tôj će se vodi sabirat maslo. Najprvļe se skine s maslênke pôkrovac, oberê maslo s prstom i metne u zdilu. Onda se izvadi têpac, oberê se i š ńega maslo s prstom i metne u zdilu. Sad se sve, ča je u maslênki: mliko i maslo ižļije u jedan lonac. Maslo se digne ozgora, poberê žlicom i metne u zdilu. Maslênka se još poperê s vodôm i ižļije u zdilu. Sad se maslo saberê žlicom u vodi u jednu grudu i metne na pladań, u čem stoji maslo, i posoli se. Niki još mliko procijadu kroz *šefarku*, a ono, ča ostane u šefarki, zovê se *stepki*. Stepke jidu dica. Maslênka se operê s mlakom vodôm, poperê s mrzlom i spravi. — Kad nî dosta mlika, tepê se na vodi. Metne se u maslênku voda i škralup, i tepê se. Na vodi se tepê, kad čovik treba

sragu masla za večeru začinat. Tepê se i u litri na vodi — Ki ima puno masla, *iskuvuje* ga. Iskuvuje se u kotlu nad ogńem. Kad se maslo rastopi, metne se u ńega luka kozjaka, pa se tako niko vrime kuva, dokle luk požuti. Luk se poberê i baci, a maslo se uļiva u litre (ki će ga prodavat; a ki ne, meće ga u lonac).

Kiselina. Stepļeno mliko pristavi se k ogńu, da se malo sagrije. Lonac se više puti okrêne, da se mliko jednako sagrije, i obaja se prstom, je li dosta toplo. U mliko se metne ka žlica kiselega mlika. Tako se mliko *podkvasi.* Još malo lonac stoji kod ogńa, pa se odnesê u is i zamota u krpu, da se kisa. Do u jutro se mliko skisa, i to je ***kiselina.*** — Ako nî dosta škralupa, da se tepê, onda se mliko podkvasi, a ne tepê se. Više puti nî dobra kiselina, jer se mliko presičê. Kad se kiselina uļije po palênti, pa švapi, ako se škuļice po ńoj deladu, ni dobra.

Glušerina. Kad se krava oteli, onda se vaļe i podoji. Od tega prvega mlika dela se *glušerina.* Uļije se u kotal pôl vodê i pôl mlika, a to se sve osoli. Kuva se u kotlu, a kad se zakuva, onda se mliko presičê, zgruša. Kotal se skine doli, glušerina se poberê i jî.

(Ostalo.) *Jagode* beru, kad rodidu u glavici, i vaļe u večer pojidu. Dica beru jagode uz blago i navrzadu ji' na *rosuļke.* Kad ji' puno naberu i navrzadu, pojidu ji'. Govedari beru jagode u *kuzol.* Kuzol je iz korê od mličkovega drveta. Preriže se kora na dva mista okolo na okolo drveta. Onda se udugaļ razriže i oguli. Kora se po polovici pregne, gori sastavi i probodê s jednim drvetom, ili velikim trnom. Cure beru jagode u zdilu, ili u košaricu. Dica metnedu jagode u košuļu, stisnedu ozgora s rukom i onda zubi drêpļedu jagode i cicadu kroz košuļu.

Lišńake beru i mećedu ji' u žakļicu. (Ne smidu bit na broj, jer bi ji' črv.) Mećedu se u dim, da ne zajde u ńe črv. Samo se žuti spravļadu, a zeleni se vaļe pojidu. Ako dica ne porešćedu prvļe lišńake, rešćedu se na badńak.

Priređivańe hrane. Sve, ča se jî, ***kuva se, pečê,*** ili se jî *prêsno.* Prêsna se jî: slanina suva s kruvom, rasol, slive, jabuke, ruške, oriji, lišńaki, luk, česan, kapula ili žbul, salata, mêrlin, koraba, ripa, košćice od buč, trńule, roški od sliv.

(I. Brašnene jestvine.) ***Kruh.*** 1. Kukuruzan, prosen ili smisan kru' (proseno i kukuruzno brašno smišano) misi se s kuvanom vodôm. Brašno se isije na naćva', a kad se dosta isije za jedan kru', načini se u brašnu na sridini jama i u ńu se metne šaka soli. Dokļe se sije brašno, dotļe se kuva u kotlu (ili u loncu) voda, a kad zakuva, uļije se u

'nu jamu u brašnu. Sad se malo žlicom zamiša, da se brašno *pofuri*. To se sadaka tako pušća, da se malo pro'ladi, a sadaka se zame u jednu ruku kvas i drobi, a s drugom se rukom poļiva s mrzlom vodôm. Sad se kru' *misi* i podmiće s brašnom, a kad je kru' čvrst i ne lovi se za ruke ni za naćve, metne se na *lopar*, *rastrepka* i *potrepka*, da bude okrugal. Lopar je drven, okrugal i ima držak, a na kraju je škuļa, da se more obisit na klin. Sav lopar je iz jednega komada. Kru' se pokrije obrusom, pa se meće *iz'ajat* na sunce, ili u izbu. Po zimi se iz'aja kod peći. — Kad se metne kru' izajat, vaļe se metne nad ogań *pekva* grijat. Pekva je od zemļe. Izglêda, kot zdila, a okolovrć ńê su dva ruba, da se na ńe more metat ugļêńe. Ima vuši, dvi ruče, da se more ulovit. Izpod svakega vuva je jedna škuļica, da more odu'a od kruva van. Kad se pekva *razbili* (to se pozna, ako se na ńu pļune, pa ona pļuvaka čvrči i brzo se posuši), skine se doli s dva drveta. Ogań se premakne na drugi kraj, a ževarka se s popečkom zgrne na jedan kraj. Ako je ogńišće prevruće, meće se na ńega pepel, ili pêrje od zeļa, a na to se stresê kru' s lopara. Prvļe, nego se meće kru' pod pekvu, imadu niki navadu, pa ga ozgora pomažedu s vodôm, ili s jajcem, da bude gladak i lip. Kru' se pokrije s pekvôm, okolo se po'rani s pepelom, da ne ide vrućina van ispod pekvê. Na rube i ozgora meće se ževarka. Kad se kru' propečê, skine se pekva i obajde se. Popipļe se kora s prsti, je li trda, okrêne se ona stran, ka je presnija, k ogńu, i metne se pekva ozgora. Po'rani se opêt živom ževarkom. Kad je kru' pečen, skine se pekva, kru' se izname i opraši s krpom, ili zastorom, da nî puno na ńem pepela. Kru' se metne u is, da *skoči ogań iž ńega*. Pepel i mrtvo ugļêńe s pekvê istresê se na ogńišće.

2. S t r n k r u'. *Strn kru':* jačmenov, šenišan, ržen ili smisan misi se, kot i prosen, ili kukuruzan, samo se misi s mlakom vodôm, a ne s kuvanom, a kvas se meće u kru' vaļe, kad i voda, a poļiva se s mlakom vodôm. Strn se kru' meće iz'ajat na loparu na sunce, ili k peći, ili se metne u zdilu iz'ajat. Ako je po'se toplo, iz'aja se više od urê. Kad se kru' izajde, počme pucat. Kad se dosta izajde, meće se vaļe peć pod pekvu, ili se još jedan put u naćva' premisi i meće peć. Pod strn kru' meće se perje od zeļa, da bude doladńa korica lipa i da ne izgori.

Kad se kru' misi, vavik se malo *têsta* ostavi za *kvas*. Kvas se metne kadi u brašno, ili u kuću na policu.

3. Proseno, ili kukuruzno brašno pomišano sa strnim brašnom. Najprvļe se pofuri proseno, ili ti kukuruzno brašno s kuvanom vodôm, a onda se vaļe meće kvas i misi kru' strnim brašnom. Iz'aja se. Pečê se pod pekvôm na ogńišću.

4. Pirov i 'ajden kru' misi se s toplom vodôm. 'Ajden se kru' môra topal jist, jer kad je mrzal, otrdne.

5. Za Božić se misi puno strnega kruva. Za Božić se misi kru' u izbi, jer je toplije, pa se lakše iz'aja. U večer se zamisi kvas u naćva' i metne kisat k peći. Drugi dan u jutro misi se kru', a misi se, već kako se misi strn kru', samo ča je velik od dvi četrtinke brašna, ili od pôl vagana. Kad se kru' umisi, pokrije se u naćva' s vańkuši, i pušća, da se iz'aja. Kad se izajde, riže se s nôžem na male kruve. Svaki se kru' premisi i meće na posteļ, na bêlu pla'tu. Dokļe se kru' misi, gori u peći ogań, a kad je kru' gotov, pêć je već razbiļena. Izgrne se ogań iz peći s *grebļicom*. Kru' se meće u pêć na *lopati:* jedan drži lopatu i meće kru' u pêć, a drugi meće kru' na lopatu i na svakem kruvu načinį u sridini s palcem škuļicu. Ako je u peći previše vruće, pogrnedu ževarku na ogńišće. Tako se pečê kru' za Božić u zideni' peći'. Danas ima malo zideni' peći', pa zato jedan drugemu posudi svoju peć, samo onaj, ki pečê, môra svoja drva gorit. Ki ima mańu fameliju, pečê kru' za Božić pod pekvôm, po dva, po tri na dan. Kukuruzan, ili smisan kru' pečê se pod pekvôm, a ne u peći.

6. Pogača je iz šenišna brašna, ili iz kupôvnega. Misi se, kot i strn kru', samo je pogača ozgora ispisana s nôžem, kupicom i s pomitačom, ili je glatka. Ako se dobro ne izajde, onda je tanka i nî tako dobra.

7. Kad nî kruva za obrok, stisne se brže i boļe pogačica iz brašna prez kvasa i ispečê pod pekvôm.

8. Kolač. Ima ji' siromašni', pa skuvadu o ručku puno palênte. Ča palênte ostane, umisidu iž ńe *kolač* i ispeku u ugļênu. Isto tako kolač umisidu iz kakovegagodre brašna i ispeku u pr'u.

9. Masnica. Rasučedu se s mlinčenicom (to je okruglo drvo) dva mlinca od šenišnega brašna. U šalicu se natučê jajac, osoli i promiša sa žlicôm. Metne se mlinac na stol, a po ńem se razmažedu jajca žlicôm. Na mlinac se metne ovde-onde maslo, nerastaļeno, ili slanina, onda kapula ili luk i obiļene srizane jabuke. Ovo se sve zamota u mlinac, a onda se smota na loparu. Tako se načini i drugi mlinac i smota oko onega na loparu. To se sada ozgora poļije s jajci i s maslom, ili s mašćom, razgrne se ževarka, metne pêrje

od zeļa i na to *masnica.* Peče se pod pekvôm. Niki peku masnicu u kastrôli. Kastrôla je od zemļè, okrugla je i stêne su joj ravne i niske. U kastrôlu se metne masti, ili masla, a kad se rastali, metne se masnica i pokrije se s kakovim pokrovom. Kastrôla je na trojnoga', a pod ńom je ževarka. Ako je pekva dosta velika, more se kastrôla i pod pekvu vrć.

10. Konopļarka. Ostupadu se konopļe, metnedu u sito i procididu kroza ńe nad kotlom toplu vodu. Ta se sada voda zovê *skuta.* Skuta se metne nad ogań, pa se kuva. Konopļe se dižu gori, pa se lovidu žlicom i mećedu u jednu zdilu. Ova se skuta u zdili sad meće u mlinac, kot kad se i masnica dela, samo se ozgora po skuti meće luk. Zamota se i smota na loparu, kot i masnica. Pečê se pod pekvôm.

11. Mošńe. Kakogodre se dela konopļarka, tako se deladu i *mošńe.* Sve, ča je u konopļarki, to je i u mošńa'. Kad se skuta metne u mlinac i razmaže, zamota se mlinac, ali ne, da bude okrugal, van plosnasto, široko, kot dlan. To se sada razdili rukom u mošńe, a kadi se je rukom zabiļizalo, preriže se nôžem. To su *mošńe.* Mošńe se najprvļe peku pod pekvôm, ili u peći. Kad se *propeku*, vadidu se van i mećedu u kotal u vodu, ka kuva. U kotlu se mošńe *kuvadu*, a kad su kuvane, vadidu se van, mećedu u zdilu i jidu vruće, ili ti budi 'ladne. — Konopļarka i mošńe su posno jilo.

12. Rizanci. *Rizanci* se deladu iz šenišnega brašna. Načini se têsto prez kvasa s mlakom vodôm. Razriže se na dva-tri dila (već kuliko će bit mlincev) i misidu se kolači. *Sučedu* se u izbi na stolu. Po stolu se progrne obrus, posipļe brašnom i metne kolač. Kolač se posipļe s brašnom, da se ne lovi za mlinčenicu. Mlinac se suče mlinčenicom, a više puti se dosipuje s brašnom i okriće, a kad se rasuče dosta tanko, metne se na posteļ. Kad su svi mlinci sasukani, riže se jedan po jedan s nôžem. Mlinac se posipļe s brašnom, zamota i riže na pretļači. Svaki put, kad se ništo rizanac sriže, rastresê se s obodvimi rukami po obrusu. Kad se rizanci mećedu kuvat, mêtnedu se u sito i malo prosijedu. Ki ima, meće u rizance jajca. Jajca se mećedu u rizance, kad je kakov svêtak, i kad imaš goste, a mlinci se sučedu tanko. Drugač volidu rizance iz debelega mlinca. — Rizanci se kuvadu: 1. u čistoj vodi, a začinidu se s maslom; 2. u govedskoj juvi; 3. u juvi od živadi i ne začińadu se; 4. u skuti od konopaļ. Kuvadu se u kotlu nad ogńem.

13. Mudļini. Zamisidu se u zdili od brašna s jajci i mlakom vodôm, a ne smidu bit trdi. Odkidadu se žlicôm i mećedu na juvu,

da se kuva. Mudlini se kuvadu: 1. na govedskoj juvi, ili na juvi od živadi; 2. na vodi: ki nima ča pojist, začini i poji.

14. Mudlìnci. Zamisidu se, kot i mudlini, samo je rije, nego su mudlini. Zajimle se žlicôm i uliva iz zraka u govedsku juvu, ili na juvu od živadi. Juva se môra mišat, da se mudlinci ne skelidu.

15. Maslena kaša. Zamiša se u šalici brašno s jajcem. Meće se u maslo, kad se iskuvuje, vadi van i jî s kruvom.

16. Palênta. Metne se voda u kotal i ozgora se posiple malo s brašnom, da se bole vidi, kad voda zakuva. Kad voda zakuvuje, veli se, da *broji*, *mrmori*. Kad voda zakuva, usiple se brašno (kukuruzno, ili proseno, ili smišano). Osoli se, a u sridinu se zabodê *mišara*. (Mišara je drvo, na jednem kraju malo podelano, a na drugem je okruglo.) Kad se malo prokuva, odlije se župê (ako je je previše) i zamiša se palênta. Palêntu mora mišat jak čovik, najmer ako je puno brašna u kotlu, jer slab čovik ne more ju dobro okrenut ni zamišat. Palênta se *pečê*. Prevrne se s mišarom. Malo se pečê, pa se opêt preokrêne, i 'se tako, dok ni pečena. Ako se palênta ritko zamiša, doda se malo brašna, a ako prečvrsto, prilije se župê. Pod kotlom môra dobro gorit ogań, a ne smi bit prejak, najmer s počêtka, a ne smi bit ni preslab. Ako je ogań preslab, onda se potakne, a ako je prejak, onda se ki ogarak odname, ili se s kotlom majta, miše. Kad palênta odpada od mišare, kad se ne lovi kotla, i kad da'ne, onda je pečena. Skine se s ogńa i *izmiće* mišarom. Meće se u zdilu. Najprvle se metne jedna gruda, a okolo i gori uz stênu od zdilê meće se okolo na okolo, da se bole pro'ladi. Ako se palêntu *začińa*, onda se metne na kup. — Brašno se meće za palêntu *na mezane*,[1] ili *na poliće*. Ki ima veću družinu, metne mezanu brašna za palêntu, ili ku prêgršć više, ili mańe; ki ima malu družinu, metne polić brašna za palêntu, malo bole, ili mańe. Kadi je u kući samodrug, kuva palêntu u loncu uz ogań, a kad ju zamiša, more pobignut van, ako ne pazi na ńu. — Niki izvrnedu palêntu na stol, kot kru', pa ju *rižedu* s koncem na šńitice. — Zdile su ciglene, ili drvene.

17. Ritka kaša. Ako je kukuruzno brašno preoštro, kuva se ritka kaša. Kuva se, kot i palênta, samo je palênta čvrsta, a ritka

[1] *Mezana* je ili iz jednega drveta izdublena, ili je iz dug načińena, a *polić* isto tako. Dva polića je jedna mezana, četiri mezane je jedna *četrtinka*, tri četrtinke su pol vagana, četire četrtinke je jedan *kuplenik*, šest četrtinak je jedan *vagan*.

kaša je ritka. Kad se skuva, začini se i jî. Ako je brašno preoštro, veli se: to su sami *jagli.*

18. Prtênka. Kuvadu se u kotlu *šńitice* (krumpir), a kad su već kuvane, usiplje se kukuruzno brašno. Miša se i prevraće, kot i palênta, samo se teže peče zboradi krumpira. Prtênku kuvadu siromašniji, ki 'nogo nimadu š čim palêntu pojist (jer suva prtênka se lakše poji, nego suva palênta). More se i začinit, ili s mlikom poljat.

19. Jačmenovi trenci. Metne se u zdilu jačmenova brašna, ulije se malo vodê (jer ne smi bit têsto, nego *šuļki)*, pa se zamiša rukami. Meće se u zakuvanu vodu. Kad su kuvani, izvrnedu se, začinidu i jidu.

(Nastavit će se).

Vrbnik na otoku Krku.

Narodni život i običaji.

Piše Ivan Žic.

Tjelesni ustroj.

(Nastavak).

Bolesti. *Bolest*, *nemoć* je, kada je človik slab, ne more da fadiga, koti zdrav čovik. Nemoće je seke sorti. Ako se ne zna, od česa je ki slab, reku judi: „Slab je, ne more, shaben je, nezdrav, ima hudu nemoć, nemoćen je“. Isto tako reku, ako ne 'te da prave, kakovu nemoć ima. — *Pošast* je seka bolest, ku se orba jeden od drugoga. Tako se govori, i kada ńoj se ne zna za ime, samol da ona gre po judih, ter veći del grada, sela, ali plovanije obajde. Nike pošasti su, od kih judi umiraju, a od nikih samo malo pate. To ću gjedat pravit tamo doli va priliki. Sedaj se dajmo na čovika i ńegovu nesriću.

I. Vańske bolesti. (1. Ozjede.) *Udrec*, *buhec*. Kada čovik stoji, pek pade, on *se lupi*, *udri*, *bubne*, a ono mesto, kadi se je udril, zovemo *udrec*. Ako me kuda ki s pestun, ali s čin drugin *ńokne* jednuč, ali *stelče*, dobil sen *buhec*, „prodaval sen *bubice*, *betiće*“. Nit udrec, nit buhec ne potribuju baš, da se pokaže kri; dosta, da se *šukne*. — *Zgrumal*, *rujinal*, *ubil*, *na pol ubil se* je, ki je pal oskudagod (!) visoka, ter *razbil glavu* i *zlomil* kugod *kost*. Va smutńi, barufi more i jeden drugoga zgrumat, *dešfat*, rujinat z buhci. — *Poriz*, *porizal se* je, *zarizal se* je, ki je načel svoju kožu z malin oštron: z nožićen, kosirićen, britvicun, brivatnun britvun, ali s čin oštrin: kri se pokaže, ma teče malo, berzo se zagoji. — *Posik* je, kada se z oštron od sikire, ali kakovoga drugoga orudja lupiš va meso tako, da se udela vela škuja i gelboka. Pokli se *rana zgoji*, *zaraste*, ostane *posik*, *posikaj*, i biva, koti zašven. — *Černica*, *modrica* pride spod udreca ondi, kadi smo kožu s čin god oparili, ali ako smo i sami pali. Na 'non mesti očerni koža, ali biva želtasta i

modra. Kadagod nasede i černa kervina, nasvalito na persti i na dlani, pek se udela va koži koti černo zerno od leće. — *Kila* pride, kada se lupiš va č' god na glavu, ali na obraz blizu čela i na čelo. To je koti jedna balica. Ki ju dobije paduć, ta je *nabil rog*, *napuhnul mu se je rog*. Na kili biva zajedno i černica. — *Ruka*, *noga*, *perst ide z mesta*, *šćupi se*, *skrene*, *zvine*, ako se oškodi va stavi, ali blizu stavi, ma da se kost ne zlomi. Dije se ondi napuhne, oteče, i tribi je skerbit, da se da na mesto zafriška. Ako zastara, težko se načińa. Dodar kadagod samol *žila preskoči*. Onda boli, oteče malo, ali ni mrava i dosta je stegnut ono udo, da pride opeta na svoje mesto. — *Kost se zlomi* pod udarcen, ali *pukne*, ali *rašćipi* i zajedno *ijde z mesta*. — Z orudjin na puntu, kô ima verh, *se ubode*, *nabode*, *zbada*, a ona škujica je tribida *ubodec*. — Kuhana voda *opari*, kadagod *zgori*, *speče* kožu na teli, a ondi se udelaju *mihiri*. Ogeń *zgori*, *ožge*, *opali*. *Zgoreliš* je ona bol. — Sve, če je na glavi, to *se razbije*. Još se razbiju kafčice na perstih i kjičice, ter koleno. — *Kilavec*, *kilav*, *kilavčina*, *fals* je, *falil* je z velin brimenon, od force mu je doli mej nogami puklo, napuhnula mu se je mošńa. Ako se to ne dogodi, nego zaboli va križu, ontrat mu je *falil križ*. Više puti se već potli ne more naravnat, ostane prigńen za vavik. — Kada ženi nose velo brime na glavi, kojgod *pade time*. Tribi ga je dvignut, zato ju potežu za vlasi. — Ako dica skaču, *pade* ńin *terbuh*, ontrat jih teru, da se zdvigne. — *Puknul mu je šcek*, *prolomil je vrat*, *zlomil je vrat*, nič je *puklo va ńen* reku, kada ki pade, ter ostane dije mert, a ni se zgrumal. Takov more još ki god dan poživit, ma najzad umre. — *Žuj* se udela na ruki od velika dela. To je tverd mihirić, a pod ńin je voda. Biva na dlani i na početku perst na ruki oznutra. — *Natelček* je, koti žuj, ma biva na nogi i bolî jako, a pride najradije, ako se hodi bos, ali ako se napešta peta. — *Utisk* je veći od natelčeka, a traži va 'voga, samol biva veli mihir peln gnojini, a zleže se najradije na plosni. — *Ujal ga je postol*. Ako je postol tesen i kratek, ali ako preveć hlapje, udela nad petun *žuj*. Pod ńin biva nikakova voda. Kada pukne koža, onda se rado *zasadni* i *pozlobi*, pek boli. — *Turńak* nateru tesne postoli na člen od prespalca i na členi od drugih perst, dodar na plosnu od nogi. To je tverda bela kožina, kako poplat, sredi ima mali pupić, *serce* od turńaka. Ńega je teško zličit.

Ugriz je ono mesto, kadi su ti se zaboli v meso zubi od živa, ko te je *ujalo*, to je popalo ze zubmi. Ondi ti se otvori koža, teče kri i ostane *rana*. Seke sorti gad, koń, pes, maška, prasec ujidu.

Ubodec, ubad, ubadaj je od muhi, čeli, steršena, kusinčini i od vola: Oni ubodu z iglun, a on z rogon. *Zacipaj. Zacipit se* 'oćeš, ako steržeš s rukun po granpavoj deski. *Špehec, vritńak* je, kada te ki čovik, ali ko živo: koń, vol, osel *špehne, štrofi* ze nogun. — *Ušćipaj, ušćipek, šćipaj* je, kada te čovik z nofti, rak, mihovilčina, škorpija, mrav s klišci kadigod popadu za kožu.

Maška te z nofti *oškarna, ohvata, ogrebe,* a tako isto i čovik, ako ti zabode nofti va kožu, ter potegne zdolu, da se udela krvavi seńal, ali *bir. Ohvataš se* i na ostrugu i na tern, ako ti se tern ne *zabode* va meso. Kadigod je ka bol, pek ju tekneš va č' god ali s čin god, da te još huje počne bolit, ti se *usridiš,* a ako te tekne va bol ki drugi, on te je *usridil.*

(2. Rane, čirevi, prištevi.) *Zelo meso.* Ako ti se rana od posika, udreca, ali ugriza potruje koliko, ne more se *zagojit.* Ž ńe se dvigne nikakovo *dibje meso.* To je čevjeno, i dokla se rana razvraća, a to ven kaže, ne nadij se, da će se berzo zacelit.

Rak. Na delgu ranu, ka ne će da se berzo zliči, nastupi rana, ka se već nigdare ne zatvori. Ondi se udela černasta krasta, seko toliko puca, a nutri se pokaživaju koti čevjene žilice i teče (ako kada teče) *sukervičina*: to je kri i voda, ma više kervava voda. Meso ńije, *rak* se širi, i kada proji sve do kosti, onda mora čovik umrit.

Ćiraj pride segdi po telu, samo na dlani i na plosni redko kada. Koža se nadvigne, očevjeni, lesne se. Sredi ima verhunčić bel, peln gnoja, velik, koti glava od igli putečne. Boli jako. Malo po malo se ognoji ves, uzrije, probije se i počne teć ž ńega gnojina: ovo je nikakova bela gusta vodina, i teče, dokla ne ziteče, ontrat se zagoji. — *Podkožńak,* podkožńačina je ves, koti i čiraj, samol se onako ne napuhne, i biva više va mesi pod kožun. Ima uzancu, da se okolo ńega udelaju i druge podkožńaki još pervo, nego ziteče. — *Luba, bol* se spravi za vraton, pod spadohun, na stegni, na boku, na terbuhi, na plećih, segdi, kadi je više mesa, a meńe žil. Ova bol se pozniva ovako: Najprija nadebja na 'non mesti meso, koliko kokošje jaje, ali koliko pest, kadagod i više. To biva tverdo i čevjeno. Boli, to se već zna. Počne se lesnut, to je: lašći se, koti da je z ulin pomazano. Koža se pari na lubi, koti da je teńa, nego drugdi. Najzada se počne na verhu *belit.* Seda je već *zrela luba,* pek ju probiju i počne teć silna *šporkica.* Kada ziteče, rana se zašije, ma ju biva jako poznat. Luba se rasteče kadagodare i prez da šporkica počne teć. — *Šija* je još veća bol od lubi. Rado pride za vraton, ali na persih blizu spadohi i sesac. Ńu moraju rizat, ako će se

probit. Od ńe se more i umrit. — *Rašipilija* pride na obraz, na glavu, na ruku, na nogu. Naglo oteče meso i očevjeni sva bol, a bivaju po ńoj koti nikakove modraste rožice. Ako se za vrimena ne liči, ognoji se, i čovik čudo terpi od ńe. Ako je na vratu, glavi; ali na nosu, rišćožo je i za umrit. — *Bol* je sveki otok z gnojen va sebi, ako ńoj ne znaju imena, ali ne mare pravit. — *Škroguli.* Za vraton, pod okon, na nogi, na ruki, na persti, mej persti odebja meso, pobije se i teče. Gnoj smerdi, koti cangul. Teče po više let, a redko kada ziteče. Ako se rano zapre, ijde nuter i pride va terbuh, ali k sercu, ter ontrat mora umrit, ki ima tu bol. Najviše pride na dicu. Kada steče, ostavi seńal. Ono mesto biva zašveno jako, skoro je mersko vidit. To su te škroguli. — *Prišć, prišćić, muzulčić, muzolec* je sve, če se na koži nadvigne, a ni veće, nego od putečne igli batičica, i biva više meńe gnojno. Ako je prišćić takov, da ima vršćić gnojen, ako se zitegne, kada se prekine, gusti gnoj, koti červić, ondrat je to *forca.* Te sorti prišćiće imuju mladići i divojki, pek mladi muži i ženi. — *Jačmik* je on čevjeni prišćić, ki pride na vije ali trepavice od oka.

Perńa, perńe su prišćiće, ke puknu, pek se udelaju od ńih černe krastice (nutri čevjenasti) okolo ust i okolo nosa. Stoje nikoliko vrimena. Zjidaju ši, da bi je čovik sve razškarnal i razhvatal, ma najzada popadaju i koža je opet zdrava. Prave, da bi na perńe, ako se potruju, mogel prit i rak. — *Nežid, nežidovičina, černi prišć, vešpaj* se redko trefi, ma se tan-tot najde, i malo ki od ńega škapula, ako se ni na vrime počel ličit. To van je pek prišć, koti i druge prišće, samol biva koža okolo ńega modrasta. Okolo v okolo ńega se legu druge prišće, jednaki ńemu, zato ga je teško zličit. —

Zanoftica. Perst se ognoji pod nofton, nofet odpade, a slabi čudo terpi. „Očuvaj te Bog od zanoftice!“

Zmet je hud prišć, ki pride najradije na ruku, i to na persti blizu člena. Nit moreš od ńega spat, ležat, ni jist, ni pit. Boli, kida, kako da su 'se pesi, bada, pali, žge, peče, samol da nimaš mira ni pokoja ni ve dne, ni v noći. Kada se propade, ali kada ti ga prerižu, komać počineš. Seda počne teć i teče čudo dan. Po dva, tri misece ne more čovik pred ńin žurnadi opravit, nit je za se, nit za drugoga. — *Hudi zmet, černi zmet, panarić* je ves, koti i zmet. Bol počne alaj člena. Va mesi blizu kosti, ako ni na samoj kosti, pokaže se je'na černa pikńica, koti da je ondi nasela kri. Ako ijdeš odma' za tin, ter to černo preržeš, rasičeš, ne boj se niš. Ma ako si se zalenil, perst ti se napuhne, koti mih, ruka oteče, kantaš još

jače, nego od zmeta, a najzad, prija nego ozdraviš, moraš zgubit i člen od persta.

(3. Bolesti na koži.) *Leća* je ona suha cerna korica maloj dici na glavi od čeľa do timena. Ovo ni nikakova bol. — *Zlanenka* je koti zerno od leće, černa macica na telu, kadi ši, ši. Ni ovo ni nikakova bol.[1] — *Bradavica* je suhi prišćić na verhu koliko toliko uvik razpucan. I od bradavice se more zleć zlo. Rado pride na ńu rak, ako se više puti osterže, ali odkine. Drugačije bradavice ne bole, samol je mersko vidit, kadi su. Pridu segdi, ma po je'na, ali dvi, a na rukah su gusti, 'se jih biva pelno po rukah.

Mertveška košćica je tverda balica od mesa, koti špekula, orih, jaje. Ne boli niš, samol dodija. Pride segdi, najradije na glavi i za vraton.

Gerče su li balice, koti mertveška košćica, nego bole i stiskaju. Pridu okolo vrata, za uhon, pod bradun, ma idu berzo i ća, samol je tribi tert.

Unpor je bolest na dici. Ohitaju ńin se po obrazu krastice, glava ńin se poštuma li od krastic, za ušima ńin popuca koža pol same glavi. To dura po više let 'se tamo do šestoga, sedmoga leta. Dicu to vajada serbi i boli, pek ne moru v koži stat, nimaju mira, a ne znavaju pravit, če ńin je. Unpor je *suhi*, ako malo vodičini, ali niš ne teče ž ńega, i *ńili*, ako se koža razkvasi i ognoji. Nemoć unpor je zdravji dici, ako se zipurga, a smert, ako se ne zipurga i zapre, ter ide nuter. — *Krasta, krasti* pridu segdi, ma najveć na glavi. Najprija je vidit male prišćiće. Dicu to serbi, pek teku va to z nofti i sve razkalvasaju, razškarnaju; seda se razlije z onoga gnojićina, glava se poštuma i udela se jedna dubova kora, krasta. Ovajsta je černa i smerdi. Spod ńe gnojićina pišći, vlasi se scvetu, prelipe se na krastu i jeden z drugin. Po 'nih pukotinah od krast se zakoti silna živad, šence i ńidi. Pokla se krasti zičiste, a to biva komu-

[1] Kada smo pol zlamenki, da van još pravin i od drugih zlamenak. Kigod imuje kadigod belu kerpicu, to je *mliko*. Drugomu je nigdi pelna koža zernac i černa, to je *sirek*. Treti ima nečernu kerpicu, 'nogo černiju od druge kože, to je *kafe*. Četerti ima kako zerno od česagod, ali male prišćiće čevjenaste, to je *murvica*. Ganaju, da je to prišlo na ńega zato, zač da mu se je mat popala, kada ga je va utrobi nosila. Bila je svedećna, a takovoj ženi mora bit on čas sve, če poželi; ako ne, dite ne će da uživa onoga, če je poželela, a nî ńoj bilo dano. Ako se je pek kadi na teli teknula, kada je ku stvar obliličila, onda je ondi ditetu zlamenka narasla i sliči va 'no, va č' je pogjedala, kada se je popala.

god i do dvanajst let, dica zizdrave i bivaju zdraviji. — *Grinta, grinti* nastupe na dicu, ako se krasti potruju, ali pozlobe, ma najveć se orbuju: ćapa je jeden od drugoga. Ki je jednuč dobije, teško jih se oslobodi, a ja deržin, da nikad po'se. Grinti su želte krasti. Od ńih puca koža na glavi, koti da bi ju niki rasikal. Okolo one pukotini se počne spravjat gnoj i sušije i želtije. Od male pikńe naraste velika krastica, koliko pol šolda, pek gre 'se veća i veća, dokla celu glavu ne pokrije. Kuda pasa grinta, zgori vlasi živin ogńen. Nigdare već vlasi ondi ne rastu. Grinti smerde jako mersko, a gnoja ni vidit, da bi pišćel, zač dije zasehne. — *Osop.* Na protuleti, a još više v belon leti, ki ni navaden sencu, ako gre ča delat ven na sence, ves *se ospe*, a najviše po čelu i po plećih. Zahitaju se po ńen nikakovi prišćiće, koti zerna od prosa. To serbi i bada, koti 'se igli, kadi su ke. Već puti se tu i koža ožuli i onda popadaju te prišćiće. — *Grobotini, vajotini.* Govore, ako čovik pasa, kadi su se kokoše grebli, osel vajal. ali zec pošcal, da je zdvigne. Po telu se udelaju čevjene krpi, kadi ter kadi ki prišćić, oči se zakervave, obraz zagraši. Čovik ne more ni živit ni umrit, ni jist ni pit. 'Se mu gre mučno. Ova bol se dobije v leti, redko kada v zimi. — *Perhuti* su bol na glavi, ma ne boli. Koža se na glavi suši i pada 'se, koti stergotini od ribic, ako se češe, a i sama od sebe pada.

Lišaj, lišaje bivaju na koži. Kadi je on, usehne koža i popada, a pod ńun se dela druga. Okolo na 'kolo ima krajce malo černije, nego je koža. Prave, da je i hudih lišaji. Ovijsti bivaju čevjenasti, a okolo na okolo imuju male prišćiće i koti modraste dlačice po koži. Ž ńih se more zleć zlo, ako se pozlobe.

Srab je huda, merzka bol. Deboto je čovika i sram nanci ga spomenut. Još je veće zlo od ote pošasti, če ne će nijeden, ki ga ima, da pravi: „Srabjiv sen, čuvaj me se“, nego je vajda pravo zlorad, ter bi 'otel, da ga se i drugi dobavi. Mej stegni okolo dimań, mej stavami, mej persti ima srabjivec silni serbež i pojid. Nima mira, 'se se popada seda simo, seda tamo. Sterže se, škarna se, hvata se, češe svoj srab. Nadvignu mu se male prišćiće, on je razškarna i udelaju mu se krastice. Srab je *suhi* i *ńili*. Ovisti je va ton, da se gnoji i delaju na mestih krastice veće, nego od suhoga.

Popucaju ustnice, persti. Po zimi od studeni ustnice, a od studeni i dela koža na rukah, nasvalito na pregibalih, popuca, kako da bi ju razrizal z nožićem. Z toga pride ven i kri, a boli, težak ne more delat.

Perst se podji. Na nogah z dolińe bandi persta va pregibali pukne koža, koti i na ruki, a to se je perst podjal.

Zajidu se dica. Maloj dici od teplini i pišaki, malo većoj od truda popuca koža mej nogami i sva očevjeni. Ako se ne bi ličilo dije, tako bi se i ognojilo i dica bi čudo terpeli. Od veloga hoda i teplini zaji se i odrasel čovik, ma nekadi i dica, nego zada blizu prohoda, kadi se ono plati jeden va drugoga žule.

Zločestarija, nepamet, lipo sime, pamet pobira, hodel je po neputu, šel je priko plota, po tujih ženah, — mersko je pravit, če ima, najzada pek ću van i pravit: on je *francozjiv, inpeštan, smerdi na živi, ńil je od francoza, pamet mu gre ven.* Kakova je to bol i kadi se kaže, ne ću van pravit, zač ne znan. A ki ju ima, pravi z otim, da ne more hodit, a drugo ne će, zač ga je sram, i ne bi 'otel, da mu se rugaju, da je šel po svitu lipo sime iskat, pek ga pernesel simo, da ga doma zasadi.

II. Unutrašńe bolesti. (1. Bolesti pojedinih uda.) *Kermežje* su na očijuh. Va krajih od oka spravja se nikakova bela stvar koti gnojina od boli. Ki ima kermežje, nima posve zdravi oči. Od seke boli na očijuh se veći paret delaju kermežje. Oko se čisti samo od sebe. — *Poganica* je v oki, ako se pozlobi ča nutri z udrecon, z dimon, s hladon, ali ako se jačmik razkvasi, ter pasa v oko. Mala od oka ontrat obelije i ognoji se. Od poganice se more zgubit i oko. — *Bilen* je v oki jedna bela kerpica, pari se, da je gnojina. Ako ta bela maćica pokrije malu, onda čovik oslipi, zgubi oko. — *Oko boli, bole oči,* kada su kervavi, kada se jedna banda od vije nadme i zverne na ven, ter se pokaže čevjeno meso. — *Zakidaju se oči* onomu, koga bole. V noći mu gre z očuj (!) nikakova vodina i fermuje se na vijah, ovdi usehne i oželtije, seda se vije prelipe jedna z drugun, i kada se zbudi, ne more čovik oprit oči. Trepavice se dvignu, a vije se derže, dokla se ne zmoče i razpuste.

Žgover je on gnojina, ki se dela v nosu.

Uho teče, teku uši. V uhi se komugod udela bol, probije se sama i z uha se toči smerdjivi gnojina. Govore, da ako koga i glava bojuje, pek mu se uho propade i steče on jad, ozdravi, pasa ga ta bol vu glavi.

Serina ni nikakova bol, a dobro je, da ńoj se zna za ime, zato sen ju prežmaral ovdi. Ona je ona želta mast, ka se v uhi udela i tribi ju je čistit.

Bol od zuba, zub boli. Zub tlije, ako samol malo boli. Zubna bol je huda bol, zač od ńe je sva glava smućena, a kada je glava za

niš, ontrat je i celo telo za niš. — *Zub je otekel*, ako je meso okolo ńega, ali banda lica, na koj je bolni zub, nadebjala. — *Uskomina* pride, kada se ji sladko-kiseli, pjutošto juti stvare, na je'nu priliku nezrel žir. Zubi omeknu, i kada greš na ńe jist, ne moreš, zač te bole. Uskomina ne dura čudo, berzo pasa.

Usta su se ohitali. Okolo samih ust ozvena, ali nutri v ustih se udelaju nikakove metalčiće, male prišćiće, pek pucaju, zač se gnoje, i to je bol, zač se ne more jist.

Gerlo boli, bol od gerla, bolest od gerla je seka bol v gerli, ali na gerli. — *Oteklo gerlo* je, kada se pozniva ozvena, da je tverda koža i nadebjala. Više puti oteče gerlo i oznutra. Načini se nutri, koti jedna balica, i ontrat ni moguće poželkńivat hranu. Ako jako oteče ne moreš pogutnut ni slinu. Seda se reče: *gerlo je zaperto, gerlo se je zatvorilo.* Ova bol je rišćoza, zač ako se ne probije i ne ziteče, čovik se zaguši, zadavi. Ovu gerlenu bolest su počeli seda nazivat *anjina.* Najhuja je za malu dicu. Dite je zdravo, a va par dan ga već nî.

Sterne ruka (ali noga) nigda više, nigda meńe. To pride, kada stojiš s miron, ako sidiš više vrimena. Ijdeš, da ćeš se stat, počneš hodit, ma aja! Jedna noga ti ne služi, koti da ni tvoja, ona je mertva. Kada počneš malo ritat, ontrat ti počne po ńoj nič hodit, 'se koti da bi mravi, malo te i boli, a najzad pek moreš i hodit.

Kerč. Nikin juden, kada pišu, ali ča delaju ze persti čudo vrimena, se jeden perst protegne i otverdne, ter jeden čas boli. To je *kerč.* On pride i drugdi. Noga se va koleni prigne, a v listih otverdnu mišca i jako bole. To je prišel kerč v nogu, tako pride i v ruku. Čul sen praveć, da pride od kolere kerč va sve telo. Va sve telo pride na velik namok. Ako bi se čudo vrimena ki kupal, ćapal bi ga kerč v mori i ostal bi ondi za vavik.

Vešca. Niku doba zimi napuhnu se persti na rukah i na nogah, ter ruka ozgora od perst do za pestun oteče, i sva noga. Koža biva čevjena, koti škerlat. Va mesi te sve pali, sterži, ne sterži, — pomoće ti nî. Najgore serbe vešca, kada se mińa vrime. Dobro je, ako ne počnu ńilit, zač ontrat je bol huja, ako vešca teku.

Tišćec (tišćece). Ako se nahladiš, ali spotiš, pek ustineš, ali zmočiš, počne te bolit škina i pleća. Načine ti se po ńih nikakove tverde ribini, koti da su ti stverdnuli žili, to su ti *tišćece.*

Kušćer, kravica, krava je, kada se v ruki udela ribina, koti tišćec. Ruka je sva speta i ne moreš fadigat.

Zavratničini, *zaušničini* prave sami, kadi su. Pridu na hlad. Kada komu pridu, odebja mu za uhon i otverdne, ter biva koža čevjena. Nisu rišćoži, ma se od ńih terpi.

Košćena bol, *romatižmi*, *romatižen*. Bole kosti v rukah, ali v nogah, ter ne moreš š ńimi niš, kadagod nanci vritnut. Judi, ki imaju košćenu bol, pate najviše v zimi, a jako ńin verti i bada, kada se vrime mińa.

Punta pride v zimi, više na protuleti i podzimi. Stepli se i naglo ostudeni, da te pasa veter, ali prežme zima. Prideš doma, ne ćutiš se dobro, počne te badat va persih, pod lopaticami, pod šešci, ćapa te ogeń, pomutiš se, ogeń ne tańuje, nego je 'se veći, pota nî s tebe ni kapje, persa ti gore, koža ti je 'se jeden ogeń, obraz čevjen priko načina. To je punta. Ako ti ju ne prekinu, morat ćeš umrit. U 8 dan mora bit ali smert, ali život. — *Namor*, *namorina*, *nahlada*, *prehlada*, *kašej*, *teškoća*, *puhavost*, *„mihi mu pušu“*, potiče sve z je'noga korena. Ako se čovik stepli, pek ohladi, ali ako onako tepel hiti sviti ze sebe, onda počne kihat, nos mu se cidi, boli ga glava i oči, pride mu i nikakova febričina ali ogńićina. Za tin počne kašjat i odkidaju, opušćaju, moluju mu se, hita *herčini*. Kada je zihital, ozdravi. Od nahladi se zgubi i gerlo, to je: ne more govorit nego šepje. — *Suhi kašej* je, kada se kašje, pokašjuje, teše, a ne će da se niš znutra opušća.

Teškoća, *sadušina* je onomu, ki jako puše, hita herčini, ma redko. Zgoru bokon ne more hodit, da se ne zapuše. Zatvara mu paru. Ovu bol imuju stari judi i ženi. Ńih stisne za mertva, a više puti idu i prez popa i prez fratra.

Tisika. Na jad, na trud, na delgu nemoć se nigdi va križih pokala na nuter jedna košćica, lumbuli se napuhnu i gredu s pleć zdolu, koti dvi ribini, a košej je mej ńimi zapaden. Čovik je ni slab, ni zdrav, ma više slab, i tako veda. Ako se bol zastari, zanemari, prepasa, nastupi druga nemoć i mora se umrit od suhe nemoće.

Suha nemoć, *bol od pluć*, *suhvica*, *sušica*, *jetika*, *konsum*, *konsumacijon* pride na tugu, na jad, na oholiju, ma i na trud (ako se čovik jako kida z delon po vrimenu i nevrimenu) i na zločestariju, na tanec i pijanstvo ter klatež po noćah. Prija, nego pride suha bol, imuje bolnik kakovu god drugu nemoć. Ki ima suhvicu, on pokašjiva, hita osobojnu materiju, kigod i kervavo, a i kri. Bled je i želt, kako vosk. Pod kožun nima kerve. Po obrazi su mu černe maćice. Ogńićina ga friga dan i noć, a pot poliva, kako da bi ga

polival z vodun, ali z lokve stegnul. Od dana do dana je 'se meršaviji i suši. Najzada se ves skonsuma, ne ostane od ńega nego kost i koža. Najzada umre, da se ni ne zna, kada je umerl.

Kiselica, *kiseličina*. Ako si se prejal, ali ako si ča kiselo jal, ontrat te počne va gerli i va požiralńaki palit, koti da ti gori nutri, dodar ti se pari, koti da te nič para, a usta ti užaju bit koliko-toliko kiseli. To ti je kiseličina.

Kjočec je ono *skucani*, ko pride kadagod na čovika, a ne znaš, če je tomu krivo. Va gerli ti nič 'se poskakiva, kako da će ti se nič zikinut, i 'seki put, kada ti se to udela, kjokneš.

Metani, *rigani*. Meće, riga, ki se prežeme, komu ča presede, ki se s čin potruje, komu more škodi, ter mu se na ńen štumig smuti, ontrat povraća hranu na usta.

Rigani, *rigancija*. Ako si se česa prejal, ter ti je naškodilo, ontrat ti se ze štumiga dvižu koti nikakove mihiri: pari, da nič puše. To ti pride va gerlo, pek v usta, a ti ontrat udelaš: *rrrut*, ali *hhhu*, ali *uuu*, ali *rg*.

Matrun, *matra* je bol va štumigi, a pride od hrani. Terbuh se nadme i otverdne, pride rigani, gerdo se odrigńuje. Na prohod gredu s človika, nič, če puca i smerdi, to se zovu *perce*, a jeden *perdec*. Kada nastupe odrigńivani i perce, onda bolniku odlegne i ozdravi. Ako to ne pride, bi mogel i puknut od nadutosti.

Lijavica. V leti na teplinu pride človiku riškald va drob, ali se čriva skvare na kakovu god hranu, onda počnu rucat i prehićivat se 'po terbuhu. Čovik mora teć gusto na bandu, a ž ńega 're metko i redko, koti zamućena voda. To su *šviki*, on *šviče*, *lije*, „zgubil je kjuč, čep“. Ne redko ga koliko-toliko i boli nutri.

Griža nì niš drugo, nego lijavica, samol to je, da od ńe čovik jako opade i terpi silnu bol i griz va terbuhi. Goni i ńega na bandu, a onda ni boli ni kraj, ni konec. Nadimje se, muči i sili, a ž ńega ne će niš, nego, ako pride malo nikakova *žgovra* (to je *bela griža)*, ali li ta *žgover* pomišan s kervun (to je *kervava griža)*.

Oklopilo mu se je serce, *palo mu je na štumig*, *prezel se je čovik*, ako je ča naglo pojal, ali na tešć štumig pil, ali preveć česa užil. To je istešo, če i mučno.

Gjisti su nikakove červini bele va terbuhi, dodijaju i staru, i mladu, najveć dici, a pačaju zato, zač jih se zakoti celo jezero, čudo, i ontrat udelaju bol va drobu. Poznivaju je pod persti, a i po smerdežu, zač komu je ta bol, smerdi mu kiselo z ust. — *Malputriko*. Gjisti i peln štumig odelaju vertud va človiku. On oslabi i jako. Na-

stupi i druga nemoć, i moral bi umrit, ako ne bi bilo pomoće od likarij. — ***Maraveli, marojdi*** su, kada čovika boli prohod. V ritnon olitu ga pali, ne more od sebe, nego na velu muku. Lajno biva kervavo. Na prohodi jako serbi. Ne moreš ni sidit, ni ležat, ni hodit, dokla je to na tebi. Kada se zipurga, onda je dobro, ma do nikoliko vrimena nadij ńin se opet. Svi judi je imaju, ki više, ki meńe. Nikin udare va glavu i v nos, a nikin va persa. Govore, da je to mužen, koti žeńan vrime.

Febra. Ki ju ima, je želt, koti tikvić. Pride na čudo prilik, i da je je čudo sorat. Komu će prit febra, najpervo pride na ńega silna žeja, 'se duron bi pil, ne more mu se nadovdat vodi. Nikomu ostudene persti na nogah, na rukah, nos, uši. Niki se dva-triputa protegne i zazija. Nikomu je pek silna zima i ves derhće i trepeće, a telo mu nî studeno. Mora leć v postiju. Nahitaju na ńega kup svit i još mu je zima. Za studenun pride na ńega silna teplina, ogeń ga friga, daj ti, Bože, vrime! Žeja ne prestaje, seda pita pit još više, nego prija. Od veloga ogńa se bolnik i pomuti. Ne zna, kadi je, i govori sve, če je, i če nî, a ne zna, da to govori.

Serh, seršina, trak od febri, protezavičina, febra požderava — to su 'se male febrice. Vela febra je końska febra.

Maliňa, febra maliňa, maliňal je ogeń, je vela, końska febra, a pride, ako se ogeń od febri zahladi, ali ako se, kada je već febra prišla, ali v ogńi pje vino, rakiju. Od maliňe slabi ne škanpa, redko kada ju ponese.

Tif, tifo, tiho je vela bol va terbuhi, ali najveć va glavi. Čovik se dije pomuti, po obrazu su maćice, boli ga sve, a ne zna najviše, če. Ako ni berzo pomoće, čovika u malo dan skonča, a ako ne, onda čudo vrimena čovik od ńega boli, dokla se posve otrese. I tif uža ostavit kakovgod beteg.

Kozice su najpervo bol nuterńa. Bolniku biva zlo, boli ga glava, pali ga ogeń, smuti se, pomuti, ijde zven sebe, koža mu očevjeni, gori sva, najzada, ako je ne zahladi, prospu se po ńen nigda gušće, nigda reje prišće, koti zerna od fermentuna. Ognoje se i usehnu, udela se krastica i odpade, kada je pod ńun zrasla druga koža. Ako su gusti kozice, i ako se raskvase, onda biva bolnik ves je'na dubova kora.

Černe kozice su na 'v mod, koti i one perve, samol su tribida černi, zač čovik ostane od ńih merkast. Černe kozice su jako hudi.

Dibje kozice, kozičini su prišće slični, traže prišćen od pravih kozic, i gredu ća, koti one, samol ne delaju boli va životi.

*

Kozice su nemoć, ku se pernese z druguda, pek orba, dobavi jeden drugoga. One su pošast. Dokla jih judi nisu cipat počeli, pogibalo je od ńih čudo naroda. Seda, hvala Bogu, redko kada pridu.

Ospice su jena pošast, ka da najprija bol v glavu, ogeń i kašej. Slabi mora leć i šaldo se pokrit, pek mu zikuhaju ven. Ospu se po ńen 'se male zernca, koti batičice od male putečne igli, ali prosa. I one se nutri ognoje, kot i kozice, a onda usehnu i popadaju. Ostave seńal, kadi su bili, ali z vrimenon ga nestane. Najvole ospice prit na dicu, ne šparińaju ni starijih. Seki je mora imit, majkol jeden put v životi za svoga žitka.

Kolera je bila zadńi put Verbnici leta 1855., ali 1854. Pripovidaju, da je čovik zdrav, na jeden put pade, počme ž ńega hodit i ozgora i ozdola, lovi ga kerč i tako terpi nikoliko, ter zdehne.

Želtenica. Bolnik je ves želt, nofti su mu želti, belo v očijuh mu je želto, pod očima mu je želto-černo. Nima srama, da nî va ńen kapje kerve. Govore, da tajsti vidi di'da sve želto. Slab je, a ne zna, če mu je. Hodi, velče se, ma je za niš.

Podbuhńen, *podbuhtan*, *otečen* je, komu se na kakovu nemoć nadvigne koža, pek se pari, da je tust, a nî.

Vodena bol, *tropika*, *tropižija*, *vodenica* je, kada se čovik podbuhta i oteče ves, ali i samo na terbuhi. Kri se va ńen zvodni, i umre.

Padavica, *bolest svetoga Valentina.* Čovik, komu pači padavica, uža bit zdrav, samol kadagod plaho gjeda. Najednuč 'z nenada počne se trest, prevraćat oči i usta, pade na tla, speheće z nogami, lupa z rukami, pesta z glavun, ves se skerči, spači i zmini. Ako ni nikogar blizu ńega, da ga raztresa, ali potegne na čisto, kadi se ne će udrit, bi se mogel rujinat, zgrumat, a i ubit.

Zlo, mučno, nič mu je preselo, stisnulo ga je zlo. Čovik je zdrav, gana se z judmi, 'z nenada pade, koti mert. Potežu ga, zovu, stresaju, daju mu pod nos osta, vina, rakije, pek oživije, pride nase, razkovra se.

Kolp, *pala mu je kapja* — je zlo, va kon ostane čovik mert za posve, ali se raztrese, ma ostane lazar v ruku i v nogu, ali va 'su jenu bandu tela, kadagod i va 'sen teli.

(Dječje bolesti.) *Flašć.* Još v utrobi materinoj se dite prestraši, ako se ona česa prestraši, više pek, kada pride na svit. Najviše se prestraši od zimi, i ćapa bol. Dite kriči, plače, hita se po postijici, va zibeli, kerče mu se ruki i nogi, stiskaju usnice, ne će da sese, i tako stoji nikoliko dan, najviše osen, a onda umre. Ako ostane

živo, da mu prekinu flašć, ostane betežjivo: flašć mu pusti ki ta beteg, i nî seguro, da će dočekat starost, ali v sedmon leti, ali kešńe, do trajsetoga leta, najradije okolo 20.—24. leta flašć ga mora prekinut. Boje, da umre dite, nego da spačano ostane.

Zrasti pridu dici. Boli jih meso na stavi od stegna blizu dimań, malo i oteče kadagod. Dite ne more hodit i tuži se, da ga boli. To pasa berzo, a pravi juden, da od otoga dica rastu, zato se i zove *zrasti.*

Miška. ***„Pači miška“***, nasvalito maloj nego rojenoj ženskoj dici. Će je ta miška, ja ne znan pravit, nego to: da malo dite kriči i plače, a mat umoči belu kerpicu od platna va vodu i položi ju ditetu na dimja, pek ga povije, i dite već ne kriči. To zlamenuje, da mora nič va dimjih ditetu gorit, če je tribi z vodun hladit.

Škerlatina. Dite oslabi. Friga ga ogeń. Po koži mu se udelaju nikakove čevjene rožice, a zatežu na modro. Ovo ime se pozniva od mala, a nemoć ne znan, od kada.

Raketini. Ako dite prohodi na ńegovu dobu, pek se za tim ferma hodit, ter voli sidit na mesti, ali ako 'oće, hodi po guzici, ali po 'sih četirih, ontrat ima *raketini.* I dite, kô ne more čudo vrimena prohodit, nego se velče po tlih, ima tu nemoć. Tribi da mu omeknu žili v nogah i va križih. Kada mu se otverdnu nogi, ontrat opet prohodi, ma uža ostat koliko-koliko spačeno. Niko se z vrimenom posve zravna, a niko ne. Ki je imel raketini, nikad ni ceren, nima ceri na obrazi, koti da je slab.

(Ženske bolesti). Ženi imaju ńihove osobojne bolesti. *Vrime, misečina* ńin gre na ńe dobu. Ako ne pride, onda je žena slaba, ne gre redovito. Kada je oženńena, onda biva: ***trudna, svedećna, samodruga, dupla, noseća,*** pek najzad ńoj reku v radu, da je ***brija.*** Kada raja, ima ***trud, muku, bol, gredu ńoj hipi.*** Ako ove prepasaju, a ona se ne oprosti od brimena, onda se muči. Kada žena doji, onda ju užaju bolit persa, sešce, bradavice, ali ńoj prefali pića. — Nike imaju i ***kervotočinu:*** teče ž ńih kri. — Nikim ***pači matičina,*** to je ***bol od matice.*** Dogodi se, da, kada rodi žena, ne pride ž ńe ***postija*** (od živa to zovu ***plodvičina***), onda ńoj je umrit. — ***Merska bol*** je za žen, kot i za muži. — One imaju i još čegod, ma to su ńihove stvare, ženske posli, mi muži ni tribi da se va ńih pačamo, zač ni tribi da je znamo, i tako ne moren već pravit niš.

III. Duševne bolesti. Ki dela sve, če smi i ne smi, a ne zna, da to dela, ali govori jednu dobro, a sto na bandu, ta je ***menen, jezen, muńen, zven pameti, lud.***

Šegńen je, šegnul je, šel je na bandu, pobenastel je, šel je na pravu, ki je malo *tekńen:* još ima malo pameti va glavi, ma već bistra posve nî, fali mu je'no kolo, *„miša mu se"*.

Šenpijo je rojen nepameten, ma ni muńen, a nî ni zdrav. Zna čegod i razumi, samol čegod. Takov je seda samo jeden gradu, 2 v Risiki i jeden na Garici. Jedna je, ka se na vrime zgubi, a na vrime pride nase.

Fišan, „ima čavel v glavi", ki derži da je slab, a ni slab i ne će da veruje drugin, kada mu govore, da je zdrav. Reku mu, da „je zel fišacijon v glavu", „zel je pretrešo", „zabil je čavel v glavu", da je slab.

Već bih bil moral pravit, od kè bolesti najviše umiraju dica, a od kakove judi, ma sen na jednu bandu skoro bil i zaboravel, a na drugu sen već i ontrat mislel, da ću na kraji zipisat boli ze plovanske kńigi.[1]

Vijmo malo, s ke priče jih je koliko umerlo va kon leti. Na, evo je na posobojnih hartah zapisano.[2]

Ste malo videli?

---

[1] „Če ovo zvoni? — Zdrava Marija. — Komu? Ki je umerl? — Ta i ta. — Bog ga pomiluj! Če mu je bilo? — Smert, nemoć, zločestarija, priča. — Viste l' malo, na! Ki bi bil rekel? Onako jak, bil je još čovik jasen, ako je i bil pri letih, ne bin bila rekla, da će umrit! — A če ćemo tu! Komu sud, tomu put. Zaman je. Seki moramo s kê-tê priče umrit. — Pravo imate, pravo, Mare. Kada nas zovu, moramo poć. Na bikariji je sekakovih kožić, starih i mladih, velih i malih. Denes smo, jutro nismo. Za ńega je Bog providel. Ma če će bit ž ńegova i ńegovih? Najviše me je za 'nu nebogu dicu. Če ima bit ž ńih? — Bog će providit i za ńih. Ter nisu ni pervi, ni zadńi ostali siroti. Viste l' malo, i mi smo bili siroti, ostali smo prez oca i matere, a bili smo jeden drugomu do zub, i živi smo. Zgojili smo se, i če nan je? Tako ne ho'te za tin. Bog zna, če dela, a koga nî, ga nî. — Ma jel ča, Bože moj, naredil, da majkol dici ne ide roba ni sud, ni tud? — Ne znan van ča reć, ma tribi da je. Nis' čula praveć nikogar niš. — Ava meni! Meni je poć ća, zač niman lezno. Pustila sen dičinu doma ležeć. Vaja jih poć stat i poredit kuću i stvare. — Ho'te, pojte, Bog! — Bog!" Da bi imeli lezno, cel dan bi proćakulali. Kada su se razestali one, pojmo i mi na naš posel, nanci već ne mislimo na ńih, — morda jih još kadigod trefimo na deškorši kadagodare kešńe. Ala, zač nan je priša.

[2] G. prinosnik ispisao je iz župnih kńiga, koliko je koje godine umrlo ļudî, i od kakve bolesti. To mu je zacijelo zadalo mnogo posla. Ali budući da bi trebalo još dosta posla, da se brojke iz ovih „posobojnih harat" u red sprave, a od toga ne bi, mislim, bilo velike koristi, ostavļamo to u miru. — *Ur.*

Najviše jih pokosi febra, jetika, zadušina, tropika, od vrimena do vrimena lijavica i griža, kolp i starost. Malu dicu davi flašć, mjohavšćina ali slabińa, kašej, a zadńih nikoliko let anjina. Ni gjisti ne ostanu prez svoga dela.

Jezik.

Kojemu narječju pripada govor.[1]

Kako vidite, z onogá, če sen već sprîda zapisäl, Vèrbenčane govorê *čë* mësto *čä*, i *pëk* mesto *päk*: naš zajı̏k je „čèkavski". Mî gânâmo *po nàšu*, *po domâću*, *po vèrbensku*, kakò nas je mät naučila. Naš zajı̏k nî ni fervâski. ni talijânskî, zmìšano. Ki je kadı̏ čä và školah naučı̏l, reče, da govorîmo *fervâski*. I mi rečemö, kada se na kogä otrêsemo: „'Si l' razumèl *fervaski*?" — „Rèkel sen ti po *fervâski*". — „Oprâl ga je fèrvaski". Ma istèšo mi prâvoga tvêrdoga Fervâta ne razumîmo svèkû, nego ni on nás. Nìkî proròci nás učê (a ne znân, 'otê l' nás navàdit), da govorîmó *slovînskî*, *šćavônski*; naš zajı̏k da nî zajìk, nègo sâmol dijalët, sâmo jedèn gôvôr.

Náši sùsédi Beščàne, Pùntârî, Dubèšńane i Dobrìnci, pëk onî prîko môra Gorînci i sèkî, kì ne govorî po näšu, nan se rûgâ: čë, pëk, pek čë, vîste l' gà, dvèrî, stëlbí, pëk". Bèrakos se rûgàju, mi 'óćemo näš zajı̏k, jê l' lîp, jê l' mèrzek, òn je näš, têr i onı̏ ìmaju ńihovu mêndu. Kakö onı̏ nän, takö mî ńı̏n zabrûsîmo kùgód, kôj nîsú kùntênti. Kî ı̏šće, tâ nâjde postöl nà nogu. Ako se i rûgâmo jedèn drùgômu, ìmamo i potrı̏bu jeden od drùgôga, tër se pomâžemo jedèn z drùgîn, koliko bojë mòremo. Va potrı̏bi ne abadàmo ontràt, sí l' ti pëk, päk, àli pök.

Izgovor i naglas.

Màlo sprîda sen provăl zàseńîvat besëdi, kakö se zgovâraju, ma nîs' jâko ténka ûha, pëk se bojîn, da nî dobrö, zatö već ne ću.

Sedaj moran malo drugačije, nego misle i znaju priprostni judi, ki govore z ovakovimi besedami, ke ja pišen na 'vu hartu. Morda mi toga nî ni tribi, ma ću majkol niku za glavu, niku za rep.

Poglavojica, poglagojica (redko: glagojica i glavojica) je čudo kriva, uzročna, da Verbenčane ovako govore, kako govore. Ja, ki malo zastupin jeno i drugo, vidin, da je va verbenskon ganu čudo besed,

---

[1] Jesu li riječi, što daļe dolaze, pravim znakovima akcentovane, to se ne može jamčiti. Nešto je ipak i to, da se zna, na kojem je slogu naglas, a o tom po svoj prilici nema sumńe, da je to dobro označeno. S više se razloga može sumńati i o tom, je li gosp. prinosnik razlikovao duge slogove od kratkih. — *Ur.*

ke su s poglavojice prišli, ako nî morda ona ča zela va se od verbenskoga. Fini sudec bi se 'otel, ki bi to mogel prosudit. Ako bi se tajsti našel kada, morda bi i na glas prišel, da je glava.

Zakapite: Segdi deboto, kadi pravi fervaski zajik, ki se samol va knigah piše čisto, rabi *a*, ili *u* (če se je zleglo, ali če je prišlo 'z onoga polglasa va poglavojici), ondi Verbenčanin govori *e: otèc, vèlna, kebèl, stèlba, kotèl, pelž.* Morda je kadi ter kadi ka beseda, a ima i nima toga: *melčat* i *mučat*, *mélč* i *mûč.* Prišla mi je jedna na pamet, ka je malo drugačija: *mlist* (muzti), *melze* (muze).

Ma, kot sen rèkel, ja nis' od tôga ârta, a ki ni od arta, neka ne grê na vrata. Zato se već ne pačan va slovä, bäš va glâsi. Samor mi je još reć, da sen niki put čul reć: ga je *stlkel* i *stêlkel, vlkel* i *vêlkel.* Tribida je on *e* maloduhat za zgovarat, mora bit pol glasa.

Imijte na glavi: ono *i*, kô pride na kraj besed, ke prave, da se ča dela, naš verbenski zajik nigdar ne dupera, vavik ga pojida: *orat, plest.* — Deržte na pameti, da Verbenčanin nima sebojinda ust za zgovarat ļ i đ: on jih nigdire ne pozniva, nego su mu čisto *j: krâj,* (kraļ), *mlâj, jubav, Jure.* – Zemite v glavu, da besedi, ke kniga govori ze *je*, Verbenčanin govori, kako da bi morali imit *e* golo, ali *i* čisto. Nigda rabi jedno, nigda drugo, kadagod i siko i tako: *mera, vera;* zakjenu: „pasja *vira!*", a zavećaju se: „*veruj* ti *veri* mojoj, *vera* ti je moja, da ćeš mi ga platit, ćeš vidit nä." — Habajte! *ije* ze knigi rabi nan koti *i*, a pride mu v rabotu kadagod *e: lip, črip, cel, bel, brime.* — Ste l' čuli? Na kraj besedi se u nas mesto *m* govori *n*, ma ga i dobro duperamo: *jarem, germ, grum.* Još jednü! *e* se va verbenskom ganu dosta dobro čuje sprid onoga *r.* (Misli se zvučno *r: prst — perst. — Ur.)* Stariji su još čistije raztegneno zgovarali, nego mlaji, zač jih je škola već malo zvižbala. Ja sen zato segdi pisal *e* sprida pola *r*. Ako nis', senal, da sen tribida zaboravel, se prefantil.

Tribida ne zaboravimo reć još i to: besedi, ke finuju na *-tva, -kva,* verbenski govoreć moraju finivat na *-ti, -ki*: *smoki, dreti, criki,* (ladva *[? — Ur.]*, lađa) *ladi.*

Kada govore, zgovaraju čisto, koti i pišen, samol Rišičane raztežu besedi jako. Garičane govore kratko i ùdno, a grajane seda već nikako sridne, ma skoro bih rekel, više raztežu, nego ne. Kada govorimo, kričimo, a još više, kada od česä koru zdvignemo, koti da se karamo. — Ne ho'te za tin, da sen zel čudo besed, ke natežu, zanašaju na talijansku, zač mi tako ganamo, ma ako nas je voja, moremo jih i ne rabit, imamo sve veći del svoje, ma jih zaradi

nikakve benaste navadi ne zimjemo v rabotu, ne 'tê da nan pridu nä pamet.

Još bi bilo če-to i česa-tesa za reć od našega zajika, ma zaveršujen i preporučujen to bojemu od mene.

Ako me pamet ne vara, nigda je niki naš opaki prijatel zapisal (tribida nî znal, prenda se je muder deržal), da Verbenčane imaju nikakov posobojni-zajik, a to nî bilo niš, nego za ńega velo čudo. Stari su gušće, a seda još govore za zabav dica kadagodare ta osobojni tujini zajik. Sva ńegova posobojnost je va ton, da za sekimi dvimi glasmi, ali da pravo rečen: za sekin slogon va ńigi dodaje *pa, pu, po, pi, pe.* Poganajmo se malo: „*Do*-po-*bro*-po *ju*-po-*tro*-po!" — „*Bo*-po-*g da*-pa-*j!*" — „*Ste*-pe-*l ve*-pe-*će*-pe *ru*-pu-*ča*-pa-*li*-pi?" — „*Se*-pe-*ki*-pi *ji*-pi, *če*-pe *mo*-po-*re*-pe: „*O*-po-*l sla*-pa-*mi*-pi, *o*-po-*l se*-pe-*na*-pa, *sa*-pa-*mo*-po-*l*, *da*-pa *je*-pe *pa*-pa-*nča*-pa (trbuh) *pe*-pe-*l*-*na*-pa", *je*-pe *bi*-pi-*l re*-pe-*ke*-pe-*l po*-po-*ko*-po-*jni*-pi *O*-po-*si*-pi-*p Lo*-po-*vra*-pa-*nči*-pi-*ć*".

Na mesto *pa-pe-pi-po-pu* sen čul *ca-ce-ci-co-cu.* Ma to je bil jeden počel va moje mlade dni, potla ne znan, je l' to ča napridovalo, ma sebojinda, da ako još kada buden živ ter zelen, teško da to buden još od koga čul.

Ženi i dica ne znaju, a muži, ki gredu po svitu, čudo i va školi doznaju, znaju da se druguda drugako govori, i da je dodar i u nas besed, ke drugdi drugako govore. Mi rečemo ***kruh***, a drugdi *hjib* ono, če se ji, a ono lice, kakovo kruh ima, zovemo ***hjib***. Drugdi reku ***brašno***, a mi ***muka***; ***prozor***, mi ***poneštra***; ***kriļak***, mi *klobuk*, i tako naprid. Ki bi zbrojil sve! A ja ni ne ću da brojin, zač bin se mogel jêt, ter zet rog za sviću, ali reć, če je, i če nî. I ja sen nikoliko brageš po bankih va školah razderal, da se naučin govorit, kako ńigi pišu, ma još ne znan ni pol, kako bih moral znat. Donka pustimo to ća.

Ne zamirite, da sen na nikih mestih va 'von dêlu obelkel moje mîsli va verbenske brageše. To sen deboto i moral, da me koliko toliko intendite: boje nič, nego niš, a pek vi ste akordi, nî van tribi, nego nasiknut, već se dohitite, če je tribi: siko, če tako, če sik i tak.

Životne potrepštine.

Selo i okolina.

Okolina. Već sen jenon mesti spomenul ovo, če mislin posopet ovdi reć, ma ono je bilo pravno va drugoj priliki, a ovojsto se ima

povidit za drugu sverhu. Ondi sen ganal na vele, ovdi oću bit ušćipečen, ako ne buden delg, koti zlo leto.

Okolo grada, sela je sve, če je blizu sela. Gradari zovu, če je malo podeje, ***zarok***, a selan nisen čul nigdar reć drugako, ako ne: ***okolo sela, zven sela, pod selon, ozdola sela, ozgora sela, prid sela, zad sela.*** — Ki je gradu, govori: ja gren *po gradu*, tako i v seli: *po selu* je šel. Gradar gre *pred grad, pod grad, zven grada*. A kada ide deje, ako ne pravi, kamo baš gre, reče: gren *ven. Veni, zvena, po venu* je 'se, če nî gradu. Venkar redko kada reče *veni*, nego pravi ime mesta, kamo je šel delat.

Dva puta pejaju grad: jeden od juga, a drugi od gerbina. Ov nî pravi put, nego *kozji*, zač je uzek, sterm i peln kamena, a gre z mora na dverca grad. On pervi je pek dosta lip, skoro koti česta, gredu po ńen i karoce. V ovoga se stiču sve puta od celoga komuna *„Pred Sveti Ivan“*. Od ńega gre na *„Zagradi“* priko *„Razkrižja“* pod keštel *Zgoru Dverci* na *Dverca* od bure put pod ves grad, ali okolo grada. Z mora gre lip put *„zgoru brigon“* po brigu, ki se *„Pre' Sveti Anton“*, ali *„Pre' Svetu Trojicu“*, ali: na verh briga — kakogod van drago — spravja z velin puton. Tako 'se okolo na 'kolo grada je put, ma *kolnik* je on od bure pod keštelon i ov od gerbina zgoru brigon.

Kada sen pravo na puti, morda van ne će bit negarno, ako još kugod proferin od puti.

Malo pervo sen natelknul, da se sve puta, ke pejaju v grad, stiču v jeden. Pogjejmo je hodeć z grada ven. Kako prideš za Sveti Ivan pol poklonca Majki Božje, ali *Pred Divicu Mariju*, dije se razdvaja jeden put ravno v jugo, po ńen gredu judi ki kamo po venu, a ako bi se samol ńega deržali, prišli bi va Bešćansku Dragu. Ov put je do nikli za kola i za živo, ma najboje je po ńen poć na nogi, kada se ide pišice: čovik je segur, ako se zavali, da će se na ńen letko i stat. — *Pred Sveti Križ, Pred Križen* se odvaja put jeden za va Veju i ven, a drugi za ven, va sela i na Melinsku i va Dobriń. Pervi gre va jugo-gerbin, a drugi va termuntanu-gerbin. Iz jenoga i drugoga gre više pridružak na sve kraje. Ja mislin, da van to ne bi bilo garno, ako je sve zbrojin, zato pustimo to ća, samol još recimo, da se on put, ki gre va termuntanu-gerbin, kada pride na Sridmarkovi, onoga puta razdili vaspeta na dva: jeden ravno va gerbin na Garicu, a drugi ravno va termuntanu na Paprata.

Kuda se i s koje strane dolazi u selo? Ki gre 'z grada na selo, diju, „dela delo meneno“. Ma mi ga ne ćemo udelat, zač moramo

poć, ako sve ne bimo ni 'otelí, vidit: kuda se gre va ko selo. Pojmo ravno va gerbin. Nan gerbin, a ńin bura. Kada smo prišli malo naprid od Zakojenice, na pravu ruku nan ostanu stani Majavec. Nezdavna su judi veći del leta bivali tu po celu setemańu, na blagden su prihajali grad, a sedaj su se navadili bivat va gradu. Tu blizu je put na jugo na Kanpeje. Po putu ravno homo, kako nas put peja, ne ćemo falit, prit ćemo na Kozarin. Zven našega puta na termuntanu nan je ostalo selo, do par kmet, Pridolči, ma hitimo deje, tot smo prišli na pravu Garicu pol Sv. Petra. Skroz Garice homo na Dolińu Garicu. Zevernimo v jugo i dospit 'oćemo va selo Kanpeje ńemu s termuntani, a pasat ćemo skroz ńega. Ako nan se ne će poć baš priko Garice na Kanpeje, moremo li prit nuter od juga priko Rejavice, ali s Podsunčina, ali od bure priko Kolmanic i Meknel skroz Pojini. Skoro da smo zaboraveli Stozu[1]: ostala nan je malo zven ruki, ma niš zato, homo ju obać, nî delgo i ne će nan se jako glava smutit, zač nî nego tri-četire kuće. Va ńu gremo puten z Garice od gerbina na buru, ali 'z grada priko Kamaševice od bure va gerbin. — Stanimo opet na Sridmarkovi. Evo na, seda smo dospeli. Tribi je dat nogi na rame, da pridemo za Papratńak na stan, ž ńega homo na Lemešinu opet na stan. Ne bojte se, još nikoliko koraki, razširite okraki, evo smo na Glavici, sva nan ostaje na livu ruku od puta, ma niš za to, zavernimo malo, nî nan tribi čudo stat, u magnuće oka vidimo ju svu. Ne znan, ako su dvi praćadi (če bi dva puta s praće hitil kamik), već smo na Papratah, 'oćete l' po klancu z Glavice, 'oćete l' ravno va termuntanu po putu

[1] Morda (nego su dvi mordi: morda ši, morda ne), — tako morda nî ovdi mesto, ma kada mi je prišlo na pamet, ne moren v koži stat, da ne pravin. Sprid jeno trajset do četerdeset let je Stozanin (tako su zvali kmeta, ki je staval na Stozi) šel prehićivat nikakove gromačini va dvori, da udela novu kuću i stožišće, ter našel više starinskih stvari: šoldi, persteni, svić, igal, i će ti ja znan, česa. Nego to se je z nepomje sve zgubilo, šlo je ni simo, ni tamo. — Još ne moren z Garice, da ne rečen jednu, ali dvi: Va moje mlade dni, ako nis' već kadi pravil, prehitali su jednu gromačinu na Papratnoj. Misleli su nać va ńoj beči, zač da su je videli toliko puti sušoć na lancuni. Čudo puti su videli i ogeń na toj gromačini. Kada su ju raztovernali, da su našli nikakove lončiće i balice i igli, ter sabju ali štilet (ma je bil već stuhińen) i dvi zlatne žice, koti dva kolonbarića. To je bilo fino suho zlato. Poslali su to va Zagreb va mužej Sebojinda, da ńin je za to nič i plaće bilo prišlo. Gromačin, ke traže na ovu na Papratnoj, ima još nikoliko po Gariškon kunfinu. Pustimo ća. Vernimo se na naš posel.

'z grada, tako isto ćemo i va Germovi. Ze Paprat homo va buru i prit ćemo na Rupu, z ńe na termuntanu, va buru smo na Čofrovoj. Z Rupi ravno na buru gremo na Veršek. 'Oćeš ze Čofrove, 'oćeš z Verška, moraš pred Sveti Jirolim criki, ako želiš naprid. Kad smo već ovdi, vidimo sve, a za kvaret ure ćemo i obać sve. Pod Sveti Jirolim je malo na jugo-buru bila stara criki i Dolińe Selo, da nî samol stara Risika oliti prava Risika, ma ńe pačan se va to. Ravno va buru ze Sv. Jirolima prišli smo evo na put jeden na termuntanu na Mavru, a drugi va jugo v selo od Jakovčić, kako ga gradari nazivaju, a sami Risičane zovu Sridńe Selo. Na Mavru se more prit i od gerbina.

Gdje i kako leže mjesta? Grad je na jenoj glavičici nad moron, zato mu Gorinci i kantaju popivkińu: „Verbniče nad moren, visoka planino!" Poj ća, nismo se ni steplili gradu, već moramo teć, ne smimo nanci uzdehnut. Ma tako je, moramo ven prez odmeki. — Kanpeje su va basi, basadura, dolčina, nî jako zdravo, a prilično ravno. — Garica je na veršku i na boku. Kozarin, Pridolči i Majavec na ravni, a Stoza je na stozi. Z jene i z druge bandi, kako i od bure, ńoj je bok, a va gerbin ravne mesta Oriši. — Glavica je va gerbin i jugo na verhu, a va termuntanu i buru je ravna zemja. — Paprata, Germovi i Rupa su na ravni. — Čovrova je za bokon i na boku, a Veršek na verh boka. — Dolińe Selo stoji na boku, Sridńe Selo na ravni, a Mavra je na verh boka va termuntanu, va jugo i gerbin je ravna.

Gdje su prema mjestu šume, pašńaci, livade, oranice, vrtovi? Opojs! torna, vostivo! Ne će, nego na Matiju žrib, takó i mi ne ćemo, nego v̄ grad.

Gradu na jugo i gerbin ter termuntanu su po zaroku nerizi, mesta, tersi, ulikvi. Zven zaroka su pek mesta, dolca, pašišća, dermuna, stani, najzad i komunada. Do mest, dermuni, neriz i t. n. se gre po putu, kolniku, klancu, stozi, a nuter se ide po lazi, po stelbici ter i priko gromače, kako ča ki voli. Živo gre nuter vavik po lazi.

Će se dela zemje blizu kuće, do same kuće, ali ne delgo od kuće, i rabi za salatu, zeli, rasedišće, zove se *vert*, ako nî jako veliko; ma ako je veće, da se more orat, onda je *mesto, liha*. Grad ima malo vert, i to je veći del sve zven grada, samol na buru je nikoliko vert va gradu. Prija je toga bilo više, dokla je bilo kuć meńe. — Venkar ima vert, kako mu kadi more prit do kuće. Ako mu je kako moguće, tako ga ima od bure, termuntani i juga. Ako nî moguće, onda samo z jedne od onih trih, ali ni z nijedne.

Groblje. Sveti Ivan je mesto, kadi se kopaju i gradari i venkari. Popi se zakapaju li Sveton Ivani, va raku pod ložun pre' dvermi od crikve Sv. Ivana. Va vrime od koleri su bili v Risiki udelali Sveti Ivan za zakapat mertvih, ma od potli već ne rabi. Za mertvoga zakopat je tribi najprija jamu skopat po meri, onda položit nuter iškrińu z mertvin, pek zasut i ozgora udelat kupec zemje, to je sve zajeno *grob*, a čodo ńih *grobi*. Znaju reć i *cimitir* i *kapošanto*, a ume reć dodar i *grobji*, ma Sveti Ivan vavik plava ozgora. Ov sedańi se već derži za sam grad na jugu, a pervańi, prave, da je bival u Svetoga Mavra, kada je ondi bil i grad. Po staroj navadi su se do pred kakovih 70 do 80 let zakopivali va crikvi, kako i po svitu.

Stara mjesta. Va samon gradu, na placi kraj od bure bila je polača kneza Ivana. Na bandi od gerbina, kuda se gre na pojanu, je bil *star*, kadi su mirili žito. Va južnon kraji je blizu sredi place rasla popriva, kadi su se hladili, a i zlodelnika sveživali. Na gerbinskon kraji place je bila *loža*, kadi su nigda sudili, potli derali, a najzada — kako i vavik — razgovarali stari judi, a mladi i čudo vrimena gubili. *Star* i *popriva* su se zaterli, ostalo je od ńih samol ime. Polaču su obernuli va školu, a ložu su seda razvalili, da udelaju lipču.

Va jednon zidu li na placi, na jednoj kući bil je poklončić Sv. Krištofor, ali je propal, a ostalo ime.

Po gradu je bilo više crikav, ma su se uterli, a na ńihovi' mesti' su seda kuće. Tako je bil Sv. Križ, Sv. Luk, Sv. Mihovil. Seda je samol gradu nutri vela criki i pokraj ńe mala crikvica Sveta Marija, Pre' dvermi od grada je Sv. Martin, na jugo od ńega Sv. Anton, a pokraj ovoga bila je Sv. Trojica, ma je već zdavna nî. Na dno škujice je bila Sv. Mendalina; već za moje pameti su ju rasuli i zinesli kameni za zidat niku kuću. Od Svete Mendalini na buru na je'non reti bila je criki Sv. Petra, a seda je zavetna Majka Božja, uzidana po koleri. Još dan denešńi se zove *U Svetoga Petra.* Sveti Ivan sen pravil, ma moran reć, da je sprid ńega na buru poklonec Sv. Oca Boga, za Sv. Ivanon Svih Svetih kapelica bila nigda, seda je od ńe samo kapić (to je ono, če je bivalo zad ontara). Divicu Mariju sen već rekel, Križ sen spomenul, samo mi je pravit, da su ga postavili ježuviti, kada su pervi put pridikali Verbnici. Pervo je tu bil poklonec Sv. Tomi.

Starih crikvin i mirišć od ńih se vidi dosta po venu. Zovu je, da su to *gerške* crikve, od onda, kada je ovuda bila gerčarija, kada su

ovdi stavali Gerci. Sveka takova criki bila je nevelika. Dvera su ńoj gjedali va gerbin, a va buru je imela prevolt, pod ńin ontar, a za ontaron mesto, kadi se je pop obelčival za poć mašit. Ovo mesto zove se *kapić*, a bilo je prevoltano i basije, niže od krova. Dvera su bili na takovih crikvah samol jedne. Nade dvermi je bila koti je'na poneštrica, a va ńoj zvonec, zač veli zvon nî mogel bit. To je bil ńe *zvonik*. Ni poneštar nisu imeli te crikve, nego va kapići pukotinu, a po bandah škuje, koliko bi mogla dobra pest pasat. Govori se, da su bili gerške, ne znan, po čen, ma su rabili katolikon. Još nî sto let, da se je va nikih mašilo. Seda pek 'oću van je nabrojit ovdi na kup (zač već sen je, ako ne falin, sve zasipal ku simo, ku tamo). Na mori je *Sv. Mikul* i bival je poklonec. Po putu 'z grada va Veju je *Sveta Nedija* na 'von kraji poja, a na 'non je *Sveti Frančisk*. Malo zgora ńega poklonec *Sv. Jurej na Kidri*. Od Mestińaka ravno va jugo je *Sv. Kuzma*. Ov je imel dvera va termuntanu. Po putu na Garicu je *Kapelica*, poklonec. Od ńe va termuntanu Crikvišćih je bila *Sv. Trojica* (ako se nis' prefantil, zove se i *Gospoja Snigava)*. Ovdi je bil mostir i još dvi kuće, koti gosposke polače. Kažu mirišća, ako ne lažu. Od Crikvišć va termuntanu priko Ubrova pod mesti Glavicami je bila *Sv. Mendalina*. Ova je prez kapića. Od ńe govore, da se je hodelo na *Gradec*, najstariji Francipanov grad, po raknih. Pred Gracen je bil *Sveti Duh* z dvermi na termuntanu kuntra dveron od grada. Gradec je bil zidan na pet kantuni: od bure su bili tri, a od gerbina dva. Kako se vidi, bil je nutri razdijen na tri deli, od termuntani v jugo i od bure va gerbin. Visok je mogel bit na dva poda. Od gerbina i juga se vide uske poneštrice, po kih se je moglo pušat ven na neprijatela. Bašta da nî bila ta banda i visočija, nego ona od bure, ka je nad potokon, a ona je na gerbin bila nad dvoron. Ov je bil obzidan ze tverdin zidon. Seda je ta dvor oraće mesto. — Na jugogerbin od Graca, na verhu gori je *Sv. Kerševan*. Okolo ńega su 'se nikakove gromačini, kako da je bil ograjen, ali fadigan. Nahajaju se i bokuni od lonac i padel. — Od Sv. Mendalini na termuntanu je va Smihovili bil *Sv. Mihovil*. — Na termuntanu od Čofrove su *Mirca* ali *Umirje*, i nutri je bila criki (kot sen nigdi već rekel) *Sv. Mirka*. — Doli na mori pod Risikun je *Sveti Marek*, naproti ńemu priko mora v jugo-buru je li na mori *Sv. Jurej*. — Va Vincih je *Ogrul*, nigdańi mostir belih fratar, ma ga već nî poznat, a crikvina sv. Mikuli se još malo vidi, berzo će nestat i ńe, zač more i bura moraju ju pojist. — Mirišće od nikakove crikve je i

va *Domjih*, biškupskon dermuni. Nad glavinun su nikakove zidini, *Veli Grad*, *Stražnica*. Zid od gerbina se dobro pozniva, i imel je tu jedne dvera. Doli je hodel do mora, a gori na jugo do valometa. Seda se ne more reć, če je to bilo. — Od otoga v jugo su nikakove gromačini, bi reć, da je bila nikakova bran i to. — Na *Velon Gajni* su isto takove gromače. — Na Gracih je sejeno, ma nigda se je ta verh i fadigal. — Na Hlamu li je gromačina, ka traži v ove sprida. — Još je je'na na Rankovi, Očičišćih, Za Mažav i na verh strani na Jazu, ter na verh Zakojenice. Če su bili te gomilini, morda nan pravi ona, ka je Kostriji, kadi su na je'non mesti našli silni popel.

Te sorti gromač se vidi i po celon škoji, ma naš put za denes ne peja tamo, zato ne ću da od nih govorin, nego se vraćan nazada va grad, da spomenen *knež-dvor*, dvor od polače, ali seda je samo ime *i Baćin dvor*. Ov je bil nigda na glasu. Ako je ča ki va niko starinsko vrime udelival, za č' bi mu morala bila poć glava na bandu, nî mu bilo tribi, nego zateć se va Baćin dvor: nijeden nî smel na nega više ruki položit. Ostal je pošten, kot da ne bi bil nigdar nikakova zla udelal.

Grad. Selo. *Grad*[1] su kuće, ulice, puta, dvor, kuntrada, a kadagod

[1] Da, dešeno! Bil se' već skoro pozabil. Nis' posve, ne! Vavik mi je hodelo po glavi, kadi bin ovomu, će gre sedaj, našel mesto, ma nigdir mi nî moglo na red prit, ako ne bi bilo baš pristojno, da sen ovo dal dije s pričela. Kada nis' ondi, rekel sen san sobun, 'oću majkol ovdi. Boje ikadare, nego nikadare. Habajte, ako vas je voja! Homo pre' dvera od grada! Ono nad nimi, ona bela granpava škril, bil van je do nazad nikoliko let jeden mačić z delgin repon, a na kraji mu je bila metlica, koti od vola; okolo vrata je imel žgribni, koti koń, a pod jednun nožicun je deržal opučicu. Ako ne falin, ne bih 'otel lagat, ma 'se mi se pari, da sen čul mater praveć, da je nigda govorela nika pokojna stara Maro Pasaničica, tih i tih judi mat: da je na dverih od grada zapisan Šan Marko, da je prokjet seki, ki grad bogat pride. I od potla to vavik teče. Če je 'otela ta pokojna, Bog ju pomiluj, reć, morda se i dohićivate. Ako se sve i ne bite dohitili, ovdi van ne smin pravit, zač je za to drugo mesto va 'voj knigi. Dosta van budi, da van je pravila, če je ono bil on mačić. — Projdimo se još malo po gradu, da nas zla voja pasa. Ovdi ondi smo već simo-tamo ča ter ča videli, 'se vojače nasiknuli, ma ne će bit za huje, ako još jednuč ves grad otovernamo. Kada smo pre' dvermi, hitimo oko nuter. Viste l' ono na kantun one kuće na pravu ruku? Ondi je mrav vinca od drugih dver, ono su bili nuterne dvera od grada. Da ne bi bili do nih leta 1848. uzidali stari peržun (zač novi prič je seda kneždvori), videli bimo na livu ruku nikakove poneštri, to će reć, da je nad obojimi dvermi moral bit pod, kasarma, turen, če l'?

i sami judi, zač reku rado: „Pasal je pozuh po gradu". — „Če me raznaša na zajikih po gradu?" — *Selo* je vavik više kuć zaje'no ze 'sin, če spada ke kućan.

Placu van već ne ću popišivat, nego homo od dver ravno va termuntanu. Seda smo na verh Pojani, *Nad Mel.* Ove kuće na livu su *Pod Mel.* Ala naprid, evo smo *Nad Pekel*, seda je *Dno Pojani*, (ako gremo *„zgoru stelbicun"*, ćemo prit Pre' Sv. Križ, ma ne homo tam, zač ćemo prit okolo na okolo) i *Srid Pojani*, a liva ruka visi nan nad *Pod Groti.* Ovo ravno je *Pred staru Škatu*, ma nî nan tribi poć tamo, zač je na kraji zaperto. Boje, da se pomeknemo *„Zgoru Pojanun"*. Na pravu ruku opet je otvoreno, ma ćemo i tu z nikoliko koraki prit do zida, pek ćemo se morat vernut, to je *Pred Starčića.* Već smo *Na Verh Pojani.* Zavernimo na livu ruku, ovo je *Verh Roča.* Homo doli, vidimo *Roč.* Još malo naprid. „Ne more se, če je krivo?" A viste l' zid? Ma vare prišli smo *Na kraj 'Roča.* Nî druge, vaja se vernut. Ovo na livu je *Klančić pred Kosmića* va Smokovec, ma homo svojin puten, ali svoj put, da ne bimo razbili nos va *Žičićevu Voltu*, ka nad ńin visi. „Kadi smo ovo?" *Na Verh Roča.* Pojmo zgoru. Ovamo *Pred Kasalić* na pravu ruku ne zavraćajte, ač će nan se dogodit, koti i v Roči. „Toliko da nis' z noson lupil va zvonik! Ka sikira je ovo?" Če ne vidite, da smo *Pred Crikvun?* Jur vas v oči bada, slip van je zikopal. Ovo na pravu ruku je *Saliž* ali *Zdolu Saližon*, a ž ńega se gre *Za Criki* va termuntanu na *Dverca.* „Če je ovo ova škuja na livu od zvonika?" *Po'zvonik.* I na pravu je *Po'zvonik.* Držte se live! Ovo su *Dvera* (ma jih nî nikad ni bilo). Od *Smokovca* naprid je *Smokovec.* Homo još naprid, jur ćemo nigda i na kraj Smokovca prit. Opoj! Poj ća, poj, babane, da te stari ne zeme! Propiju smo se tribida zavećali hodit po kantunih. Ni ovdi se ne more deje pred zidon. Nî druge, vaja se vernut. „Če smo ovo *Pred Svetu Mariju?*" Da. „Posopet smo već prišli na priču, zač vidin zid". Ne bojte se, ne, nismo. Ne zandrite va dvera! Zakrenite za *Sveti Luk* na pravu ruku. „O, seda ši!" Seda je lipo, če ne? E ma ovo smo na *Dvercih.* Pustite me malo, da napasen oči po moru, po gorińen i dolińen kraju. „Ala šu, berzo!" Če su van ovce škodi, ali van se doma plaču? „Ne, ma nî mi lezno. Još toga imamo dosti za obać, a ja iman drugoga posla. Niman samol tu po glavi". Na, evo sen za vami, na *Glavači.* Ovo doli na livu zovu niki *„Mala placa"*, a ovo naprid *Pred Nodarića.* Ako 'oćete, ću vas zepejat ovuda na livu *Nad Vertini* na *Opjicu.* Ovo je *Na dno Saliža.* Ovuda zdolu, vavik na livu bimo

prišli pod onu voltinu Nad Vertini, zač je doli kajuga, koti loki. Ovo je *Pred Pepića*, *Pred Luča*. Ovo je *Zdolu Opjicun*, ovo *Pred Sveti Križ*. Ev' 'di ne homo nuter, ovo je *Ogulin* ili *Gulin*. To smo opet na placi pred polačun. Srako! Viste l'? Ono doli na dno place je *Kovačnica;* nutri je moj pokojni ded kovival, a seda nî ni znat, kadi mu je kovačnica bila! Homo na livu ruku *Pred Magazin*. Ala ravno zdolu. Ne udaj van se poć na livo, to je *Mokri Dvor*, zač ne ćete kuda imit prit ven, ako se ne vernete. Evo smo, kako će Bog, prišli i *Naverh Potočini,* pek ne ostajmo ovdi. Ako gremo na livu, imamo drugu *Zdolu Opjicun*, kuda bimo prišli pred *Klančić*. Homo *Zdolu Potočinun*, da majkol pridemo *Nadno Potočini*. Još nismo na dni, ma ga vidimo. Ovo na livu je *Klančić*, a mi pojmo na pravu, pek zgoru na *Vertec*. Ovo naprid je *Galija*, a ovo široko na kraj ńe na livo je *Plokata*, na pravu nan je posopet *Pred Magazin*, pek placa. Smo l' već finili? Zač seda i meni već velna tere. Berzo, berzo smo gotovi, još se malo poterpite. Kamo je šla sikira, neka gre i toporišće. Je l' pravo? „Neka bude na tu vašu, samol pašćimo se!“ Ter ne stojimo zaman. Jur vidite, da se ne muhamo. Ma čovik nî tić, da će zletit.

Još nan ostaje *Pod Jabelnu* ali *Jabelna*. Kuda ćemo na ńu? 'Oćemo l' z Opjice, al s Pred-Luča, al z druge Zdolu Opjicun, — ziberite sami, a 'ren na placu i *Zdolu Svetin Martinon Pred Sveti Anton*. Za Šparelov Zid va *Varoš*, a odovud *Za Gradi* pogjedat ću malo va *Dragu*, na *Grohot*, *Bočinu* i *Namori*. Greste l' i vi? Homo skupa.

Tako smo videli sve. Zapametite: ovo, če sen mislel sam obać prez vas, zove se 'se zaje'no *zven grada* ali *varoš*, zač je zven zidi, s kimi je bil Verbnik va niko vrime ograjen, da nî nuter ni tić mogel prit, a kamo l' zločest čovik, zaradi koga su te zidi bili udelani. Grad je imel dvoje dvera: *vele dvera* i *dverca*. Kada je zvońivala Zdrava Marija, dvera su se zatvarali, i ki je bil nutri, nutri je bil, a ki je bil zvena, bil je zvena: do dana se već dvera otvarali nisu. Ma to je bilo još pod lazaćen. Seda toga nî, a kadagod bi morda boje bilo, da bi bilo i seda.

Kako stoje kuće? Po gradu su *ulice* uski i kratki, ter se zavraćaju simo-tamo, zač su kuće povrejeni 'se je'na do druge, koti tiće v ńazli. Va 'no vrime, kada se je Verbnik zidal, nisu judi gjedali, kako će ńim bit lipče i prostranije, nego kako će se legje obranit od tuje vojske. Zato imaju dvera kuće ka v jugo, ka v buru, ka termuntanu, ka va gerbin, kako je kadi lištije moglo prit. Tri-

bida je prija bilo i ograjenih dvori ze zidon okolo na 'kolo, ma seda jih je malo, još su (ako smin ovdi reć) ove dvori: na dno Potočini (Gerškovićev), na Potočini (Polonijov), na Pojani (Frankasov i Feretićev), za crikvun (Mirićev i Hrijčev), na Glavači (Baćin i Puntaričin), na Saliži (Maloga Pera), Pre' Sveti Križ (Celovićev), naverh Potočini (Gerškovićev). Zven grada je Za Gradi (Gerškovićev), nadno Škujice (Zahijev), va Varoši (Tojanićev).

Po selih su kuće veći del raztrešeni, ali jih je po pe' šest 'se v je'non redu. Najveć gjeda je'no pročeli v jugo, a drugo va termuntanu, a dvera su ali va gerbin, ali v jugo. Sveka kuća gjeda imit svoj *dvor*. Ako jih je više redon, ontrat imaju malo dvora. Seka ima svoj *vilaz*, kako i gradu, a svi skupa zovu: „To je naš *dvor*. Mi smo ve dvori (i: va dvori)", a dvora nî ni sleda onakova, kakov judi imaju po svitu.

Kuća i dvorište.

Kuća. *Kúća*, *hiža*, *konet*, *konat* je sve ono, kadi judi stavaju. Kúća se još zove i *lumer*, zač prave: „Prišel ga je iskat na lumer". „Šel je po lumeru". „Toga ja ne na moj lumer". Više puti je *kuća* i samol *dverä*. Nego puštimo to ća, seki reče, kako mu se zmisli on čas, kada se s' kogun gana.

Toliko, da nis' zaboravel: kuća je i „*doma*". „Ja sen 'z *domi* šel, a on je prišel doma". „On gre doma". „On van je doma". „Prit' 'oće doma". Nego *doma* je kadagod i celi grad oninstin, ki su kadi po svitu. Dodar je kuća i *dom*, zač se reče „Aj, dume, dumiću (dome, domiću), nî mi ga nada te!" Kada sen se vernul na pravjani, neka bude još i ovo: *hiža* je, kada je slaba kuća, kada se š ńun ruga, ki za ńu govori. *Konet* i *konat* se govori večer: Ako je ki kadi zven svoje kuće, a moral bi bit v kući na dobu (od Zdrave Marije naprid), da more vičerat ze svojun famejun, nego ńemu nî tribi večere, zač je sit, a drugi ga fermuju; ali ako bi 'otel sam ostat, drugi ga spravjaju doma, pek se tada govori: „Vaja poć na konat". „Tribi je poć na konet". „Vaja poć majkol na račun". Po 'vom bi rekel lehko, da *konat* ne će bit konak, nego „račun", ma sen dosti puti čul reć baš *konak*. „Cete l' nas zet na konat?" pitaju, ki pridu večer v kuću, a misle (ali i ne misle) va toj kući prenoćat.

Pokli smo videli 'se, kako se zove *kuća*, vijmo malo, če je opet to, ta kuća i od česä more bit, kakova i kolika uža bit, i če je kadi po nutru.

Čujem praveć, da je nigda bilo u nas sila derv, i da su judi bivali na drugih mestih, ne, kadi su seda. Sleda se tomu nahaja

dosta, a kućan sleda nî. To će reć, da su ondańe kuće mogli bit od derva, koti jih je po svitu dosta i seda.

Judi su niko vrime, nasvalito siromasi (još nikih pametin i ja, ki sen, more se reć, dica) ugrajivali kuću od gola kamena. Takova kuća nî imivala zidi, nego četire debele, duple gromače. Znutra bi ju požbukali na peto-šesto, a pokrili bi ju ze slamun. Kadagod su te sorti kuću zvali *jara*. Nahajala se je kagod pokrivena z opukami. Seda svi splohon stavaju va zidanih kućah (ne znan, je l' ki kadi po selih, ki žive va jari), a pokriveni su sve z opukami i oznutra i ozvena lipo požbukani, dodar i pohartani znutra ter mnoge i poštukani, a ne kako-tako, koti one jare i jarice.

Po višini je kuća: ***podložna, podložita; na jeden pod; na pod i sufit*** ali ***granar; na dva poda; na dva poda i sufit. Na tri podi,*** ali *tri* ***podi i sufit*** su redke, ma je nikoliko i ńih. ***Podložita*** kuća nima poda od desak, nego *tla,* a zovu se ***pod,*** nabjeni z ilon, ali čevjenun zejmun. Gradu ni sada nijedne, a po selih je još kagod kadi ter kadi. Kuće od slami (to je: ze krovon od slami), a zidi od golä kamena su bili vavik podložiti, a zidane, kot sen rekel, kâ ter kâ. Podložita kuća je visoka za jenoga čovika. S tal ńoj se z rukun lehko krov doseže. — Kuća ***na pod*** ima doli tlo, a na višini, koliko je čovik visok, i koliko doseže ze rukun, kada ravno stoji, ima *pod,* kadi judi stoje — Ako je kuća ***na dva poda,*** onda je dva puta viša od one na jeden pod, zač od poda do poda mora bit trinajst do četernajst nog višini. — Kuća ***od tri podi*** je tri puta viša od one na jeden pod. — ***Sufit*** ali ***granar*** je sva kuća od zadńih gred nutri nad podon do pod krova i pod krovon. Ta sufit biva kako kadi visok: niš, pol nogi, nogu i do 6 nog do krova.

Kuća se miri po dejini na *pajol*[1]. Kuće su „od maloga pajola" i „od veloga", ali nijedna ne ostane na jenon pajoli. Veći del su „od pajola i pol", „dva pajola", redko više od dva pajola i pol. Po dejini gre i širina. Kuća je veći del vavik uža, nego deja.

Kuća je „od dvi kuće", ako se staroj prezije nova s ke-te bandi, ali kada se vela kuća pretińi bilo s pleteron, bilo s pravin zidon.

Po krovu je kuća ***„na jednu vodu", „na dvi vodi",*** ali ***„na pavijun"*** pokrivena. Ako je „na jednu vodu" pokrivena kuća, ontrat se ziliva sva voda, ka na ńu pade, po jednon kraju na tla. Kada kuća ima „dvi vodi", ontrat voda pada ž ńe na dva kraja. Ze kuće

---

[1] *Pajol* je pek dejina od jedne ***deski:*** dejina deski je pajol od urdinarija, najradije dvanajst do trinajst nog.

pokrivene „na pavijun“ teče voda na sve četire vetri. Ako ne more, onda mora teć majkol na tri.

Pervo nego[1] . . .

Prija nego gremo v kuću, pogjejmo ju malo još ozvena. — Kadi je vilaz v kuću, ali kadi su ńoj dvera, ono je *sprid kuće,* a drugo je *zad kuće* ali *za kućun. Pod kućun* je, če je ozdolä, a *nad kućun,* če je ozgorä . . . Seda smo sprid kuće i vidimo dvera, ma su na visoki. Va podložitu kuću je bilo lehko poć, zač je imela dvera na tlih. Kako ’oćemo va ’vu urtat? Viste l’ eno, ono je *stelba,* a po stelbi ćemo poć letko na *balaturu,* a ova je pre’ dvermi, nî tribi, nego prekoračit prag. Ma ne pušćan vas nuter, dokla van ne zbrojin, če je ozvena. Srako biše van mučat, pek ne bih se bil s vami ganal, kot sen van bil obećal. Kada ste počeli, tako dajmo.

Stelba je udelana bilo od derva (prija je to bilo splohon), bilo od kamika (seda je ovo splohon). Ako ne bi bilo stelbi, ne bi bilo ni *stupi* na ńoj.

Balatura je uvik od derva, a more bit pre’ dvermi i — viste l’ eno pred poneštrun? — onajsta se zove *balaturica.* Ova stoji na *gredah,* a ona na *gredicah.* Ma dervo ńije i bišivi, a najviše se utira, seki dan, gre ’se na meńe, a kamiki se vidi sve to više, i kamik je vična roba, zato van je naš človik dervenu (ali gušće *drivenu)* stelbu i balaturu hitil ća, a udelal kämenu, samol kämenu balaturu zove *volta,* zač je zvoltana od kamena, ma je udelana na meltu.

Ovamo na livu je livi kantun, onamo na pravu je pravi kantun kuće. Z prave bandi ima ova kuća jedno *pročeli,* a z live jedno. Ono opuk, če se kaže zven zida, je *naštrih,* a i *podjata.* Va staro vrime je bival naštrih po dvi nogi i više širok, seda ga već nî, ako ne na dvih-trih kućah, vidit. Stisnuli su ga, a ne znan, zač. Seda stavjaju pod opuki škrili na zid, ali debele kvadreli, kvadrani. Ako

[1] „Uh, ma ste trišćen! Vi ste pravo netermaten z otin vašin pravjanin. ’Otel bite pravit sve do vlasa. Sekamo nos zabadato“ . . . Ne zamirite, ne zabite, na čen ste. Nis’ propiju cipidlaka, ma sen deržal, va mojoj bedastoj glavi, ako je malo i priprošća, da će van ugodit, ako van još ča pravin. Če ste ono ’oteli reć? — „Da već te letenijo berzo skončate“. — Če ću ja tutu udelat seda! Vi ne hajete za ’vo, a ja nis’ nego načel! Ne dajte, ma ćete se pokajat. Kada ne ćete, ja van nê pravjat. Začepite slobono uši, da me ne čujete, zač moran ganat, ako ne, bin puknul. Tako, ja ću doka govorit san sobun. Kadi sen ono bil ostal? Aha!

ki želi, da mu bude kuća malo na gosposku, ontrat pod opukami na mesto naštriha po starinsku čini, da mu zidari zimeltaju koti jeden zverńeni kopań, a pod ńin na zidu nikakov jeden teg, ali više tegi, pasi, onda se to zove *guša.* Venkari užaju udelat *lindu.* To su kvadreli ali škrili jedna do druge, a za pol nogi zven zida na pročeli, i gredu ravno z onimi pod opukami.

Nego na enoj kući se vidi pod opukami i još nič belo na čevjenih kučicah. Ne bi rekel, nego da je ondi povajena kita od nikakóva derva. Ni ono dervo, nit je ozgora celo, koti je ozdola: gori 'noga pol fali. Va 'no se stiče po konalih voda ze krova i gre, kamo judi 'ote, a ne, kamo će ona. Ono van je *gurla* od lati. Kagod kuća ima gurlu i od kamika, ma se vidi, da to nî baš jako naredno, ako i je vično, zač se kamik s kamikom ne more tako zacelit, da ne bi mogla mej ńih voda skrozi na zid cidit. Ako voda na zid kolikotoliko kada ter kada cene, on čudo terpi i ńije, pek meńe dura. Stari nisu poznivali gurli, nego *žlib.* Ov je bil ali jeno delgo dervo zdelbeno, ali dvi deski zbjeni jedna za drugu po kosti, ali pek opuka do opuki jedna pod drugun, a s kostun (z bokon) zazidani va zid. Ako je bilo tribi zatvoreni žlib udelat, onda bi poklopili bili dvi opuki kost ke kosti, bok z bokon, i zazidali va zid, pek je bila gurla udelana. Ozvena su namaživali z meltun od japna i na fino stelčene opučice, ter ni mogla voda ni cenut skrozi va zid.

Ozvena se vide na kući *poneštri.* Nisu vele i stavni su na mesti, kadi su mogli najlištije prit. Podložita kuća ima jenu, ali nijenu, nego samo *poneštricu.* Kuća na pod, ako je od pajola, imuje po jednu, ali do dvi, i poneštricu, a veće imuju i više poneštar. Va pročeli i na konobi biva *okno*: to je poneštrica na kolo, nego na konobi je redka. Stare kuće su imivali *okno* namesto poneštri. — Kada imamo posel ze poneštrun, moran pravit, i kako se ča na ńoj zove. Ona je na četire kantuni, ima gorińi i dolińi, livi i pravi *prag.* Stare kuće su imivali *oblok* ali *krivec* mesto gorińega praga, kako imaju još i seda dvera od konobi, ma se to već zgubja i ovdi, koti se je zaterlo i ondi. Poneštra, prija nego će se stavit na mesto, mora bit zišpaletana i prevoltana v zidu, a onda gre na mesto: to je, da se pragi dadu na mesto. — Poneštri imaju za zaprit ozveńa *dvornice.* Ove imaju *maškuje* železne, a ove su natekńeni (nastavjeni) na železnih *kańolih. Kańol* je železna kučica zalivena z jednin krajen va prag, a jeden kraj ńoj gjeda na zgoru. *Maškuja* je li železo prebjeno na dvornicu, a ima na kraji zven dvornice škuju, da se more nastavit na kańol i na ńen vertit. Ako se dvornica zneme

s kańoli doli, onda se zistavi. Na dvornici je *ručica,* splohon drivena, da se na ńu more položit *tres* (kada je odperta, neka veter š ńun ne buba) i *tresić* (kada je zaperta, da ju veter ne bi operl). Male poneštri imuju po jednu drornicu. Seka dvornica je od derva. Ozvena ima desku celu na zdolu, a oznutra ima dešćice na priko po ńoj zabjeni i malo olištani, da budu lipče. Poposke kuće i ke se derže na gosposku, imaju mesto dvornic *peršijani.* Ovo su koti nikakovi dužice jedna do druge vediveni z mozgi (ali z oson) va dervo, da se mogu pregibat, a priko ńih jedna palica. Kada ju se dvigne, opru se one dešćice, a kada ju se potegne zdolu, ontrat se zapru. Vidi se seda na nikoliko kuć i železne dvornice ali *škura.* — Da ne bi šel zločest čovik kuću, kada su dvornice operti, zaliveni su va prag železa: jedne na zdolu, druge priko ńih. Onda je poneštra razdijena 'se na male poneštrice, škatulice. Železa su na poneštrah (i na poneštricah od konobi) blizu tal, a gori jih nî tribi, zač prez stebice nebi mogel v kuću poć.

Već bimo mogli poć v kuću, ma prija, nego gremo, moran još reć majkol, od česa je zid udelan. Zid je udelan od *melti* i *kamena.* Va zid 're sekakovo kameni, ma za kantuna i špaleti od poneštar ter za obloki 'oće se posobojno kameni. Mora bit koliko-toliko delano i nasvalito za obloki mireno, da pride sve na šèst udelano.

Seda stupimo priko *praga,* prekoračimo prag od kuće. Na dverih je, koti i na poneštri, četire *pragi, kańoli* i *maškuje.* Dvera su od deski: z nutra su deski na zdolu, a zvena su napriko.

„Ma ove dvera su zatvoreni!“ — Niš za to! Rinite, morda su *zabuhńeni!* — „Ne dadu se odprit, a rivan, koliko moren.“ — Ćapajte za *kolonbar,* potegnite k sebi, pek rinite! — „Ne da se!“ — Potegnite za ta špag, ki visi zdolu z ote škujice, pek rinite dvera! — „Ne 'te, da se opru!“ — Tako su *zaklopjeni.* Prez *kjuča* ni ne ćemo niš opravit. Kadi je pek kjuč? Dajte ruku pode dvera va tu škuju i šlatajte, morda ga našlatate? — „Sen ga našel, ši!“ — Dobro. Viste l' ovo, če se drži v ruki, je *uho,* a ovo, ova motičica, ovo je *straža,* ali su *straže.* Zateknite ga va vu škuju ńa dverih! — „Sen, ma ne će da se opre.“ — Ste l' ga ki put obernul? — „Ne.“ — Obraćajte od praga na ven! — „Ne će da se opre!“ — Obraćajte uho ke pragu! — „Seda je, ma još ne će da se opre.“ — Morate dvignut *ščekadur* ali *zaletavec.* — „Aha! seda je!“ — Hvala Bogu, da smo već jednuč operli. Koliko je tu bilo tribi muzikana, dokla smo otvorili! — Kada smo operli, smo i finili od dver, da rečen: Nismo ne! Još malo-malo, pek će bit kraj. Pogledajte ovu

škatulicu od železa! Ovo je *zaklop*, a ovo, če kjuč ze stražami pomiče, je *pralica* od zaklopa. Ovo va zidu je škuja, kako ćapa kraj od pralice, da se dvera ne dadu oprit. Ovo ozgora pralice je *zaletavec, šćekadur, kjuka*. Zaletavec se dviže ze *špagon*. Šćekadur se dviže ze jednin železcen. Kjuka se dviže ze *kukun*. Šćekadur je mlaji, a kjuka još mlaja od zaletavca. On i ona, a najveć ova su na gosposkijih dverih bivali do seda, a seda imaju je i siromasi. Mesto škuje za zaklapjat i zašćekńivat dvera biva načińeno i železo va pragu zabjeno i z olovon zaliveno.

Starinski zaklop je bil od derva, a zval se je *ferfajka*. Seda se još nahaja kadigod na stanu. To je bila dešćica izgora narizana, a stala je na dverih va dvih ručicah. Kada bi se rinulo va dvera železnu kučicu ali kjuč, dosegla bi va jeden od onih rizi i zakučila bi se za zub ter pomeknula ke pragu, ali ća od praga dešćicu. Tako bi se dvera otvarali, ali zatvarali. Seda još kada god zovu zaletavec ferfajka, i ferfajku zaletavec.

Tribida van moran opomenut još nikakov zaklop — *samoklop*. Ovo je zaklop, ki se zatvara sam, a otvorit, oprit se ne more prez kjuča. Zaprit se pek ne će, dokla dvera ne lupe va prag.

Pod kjučanicun, ali nad ńun (kako kada i kako kadi) je još jena sprav za zatvarat dvera znutra, a to je *kračun*: jeno železo na kučicu stoji mej železnimi škujicami, na sredi ima zajičić, da se ne more zidit, i leti onamo, kamo se riva z rukun, ter ostane ondi, dokla se ne pomekne z rukun posopet. Ako je kračun na zvenskoj bandi dvar, onda ima još i *rep* probjen, da more pristat na železno oko zabjeno va dvera. Kada se ove zapru i kračun prestane na to oko, ontrat se priko ńega skroz oka proverze *lokot* i zapre s kjučićen. Seda su dvera *zakračunani* i *zalokotani*. Kračun rabi najviše v konobi, a lokot na mošunah i vertih (prija je rabjival i na dvornici). *Dvornica* je bila pôl dver i na venskon kraji od praga, ter se otvarala na ven, dokla su dvera rabjivali za poneštru, i dokla su — da prostite — prašce imeli frankižij, slobu, hodit, kuda jih je bilo voja. Još je vajada jedna takova dvornica gradu, a veni će bit morda kagod više. Na starih pragih su ńin još ostali senjali.

Pasali smo stelbu, bili smo na balaturi i na volti, ma smo zaboraveli zice okolo volti, a kada nî ńih, železa

Škuja za od sebe poć, *považa*, *kakara*, *šekret* kadigod (nasvalito u nagosposkijih kućah). Novije kuće, samol ako je mesta, zatiraju škuju v kući, a delaju na volti. Provaža je koti jedna mala kućica: ima krov, dvera i male poneštrice, a nutri mesto za sidit na škuji.

Najveć je jednako široka i delga, a visoka je, koliko more nutri stat čovik malo prigńen z glavun.

Kuća i pokućstvo. Operli smo dvera i prišli v kuću. Gjedajte, da ne padete nuter. Viste l' onu škuju pre' dvermi? To je *kunturata*. Kada je operta, vežgimo sviću i homo doli po stelbi drivenoj, prija nego ćemo pogjedat kuću. Ter ćemo potli imit vrimena (ako nan ne bude lezno, ćemo morat oleznut, koti i on, ki se je imel oženit). Čuvajte, da ne padete, zač ova stelba je „pusti me s mirom". Ako kadi ćapate ki papavučinu, ne jadite se, zač jih dosta po konobi visi. A pek kada pridemo ven, 'oćemo zet šćeticu v ruki, pek ćemo je očistit. Ste l' već na tlih? Pogjejte, kuda smo prišli! — „Mešter, ki je delal ovu stelbu, dešeguro ni imel drugoga orudja, nego sikiru i svider". — Pravo ste rekli, baš ste ugonili. Samol morate znat, da je to bil mešter nevoja. On je zel sikiru, šel va dermun, posikel razvilast hrast, prenesel ga doma i zvertel va ńega škuje, pek va seke dvi zabil po jeden dren, — to mu je bil *stup* ali *skalin*. Kadi su se kiti deržali skupa, uperl je va tla, a kraje ńin je uperl va zid pod konturatun, i tako van je nastala ta stelba. Ma ne mislite, da su 'se stelbi za konobu ovakovi. Je jih, i ke je udelal i malo boji mešter, ma su i one splošne.

Ovo, če ovo leži na tlih poduperto s kamiki, ove gredi su *pokladi* — Na ńih, kako vidite, leže *bečve, bečvice, karateli* i *karatelčiće*, z jednun besedun *okruti* za pivo: vino i bivandu. Na pokladih stoji *bedeń, čeber, čebrić*, ako je mesta i *otakač*: ovo su okruti za nakińivat, kuhat vino (da rečen: mest). Va otakač se otače mlado vino, a ž ńega se preliva z *dižicun* ali s *keblon* va beči po *liju* i po *traturu*. — Čebri i čebriće rabe dodar za kisat *ripu* i *kvašenicu*,[1] i za deržat žito i kunpir, ako nima gospodar dosta iškrić i starih iškrińin. — U ribara ne fale *barili* i *mujače* za slane ribi, a drugdi majkol *mezarolica*. Baril nosi ime sobun, zač je od derva, koti i bečvica, samol ova je na sredi bokasta i šira, nego na krajih (na glavah, na dnih), a baril za ribi je jednako širok, kako doli, tako gori, i nima nego jedno dno, a drugo dno mu je od bokunić deski, ke rabe za kuntrafunti na ribi. On vavik stoji na zgoru. *Mezarolica* sliči, traži sva va kebel, samol je od debjih dug udelana i nima ušuj. — Ki ter ki ima *kamenicu* za uli. Ovo je kamičina otesan na zubaticu ozvena, a znutra zdelben na puntarol i isto pozubaćen na

[1] Če je ovo, moral bin pravit drugdi, ma boje, da pravin ovdi. (Prenesli smo na svoje mjesto. — *Ur.)*

fino. Gori ima pokrov od derva. Jeden meńi del pokrova je ferman za kamik, a veći del se derži ńega z brutavelicami, maškujicami. Sprida ima škuju, a skroz ńe pride železo, ko je va kraj od kamenice zaliveno, ter se va potribi more kamenica zalokotat, da ne ide nuter tat. Kamenica je veća i meńa. Kakovu ju se 'oće imit. Furma je, kakovu ńoj da kjesač: na kolo, na četire kantuni, sprida na kolo, a zada ravna.

Uh! Če 'vo smrdi? Kako nič hroka: hrok! hrok! Ne zamirite, to van je kmet, da prostite, prasec, kada mu je tako ime. Deržte na glavi, da smo gradu, kadi nî dvora ni prostora, i zapametite, da potriba nima zakona. Jeden kantun konobi moralo se je ogradit z gromačun, da se more nutri past prašce, to van je, da prostite, *kasal*. Nad ńin je gori na podi *škuja*, a po ńoj se hita va kasal smeti, i rabi za provažu, zač i ovih je malo posobojnih. — Ne zaudrite tamo va ta kup, to je kunpir, a škoda bi bilo, da ga se natelče. — Ove kučice dervene i čavli železne ter kjini po zidih rabe za visit: meso, verńe (kada ne rabe), a i za 'ne kola (to su dna od okruti), da se ne zgerbače ali zgonbače. Odvisimo malo onu verńičinu na pol razkošenu, da vidimo, če je nutri? Aha! Ručica *stupina* za zalańivat *čepi*, bokuni od jelova derva za delat čepi, i kusi od smokvini za delat *tapuni*. — Ovo je *bet* za nabijat bečve (ali i obruče na bečve), a ovo *povon:* po ńen se telče z beton, a on je upert na obruč z ovin dolińin užin krajen, ki je na sredi basiji, pek spod sebe riva obruč, kamo želite, da pride. — Va veći del konob ne fali ni *kuka*. Evo, viste l' ju, kakova je? Dervo na kuku. Kada ne će dno va utore, na mesto, ontrat se kuku vedije po tapunu va beči i znutra bubne dva tri puta po dnu, da skoči na mesto. Ako je obruč kriv, ter ne će na mesto, onda je poć po *vuka*. Ńega nima sveki. Vuk je jeno dervo k jenomu kraju malo zdelbeno, a va ton žlibu leži železna kučica, ka se more pregibat (vertit) okolo čavla. Ne će l' obruč k redu, upre se jeden kraj derva va dugu, a ze kučicun zakuči obruč, pak se na drugon kraji karga, pretisne z rukami, i obruč mora ali puknut, ali molat (to je: poć za vukon) i leć na svoje mesto.

V konobi ima mesto i velo orudji (ako nî v kući mesta): *beti*, *pralice*, *lemeše*, *kopańe* i *kopanice* (ove su za dva kopańa do tri); jedne i druge rabe za nosit gruh, zemju ter meltu. Oboje su od lesa, derva. Imaju *glavi*, *dno i kraje*, a skopani su od debela drva (govore: javora). Pod gredami su va konobi i derva za toporišća. — Najradije pek pod stelbun imaju mesto derva za ogeń i magriž, ali

spe kokoše, ako ńin nî načińeno dervo za spat drugdi va konobi. Va konobi je mesto, kadi kokoše nesu jaja. To je stara verńina na pol razkošena, nutri je malo slami i ***položek:*** pravo jaje, samol korina od jaja, a najradije ***balica z morä*** (to je kamik, koga je môre otelklo, pek se je udelal na balicu). Ovo se tribida daje, da se kokoš namami, kada ima jaje, da ga pride udelat pol onogä, ću reć, položka.

Sve smo obešli, a nismo dvera ni pogjedali. Vijmo i ńe. One su na mesti, kadi su mogli najboje prit. Stare kuće su imivali dvera od konobi na drugon kraji od dver od kuće, bilo na pročeli, bilo na boku od kuće. A nove veći del imaju pod dvermi od kuće dvera od konobi. Ma ne zgubjajmo se va to, nego vijmo, kako su zaperti: s kjučen, s kračunon, ali z jednin i drugin. Niki imaju još po staru ***zavor.*** To je jedno dervo, ko se vedije priko napriko dvar va škuje, ke su z bandi prag va zidu. Dodar bivaju kegod dvera samol poduperti z deskun, dervon, pralicun. Dvera se podupru ovako: Vaja je najprija zabuhnut, ontrat va tla uprit pralicu i uprit ju na ńe, ma je tribi gjedat, da se pralica ne bi zihelznula; zato se nada ńu zabije čavel. Ozvena se dadu dvera oprit, ako se je more malo odmeknut, odleknut ter poć nuter z rukun i prehitit podpor.

Vernimo se ven. Kuda smo prišli, onuda i homo. Tako! Seda puhnimo sviću. Sviti nan sence.[1]

Na dverih je znutra gori vidit jednu, ali dvi kučice; kadi nisu dvi, ondi je čavel i kučica. Na ńoj vise ***konopi*** za derva i voli, ter ***konopce.*** Na čavlu, kot vidite, je obišena ***stračina*** (malo boji imaju ***šugaman***) za tert ruki i obraz, kada se ki opere. Pre' bandu dvar (ćete l' na livu, ćete l' na pravu — kako je narednije) stoji va zidu ***škril.*** Kadi ni škrili, dobra je stara iškrińina, ali starinski stolec, ***bankal:*** ima četire nogi, koti i stolčić, ma je delg i udelan od ster-

---

[1] „Baaa! Na ga, na! Ce ste se zatrubel? Gjedate, koti kańina, kada 'oće zahlapnut jalovišće. Prija su bili 'se vaše. Bil ste peln besed, koti tiki košćic, a seda ste zamelknul. Ce ste omutavel, ali onimel? Ganajte, da ne stojimo ovdi debando!“ — Ne špotajte me! Još mi, hvala Bogu, rabi zajičec, ma mislin, če 'oću pervo, zač se ne znan, da van pravu istinu rečen, česa jet ni uhitit. — „Ma! Pomozi Bože već jednuč, da ste progovorel“. — Mušte, da vas nî glasa, zač ako još jenu proferite, 'oću zamelknut zaspravne, a ne zahuda, pek ontrat hote, kamo vas oba oka pejaju. — „Tako, donka već ne ću ganat“. — Budete l' prežuknuli samol pol besedi, to će van se zbit, če sen van obećal. Da vas oslobodin od napasti, zač vidin da nî ni van dlaka na zajiki, i vi bite pukel, ako ne bite govorel, 'oću počet ala.

žena. Ako nî pravoga mesta za te stvare poli dvar, ontrat su kadigod po kući. Na škrili je *kebel, keblača, sić* za vodu, a pod ńun kadi ter kadi visi *segul.* Na podi je *lavadurica, burača, dižica, prašća dižica.* Vidin, da me gjedate, koti ki nî toga nigdar čul, koti da ćete mi reć nič. „'Se to van oprašćan, ganajte". — Tako, pravite: 'se, če sen to pobrojil? — Dobro. *Kebel* je okrut od derva, doli širi, gori uži i ves na kolo. Udelan je od *dužic.* Doli ima dno, a gori dva uha. Da se ne raspe, imuje po dvoje, troje *obručiće.* — *Keblača* je, če i kebel, samol je doli uža, a gori šira, ali jednako široka, kako gori, tako doli, a uši ima zverćeni. — *Sić* (više puti mu reku *kebel od rama)* je isto, če i *kebel*, samol nî od derva, nego od rama. Ves je koti kotel ali pińata, samol gori ima po tri persti široku krunicu zverneuu na ven. Nima ušuj, nego ručice. 'Seka ima gori dva traka zabjeni va krunicu, a doli je jeden zabjen va bok. — *Segul* ali *pińatica* je li od rama, ima uši i proveslo, a rabi za kalat vodu.[1] — *Lavadurica* je, kot i keblača, na kolo i od derva, složena od dužic, samol je najviše visoka po je'nu kvartu, ali koliko doseže perspalec i kazalec, kada se protegnu. — *Burača* je meńa od lavadurice, a viša, bit 'oće za tri deli keblače i ima je'no uho zverćeno na široko. Na buraču sliči, traži *burica,* ma ova nì pod keblon (koti ni *čista burača,* zač obi rabe za mliko), nego ova burača, od ke je pogovor, rabi za spravjat pomije, davat, nosit prašcu lokat (ali *lokilo.)* — *Dižica* je doli uska, gori široka i prilično visoka, ima jedno uho na usko zverćeno, a rabi za malu dicu, da se nauče nosit vodu, ali za nosit vodu na ruki. — *Prašća dižica* je koti i perva, samol ni čista, zač i ona rabi za davat skotu jist. Lavadurica rabi takajše tolikajše za t' posel, a *čista lavadurica* je i za prat male stvare i nosit vodu. — „'Se se vertimo okolo vodi, koti pe. . ec po bragešah, a da bi mi se pilo, ne bih se znal z česa

[1] One perve okruti rabe za nosit i deržat vodu v kući. Voda se nosi va kebli na glavi, a to je žensko delo. Ako će muž vodu nosit, zeme *butraku* ali *barilec,* natoči, sveže s konopcen, gori pasa skroz konopca toporišće od sikire, a ovo na rame, pretisne z rukami, a butraka mu leže na sve pleća i tako nosi muž vodu na rameni. Butraka je na fožu od barilca, samol nima dna na kolo, nego na delgovato, koti jaje. I ov okrut je od derva. Rabi pek redko, dokla je v kući zdravih žen za nosit vodu, nego najveć rabi za pejat vodu na živi, kada se dela livanda i kada se dela betežnica.* — Malo sen propasal priko puta, ma niš za to, prilika je bila dobra, — vernimo se posopet na škril za vodu, da pravimo, če su ono druge okruti na podi.

* Jama, u kojoj se polijeva vapno. — *Ur.*

napit! Uh, ajda, da bite mi pravili i to!“ — Nut! Vidite l', evo ova *čašica:* ovo je *vodna čašica.* Zemite ju z dvimi persti za goriñi kraj i začerpite va kebli, pek pijte do voje. Ako se je čašica vodna razbila, a druge ŋî na čen kupit, dober je i *škorec* za vodu pit. Skorec je ali *kilica* od hrasta, z repon, ali prez ńega, a znutra je malo zitesana i zdelbena. Drugi škorec se još legje udela. Razbjenu pivatnu tiki zemu, i onu polovicu, ka je cela, lipo gori po krajih zravnaju i polištaju, to t' je š čin pit. Na semjih se kupi za pit *bukarica.* Ovo je koti kebel, samol je malo, more deržat polić robi, i nima uha, nego ručicu. Još imamo spomenut: *žmujić od lati* i *laticu.* Jeno i drugo je od lati, sliči va bukaricu, samol je ravno, jednako široko gori, koti doli. Najzada je pek *surica.* Ova je od rama, na je'non boku ima udelan mali široki nosec, zada ima rep, deržalo, toporišće na kraji podkučeno, da se more obisit. Gori je šira, doli uža. Ze sićen gre i surica. 'Otel sen već finit, ma mi je prišlo na pamet još nič: *kacol.* Ov je ves, koti i surica, samor je udelan od lati. — Od 'sih ovih okruti, ke su za vodu i okolo vodi, ne delaju se doma, nego škorce. Drugo se sve kupi od onih, ki ča delaju: bečvari i štańari, kotlari.

Pomeknimo se od vodi na pravu, ali na livu ruku, totu su nan *žerna.* Ove su vavik, kadi najmeńe pačaju, va kućah na dva poda najradije pod stelbun od gorińega poda. Tribi je, da se malo pozabavimo i okolo žernav, ako i nismo melinari. Kadi 'ote bit žerna, veći del se pervo zisiče, još dokla se kuća zije, malo zida, da žernon bude više mesta. Za tin se zabiju dvi, ali tri gredice (po ton, koliko pari žernav ima tu mlit). Na tih gredicah udela se *podec.* Sprida se prebije jedna dešćica po kosti va 'n podec, a na ńoj su jedna, ali dvi škuje za zisipat muku. Na druge tri kraje se tolikajše takajše prebiju dešćice po kosti, 'seka visoka koti i spridńa, je'no pol nogi. Na podiću ali podcu se udela toliko škuj, koliko će bit pari žernav. Seda se položi na pod doliñi *žernov.* Va srid ńega je škuja, ku vaja napelnit ze *škorcen:* kus drva (veći del od smokve) va sredi proverćen, koliko more skrozi *sen.* On se skroz podca vedije va škorec. Da ne pada sen, podupert je z dervon upertin na podi od kuće. Kada je to udelano, vaja fermat doliñi žernov, da se ne pomiče, da ne riće, da se ne kreće, z trimi-četirimi kńini va podec. Ako je sen debel i dobro podepert, ontrat toga posla ni nî tribi. Da se muka ne gubi, okolo žernav se omaže sve z ilon, va ko su prija zamiševal i kozjih dlak. Na doliñi žernov ima se položit goriñi žernov. Nego tribi da i ńega malo pošlatamo, popipamo z očima. I jon je koti i

doliňi opasan z dervenimi obruči, da se ne raspe, ako pukne (zač va kamiku, od koga se žerna delaju, je malo vere, koti ni v cu, ki ujida). Va sredi je i goriňi žernov šupej, ima *okno*. Na doliňoj bandi mu je zabjena priko okna *poprica*. Kada je železo bilo drago, a dervo se nî kupovalo, bivala je poprica od derva, koti i sen. Na boku od goriňega žernova je zabjena *žabica*, želežce ze škujicun va sredi, doseže malo zven žernova. I *žabica* je bivala od derva, još je nî posve nestalo. (Ma kada je bila žabica driveua, nî bila zabjena va žernov, nego je bila od istoga obruča otesana: za goriňi žernov se je moral udelat napočni obruč.) Poklopimo goriňi žernov na doliňi, neka verh od sena pride tikat va 'nu škujicu va srid poprice, i homo naprid.

„Pravo da! Kada je šla sikira, neka 're i toporišće! Nabrojil ste toga, ne znan ni koliko, a niste mi pravil, kako se meje." — Imate pravo! Ne zamirite! Eno gori od gredi va gredu je zabjena je'na dešćica ze škujun va sredi. Dajte malo simo ta prut. Koti da ga je baš niki pernesel za 'v posel, bit 'oće od ňega pravi *mlan*. Samol čekajte, da mu otešen babicu, koliko bude mogla pasat va žabicu. Evo na, već sen ju utesal. Seda ću zmirit do dešćice, neka bude oš malo mlan viši. Dobro je. Dajte simo tu zdelicu i položite ju evdi na livu bandu. Gjedajte! S pravun rukun potežen mlan doli malo nad žernovon, a on se obraća. Već zobje i tuli: tribi da je semlel, če je pod ňin, ma ću opet zasut jenu pest. Kada smo semleli, zemimo i muku ća. Nego kadi je *omelo?* Aha, evo ova nožica od zeca, ovo je omelo. Ako nì nožice od zeca, onda biva dobra i kerpina. Dobra je i metlica od sirka za omelo, ma je preveć redka tei dobro ne ometa žerna.

Nike žerna su za je'ne zerna, nike za druge, jedne jube fermentun, druge vole mlit šenicu, žito, proso. Po ton su žerna: *fermentunovi* i *ospeće.*[1] Ako žerna jube i fermentun i ospeće, ontrat je je tribi seki put *odemlit*, ako će se va ňih mlit fermentun, ali šenicu. Odemeje se evako: zimeje se, če je ostalo va žernih od pervoga mejiva, i onda se još zasipaj, dva vespe ovoga, če će se mlit. Ontrat se ometu dobro žerna i počne mlit, pek pride spod ňih čista muka.

[1] *Ospeće*, od peće (Ne mislim, da je *ospeće* od toga. *Ur.)* je sve ono, če se vesipje v peć, da se osuši za da se more legje mlit. Ne ću toga nabrajat, nego ću reć, da se samol šenica i fermentun (kada god ni proso) ne vesipju.

Pervo nego gremo ća, poredimo žerna. Ove *minice*, *kvartaroli*, *poliće*, *četertiňaki*, *zdeli* i *zdelice* — tribi je povredit na ńe, da ne pače po kući. Pod žerni je mesto za *sarnice*. To su uske dižice, na dni proverćeni z malin svidrićen, va kih se pretiska slani friški sir, da se ž ńega ocidi ožimničina i da ne ide po zlu. Kadi je čudo sira, ne fali ni *korito*. Od časa do časa stoje pod žerni i okruti, s kih se jî, dokla se ne operu, a onda gredu na svoje mesto.

Metla ima mesto za dvermi. Ako ga nî ovdi, upre se na žerna ali je blizu vodi. Najpriličnije mesto je metli blizu kantuna, kamo se smeti nametaju, a to je do škaje nad kasalon. Ona škaja je bila zaje'no i za hodit od sebe *(provaža, provažica)*. Metla je od metlara, a siromasi ju udelaju i od *pojske metli*, nikakove travi. Za udelat metlu nî tribi bogzna kakove mudrosti. *Sirek-metlar* se požeńe suh, zerna se omlate, ma da se ne speštaju metlice. Zemu tada nikoliko *sirčin* i svežu skupa doli na tri bokuni, a gori 'se v jeden *šćut*. To se dobro sveže ze žukvun, na kraji se sirčišćini zjednače i metla je gotova, nî ju tribi nego oparit i pretisnut ter drugi dan početi š ńun pometat. Od pojske metli se dela metla koti od metlara, samol je kratka i nî je tribi parit. Već čudo let se rabe i kupnene metli. Ove su sve koti i domaće, samol šćuta nimaju, nego namesto ńega je dervo.

Pomeknimo se naprid va pročeli od kuće, ali va kantuni od pročela, enamo se nič černî. Ako van se ne blišći pred očima, koti i meni, vijte malo, će je? Černo je, doli se nič vidi sivo, koti jeden kupčić, i 'se bokuniće od derva z jedne bandi nagoreni, ne bi rekel, nego da su *ugorki*. Tako me oči nisu prevarili, ne. Ono je *ogńišće*. Homo tamo! Ogńišće je na *komini*. Komin je za pol nogi viši od poda. Okolo na 'kolo ima dešćice, a najboje je, da su gredice. Kadi ni podvoltan, ondi je nanešen na pod gruh i melta. To je poravnano, ta nanos, i pokriveno ze kvadrelami jedna do druge porejenimi *pjeskomice* (a ne po kosti, na bok). Nad ogńišćen z jene i druge bandi je *špaleta*, gori se stiskaju je'na ke drugoj, dokla se ne slože va *dimjak*, ki gre do verh kuće. Na dno dimjaka je dervo ali *pralica*, a na ńoj vise *komoštra*. Ove imaju gori deju, doli kraću pralicu. Obidvi imaju na kraji kučice: goriňa za obisit ali zakučit se na dervo va dimńaci, doliňa za obisit na ńu *lapiž*, *kotlić*, *piňatu*, *bronec*, *vaporić*, *kastrola*. — Doliňa ima i na goriňen kraji kučicu, za da se more zavisit, kada komoštra ne rabe. Mej timi pralicami su kolonbari propejani jeden skrozi drugoga, kako verugi. Mesto komoštar rabili su prija dervene kuki (zač komoštra su od železa), a

najzad železna kučica, ako je bilo moguće na čen ju kupit; ako ne, operalo je dervo za sve. — *Lapiž* je železni ali zemjeni okrut za kuhat. Doli ima dno, po bandi su mu boki, gori je malo zatvoreniji, pek ima krunicu na ven. Ako je zemjeni lapiž, ima na dva kraja, jeden nasuprot drugomu, proverćeni uši, a va ńe proverzeno *proveslo (proverslo)* železno. Ovo je koti jeden pol obručića, a na krajih ima segdi je'nu kučicu. Železni lapiž ima ozvena uši, a to su dvi ručice. Proveslo mu zakuje kovač, kada ga dâ na mesto. — *Kotlić* je od rama, traži va lapiž, samol nî bokast, i doli je najuži, a gori (a ne va sredi, koti lapiž) najširi. I on ima uši zverćeni, a va ńe vediveno proverslo. Krunica mu je zverńena ravno na ven. — *Pińata* je li od rama, kot i kotlić, ma ona je va dni najšira, i dno ima zgonbačeno na ven. Gori ima krunicu malo na ven, pek ontrat na zgoru je'no pol persta, ali perst visoku. S ńun gre vaviki i rameni pokrov. I ona ima uši, ma su koti dva oka prebjeni na bok ze brukvami. I na ńu, kako i na železni lapiž, mora kovač načinit proveslo. Seka pi'ńata mora bit štańana. Mala pińata je *pińatica*. — *Bronec*, *brončić* je železni lapiž s pokrovon, ki se nuter za krunicu zapada, i viši je, nego širi. — *Vaporić* sliči va bronec, samol ima pokrov na balu i na verhu probjen, a va toj škuji čepić od železa, ki skače simo-tamo. Na krunici ima po tri kučice, dá se pokrov more zavidat, zakučit poda ńe, a ne zileti. — Kaštrola (gušće: *beli lapiž*) je od tenkoga železa, nutri obijena z nikakvun belun stvarun, koti od majoliki. Ona je kako va dni, tako va krunici na verhu skoro jednako široka, a va bokih je malo-malo terbušasta.

Pod komoštri je *ogeń*. *Popel* i *ugorki* smo rekli, još nan je tribi spomenut *pušić* i *glamjicu*. On je goruéi tenki ugorek, a onä je goruéi debeli ugorek.

Ves komin, koliko god ga je, pokriva gori *napa*, da more boje lovit dim, komu je put po dimjaku ven. *Napa* su tri debele gredice, dvi va zid s krajen, a treta priko ńihovih venskih kraj ozvena zabijena, ali oznutra, — kako se zmisli „gorincu".[1] — „'Otel

[1] Ovo je seda zidar. A dokla nî bilo domaćih zidari, zidali su gorinci, pek reć ontrat *gorińec*, ali *zidar*, bilo je svejeno. Na 'v kraj od dvajset let nimamo već potribi od gorińac. Dodar i naši zidari moraju poć po svitu s terbuhon za kruhon, zač jih je za doma preveć. Prognana moja šėga, da se vavik moran zaorivat kamo ni tribi! Ma ne ću, dokla ne buden, 'oću se makar pervo za ustnicu ugrizt, nego buden zven puta 'otel poć. Kadi sen ono bil ostal, pod napun, ali na napi?

ste pravit, od česa je napa." — Dobro, dobro. Od onih gredic se upru na zid obruče da bude napa na klobuk, i prepletu se s pleteron, ožbukaju ozgora i ozdola i pohartaju: to ti je ***napa***. Ki ne će pletera, upre deski, ma ovo ni bogzna če. Pravi mešter je vrinen napu udelat i na prevol z ***opučicami*** ali ***tavelicami***.

Ma još nis' sve pravil od napi. Na gredice zgora i zdola se prebije deska, za da se more čegod deržat i pod napun, neka ne bude prazna. Dodar se v napu i va gredu od gorińega poda zabije ze seke bandi svoj tresić, da derži napu, neka ne pade, a priko ńih se zabije tres, da se moru na napi deržat ***čaše***, ***padeli***, ***čripja***, a dodar i ***pjat*** i ***lonca***, ***melinec***. Pod napun ali va podnapi se derže ***lončiće***, ***padelice***, ***latice*** za cukar i za kafe, ***kogomice***, ***kamene čašice***, od zemje, a dodar i ***ćikarice*** (čašice prez ručice) i finije od bele zemje. — ***Žmujić*** za poper ima mesto pod napun. Va križ od gredic se zabadaju ***nožiće*** i ***kosiriće*** ter ***kosiračice*** i ***britvice***. — Če su ono one ***osudi*** ali ***okruti*** (samol da nisu prija bivali ***sosudi***)? ***Čaša*** je koti jedna zdela, doli je uska i ima ravno dno, gori je široka i na verhu ima krunicu. Udelal ju je lončar. Rabi za ž ńe jist. — ***Padela*** je li od zemje, kot i čaša, ma je drugačija: Doli ima dno, gori bok, na boku ručicu (ali dvi) za deržat, i nosec, a krunica ńoj je (ako ju ima) malo na ven, a znutra na žlib (da more dobro na ńu pristat pokrov). — ***Čripja*** je koti čaša, samol ni ***vernižana*** i nima krunicu na gori, nego na ven; po boki ima dvi ručice, a va ńih škujicu va boku za oduhu; po sebi ima uske, a perst delge pasi, krunice. Rabi za peć kruh poda ńu. — ***Pjat*** je na kolo. Ima dva persta široku krunicu, dno ima plitko, ne bi rekel, nego da je ***pladeń***, samor je ov od derva, a on od zemje. I pladńu je mesto na napi. — ***Kamene čašice*** imaju dno i bok, i malo su bokasti; na boku imaju ručicu. Rabe za male stvare v ńih deržat i prenašat, ter za pit kafe. — ***Ćikarica*** (kadagod i ***škudela***, ***škudelica***) je sva koti čašica, ali nima ručice, i biva piturana na bele, modre i černe biri, pasi. Rabi za jist, ali pit kafe, i juhu bolniku davat.

Ako je napa velika, a kuća tesna, ontrat je na napi: ***pometač***, ***popadač*** ali ***popiček*** i ***grabujica***. Ne menka ni ***lopata***, a va staro vrime ***lopar***, ma ovo su arti od peće, ter ću je morat pravit sedaj posopet.

Evo na livu ruku (ako nî moguće na pravu) ova poneštrica — ovo su ***usta*** od ***peće***, a nutri je ***peć***. Va ńoj se peče kruh, zato se zove i ***krušna peć*** (da ju ki ne bi zel naprefalo za kakovu drugu peć, zač imamo veni va mesti na gromačini ali slizenici peć za sušit smokvi

va vrime dežjevno, kada je ńihov štajun. A niki ter niki[1] imaju peć i za teplit po zimi kamaru, — ovo je pek *gizba*. Posopet je ***peć v mori:*** ona ***duhjina, duhjinica***, va koj biva kobotnica. Podno ust malo sterči na veu nikoliko kvadrel, ali škril na peći: to je ***čerenec***. Na ńen se udela ***zapik***: ogeń, da peć dije ne ***zihlini***, i da se kruh va ńoj zapeče. Mnoga peć ima i ***dverca*** železne, a kadi nî ńih, pokla se nuter vespe vesipani, zapru se usta ze dešćicun, ali z latun.[2]
Okolo na 'kolo peće o' zvena je raven zid i va ńen po jeden do dva armarića, škafića, ke rabe za deržat ondi lončić, padelicu, a najradije ***verčić*** ze solun. I o' zgora se lipo moru deržat tolike stvare: padeli, lonca, ***sura***, ***arti od peće, tripije***, ***gradeli***, ***broštulin***. ***Sura*** je okrut, va kon se friga. Ona je od železa, ali pek od rama (ovakova se zove ***medena sura***). Ako je od ovogä, mora bit štańana. Ima dno, boki, rameńa i krunicu. Doli je uža, gori malo šira, zada ima toporišće ali rep za ju moć deržat. Na kraji je toporišće podverńeno na zdolu, kako kučica, da se more suru i obisit. Mala sura je ***surica***. — ***Arti od peće*** su: ***popadač***, ***pometač***, ***grabujica***, ***lopata*** i ***kučica***. — ***Tripije*** je železno kolo, na ko su prebjeni tri nogi. Ove su doli zaverńeni na ven, da šaldije stoje, a gori spod kola kažu ke sredi seka svoju puntu, da more na ńih okrut lištije stat. Male ***tripijice*** su na tri kantuni, a pod sekin je svoja nožica. — ***Gradeli*** su ali od žice, ali od železa načińen kvadrat, ki ima po sredi od kraja do kraja železo, kô se zada sveršuje z ručicun ali ze repon. Od jedne bandi na drugu priko toga železa su protegńeni žice, na kih se peče ono, če se ima jist pečeno. Gradeli imaju na sekon kantuni svoju nogu. — ***Broštulin*** je koti jeden bokun gurli od lamarina. Sprida i zada ima dno. Skrozi tih dan gre železo. Sprida je ravno, a zada na kučicu, da se more legje obraćat. Nutri se ***broštula*** kafe. (Više puti se reče: „Kafe ću malo ***speć***).

Da ne zaboravimo: kruh je počel va kopanici pucat, tako je već kisel: ako nî, bit će s čason. Vaja *opalit* peć. Žena pernese brime

---

[1] Kin je takovu kuću pustil (ostavil) „*gospodin*" (ovo je stric, ali ujec, ki je bil pop).

[2] (Kako je peć sazidana.) Nutri ima peć pod ali tla od kvadrel i sva je na kolo. Okolo na 'kolo po kraju su položeni kvadreli „po kosti", ali i „na glavu" je'na do druge. Nad ovimi kvadrelamí se položi stara verńina z dnon na zgoru, a krunicun na zdolu. Seda zidar okolo na 'kolo te verńe vredi opučice je'nu do druge i je'nu na drugu, a meju ńe daje meltu. Najzada pokrije svu verńu i zaverši prevolt od peće. Kada je suh, verńa se hiti ća, a nutri va peći gori ostane ***nebo*** od peće.

smračja, *palilo* (derva za palilo, derva od palila), zeme jeden magriž, napali ga i hiti va srid peće. Na magriž počne davat derva. Već peć dobro gori, ma se ne će opalit, ako se peć ne *miša:* derva vaja dodavat i obraćat po peći tut pre' jeden, tut pre' drugi kraj. To se ne more z rukun, vaja zet v ruki *popadač (popiček)*, a ovo je jeden šćap (od jesena, grabra, hrasta, drena), kakov pride već na ruku. U! Ma dimi po dverih, tribida niste otvorili *dušńaka*. Oprite dušńak! Ovo je škuja z bandu peće, a peja va dimjak. Moglo bi se reć: *dimjak od peće.* Kada se gre peć palit, mora ga se oprit, kada se peć opali, mora ga se zaprit. Za t' posel rabi kamik, ali bokun kvadreli. — Peć je *opajena,* ma je pelna žeravice, šuperavičini, tribi ju je očistit od otoga i omest, da ne ostane nutri popela. Za ov posel služi *grabujica* i *pometač.* Grabujica je šćap, a na kraj ńega je natekńen koti pol kola dervenoga (ali železnoga) i z otin se grabi šuperavica, žeravica. Pometač je šćap, na kraji ima dva do tri berkeja, da ž ńega ne padu hajini, a ovo su stare krpini od sukna, ke se nadiju na pometač i poliju ze vodun, da se ne najemu od ogńa. Onda se peć omete s pometačen. Peć je pronta, ala simo lopatu, da damo kruh v peć. — *Lopata* ima rep (deržalo) i lopatu (deščicu na kolo, ali podelgovatu i ravnu, a veliku, koliko je hjib). Za vele hjibi i pogače bivala je osobojna peć i vela lopata: *lopar.* Imel je velu široku lopaticu, a kratko topořišće.

Kruh je pečen, a peć tepla, ki će z rukun na verh peće? Simo mi dajte *kučicu*, da potegnen on hjib bliže! Kučica je od derva, ima rep ali deržalo, a na kraji je na bandu jedno teńe dervce (kitica od deržala, zač su zajeno zrašćeni).

U! ma je zima! 'Se zub ze zubon mi cmokoće! Drhćen, kako pes. Nosite jeden *magriž*, malo *žbičja*, je'nu *glamńicu*, *glavńu*, debelo dervo za uprit, i nikoliko *derv*, da udelan ogeń, zač ću ščeznut od zimi. Kadi su pek seda *zbičice*, *furminanti?* Enamo pod napun! Kakove su ovo furminanti? Ne 'te da se zdadu. Tekni samo š ńin va zid, glavica mu skoči na bandu. Hvala Bogu, da se je već jeden put zdal na vele onenike! Zemite *puhajku*, pek pušite v ogeń, da se ne zadasi (!). Već se je pregolel. Poteknite ga, viste l' van enamo *klišća.* Razgrebite malo tu žeravicu po kominu, neka nan boje tepli. Ter sen! Če bite 'oteli ogeń po srid kuće? Viste l', da je 'se do *železa* razgerńena žeravica? — Komać sen se malo steplil (za sulac se reče *ogrijal).* Sedaj pek ću van malo pravit čegodare i od ogńišća. Ma če bih van pravil, kada sen već pravil sve? Aha! *Puhajka* je civ od stare puše. Na dni ima nožice, a mej ńimi usku škujicu. Od zada

va široku škuju se puše z usti, a nožice se upru va ugjevi, ali pode derva, da se pušuć vežgu. Puhajka more bit od tersti: Šupju terst se zverti na dni i nutri ńoj se proverte one pretinki, to t' je puhajka udelana. Železo zrejavi, terst zgori, a usta ne fale, zato je još vavik najsegurija puhajka — usta, pek ako i je puhajka v kući, gusto ne rabi, nego biva nagńena va kantunići za kominon, to je na špaleti. — *Železo* od komina je pol obruča, a na sredi o' zvena ima želtu balicu, da se more domeknut, pomeknut, bliže k ogńu, i odmeknut, ali dvignut. Čuva, da se ne rasipje popel po kominu. Mesto železa rabe siromahu dvi-tri kvadreli (opučice, kamičiće) za ta posel. — *Klišća* imaju na kraji motičice za stiskat i dvizat derva i ugjevi. Najradije su uperti na zid, ali povajeni priko železa. Imaju zada i kolonbarić na ušima, da se mogu obisit. -- Popel se znimje ze *paletun*, železnun lopaticun, ako je v kući; ako nî, onda se stavja s klišći va *kopańić*, ali u nikih va *škovaceru*. Ovo je lata, koti lopata, ma je široka i ima tri bandi, a zada člen (deržalo, topořišće), kratek, za deržat v ruki. — Po bandah od komina leži: *klupica* (vela, mala), stoji *šedija, banek, stolec, stolčić.*. Sve ove stvare rabe za sidit pol ogńa. Ako nisu dosta (zač je više od ńih kući), ontrat se još prenesu i *katridi*. Sidi se ze trih banad pol ogńa: sprida, i na livu i na pravu ruku. Zada se ne more sidit, zač biva ogeń skoro do samoga zida. Da bude svitlije na komini, obisi se na čavel pod napun svića, ako ńoj nî prednije mesto na peći, ali kadi drugdi na zidu pod napun. — Va napi, ako je visoka i gelboka, vise na čavlih *lapiže*. Za ogńen na zidu (ako nî drugdi mesta) vise *tripije* na čavli. Na spaleti pek rado ima mesto surica, va koj se žari smok i uli za posmočit jizbinu, ter frigaju male stvare.

Pre' jeden kraj ogńišća, redko pod napun, veći del zven napi je na dvih čavlih raztegńen *špag*, *špažek*, *špažčić*. Na ńen vise pokrovi i pokrovce od lati (za na lonca i padeli), *kacoli* i *kacoliće*, ali latene *kuharice* (dervene kuharice): sve to rabi za znimat hranu. Kadigod je i *palentar:* dervo, s kin se palenta miša, ali mete. — Na ton špažku visi i *železnica:* plitki, široki kacol, ves sprobijan na škuje, ki rabi za znimat hranu z lapiža i zajedno cidit z jidena vodu. — Ostran toga je tutu još i *stergujica*, ka rabi za stergat sir. Ona ima gori ručicu, a doli nožice. Od ručice do nožic je obla lata, sprobijana na ven, da budu o' zvena zubi, ke steržu, kada se ča priko ńih poteže zgoru zdolu, i pretiska dobro na ńe. — Na ton špagu je mesto i *krušnoj stergujici*, stergujici od kvasa. Ovo je jeden železni sapunić, motičica, ze železnin členon, prigńenin nazad, kako i na

motiki toporišće. Doli je ravna i široka je'no četire persti. Blizu toliko će bit i visoka, samol je gori na kantun (tako ćemo reć, da kvasna stergujica ima tri kantuni). — Pol ovoga spažčića visi (ako nima mesta z nutra na dverih. ali kadi drugdi po zidu) *ribež* za ribat kiselu ripu, i *palica* lezańna (?) za takat testo. — Kadi je *solnica* v kući, ta stoji ali nad pokrovi, ali pod ńimi. — Počeli su rabit i posobojnu latu za žlice i piruni na ńoj deržat, to je tribida *žličńak*. Kadi toga nî, ondi rabi za t' posel škatula od stola: derže se žlice i piruni va stoli.

Na, kada smo počeli hodit po zidu, homo, ter ćemo bit berzo lišti, zač ni već ki zna, koliko, a ontrat se 'oćemo vernut na tla. Na zidu je *polica;* gori je zabjena va gredi, ali visi na železnih kučicah. Ona ima dvi-tri dešćice, a sprida tresiće. Zada na dešćicah je jeden bir zdelben. Va najdolińu dešćicu su zaverćeni železne kučice. Na polici je mesto za pjati i terini (ovo su kupnene finije čaše, s kih se jî na vele blagdeni i na pirih), zatin su ćikarice i čašice. Ozdola na kučicah vise *verče* i *bukaleti.* Starinske police nisu bili, koti i nove, na terbušiće, nego od verh do dna ravni i na sekoj dešćici su imeli po jeden tresić na zgoru ze škujami na tri kantuniće, a va ńe su se vtikali repi od žlic. Na sredi i na prajih su imivali po je'nu palicu, a ta palica je imela zacipaje, pek na sveki zacipaj se je tekńival z bokon svoj žmuj ze dnon na zgoru. Va bukaletah i verčih se derže harti od meńe vridnosti, vertena, igleńaki, male klupčiće, bunbak za stiń i tolike druge pomajčiće. Koliko serpi nisu našli mesta na napiti, toliko ga dobiju na polici. Serp se prehiti priko tresića (ćelen nuter, a verh od serpa ven).

Kadi je lištije, zdelben je va zidu *armar.* Nigdi ima jeden podec, nigdi dva, i dverca od derva, ali od stekla. Nutri su butije, boce, bočice, bocuni, žmuje, veli starinski verč (ako ga još kadi imaju).

Na zidu vise još: *figure, figurice, križić, zercalo, kopanica, sita* i *rešeta, kernica, kušinić* za igli i gelnece, *maslina* i *blagoslovjena svića,* i deska za kruh misit.

Na podi je *stol, stolec, stolčić, stolić* i *katrida. Stol* je velik, *stolić* mal. *Stolec* i *stolčić* rabe za sidit, a imaju ali dvi nogi od deski (seku na svojoj glavi), ali četire (tako je domaći na kantuni), ali tri (ako je na pol kola). *Katrida* ima četire nogi i sedo, a zada za uprit se. Nike katridi su od derva, nike od slami, a va ton zapovida sedo: od česa je ovo, od toga je i katrida. Stol i stolić rabe za jist, i stoje vavik na svitli, ali naproti dveron, ali blizu poneštri

(kadi je naredníje). Ako je moguće, visi o' zgora polica, ali je blizu armar.

Još stoje na podi *iškriňa*, *iškriňica*, *banek*, *bankal* i kadigod *kanavetica*. *Iškriňa* je delga, koliko se 'oće, a široka i visoka, koliko zapovida višina, da rečen širina od jedne vele deski. Seka iškriňa ima dvi bandi i dvi glavi. Pod glavami su nožice. Zatvara se s pokrovon. Pokrov se derži za jednu bandu iškriňe z brutavelami (ovo su maškuja i kaňol zajedno). Pre' jeden kraj imuje iškriňa *predvorec*, to je jeden pokrović i desku od bandi pod ňin. Tu se va pridvorci derže meňe stvare, a više ňih skupa. Če je iškriňe od pridvorca naprid, rabi za veće stvare deržat. Ako ima iškriňa rabit za žito, ali šenicu, ali druge zerna, ontrat ňoj nî tribi pridvorca. Nego ako će bit za fermentun i proso, ali za dvoje kakove druge zerna (za dvoju intradu), ontrat se ona dešćica od predvorca pomekne na sredu iškriňe. Goriňi kraj od iškriňe zove se *rog*. *Iškriňica* je sva, koti iškriňa, samol je mala i rabi za pomajčiće: šoldi, smokvi, rakiju, smok, harti i tako naprid. — *Banek* i *bankal* je 'seje'no, samol pervi rabi za sidit, i more imit za nutri ča deržat, a bankal je koti iškriňa ves, samor je delg, a uzek. — Sve ove stvare, ke sen nabrojil, su od derva i rabe za deržat koliko intradu, toliko i sviti. Nutri se derže sviti od blagdena i lipče sviti, ke rabe samol kadagod.

Na stoli, najradije pek na iškriňi su položeni dvi široke *verňe*. Nutri je zgibano prani: stomaňe, rubca, kamižoti, platnenice i kerpi za kerpat, ter černe sviti: brageše, jaketi, verdakoli, hoveje, sukňe i kerpi. Ona verňa, va koj je prani, zove se *bela verňa*, a ona, va koj su černe sviti, *černa verňa*.

Za malu dicu rabi *zibel*, za malo veću *kjonka*, za veću *postijica*, a za velu i za starijih rabi *postija*. Ova stoji v kući vavik, če se više more va kuti, kadi je zakloňeno, da ne pasuje arija. Sprid postije je iškriňa, a na zglavi od postije je iškriňica. Pod postijun pek *kanavetica* (mala iškriňičica, koliko delga i visoka, a uska i vavik ima svoj zatvor na kjuč). Pod postijun je mesto i za krunpir i orudji težačko, a i za stare postolini. Ne fali seda ni verčina. Pod iškriňun je *sikira*, *maršan*, *kosir* i veli *nož* (ako je v kući). — Seda ovijmo malo postiju, če je pek to? Postija je udelana ovako: Na podi stoje *kavaleti* ali *koňe:* to je jedna gredica, podeperta na sekoj glavi z dvimi nogami. Na kavaleti su položeni *deski* jena do druge. Na deskah je povajena *slamnica (slavnica)*. Ovo je je'na široka mažina, da moru na ňoj dva od ňih komodno ležat, a delga je koliko

človik. Ušvena je od platna i pelna slami, ali pera. Da se more slama legje mišat, ima tri do četire škaje gorińa banda slamnice. Kadi je glava, kada človik leži, ono je *zglavji* (nad zglavin, na zglavi), a kadi su nogi, ono je *nogi* od postije. Zglavji mora bit visočije od nog, zato se na deski pod samu slavnicu položi dervo, ali *napočna dešćica* na dvih dešćicah, seka na svojen kraji. Ontrat biva tu mesta za deržat gremiki i naplat, šile i dreti. Zglavi mora bit visočije, zač ontrat nî tribi *kušina* pod glavu. Slamnica je pokrivena z *lancunon:* to je od platna udelano i zastira svu slamnicu, koliko je delga i široka. Još preseže i priko zglavja do poda. Priko lancuna je prostrto *odelo* za pokrivalo. Odelo je delgo, koliko i postija, a udelano je od sukna, i biva „od tri glavi“, ali više (šekondo kako je široka postija; „*glava*“ se zove ovdi širina od sukna). Sukno je udelano („sehkano“, „setkano“, „utkano“) od velni doma. Po zimi se da na postiju *kerpatur.* Ov je delg i širok, koti i postija, složen je od sekakovih kerpin, najveć hajin (to su černe suknene kerpi). O’ zgora i o’ zdola su te kerpi obelčeni va kakovogod šaro platno. Još jedno pokrivalo je bivalo pervo, ma ga već nî, ostalo mu je samol ime: *pelij.* Ovojsto je bilo ušveno od kož ovčjih, ma (strojenih) kvašenih ze ’sun velnun. I kerpatur *(klepatur,* za sulac: *krepa tu),* kako sen ga sprid trajset let videl i gori popisal, već se je uterl. Seda se kerpaturi kupuju v Rikvi. One su nutri napelńeni bunbaka, gori imaju kakovogod šaro (platno) na rožice, da bude lipše, a doli opet šaro, ma jače. — Još je za zimsko pokrivalo služil i *bijec.* Ov je bil utkan od velni na debele, a redke žice, i ves kosmat: z je’ne i z druge bandi viseli su na ńen struńe, kako na peliji. I bijec je već redek, utert će se i on. — Prija se nî znalo za *kušin* i gorińi lancun na postiji, a seda je to već splohon vidit. Kušin je mažica pelna velni, slami, vlas od fermentuna, redko kada kokošjega pera. Ta mažica obelčena je va drugoj mažici, bilo šaroj, bilo beloj, ka se zove *intima.* — Počeli su dodar niki gjedat, da ńin bude postija meča, pek dadu po dvi slamnice jednu na drugu, ali kupe, ali udelaju, ako moru, *štramac.* Ovo je koti slamnica, ma je od jaka platna i napelńeno z velnun, a po pol nogi debelo. Da se ne bi velna spravila na kup, je povezana s posobojnimi vezi, ke gredu skrozi-namozi štramaca. — Još su počeli kupovat i nikakove odelca, tako da se ’ote i domaće odela nekesno zatert. Tku nikakove odela za leto, i to je nova moda: usnov bunbak, a utek velna (i to je onda *polovno odelo, bunbačno odelo).* Dodar se najde odel, ke imaju usnov bunbak, a utek kerpini zverćeni, ma ove su još jako redki.

Od nikoliko let na simo (10 do 15) su se prosuli silne *kućeti.* Seka mlada gospodarica 'oće sedaj da ima kućetu. Ne zamiran ńoj, zač je kućeta lipča i naredńija, nego stara postija, ma više i gušta. Kućeta ima glavi, bandi, nogi na glavah, i dešćice, a na ńu gre sve, koti i na postiju. Pobaška je tribi još i jedno pokrivalo, ko zastira o' zgora svu postiju, a ne rabi za pokrivat se na postiji, nego ga se mora dat na bandu, kada se gre leć. To zovu *koltra* od postije. Najradije biva kakova god šarotina od malo vajadi.

Zibel i *kjonka* imaju, kot i postija, zglavi i nogi, a na dni imaju dvi nožice, na kih se zibju. *Zibel* je upletena od ličja i kupi se. *Kjonka* je udelana od deski. Gori je šira, doli uža. Na obih krajih ima ručice za nosit. V obidvi je tribi slamnićicu, hajić, lancunić, kušinić, odelić, i kerpaturić. Ov biva od velni, ali od bunbaka. Kada zibel i kjonka ne rabe, onda se derže va ńih odela i sviti, ali je se prehiti na gredi.

Pod gredami su vezani, ali nad gredami položeni *prutiće*, a na ńe su previšeni *pari, końiće* od fermentuna: to su četire glavice fermentuna svezani na perih. — Va gredi su zabjeni kučice za visit verńe. *Verńa* je od *kruha, pokrovačica* za sir i smok, pek su verńice, i ke ne rabe. — Na čavlih visi suho meso. — Va vrime od mlika se vidi po nikih kućah i *vezi* za sušit sir. Bivali su pod gredami prija i nikakove *trajla.* To je bila koti je'na poklopjena kopanica, a o' zdola je imela priko od boka do boka tresiće. Na ńe se je polagal sir i smok. Već se seda trajla ne vide. — Još je pod gredami i kučica za obisit sviću z bandi stola, ali je na zidu čavel za obisit (zakučit) lanpicu.

Ako još nis' segdi pravil, pravit 'oću seda splošno za sve v kući: *komin, peć, žerna, postija, stol, polica, iškrińa, zercalo, armar, figura, sito*, i tako naprid. Sve je razmešćeno po kući, kadi ča more ližtije prit stat. Kako su kuće nika ovakova, nika onakova, nika gjeda simo, nika tamo, tako su i stvare od kuće, kadagod *pohištvo*, postavni. Va sekoj kući mora bit jeden kutić i za staru železariju i i svekakvi šklatarije. Kada ča rabi, gre se tamo iskat.

Ako kuća ima i drugu kuću, ontrat gre va ńu sve, će i va pervu, samol ne peć i komin, žerna i voda. Perva kuća se zove kadagod *kuhińa.* Va nikih kućah je i prava kuhińa, a va ńoj je 'se, će spada na komin i peć.

Pogjedajmo k u ć u n a d v a p o d a. Od pervoga na gorińi pod se gre po stelbi. Ako je odijena ta stelba od dolińe kuće, i ako je i gori pretińena, ontrat se on pod na dno stelbi zove *kućin*, a on na

verh stelbi je *portig*. Stelba za na gorińi pod je malo lištija od one va konobu. Nigdi je posve šupja, nigdi su o' zdola poda ńu zabjeni deski, da ne pada šporkica skrozi, a nigdi je pek i zatvorena stelba. Ova se seda gušće dela, nego prija, a udela se tako, da se od gred doli upru dvi gredi (vaja gjedat, da ne bude sterma, sterna), na ńe se prebiju dešćice na tri kantuni, a sprid seke dešćice i na seku dešćicu zabije se deska. Ovako pride stelba zatvorena. — Na gorińeu podi je 'se, kako i na dolińen, ostrau komina, žernav vodi i spravi, ke spadaju k ńin. Gori se derže 'se lipše stvare. Na podi se suši intrada. — Sufit (granar) rabe za deržat stvare, ke redko rabe: kotel od rakije, lanbik, kotel za parit zeli i cernit velna, kože, tikvi, zbanka, batalužica, butraki, mihi, i stare stvare, ke nisu našli mesta v kući.

Tribi je još opomenut, če se je moralo dije na početku. *Pod* su gredi i deski zajedno. *Gredi* su z glavami seda zazidani va zidu. Stare kuće su imivali kamene zubca, a na ńe su se upirali glavi od gred. Kadagod bi priko tih zubac bila položena greda, a na ńu z kjini zabjeni gredi od poda. Da bude pod jači, šaldiji, bivala je od kraj do kraj kuće spod svih gred debela greda: *berdunal*. — *Krov* od kuće je od *slimena* (to je ona delga greda od pročela na pročeli), od *pozidnice, pomirnice* (ovo je ona debela greda, kadagod *bankina*, ka je povajena alaj zida, ali po samon zidu), od *końić* (reje *kozlac, kozlec;* ovo su gredice uperti od slimena na pozidnicu), od *desak* (ke su zabjeni priko końić) i *opuk,* ke su povrejeni po tih deskah od slimena z dolu do *nastriha*. *Opuka* je, koti i jeden kopań, ki nima glav.[1] *Konal* od krova je ono prazno mej poklopjenimi opukami. Redon s konali porejuju se i po slimenu poklopjeno opuki, da pokriju serhi od najpervih opuk na slimenu: ovo je pek *klobuk*. Krov je bas, toliko da nî raven. Pročeli biva visoko tri do četire nogi sva sila.

Još tribi da je'nu rečen, ako morda i nî od potribi. Pervo je imela, nasvalito va gradu, seka kuća od balature (volti) do prave kuće jeden pod, ali samo krov na stupih, radije stebrih, žerdah. To se je zvala *pojata, pojatica*. Rabila je za hitat tutu derva, bivala je va ńoj krušna peć i sušivalo se je va ńoj prani. Nego pojati je ne-

---

[1] Kuća se pokriva ovako: Na pročeli se poredi opuka za opukun z bandami na zgoru, a glavun na glavu. Do ovijstih se poredi tako isto red opuk posopet. Obadva boka se pokriju z tretun opukun, ma ova mora bit poklopjena, a ne odverńena (koti one perve). Tako 're do kraja, dokla se ves krov ne pokrije z opukami.

stalo, ostalo ńoj malo pomenka va imenu, a ona se je zrasla s kućun, da va ovaj bude više mesta. Ja pametin tri te pojati, a seda je, ako ne falin, još samol je'na na Saliži.

Venkari sen skoro zaboravel. Sve sen se do sedaj vertel po gradu, tribi je i ńih malo pohodit. Š ńimi ćemo se berzo liberat. Će je gradu, to je i veni: stelba na voltu, i dvera, kako i gradu. Va ton je malo drugačije veni, da imaju ki veći, ki meńi *dvor* sprid kuće. Nuter se gre po *zatokah* (biva jedna, ali dvi). Da se ne mora seki put otvarat i zatvarat zatoku, biva načińena i stelbica va gromači od dvora: to je, koliko se more zakoraknut, s tal jedna škril, a va ńoj ravno stoji druga „in pijo". — Venkarski dvor ima *mošunu* za voli, za ovce, za prašca, za kola *(kolnica)*. Pre' jeden kraj dvora, kadi je na vetri, ima venkar *guvno*, a okolo ńega *stožišće* za stogi. Pre' jeden kraj dvora je nahitan kup derv za gorit, ma su neokaštreni. Po 'sen dvoru je pelno gnoja, samol je prekraj stoza, po koj se gre v kuću.

Gdje se kad živi? Sveki biva na svojoj kući. Ne moren pravit za stalno mesto, kadi ćete koga nać, kada stupite v kuću. Gradar je večer za ogńen na komini, tako isto i venkar. Pridite v kuću v jutron, nać ćete najradije čovika za kominon. Tu se ali tepli, ako je zima, ali jî, bilo leto, bilo zima. Sredu dana ne 'ote gradara iskat na lumer, zač ga ne ćete doma nać, ostran da je slab, ali da je takovo vrime, da ne more delat. Venkara se gušće najde o polne, ali okolo polneba (!) doma, zač redko kada gre fadigat na delgo, pek more prit na obed doma, a gradaru to nî moguće, ač biva delgo od kuće.

Ako je dežjevno vrime, tako ćete nać sekoga gospodaŕa doma za poslon: ali kerpa postoli v kući, ali ča tešjari va konobi. Venkar, kada ima mesta, ako je vrime, teše, če mu je tribi, va dvori, ali pod kolnicun.

Ne ćete falit, ako vas je voja čekat, gradara nać na placi, ali v loži, ali na škujici na blagden šeku doba, ostran čas mašu, a na segdeń v jutron dije po ranoj maši, pek 'se tamo do osme ure veći del.

Kada je teplo, večer ćeš trefit gradara na hladu: na dvercih i na placi, a najvoli bit na stelbi va dvori. Venkar se pek hladi na volti, ali va dvori pod barson, ali kakovin god stablon.

Kada čovik nima ča delat, onda ve dne najradije sidi na iškrińi pred postijun.

Ako gradar nî doma večer, tako bit van 'oće za seguro na palti. Ženu ćete nać vavik doma, ako nî šla po vodu, ali na posel. —

Nigda je pol ogńa, da pripravi jist, nigda za žerni, — vavik va kon-ton posli, a od polne do vičerńe je po stelbah na ganu, ma redko kada ima ruki posve prazni.

Zgrade za prirod. Seno i slama se derže v *jari*, ki ju ima; a ki nima, udela *stog* va stožišći.

Zgrade za životińe. Živo se derži va *mošuni*. Kadagod, ako je dobro zatvorena i pokrivena jara, zovu ju i *štaja*. Ako je zidana kuća za živo, ontrat se vavik zove *štaja*, ma jih je jako malo.

Zdenac. Voda se nosi v grad s Kelka. Po selih se nosi ze *guštirni* i ze *zdenca* općinskoga (puskoga, komunskoga). Je i kmet, ki imaju svoje vlašće guštirni.

Smetište. Smeti se hitaju va kasal i kotec i na provažu, a venkari na gnoj va dvori i va provažu pod prašca.

Zgrade izvan dvorišta.

Gradari su svi težaci. Težaku je tribi ostran kuće velik dvor. Gradu toga nî moguće, zato se gradar domislel drugako. Zven grada pod Keštel, za Gradi, na Dvercih, nad Kovač, na Verh Briga. va Dragi, na Grohotu, u Svetoga Mavra, v Rapoviji, na Reci, Verkońini, pred Križ — se nahajaju *mošuni* i kagod *jara*. *Jare* rabe za seno i slavu (!) s fermentunišćen, *mošuni* za prašce, ovce, voli, końe, osli. Mošuna za prašca je mala, *mošunica*. Sve živo se ne derži v je'noj mošuni. Ako su ovce nutri, drugo se ne more dat tamo. Velo živo biva rado zaje'no. — Mošuna je na kolo ograjena od kamena. Ako je uska i na četire kantuni, ontrat ima *krov, slom*, zatvoren, koti i kuća; ako je široka, ontrat je 'se okolo na 'kolo krov, a sredi je otvoreno. Va mošunu se gre po *zatoki* (redko kada po dverih). Zatoka je ono, s čin je vilaz od mošuni zapert; ima *skrańice*, *pričnice* i *zbice*. Skrańice stoje na zgoru, jedna z live, jedna s prave bandi, a ono dervo od skrańice do skrańice zove se *pričnica*, ako je tesano i široko, cipano; ako ne, ontrat *zbica*. Po otvorenoj mošuni su zabjeni *stebri*, a priko ńih su položeni *žerdi*. Od žerdi na gromaču su uperti *limezi*. Na limezih su *puleti*, a na ńih *slama*, a priko ńe o' zgora *pruti*, ke su vezani skrozi ze žukvun za limezi. Steber, žerda i limez su od steržena ne oškvadrani: dubec se samol posiče i razcipa, pek se stavi bokuni na mesto. *Steber* ima gori vili, ali majkol je'nu spadohu, da se more na ńega položit žerda. Najradije biva cel dubčić. *Žerda* biva cipan hrast, i če je moguće deji. Kegod mošuni, ako su jako široki, imuju i po dvoje stebri i

žerdi, a tako i slom: zvenski slom visi na gromaču, a nuterni slom visi k sredi mošuni. Živo se jati okolo na 'kolo pod krovon. Ako ima mošuna rabit za velo i za malo živo, ontrat je pregrajena na dvoje. Meńi del, zatvoreniji ze slomon, je otvoren va veći, a zatvara se ze zatokun. — *Perkat* je jeden del mošuni, pripraven za jance lučit, ako se drugačije ne luče (a to biva, za da ne sesu v noći, nego da pestir more v jutron pomlist ovce i zet mliko doma, ali udelat sir). — *Margar* je li v mošuni, koti i perkat. Odgrajen je ze gromačun, ali s pleteron. Nuter se narenu ovce, kada su za pomlist, pek se, ki melze, zapre š ńimi, dokla je ne pomelze, a ontrat opre zatoku, neka idu posopet po svoj mošuni.

Jara (se bojin, da sen pravil, kada sen'pravjal od podložite kuće) je 'se, koti i mošuna, samol je visočija, boje ugrajena, z dvermi zatvorena i ima gušći slom, a na ńen *klobuk:* to je ona banda, ka je malo deja, za da ne bi voda po slimenu hodela nuter. Jara ima va pročeli, ali na bandi, škuju, malu poneštricu, ka se ne zatvara z ničire. Jara se pokriva najviše z reženun slamun (a mošuna najradije ze sirčenun slamun). Jara je nigdi na kraj mošuni (to će reć, da je tribi poć skroz mošuni, ako se 'oće v jaru prit), a nigdi pokraj mošuni, s ke bandi je lištije. Ako je na kraj mošuni, onda je *mala*, ako je po kraj mošuni, ali sama ob sebi, ontrat je *velika.*

Kolnica je, koti i jara, ma ima samol dvi gromače, po bokih, na pročelih nima gromače, nit ima pročela. Na jenoń i drugon kraji su po dva limeza razvilasti, jeden kuntra drugomu, da derže slime. Takovih limezi je još i po sredi sloma od kolnice. Ona je operta na dva kraja, zato da se more s jedne bandi nuter, a z druge ven ze simi kolmi i volmi spreženimi poć. Rabi za kola i sprav od kol: *četvoricu* i *koš*, ter za vergań nutri deržat.

Stan je veni, delgo od kuće, a udelan je od *mošuni*, *kolnice*, *jare* i *kuće.* Više puti je samo mošuna i jara, a već se zove *stan.* Veći del ima seki stan *guvno* i *stožišće.* Guvno je na kolo ugrajeno i nadvigńeno na višinu od mošuni, ako nî više koliko. Gori je lipo zravnano i nabjeno z ilon, da bude ravno i gladko. Okolo na 'kolo su povrejeni škrilí je'na do druge z glavami na zdolu va gromaču; to biva visoko po nogu i pol, do dvi nogi, a brani, da ne biže zerna, kada se verše i vije. Okolo na 'kolo guvna, ako je moguće, pušćen je prostor za načińat, delat stogi od slami, i ograjen je ze gromačun, da ne more živo do ńega. To je *stožišće,* ma va ton se razumi i guvno. Stan ima i svoj *dvor.* Nigdi je dvor od termuntani, nigdi od gerbina, nigdi od juga. Najradije je ograjen z gromačun,

Kuća je na stanu ali jara, ali posobojna jara, a bilo jih je i zidanih i z opukami pokrivenih. Va toj kući je ogńišće, ma, ako je jara, prez komina. Pre' dvermi o' zvena je po jeden, ali dva armarića od gola kamika za polagat okruti. Nutri je isto tako. Va pročelih gori su škuje, da bude svitlo. Ako je zidana, ima i poneštri z dvornicami. V je'non kantuni kuće je *lesa* (upletena od šibja, ali od jesenić i grabrić, kadagod i *podec* od desak zbjen), a na ńoj slama za ležat v noći. Pokrivalo je pek odelo, ali *kaban*. Ne spava se nutri nego po leti, a ki spi, leži obelčen, zato mu nî tribi ni nikakorovoga pokrivala. Ona žerdica (stebrić), na ku je upert zvenski kraj te postije, zove se *österrica*. — Va kući na stanu je nad ogńišćen *kuka* mesto komoštar, ali kadigod i komoštra, a na ńoj visi zemjeni *lapiž* za kuhat suroti i kašu. Va armarići je čaša i dervene žlice za jist. Ove žlice bivaju veliki, ako je pestir sam udela. Seka ima velik gerbav rep i veliko gelboko duo, zdelbeno na dleto. Takova žlica zove se *klatača* ali *kušača*. Ne fali ni *kuharica* za mišat kašu. Najde se i po kigod *pirun*. — Za stol služi va dvori kamik, ali pre' dvermi. Kadi ter kadi je i derveni *stolec*, naličen na banek, a ima četire nogi. Ne smi bit kuća ni prez je'noga *stolčića* od tri nogi za sidit na ńen, kada se melze. — Ostran toga pohištva je v kući još orudji za mliko i sir: *burača, dižica, burica, sarnica, cidilo, sarišće, vezi* i *korito*. — Pobaška od toga je v kući još mesta za tezaško orudji, velo i malo, za fermentunišće i slamu, ter za derva od raboti.

Kuća na stanu se zatvara z dvermi, ma nisu onako lipi, kako na pravoj kući. — Malo da nis' zaboravel: v kući, ali va dvori je i jeden kupec škrilčic, tenkih kamičić za delat *žarelinu*. — Seki stan se zove po pajizu, va kon je, na je'no rekuć: Dubni, Okoreja, Karbarus, Smihovili i tako deje.

(Nastavit će se).

Zaplańe ili Leskovačko u (Srbiji).

Narodni život i običaji.

Napisao Vladimir K. Petrović.

Život.

(Nastavak).

Život sa susjedima.

Ovde kažu: „Ne odvoj me, Bože, od *dosta,* a prijateļ mi mora pomoći." Prvi je *dost* čoveku *komšija.* Oni, kojima su kuće na blizui ili jedna do druge, zovu se *komšije.* Sve unaokolo oko kuće zove *komšilak.* Ima komšija i da se svađaju, a ima i da dobro žive.

Komšija komšiji treba svakad: i u dobru, i u nevoļi. Komšije sprežu zajedno volove te oru; kad jedan odocni u radu, komšija mu pomogne; kad jedan nema kad da-ide u vodenicu, komšija 'oće da odnese i da sameļe.

Komšije dolaze jedan drugom i sednu u 'lad'ovinu negde u avlij (dvoru), i razgovaraju i šale se. A opet ima i takvi' komšija, što 'oće u svađi jedan drugom oči da povade. Ako jednog kokoš pređe u dvor drugog, ovaj gleda da je ubije.

U selu znam 2—3 čoveka, koji baš lepo žive, a to se vidi po tome, što, kad jedan otide da održi vežbu u vojsci za 15 dana, a ovaj bude mukajet ńegovoj kući: ako nema brašna, ovaj sameļe; stoku mu paži (!); ako je vreme, da se žńeje, pomogne; tako, ako se i ore; ama pestuje (doleruje) imaće svojega komšije, kaj svoje. Takvo se prijateļstvo još od detiństva započne. Koji su stari 30—40 god., retko da stupe u taku ļubav. Obično deca komšiska ili pođu zajedno u školu, pa se zavole, kao đaci, ili čuvaju zajedno ovce, pa jedan drugom ide *po ruku* (na ruku) te mu pričuva ovce, dok ovaj otide do kuće, ili mu nekad vrati ovce, da ne idu u štetu, i u tom se zavole. Kad porastu, pa ako služe zajedno vojsku, još više se zavole, i to im ostaje večito.

Obično se susedi (komšije) posvađaju zbog živine, nekad zbog psa. Uđe pas (kuče) u kuću komšiji i načini štetu, a ovaj oštećeni potegne, pa udari ili prebije kuče. Na to se komšija naļuti i posvađaju se. Vrlo često oni, koji su u komšiluku sa ńivama, posvađaju se. Jedan drugom preore ńivu, pa prisvoji sebi, i oko toga se posvade.

Život prema dobi.

Momkovańe i djevovańe. *Momkovańe.* Redom po godinama zovu muško ovako: Kad se rodi, zovu ga *detence*, docnije *dete*, u milosti *kutrak* (psetance), docnije još *momčić*, i najposle *bećar*. Kad muškarac navrši 16—17 ili 18 godina, kažu, da je *stasao* (stigao) za ženidbu. Vele: „Koga mi ti je bećar, vrzaja je kosku“.

Momci žive veselo i dobro, pa ma najsirotiji bili. Odelo im je radnim danom. kao i u ļudî, ali praznikom se nakite, i sve je na ńima čisto. Momci igru zameću, šale se i teraju đavolstvo, ali vrlo retko pevaju. Na momački život niko popreko ne gleda i puštaju ih, dok su bećari, da se provedu do voļe, ali samo *mudro* (pametno). Pa i otac savetuje sina, i to kad *prekara* (pretera): „Nemoj, bre, takoj da rabotiš. To je grubo i lošo, da se čuje. Treba li jutre da se iskoči po među ļudi. a kako će iskočiš (izađeš) sas bruku i zezilak i sas crn obraz!“ — Tako i ako *se momak vara* s devojkom, koja ukućanima nije mila, govore mu, da batali to, a najposle mu i priprete, da će ga iz kuće iskarati (isterati). Ako je devojka mila ukućanima, onda mu dostave preko nekog druga, da je i ńima u voļi.

Momci i devojke upoznaju se pod seoskim zapisom, gde svake nedeļe i praznika igraju. Upoznaju se i po saborima, a i po sedeļkama. Nema ništa lakše, no da se momak i devojka upoznadu. Čim se momak u'vati u oro, da igra do devojke, onda su već upoznati. Drugi put se u'vati ona do ńega, i odma' počnu da se šale, a još ona, ako mu rekne, da je *bednik* (đavo), znači, da joj je u voļi.

Djevovańe. Ženska deca zovu se ovako: *dete, devojče, devojka.* Čim devojka napuni 20 god., već je arna (dobra), da se *odaje* (udaje). Da se je neka zadevojčila, zna se po tome, što počne na glavu da tura *tas*, počne da nosi dugačku *vutarku* (sukńu) i počne da se 'vaća u oro (ili usred ili na kraj), i počne da vodi *lav* (govor) i *oratu* (govor) s bećarima.

Devojke darove i opremu, koja im za udaju treba, spremaju još od 14. godine, a gledaju, da budu darovi što boļi. Kad idu u kolo

(oro), obuču se, što mogu boļe. Devojke ne imaju od roditeļa veću milost od druge dece. Na ńu paze i tatko i nana (otac i majka), da ne pogreši, ili štȍ lošo učini. A kad čuju, da se je nekom, koji nije ńima u voļi, obećala, 'oće da je tepaju (biju).

Znam dva primera, da je devojka ostala tegobna (trudna), i to je bilo s momkom. Ukućani to kriju, kaj zmija noge, da niko ne čuje: trpaju na ńu mnogo vutarki, da joj se trbu' ne pozna, a čim se raskrsti, odma' gledaju da je odadu (udadu).

Devojke često beže od kuće u kuću momkovu. Gotovo to je najčešće. Retko, da se devojka izprosi redovnim putem, pa da venča, pa tek onda uđe u kuću momkovu. Obično devojka beži u kuću momka, s kim *se je varala* i dogovorila, da to radi. Vrlo retko devojka pobegne u kuću momka bez znańa ńegova. To će učiniti, kad vidi, da momak ńu vara, a 'oće drugu da uzme. — Kad devojka 'oće da beži, dođe po ńu momak s dva, ili tri svoja druga, i vode je. Ona ide prazna, ne nosi ništa od darova.

Momak i djevojka. Kad se devojka i momak vole, kaže se *varaju se*, ili ***kore se,*** ili *paze se.* Ali je najobičnije ***kore se,*** pa po tome i reč ***korenik*** (dragan) i ***korenica*** (dragana). Da momak devojku voli, vidi se po tome, što u oru do ńe igra; kad su na saboru, kupi joj kolača, ili iglu, ili ma šta drugo. Ali nema drugi' znakova, po kojima bi se videlo, da se dvoje vole, jer se to krije. Da devojka momka vole, samo on zna po tome, što mu daje čarape, rukavice, košuļu, tkanice. A može i drugi suditi, da ga voli, po tome, što ona s ńim najviše *orati* (govori), i kad je drugi momak za što zapita, a ona i ne će da mu odgovori, jer se boji, da korenik ńen ne primeti. Od roditeļa se to obično krije, ali opet oni doznadu, pa ako im je milo, sve se prave, da ne znadu, a ako im nije milo, prete sinu, ili ćerke, da to ne čini, jer im u kuću ne treba.

Samo je jedan momak, koji se u vreme nije ženio, a sad je 40 godina star, pa ga ni jedna devojka ne će. Inače se i momci žene i devojke udaju.

Mlada. *Nevesta* (mlada, snaha) živi po venčańu, kao i sve žene. Za godinu dana, ili dok ne ostane teška, nosi se, kao što se devojkom nosila, samo praznikom oblači venčanu bundu. Posle godine dana meće na glavu ručnik.

Nevesti je dužnost, da za godinu dana svekru i starijim muškarcima u kući svakog jutra pospe, da se umiju; mije svekru noge: *poska* (bište, tucka po glavi) svekrvu. Još nevesta za godinu dana ļubi pre ručka i pre večere svima oko sofre ruku, i da se diza

(ustane), i da pospe svima muškarcima, da posle ručka i večere izmiju ruke. Obično ova nevestina usluga traji (!) po godinu dana.

Žena. *Žensko u opće.* Život žene je, može se reći, mnogo teži od života muža, jer žena pored svog poǉskog posla (sem oraňa), što s mužem vrši zajedno, mora vršiti sve kućne poslove: gotoviti, mesiti, presti, tkati, živinu čuvati, pa i decu, a po neki put i stoku nadgledati. Žene vele, da bez ňi' kuća ne može da bude, a muž je samo gost u kući. Muževi pred ženama ne priznaju, da oni maňe rade, ali kad su sami reku: „Vala dobro *dijane* (istraju) ove ženê". I ako žene ovoliko rade i diringaju, opet se ne poštuju toliko, koliko zaslužuju. Svakad mora biti stareja mužeǉa reč, a vrlo retko ženina. A posle toga retko da žena sme u kući što uraditi, ili dati iz kuće bez znaňa muža. Kad im se nešto zatraži, reknu: „Mi ne znamo. Dok dođu muži, oni znaju". Najugodniji je život devojke, jer ima maňe muke i brige od udovice, a mnogo maňe od udate žene s mužem.

Udata žena. Udata žena ima svoji' svakodnevni' briga. Čim ustane, mora se umiti i obući, pa onda mora da *naklade* (naloži) ogaň, da donese vode, da se postara za decu i za čobane, da iznese posteǉu, da ide da muze ovce, da mete varivo uz ogaň i zamesi 'leb, da pomete kuću i opere sudove, da mete crepuǉu i vršnik (da se greju na ogňu, da na ňima ispeče 'leb), da podgreje mleko, pa da ga sasipa u bućku i bućka, da na'rani živinu i da dâ sviňama pomije, da spremi rabotnicima područak, na podne obed, pred veče užinu i večeru, na podne da pomuze ovce, pa tek onda uzima pletivo, tkaňe, ili drugi rad u ruke.

Udovica bez dece, ako je mlada, živi, kô i devojka, a ako je stara i s decom, kô i druge žene u kući. Kad udovica ima odrasli' sinova, ima maňe brige, jer sinovi vode brigu o svemu. Udovica, i ako je s decom, opet *merka* (gleda da oluči) zgodu, pa da se uda. Ako joj ispadne prilika, ostavǉa decu na imaňu pokojnog muža, a sama ide za novog muža, a nekad novi muž primi i ňenu decu u kuću, naročito ako su ženska. Ako povede muško dete, obično joj prima po jedno, usini ga onaj i dâ mu deo imaňa, kô da mu je pravi sin. Udovica, koja nema dece, ide iz kuće pokojnog muža kod svoji' roditeǉa, a o ňu se jagme udovci više, nego o udovicu, koja ima dece. Udovica, koja dece nema, bira muža po svojoj voǉi, pa i ako je sirota, može da uzme najvećeg bogataša, jer su udovice retke, a udovaca ima. Udovica ne može uzeti momka, a tako devojka vrlo

retko da pođe za udovca, pa ma on najmlađi bio. Udovica neka uda se posle 6 meseci po smrti muža.

Starci drže starinski red, kao i starinske bele čakšire. Starci obično vrše ovaj posao: Nadgledaju oko kuće, izađu do vodenice, do bašte, gde je kupus i luk, i navrnu vodu motikom, sede kod kuće i lušte kukuruz, i polažu po nekad stoki 'ranu. Među ļudima starci se više počituju, no drugi mladi ļudi. Pred starcima pametnim, i koji su više krotki, ne će mladińa svašta da govori. Da im gledaju na čes' i da i' počituju, vidi se i po tome, što, kad uđe starac među mlađe ļude, ovi ustanu, da mu mesta naprave, daju mu, da on prvi govori, a ako se pije, prvo ńemu napijaju.

Život prema zanimańu i imetku.

Pastiri. Za svińe celo selo uzima pastira, i to je selski svińar. Ne svake godine, ali po neke godine uzimaju za govedu i govedara. Ovce svaki gazda drži sam i za ńi' ne uzimaju pastira. Za pastira se uzima zreo čovek, no on može tu stoku da dâ i deci, da je čuvaju, ali gleda, da deca budu uredna. Za svińe, što čuva svińar, dobija po 2 groša na brava.

Pastir-svińar je obučen, kao i ostali seļaci, pa još i gore, jer je siroma'. Zimi loži vatru te čuva stoku i greje se. U veče po zalasku sunca pušti svińe, a one same idu svaka svojoj kući. Pastir ide među ļude, kao i svi drugi seļaci. Čuvajući svińe pastir deļa nešto od drveta: ili preslicu, ili što drugo.

Sluge uzima sebi onaj, koji može da plati, a nema u kući mnogo ļudi, da sve poslove posvršavaju. Ide da *se ceni* (da služi) obično siroma', a nekad ide i gazdinski sin, ali vrlo retko, i to, kad je u zadruzi mnogo duša, a ne treba im za rad toliko. Idu u službu ļudi i momci od 18 god. Decu daju u službu u varoš, kad 'oće da uče zanajat (zanat). Ići u službu nije nikakva sramota. Oni kažu: „Rezilak je i sramota da krade, a neje sramota, da se čovek ceni pod ajlak, ili ak (plata), pa da pošteno zaradi“. Plaća je, kad je tu u selu, po 30—40 dinara na pô godine, a 'rani se u kući gazde. Život je sluge, kao i svi' ukućana: niti je što teži, a opet ni lakši. Nedeļom i praznikom i slugu puštaju u oro. Ukućani ga zovu po imenu, a on sve, koji su mu po godinama jednaki, zove na ime, mnogo starije zove ili: *gazdo*, ili *čičo*, ili *dedo*, a žene stare: *babo*, a mlade po imenu.

Cigani. Svako selo u ovom kraju ima po dve, ili tri kuće ciganske, a tu su se Cigani zatekli još iz turskog vremena. Cigani su

kao i svi crni, a vere su muhamedove (a seļaci kažu: *turske* vere). Govore kao i seļaci, a pored toga govore među sobom ciganski. — Nose se kao i seļaci, a tako i žene ńi'ove. Muški se bave zanatom kovačkim: opravļaju i grade motike, raonike, sekire, srpove, trnokope, burgije, i još razne stvari od žeļeza. Ciganke idu po selima i prose, pa ma i gazdinske žene bile: baju (vračaju) i vade crve iz ušiju. Kad nekoga bole uši, ili zub, one dođu te baju i vade crve kroz cev od trske, i od toga prolaze (veruju) zub, ili uvo. Kad nemaju posla u svojoj radńi, idu te seļacima beru konopļu i čukaju je. Još kopaju i rade druge poslove pod nadnicu. Dolaze na svadbu kao svirači, i to nose zurle i goč (bubań). Seļaci žive dobro s Ciganima zato, što moraju kod ńi' opravļati sve *urutke* (alate), pa da mu na vreme oprave, da ne dangubi.

Pre bi naš seļak voleo da umre, no da oženi sina s Cigankom, ili da dâ Ciganinu svoju ćerku, jer nisu naša vera, i naši se mnogo od ńi' groze. Seļak ovde ne će s Ciganinom piti iz jedne čaše, pa da ga ubiješ. Kad im Cigani dođu kao svirači na svadbu, ńima dadu sve baška i da jedu, i da piju, a posle te sudove dobro izmiju, pa onda iz ńi' i oni piju. Jedan jedini seļak u ovoj okolini zna ciganski da zbori i veli, da je vrlo „*lak jezik*“, — da se lako nauči.

Gospoda su seļacima kapetani i pisari, koji kakvim bilo poslom dolaze u selo. S ńima seļaci razgovaraju, ali ne onako svojski, i od ńi' se ustežu. Pop i učiteļ to su *učovni* (učeni) ļudi, koji sa seļacima žive. Seļak od ńi' ništa ne krije, i ako ima što, da se požali i po'vali, otići će kod ńi', a ne će ništa kriti. Tako isto lepo žive i poverļivi su i prema opštinskom pisaru, — *ćati*. Popa, učiteļa i opštinskog pisara 'oće da pozovu u kuću, a 'oće s ńima da se okume, pobratime, a mnogo vole, kad im oni u kuću dođu. Kad pozovu na svadbu popa, ili učiteļa, mlada daruje i ńi' kao rodbinu, čarapama, ili drugim čim, i to znači, da su im ovi ļudi u voļi.

Zločinci i drugi rđavi ļudi.

Zločinci. Zijan (štetu), koju ļudi jedan drugom prave, ova je: zapali jedan drugom seno, ili *plevńu* (košaru), počupaju jedan drugom bostan, iseču tuđi vinograd, ukradu čelu, ukradu jagńe, ovcu, kozu, plast sena i drugo što od mańe vrednosti. Za vreme Turaka paļevine i velike krađe bile su česte, a sad se paļevine retko dešavaju, jer po zakonu za paļevinu plaća celo selo, ako se krivac ne nađe.

Ovdašńi seļaci, štogod prodaju od svoje *stoke* (tu razumeju sve, što imaju za prodaju), ne će krivo izmeriti za živu glavu, jer kad

prevari prodavajući svoju stoku, ne će da ima napretka u kući i u svemu. Veliki bi grej (greh) bio, kad bi neko prodavajući med krivo merio, jer posle će da mu se zatru čele.

Duvan je ovde kod nas skup, a seļaci naučili, da oni sade, kao pre, pa im to zabranili, te po neki od ńi' 'oće da kriumčari duvan.

Końokradica i lopova druge krupne stoke i nema, kao što nema ļudi, koji od lopovlaka (krađe) žive. Sve krađe, koje se dese, obično su iz osvete.

Kazao sam, da mnogo vole decu, a pošto je tako, to ne će ni jedna žena silom da pobaci dete, ili da ubije dete svoje.

Još iz turskog vremena koji su ļudi poznati kao lopovi, sad žive među seļacima dosta dobro, pa često i' biraju i za kmetove, — a boje se od ńi' i ne će s takvim da se svađaju, da im se ne bi osvetili.

Pijanice i dr. Ovde (sem jednoga) nema pijanica, ali ima ļudî, koji piju, pa se pri nekom velikom veseļu opiju. Pijanica je postao (ime mu je Coka) taj, što je ostao bez žene s decom, pa se od brige propio. Među ženama nema nikako pijanica. Kad idu žene na *kravaj*, zaćevleišu se malo, ali se ne opiju.

Ima ženâ, koje su orospije (droļe, kurve). Obično su take one žene, koje nemaju dece, pa želeći da dobiju decu, misle, da im je muž kriv, što nemaju, te idu te se sastavļa (kurva) s drugim. Ima ženâ, koje su se kurvale i zato, što im je muž još dete, a one već odrasle. Za vreme Turaka venčavao je pop dete od 12 godina sa devojkom od 25 godina. Taka žena postaje kurva, jer nema muža, već dete pored sebe.

Vjerski život.

Ovde su seļaci, kao i svi u Srbiji, vere istočne pravoslavne, a oni kažu: *pravoslavni kristjani.* Neškolovani seļaci ne znaju nikakvi' molitava, već se sva molitva sastoji u tome, što se prekrste i spomenu Boga. Kad ulaze u crkvu, krste se, a tako i dok traje zakon (služba), pa i kad izlaze, krste se i govore: „Bože, pomozi, život, zdravje, birićet i na giğu grojze". Sve poste poste najurednije i ne će seļak za živu glavu, da se *oblazi* (omrsi) u poste. Sve, što čine, ne čine iz lukavstva, već po nagonu i uvereńu, da Bogu to godi. Samo ne vaļa, što posle padaju u grešku, ali i za to nisu oni krivi, jer za vreme Turaka nisu imali sveštenika, koji bi i' upućivali, da žive lepo i dobro.

Nema ļudi, koji ne veruju u Boga, a teško bi mogao ostati čovek, koji bi govorio, da nema Boga. Po nekad, kad im dođe teško, ili

kad pada grad, te im zatire usev, viknu: „Kakav Bog! I on ne zna, šta raboti!“ Ili: „Bože, kude si sad? Što rabotiš, te ne gledaš, da ni ne propadne imaće!“

Škola.

U ovoj opštini škola je bila i za vreme Turaka, a od prilike pre od 28 god. ima škole. Koji su ļudi u velikoj zadruzi, vrlo rado šaļu decu u školu, pa 'oće i po 2—3 deteta da dadu u školu. Oni opet, koju su samci, radi su da dadu dete u školu, da nauči pismo (kńigu), ali se ustežu da dadu, jer posle nema ko, da im u radu pomaže. Ženska deca ne idu nikako u školu, a ovde je seļacima i smešno, kad odu u grad (varoš), pa vide, da žensko ide u školu, i vele: „Šta će žensko u školi? Ńojno je, da tkaje, plete i prede, a pismo ne će da ju pomogne, da znaje da raboti po kući“.

Većina je ļudi, koji ne znaju čitati i pisati, jer škola godišńe dâ po 10 pismenih. No još za neko vreme, pa će pismeni' ļudi biti više. Mnogi nisu učili školu, a znadu čitati i pisati, a to su naučili od nekog čoveka, što je starinsku školu učio, ili se naučili u vojsci. Pre ove prave škole sa školovanim učiteļem bila je škola za vreme Turaka u manastiru Sv. Trojice, a tu je bio učiteļ jedan vrlo malo pismen seļak, koji je opet učio od nekog, kao što je i on. Tome učiteļu crkva je plaćala 100 groša i davala mu 'ranu (za godinu), i on je učio đake pisańu, čitańu i računańu. Kad deca izuče psaltir i časlovac, svršavaju školu. Te škole su davale i popove: Ko je dobro svršio tu školu, a imao je para, on se je zapopio. Imamo u ovoj opštini 3 sveštenika sa spremom iz ti' škola.

Pravo.

Obiteļ.

Zadruga. *(Osobe).* Kazao sam na drugom mestu, ko može biti gospodar (starešina) zadruge: rečeno je, da neožeńen ne može biti, sve dok u kući ima stariji' muški' od ńega. Žena ne može biti starešina zadruge, sem onde, gde nema ni jedno muško punoletno. — Zadruga ne izbira starešinu, već to ide redom po starešinstvu. Najpre je starešina zadruge otac, pa kad on ostari, ili umre, ako ima mlađeg brata, on je, a ako nema, onda najstariji sin, pa redom. — Svaki starešina, kad 'oće nešto da kupi, ili proda, savetuje se, dogovara se sa svima ožeńenim ili starijim muškima u kući. — Ako je starešina kuće naklońen pijanstvu, ili je lola, pa 'oće da rasipa, onda 'oće zadruga da se cepa od ńega, pa on sam neka radi, kako zna.

Momak gotovo i nema neku vlast u zadruzi, već samo sluša zapovesti stariji' iz kuće. Kad se momak oženi, ima isprva malo udela u zadruginim stvarima, pa što je više stariji, to sve više.

Zadruga pri ručku, ili večeri dogovara se o svačemu, što se ńe tiče. Ako 'oće da prave štalu, 'ambar, vodenicu, kuću, ili da kupe kuću, svi se stariji dogovaraju, pa ako se svi slože, urade. Ako jedan ne pristane, već rekne: „Ako učinite to, ja ću da se delim", onda batale, samo da ne bude svađe. Pošto se ovo dogovarańe dešava za sofrom, to po neka žena rekne po neku reč, ali obično one više ćute. O tome, što su svi muški za sofrom govorili, govore posle muž i žena na samo u sobi: treba li to da bude, ili ne treba.

Svaki zadrugar pored opšteg zadružnog imańa može imati i svoje. Može imati i pokretni' i nepokretni' stvari. Obično zadrugar ima: ovaca, koza, svińa, ńiva i livada. To svoje imańe daje na ispolicu, i dobit od ńega uzima sebi. Od ti' svoji' para može on pozajmiti zadruzi za neku potrebu, ali zadruga je dužna da mu to vrati. — *Kućne pare* su novci cele zadruge, koje zadruga daje pod interes (priplod), ili s ńima trguje. Taj novac, ako se zadruga deli, deli se, kao i zemļa, na ravne delove po broju ļudi, kojima deo pripada.

Ako koji član zadruge ode u službu pa zaradi novaca, taj novac daje zadruzi. Druga je opet stvar, ako član zadruge što dobije, ili nađe, a nije dangubio od kućńeg rada i nije na tu dobit uložen zadrugin novac ili imańe, — zadrži sebi. — Sve, što se na zemļi zadružnoj poseje, kad se ovrše, ide u 'ambar jedan. Ne može niko od zadrugara da seje, što ńemu treba, već se zna, šta treba celoj zadrugi. Svaki zadrugar sme iz kuće da uzme i groz, i jaje, pa kad mu se jede pogača, da mu umese; kad dovede družinu, da natoči vina i rakije. U opšte ne će se za jelo zakratiti, samo da ne ostane żeļan. — Zadrugarima ne kupuje niko odelo, već same ńi'ove žene od vune tkaju *klašńe* (sukno), od koga posle prave terzije odelo. Ako imaju u kući terziju (veće zadruge imaju), ne plaćaju za šiće. — Žito, koje im se rodi, ne dele ga, već stoji u 'ambaru i vade odatle i meļu, koliko im za brašno treba. Kad se vuna ostriže sa ovaca, deli se među zadrugare, tako da svaki dobije po deo tako: ako su tri brata i otac, onda svaki dobije deo, a ńi'ova deca ne. Ako braća imaju neudatu sestru, i ńoj daju deo za spremu. Tako dele i konopļu. Svaki o svoj deo uradi i pravi, šta mu treba, a može ga i prodati.

Devojka može čekati i do 26. i do 30. godine, pa da se oda

(uda), a momak čeka najviše 20—21 god., ali čim mu pređe 17 godina, gledaju da ga ožene. U zadruzi ne gledaju, da žene i udaju redom po godinama, već ako ima neki momak-bećar od 18 godina, gledaju da ga žene, i ožene ga pre, i ako u istoj zadruzi ima i dve devojke starije od ńega po nekoliko godina. — Kad zadruga udaje, pored devojačkog dara i odela ne daje uz devojku ništa, već uzima od oni', kojima daje devojku, *prid* u novcu.

(Stvari). U zadrugino imaće spadaju: ńive, livade, lojza (vinogradi), *korije* (šume), bače (bašte), 'ambari, kuće, košare, vodenice, stoka, i to je sve *imaće.* Svaki član zadruge zna, da s imaćem cele zadruge ne može, kako 'oće, raspolagati i prodavati ga donde, dok se ne podeli od zadruge, a kad se podeli, može svoj deo, kako 'oće, upropastiti. Žito, stoka, i razni usev sme se prodavati, ako je potrebno, da zadruga isplati neki svoj dug, kupļena neka ńiva ili porez. Zadruga se složi i ńivu da proda, ako snađe zadrugu kakva nužda, — ali to ređe se zadruzi dešava. Ako zadruga u nekoj oskudici proda ńivu, gleda docnije, kako bilo, da povrati, a i onaj, koji je kupi, rado je vraća zadruzi. Sve zadruga što prodaje, ugađa i teslimi (daje) starešina, a on daje i obavezu i ugovor, a to je za sve članove zadruge važno, kao da su oni potpisali.

Uža obiteļ. *(Osobe.)* Momci se obično žene pre 20 godine. Seļak bi rad, da ga ženi i pre 16. god. Vele zato, da žene muško ranije, što dobijaju jednog radnika više. Za vreme Turaka ženili su decu, kojoj je bilo mańe od 15. god., a uzmu mu devojku od 20 do 30 god. Desilo se, da baš na dan svadbe to dete oženeno ode u šumu kod ovaca. — Devojke se ne udaju tako mlade, kao što se mladi momci žene. Devojka čeka i do 30. godine, pa i posle, pa opet se može lepo udati. Ali obično se udaju od 21.—26. godine. Ne udaju tako rano devojku, jer im je težko udati iz kuće robotnika. Ma koliko devojka stara bila, ne će je udati za vreme veliki' poļski' poslova, da ne bi se štetili, već kažu, da čekaju do zime.

Momak i devojka utvrde veru (reč) između sebe raznim poklonima, pa i prstenom, a kad je to bilo, i kad dođe zgodno vreme, devojka bega u kuću momka. Ako devojački roditeļi ne vole, što je pobegla u tu kuću, gledaju, da je izvade odatle ili bojem, ili sudom. Ako je izvade, gledaju, da je odmah' na drugo mesto odadu. — Devojku, koja pobegne za momka, momački ukućani zatvore u jednu sobu, pa kad dođe devojčin otac, ili ko drugi od ńenog roda, ne puštaju ga unutra, već kroz vrata govore. Neki otac (ili brat) otide, da vidi, da li je silom odvedena, i stane kod vrata, pa pita: „Ćerko, sas

tvoju li si voļu došla ovde, el je sas silu? Ako je sas silu, da te vadim?" Ako je devojka došla svojom voļom, odgovara obično ovako: „Našla sam si muža i dom, pa ću si tuj ostanem", ili: „Sas voļu je, tatko". Ako je silom, odgovara: „Blagi (slatki) tatko, ću se utepam, a ovde ne ću da vekujem". Ako je silom odvedena, dolaze i kmetovi, i vade je. Otac momački i devojački namire se, a ako se ne namire, ide stvar u sud. No retko se dešava, da momak vodi silom devojku.

Ako je s devojkom ko drugi bio pre venčańa, ne vraćaju devojku. već ima drugi' običaja, koje čine u takim prilikama. O tome ću kazati na drugom mestu.

Ako neko uzme tuđe dete u svoju kuću, može dati za ńega svoju ćer. Prizetko (domazet) ima ista prava nad ženom, kao i drugi muž. Prizetko drži svoje prezime, a tako i deca ńegova se zovu po ńegovu prezimenu.

Roditeļi i djeca. Roditeļ nije nikad svoje dete preterao. Ali ako je *loš* (nevaļao), odeli ga od sebe. — Kad sinovima ostane premaleno očevo imańe, onda, ako su 3—4 brata, ide jedan, te se ceni (da služi) pod *ak* (za pare), ili uzme tuđu zemļu na ispolicu ili pod arendu. Tako radeći prikupļuju parče po parče zemļe. — Ovde nema, da je sin napuštio svog oca, a i nije zato, što otac ima svoj deo imańa, od koga može da živi, i ostavļa ga onom, koji ga čuva, pa zato i sin ne će napuštiti oca.

Oni ļudi, koji nemaju poroda, ili imaju samo žensku decu, uzimaju pod svoje nečije muško dete. To čine zato, da im se ne bi zatrlo *simsile* (pojas, koleno), da mu se ne ugasi kuća, i da ko ima slaviti slavu ńegovu. Kad uzme neko dete pod svoje, i na to naprave kao ugovor, i potvrde kod suda, i ļube se s tim, od kog uzima dete, onda tom posińeniku ne može dati svoju ćerku onaj, što ga uzima pod svoje. Ako ga bez ikakvi' ugovora uzima, može mu dati ćerku. — Pod svoje se uzimaju samo muška deca. Uzeto dete ima ista prava, kao da je baš tu rođeno, a poočim ima nad ńim pravo, kao nad rođenim detetom. Dete, koje je uzeto pod svoje ugovorom između starog (pravog) i novog oca, prima prezime čoveka, koji ga pod svoje uzima. Razlika je u godinama između posińenog i poočima obična, kao oca prema sinu.

Dioba zadruge. Svaki zadrugar ima pravo tražiti, da ga odele. Ako ga silom zadržavaju u zadruzi, mora biti svađe, a oni vele: „Boļe se je u ļubavi odeliti, no u svađi živeti zajedno". Tako isto može sama zadruga da odvoji nekog od zadruge davši mu ńegov

deo imańa. Vele: „Boļe je, jedan da se iseli iz zadruge, no cela zadruga da se rastika (rasturi) zbog jednog". Ali zadruga ne može ni jednog zadrugara, koji ima pravo na deo, isterati bez dela ńegovog. Deo mu pripada, a za sve pogreške, koje on učini, plaća' će od svog dela, ako je ranije odeļen. A ako je u zadruzi, i zadruga plaća ńegov dug. Tako opet ostaje u zadruzi. Kad neko ima zabrańenog duvana, pa ga kontrola u'vati, svu globu plati' će, razume se, zadruga, i taj zadrugar, koji je tu štetu učinio, ne isteruje se iz zadruge i ne propada mu deo imańa. — Zadruga se deli evako: Jedan otac ima 3 sina i brata. Oni će podeliti imańe na dva dela: jedan deo ocu, a jedan ńegovom bratu. Taj jedan deo ako 'oće da dele ova 3 brata, dele ga na 3 dela, a ocu ostave 1 ńivicu na uživańe, koju on dâ (obično najmlađem) onom sinu, kod koga živi. Kad se braća dele, imao on 7 dece, ili bio udovac, ili momak, dobija jednak deo. Žene ne dobijaju deo. Ako su 3 brata, pa jedan umre, onda imaju pri deobi pravo deca na deo. Ako se pri deobi desi devojka (sestra onih, što se dele), ona ostaje kod najmlađeg brata, ili kod onog, koji ima najmańe rabotnika u kući, ili najposle ostave devojki na voļu, da ona bira, gde će da ostane. Ali svaki se od ńi' grabi, da je uzme, jer dobija jednoga radnika više. Ako nije birićet (letina) sabrat, tada se odlaže deoba, dok se birićet ne sabere, pa tad dele kukuruz na kola (ili vreće), a žito na šinike. Žito stoji podvojeno u 'ambarima. Mali 'ambarčić zovu *presek*. Pa kad se dele, obično jedan uzme jedan presek, a drugi drugi. Ako tako ne će, onda kao gore šta pomenu'. — Kad je svađa pri deobi, onda zovu 2—3 poštena čoveka, koji braću namiruju, ili bacaju *ždrebe*. Tim ļudima, što ih dele, ne plaća se ništa. — Sin, koji se u tuđu kuću preselio, obično ne traži deo od oca. Znam dva-tri, kojima otac nudi deo u svako vreme, i ako su u tuđu kuću otišli, a znam opet, gde otac sinu ne da deo, što je otišo u tuđu kuću te se prizetio. Ako otac nema više dece, onda ńegov deo ostaje sinu, i ako je ovaj u tuđu kuću otišao.

Ako u zadruzi svi izumru, pa ostane samo kći, onda joj postave tutore (staraoce), dok se ne uda. A kad se uda, svo imańe, koje joj je u nasleđe ostalo, prelazi u vlas' ńenog muža. To imańe ńezin muž zove: ženino imańe. — Ovde ni jedna zadruga nije ostala bez naslednika. Tako i oporuku -- testamenat ovde niko ne pravi, već kad umre, zna se, ko su mu naslednici, pa oni nasleđuju i dele imańe, kao što je običaj.

Žena po smrti muža može da živi na imańu, ako ima dece. A muž po smrti ženinoj nema ništa.

Obveze.

Pogodba. Kad ļudi među sobom što uglavļuju, kaže se: *vode ugođbu (ugodbu), ugađaju se.* Kad svrše taj posao, kažu: *ugodismo se.* Kad se čovek s nekim pogodi, retko da se *pišmani* (pokaje) i da prekrši ugodbu, jer je to sramota. Onom, ko to učini kažu: „A što si pļuvao, kad ćeš da ližeš!“ Ili: „Nisi trebao da se ļubiš, kad ćeš da se razļubļuješ“. — Pogodba je zakļučena onda, kad se oni, koji se pogađaju, poļube u usta. Kad se ugode, piju u krčmi te da ugodba bude sretna, i tad daju kaparu. Ako pogodbu pokvari onaj, što je dao kaparu, onda gubi kaparu, a ako pokvari onaj, što prima, daje duplu kaparu. Veće pogodbe zakļučuju se pred svedocima. Mańe pogodbe sami između sebe kupac i prodavac uglave bez ičijeg prisustva. Pre, dok ļudi živeše po starinski, kažu, da se je retko data reč i ugodba kršila, a i pogodba je važila i bez kapare.

Kupovańe i prodavańe. Ovde prodaju obične stvari: sir, drva, kukuruz, žito, vunu, staro odelo, jaja, živinu i drugo od stoke i stoku. Prodaju ļudi i đubre, kad ga imaju mlogo. Istina, da ne uzmu pare, ali se pogode, da onaj, koji uzima đubre za ńivu, dâ ovome, čije je đubre, po 2—4 rabotnika. Prodaju ovde i usev, koji će tek sazreti. Za vreme Turaka mnogi su uzimali unapred novac za voće, koje će sazreti, no sad je to ređe. Kad je nekom seļaku došla potreba neka za pare, a on ode trgovcu u grad (varoš) i zamoli ga, da mu da malo para na *crešńe* (trešńe). Docnije, kad sazreju, ovaj nosi onom trgovcu, da dug oduži. Tako nekad i bostan na vreži prodaju, retko i grožđe. Drugi usev (kao žito) nikako ne prodaju, još dok je na ńivi. Kad ovdašńi seļak prodaje nekom neko bravče za domazluk (priplod), ne će ga prevariti za živu glavu. Ali kad prodaje za klańe kasapinu, on mu i ne kazuje manu, koju bravče ima. Ovde svaki seļak, ako 'oće da kupi koje bravče, gleda, da ga kupi od poznanika, jer zna, da ga ne će prevariti. Ali ako se desi, da kupi volove od nepoznata seļaka, on mu ne isplati svu pogođenu sumu, već zadrži nekoliko novaca, da mu plati, kad prodavac dođe ńegovoj kući. Za to vreme (koje odrede, do kad će prodavac doći) proba ovaj stoku, i ako se pokaže, da je rđava, vraća mu je, a ovaj ńemu pare. A ako je dobra, isplati mu i ono resto i pročaste se. Često koju stoku koji namerava da uzme, uzme je nekoliko dana na probu. Sve, što kupuju, ne kupuju sa strane, već tu iz toga sreza. Zato i ne će jedan drugog pri prodavańu stoke da varaju.

Mijeńane. Ovde meńaju životińe, zemļu, žito. Kad neko s nekim ma šta bilo promeni, kažu: *činili smo trampu, trampili smo.* Kad neko nekom dâ ma koju bilo stvar, pa ovaj da mu je vrati, kažu: *dao mu na zajam.* Uzajmļuje se: žito, rakija, brašno, vino, novci, a i žene pozajme jedna drugoj šamiju, vutarku, jelek, zapregu. Onaj, koji daje novce na zajam, kaže: *daje pare pod vajdu.* I taj, koji daje novce, ne može ih tražiti, kad 'oće, već mora čekati vreme, kad su uglavili, da mu vrati.

Najam. Volovi se daju na *izor; zemļa* na *ispolicu; ļudi idu pod nadnicu;* a stoku daju na *iz'ranu.*

Kad se žńeje, kosi, kopa, bere lojze, bere kukuruz, uzimaju se ļudi pod nadnicu. Kad 'oće koga da uzme pod nadnicu (najam), kaže mu ovako: „'Oćeš da pođeš jutre sas nas?" Ovaj pita: „Na kakvu rabotu?" Onaj posle kaže: ili je na kopańe, ili na brańe kukuruza, ili na kosidbu. Koji se pogode pod nadnicu, ne uzimaju kaparu. — Nadničar dobija na dan 4—5 groša, a ako je kosač, i 10 groša. Nadničar jede u kući, gde radi, i to zajedno s ukućanima.

Volovi se daju na izor. — A tako isto daju i vepra (nerasta) ili bika, ili ajgira, da *skače* na tuđe živinče (za priplod). — Stoka se daje na iz'ranu. Tako daju svińe nekom, te je on 'rani, pa kad se ta krmača oprasi, onda pola prasaca dođe ovome, što je svińu 'ranio, a pola onome, čija je svińa. To se kaže: *davati svińu na pole.* Onaj, čija je svińa, može opet da je uzme. — Ovce se daju na iz'ranu. Onaj, koji uzima tuđe ovce na iz'ranu (do 30 ovaca), sajedini i' sa svojim i ima vajde od ńi', što mu đubre ńivu. On na ńivi napravi *ometinu* (tor), u kome ovce noćevaju, i tu ometinu premešta po celoj ńivi, a tako mu se cela nagnoji. Na izranu se ovce uzimaju zimi. Onaj, koji uzme, pogađa se na novac.

Kad se zemļa daje *na pole,* znači: da onaj, čija je zemļa, daje nekom svoju ńivu, da je ovaj uradi, i što se na ńoj rodi, da dele podjednako. Zemļa se daje i pod *arendu.* To znači: da onaj, čija je zemļa, dâ nekom svoju ńivu za dve, ili tri godine za jednu sumu novaca, koju je dužan ovaj da mu položi, kad se narede, i da radi zemļu; a sve, što ona donese, da sam uživa.

Sluga, koji se uceni (pogodi), da služi, obavļa sve poslove, koji mu se narede. Za štetu, koju stoka učini baš 'otiničnom nepažńom sluginom, odgovara sluga, inače za sve odgovara gazda. I onaj, kome je šteta učińena, ne tuži slugu, već čije su ovce, pa gazda plaća štetu, a posle se računa sa slugom, ako je onaj kriv. Ako gazda naredi sluzi, da noću pušta stoku (ili da tera ovce na pojilo

putem, kojim mogu načiniti štete), onda, ako stoka učini štetu, odgovara gazda. Ako sluga nije dobar, gazda može pre roka da ga napudi (istera), a tako isto i sluga može gazdu pre roka da napusti. Slugi gazda plati donde, dok ga je služio, a kad se naplate, gazda rekne: „E, nek su ti alal pare i air od ńi' da vidiš!" Sluga se zahvali i rekne: „I ja mislim, gazdo (ili po imenu), da od mene nisi ništa lošo video."

Skupni poslovi. Ovde ima ļudi, koji zajedno 'vaćaju ribu. Po 15 ńi' udruže se i nameste *gardu* preko Morave i 'vaćaju ribe. — Tako isto ima ļudi, koji vodenicu zajedničku imaju. Ako je u mlinu 4 ortaka, kaže se, da svaki od ńi' ima po jednu litru od kamena vodeničkog (znači četvrtinu). Ako je 8 ortaka, kaže se, da svaki ima po 50 drama od kamena. Ako je dva ortaka, kaže se, da svaki ima po pola oke od kamena. Ortaci u tim poslovima jednako ulažu, a jednako i pravo imaju. U vodenici (mlinu), ako su dva ortaka, jedan sedi u ńoj nedeļu dana i meļe i uzima *ujam*, pa druge nedeļe sedi drugi ortak, i tako redom. — Ima i ovo: Jedan ima na svom imańu zgodno mesto za vodenicu, ali ne može sam da podigne, već pozove ortaka, te ortak dâ $^3/_4$ para, a ovaj $^1/_4$, te podignu vodenicu, i oni imaju jednaka prava posle.

Darovańe. Ima, da se odele dva brata, pa u jednog ima puno dece, a drugi nema ni jedno dete. Ovaj drugi pokloni onom bratu, što ima dece, jednu ńivu zato, što on ima više dece, pa mu više i treba. Kad pokloni ńivu, on ne smatra, da je više ńegova, i za živu glavu ne bi je vratio natrag.

Običaji.

SVAKIDAŠŃI OBIČAJI.

Običaji kod posala.

Običaji kod domaćih posala. *Ustajańe. Umivańe.* Kad čovek ustane, običaj je, da se što pre umije. A ako vide nekog onako ne umiveni, ne će reći: „Dobro jutro!", jer kad neumiven čovek reče nekom dobro jutro, ceo dan će onog da bije *baksuz* (nedaća). — Kad se čovek izmije, prekrsti se i spomene Boga i rekne: „Sretan dan!"

Običaji kod jela i pila. Zimi se jede u sobi, a leti u kući. Jedu 4 puta leti, i to: pre ručka: *područaju,* pa na podne *ručaju,* pre zalaska sunca *užinaju*, a u veče *večeraju*. Za stolom ne jedu, već za sofrom, koja je 1 ped od zemļe uzdignuta, i sede, kad jedu. Jelo

jedu viļuškama i ložicama (kašikama). Najpre na stô donesu čorbu, pa posle se ne gleda neki red, već se donese gibanica (pita), pečeńe i druga neka mańǵa (jelo). — Ako pri jelu padne ložica na zemļu, ne će više s ńom da jedu, jer čim je pala, ona se je opoganila, jer možda je tu prošao pas. — Ako sa sofre padne 'leb, oni ga odma' dignu, poļube i reknu: „Bože, oprosti!“ — Ako su za sofrom i deca, pa ako potraže nešto, treba im dati, jer ne vaļa da želuju, jer ako mu se ne da, 'oće da se izjalovi.— 'Leb ne treba da je okrenut naopako (da je dońa kora okrenuta gore). — Kad je kiseo 'leb, seču ga nožem, a kad je pogača, onda je ne seču, već je *krše* (lome). — Pije se iz *gostarke*. Kad piju, ne lupaju se, već obično ide gostarka ili *karta* (buklija) od jednog do drugog. Onaj, kome dođe u ruke, prekrsti se i blagosiļa: „Sreću i zdravļe, napredak i birićet da dâ Gospod!“, a oni oko ńega viču: „Amin“. Ovaj, što će da pije, okrene se onom do sebe s desne strane i rekne: *„Zdravica“*. A ovaj, a i svi odgovore: *„Da si živ i zdrav!“* Gostarka s vinom, ili *karta*, ide s leva na desno.

Običaji kod kućnih posala. Vatru ne vaļa iz kuće iznositi posle sunčeva zalaska, a tako isto i pepeo ne će iz kuće da zasipaju posle sunčeva zalaska. — Kad se kuća mete, đubre se mete u kraj, da se ne bi gazilo. — Na Božić ne izbacaju đubre iz kuće, već čekaju treći dan Božića, pa izbace đubre, a i onu slamu, koju prostiru po kući na Badńi dan.

Ne će košuļe da peru onog dana, kad je mena i uštap meseca, da im se ne cepaju košuļe, — jer kao što se mesec u te dane rastura, tako će se i košuļe, ako tad peru. — Ne peru u petak i sredu i utornik. U sredu i petak ne peru, da ne dobiju kraste.

Žene ne će da navijaju tkańe od Sv. Paraskeve do Martinaca (pred poklade Bož.) zato, da ne bi kurjaci vili (urlikali) oko sela.

Kad grade kuću, običaj je, da kad temeļ bude gotov, sednu na temeļ radnici i pojedu malo soli i 'leba.

Običaji kod zajedničkih posala.[1] *Molba.* Komšija komšiji, a i seļani po među sebe pomažu jedan drugom u mnogim rabotama: kopańu, žetvi, ļupeńu mumuruza. Onaj, koji vika ļude, ženštine i devojke, da mu rabote jedan dan bez ič[2] plaćańa, pogodi gajdaša ili gočobiju, te ovi sabejle sviriju pred ńegovom kućom. A oni, koji su vikani, zbiraju se. To se vika (zove) *molba* (moba). Kad su se svi

---

[1] Odavle daļe drži se g. prinosnik (na molbe urednikove) više narodnoga govora.

[2] Nije li to *i č' (i ča)?* — *Ur.*

zbrali, pođu si svi tako ǵumle na ńivu, a po ńi' sviri gajdaš, a devojčiči si poju. Tako rabote, kad se od ńive vraćaju dom. Kad dođu u dom onoga, što je zbiraja molbu, odma' sednu za postavļenu sofru, a domaćim koļe ovnä, ili neko prase. Žene su spravile čorbu i drugo jedeńe, te rabotnici sednu te jedu. Posle teraju veseļe i ǵambus: igraju, pevaju, smeju se i teraju šalu i đavoline do pred zoru. — Isto se tako sastaje molba, te nekom ļupi mumuruz. Tad se vesele: pevaju, ali se u oro ne faćaju.

Sedeļka. U jesen žene i devojke sastave se pod selski krst, ili pred nečijom portom na nekoj arnici i rabote svaka za sebe celu celu noć — i to mi je *sedeļka.* Obično na sedeļkama predu. Ogań gori pred ńima. Kad je sedeļka, tad devojke mnogo poju, dori (čak) celo selo trešti; babe pričaju turli-turli prikažńe. Na sedeļku dođe po neki muž, — orati si, ili bećar sviri, ili mnogo muži vode pomeđu sebe lav (govor), ali svi sede mudro, jer će žene da i' propude, ako počnu što bezosramno da zbore.

Pravni običaji.

Stvarno pravo. *Postavļańe međe.* Kad će da turaju među pomeđu utrine dve opštine, rabote ovako: Uzmu zemļu, pa ture u torbu. Jedan nosi i tura iz torbe zemļu onde, kude su odredili, da međa bude, pa posle ļudi odma' kopaju kupove onde, kude je onaj bacao zemļu iz torbe. Tako turena međa ostaje večita. Parniči se selo Razgojna sa Babičkom oko te međe, pa oni kazuju, da je ńina međa ispod brda Kujevca, i vele: „Pamtimo mi, kad su pašalari i kajmakami izkačali na tu među i nosili zemļu, pa tu na među obeležili". — Jako je grešno, koj nosi zemļu, da krivo što učini. Kažu: „Neje šala, more, zemļu sam nosija, pa nije ubavo i pravo, da učinim krivdinu, jer će ta zemļa i mene da uzne".

Što koj nađe, ńegovo si je, ako se ne zna gazda od te stvari.[1]

---

[1] *Trava raskovnik.* Neki put se čuje: Taj i taj čovek iskopaja pare, more, pa sve zlato našeja, a ne sme nikom da kazuje: 'oće mu umre neki u kući. A neki pa iskopa, al ne sme da arči: može da mu umre neko, ili baš on, a može da mu se uzme i jezik, i ruke, i noge, i sve. I ako neki našo pare, krije, da s nikim ne dele. — Ali ima, po nekoliko čoveka se sastave, pa naprave društvo, da traže pare. Idu i kopaju, kude misle, da ima kazan para. Neki idu kod vračarice, da ona kaže, gde su pare, pa oni da kopaju. Nekom u san dođe neki starac, pa mu kaže, gde su pare, pa sutra celo društvo ide, te kopa tu i traži pare. Ama ponajlako se na'ode pare, kad čovek ima travu

Običaji u druženu s ļudima.

Pobratimstvo i posestrimstvo. Ima *pobratima*, a ima neko i *posestrimu*. Onaj, koji je bio *starejko* na svadbi, pobratim je mladoženi. Dva čoveka mogu se pobratimiti, kad lepo žive i slažu se. Reknu jedan drugome: „Ajde, da se vikamo pobratimi!“ i od tad se vikaju tako. — Kad se neko razboli, on ide u crkvu, da mu pop čati molitvu, da se isceli. U crkvi ima stoličica, na koju sedne bolnik, pa kad sedne, onda rodbina ńegova nađe čoveka, koji će mu turiti na čelo krst. Krstići su mali. Onaj, koj turi bolniku krstić, odma' mu postane *pobratim*. Ako žensko turi krstić, onda je ona *posestrima* onome, kome tura.

Kumstvo. *Kumovi* su oni, koji venčavaju nekog, pa mu decu krste i strižu. *Kum* me je venčao, a ja sam ńemu *kumašin*. Kum se ne meńa, već dok je god živa ńegova vamilija, ne će da traže drugog kuma. Svaki put, kad vikaju kuma na neko veseļe, nose ńemu kartu vina i pogaču. Kum uzima pogaču, i vino popiju, pa od svoga vina (ili rakije) napuni kartu, ili pļosku, da vrati punu kući. Kad zovu kuma, oni mu podnesu kartu, ili pļosku, izvade pogaču i reknu: „Zapovedaj, kume, na strižbu, će praimo u nedeļu na onu dečicu, što si i' sas zdravļem krstio!“ Onda kum, i onaj, što ga vika, sednu na stoličice, pa počnu da piju. Kum blagosiļa, ako ga na strižbu zovu: „Kako kršteńe dočekamo zdravo, daj, Bože, i strižbu u ļubav, sreću! Bog da ni dade sve, što je arno. Zdravica!“ — „Da si zdrav i živ!“ odgovori onaj, što ga vika.

Strižba. Strižbu pravi domaćin, koji ima voļu: ne mora svaki. Za taj dan se spravļa i majka si detińa, a i tatko. Deci, koja će da se strižu, ne seču nikako kosu, a gre'ota je, da drugi to učini, dok kum ne počne da striže. Onaj dan, kad će se strižba pravi, sviri gajdaš pred kućom, a gosti dolaze i donose svoje poklone. Strižba je skupa. Može da bidne po skupa i od svadbe. Zato je tanki ļudi i ne prave. — Kad su se svi zbrali i kum je došeja, tad otpočińu strižbu. Kum je za svako dete doneo po jedan fesić, a na ńemu zakačen tel. Domaćin je spravio nožice, bosiļak. Kum se tad digne, prekrsti se i uzima nožice, sastavi sa bosiļkom i to macne u vino. Tad uzne kitku s bosiļkom, pa prsne dete po čelo, pa onda uzima makaze i seče mu kosu s desne strane, pa s leve, pa napred, pa pozadi. Tako svakom detetu. Kad tako izvrši, rekne: „Nek je srećno!“ Kad je tako ostrigo svako dete, tura mu na glavu fes, što je on doneo, a u staru kapu turi ostriženu kosu i po nekoliko para.

Dok kum striže, žene pevaju: „Striži, kume, ruse kose“. Kad je sve tako svršeno, deca ga ļube u ruku, a gosti i kum daje svoj dar: koj peškir, koj čarape. A tako i majka detińa daruje kuma i ostale goste. Onda kum izmije ruke i naslužuju mu rakiju, tri čaše jedno za drugom, i on uz svaku blagosiļa kumčiće, i da im bude srećna strižba. Kum sa sobom vodi po jednog čoveka, koji uz ńega sedi, i to je *prikumak*, i on drži dete, kad ga kum striže. — Veseļe posle strižbe traji po 2—3 dana. — Kumovi živuju jako ubavo, a sramota je od svet, a gre'ota je od Boga, da kumašin kumu, ili kum kumašinu kako zlo napravi, ili da se svađaju.

Prijateļ i „dost“. Kad neko uda ćerku, pa zetov tatko je ovom *prijateļ*, a svi ńegovi prijateļi su ovom prijateļi. Prijateļi idu jedan kod drugog na gosti.

No *dost* je boļi od prijateļa. Dost mi je svaki čovek, s kojim živim ubavo. „Ne ostavi me, Bože, bez dosta, a prijateļa ću dosta naći“, kažu ovde.

Pomeđu sebe ļudi se upoznaju lako. Ako sedi neki nepoznat, onda mu prilaze i rukuju se s ńim, i sednu s ńim, pa ga pitaju za zdravļe i život. Pitaju ga posle, odakle je i kako je tamo kod ńi' birićet. Tako se upoznadu i časte se. Takav je *ruvet* (običaj), da kad naiđe čovek, a sede ńegovi poznanici, a među ńima ima i', s kojima se ne poznaje, on se rukuje sa svima. A tako i nepoznat, kad dolazi, rukuje se sa svima, ako se s ńima i ne poznaje. Poznanikâ imaju u okolnim opštinama, a s ńima dobro žive. A kad ovi dođu, svraćaju i' na konak i na ručak.

Stranci. *Jebanģije* (stranci) dolaze ovde poslom: ili prodavaju vreće, ili sudove, ili zbiraju papriku, kože, žito, ili drugo što. Kad dođe jebanģija u kuću, mora da bidne pošten, jer će da izjure na ulicu, ako počne štogod bezosramno da lavi (govori). Kad dođe jebanģija u kuću, odma' mu ture stoličicu, da sedne. Ako je to neki boļi čovek, preko stolice prebace jastak. Kad bude vreme, da se ruča (obeduje, ili večera), postave, a žena neka dođe, te mu skine opanke, a druga donese vodu, te izmije ruke, i onda ide te sedne za sofru. Kad je jebanģija u kući, svakad ńemu prvo daju da nazdravļa.

Susretańe. Kad se ļudi susretnu, jedan kaže: „Dobra sreća!“, a drugi odgovori: „Bog ti pomogo!“ Pozdravļaju se još: „Pomozi Bog!“, a odgovori: „Bog ti pomogo!“ Kad neko ide peške, na końu, ili kolima, pa ga neko stigne, onda ga pozdravi: „Dobro stiže!“, a onaj mu odgovara: „Bog ti pomogo!“ Tako pozdravļaju i poznanika i stranca. Kad se tako sastave, pitaju se: „Pa dobro li ste?“

„Arno li ste na dom?“ — „Dobro. Kako ti? Kako vaši?“ Ako iska da zna, kud ide, on ga pita: „Kide ćeš, ako Bog da?“ Ovaj odgovori: „Tuj malo do lojze,“ ili kide bilo. Kad neko stariji i poboļi čovek prolazi, pa nazove Boga, onda, ako sede ļudi, ustaju mu na noge. Kad se pozdravļa, kapa se nikako ne skida. Samo kad se popu ļubi ruka, pipne prstima kapu.

Kad se sretnu čovek i žena, pozdrávlaju se, a ne gleda se, ko će popre da rekne. Ako je žena rod tome čoveku, koga sriće, rukuju se. Ako nevesta, što je skoro venčana, sretne čoveka (pa i dete), mora da ļubi u ruku. Često neka žena prođe, a ne nazove Boga, — a to je, što je stid, sramuje se.

Svađe. Pomirba. Neki put se ženštine za ništo posvađaju. Dođe im luda buba u glavu, pa to. Jedna ima boļi naniz, a druga nema, a druge aberǵike odnesu aber ovoj, što nema: kako joj se ova prismevļa, i rodi se svađańe, i to ne u oči, već preko žena. Jedan put se razbolela ova, što ima boļi naniz, a aberǵike došle pa rekle: „More, to ti je ona napravila, napratila ti je *živaka* (živu)“. Sad ova brže zove baba-Katu, da vadi živaka iz mešine, i da duplog živaka naprati na ńojnu dušmanku. Tako se svađaju te žene, a nekad stoje zajedno, pa čak i orate (govore). Kad se pak u oči svađaju, onda mnogo grubi' reči padne, — e, sram je, da se kazuju. — Kad se ļudi svađaju, dođe i do boja, — ali opet dosta retko. No kad navale drugi domaćini, oni, što su se posvađali, 'oće i da se izmire i da se ļube.

Muško i žensko. *Žensko u opće.* Ženina rabota neje, da ide u lov (da gađa iz puške), a tako isto, da ne sviri u duduk. Ima samo jedna žena, što zna da sviri u duduk, i što zna da gađa iz puške, i ńoj se mnogo čude i vele: „More, ona nije rečena, da bude žensko, no bidnalo tako. More, od ńe bi sila muž bija“.

Stid. Kako žene, tako devojke paze na to, što će da zbore, kad su u društvu s mužima. Ako neki muž nešto bezosramno rekne, one 'oće da ga rezile: „Pi, sram te bilo! Ala si česan! Sas takvi rečovi ne se otvara čovestvo.“ Sram je ženskom, da se vide grudi i dońi deo. Do kolena kad digne žensko vutarku, nije sramota. Ne će žene i devojke za živu glavu leti pregaziti Moravu, kad s one strane ima muški', jer i' je sram, da dizaju vutarku. Žensko se ne stidi, da zadigne rukave, te da joj se vide gole ruke. Sramota je, da devojku zatekne otac (ili ma koje bilo muško) raspletenu: ona odma' bega ispred ńega. Tako i žene se kriju, da i' strani čovek ne zatekne raspletene. Ako baš bilo muško, ili žensko zatekne devojku

ili ženu raspletenu, ne treba da joj kaže: „Pomozi Bog!“ (da ne nazove Boga), — jer će ostati udovica. Na sve to paze i udate i devojke, ali jedna od druge ženske ne stide se, i da se otkriju, pa i od male dece ne stide se žene toliko mnogo.

Muži (muškarci) paze na sram, naročito mlađi pripazuju, da svašto pred starijim ļudima ne govore. No mladići između sebe govore svašta i ne sramuju se jedan od drugog.

Drukše se muži živuju s muškima, a drukše s ženskima. Ne će muško, kad govori s ženskim, da rekne svašta, kao kad s muškim govori. Najobičnije, kad muški s ženskima govore, govore u šali. Vrlo retko da muško govori grubo s ženskom. Ako do toga dođe, onda muški popušta, jer nije lako izaći na kraj s ženštinom, jer 'oće da te napastvuje i za ono, što joj nisi učinio, pa beļaj.

Deca prema ženama vladaju se dosta lošo. Ama kad žena kaže detetu tuđem nešto, ono si ič aber nema za to, što mu ona zbori. Često 'oće dete da prkosi ženi i lošim rečovima. Što mu više žena govori, ono više bezosramno govori: „More, neje mi gajle, što ti zboriš“, rekne neko dete. Deca više poštuju muškarce, jer ako ne će ļucki, boje se, da i' ovi ne tepaju (biju).

Kad se muškarci sastave s ženskima, rukuju se, a ako su rod, i ļube se. No običaj je, da nevesta ļubi muškarca u ruku, a tako i žene ļube u ruku muškarce koǵa starije od sebe.

Godišńi običaji.

Domaće svetkovine.

Obiteļske svetkovine. *Očeva patarica.* Ima u po nekoj kući, da neko ne će da radi u neki dan. Tako neka žena ne će da radi na onaj dan, kad je ńenog oca patarica (drugi dan slave), jer kaže: „I ja sam slavila tu slavu, pa nije arno, sad da je zaboravim: 'oće ona, da me porazi“.

Ne će da rade u onaj dan, kad su zbog bolesti išli u crkvu i *turali krste.*

Dan rođeńa ne svetkuju, šta više: kriju dan taj. Kažu: „Još nije moj dan rođeńa“, a kad prođe, oni kažu: „Prošo je“.

Slava. Svetkuje cela kuća *slavu.* Za slavu se svaki sprema, da je proslavi, kako vaļa, jer kaže: „Jedan put je slava u godini, pa treba svom svecu, da se odužim“. Za slavu kupi svaki voštanu sveću, zatim se koļu jagańci, ili prasci, sprema se vino i rakija. Žene mese *slavski kolač,* koji će da se u crkvu nosi, da ga pop seče. Ono

veče u oči slave zovu se gosti, da dođu. Goste zovu vinom i rakijom. U veče dođu gosti i vesele se, a sutra domaćin nosi kolač u crkvu, da ga pop preseče, i opet u kući nastaje vesełe. Voštana sveća gori na sofri. Zdravice se nazdravłaju u srećnu slavu. Jelo se jednako donosi na sofru, a łudi piju vino, žene pevaju, pa łudi. Drugi dan slave vika se *patarica.* Kad napijaju na patarici, oni zbore: „Kao što potprńa podupira plot, tako tu da Bog dâ, današńa patarica potprla imaće, sreću i zdravje! Da dâ Bog, što je arno! Daj, Bože, i do godine da dočekamo slavu i pataricu!“ Na pataricu u veče gosti se rasturaju. Iz drugi' sela idu kući, a domaćin i' isprаća s vinom, pesmom i svirkom.

Svetkovine čitavoga kraja. Prvog avgusta je praznik *Makiveji,* i tad sełani ne rade, jer ako rade, maknu' će pamet od ńi'.

Ima mlogo dni, što se praznuju. Tako *Sv. Simeona* slave ovde kao zemłodelskog sveca. Toga dana idu u crkvu i nose grožđe, a i jela, pa kad odsluži zakon u crkvi, izlaze pred crkvu i časte se, pa onda ručaju. Posle igraju, a pred veče se rasturaju kućama.

Božić. Za Božić se vrlo pazi, da se o postima ne oblaže. Još za vreme posta zatvore jedno prase, koje će na Božić jesti. Badńo (!) veče kad dođe, onda unose slamu u kuću i rasipaju, a ne iznose za tri dana. Tako i rogoža stoji, gde je prostrena, a i đubre ne bacaju iz kuće. Uzmu ora'e, što u kući imaju, pa svi barabaz podele. Gde ima baba, ona vika: *kvo, kvo,* a unučići se ufate za ńu i vikau: *piu, piu,* i onda opet sednu i krcaju orasi. Onu slamu, što su prostrli po kući, vezuju po neku slamku za vildane od drveta, da ne opada rod. Oko pola noći dizaju se muži, da peču prase. A kad prase izmacaju od ogńa, onda pucaju puškama. — Na badńi dan mese žene kolač, pa taj kolač šaraju ovako: Od testa nasred kolača metu kao ogań, oko ogńa naprave tolko koturića od testa, koliko ima duša u kući, a to sve opaše jednim koncem od testa, i to je kuća cela. Izvan ovoga naprave bačvu od testa, pa 3 obruča i odozgo vrańak. Na jedan kraj kolača naprave od testa kao krstine i kroz to prepletu od testa kao zmiju, a glavu joj izvedu u sredini između krstina. Zmija čuva krstine. Na jedan kraj kolača naprave tor i nameni ili za ovce, ili za svińe, — kako koj iska. Na drugi opet kraj naprave kao vodenično kolo; tu naprave tri reda od testa, i to mu je lojze. Naprave i vola. Taj kolač iseku, pa svakom zapadne po jedan deo tako: ko je svińar, dopadne mu onaj tor sa svińama; ko je vodeničar, ńemu ono kolo; jednom dopadne ona bačva, jednom one krstine. Kad bude drugi dan Božića, onda onaj, što je dobio bačvu, sprema se, da ide

posle pladne v lojze. Ponese pljosku rakije i onu bačvu od testa, i to popije i pojede u lojzu. Tako i onaj ide na ńivu s onim krstinama od testa.

Prvi dan Božića idu ljudi u crkvu i nose leturgiju, pa tamo i ručaju kod crkve.

Drugi dan mese od testa kolače, pa i' poklańaju trećeg dana. Te kolače nose deca, pa kome odnese, oni mu daju 10 para, a i vraćaju od ńi'ovi kolača. I žene, kad na oro na Božić izađu, nose kolače, pa koga vide od rodbine, daju mu ih. Glavu od božićńeg praseta čuvaju, te je poručaju na novu godinu — *Vasuljicu.*

Na *Sv. Andreju* (30. novembra) kuvaju žene klasje od mumuruza i dele po kućama, a na *Varvaru* (4. decembra) kuvaju razna variva: mumuruz, ječam, ovas, 'rž, pasulj, pa pomešano jedu; najviše u tome ima zrna od mumuruza, a dr. po malo.

Kad dođe *Bela Nedelja*, gotovo celu je ne rade, i te nedelje ne jedu mesa: jedu banice s maslom, mleko presno, sira. Te nedelje ne rade zbog stoke, i da im se ne usmrdi blagota (beli smok). (O ruvetima na *Lazarevu Subotu* i na *Cveti* zbori' će se na drugom mestu.)

Cele *Velike Nedelje* ne rade, a spremaju se za *Uskrs*. Osobita neka sprema nije. Mese se kolači i na ńi' turaju jajca. Boje se jajca, a za Uskrs ne kolju jagńe, jer ovde pre Đurđeva-dna ne će za živu glavu okusiti jagńe.

Ama za *Đurđev-dan* se baš ubavo spremaju. Tad se spravljaju i ljudi i žene i devojke — svi. U petak pred Đurđev-dan digne ženskadija celog sela: i žene, i devojke, i mali devojčići, da *idu u trave.* Kroz celo selo se vrevi i peva. Devojke zakačaju jedna drugu i idu u „Leštor“, ili drugu šumicu drugo-selsku. Tako mu je još od vreme ostanulo, da se na taj dan beru trave. Ima jedne trave, što se s ńom zakrmuju ovce na Đurđev-dan. Druge trave beru devojke za sebe. Sa sobom ponesu malo jela i pila, pa kad dođu na to mesto, one se rasture i beru trave: kopitńak (najviše se grabe, koja će da nađe krstati kopitńak, jer koja devojka ima krstati kopitńak, za ńom momci kopne), raskovnik (nije onaj, što katance može da otvara), beo pelin, pa travu, što turaju devojke pod glavu, da sniju, koga će momka da uznu. Kod kuće imaju selim, i kad naberu još puno turli-turli trava u polju, vrate se iz polja pevajući, pa sve te trave pomešaju i ostave pod ružicom, i na Đurđev-dan tu osvanu. Neke devojke ostave pored trava i promenu, što će na Đurđev-dan da obleču. Na Đurđev-dan pre slunca (!) ustanu, pa

travu ture u korito i bańaju se. Neke devojke zamese pre Đurđev-dana kolač s travkama, pa ga provrte na sredini, i koga iskaju (za koga imaju merak da uznu), one ga kroz taj kolač progledaju. Neke devojke ostavǉaju, da u oči Đurđev-dana prenoći ogledalo pod strejom, pa to ogledalo nose sutra dan pod pojasom i na ńega se ogleđuju. Kad su se izbańali, onda travu rasipaju u kraj. — Ovčar sabajle na Đurđev-dan nosi mekińe pomešane s travom i tim krmi ovce. — U oči Đurđev-dana te noći rade babe i ovo: Ako im ovce nemaju dosta mleka, a kod drugog imaju, onda baba se digne, pa oko pola noći svuče se gola, pa uzjaše na vratilo od razboja i tri put obiđe trlu, gde su ovce onoga, što mu dobro daju mleko. Kad to rade, ne treba niko da je vidi, jer ako je vidi, 'oće da je bije. Kažu, posle, kad to učini, ńene ovce daju koǵa mleka, a onom opet presuši.

Na *Sv. Jeremiju,* žene ne pletu, (ne?) predu, ne tkaju, a idu po baštama i kopaju. Taj dan čuvaju zbog zmija, jer ako rade, može raboteći u poǉu da nagaze zmiju i da i' nape zmija. U oči Sv. Jeremije deca uznu mašice i kaciju, pa obilaze svud oko kuće i viču: „Jeremija u goru, bešte zmije u moro, ajte ǉudi u oro!“

Sv. Đermana (12. maja) praznuju, da im poǉe ne tepa graduška. Kadgod se stamne oblaci, a ovde vikaju: „Do brazdu, Đermane!“ To mu znači: ne daj, Sv. Đermane, gradušku u naš atar, već ako misliš, a ti samo do nas, jer ti se mi molimo i praznujemo te.

Sv. Ućorija (Onufrije, 12. juna) ne rade ovde.

Na *Ivań-dan* idu u poǉe, pa beru ivańsko cveće, pa prave vence od toga cveća, pa vence meću na vratnice (portu). A ovoga dana rade.

Na *Ogńenu Mariju* ne rade, jer se plaše, da im ona ne zapali krstine.[1]

Na *Sv. Jovana Glavoseka* (29. avgusta) ne rabote, a taj dan poste i ne jedu crno grojze.

Drugi dan *Mitrova-dna* (27. oktombar) vikaju *Mistrov(!)-dan,* i taj dan ne rade zato, što taj dan zavetuju od poganaca (miševa). Ne će ni po kovčegu da brkaju, a ni po 'ambaru. U oči ovoga dana ispraćaju miševe iz sela, koj iska, — koj se seti: Umesi žena krvajče, pa otidnu do vode i pojedu to krvajče, i stoje u vodi. Nose travu mišjakińu te je bacaju preko vode, te kad se trava vrati u ńinu kuću, — tad i poganci. Oni ispraćaju pogance u drugo selo, a ovi opet daǉe.

---

[1] Tako pričaju seǉaci, kako je neki rabotio na Ogńenu Mariju, a zvezda bila pripekla. Tek na jedanput opazi on, kako mu se krstine puše — zapalili se.

Na *Vidov-dan* (15. juna) iznose žene i devojke sve dreške iz kovčega, da im sunce vidi dreške.

Na *Sv. Nikolu* (6. decembra) idu momci i devojke u crkvu, i taj im je dan za gledańe. Tad dolaze i ļudi stareji, pa gledaju devojke, koju će za sina.

U kalendaru ima praznika sa crvenim slovima, a oni rade. Tako rabote: Ivań-dan, Treći dan Trojice, Kostantina i Jelenu.

Javni običaji.

Koleda. Na nedeļu dana pred Božić idu po kućama koledari. To se kaže: *idu u koleda.* U koleda idu đaci, ili deca od 8—14 godina, koja znadu da poju koledu. Decu vodi jedan čovek i nosi bisage, u koje tura sve, što u kojoj kući dobiju za pojańe. Kad koledari uđu u kuću, počnu odma' da poju, a kad svrše pesnu, domaćica im da ili vešaļku mesa, ili grâ (pasuļa), oraha. Sve to posle deca dele na onoliko delova, koliko je koledara. Idu po trojica, ili četvorica zajedno. Čovek, što ide s ńima, dobija deo, kao i oni. Taj dan deca jedva čekaju. Što su đaci, oni mole učiteļa: „Gospodine, pušti ne, d' imo u koledo(!)“. A kad i' učiteļ pusti, oni i ńemu daju deo od onoga, što donesu.

Lazarice. Ovde je običaj, da devojke na Lazarevu Subotu idu od kuće do kuće i poju pesme. To su *lazarice.* Još u Prvoposnu Nedeļu dogovore se devojke, koje će idu zajedno u lazarice: svaki (!) si nađe drugača. Kad sastave 3—4 čifta, toj si je jedan kup lazarica. Tako pa druge devojke sastave društvo lazarica. To rade devojke svi' sela. Kad bidne na dve-tri nedeļe pred Lazarice (Laz. Subotu), devojke se spravļaju, kolko koja poubavo može: spremaju se tu tasovi, sakandraci, jeleci, vutarke, jaglaci, cipule i drugo sve, što vaļa. One već znadu, koje će zajedno d' idu — obično su drugače jedni' godina — pa se sabajle na Lazarevu Subotu nađu. Tad ne pevaju u svom selu, već idu u tuđe selo po 2, 3 pa 4 sata daleko, a iz drugog sela dođu lazarice u ńino selo. U tuđe selo one ne idu same, već za to imaju naročitog vođu, koji i' vodi i odgovara za ńi'. Roditeļi ne brane to, a i vlast ne brani, jer to je od Bog te pita kad adet, da se tako raboti. Vođa uzjaše na końa, ako će podaļe da idu, a ako idu u neko bliže selo, ide i vođa peške. Unapred se dogovore, u koju će kuću da svrate prvo, pa će im ta kuća dati i ručak. Kad svrate u tu kuću, još od vrata pevaju lazaričke pesne. Kad ispevaju tu, onda dobiju bakšiš. Daju: neko jaje, a neko pare. Jednu pesmu poju za jedno jaje, ili za deset para. Kad pevaju, neke

igraju, a neke ne. Jedna ide te prima bakšiš. Ona cune u ruku, kad dođu prvi put, a tako isto cune ruku, kad primi bakšiš. — U nekoj kući pevaju po nekoliko pesama. Tako idu od kuće do kuće, i niko ne će da vrati lazarice, — sramota je. Kad i' neko (mlađi ļudi rade to) prevari, pa im ne govore ništa, već pevaju:

Aoj, šugļo šugavi,
Da si pare imaja,
Ne bi vaške tucaja
I na kamen sedaja.

Kad ulaze u nečiji dvor, pevaju sve lazarice:

Pomoz Bog vam, dvorovi!
Oj, Lazare, Lazare!
Ova j' kuća golema,
U ńu gosti do'ode.

U veče se vrćaju (!) iz tuđi' sela, i ne dele ono, što su toga dana dobile, već stoji kod jedne. Kad se vrćaju i ulaze u selo, lazarice pevaju. Sa svakog kraja sela čuje se pojańe.

Sutra dan lazarice ne idu po tuđim selima. Taj je dan *Cveti.* Toga dana sabajle se sastave lazarice-drugače i idu od kuće do kuće u svom selu. Tako oko podne obrede gotovo sve kuće. Kad bude posle ručka, seļani svi idu u selsku me'anu te se časte i piju. U me'anu uđu sve lazarice iz celog sela. Kafana se napuni sveta, a lazarice pevaju svaka za sebe. Dođu, pa nude ļude, ako 'oće, da im poju. A ļudi, ko 'oće da plati, pruži ruku, i lazarica ga poļubi u ruku, pa se odmakne i pevaju. One pevaju, kome 'oće onaj čovek, što plaća. On kaže : pevajte jednu pesnu našem učiteļu, a one odma' imaju zato naročitu pesmu, pa je poju; ako kaže: pevajte đaku, one imaju pesmu za đaka. Tako redom. Neki u me'anu ponese jaja, pa mesto parâ daje za jednu pesmu po jedno jaje. To veseļe i pesna traje do pred mrak, pa se sve rasturi.

Lazaričke pjesme (pesne).

1.

Oj Lazare, Lazare![1]
Crnooko devojko,
Minumo ti kroz dvore,
Vidomo ti svekrvu,
Ona ruči, poruči:
Mlada dare da gotviš: —
Mlada će se udadeš,
Mlado će da i uzneš —
Na kolara[2] košuļu,
Na końaci jaglaci,
Na pešaci kušaci.[3]
Oj Lazare, Lazare!

---

[1] Sve pjesme pod br. 1—6 počińu se i svršavaju se riječima: *Oj Lazare, Lazare!*

[2] što kola tera.

[3] svilen pojas.

2.

Sedi momče na brega,
Crno gunče na ńega,
Što mu lepo prilega.
Daj me, majko, za ńega:
Gola, bosa — za ńega,
Gladna, žedna — za ńega.

3.

Oj Ivano devojko,
Što si tolko ubava?
Da l' te pismo pisalo,
El dunđeri deļali? —
Ne me pismo pisalo,
Ni dunđeri deļali.
Kad me majka rađala,
U sunce je gledala,
U mleko me bańala,
Sa šećer me 'ranila,
Sa šerbet me pojila.

4.

(Žeńetom čoveku.)

Zbirala se družina
Nakraj gore zelene.
Sva družina imaše,
Jedan druže nemaše.
Družina ga pituje:
Što se, druže, zabavi?
Zabavi' se, zabavi',
Skoro sam se ženija,
Ļube mi je tužļivo:
Dok me spravi, popravi,
Suzama me utopi.

5.

Sedi momče na stolče,
Te si vara devojče.
Đeri, beri devojče,
Nađi zlatnu jabuku.
Prevari se devojče,
A ńu momče za ruku,
Vodi, vodi, pa doma:
Evo majke odmena,
Mene bela promena,
Tatku voda studena,
Snaje kuća metena,
Sestre lesa redena,
Bratu perčin načešļan.

6.

(Bińikģiji.)

Oblaga se Nikola,
S pašom końa da igra.
Ńemu ļube govori:
Nemoj, nemoj, Nikolo,
S pašom końa da igraš:
Paše końi debeli,
A tvoji su grčavi. —
Ako su mu debeli,
Oni su mu ļeńavi;
Ako su mi grčavi
Oni su mi srčavi.

7.

(Bećaru.)

Oj ubave mlade mome![1]
More momče, mlado momče,
U selo se mudro ćiniš,
Kad iskočiš u goricu,
U goricu na arnicu,
Male mome šuške beru,
Sve i' 'vaćaš, sve i' ļubiš,
Korenicu zameńuješ.
Korenica žalno gleda,
Žalno gleda, ļuto kune:
Ej da Bog da, mlado momče,
Devet grada prominuja,
Nigde konak ne našeja,
Kako mene ne našeja,
Kude mene pa došeja
Belolika, crna oka.
Oj ubave mlade mome![1]

[1] Sve pjesme daļe počińu se i svršavaju ovim riječima.

8.

More, momče, tužno momče,
Od tuge sa raz'ođuješ
Po gradine, po ridine.
Gospod šeta po gradine,
A gospođa po ridine.
Gospođa mu naklimuje:
Đeri, beri, gospodine,
Da beremo rosno cveće.
Kude braše, tuj zaspaše.
Izbila i' sitna rosa,
Kao letńa lubenica,
Kao zimńa studenica.

9.

Majka ćeru pokarala,
Ćera joj se rasrdila,
Posadila modro cveće.
Tu pro'ode dva bećara,
Uzeše joj modro cveće,
Pa odneše u Belgrada,
Zabodoše u dućana,
Sav se dućan umirisa,
Sav svet pita, raspituje:
Čije ovo modro cveće?
Na devojku modro cveće.

10.

Golub guka na jabuku.
Pitajte ga, zašto guka:
Da l' je žedan, da l' je gladan?
Nit sam žedan, nit sam gladan,
No ja gukam za devojče,
Za devojče, za komšiče.

11.

(Pevaju đaku.)

More, đaku, mladi đaku,
Zađači se od maleno,
Dok naučiš sitno pismo.
Zađači se, zapopi se.

12.

Mori, Nedo, bela Nedo,
Koj ti kupi ogledalo?
Kupi mi ga mil pobratim.
Dušman tatko ne veruje,
Već on misli, neki drugi,
Neki drugi, mladi bećar.

13.

Izvor voda izvirala,
Vrana końa isfrļala,
A na końa muško dete,
Za pojas mu dudučence,
Na nogama žute čizme,
Na glavi mu fino fesče,
Na čelu mu mağar-dukat,
Uz obraz mu kitka zdravac,
Na ramenu tanka puška.

14.

Usred selo oro igra,
Najnakraju pelivanče,
I do ńega nazli Stojna,
Pa se pušti pelivanče,
Uze Stojne od glav pero.
Cvilnu Stojna, kako zmija:
Bre, kude ste (devet)[1] brata
I (dvanaest)[2] bratančiki?
U'vatite pelivanče,
Kud mene ga dovedite,
Da ga vežem za zlo drvo,
Za zlo drvo — moje grlo;
Da ga šibnem sas šibļiku,
Sas šibļiku — moju šivku.

15.

(Bećaru.)

More, momče, tužno, jadno,
Od tuge se prošećuješ,
Tamo dole na daleko,
Na daleko, po ridine,
Po ridine, po gradine.

---

[1] U rkp.: 9.
[2] U rkp.: 12. *Ur.*

Sedi mile, pelin kida,
U trandavil̦ oči tura:
Trandavil̦e, razgovore,
Možeš li me razgovorit?
Mogu, mogu, zašt ne mogu?
Dokle sutra slunce pređe,
Ti dovedi dve devojke,
Jednu mene, drugu tebe.

16.

(Bećaru.)

More, momče, smil̦na kito!
Smil̦ mi nosi, smil̦ miriši.
Da l' si žońet, il nežeńet?
Nit sam žeńet, nit nežeńet,
Sad baš mislim da se ženim,
Zaprosio sam malu momu,
Tamo dole na daleko,
Na daleko Smederevo.
Nit je znajem, nit poznavam.
Svetova ga svoja strina:
Miaile, milo ime,
Pretvori se balganǵija,
Kupi końa godišńaka,
Pa naberi rude ovce,
Paskom, paskom, Smederevo.
Mlade mome vodu toče,
Tuj će momu ti da vidiš,
Tuj će momu ti da l̦ubiš.

Porod. Ženidba. Smrt.

Porod.

Gatańa i vjerovańa o porodu. *Trudna žena.* Što žena čini, da postane trudna. One žene, koje nikako nemaju decu, pa iska da dobiju, rabote ovo: 1. I muž i žena bańaju se u vodi, što su je pomešali s travom raskovnikom. U vodu turaju raskovnik zato, da bi se rasturile, raskovale maǵije, ako i' je neko pri venčańu učinio. 2. Rabote i ovo, da imaju decu: da uzne trudna žena, da nasadi kvačku one žene, što iska (voli) da ima decu. Pod kvačku se tura samo jedno jaje, i to jaje da snese kokoška one trudne žene, i to baš da ga u utornik snese. Jaje neka pod kvačkom čuti toliko, kolko val̦a da se pile unutra napravi. Kad to bidne, neka ona žena nerodkińa uzne ono jaje, i nek ga razbije, pa ono pile iznutra pojede. Vele, da će od toga ostati teške. Neke suše to pile, pa ga stucaju u prašište i onu prašinu pojedu.

Što ne smije. 1. Žena, koja je *tegobna*, ne sme drvo da lomi, pa da ga ostavi nesloml̦eno, jer ako ga ostavi neslomljeno, može oko porođaja umreti. — 2. Ako tegobna žena plete čarape, ne sme nikad da ostavi iglu, a da ne dovrši; ako tako, kad plete, ostavl̦a iglu nedovršenu, kazuju, da će se mlogo oko rađańa mučiti. — 3. Ne val̦a od trudne žene da se sakrije nikakvo jelo, jer ono dete, što ga posle rodi, ne će da mož da okusi od tog jela, će mu se na to jelo gadi. — 4. Trudne žene retko nose sveću, kad neko umre. Po neka veli: 'oće dete, da joj bidne žuto, kako vosak. — 5. Tegobna žena ne treba da se prisme'ne na nikakvu rugobu, ili da se na što jako začudi, jer i dete, koje rodi, može da bude tako isto, kao onaj, kome

se majka mu, dok ga je nosila, prisme'nula. Tako ne treba da se podsme'va slepom, ili sakatom, jer i dete može da rodi slepo, ili sakato. — 6. Tegobna žena ne vaļa da jede što s rukama testavim (kad i' je iz testa izvadila), jer vele: kad rodi dete, će da ima po snazi sve kao razmućkano testo. — 7. Žena, dok je tegobna, ne treba da pravi nite, jer će joj se dete saplitati i ne će brzo pro'oditi. — 8. Neke žene vele, da tegobna žena ne vaļa da se protińe ispod konopca, jer se može detetu zamotati „pupak“ oko guše i udaviti ga. — 9. Dok je žena neka tegobna, ne treba da ide kod žena, koje su joj dušmanke, jer može da joj učine ovo: a) Kad ova tegobna žena iskoči iz kuće svoje dušmanke, onda dušmanka zaseče za ńom sekirom u dońi i gorńi prag, i onda veruje, da će ova da rodi dete, kome će usta da bidnu mlogo rasečena. Ili: b) Kad tegobna žena iskoči iz kuće svoje dušmanke, onda dušmanka more za ńom da baci zemļu, kamen, ili pepeo, i onda baš veruje, da će ova da rodi dete, i to će dete da jede pepel, kamen, zemļu, ili što drugo, što je bacila. — 10. Tegobna žena ne vaļa da sluša, kad neko govori, kako nečije dete ima neku slabos' ili bolež. — 11. Tako isto i kad rodi dete, ne vaļa, žene pred ńim da govore o boležu drugog deteta. — 12. Tegobna žena ne treba kriškom ništa da jede, jer će da ima dete belegu. Ako je bude ko zateko, a ona se postidi, pa se u'vati ma gde bilo, tu će detetu da ostane belega. Ako baš rodi dete s belegom, ona treba da kaže, šta je kradom pojela, pa prvi put, kad dete bańaju, belega će iščeznuti. — 13. Kad trudna žena tkaje, vele, da će detetu da bidne šiļasta glava.

Porod. *Pripreme za porod.* Čim oseti žena, da će da rodi, ona kaže nekoj jetrvi, i ako je u kući (žene rađaju nekad i u poļu, a zimi obično u kući kod ogńišta), prinesu uz ńu grebene, nite, luže i slamu.

Lakši će porođaj biti, 1. ako na *lausi* (žena, koja rađa, porodiļa) pocepaju košuļu, po *(! često daļe. Ur.)* joj kosu raspletu i na ńojnim dre'ama sve zavezoļke razvežu. — 2. Neke žene u sobu, gde se rađa dete, unose na kaciji žara, a na žar ture alavu papriku, ili kožmurke od crnog luka. Tad lausa mlogo kija, i vele, da će porođaj da bude lakši. — 3. Neke opet raspletu kosu, pa je guraju lausi u usta. Tad se ovoj kao bļuje, i vele, lakše će da rodi. — 4. Neke po žene obese se o vrata, pa kažu, da će lakše da rode.

Novorođenče. 1. Kad se je rodilo, odma' neko od kućni' ide kod popa za *molitvu.* Odnesu u ibriku vode, a pop osveti vodu. Kad dođe molitva, onda molitve dete: metu malo vode u korito i kupaju dete. Tako isto lausa se pokvasi molitvenom vodom po čelu i napije

se. Babica opere one dreje, što su pokvarene oko porođaja, i poprska i' molitvenom vodicom. A tako i za 40 dana, kad god dete baňaju, sipuju po malo od te molitve. — 2. Kad se dete rodi, druga ga žena zadoji, i dete, kad porasne, zove tu ženu *pomajka*. Toj ženi dadu šamiju. — 3. Kad dete pišti po porođaju, znači, da ga boli srce; kad dete boli srce, onda majku ne boli, a kad majku po porođaju boli srce, onda dete ne će da boli. — 4. Ako dete po porođaju mlogo plače, iznesu ga na raskrsje i pored deteta ponesu na kaciji žara, pa na žar ture od kučeta vlakna i nakade dete, pa ga omiju vodom i kažu: „Kako se ovde svet rastura (na raskršću), tako da se detetu rasturi i plač.“ Ili: Uzmu dete i metu ispod mladog drveta, pa onda saviju to drvo preko ńega i nađu bačeno rešeto i metu rešeto više deteta, po kroz rešeto sipaju vodu, i vele, da će da mu prestane plač. — 4. Kad dete ne će da uzme sisu, onda uzmu beo pepel, pa mu nepca trļaju. — 5. U koritu, u kojem se dete kupa, ne treba da žena mije glavu; ako mije u tom koritu glavu, treba da mete slamu na zemļu, pa da se na ńu pomoča i da zapali, pa da koritom poklopi, jer ako tako ne uradi, dete će da ima drļe na očima. — 6. Tako isto, ako pauk ili poganac pretrči preko korita, teći će detetu drļe na oči. — 7. Ona posteļa, što je s detetom izašla, ne treba, da se u pomrčini baci napoļe, jer će veštice stegnuti dete. — 8. Za 40 dana ne treba lausa bez sveće noću da iskače na dvor, jer ako bez sveće iskače, presuši' će joj mleko. — 9. Ako dete nosi po napoļe, ne treba da ga za'od sunca zatekne na ulici. Zato one žene, što malecko dete imaju, pre za-'oda sunca idu kući. — 10. Malu decu žene nikako ne češļaju češļem, jer vele: ako češļaju, bi' će im retki zubi. — 11. Malu decu ne vaļa za vrat ļubiti, jer kažu: ako se to čini, da će biti srdita. — 12. Malu decu ne vaļa među noge ļubiti, jer ako se ļube, bi' će, kad porasne, kurvar. — 13. Ovde baňaju decu do kršteńa dva put dnevno, i to u jutru i u veče, dok sunce nije zašlo. Posle kršteńa kupaju dete cele godine, i to u ponedelnik, četvrtak i subotu. U petak ne kupaju decu zato, da ne bi deca dobila „ruse“ kraste. — 14. Na dete, dok je god živo, ne će da idu nikakvi čini, samo ako ga majka, još dok je nekršteno, tri put trgne na kantar i izmeri, ali da ne gleda, koliko je teško. Kad se tako uradi, veruje se, da ne će čini na to dete. — 15. Detetu mogu da škode „zļe oči“. Zato, kad neka žena pogleda u dete, pa da ga ne bi uročila, pļune ga i rekne: „Pu, zle te oči ne vidle!“ — 16. Kad se dete

rodi, pa se ispogani, onda ga majka namaže po (obrvama) veđama; a ako je muško i po nausnicama, da mu raste dlaka na tom mestu.[1]

Porodiļa. 1. Kad ženi posle porođaja ne će da proteče mleko, onda žene greju lonac na ogńu, pa onako ugrejano grne (lonac) turaju na sisu, da mleko prokape. — 2. Ako lausa pre 40 dana ide u tuđu kuću poslom, onda žena iz one kuće, u koju ide, sipa lausi vodu na noge i u nedra i dâ joj parče 'leba i soli da pojede. To se radi, da 'rana ne bi presušila.

Krštеńе. Kravaj. Majka sama nosi dete na kršteńe. Kad je majka odnela dete na kršteńe, kod crkve dođe i kum. Kum je detetu onaj, koji mu je tatka venčao; a ako on nije živ, onda ńegov sin. Kum se ne meńa, a retko žensko da kršćeva decu. Kad krste dete, onda iskoče pred crkvu i tu časti majka detińa i daruje kuma čarapama. Neki nose kod crkve i ručak. Kad kum blagoslovi uz rakiju sretno kršteńe, posede još malo, pa idu. Neki put kum ide svojoj kući, a neki put ide na veseļe kod kumašina. Kum po kršteńu daruje dete, s kolko 'oće para.

Toga dana, kad se dete krštava, kod kuće se zberu žene komšîske, a dolaze žene i iz drugi' sela. Te žene čekaju, kad dođe dete s kršteńa. Onda majka detińa ļubi starije žene u ruku, a mlađe u obraz. Onda ove žene, što su došle, daruju dete koja košuļicom, koja kapicom, koja čarapicama. Porodiļina majka red je da donese detetu: ļuļku, anterijicu, košuļu i čarape. Kad su žene dale svoj dar, onda tura svak prekraj deteta po 10 para: to mu daju bakšiš, da plati kršteńe. Onda uznu dete, pa ga iznesu na sunce i okrenu ga na onu stranu, kud sunce izgreva, pa ga zapoje vinom, da dete bude svakad rumeno kao ružica, kad među družinu iskoči. — Taj dan, kad se zbiraju žene da se vesele, vika se *kravaj*, a i *krvaj*. Onda *krvajarke* posedaju oko sofre i svaka iznosi, što je od jela donela: neka đuveć s orizom, neka banicu, ili što drugo, a svaka nosi po pogaču. I domaćin tura na sofru svoje jelo i donosi vino i rakiju. Tu se do mraka vesele žene i pevaju razne pesme. Babe se vesele kao

[1] Mala deca boluju po neki put. Neko dete boluje od *nepci*, i tad mu majka trļa nepce sas bel pepel. Neko dete boluje od *viju*, a to mi je, kad dete boli mešina (trbuh). Od toga se dete poboli, kad nečis' vetar u'vati postiļke (pelene), kad su se napoļu sušile. Tad dete lekuje ovako: Ugreju dobro kaciju, pa namokreu beli pelin ture na tu vruću kaciju, te se spari, i taj vruć pelin zaviju u detińi postiļak, i kolko mož vruće da se trpi, ture na detińu mešinu, i detetu bidne boļe. Neko dete ima *detińu boles'* (padajuća). Onda to dete preko ogńa presipuju s vodom, i to tri put.

i neveste, i najposle oko sofre igraju i pevaju. — Kad će da se pije prva čaša vina, onda jedna žena uzne čašu, pa ode kod kuma, ako je došo na kravaj i kum, uzne čašu, kaže: „Nek je srećno krštеńe!“ i pušti u čašu, kolko 'oće para. Tako redom svaka žena pušta, i najposle tu čašu dade majki detińoj, i ona ispije vino, a pare uzne i čuva. Još kad posedaju da ručaju, svaka krvajarka odlomi po parče od svoje pogače i tura u sito, pa daju lausi, da od toga jede. — Kad krvajarke pođu da idu kući, ne nose one stvari, u kojima su jelo donele, već svaka od svog cedila otkine po jedan konac. Ako nešto sutra dan bude zlo detetu, svaka krvajarka prati onaj konac, otkinuti od cedila, lausi. Kad lausa počne da kupa dete, onda u korito baca sve one praćene končiće, pa će detetu do bidne boļe.[1]

Ženidba.

Momak i djevojka prije svadbe. Momak u 17. godini već počińe da se vara i kori s devojkama, a devojka u 18. godini baš misli na to, kako će da se oda, jer tad gleda da nađe sebi bećara i da se s ńim kori.

Što otac kaže, posluša i momak i devojka, pa često zato momak i ne zna, kakva je ona, koju će da uzne.[2] Tako, ako je tatko na bećara video neku ubavu devojku, on namisli da je prosi, pa praća navodađiju, da pita devojačkog tatka, 'oće li da je oda za ńegovog sina, pa ako devojčin tatko pristane, onda tatko bećarov ide da je prosi, i ne vodi sina. I devojka primi pare, i ako momka nema tu.

No to je retko, da se momak i devojka ne poznavaju: oni su se videli makar na saboru, a i bećari razbiraju o devojkama iz drugi' sela. Momak najobičnije vodi devojku, za koju ima merak.

Da se dvoje vara, to zna celo selo, a i ne govori im niko ništa o tome.

---

[1] **Svirci.** Veliki je grej, kad čoveku umre nekršteno dete. Kojem čoveku umre nekršteno dete, onda se tom detetu duša pretvori u neku ticu, pa luta gore ispod oblaka, a nebo ne će nikako da primi te duše. To su *svirci*. Strašni su svirci, kad napadnu na stoku, pa 'oće krv da im isisaju. Svirci se obično čuju u gluvo doba. Kad i' čuju, odma' zatvaraju uši, jer ne vaļa da se čuju. Muži, kad čuju, vade nož, te pobodu u zemļu. Koj ne iska, da mu se duša na dete tako muči i luta, on nek si za vreme krsti dete. Zato, kad vide, da će dete da umre, a nije kršteno, vikaju brže popa, a ako ne stigne pop, baba neka turi krst na dete.

[2] Ima jedan čovek ovde, koga su za vreme Turaka vrlo mladog venčali, a on na dan svadbe pobego u šumu kod ovaca.

Roditeļi obično čuju, s kojom se ńin sin vara, pa ako im se dopada, oni ćute, a ako im se ne dopada, govore: „Kako je gruba! Pa ajd, što je gruba, no nije za poļsku rabotu. More, kako je skržava, pa sitna! Koj znaje, ona će badava (!) da sedi u ovoj kući. Ne može ona snaga da diza tešku motiku. Aja, baš ni ona ne ide u voļu“. Ali opet roditeļi pristanu onde, gde mu kismet bidne. No ako je sin dovede u kuću, retko da 'oće da je ne prime. Kažu: „Pa kad je ńemu arna, i nama je“.

Ako bećar nema korenicu, a roditeļi 'oće neku da mu uzmu, on pristane odma' i ni reč ne rekne protivnu. Ako ima korenicu, koju jako voli, on je čas pre dovodi u kuću, da mu roditeļi ne bi isprosili onu, koju oni iskaju. Tako se opet mirno svrši. — Neki opet roditeļi uzimaju devojku, gde će s mańe *prida* da prođu. — Ovde mu je — od, Bog te pita, kad — adet, da se za devojku daje *prid.* Onaj, koji uzima devojku, on ńenom ocu dâ prida po 2—3 banki. Nema još devojke, koja je otišla, a ńezin tatko, ili majka da nije uzeo prid.

Svaki čovek zna snagu u imańu, pa zna, gde bi mogo da uzne devojku, a gde ne može. Onde, gde zna, da može, on i traži. Pre no što će tražiti devojku, on nađe dobrog *govorģiju (navodaģiju)*, koji će stvar udesiti, pre no što odu. Tako isto gleda i na to, ima li novaca, i da li nije veliki prid. Zato se raspita kod rođaka devojačkih, s koliko bi je prida od prilike dali. Pa posle majka bećarska preko žena se izvešćuje, da nema devojka neku manu: da nije ļuta, kakva je po kući, kako kopa i žńeje, ima li dosta spreme devojačke.

Žene se iz sela, koja su dosta daleče, i svaki nekako roditeļ voli, kad ima prijateļa u drugom selu. Kažu: „Ama ubavo je, kad čovek oda ćerku, ili ženi sina iz drugog sela. Bar se čoveku zna, kad su gosti, i kad mu dođu prijateļi. Ovako, kad udaš u selo, ili uzneš iz sela, nema da je ona milos', kao kad ti dođu prijateļi iz drugog sela“. Ovde svet vrvi na sabore, a drže se sabori u mnogo manastira i crkvi, pa svet ide po 6—8 sati, samo da taj dan bude na saboru. Tada se mladež iz razni' sela među sobom pozna. Igra kolo, i momak neki vidi neku ubavu devojku, i on se 'vaća u kolo do ńe, i odma' je pita, kako joj je ime. A ona mu kaže, pa je pita, iz kog je sela, pa iz koje kuće. I tako se upoznaju. Kad bi posle 'teo ovaj bećar da uzne ovu devojku, on preko momaka, ili ļudi iz devojčinog selu raspita za ńu, i zna, kakva je i šta je. Neki put devojka iz drugog sela pa na saboru se upozna s bećarom, a ona ga daruje tkanicama, ili čim drugim, i već se zna, da ona begeniše bećara.

A on ńoj kupi neko kolače. Tako na saboru nepoznati bećar i devojka toliko se naorate i napričaju, da posle izgleda, kao da se pre 10 god. poznaju. Često tako sa sabora pobegne devojka s bećarom ńegovoj kući. Ako ne pobegne, a oni se dogovore, da bećar dođe u ńojno selo. I posle bećar ide čak u ńeno selo, pa se dogovore, da se uznu, pa ako vide, da je ńen otac ne će dati, onda ona bega za bećara u ńegovo selo. Obično momak povede sa sobom dva do tri drugara te idu s ńim, da vode devojku. Oni ponesu i pištoļe, pa Boga mi, bi se ńima u slučaju branili, kad bi i' napala braća, ili tatko devojački.

Svadba bidne opet vesela, i ako je koji prisiļen: ne gleda niko, što je kome krivo, već se gosti vesele, kao da je sve arno i ubavo.

Pripreme za svadbu. Bećarova kuća sprema razne poklone, koje bećar treba da dâ babi i dedi, bolgazi, pa i šurńajama. Osim ovoga sprema se piće i bravi za svadbu.

Devojka opet sprema darove, kojima će koga da daruje: tkaje platno, ako još treba; šije jastake, ako nisu sašiveni.

Momku se nema šta mlogo da pripremi. On svoje dreje ima, u kojima će se venčati, i on za drugo nema šta da se brine. Za sve ostalo brine se ńegov tatko. Za devojku opet pripremaju u kući bećarskoj: *bundu* ili *libade*, pa *vistan,* pa dugačku anteriju, pa *bojlek,* pa *cipule.* Koji su tańi s imaćem, ne kupuju za snaju bundu i vistan.

Devojka opet momku sprema 3—4 košuļe, 4 para čarapa, ili više; dvoje podkolenke, nekoliko čifta tkanica, dugačak peškir za oko vrat, jaglače sas šļokice. Tako isto u kući devojačkoj majka i sestre devojčine i druga bliža rodbina spremaju darove razne, kojima će zeta da daruju na venčańu.

Od prosaca do svadbe. *„Proševina“*. Sad prvńo da raskažem, šta se raboti, kad se devojka uzima redovnim putem, pa ću onda, kako biva, kad se devojka vodi. Tatko bećarov spravi se, pa vikne nekoliko prijateļa, a i bez govorǵije ne ide, i krenu se da prose devojku. Pre jave to onom, kod koga će da idu da prose devojku. Kad pođu, ponesu sa sobom rakije, ili vina. Kad su došli u kuću domaćinovu, posedaju u sobi oko sofre, a ńu je domaćin, pre nego što su ovi došli, namestio. Kad posedaju za sofru, odma' obično počińu i zašto su došli. Mesto bećarovog tatka obično govorǵija ugovara s devojčinim tatkom. Pita ga: „Pa prijateļu, kolko iskaš ti prid uz tvoju devojku?“ — A ovaj mu kaže: „Pa iskam 8 banke“ (ili 10). Onda tatko bećarov progovori: „Pa mnogo je, prijateļu“ (ili mu ime spomińe). Pa opet devojčin tatko kaže: „Pa ele ću

ostavim jednu banku: neka bidnu 7". Onda opet govori govorǵija, a govore i drugi ļudi: „Ama ne prodavaš ni końa, ni vola, već si svoje dete davaš, pa nemoj tolko da iskaš. Neje stvar do pare, kolko do prijateļstvo, i u kakvu kuću dete davaš. Bogme dobro znaješ, kakav je domećin Stojan" (kako mu bidne ime). „Tvoja ćerka u ńegov dom ne će żeļna da ostane, a i dreje će ima, kako što ne će svaka da i' ima. No da ti damo 5 banki." Tatko bećarov izvadio je 5 banki i turio na pogaču. Onda tatko devojčin kaže: Turi, turi još". I tako se ugode i onda se izļube.

Onda viknu devojku, da ona kaže, šta iska od dreške. Dođe devojka, a jedan je čovek pita: „Pa šta iskaš ti od dreške, da ti se pravi?" (Ona je svima ļubila ruku.) Devojka obično kaže: „Pa ne znam". No ļudi navale, i ona počne da ređa: „Iskam prvo, da mi napravite bundu". Ako je tatko bećarov tańi čovek, on odma' rekne: „Boga mi, ćerko, skupo je to: treba da prodam volove, pa da ti nabavim bundu. No da praimo libade." Ako je gazda, on pravi i bundu.

Tako devojka redom traži, što joj vaļa od dreja za venčańe. Tatko bećarov malo se koravi, ali pristane na mlogo, što devojka iska. Najposle se pogode, šta će bećar da dâ babe i dede. Obično bećar daje babi dugačku anteriju, a dedi cipule, ili pamukliju, a nekom i kožuh. Daje, ko ima voļu, i drugim ženama u kući po nešto. Tad obično odrede, kad će momak i devojka da idu kod popa, da *se prepitaju*, i kad će svadbu da prave. Tad otac bećarov daruje devojku, koliko ima voļu, a devojka opet daruje svakog, koj je došao, s čarapama, ili peškirom, a momku prati čarape i košuļu. Koja ima više dara, ona daje svakom, koji dođe na proševinu, po košuļu, a ženama čarape. Ove večeri ne mora bećarov tatko da dâ onaj pogođeni prid za devojku: može ga dati onda, kad dođe, da vode devojku na venčańe. U zoru se obično krenu prosioci veseli svojoj kući. Dođu kući, pa se i tu malo ponapiju.

Drukše je opet, kad devojka bega za bećara. Bećar vodi devojku, ili pa ona bega za ńega, što imaju neku smeću, pa ne može redovno da se uznu. Ako bećaru tatko merka drugu devojku, onda bećar, da ne bi mu tatko uzeo onu, za koju nema merak, vodi onu, za koju ima merak. Ili bećar čuje, da će neko da prosi ńegovu devojku, pa ga stra', da mu je ne preotmu, a on je vodi. A devojka opet bega za bećara s toga, što po neki put čuje, da će tatko da je za drugog dâ, ili opet tatko ne misli da je udaje, a ona ne može

više da čeka, jer ne će ńen bećar da je čeka, pa da ne bi izgubila onoga, na koga je vrļila merak, ona bega.

Devojka i momak dogovore se, kad će da begaju i kad. Obično bećar povede po dva druga, te vode devojku, a ona od stvarî, ako mogne, ponese, inače ide prazna.

Devojka óne večeri, kad će da bega, zaostaje po više u poļu, te da je bećar sretne i odvede. Ili ne lega rano, već se maje po avliji, i kad oseti ńi', a ona iskoči, pa otidne.

Kad bećar uvede devojku u svoju kuću, opale iz pištoļa 3 puta. Tatko i majka se začude, ako to s ńinim znańem nije bilo. Devojka im prilazi i poļubi u ruku. Ako oni odma' pruže ruku, znači mu: arna je, primamo te. No retko, retko da koji tatko ili majka 'oće da vrne devojku natrag, što je sin doveo.

Po neki bećar odvede devojku u šumu, pa u nekoj kolibi promaje s ńom po 3 dana, a jedan mu drugar donosi 'leba, pa onda slegne u selo.

Kad je devojka odbegla, javļa tatko bećarov tatku devojkinom, da je devojka došla u ńega. Po neki tatko pametno dođe, pa kroz vrata pita ćerku: „Ćerko, da neje bilo pod zor to tvoje vodeńe?“ A ćerka kaže, ako je došla s voļom: „Tatko, ajd idi si dom, muža sam si tražila, muža sam si i našla“. I tatko ide. No neki pobesni od muke, što mu je ćerka pobegla, pa još, ako je u kuću, koja mu se ne svidi, on trči u sud, pa se žali i ide vazdan pekļavina, samo da je izvadi. No teško da izvadi, kad devojka ne ide pod zor, već od dobre voļe.

Devojku zatvore u neku sobu, ili podrum, pa ne daju, da se sa svakim razgovara, samo kad kmet dođe, pušte ga, da on pred dva lica s ńom progovori, što iska. To rabote zato, što se boje i vele: Ženska je strana, pa će čas da promeni pamet, pa će rekne: pod zor me otegļiše.

A ima, i pod zor da odvuču neku devojku. Tako ima neki bećar merak za neku devojku, pa se dogovori s družinom, da je dočekaju na nekom mestu, i da je silom odvedu u ńegov dom. I oni odvedu devojku, pa joj bećar zapreti, ako rekne, da ga ne će, ili rekne, da je silom, da će da je zakoļe. Sutra dan, kod dođe ńen otac, pa je pita: „Šta ćeš tu, ćerko?“, — devojka uplašena kaže, da je s voļom došla. No po neka kaže: „Tatko, vodi me odavde, ja ne ću da ostanem ovde ni živa, ni mrtva“. Ako to kaže, pred dva još lica, onda je kmet vadi, a onoga posle uzima u aps, što je silom teglio

devojku. No i zato može da se s tatkom devojčinim namiri, te mu ovaj oprosti, ili mu uzme po 2—5 banki, pa ga više ne tuži.[1]

Mirba. Kad je tako pobegla devojka, odma' tatko bećarov praća nekoga čoveka, da pita tatka devojačkog, 'oće li da se namire. Obično se isprva busa, i skržavi, i iska, da se moli tatko devojački. No posle poruči, da dođe prijateļ, da se namire. To mi je *mirba.* Tatko bećarov povede nekoliko ļudi, ponese rakije, pečeńa i drugog jela, i odu kod tatka devojačkog. Kad zasednu za sofru, počnu da govore o tome, kolko prid traži tatko devojački. On kaže: „Ama nije, braćo, do to, kolko što mi je krivo, što tako da bidne, što nije bilo redovno, kako što vaļa da bidne kod domaćini ļudi“. Onda bećarov tatko kaže, kako on za to nije znaja, no deca, kako deca, — aǵamije, pa sami prekršili, kako su znali. Pa devojački tatko kaže: „Da mi date 10 banke, pa smo prijateļi“. Onda ļudi, što drže stranu bećarovog tatka, privikaju: „Mlogo je, mlogo je! No da ti dâ 5 banki, pa nek je srećno!“ Tako se pogađaju, dok se ne pogode. Pare stoje na pogači, i tatko bećarov dodaje, koliko iska. Tatko devojački vika: „Turi još banku!“, a ovaj turi na pogaču 5 dinara. Kad su se već ugodili, onda se ļube, i tatko devojački donosi rakije i jela, da i' počasti. Tad se dogovore, kad će devojka i momak da idu kod popa na prepit.

No ima, da se neki i ne pogode, nego se malo i posvađaju, pa se ovi nepomireni vraćaju doma. I ako se nisu pomirili, pa može devojka da se venča za toga bećara, samo da ona rekne, da ima voļu. No mlogo se gleda, da ne ostane, a da se ne pomire. Sram do'odi devojki, kad iskoči na oro, ili otidne na sabor, pa pride svojem tatku, da cune (poļubi) ruku, a on joj ne da, što je ļut na ńu. Ali obično, kad rodi dete, dođe joj majka, i tu se isplače — od rados'. Potrevi se, da tatko ne da ćerke ruku do smrti zato, što je begala, — no retko je i to.

[1] Na jedno je mesto devojka za jednog udovca silom odvedena, pa su je u podrum zatvorili, a s ńom je bija i udovac u podrumu. Kad je pred podrum došao tatko devojčin i kmet, viče tatko devojki: „Iskoči, ćerko, da vidimo, što i kako sas tebe bi“. Ona odgovara: „Zarezena sam, tate, pa ne mogu da iskočim“. Onaj udovac, što je pored ńe u podrumu, šapuće joj: „De, de, samo pisni nešto, pa te odma' zakla'!“ Ona sirota posle, kad je pituva tatko, je li sas voļu došla, a ona reče: „Kako da neje sas voļu? Imam si merak, tatko, da sam si u ovu kuću“. I oni svi otidoše „Kad ima ona voļu, i mi da ju ne kvarimo“.

Prepit. Kad je mirba svršena, onda idu neki dan kod popa na prepit. Na prepit pođe bećar, devojka, tatko bećarov i još jedna žena (ili devojka) iz kuće bećarove. Ako su se prijateļi namirili, onda ide neko iz kuće devojačke, ili samo poruče popu, da slobodno prepita decu. A kad je devojka prošena redovno, onda pođe devojka sa nekom ženom iz svoje kuće, i ako pre stigne kod popove kuće, čeka, da i bećar dođe. Bećar dođe s nekom ženom, ili tatkom. Tu i' pop prepita, imaju li voļu da pođu jedno za drugo. Posle prepita devojka daruje popa, a svima izļubi ruku, pa onda ide svako svojoj kući.

Svadba. Još na proševini (ili na mirbi) dogovore se prijateļi, kad će da prave svadbu. Za svadbu se spremaju dosta i jela i pijeńa, sve, što vaļa da se svatovi arno provedu. Pre svadbe nekoliko dana bećarov tatko ide u grad, to donese dreje, što su za nevestu krojene. Tako i bećar spravi svoje dreške.

Kad je sve površeno, kako vaļa, onda se očekuje dan, kad će svadba. U oči svadbe i kod bećarske, a i kod devojačke kuće zbiraju se svatovi. Toga dana obično dolaze rođaci bećarovi, ili devojački.

Kad bidne posle podne, odaberu se nekoliko svata (zna se, koji će, jer su oni i zato zvati), da idu kod kuće devojačke. Gajdaš im svira, a oni pucaju, i krenu se u kolima i na końima. Ponesu i pečeńa i pila. To idu zato, da prijateļ dâ prid prijateļu, jer obično se te večeri dava. Bećar ne ide te večeri kući devojačkoj. Kod bećarske kuće ostaju svatovi neki i žene, pa se vesele i do zore. Oni, što otidnu kod devojke te večeri, odnesu devojki ńojne venčane dreške i drugi poklon, koji su ugovorili na proševini, da bećar dade babe, i dede, i balgaze, i drugim ženštinama u kući devojačkoj. Te cele noći piju i vesele se i u kući devojačkoj i u kući bećarskoj.

Čim svane, odma' se u kući momačkoj spremaju svatovi, da idu za devojku. Oni, sinoć što su otišli s tatkom bećarovim, čekaju i' kod devojačke kuće. Tu se spremaju końi, kola, stremovi. Družina mladožeńina pojaše końe, žene posedaju u kola, a tako i ļudi, pa otvore pojańe, a gajdaš jedoman svira. Dva barjaktara sas belim barjacima idu napred. Kad pođe bećar, sestra (ili koja žena iz kuće) daruje ga peškirom, i on ga prekrsti preko ramena.

Vjenčańe. Kad dođu kod devojačke kuće, malo se provesele, i onda brat izvede devojku, i dade je deveru, a dever je ukači u kola. Drugarice devojkine ispraćaju je pesnom iz kuće. A i mladožeńa povede devojke, te mu mladi stoje s obe strane i pevaju. To su *pevice.* U ta kola, u koja uvedu mladu, metu i svu mladinu opremu:

kovčeg, čerge, jastake. Kad se mlada nevesta ukačila (popela) u kola, onda se kače još dve devojke: jedna s jedne, a druga s druge strane. Mlada u kolima stoji. U drugim kolima pokače se devojke — bećarovi svatovi — i one celim putem pevaju, i to su *pevice.* Na kolima, u kojim stoji mlada, vise na svakoj palici rukavice, koje je dala mlada. Od devojačke kuće niko ne ide na venčańe.

Kad su se tako ukačili u kola, onda žene i rođake devojčine daruju bećara: neka mu dade košuļu, neka čarape, neka peškir, neka jaglak. A bećar to sve meće na sebe te mu visi niz snagu.

Kad se krenu, zalupa goč, zasviri gajdaš, zapevaju pevice, i ļudi poviču, te se čitav kalabalak napravi.

Pošto dođu u crkvu, odma' ulaze unutra kum, dever, starejko (ko ima), mlada i mladožeńa. Tu pop svrši zakon i venča i'. Posle venčańa mlada poļubi sve u ruku, pa i decu malu. Onda igraju jedno oro kod crkve, i krenu se kući pevajući i pucajući.

Kad dođu kući bećarovoj, dever skine mladu od kola, i tu je dočeka svekrva, i svekrva dâ mladožeńi (sinu) muško malo dete, te ga ovaj 3 put podigne i poļubi, pa ga dâ nevesti, pa ga i ona 3 put podigne i poļubi, pa mu dâ čarape. Svekrva dâ sito nevesti, a u sito je žito i jedna kita s cvećem. Mlada baca žito i onu kitu više i preko sebe, a ļudi, momci i devojke 'vaćaju žito i kitu. Tako i sito baci na kuću. Momci i devojke gledaju, da u'vate onu kitku, jer koj u'vati onu kitu od bećara i devojaka, taj će skoro da se oženi, ili da se oda.

Kad je to bilo, dadu mladi dva šišeta vina u ruke i dve pogače pod miške, da tako uđe u kuću, te da svaki put imaju u kući 'leba i soli. Kad uđe u kuću, svekrva razbaca glavńe po ogńištu, a mlada i' zbira. Ako se mlada seti, da zbere sve glavńe, bi' će sloge u kući; a ako zaboravi neku glavńu, onda će braća da se svađaju. Kad to bidne, opet mlada poļubi svekrvu u ruku i dade joj čarape.

Posle mlada uđe u sofru te svima izļubi ruku, posipe svakom, da izmije ruke, posluži rakiju, pa ide u neku sobu, gde gotovo ceo dan stoji i ne izlazi napoļe, i ako se u avliji igra. Stariji ļudi i žene sede u sobi za sofrom i pevaju i piju. Svaki svat donese po nešto mladi na poklon: tepsiju, san, kotal, a nose i jela i pila. Tako se vesele ceo dan, pa i celu noć, pa i sutra dan po venčańu.

(Vikani gosti.) Sutra dan po venčańu zbiraju se u kući bećarovoj sve vikani gosti: rodbina i ostali dobri dostovi i komšije. Oni se vikaju s rakijom ili vinom. Kad izdolaze gosti, a kum i prikumak

nisu ni išli kući, posedaju za sofru i piju, a domaćin im daje svoje pilo i jelo. U kući se spremaju za ručak.

(Ručak.) Kad bude pred ručak, svaki gost dobiva od svoje kuće ǵuveč sa orizom i mesom, ili banicu, ili što drugo, dobija pogaču i kartu vina, pa i rakije. Kad dođe vakat da se ruča, iznesu se ti pokloni pred ḷude, čiji je koji. Ima negde u nekoj kući adet, da se ti pokloni prikazuju, ali retko. Neki dođu, pa se ukače (i to, koj je šalǵija) ispred kuće na nešto, pa vika: Doneo taj i taj ǵuveč sas oriz. E, aran je, preubav je, da ga i Cigani ne bi ručali!“ Kad su svi dobili poklone, onda ručaju. Jelo i daḷe stoji na sofri, dok oni piju. Kad piju vino, piju ga iz karti, retko sipaju u čašu. Obično zdrave: Srećni mladenci! Ḷubav i slogu, zdravje i sreću da im Gospod dade!“

(Mlada daruje goste.) U neko doba i mlada dođe u sobu, da daruje goste darom. Prvo počne od kuma: poḷubi ga u ruku i dade mu dar, koji mu je namenila, pa tako redom sve za sofrom ḷubi u ruku i dava dar. Daje ḷudima: kom čarape, kom košuḷu, a ženama: nekoj čarape, a nekoj šamiju, retko košuḷu.

Kad je tako daruvala goste, onda joj se vrća za dar bakšiš. Uzmu jednu celu pogaču i podnesu kumu, a on mete na pogaču para, kolko ima voḷu. Za kumom redom svi turaju pare, i kad svi ture, onda odnesu pred kuma, te kum zbere te pare, vrže i' u jedno krpče i viknu mladu, da primi pare. Nevesta dođe, poḷubi kumu u ruku. pa i svima oko sofre, i uzme od kuma pare i turi u ǵep. Onda nevesta toči u čašu vino, i prvo poḷubi kumu ruku, i dâ mu čašu. Kum je uzme, kaže nekolko reči i zdravi nekom čoveku. Onom čoveku, kome je kum zdravio, nevesta ḷubi ruku i podnosi čašu.

Pred veče kad bude, počnu gosti da se rasturaju. No ako se zapiju, ostanu i te večeri, pa trećeg dana izjutra idu kući. Kad kum pođe kući, onda se svi dignu, da ga isprate. Mlada drži u rukama gostarku s vinom, a jedna žena nosi u jednom sanu meze pečeńe, pa idu za kumom i ispraćaju ga. Mlada ga često ḷubi u ruku i daje mu vino, a tako i koga putem sretnu. Žene pevaju, gajdaš svira, a ḷudi vrḷaju puške (pucaju). Kad su dosta ispratili kuma, vrćaju se kući. Oni ukućani se progoste, i svadba je svršena.

Onaj, koji je doveo devojku, radi gotovo ovako isto, samo što u oči svadbe ne idu u devojačku kuću, ako se nisu namirili.

Bećarska svadba je ovakva, a kad se udovac ženi, ne tera se ovoliki ǵambus.

Dodatak. Za vreme Turaka kad je neko iskao da otfrli ženu (da se razvenča), nije išao mlogo po sudovima, nego je rabotio ovako: Onaj muž, koji 'oće da otfrli ženu, uzme nož, ili nožice, pa ženi odseče jednu stranu od ručnika, pa to parče čuva, dok se s drugom ne venča. Kažu, žena, kojoj tako muž uradi, zna, šta mu to znači, pa odma' ide kod svog tatka: ne sedi više kod muža.

Smrt.

Pripreme za smrt. Još dok je čovek živ, misli na smrt, prvo onda, kad dođe nešto nekom lošo da učini, veli: „More, gre'ota je, da to uradi. Vala da se misli na *mreńe*". Da upali neko nekom plevńu, ili košaru, ma što bilo, onda ludi zbore među sobom: „Ej, kako li će tom da bidne! Misli li taj, da će dođe mreńe?" Govore, da onaj, koj je lopov, ili kakvi mu drago loš čovek, da se mnogo muči kad mreje. Onaj, što je tuđu stoku krao i klao, mora da se muči, kad počne da mreje, i baš tad će mu to iskoči pred oči onaj krv od tolke stoke i onda će da meńa glas, kako stoka.

Kad čovek vidi, da će da umre, obično se oprašća sa svima, i ako je neki pošten, on kaže, šta ima kome da dava, a šta ima od koga da prima.

Umirańe. Kad čovek, dete, ili ko bilo, umire, kod ńega se nađe po neko. Ima, ko mu drži sveću. Obično, kad dete umire, isteruju mu roditele napole, jer vele: ako oni budu tu, dete se muči i ne će za końa vreme da umre. Kad tatko umire, iskaruju decu napole. Obično bliža rodbina dolazi, da se s bolnikom vidi.

Kad već vide, da će skoro da mreje, oblekuju ga u nove 'aline, a tako isto, ako je čovek, obriče ga. Tako isto spušte ga na golu rogožu, i da nije pokriven s ničim, što je vuneno, jer u toj vuni mož da bidne vuna od lipsane stoke, a kad ima toga, ne će bolnik lako da mreje.

Kad umre, odma' mu sklapaju oči. Neko po smrti oblekuje mrtvaća u nove 'aline, — ali svakad ga pre smrti briče.

Mrtvac u kući. Kad je mrtvac u kući, čuje se, gde žene viju (kukaju — nariču). Mrtvac leži na sred sobe na rogoži, a kod glave mu stoji čanak s brašnom, u koji turaju sveće voštane oni, koji dolaze i donose sveću za Bog da prosti.

Mrtvog čoveka zovu *mrtvac.* Mrtvacu ne turaju opanke na noge. Kad devojka umre, onda meću pored ńe i neku ńojnu čergu, što je tkala. Preko noći kod mrtvaca sede ludi i žene, i tad ne sme u

sobi da bude tamnina. Tad se pazi, da ga ne preskoči kakvo god živinče, jer ako to budne, kažu, da će da se povampiri.

Vampir — *talason* — to je, kad se čovek po smrti diza iz groba i ide po selu i čini lošo, pa nekom i arno. Kad ga tako noću čuvaju, obično lafe (zbore) o mrtvacu: kakav je bio, što je rabotio.

Kad umre neko u kući, onda one dreje, na kojima je ležao, iznose napoļe 3 dana, a unose pre ikindije (pre sunčevog za'oda) i kade tamjanom.

Dok je mrtvac u kući, pa ako ima razboj, odma' ga sklope, ne rabote ništa u ruke.

Ukop. Mrtvaca kad 'oće da nose, da zakopaju, metu ga u kola, pod glavu mu ture jastak i pokriju ga čergom. Pored ńega ture u kola i dve daske. Jedan nosi krst, i pop ide, i čati, a žene viju, a ļudi samo plaču i gologlavi su.

Kad donesu mrtvaca na selsko grobļe, onda, pošto pop očita, spuštaju jednu dasku u rupu i na ńu rogožu, jastuk, pa onda mrtvaca, pa opet vrz (!) ńega dasku, da ne bi na ńega zemļa padala, i onda rupu zarinu. Tad se raz'ode i idu kući ukopanoga.

Kod kuće piju u pokoj duše. Tu bude i pop. Kola, što su u ńima vozili mrtvaca, teraju pa i' ostave pred portom, ne ukaruju i' odma' u dvor.

Sutra dan posle ukopa idu žene na grobļe. To rade 3 jutra. Tamo viju, i dele i pojedu, što su poneli. Kad *daju subotu* (to je ona subota po ukopu), idu i žene i ļudi, a zovu i popa. Tamo seču kolač *krsnik*. Ako je pop tu, seče ga pop, a ako nije, onda neko.

Mańi prinosi.

Iz Gradišta.

Narodni život i običaji.

Napisao Šime Varnica, pojodjelac.

(Nastavak.)

Životne potrepštine.

Selo i okolina.

Okolina. 'Ni prostor oko sela (t. j. 'ne ńive, livadê i pašńici) — to mi sve zovemo *poje*. Niki ope' kažu i *atar*.

U naše selo može (more) se dojt zidanim drumim (niki kažu: drumom), što ide iz Cerne, i to od ponoći (sivera). Ti zidani drum ide kroz čitavo selo, a ide u Županu k podana (jugu).

Kod nas se zove *sokak* put, koi ide iz poja. A što gospoda zovu *sokak* ili *ulica*, to mi kažemo *kraj*.

Prvi sokak ide iz poja u selo, i to on ide od sunca-is'oda (istoka). Drugi sokak ide iz poja u selo, a i on ide od sunca-is'oda. (Zove se *Mrtvački sokak*. Zato se tako zove, jer se s tim sokakim vozu mrtvaci u groblje. A zove se i *Pinterov sokak*, jer je pokraj ńega Pintera nikakog kuća bila.) — Može se dojt u selo još s jednim sokakim, koji ide iz poja od sunca-is'oda, koji se zove *Lončarev sokak*, (jer je pokraj toga sokaka bila kadgod nikakog Lončara kuća; zove se i *Dudarov sokak:* s drugu je stranu ope' Dudarova kuća). Zove se i *Dudńak*, a zašto se tako zove, ne zna se. — Može se još s jednim sokakim dojt u selo, koji ide iz poja od sunca-is'oda, a zove se *Brašujev* i *Širońin sokak* (jer je s jednu stranu Brašujeva, a s drugu Širońina kuća). Sad se jedan kraj odbija k Privlaki i Otoku. U ti kraj more se dojt iz poja s jednim sokakim, koji ide od po noći. Zove se Brnatov i Govedarovića sokak (jer je s jednu stranu Brnatova kuća, a s drugu nikakog došje lugara [šumara] Govedarovića). More se dojt u selu

još s jednim sokakim, koji ide iz poļa od ponoći. Zove se *Đurđin* i *Ilišev sokak* (jer je s jednu stranu Đurđina, a s drugu Iliševa kuća). Sad ope' ide jedan sokak iz poļa u selo od podana (juga), koji se zove *Lopatńa Bara* (zato se tako zove, jer on ide iz ńiva, koje se zovu *Lopatńa Bara).* U tom sokaku ima jedno deset, dvaneist kuća. Bliže crkve ima jedna oviša ledina, koja se zove *Ulice*, jer se tako zove ne znamo. Od ti' ulica se jedan kraj odbija k jugo-zapadu, a drugi k sivero-zapadu, s kojim smo veće prošli k crkvi. 'Vi kraj, koji ide k jugo-zapadu, ide na zidani drum (idu si dva na zidani drum.) U ti kraj može se dojt s jednim sokakim, koji ide iz poļa, od juga, koga zovemo *Bizmov* i *Mrkeļića sokak,* jer je s jednu stranu Mrkeļića, a s drugu Bizmova kuća. — Sad ćemo od Županńe k crkvi, t. j. do crkve zidanim drumim. U ti kraj ide jedan sokak iz poļa i iz šume od sunca-is'oda. Zove se *Antolov sokak* (jer je s jednu stranu Antolova kuća). Drugi sokak spram toga ide od Bosuta od sunca-za'oda, koji se zove *Đilanov sokak* (jer je nuz ńega Đilanova kuća.) — Sad ide jedan put iz Štitara, i to priko Bosuta od sunca-za'oda, i on se na dvoj rastavļa, kad dojde pod selo, t. j. bliže sela. Jedan ispada spram 'noga, koji ide od Ulica, ti zovemo *Ciganski sokak* (jer su tode cigani); drugi izlazi bliže crkve na zidani drum, koji zovemo *Posrani sokak* (ne znamo, zašto se tako zove.) U tom sokaku ima deset, petneist kuća.

Pokraj našeg sela teče (niki kažu: *ide) Bosut.* Do pô sela je Bosut blizu numera (t. j. blizu i pokraj šļevika), a od po sela je otišo malo daļe od šļevika. Našeg sela je jedan kraj, t. j. početak našeg sela je na brdu (to brdo nije visoko), i to od ponoći (sivera). Od sunca-is'oda i to od Đurđina sokaka do crkve i opet od crkve (kod crkve je *Klek)* k ponoći do kraj sela je brdo pokraj šļevika. Onda je to brdo na kraj sela omotalo i ope' se pružilo pokraj šļevika, al nije u dugačku. Tode mu je kraj. I tako je naše selo do crkve ko u kakoj rupi. Od crkve k Županńi k podana je naše selo sve do kraja na ravnu.

Šume su od sunca-is'oda, od po dana i od sunca za'oda, samo što nema šume od ponoći. U šume se ide sa svima sokacima što su u selu, koji idu priko ńiva i livada. Ti sokaci (t. j. putovi) nisu 'noga čovika, priko koga zemļe ide, to je državni put. Pokraj ti' putova je odnud i odnud iskopan jarak i priko svi' naši' poļa.

Gora kod nas nema.

Ńive, oraničine (niki kažu; oranice), livade, pašńici i vrtovi su svud oko sela, niće je di, i tako se u ńe more dojt od

kudgod 'oćemo, sa svima sokacima i sa svakim putim. Koga je livada, pašńik, ńiva, il' vrt daļe od puta, t. j. da nije nuz put il' nuz sokak, ti pride priko tuđe zemļe (ko što malo ča je livada itd. nuz put) sa stazom, t. j. kud ne idu kola, nego samo svit, kad ide pišice.

Grobļe je blizu (pokraj) sela, takija za šļivicima u poļu, u pô ńiva, i to k suncu-is'odu. Zatvorito je u visoku tačku od pet šuva, čisto je, u ńemu nema drveća nikaka, trava se munta i pokosi. Prije je bilo u ńemu drveća i šikare, a 'vo tri, četiri godine, kako se krči i kosi, kud još nema grobova, svatko svoji' roditeļa (niki kažu: rođaka) grob svake, il druge, treće nediļe okopa tako, da na grobu nema trave. Na 'nom je grobu trava i korov, koga nema tko okopat, il ima, a ne će, ne mari za svoje pokojne. Al taki' je vrlo malo.

Križeva ima od gvožđa, t. j. propeća. Ima kameniti' i drveni'. Grobnica ima zidani' i nezidani', ima zatvoriti' u gvozdenu i drvenu tačicu. — Tko je danas živ, ti nitko ne zna, da je grobļe kadgod bilo digod na drugom mistu.

U gradiškom ataru ima jedno misto, di je bijo, kažu, kadgod grad (al nitko ne zna, kad je bijo). Ti je grad na tromeđi: na međi županskog, štitarskog i gradiškog atara, al to misto, di je bijo grad, sad su ńive orače, i to gradiške. Ti je grad obkolit s vodom, unaokolo ńega je voda: sa jedne strane je voda Berava, s druge Bistrica, a s jedne Šlais, t. j. ti grad je u tri ćoška, il', kako naš svit kaže: ko lepińa. U tomu gradu nema nikakog spomena ni zlameńa. Ti grad zove se *Šlajs* (niki kažu *Šlais)*.

Taki isti stari grad ima u ceranskom ataru. Na ńemu je danas ceranska crkva i popova (niki kažu: parokova) kuća. Prije nikoliko (deset, dvaneist) godina kopali su Ceranci kradom (tajno, potajno) ob noć na tom gradu rupu, a kad je pokojni parok i općina doznali (opazili), onda su ope' oni metnuli ob noć tajnu stražu i u'vatili su te ļude, što su kopali, pa su onda ti ļudi pod morańe kopali. Kažu, da su dokopali skaline i vrata, i da je onda svit od svuda dolazijo gledat. Kažu, da su iz Bosne (il', kako naš svit kaže: iz Turske) dolazili Turci gledat, i da je dolazio inđinir i gospoda, pa je onda parok i gospoda zabranili kopat. I ti je grad u tri ćoška, ko lepińa: sa dvi strane toga grada je voda (s jednu je stranu Bosut, a s drugu Biđ), s treću je suvo, nema vode. Ti je grad malo visokiji od zemļe, t. j. od ńiva, a zove se *Grac*.

Ima još jedan taki stari grad u šumi, blizu Bošńaka. Ti se grad zove *Slobodńak*. S jednu stranu toga grada je duboka voda, koja se zove *Virovi*. S tri strane toga grada je iskopan dubok jarak. Na

jednoj strani toga grada u tomu dubokom jarku ima jedan stari, debeli 'rast. Kažu, da su tode bila vrata, kad je bijo grad, al nitko živ ne zna je l', il' nije istina.

Selo. Kod nas se zove (kaže) *selo* 'no selo, u kolikom su kuće, avlije i šļevici (niki kažu: šļivici). Kad idemo od kudgod, pa ćemo dojt u selo, onda, kad dojdemo do prve kuće, onda kažemo: sad smo u *selu.*

U našem su selu sve kuće u dva reda tako, da penđeri jedne kuće u penđere druge kuće gledu. Tako su u našem selu u svakom kraju našeg sela dvi struke kuća, samo što je jedna struka u Mrtvačkom sokaku, di imadu četiri kuće. Kod nas se zove *struka* 'no malo prostora, što je od jarka do kuća, kud svit 'oda.

U našem selu je zidani *drum* iduća (!) od Cerne k Župańi, više nije nigdi. *Put* zovemo to, kud idu kola, što je od jednog do drugog jarka, a širok je svud kroz selo po deset do četrneist fati.

Kuća i dvorište.

Dvorište. Kod nas se zove *avlija* ono malo prostora, u kolikom su zgrade pritisnile.

Razlike između jedne i druge avlije imade velike, a razlika je to, što je jedna velika, prostrana, široka i dugačka, a druga je mala, tisna, uska i kratka. U jednoj je lipa *ledina,* trava, čista, uredna. A ledina je u onoj avliji, koji ima prostranu avliju, a nuz to još stan, pa mu je marva na stanu. U dikojoj je blato, nema trave. A blato je zato, što je avlija tisna, a marva doma u avliji: to je onaj, koji nema stana, pa čim malo kiše pade, eto blata. U trećoj je avliji korov, koprive, barza i druga aluga. Korov raste u oni' avlija', u kojima nema nikog, di se je svit razamro: izišli rastanci, ostane dvoj', troj' svita u kući, dojde smrt i pomru, eto pustoši. — U jednoj ima mlogo zgrada, pa zidani', nuz to još stari' raz'arani' i navrniti'. To su glavnije razlike između jedne i druge avlije.

Dikoja je avlija od druma i zidom zatvorita, t. j. ima dosta i zidani' taraba. A to je zato, što nemamo drveta, da se zatvorimo. A nika je od druma zatvorita tarabom, a dikoja i tačkom, a od komšijske strane mloga tačkom, a nika te nika i sa ogradom.

U mojoj avliji (k. br. 600.) prva je *kuća* od druma, i to, kako mi kažemo: uzduž, a *kuća, komorica* i *'ambar* je pod jednim krovim. Pokraj 'ambara je komora, pokraj komore četiri *kućara,* pokraj kućara je *sobica,* pokraj sobice je *pekara,* pokraj pekare je *veštet.* A ovo sve od 'ambara (pak i veštet) — sve je pod jednim krovim.

Nuz veštet je *drvotoń*. Od jednoga komšije strane do drugog priko avlije stoji *štala, štagaļ* i *šupa,* sve pod jednim krovim. Za štalom je *đubre,* za đubretim priko, ko i štagaļ, stoji *pojata,* — al ova nije u avliji, nego u šļiviku. Sad od štagļa pokraj livog komšije strane ima *kokošińac* i *svińac* pod jednim krovim. Malo daļe k drumu *buran* i oko burana *vezovi,* od burana k drumu *vanska peć,* a na komorni' vrata' ima kajslija.

Trava je u avliji onda, za koliko su końi na stanu. Kad ji' doteramo doma, onda, kada idu na buran na vodu, izsiku ledinu i travu. Korova u našoj avliji nema.[1] U dikojoj avliji ima dosta zgrada, al nisu u redu, već širom po avliji.

Iz moje avlije u desnog komšije avliju ide se s drumim, pa u ńegovu avliju: a od livoga komšije strane imadu u tački vrata i tuda k ńegovoj kući idemo. Iz avlije u poļe možemo na drum, pa u poļe, a možemo iz avlije priko šļivika, pa u poļe.

Za avlijom mi je *šļivik,* za šļivikom *vrt,* za vrtom *ńiva oraničina,* a za mojom ńivom *poļe* i *vinogradi* čitava sela.

Kuća i pokućtvo. Kod nas se zove ono *kuća,* di svit spava, kuva i jede.

Kuća je napravita od cigle, kako mi kažemo: zidana, pokrita cripom i jednokatna.

Naša kuća ima jednu *sobu,* jednu *kuću,* jednu *komoricu* i *'ambar.* U sobi ob lito žene misu kru' i stariji spavau; a ob zimu spavamo svi u sobi, žene misu kru', suču, snuju, navijau, tkau, predu, krpau, i jedemo.

U kući ob zimu i ob lito se kuva jest, i žene lužu. Ob lito u kući jedemo.

U sobi su *posteļe, astal, stolci* (veliki i mali), *peć, prilike, sat,* četiri buđaka i *tavan.* A ono zovemo *nebo,* u kojoj je sobi tavan zamazan blatim i ubilit.

U kući je: *arman* i ob lito i ob zimu, a samo ob zimu stoju *kaduļice* sa kupusim kiselim; *banak;* na banku je *papećak* (vatraļ; to je ona stvar, što se š ńim vatra namišća i potiče, a od gvožđa je); *sađak* (to je ona stvar, što se na ńega drva jedan kraj zametne, kad su na vatri, a od gvožđa je). U kući ima uvik po

---

[1] Druga avlija (Jakše Petkovića). Kuća prva od druma, uzduž, drvena, cripom pokrita. Nuz kuću ima pod jednim krovim *komoricu* i *kućarić,* drveno, a više ništa. Avlija tisna, nema burana, nit drveta u avliji. To je razlika između moje i ńegove avlije.

malo drva. Ob zimu su u kući slanine i meso, i to do Velikog Četvrtka; a na Veliki Četvrtak unesemo u komoricu prvu do kuće. U 'ambaru držimo žito i brašno.

Za'oda nemamo. Nije, da ga nemamo samo mi, već nema ga u našem selu skoro nitko, nego idemo na van po šļiviku.

Ono, što je u kući, to zovemo *pokućanstvo*. *Lonci* su tučani i zemļani: *zdile* su zemļane i drvene; *tańuri* su zemļani i porculanski; *tepsije* su bakrene, plejane i zemļane; *kašike* su kositrene, olovne i plejane; *kotlovi* su bakreni; *oranija* je bakrena; *cička* je zemļana; *kablovi* su drveni.

Druge zgrade za ļude. Ima osim sobe još jedna zgrada, di svit spava ob lito, koja se zove *kućari*. Zidani su, popomostiti i cripom pokriti. Ob lito u ńima spava mladi svit: mladożeńa i mlada, momak i divojka. U kućarima je bogažija (mundir) i ženska kojkaka drndolija. U kućaru je arman, u ńemu je boļa, finija, posvečana bogažija ('aļine, špencleta, kožuvi, kamizoli, šale, pantalone, kape, i rubine, — to je bogažija). *Sanduci*. U ńima je slabija bogažija. *Stubļike, košare, čekrci*. U stubļika' i košara' stoji gra', luk, bundevno sime, laneno sime, orasi, suve šļive, kalotine, med, sir, kajmak i pekmez.

Gdje se kada živi. Kada bi došli u proliće u avliju, najviše svita bi našli u kućara', a tako bi isto i ob lito, pa makar došo u jutro, il' u podne, il' u večer. A u jesen i ob zimu il' došo u jutru, il' u večer, uvik ćeš najt svit u sobi.

Zgrade (ili samo prostorije) za žitak i sprave. Ima osim kuće još puno drugi' zgrada. Prva je *komorica*. U ńoj stoji ob lito meso, mast i slanina; a sol, kotlovi i kru' stoji i ob lito i ob zimu.

Do komorice je *'ambar*. U ńemu je žito i brašno.

Do 'ambara je *velika komora*. U ńoj stoji rakija, prazna burad, lužnice i škafovi.

Onda je *sobica*. U ńoj stoju repice, i kad žene ne tkau, onda stative.

Do sobice je *pekara*. U ńoj su kačice (u ńima je zob, ječam i sitni okruńiti kukuruzi), kaduļice (u ńima je gra'orica i simeńe, žito i ječam, dok se ne posije).

Do pekare je *veštet*. U ńemu je alat: svrdļovi, sikere, bradve, fugle, testere i testerice, matike (!), stupka (što se tuče mak i bundevno sime) i ono koje šta, što mi ļudi napravimo, i kazan, kad rakiju pečemo.

Šupa (kolnica.) U ńoj stoju kola.

Pojata. U pojati su plugovi, ornice, drļače, sone, orma za vole, kad oru (jarmovi i ojica), i šuma, koja se šuši (!) za pravļeńe kojšta.

Vanska peć. U ńoj pečemo kru'.

Štagaļ. U ńemu je sino. Izidan je, popomostit i cripom pokrit. Ove su zgrade sve zidane, cripom pokrite i popomostite.

Zgrade za životińe. Ima još i drugi' zgrada za marvu.

Štala końska. U ńoj su końi, kad nisu na paši, i žrvna, što se meļe sol. Zidana je, popomostita i cripom pokrita.

Svińac i *kokošińac* — pod jednim krovim. Drveno je, popomostito i cripom pokrito.

Zdenac. Vodu nosimo sa svojga *burana,* koji je u našoj avliji, zidan, pet fati dubok. Ima pokraj ńega *šošica*, na šošici *šiba* i *motka*, što se voda grabi.

Drvotoń je u avliji. Drva su sitno izrezana, pocipana i složita.

Đubre je za końskom štalom, malom tačicom zatvorito. Nema oko ńega korova ni trave.

Zgrade izvan dvorišta.

Stan. U nas ima još i drugi' zgrada osim one u avliji, a te zovemo *stan.* Naš je stan pokraj šume, četiri kilometera daleko od naše kuće pokraj zidanog druma.

Na stanu je *koleba*, zidana, cripom pokrita. Ima u ńoj jedna *soba*, *kuća* i *komorica.* U sobi su *stolci* (mali i veliki), *klupe*, *astalić*, *posteļe*, *prilike*, *sat*, *šporet*, vrata i penđeri. U sobi spavamo ob lito i ob zimu, jedemo ob zimu, žene predu, suču i tkau. Na šporetu kuva se jest.

U kući se grije voda za napoj svińama. U kući je arman, na armanu suđe, ko i doma: lonci, zdile, tańuri, kašike i solenice. U armanu stoji brašno, slanina, mast i noževi. U kući je kaduļica sa kiselim kopusim i kablovi; bure sa sirćetim; banak, na banku je vatraļ (papećak), sađak. U kući ima uvik malo drva.

U *komorici* stoje sikere, bradve, svrdļovi (!), makle, burgije, jekseri, korita, karlice i puška, stupka.

U *šupi* stoju kola, kad su na stanu.

U *guščińaku* spavau guske; u *pačińaku* spavau patke, *kokošińac* — u ńemu spavau kokoše. Šupa, guščińak, pačińak i kokošińac — to je sve pod jednim krovim, drveno i cripom pokrito; *čelińak* — di stoju čele — drveni i cripom pokrit; *svińac*, drveni i daskom pokrit; u ńemu spavau svińe; *ovčara* i *końska štalica* — pod jednim krovim; u ovčari spavau ovce, a u štalici końi; drveno je i cripom

pokrito; *govečka pojata;* a ima pod tim krovim *volovska štala* popomostita; u ńoj spavau voli; *teočak,* di spavau teoci mali, koji sisau; popomostita je; *štalica* nije popomostita; u ńoj spavau dojaće krave i junad od godine i o' dvi godine; sad je pojata, di spavau ob lito sva goveda, kad se ne vežu; štala volovska, teočak, štalica i pojata litna — to je sve pod jednim krovim, zidano i cripom pookrito; *štagaļ žitni,* di stoji žito, ječam i zob, dok se ne ovrši; a kad se ovrši, onda slama i sino; štagaļ je drveni, popomostit i cripom pokrit; *plivnica,* di stoji pliva drvena i cripom pokrita i popomostita; *pušnica,* u ńoj sušimo kruške, jabuke i šļive; zidana i cripom pokrita.

Hrana i posuđe.

Spremańe mesa, smoka i sočiva. Sve 'no, što jedemo, zovemo *'rana.* Više formija jila zovemo *kuvańe.*

Kako se ubijaju životińe. Goveče se sveže na štrangu, pa se štranga onda sveže za drvo, il' za stup, uzmemo sikeru i udara se sa sikerom u glavu, dok goveče ne upade. Kad upade, onda s nožim prirežemo grkļan, da krv izide. Kad krv izide, onda se s nožim guli koža. Kad se koža skine s mesa, onda se s nožim raspravļa: izvadi se drob, criva se u korito izvalu, pa žene đubre istresu i u kotlu obaru. A meso se sa sikerom-mesaricom izsiče na komađe i spremi se. — Kad tko zakoļe goveče, onda ti posov radu ńegovi rođaci i komšije.

Svińče (krme) se u'vati, pa se pritisne, a s nožim se ubode u vrat tako: gleđe se, kako će nož u srce trefit. Kad lati it krv, onda se podmisti zdila, da u ńu ide krv. Kad krv stane, onda 'nu rupu od noža zapanemo s bataļuškom, da ne izide krv, ako je malo ostalo; a 'nu krv iz zdile stresemo u lonac, pa s drvenom velikom kašikom, koju zovemo *pavaruša,* mišamo, da se ne svari. Kad krme crkne, onda 'no, koje ćemo topit, t. j. od koga ćemo slaninu topit, to radimo 'vako: Donesemo veliko drveno korito. U ńemu se namisti jedek, kako će se krme moć po koritu okretat. Metnemo krme u korito, pospemo ga 'ladnim pepelim i vrućom izkļučanom vodom. Onda dva čovika s 'nim jedekim okreću krme po koritu, dok ne lati spadat dlaka pod jedekim. Kad počme spadat dlaka, onda se s rukama čupa, a 'no, što ostane, di se ne da, to onda s noževima i s kašikama obrijemo i ostružemo. Onda ga lipo operemo. — A 'no krme, od koga ćemo slaninu ostavit za lito za trošak, za kuvańe, i kad idemo kudgod ponet sa sobom slanine, to 'vako radimo: Prostre

se na zemļu malo slame. Krme metnemo na tu slamu i pokrijemo ga slamom. Onda zapalimo slamu. Kad slama izgori, pospemo ga opet sa slamom, i tako fort, dok na krmetu dlaka ne izgori. Kad dlaka izgori, s matikom ostružemo 'no blato i koru s krmeta. Kad to očistimo, onda svedno, jedno ko i drugo metnemo na siniju, il' na vrata, ļucki ga operemo, s oštrim nožim obrijemo, ako je digod koja dlaka ostala. Sad ga izvrnemo na leđa i s nožim noge odrežemo u kolina' i uše nuz glavu. Sad te noge i uše odnesu žene, pa ugriva ožeg (vatraļ, papečak) i 'nu dlaku, što je ostala izmed (između) papaka i u ušiju, s ńim spalu. A ļudi odrežu noge pokraj tila: ti se komad mesa zove *bedrica*. Sad ga privrnemo na trbu', pa s nožim prorežemo slaninu od repa po pô leđa. Kad se dojde do glave, onda se propori sa sidvi (!) strane do usta, i tako se slanina oguli, al' ostane pod mesom, dok se meso ne poskida. Sad se s nožim odreže 'no meso, što je pokraj *'rtenice ('rtišta)*, i to 'vako: Počne se ostraga kod kuka, pa se tera naokolo 'rtišta opet do kuka: to se meso zove *pečenica*. Sad se sa mesaricom-sikerom izsiku (prisiku) rebra od 'rtenice, prisiče se 'rtište nuz glavu, a s nožim se ope' odreže od butova i izvadi se tako, da je na 'rtištu i rep. Sad se izvalu *criva* u korito, i žene odnesu i iz ńi' poistresau đubre (govna) i dobro operu. Sad se povadu *rebra*, pa *veliko salo*, onda *zec*, pa *pleća*, onda *butovi*, pa *malo salce*, što bude na slanini, a sad se istom spremi *slanina*. U krmetu ima još komadića, koji su na mesu i crivima, a ti su: *patka, miševi, kurjače oče, slezina, bubrezi, bile* i *crne đigerice* i *srce*. Žene uļu u kotov vode, pristavu na vatru. Kad voda bude vruća, metnu u kotov đigerice, kapu, slezinu, srce i bubreze, pa prokuvau (obaru). A ļudi unesu meso u sobu, pa ga očistu od masti. Sad ope' opravļau butove, pleća i pečenice. Što se s ńi' skine mesa, to se pomeće u kuleńe. Sad se opravļau rebra, 'rtišta i zecevi. Što se s ńi' skine, s tim se natiču kobasice.

O v c a se koļe 'vako: Prireže se grkļan, krv izide na zemļu. Kad krv stane, onda se proreže koža med stražńimi nogama. U tu rupu utiskamo kamiš i dušemo dotle, dok koža ne odustane od mesa. Sad se guli ko i goveče: obreže se koža na nogu kod papaka, pa se propori do trbuva, raspori se po trbuvu, i tako se oguli. Kad se oguli, onda se sa sikerom-mesaricom izsiče na komađe i postavi, a criva se bacu.

Tako se isto guli i k o ń kad crkne, samo kod nas nitko ne jede końskog mesa.

To sve radu naši ļudi sami jedan kod drugog, ne zovu mesara, da jim on ti posov radi.

Kokošma, purama, patkama i guskama se prisiče vrat sa sikerom, krv izide na zemļu. Sad se patka i guska suva čupa. Kad se očupa, onda se metne u korito (karlicu). A kokoš i pura 'nako s perjim poļe se sa iskļučanom vodom i očupa se. Kad ļucki (dobro) očisti, onda se raspori s nožim na trbuvu, criva se izvadu i bacu, a želudac, đigerice i srce uredi, opere i očisti.

Ribu s nožim ostružemo (ļusku), onda pod vratim prirežemo, po trbuvu rasporimo, drob bacimo. Tako 'nu lagodimo, koju ćemo kuvat. A koju ćemo sušit, tu raskoļimo po leđa' od repa do usta i posolimo ju. Kad postoji u soli, onda ju na ražńiće ponatičemo i u ođak povišamo, da se suši.

Rakâ nema.

Ti vas posov zovemo *klat (zaklat): klo sam* goveče, krme, ovcu; *zaklo sam* kokoš, puru, gusku i patku. Goveče, końa (kļuse), ovcu kažemo *gulit,* krme kažemo *raspravļat,* živad kažemo *čupat (čupo sam, očupo sam* patku, kokoš) i *lagodit: razlagodijo sam* puru, gusku itd. Riba se *struže* i *lagodi.*

Govecko i ovče meso ne sušimo, nego ga jedemo 'nako sočno (friško). — A svińsko, kako sam gore kazo, ono se očisti. Kad se očisti, onda se u lužnicu nasoli, i to 'vako: Najdolńe se pomeće krupno, butovi, posolu se; sad se pleća, posolu se; sad bedrice, pa pečenice, onda rebra, pa 'rtišta, a najgorńe pomećemo butovske koštičice i sitno meso, noge i čeļuste. A slaninu solimo 'vako: Metnemo na zemļu slame, il' dasaka, prostremo slaninu tako: kožu dole, a slaninu gore. Sad dobro (ļucki) posolimo i opaprimo, i tako stoji u soli 12 dana. Kad povadimo, onda meso ponatičemo na ražńiće i povišamo po kući, da se suši, a slanine povišamo na kline po duvaru u kući, i tako se suši. Sad 'no meso, što je s butova i pleća, to se s nožim na okrupne komadiće izreže, strese se u korito, dobro se opapri i posoli, metne se bilog luka, i dobro se izmiša, pa se s rukama brez ičeg trpa u crivo, a to se zove *kulen.* Što je sitnijeg mesa od zeceva, rebara, to se sitno izsiče i tako isto posoli i opapri, metne se bilog luka, pa se na stakla kobasice natiču (ta stakla su grlo od flaša): utaknemo 'no grlo u crivo, meso se kļuka s prstim kroz grlo u crivo, to zovemo *kobasica.* — Sad urežemo u korito bile đigerice, slezinu, i ako ostane koje crivo od kobasica, onda se ta criva prokuvau (obaru) i srežu se u korito med đigerice, a tako i kapu obarimo i srežemo. Sad metnemo istopiti' škvaraka

friški' od slanine, onda to posolimo, urežemo crvenog luka u tavu u mast, ispržimo. Kad luk porumeni, stresemo u korito. Sad to poļemo sa svińskom krvoļom (!), i to malo ugrijemo tu krv. Sad to dobro izmišamo i u prostrana široka criva s rukama stresamo. To zovemo *devenice*, a niki kažu *krvenice*. Ńe malo prokuvamo (obarimo) u kotlu, a barimo 'vako: Uļemo u kotov vode, pristavimo na vatru. Kad bude voda vruća, onda metnemo nikoliko devenica u kotov (kotol) i malo ji' obarimo. Kad budu sve gotove obarite, onda skinemo kotla (!) dole i čekamo, dok se secuje krv dole, voda u polak, a mas' gore. Kad se secuje, mast skinemo, vodu odaļemo, a krv u lonac uļemo, u toplo spremimo i onda po malo pečemo i jedemo. — Kuleńe i devenice kažemo *nadicat*, a kobasice *naticat*.

Mast topimo 'vako: Izrežemo slaninu i sala na okrupno komađe, namećemo pun kotov, il' kazan, il' oraniju (kotlušu) izrezane slanine, uļemo malo vode, i na vatri topimo i s lopatkom mišamo. Kad bude istopito, namistimo na čabar cičku (probodušu, koja je od zemļe, a ko zdila je, samo je izbušita), cičku pokrijemo s ritkom traļom, i onda se ļeva 'na mast i škvarci u tu probodušu: mast ojde (projde) kroz traļu u čabar, a škvarci ostanu u cički.

Spremańe povrća. Kopus na liji sičemo s nožim i sa sikericom (sikerkom): koren prisičemo nuz glavičicu, veliki list posodrezivamo, a glavičice unesemo u zgradu u suvo, i tako stoji nikoliko dana, da malo usa'ne. Kad se usuši (kad usa'ne ili provene), onda ga nikoliko uribamo. A ribamo na *ribonicu (ribonku)*, koja je napravita od jedne debele platine, a na pô te platine imadu gvozdeni noževi, koji režu kopus. Ti sitni kopus kiselimo 'vako: 'Ni sitni kopus ispod ribonice nosimo u kaduļicu, a nitko u čabar (koliko komu treba), posolimo ga. Jedno čeļade (čeļače) stane (unide) u ti sud i dobro ga gazi. Kad ugazi, donesemo još, i ope' gazi, dok ne bude pun sud.

Papriku, zelene lute i krastavce kiselimo 'vako: Naberemo paprike, luta i krastavaca, dobro ju operemo i u čabar pomećemo, uļemo dva tala vode, a treći tal šļivova sirćeta, koje u kotlu malo prokuvamo.

Za zimu spremimo rotkvu, ciklu, repice, bili i crveni luk. To sve spremimo u podrum. A tko nema podruma, ti iskopa rupu, koju zovemo *rov*, i pomeće u ti rov, dobro pokrije, da se ne smrzne.

Sirće pravimo 'vako: Kad pečemo rakiju od šļiva, onda, kad grabimo kom iz kazana napoļe, onda ga ļevamo u kuzol pleteni od vrbovi' šiba, koji je namistit na čabar. Kroz ti kuzol projde sirće u

čabar, a kom ostane u kuzolu. A ima, tko meļe divļake kruške i jabuke u šajtari, pa cidi sirće.

Pekmez pečemo 'vako: Poraskaļamo šļive, koštice povadimo i po'itamo, a šļive pomećemo u kotov, pristavimo na vatru i tako ga pečemo.

Brašno. Kod nas se najviše jede žitno brašno. Jede se doduše i kukuruzno (prošno) i ječmeno, t. j. od žitnog se brašna misi kru', a kod nas se najviše kru' jede. Jede se i prova od kukuruznog brašna i kru' ječmeńak od ječmenog brašna, al' to bude samo onda, kad se izmakne (pofali) žita. Drugog brašna kod nas ne jede nitko. To brašno je sve sitno samlito, a nitko di meļe: nitko u suvari, nitko u vatrenki, a nitko na vodenici.

Mlijeko. Krave i ovce dojimo 'vako: Čučnemo pokraj krave, ili ovce, uzmemo lonac, il' *muzlicu* u jednu ruku, a s drugom *dojimo.* Kad podojimo, onda mliko procidimo na *cidilo* u lonac, il' u teglu, i tako stoji, dok se ne *skisne.* Kad se skisne, onda skinemo s kašikom *kajmak* u drugi lonac. Kad skinemo kajmak, onda 'no, što je ostalo u loncu, samo malo ugrijemo i u kesu od tkańa sašitu stresemo; 'no, što kroz kesu projde, zovemo *sirutka,* a što ostane u kesi, to zovemo *sir.* Sir se za zimu *tare,* i to 'vako: Nameće se u zdilu, dobro se posoli i rukama dobro izmiša i izgńete, a onda u veliki lonac, il' u mali čabrić pomeće i dobro pritisne. Kajmak, koji ćemo ostavit za zimu, ti samo malo posolimo.

Divļi pobir. Kod nas se beru gļive i jagode, al' se jedu 'nako, dok su friške, a za zimu nitko ne ostavļa.

Priređivańe hrane. Kod nas se jednom ričom kaže *kuvat* (il': *kuvam,* il': naša reduša *kuva* jest; il': kuvam ručak, užinu, večeru). A ako tkogod ženu zastane, kad vrpa oko lonaca (n. pr. kad pravi zafrig), pa je upitaš: „Šta radiš?“, ona će odgovorit: „Evo ću *frigat* lonce“, il': „Evo ću frigat kopus, repice“ itd. A niki ope' kažu: „Evo *prgam* kopus, gra'“ itd. A ako je zastaneš, a ona drži na vatri tavu, a u tavi mliko, pa ju upitaš: „Šta radiš, redušo?“, ona će kazat: „Evo *kuvam* mliko“. A ako je tko zastane, a ona drži na vatri tavu, a u tavi je kopus sa lije, pa je upita: „Šta radiš?“, ona će odgovorit: „Evo *pržim* kopus“. A kad bi tko zasto ženu, a ona pravi posni zafrig, pa kad bi je upito: „Šta radiš?“, ona bi kazala: „Evo *pravim začin*“, il': „Evo *začińam (pričińam)* repice, čorbu“ itd. A kad reduša pokvari jilo, onda se kaže: „Al' je *sprčkala, sfrļala*“. „Napravila si, ko svińama napoja: bi' će i nama i svińama“.

Što se jede prijesno? Prisno jedemo: suvo meso, sir, kajmak, med, rotkvu, luk, kiseli kopus, pekmez, orase, suve šļive, kruške, jabuke. Suvo voće se i kuva, pa se jede, a jede se i sa debla.

Mladi luk jedemo na više formija. Jedemo 'vako: Pera s nožim isparkamo i sitno u zdilu urežemo, posolimo, ugńetemo i tako jedemo, a to onda zovemo *uparkani luk*. A jedemo i 'vako: Smotamo pero od luka, posolimo i tako jedemo, a glavicu i deblo posolimo, pa jedemo.

Slatke krastavce ogulimo, na tanke listiće u zdilu narežemo, posolimo i jedemo. A jedemo i 'vako: Kad ga ogulimo, onda ga uzduž razdrežemo na četiri rižńa, posolimo i jedemo. A jedemo ji' i 'vako: Kad ogulimo, onda ga uzduž izrežemo na više rižńića, onda te rižńiće ope' priko izrežemo u zdilu, uļemo sirčeta i mlika, pa posolimo i onda jedemo.

Kiseli krastavci. Odrežemo malo s 'ni, a malo s 'ni kraj krastavca, razdrežemo ga, posolimo i jedemo.

Što se peče (bez vode ili s malo vode)? (I. Pecivo od brašna.) Kruh. Od žitnog brašna pečemo *kru'*, i to 'vako: Prosijemo na sito brašno u veliko korito *(naćve)*. *Kvas* podmisimo u večer, i to 'vako: U brašnu se napravi rupa, uļemo malo vode, umrvimo kvas i sad po malo brašna u 'nu vodu mutimo. Kad zamutimo, onda se pokrije i stoji do u j'tru. — Sad, kad ga 'oćemo *misit*, onda uļemo, koliko treba, vode, i to ob zimu malo smlaču (ugriju), a ob lito uļu iz burana (bunara), posolu i sad *misu*. Kad ga umisu, onda ga ostavu u koritu, dobro ga pokriju, i tako *izlazi*. Kad *izide*, onda najprije odrežu malo tista i na siniji napravu *lepińe* dvi, tri, koliko tko 'će. Lepińe su tanke i u tri ćoška, a na polak ju, prorežemo. Sad te lepińe porazmatau u otarak, i izlazu, dok i kru'. Sad pravu kru'. Po malo s nožim odrezivau tista, i na siniji pospu ga s brašnim, i tako ga pravu. Kad bude dobar, onda ga metnu u usko a dugačko korito, pod kru' prostru umotače. Kad metnu kru' na umotač, onda ti umotač podvrnu i pokriju ga, da se s drugim ne slipi, i tako sve redom. Sad ga ostavimo u ti' korita', da ope' malo izide. Od najposledńeg se kruva malo tista otrgne i primisi, i metnemo u brašno, pa stoji, dok ope' ne latimo kru' misit. Ti komad tista zovemo *kvas*. Kad kru' izide u ti' korita', onda iz peći žar izmetu, sa *ogreblim* ju izvuku. Kad žar izmetu, onda sa omelim (a *omelo* je to: na kraj motke svežemo traļa; to omelo žene pokvasu u vodu) 'nu sitnu žar izmetemo. Kad peć uredu, onda prve lepińe metnu u peć, i vidu je l' peć jako vruća. Ako je privruća, onda ope' omelo

kvasu i š ńim peć raz'ladu. Kad raz'ladu, onda pomeću kru' i lepińe, i tako peku.

Prova. Prosiju žene na sito prošno (kukuruzno) brašno u korito (naćve); u j'tru, kad 'oće ju misit i peć, onda pristavu u kotov vode. Kad voda počme vrit (kļučat), onda se iz kotla po malo s 'nom vodom brašno poļeva i s *lopatom* miša. Kad bude sve brašno pokvasito, onda se ruke pomažu u 'ladnu vodu, i to tisto malo se smisi u 'rpu. Kad to bude gotovo, onda se u zdilu metne malo žitnog brašna, uļe se vode i napravi se ritko. Sad se od 'noga tista otrza, koliko treba za jednu provu, i na maloj sińîci se umisi, s 'nim se ritkim, žitnim prova pomaže svud unaokolo, da ne popuca, kad ju metnu žene u vruću peć.

Masnica u kiselo (kisela) od žitnog brašna. Uspu žene u karlicu prosijanog žitnog brašna, uļu vode, posolu i uļu podmisitu kermu, pa to umise. Kad umisu, onda to tisto metnu digod u toplo, da izlazi (da izide). Kad izide, onda se to tisto rastańi u jednu odebelu lokšu. Gorńu stranu pomastu i smotau. Kad ju smotau, onda tepsiju pomastu i metnu masnicu u tu tepsiju. Sad se ope' metne u toplo, i čeka se, dok malo izide. Kad izide, metne se u vruću peć, i tako se peče.

Torta se misi svedno, ko i masnica. Svedno se podmisi i kerma, samo što se u tortu uļe mleika (mlika), jajaca i masti, i posolimo, i sad to se misi. Kad se umisi, čeka se, dok izide. Kad izide, onda se rastańi odebela lokša, pospe se s makim i smota se, metne se u tepsiju, koju dole pomastimo sa svinskom mašćom, i ope' čekamo, dok izide. Pomastimo ju ozgor i metnemo tepsiju i u ńoj tortu u vruću peć.

Kiflice. Uspemo u karlicu žitnog prosijanog brašna, uļemo mlika (ako nema mleika, onda vode), metnemo masti, uļemo jajaca i podmisitu kermu, i posolimo, pa onda misimo. Kad umisimo, onda stoji tisto u karlici, dok izide. Kad izide, onda to tisto rastańimo na odebelu lokšu. Sad tu lokšu izrežemo na komađe, i u to komađe metnemo utučenog maka, il' pekmeza, i onda se ti komadići posmatau, da ne poispada mak, il' pekmez, i pomećemo te komadiće u tepsiju. Čekamo ope', dok malo izidu. Kad izidu, pomastimo ji' svinskom mašćom, metnemo tepsiju u vruću peć.

Pita u kiselo. Uļemo u lonac mlika, izmrvimo kermu, uļemo jajaca, metnemo šićera i posolimo. Sad mećemo (posipamo) po malo žitnim brašnim, i s kašikom mišamo (mutimo). Kad zamutimo, onda

istresemo u tepsiju, a ozgor malo pomastimo, i čekamo, dok malo izide. Kad izide, metnemo tepsiju u vruću peć.

Pita slatka (u slatko). Uļemo u lonac mlika, jajaca, metnemo šićera, posolimo i uspemo žitnog brašna, pa zamutimo, istresemo u tepsiju, ozgor pitu pomastimo i takija (odma') u peć metnemo.

Slatka masnica. Uspemo u karlicu prosijanog žitnog brašna, u brašno uļemo vode, posolimo, i sad misimo omekano. Kad ju zamisimo, onda 'no tisto izrežemo na tri, četiri i više komadova. Sad to komađe razvaļamo s vaļalim na tanke lokše. Prvu lokšu prostru na siniju i pomastu ju; na ńu drugu, pomastu, i tako, koliko ji' imade. Sad te lokše sve u skupici razvučemo tako, da budu tanke, i onda ji' sve smotamo. Kad ji' smotamo, onda se u tepsiji prigrči u dvi, tri struke. i odma' tepsiju metnemo u vruću peć.

Gibanica. Uspemo u karlicu žitnog brašna, u brašno uļemo vode, posolimo i zamisimo. Kad zamisimo, onda to tisto s rukama razvučemo na tanku lokšu, po toj lokši pospemo sa sirim, il' sa makim, il' sa grizim izpržitim na masti (u ti griz uspemo sitnog beilog šićera). Sad tu lokšu smotamo i u tepsiju metnemo, i u vruću peć metnemo, da se peče.

Muškaconi kolači. Uspemo u karlicu prosijanog žitnog brašna, u brašno metnemo masti, beilog šićera i jajaca, a ne solimo. Sad to zamisimo. Kad zamisimo, onda to tisto s vaļalim razvaļamo i s *modlicama* popravimo, kake kolače 'oćemo, i u tepsiju pomećemo, i takija tepsiju metnemo u vruću peć.

Kolači sa salikadom se pravu i misu svedno, ko i muškaconi, samo što se u 've s vodom uspe *salikada.*

Provara. Uļemo u lonac vode, uspemo kukuruznog brašna, posolimo i s kašikom zamutimo. Kad dobro zamutimo, onda istresemo u tepsiju i malo pomastimo, i takija metnemo tepsiju u vruću peć.

Provara posna. Ugrijemo bundevnog simena, utučemo to sime u stupki. Kad ga utučemo, onda ga prosijemo na sito. Kad prosijemo, onda ga na ritko sitance procidimo. poļevamo vodom to sime, što je u sitancu, i rukama gńucamo. 'No, što projde kroz sitance, uļemo u lonac, posolimo, i uspemo prošnog (kukuruznog) brašna, pa s kašikom zamutimo. Kad zamutimo, onda stresemo u tepsiju, tepsiju metnemo u vruću peć, i tako se peče.

Simeńača. Uspemo u karlicu žitnog brašna, uļemo vode i posolimo, pa to zamisimo. Kad zamisimo, onda to tisto izrežemo s nožim na više komadova, to komađe pospemo sa žitnim brašnim, i s vaļalim razvaļamo na tanke lokšice. Te lokšice budu 'nolike, kolika j

tepsija. Sad za to treba simena. Sime ugrijemo i u stupki utučemo, na sito prosijemo. 'No, što ostane u situ, uspemo u malo a ritko sitance, poļevamo s mlakom vodom i rukama gńetemo, onda 'no, što projde kroz sitance, uļemo u zdilu (t. j. 'nu vodu), a 'no sitno sime, što je prošlo kroz sito, to uspemo u tu zdilu u vodu i izmišamo, tepsiju pospemo sa sitnim simenim, da lokšica ne prijone za tepsiju. Sad metnemo jednu lokšicu u tepsiju, poļemo ju s 'nim izmišanim simenim, što smo u zdili napravili, na tu lokšicu metnemo drugu i poļemo ju, i tako redom, dok ji' ima. Sad metnemo tepsiju u vruću peć, da se peče.

Makovaču pravimo i misimo svedno, ko i simeńaču, samo što kad makovaču pravimo, t. j. kad lokšicu poļemo sa simenim, onda ju još pospemo sa utučenim makim.

Lokše pravimo 'vako: Zamisimo u karlici od žitnog brašna tisto. Kad zamisimo, onda izrežemo to tisto na komadiće, i s vaļalim razvaļamo tanke lokše. Ugrijemo vańsku peć, i u peći pečemo te lokše 'nako na cigli. Kad budu pečene, onda ji' poļevamo sa simenim. Sime tučemo i sijemo i cidimo svedno, ko i za simeńaču, samo što se još skuva u tavi. Sad s tim skuvanim simenim poļemo lokšu, na ńu metnemo drugu i poļemo, i tako, koliko imade lokšica.

Varenice. Uspemo u karlicu žitnog brašna, posolimo, uļemo vode i jajaca, pa zamisimo. Kad zamisimo, onda od tog tista po malo odrezivamo i s rukama napravimo okruglo tako, kraj s krajim sastavimo, u tepsiju pomećemo i sad tepsiju metnemo u vruću peć.

Pogača. Uļemo u brašno vode i posolimo, pa zamisimo, onda to tisto rastańimo i zaprećemo na ogńištu u vruć pepel, il' ju metnemo u vruću peć. Kad bude pečena, onda ju izrežemo na komađe, a to komađe onda ope' razdrežemo po poli, da svaka kora bude za se (za sebe), sredu (srdinu[1]) s nožim ponarezivamo, pomastimo i tako jedemo.

Vaļušce i rezanca 'vako pravimo: Kad ji' skuvamo, onda ji' stresemo u tavu u mast, posolimo ji', pospemo po ńima sira i izpržimo.

Kolači listarići se pravu i peku 'vako: Uspemo u karlicu žitnog brašna, uļemo vode, posolimo i uļemo koje jajce, i to umisimo. Kad smisimo, onda to tisto s vaļalim razvaļamo na tanku lokšu i s nožim izrežemo na komađe u četiri ćoška. Sad metnemo u tavu masti,

[1] *Srdina* mj. *sredina* poznata je i u drugom jednom kraju (kao i *prsenica* mj. *prosenica)*, ako se nije pisac zapisao. — Ur.

dobro ju ugrijemo na vatri, onda 'ne komadiće u tu vruću mast mećemo, i tako pečemo. To zovemo: *listarići kolači*, il': *slatki (u slatko) kolači*. — Kad pečemo *kisele (u kiselo)*, onda pečemo 'vako: Podmisimo kermu u lonac, i to 'vako: Uļemo u lonac malo vode, kermu izmrvimo i metnemo malo brašna žitnog, pa se to dobro (ļucki) izmiša. Kad se izmiša, onda se metne lonac u toplo (pokraj peći, il' na sunce), da izide. Kad izide, onda metnemo u karlicu žitnog brašna, uļemo vode, posolimo i uļemo koje jajce i 'nu podmisitu kermu, i sad to misimo. Kad smisimo, onda čekamo, dok ope' to izide. Kad izide, onda pravimo kolače. Sad metnemo u tavu masti, ugrijemo ju i mećemo po tri, četiri kolača u tavu, i tako pečemo.

(II. Kako se peče meso.) Na ugļenu (ugļevļu; a niki ope' kažu: na žeravļu) pečemo suvu ribu, gļive pečurke (pečurice). U pepelu pečemo pogaču, repice, jajce i voće (kruške i jabuke oporne).

Na ražńu pečemo krme, i to 'vako: Kad ga zakoļemo i uredimo, onda ga nataknemo na ražań, protiskamo ražań kroz guzicu (dupe; il', kako još niki kažu: prkno), a na usta izide; stražńe noge svežemo ostraga za ražań, a za predńe prorežemo s nožim dvi rupe na trbuvu i tamo ji' utiskamo. Sad pomastimo i posolimo, pa pokraj vatre okrećemo, dok ne bude pečeno. Ovcu tako isto pečemo, samo što ńu ogulimo i noge sodrezivamo.

Živad pečemo 'vako: Kad kokoš, gusku, il' šta bude, očupamo, onda prorežemo na trbuvu, drob (criva) povadimo, onda operemo i na ražań nataknemo, pomastimo i posolimo i tako onda pokraj vatre okrećemo i pečemo.

Ima, tko ope' 'vako peče krme i ovcu: Natakne na ražań svedno, ko i kad pokraj vatre peče, i onda 'nako nataknito na ražań metne u vruću peć; tako se namisti, da pod pečenku metnemo tepsiju, da u ńu kapļe mast. Ima ope', tko isiče krme, il' ovcu na komađe, pa to komađe pomeće u tepsiju, posoli, uļe vode, i metne masti, pa tepsiju metne u vruću peć, i tako se peče. A ima ope', tko živad metne (vrgne) čitavu u tepsiju, uļe vode, posoli i metne masti, tepsiju metne u vruću peć, pa se tako peče. To sve zovemo *pečenka*.

Suvo meso, i to: but i pleće pečemo 'vako: Narežemo komađe od buta, il' plećeta, pa pomećemo u tepsiju, uļemo vode i metnemo masti, tepsiju metnemo u vruću peć, pa se peče.

Ima, kad friško meso govecko, svinsko, ovče, kokoše i od sve živadi pečemo i 'vako: Najprije skuvamo, onda ga izvadimo iz lonca,

pa ga u brašno umeljamo i u tepsiju u mast metnemo; tepsiju metnemo u vruću peć, i tako se peče. To kažemo (zovemo): *pečeno meso:* „Jeo sam pečenog mesa".

(III. Ostalo.) Kod nas se peče jajce brez vode, i to 'vako: Ugrijemo u tavi mast, razbijemo jajce u 'nu vruću mast, i tako pečemo. A s brašnim 'vako pečemo: Razbijemo jajce i u zdilu ga stresemo, uljemo malo vode, posolimo, metnemo malo brašna i dobro izmišamo, u vruću mast stresemo, i tako pečemo.

U tavi se u masti peče friška kobasica, devenica i friško meso. Pečemo svinsku krv, i to 'nu krv, što izide iz devenica, kad se baru. Krv pečemo 'vako: Metnemo u tavu masti, brašna, soli i crvenog luka, pa to držimo na vatri, dok luk i brašno ne porumeni; kad porumeni, onda uljemo krvi, i tako pečemo.

Svinski mozak pečemo 'vako: Najprije ga u vodi skuvamo, onda metnemo u tavu masti, urežemo crvenog luka i posolimo, sad to malo izpržimo. Kad luk porumeni, metnemo mozak u tavu u mast, i tako pečemo.

Kiseli kopus pečemo 'vako: Metnemo u tavu masti, posolimo i metnemo ribanog kiselog kopusa, i tako ga na vatri pržimo. Kad bude veće izpržit, onda ga pospemo sa žitnim brašnim i ope' malo pržimo. Kad izpržimo, onda jedemo.

(IV. Što se peče i prži s brašnom.) Kad koje jilo mastimo, kad metnemo u tavu masti i brašna, pa se tava metne na vatru, i drži se, dok 'no žitno brašno (s drugim se brašnim ne friga) porumeni, a kad porumeni, strese se u lonac, onda to zovemo *zafrig,* a posov zovemo: *frigam* kopus, repice i t. d.

Sos pečemo 'vako: Uljemo u tavu masti, uspemo žitnog brašna, i to onda na vatri izpržimo. Kad brašno porumeni, onda uljemo lutine čorbe i posolimo, pa pečemo. Jedemo s kruvim. — Prošnu (kukuruznu) kašu pečemo 'vako: Uljemo u tavu vode, posolimo, metnemo masti i prošnog brašna, metnemo tavu na vatru, pa s kašikom mišamo, i tako ju pečemo. — Tako isto i žitnu mrsnu kašu pečemo. — Žitnu posnu kašu 'vako pečemo: Uljemo u tavu mlika, posolimo, metnemo žitnog brašna, pa na vatri pečemo.

Što se kuha? (I. Meso.) Paprikaš. Metnemo u tavu masti, crvenog luka i sitne paprike, i to izpržimo. Kad to porumeni, onda meso sitno izrežemo i u tavu u mast metnemo, i pržimo. Kad ga tako nikoliko pržimo, onda pospemo malo sa žitnim brašnim. Kad brašno porumeni, uljemo vode i posolimo. Kad se kuva u vodi, onda uljemo sirćeta, i malo se kuva u tavi. Kad se malo prokuva, onda

saļemo iz tave u lonac i onda se u loncu skuva. — Meso metne se u lonac, naļe se u lonac vode, pa se pristavi. Kad veće meso bude kuvano, onda, ako je friško, u čorbu se natrza rezanaca, il' vaļušaka, il' se metne repica. A kad bude kuvano, vaļušci (rezanca, il' repice) stresu se u zdilu, a meso se s nožim i s vilicama jede. Ako je suvo, onda se čorba zakiseli sa sirćetim. — Kaurma. Nareže se obariti' criva i đigerica u lonac, pa se skuva. Uļe se sirćeta, metne se masti i posoli se. — Salma. Izvadi se iz kaduļice kisela kopusnica, pa se list sobreziva, nareže se slanine i mesa, po mesu se pospe pirinač, crveni luk i paprika, pa se to dobro izmiša i posoli se, onda se u lišće kopusno umata. Kad se sumata, onda se pomeće u lonac, naļe se rasolim i pristavi se lonac k vatri. — Ribu kuvamo 'vako: Razlagodimo ju, operemo, u lonac pomećemo i pristavimo. Kad riba bude kuvana, onda uļemo u lonac sirćeta i malo se prokuva. A ima, tko ne kiseli, nego jede slatku čorbu.

(II. Varivo s kruhom.) Gagula. Sime se utuče i procidi, uļe se procidito u tavu, a kad se u tavu uļe, onda se u sime kruva podreže, metne se tava na vatru, i kuva se. — Tako se kuva i sime: utuče se i procidi, onda se procidito uļe u lonac i pristavi se k vatri, posoli se. Kad bude kuvano, podreže se u zdilu kruva, poļe se kru' sa simenim i jede se. — Korice. Uļe se u tavu vode, posoli se, podreže se u tavu u vodu kruva, onda se tava metne na vatru. Kad kru' bude mekan i skuvan, onda, ako nije voda uvrila, ocidi se i uļe se mlika i jede se. — Kiselica. Uļe se u lonac vode, pristavi se k vatri. Kad voda uzavre, onda se u zdilu metne malo žitnog brašna i uļe se malo vode, pa se razmuti. Kad se razmuti, saļe se u lonac u vruću vodu, posoli se. Kad provre, uļe se mlika, il' kajmaka, a u zdilu se podreže kruva, poļe se kiselica po kruvu i jede se. — Privara. Uļe se u lonac sirutke, pristavi se k vatri. Kad sirutka dobro bude kuvana, onda se napravi začin, i to 'vako: U zdilu se uļe malo vode i uspe se u vodu malo žitnog brašna, pa se dobro izmiša, a kad se izmiša, onda se saļe u lonac u sirutku, posoli se, metne se malo masti. Kad malo provre, onda se u zdilu podreže malo kruva, poļe se kru' sa privarom i jede se.

(III. Varivo od brašna.) Žganci se pravu i kuvau 'vako: Uļe se u lonac vode, posoli se. Kad voda uzavre, onda se u lonac u vruću vodu uspe prošnog (kukuruznog) brašna, pa se metne u pô 'noga brašna lopatka. Kad bude kuvano, onda se, ako je mlogo vode, onda se voda ocidi, pa se s lopatkom izmiša dobro, i onda se istrza

na male komadiće u zdilu, pa se poļę s mlikim, il' se s vrućom mašćom pomastu i onda jedu.

Kukuruzna kaša se kuva 'vako: To se sameļu kukuruzi na krupno, tako da se zrno na tri, četiri komada razmrvi. Kad tu kašu 'oćemo kuvat, onda ju dva, tri put operemo, u lonac ju saspemo, s vodom naļemo i pristavimo k vatri. Kad to bude kuvano, onda naļemo s mlikim, il' sa prociditim simenim, koje se ugrije, u stupki utuče, na sito prosije; onda 'no, što projde kroz sito, uspemo u sitance i vodom poļevamo; 'na voda, što projde kroz sitance, uļe se u lonac u kašu. Kad se sime prokuva, onda posolimo i malo se kuva.

Tarana se pravi i kuva 'vako: Metne se u korito brašna, uļe se vode, al' malo, pa se utare sitno. Kad zataru, onda metnu pońave na sunce, a taranu na pońave. Kad se usuši, onda se kuva. Uļe se u lonac vode, pa se pristavi k vatri. Kad voda uzavre, onda se tarana saspe u lonac. Kad bude kuvana, onda se začińa više formija, i to 'vako: Nikad se metne u lonac masti, a nikad se uļe mlika, nikad se začine s jajcim, a nikad opet se skuva u simenu (i to, kako sam gore kazo, da se sime tuče, cidi i kuva). Kad sime uzavre, onda se u lonac u sime uspe tarane. Kad se skuva, uļe se u zdilu i jede se.

Rezanca se 'vako kuvau: Metne se u zdilu brašna, u brašno se metne soli i vode, pa se smisi. Kad smisi, onda 'no tisto razvaļa na seniji (!) s vaļalim. Kad razvaļa, onda lokšu smota i na seniji s nožim se sitno izreže i u lonac u vruću izkļučanu vodu se rezanca stresu. Kad budu kuvani, onda se pravu na više formija. 1. U zdilu se podreže kruva, čorba se po kruvu poļe, masti se metne i soli, pa se jede, a rezanca se metnu u tavu, u tavu se metne masti, pa se na vatri isprži; kad rezanca porumenu, onda se skine i jede. 2. Kad budu u loncu u vodi kuvana, onda se malo vode izaļe, a u lonac se uļe mlika, il' kajmaka, posoli se. Kad malo provre, strese se u zdilu i jede se s kašikom. 3. Utuče se u stupki bundevnog simena. Kad se sitno utuče, onda se na sito procidi 'vako: Metne se sitno sime u sito, pa se poļeva s mlakom vodom, a 'no, što kroz sito ide, ide u zdilu, što se metne pod sito. Kad se procidi, onda 'no, što bude u zdili, strese se u lonac. Kad to sime uzavre, onda se u lonac u sime stresu rezanca. Kad se skuva, strese se u zdilu i jede se. 4. Skuvau se svedno, ko što sam kazo, samo što se rezanca, kad se voda ocidi, stresu u zdilu, pa se pospu sa sirom, il' kajmakom, a čorba se il' poļe po podrezanom kruvu u zdili, il' se proļe na zemļu.

Vaļušci. Tako isto, kakogod se kuvau rezanca, tako se kuvau i vaļušci, a tako se i pravu i začińau, a i misu, samo što su vaļušci debļi i u četiri ćoška. A ima jedna forma, kako se rezanca ne pravu, kô vaļušci, a ta je forma evo 'vako: Naļe se u lonac rasola iz kiselog kopusa, a kad rasol uzavre pokraj vatre, onda se vaļušci stresu u rasol. Kad budu vaļušci kuvani, onda se u lonac uļe malo mlika, il' kajmaka, il' se u zdilu metne malo brašna, razbije se jajce, pa se izmiša i strese u vaļušce u lonac. Kad malo provre, onda se saļe u zdilu i jede se. — Veliki vaļušci. Uspe se u zdilu žitnog brašna, uļe se u brašno vode, pa se smisi. Kad se napravi tisto, onda se tisto metne na siniju, pa se s vaļalim razvaļa tanka lokša, pa se lokša porazdreziva na ovelike komadove, onda se u te komadove pomeće kru' izpržiti u tavi na masti i pozamata se, pa se pomeću u lonac i pristavi se lonac k vatri, da se kuva. Kad se skuvau, onda se uļe u lonac malo mlika, il' se metne kajmaka, i jede se. — Vaļušce i rezanca u maku pravimo 'vako: Kad budu rezanca, il' vaļušci kuvani, onda ji' ocidimo, po malo u zdilu mećemo i s makim posipamo, a tako isto i sa sirim i kajmakim radimo. Vaļušce i rezanca u maku zovemo *makoviće*, a niki kažu *čikovići;* a u siru kažemo: vaļušci u siru i kajmaku.

(IV. Varivo u mlijeku.) *Griz u mliku* peče se 'vako: Uļemo u tavu mlika, posolimo i uspemo griza, metnemo tavu na vatru, s kašikom mišamo i tako ga pečemo.

Bundeve u mliku se kuvau 'vako: Bundevu rasičemo, salo i simė izvadimo, koru ogulimo, a meso s nožim na sitno izrežemo i u lonac metnemo, s vodom naļemo i pristavimo lonac k vatri (pokraj vatre), i tako se kuva. Kad veće budu kuvane, onda vodu ocidimo, a s mlikim naļemo i posolimo. Kad se malo prokuva, onda jedemo.

Slatki kopus u mliku kuva se 'vako: Kopusnicu (t. j. glavicu) izrežemo s nožim na sitno, pa to onda metnemo u lonac, naļemo s vodom i pristavimo lonac k vatri. Kad kopus bude veće kuvan, ocidimo vodu, naļemo s mlikim i posolimo. Kad provre, onda jedemo.

Repice u mliku se kuvau i pravu 'vako: Repice ogulimo, operemo i pristavimo. Kad budu kuvane, onda posolimo i s mlikim naļemo. Kad provru, onda jedemo.

(V. Varivo na vodi.) Kad 'oćemo kuvat *gra'*, onda se gra' uspe u lonac, naļe se vode u lonac i pristavi se k vatri. (A tko ima šporet, ti metne na šporet.) Kad gra' popuca, onda ga s kašikom izgńetemo i posolimo i naļemo. Kad bude kuvan, onda ga saļemo u zdilu, pa s kašikama jedemo. — *Gra' mrsni* se pravi 'vako:

Skuvamo ga u loncu. Kad bude kuvan, onda ga posolimo, napravimo zafrig i zafrigamo, pa se onda još malo kuva. — *Papulu od grâ* pravimo 'vako: Kad gra' bude kuvan, onda čorbu ocidimo, gra' posolimo i urežemo bilog (beilog) luka, i onda ti gra' dobro ugńetemo, pa jedemo. — Kad posnog grâ ostane (t. j. u večer), a sutra je mrsičak, onda u tavu metnemo masti i brašna, pa popržimo. Kad brašno porumeni, onda ti posni gra' saļemo u ti zafrig u tavu i na vatri ga pogrijemo, pa jedemo.

Kopus. On se kuva 'vako: Ako je slije, onda se kopusnica sitno s nožim u zdilu ureže. Kad se ureže, onda se u tavu metne masti, rastopi se. Kad mast bude vruća, onda se kopus strese u tavu u mast, i metne se tava na vatru, pa se prži. Kad kopus počme rumenit, onda se metne u tavu u kopus malo brašna. Kad brašno porumeni, onda se uļe sirćeta (a ako ima luta, onda opet lutine čorbe), i onda se istom strese u lonac, da se kuva. Kad će veće bit kuvan, onda se posoli. — Ako je kiseli, onda se iz čabra pa u lonac metne. Ako je jako kisel, onda se vodom naļe, a ako je slabo kisel, onda ope' s rasolim. Kad provre, onda se posoli i zafriga. Kuva se i čisti *rasol:* Naļe se u lonac, pristavi se. Kad bude rasol kuvan, začine(!) se, kô i kad se u ńemu vaļušci kuvau.

Repice. Ogulimo repice s nožim, operemo ji' u zdili. Kad ji' operemo, onda ji' metnemo u lonac i naļemo vode, pa pristavimo. Kad provru, onda posolimo, a kad budu kuvane, onda, ako ćemo pravit ji' masne, onda u tavu metnemo masti i rastopimo. Kad mast bude vruća, onda metnemo malo brašna, i opet metnemo tavu na vatru, pa držimo, dok brašno ne porumeni. A kad porumeni, onda mast stresemo u lonac u repice, a kad malo provre, onda stresemo u zdilu i s kašikama jedemo. — A kuvau se i 'vako: Svedno se kuvau, samo kad budu kuvane, onda se čorba ocidi u zdilu, pa se u čorbu podreže kruva, metne se masti i posoli se, pa se s kašikama jede. A repice ostanu u loncu, posolu se, metne se u ńe masti, pa se utemfaju u loncu, stresu se u zdilu, i onda se jedu. — A pravu se i 'vako: Svedno se skuvau, samo što, kad budu kuvane, onda se ugńetu i stresu se u tepsiju, il' u tavu, metne se masti i soli, pa se metne tepsija u vruću peć, da se speče. Kad se speče, onda se jede (a tava se ope' na vatri prži; kad se isprži, onda se s kašikama jede), a čorba se svedno jede kô i od prvi'. — *Repice* se kuvau i 'vako: Metne se u lonac repicâ, al' se ne gulu, naļe se vode, pristavi se lonac k vatri. Kad budu kuvane, voda se ocidi i baci, a repice se gulu i jedu. A 'vako kuvane repice zovemo „*s mundirom*“.

Repice u simenu se pravu i kuvau 'vako: Ogulimo rēpice i u lonac ji' pomećemo, pristavimo k vatri. Kad budu kuvane, onda ji' pravimo sa simenim, i to 'vako: Sime ugrijemo, u stupki utučemo. Kad ga utučemo, onda ga na sitance procidimo; 'no, što projde kroz sitance (t. j. 'na voda), uļe se u repice. Kad sime provre u loncu smišan s repicama, onda posolimo. Posolit se ne sme, dok sime ne provre, jer bi se *izvarilo*.

Lutinu čorbu pravimo 'vako: Naberemo zreli' luta, operemo i u lonac ji' pomećemo, pristavimo ji'. Kad budu kuvane, onda ji' u sitance saļemo, vodom poļevamo i rukom gńetemo; 'no, što kroz sitance projde, saļemo u lonac, i ope' pristavimo k vatri. Kad bude veće kuvana ta čorba, onda ju posolimo. Ako ćemo ju pravit mrsnu, onda napravimo zafrig i u ńu saļemo i tako onda jedemo; a ako ćemo ju posnu pravit, onda ope' napravimo posni začin i začinemo ju i jedemo; a ako ćemo u tu čorbu natrzat vaļušaka, onda zamisimo i u lonac u tu čorbu potrzamo, i tako isto začińamo. Kuvamo u lutinoj čorbi i suvo meso. U tu lutinu čorbu, bila posna, il' mrsna, uļemo u ńu malo mlika, il' kajmaka.

Zelen od kopusnog lista pravimo i kuvamo 'vako: Naberemo kopusnog lista, poizrezujemo 'ne šepurice, što je kroz pô lista, onda s nožim lišće izrežemo i u kotov pristavimo. Kad bude kuvano, onda 'nu vruću zelenu vodu izcidimo i 'ladne vode naļemo, pa sa rukama kopus vadimo i vodu izcidimo (izažmemo). Kad to uradimo, onda naļemo sa sirutkom, posolimo i napravimo zafrig, pa zafrigamo. Kad bude kuvana, onda metnemo malo kajmaka i tako jedemo.

(Nastavit će se.)